BENEDICTI PERERIJ VALENTINI, E' SOCIETATE IESU, QUARTUS...

Benito Perera, Josè Maria Fonseca de Evora

BENEDICTI PERERII VALENTINI, E SOCIETATE IESV,

QVARTVS TOMVS SELECTARVM Disputationum in sacram Scripturam:

Qui est prior Tomus Disputationum in Euangelium B. Ioannis super nouem primis eius Euangelij capitibus, ducentas & quatuordecim Disputationes continens:

NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITVS.

16

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.

M. DCVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ADMODVM
REVERENDO IN CHRISTO PATRI, PATRI CLAVDIO AQVAVIVA,
PRÆPOSITO GENERALI Societatis IESV,

BENEDICTVS PERERIVS eiusdem Societatis S. D.

QVEMADMODVM *inter Scripturas Apostolicas facilè primas tenent Epistolæ B. Pauli, & inter has, quæ ad Romanos scripta est, in qua de altissimis Fidei, & religionis Christianæ mysterijs admirabilis Paulus sapientia, & eloquentia disseruit: ita B. Joannis Euangelium, vt postremum tempore, sic dignitate primum, inter Euangelica scripta præcellit. In hoc enim* CHRISTI *æternitas, & diuinitas copiosiùs, quàm in alijs Euangelijs, expressiùsque demonstratur: multa etiam præclara* CHRISTI *dicta & facta, cognitu dignissima, & ab alijs prætermissa Euangelistis, diligenter exponuntur: solus quippè Joannes quædam perinsignia* CHRISTI *miracula, & complures eius sermones diuina planè sapientia splendentes, charitatéque flagrantes, luculenter enarrauit. Videtur itaque non inscitè Beda dixisse, quantum sacra Noui Testamenti Scriptura*

omnes veteris Testamenti Scripturas antecellit, statum B. Ioannis Euāgelium alijs Noui Testamēti Scripturis præstare. Huius Euangelij explanationem meam duos in Tomos Disputationū diuisam tibi, Pater optime, dicandam esse duxi: consentaneum esse ratus, vt cuius nomini, ante quinque annos, meas in Epistolam B. Pauli ad Romanos commentationes inscripseram, in eius nunc etiam nomine, in publico disputationes meæ in Euangeliū Ioannis apparerent. Spero equidem meum hoc munusculum fore tibi non iniucundum, & quia datum est ab homine tui amantissimo, & obseruantissimo; & quia pertinet ad explicationem, & cognitionem Sacrarum litterarum, quarum tu admodum studio delectaris; & in eo, cùm aliquid tibi, à grauissima nostræ Societatis gubernatione, otij est, libenter versaris. Precor DEVM, *vt te multos annos, magno Societatis nostræ bono, seruet incolumem.* VALE.

AVCTOR

AVCTOR OPERIS LECTORI.

VANGELIVM B. Ioannis publicè in Romano Collegio bis interpretati ſumus; Primùm quidem annis ab hinc triginta; Secundùm autem ante annos viginti, & in ipſum copioſa ſcripſimus Commentaria. Neque ab eo tempore ad hanc vſque diem ea ſcripta magis in dies polire, ac locupletare deſtitimus; vt verè dici queat, fuiſſe opus hoc noſtrum, quod nunc typis mandatur, trigenario ſtudio, & cura elaboratum, atq; confectum. Ex his porrò noſtris in Ioannem Commentariis decerpta, quæ nobis viſa ſunt meliora, redegimus ad formã Selectarũ Diſputationũ: eaſq; Diſputationes duos in Tomos digeſſimus; quorũ Prior, qui nũc exit in lucẽ, Diſputationes habet ducentas & quatuordecim ſuper nouẽ primis Capitibus huius Euangelij: Poſterior autem Tomus, maxima in parte à nobis iam factus, ſuper duodecim reliquis eiuſdem Euangelij Capitibus Diſputationes continebit. Si autem DOMINVS, ſub cuius nutu vitæ noſtræ momenta decurrunt, pauculos aliquot nobis vitæ, mediocriſque valetudinis annos indulſerit, dabimus etiam in publicum duos Tomos quæſtio-

num Chronologicarum in omnes libros diuinæ Scripturæ tam veteris, quàm noui Testamenti: optabile profectò, & perutile opus omnibus, qui in Sacrarum litterarum studio & tractatione versantur, & à viris doctis diu, multúmque desideratum, & à nobis non semel promissum. Sed quia homini duos iam & septuaginta annos nato, & satis infirma, perpetuísque studiorum laboribus contrita valetudine prædito singulos in annos expectanda mors est; iuuat nos etiam hoc loco illud dicere, quod sæpè aliàs dicere soliti sumus, & quondam à fortissimo illo duce Iuda Machabæo dictum est;

1. Machab. cap. 3. *Sicut fuerit voluntas in cœlo, sic fiat.*

Facul

Facultas R. D. D. Antonij Emmanuelis Chalomi huius libri imprimendi.

ANTONIVS EMMANVEL CHALOMVS in præfectura Lugdunensi Consiliarius Regius, in primatu Franciæ Iudex, & in Archiepiscopatu Lugdunensi Vicarius Generalis: opus hoc à Benedicto Pererio magno ingenio, excellentique doctrina viro compositum, & à Theologis recognitum, vt in lucem edatur facultatem concedimus, Lugduni 30. Iulij 1607.

CHALOM.

Summa Priuilegij à Christianissimo Galliarum Rege obtenti.

HENRICI IIII. Galliæ, & Nauarræ Regis Diplomate cautum est, ne quis in suo Regno, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis prima inchoandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo, ac ratione conetur librum, qui inscribitur, *Benedicti Pererij Valentini, è Societate Iesu Theologi, Selectarum Disputationum Tomus primus in Euangelium Sancti Ioannis, Disputationes quatuordecim supra ducentas complectens*: præter Horatium Cardon Bibliopolam Lugdunensem: aut illos, quibus ipse concesserit: sub pœnis Originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis, 30. die mensis Iulij 1607.

De mandato Regis,

Signatum
DE LA FON.

Facultas R. admodùm in Christo P.P. Claudij Aquauiua, Societatis IESV *Præpositi Generalis, huius libri imprimendi.*

CVM priorem Tomum P. Benedicti Pererij, Societatis nostræ Theologi, in Euangelium S. Ioannis, Disputationes quatuordecim supra ducentas complectentem; tres eiusdem Societatis Theologi, quibus id cõmisimus, recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur, si iis, ad quos pertinebit, videbitur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus Romæ xij. Ianuarij 1608.

CL. AQVAVIVA, Societatis IESV
Præpositus Generalis.

BENEDICTI PERERII PROLEGOMENA IN EVANGELIVM BEATI IOANNIS, octo Disputationibus explicata.

PRIMA DISPVTATIO.

De insigni Beati Ioannis laude, ducta ex eo, quod erat: Discipulus ille, quem diligebat IESVS.

1

VOD eloquentissimus Romanæ historiæ scriptor Titus Liuius de Cicerone dixit, ad persequendas Ciceronis laudes, Cicerone laudatore opus esse: idem verissimè dici à nobis de Beato Ioanne posset, dignum Ioanne laudatorem Ioannis, alium neminem, nisi Ioannem ipsum esse posse. Nam vt solus hominum Ioannes bona sua nouerat, & quanti eorum esset vnumquódque momenti, suo dignitatis pondere perpendens, planè intelligebat: ita solus bona sua, quanta essent laude digna, æstimare poterat. Nec ipse hoc dissimulauit, sed ea dixit, & in scriptis reliquit, quæ maximam ipsius laudem continebant. Nam etsi omnis humanæ laudis atque honoris, quàm qui maximè, contemptor fuit; veram tamen & solidam

Refert hoc Seneca in lib. 1. Suasoriarũ.

solidam laudem ex DEO profectam, atque in DEVM ipsum relatam, & ex amplissimis DEI muneribus efflorescentem atque redundantem nec ipse contempsit, nec contemnere debuit.

Sed quando, aut quomodo Ioannes suarum laudum ipse præco fuit? an exigua videtur illa esse laus Ioannis, quam ipse in sua historia Euangelica frequenter, & libenter vsurpauit: *Hic est Discipulus ille, quem diligebat* IESVS? nihil hac breui sententia plenius, nihil sublimius, nihil illustrius, ac magnificentius, nihil ad eximiam Ioannis laudem insignius dici potuit. Contendant alij omnes ingenij sui vires, profundant vniuersum eloquentiæ flumen, cunctasque doctrinæ opes ad laudandum Ioannem conferant atque congerant; minor tamen eorum laus omnis futura est huius breuissimi encomij præstantia: *Discipulus, quem diligebat* IESVS. Sed quid egregiũ, & excellens habet illud: *Quem diligebat* IESVS? habet nempe hanc vim, Quem IESVS eximiè, ac singulariter, quem familiarissimè, atque intimè, Quem tenerrimè, ac blandissimè, Quem tanquam vnigenam filium, effuso patris affectu super omnes diligebat.

Nec diuinus erga homines amor talis est, qualis est humanus 2
Triplex differentia diuini amoris, atque humani.
amor, quo inter se amant homines: triplex certè notabilis est inter vtrumque amorem differentia. Humanus etenim amor per se sterilis, & inefficax boni est; non enim qui amat alium, amando eum, quidquam boni tribuit ei, vel sanans eum, si æger est; vel si pauper, ditans eum; vel sapientem faciens, si indoctus est; vel alio vllo bono afficiens eum. Aliud est enim hominem bene velle homini, & aliud est bene facere ei: multi optimè volunt aliis, flagrantissimeq; amant eos, quibus tamen benefacere non possunt: nimirum, diuersa est in homine facultas benefaciendi à facultate bene volendi, & amandi. Scitum est illud, quod Plinius dixit
Plinius in præfatione historiæ suæ naturalis.
Vespasiano ad Romanum imperium assumpto, cui historiã suam naturalem dicauit: *Nec quidquam,* inquit, *mutauit in te fortunæ amplitudo, nisi vt prodesse tantundem velles & posses.* Quibus verbis significauit Plinius, antea quidem Vespasianum propensissimam habuisse bene merendi de hominibus voluntatem; sed eam tamen, quia par voluntati deerat facultas, explere non potuisse: tunc autem maximam imperij potentiam consecutum, quantum

vellet,

vellet, tantundem posse. At verò, diuinus erga homines amor, boni fœcundissimus, & efficacissimus est, immò verò omnium, quæ in homine sunt, bonorum fons, & causa; qui nullo tempore aut sua fœcunditate deficitur, aut minuitur vbertate. DEVM bene velle homini, est bene facere ei: hominem diligi à DEO, est bonis affici ab eo. Deinde, homo excitatur ad amandum alium hominem bonis quæ in eo homine cernit, & miratur, vt prudentia eius, sapientia, fortitudine, liberalitate, aliisque bonis vel animi, vel corporis, vel fortunæ: DEVS autem non amat hominem propter bona quæ in ipso videt, non, inquam, incipit amare eum propter bona quæ in ipso, aut ex ipso reperit: sed ipse quidquid in homine boni est, amando eum, inchoat, & promouet, ac perficit; primàque bonorum omnium semina in animis hominum primus ipse serit, sataque fouet, nutricatur, auget, & ad perfectam fructuum maturitatem perducit. Adhæc, non solùm diuinus amor bonorum origo, & causa est, sed modus etiam, atque mensura: si enim veri boni ratio æstimetur, tantus quisque virtutibus, verisque bonis est, quanto eum DEVS amore dignatus est. Nimirum, diuini amoris magnitudini, etiam diuinorum munerum & bonorum quæ tribuuntur homini, pariter magnitudo respondet; tantùmque boni datur cuique hominum, quantum amoris sui DEVS ad eum ex ipsa æternitate applicare voluit.

3 Ergo, cùm Beatus Ioannes dixit, se illum fuisse Discipulum, quem diligebat IESVS, omnia sanè bona comprehendit, quæ de ipso prædicari, & laudibus in cœlum efferri possunt. Quod enim bonum ei deesse potuit, quem tanto DEVS amore complexus est? cui videlicet in diuini pectoris, & amoris recessum, & sinum recepto, atque inibi tam feliciter, quàm familiariter requiescenti, id autem est, ad perennem bonorum omnium fontem proximè admoto, diuina bona non parcè libandi, leuiterque gustandi, sed affatim hauriendi, largèque potandi copia facta est. Sicut igitur nemo alius præter Ioannem nouit, quantum CHRISTVS dilexerit Ioannem, & quot, & quāta in eū bona ex illo CHRISTI amore redundârint: ita nemo dignus Ioanne laudator Ioannis, præter ipsum Ioannem, esse potuit. Ego de Beato Ioanne dicturus, non mihi assumam laudatoris personam, quam condignè non

poſſum agere; ſed nonnullas de eo quæſtiunculas, ad explanationem Euangelij eius, præcognitu non parum vtiles, partim hiſtorico, partim ſcholaſtico modo diſtinctè, preſſeque tractabo.

SECVNDA DISPVTATIO.

An Ioannes fuerit genere nobilis, & patrimonio diues, & litteris vel humanis vel ſacris doctus?

IOANNEM, priuſquàm vocaretur ad CHRISTI Apoſtolatum, nec generis nobilitate, nec diuitiis, nec doctrina fuiſſe præditũ, tribus ex locis Diuinæ ſcripturæ ſatis apertè licet cognoſcere. Matthæus enim in capite quarto ſui Euangelij, narrans Ioannem vnà cum fratre ſuo Iacobo, & patre Zebedæo artem piſcatoriam coluiſſe, & exercuiſſe, eoque artificio, & exercitio piſcandi victum ſibi comparâſſe, & piſcationi, ac reficiendis retibus intentum, à CHRISTO eſſe vocatum; ſatis profectò euidenter, eum non vel nobilem, vel diuitem, vel litterarum deditum ſtudio fuiſſe indicauit. Hoc ipſum confirmat id, quod Phariſæos de CHRISTI ſectatorum obſcuritate & ignobilitate atque inſcitia, per contemptum dixiſſe, ab ipſomet Ioanne ſcriptum eſt in capite ſeptimo ſui Euangelij. *Quis ex principibus* (*aiebant illi*) *credidit in eum, aut ex Phariſæis? ſed turba hæc, quæ non nouit legem.* 4

Etiam illiteratũ & indoctum fuiſſe Ioannem ante CHRISTI Apoſtolatum, non obſcurè indicauit Lucas, cùm in quarto capite hiſtoriæ Apoſtolicæ ſcriptum reliquit, principes Iudæorum, viſa Petri & Ioannis conſtantia, cognitoque miraculo ſanati ab ipſis paralytici, propterea vehementer obſtupuiſſe, quòd eos noſſent, homines eſſe illiteratos atque idiotas; neque rem tantam ab illis, vel magicarum artium ſcientia, vel occultiori alio quopiam artificio patratam eſſe ſuſpicari poſſent. Lucæ verba hæc ſunt: *Videntes Petri & Ioannis conſtantiam, comperto quòd homines eſſent ſine litteris, & idiotæ, admirabantur; & cognoſcebant eos, quoniam cum* IESV *fuerant: hominem quoque videntes ſtantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.* Sic profectò decuit: decuit, inquam, 5

maximè

maximè Ioannem, qui cœlesti complendus erat sapientia, humanarum doctrinarum expertem esse, vt quam nobis postea doctrinam scriptis suis erat proditurus, eam nos non humanam, sed cœlestem, atque Diuinam fuisse intelligeremus.

6 Possumus etiam quæ de humili secundùm carnem conditione Ioannis diximus, ea confirmare grauissimis Beati Pauli verbis, quibus ille primorum CHRISTI sectatorum humilitatem, & ignobilitatem, & obscuritatem describit in primo capite prioris epistolæ ad Corinthios: *Videte*, inquit, *vocationem vestram, fratres quia non multi sapientes secundùm carnem; non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret; vt non glorietur omnis caro in conspectu eius.* Hæc Pauli verba Patres interpretantur, præcipuè ad Apostolos pertinere: est sanè non solùm vera, sed etiam percelebris illa Patrum sententia, instar maximi ducendum esse miraculi, prædicatione Apostolorũ, qui nulla humanæ sapientiæ, aut eloquentiæ, nulla gratiæ, aut potentiæ, nulla diuitiarum, aut nobilitatis commendatione spectabiles, & venerabiles erant; omnem fermè terrarum orbem ad veri Dei cognitionem, & cultum, Christique fidem esse adductum. Sed enim Beatus Hieronymus in epistola quam scripsit ad Principiam virginem; Ioannem facit nobilem, scribens, eum ob generis nobilitatem notum fuisse Pontifici, & tempore passionis Domini, fidenter intrâsse domum eius, & illuc Petrum introduxisse, & intrepido animo iuxta crucem Domini stetisse. Sed videtur similius vero, quod nos ex Patrum sententia, & secundùm doctrinam scripturæ docuimus.

TERTIA DISPVTATIO.

An Ioannes fuerit cognatus, vel consanguineus CHRISTI?

7 THEOPHYLACTVS, quasi legisset in Diuinis libris, ita præcisè, atque confidenter dixit, CHRISTVM fuisse Auunculum Ioannis: eius namque matrem fuisse filiam Ioseph ex priori vxore, quam habuerat ante *Theophylactus Christum facit Auunculum Ioannis, sed refellitur.*

cõiugiũ Deiparę Virginis MARIÆ; Ioseph autẽ pater CHRISTI esse putabatur. Theophylacti verba in eius præfatione in Euangelium Ioannis sunt huiusmodi: *Ioannes fuit cognatus Domini: Ioseph enim Deiparæ* MARIÆ *sponsus habuit ex priori vxore liberos septẽ, quatuor mares, & fœminas tres, Marthan scilicet, & Hesther, & Salomen, quæ fuit mater Ioannis, & habita est soror Domini, quia Ioseph pater Salome etiam Domini pater putabatur; quocirca Ioannes eius filius, nepos Domini habebatur.* Sic ille, sed istud Theophylacti dictum neque fidem habet ex antiquis vel traditionibus, vel historiis, vel autoribus fide dignis: & verior multò est sententia Hieronymi, Augustini, Bedæ, Ruperti, B. Thomæ, aliorúmque à quibus creditum, & proditum est, sanctum Ioseph non modò priorem Deipara Virgine aliam coniugem non habuisse, sed etiam perpetuò illibatam coluisse, atque conseruâsse virginitatem.

B. Thomas Ioannem vocat cõsanguineum Christi.

Beatus Thomas in Quodlibeto quarto, articulo decimo quinto Ioannem vocat CHRISTI consanguineum; atque ob eam causam, ait, non Ioanni, sed Petro Ecclesiæ principatum à CHRISTO esse delatum: vt suo videlicet exemplo CHRISTVS futuros Ecclesiæ Principes prædoceret in tribuendis Ecclesiæ muneribus, & honoribus nullum ad sanguinis propinquitates, ac necessitudines respectum haberi oportere. Alij tradiderunt, Ioannem fuisse CHRISTI consobrinum; vtriusque enim matres fuisse inter se sorores, ex eadem quidem matre, diuersis tamen patribus genitas. Aiunt enim, Annam ter nupsisse; & ex primis nuptiis genuisse Deiparam Virginem MARIAM: ex secundis, nuptiis MARIAM, Salomen vxorem Zebedæi, matremque Iacobi Maioris, & Ioannis: ex tertiis nuptiis MARIAM quæ vxor fuit Cleophæ, & mater Iacobi Minoris, & aliorum, qui in Euangelio fratres CHRISTI appellantur. 8

Opinio quorũdam, Ioannem fuisse cõsobrinũ Christi ex sorore B. Mariæ genitum.

Refellitur supra dicta opinio de Anna ter nupta.

At enim, istam de Anna ter nupta opinionem equidem absurdam, non solum improbabilem esse video. Anna etenim, sicut in antiquis, & probatis historiis traditum est, senili iam in ætate annos nempe nata sexaginta Deiparam Virginem peperit; post cuius partum maritus eius Ioachim duodecim annos superuixit: non est autem credibile, mulierem propè octogenariam, post primum coniugium, etiam secundum, atque tertium concupiuisse. 9

Deinde,

Deinde, nulla erat lex apud Hebræos, quæ fœminas ad ſecundas nuptias cogeret: quin etiam laudabile ducebatur, poſt primas nuptias, ſecundis abſtinere. In vltimo ſanè libri Iudith capite, in maximis Iudithæ laudibus ponitur, eam poſt primi mariti obitum, vidualem caſtitatem ſanctiſſime omni vita conſeruaſſe. Sic enim eo loci ſcriptum eſt: *Feciſti viriliter, & confortatum eſt cor tuum, eò quòd caſtitatem amaueris, & poſt virum tuum, alterum neſcieris: ideo manus Domini confortauit te, & eris benedicta in æternum.* Etiam in capite ſecundo Euangelij Lucæ Anna Propheriſſa laudatur, quòd poſt mariti obitũ vidua permanſerit atque ad octogeſimum quartum annum. Cùm igitur apud Hebræos non ſolùm eſſet licitum, ſed etiam laudabile defuncto primo marito, ſecundis nuptiis abſtinere; non obſcurum ſanè fuiſſet intemperatis animi argumentum, ſi Anna poſt primum matrimonium, ex quo præſertim talem tantamque prolem ſuſceperat, affecta iam ætate, ſecundum coniugium, atque etiam tertium expetiuiſſet.

Locus Iudith cap. 15.

10 Ego iſtam de Ioannis cum Domino cognatione opinionem libentiſſimè amplecterer, ſi veram eſſe crederem: ſed ægrè adduci poſſum, vt eam putem eſſe veram. Si enim Ioannes conſobrinus CHRISTI fuit, & ſecundùm loquendi cõſuetudinem Hebræorũ ſæpe in Sacris literis vſurpatam, frater Domini eſſet; cur nuſquam in hiſtoria Euãgelica, vel Apoſtolica, vel in epiſtolis Apoſtolorum frater Domini appellatus eſt. Eodem enim cognationis gradu Ioannes, ſecundùm iſtã opinionẽ, attingebat CHRISTVM, quo ipſe Iacobus: cur igitur Iacobus vocatur ſæpius Domini frater, Ioannes verè ne ſemel quidem? Paulus in epiſtola ad Galatas nominat Iacobum, & Ioannem, ſed illum vocat fratrem Domini, hũc autẽ minimè; cur, ſi Ioannes, ſimiliter vt Iacobus, CHRISTI erat cognatus, cur de tali & tanto Apoſtolo, & dilectiſſimo CHRISTI diſcipulo, id ſcriptura perpetuo inuoluit ſilẽtio? Cur de iſta cognatione tam memorabili nullum verbum fecerunt Clemens Alexandrinus, Euſebius, Epiphanius, Hieronymus, aliique antiquitatis Eccleſiaſticæ curioſi indagatores? Epiphanius certè diſputans aduersùs hæreſim ſeptuageſimam octauam apertis verbis negat, Ioannem fuiſſe CHRISTO ſanguinis propinquitate coniunctum. Sanctus etiam Hieronymus in libro quem ſcripſit aduersùs Helu-

Authoris ſententia de cognatione Ioã-nis cũ Chriſto.

Epiphanius.

Hieronymus.

Helu

Heluidium copiosè disputat de illis qui in nouo testamento appellantur fratres Domini, vbi sæpius ei occasio oblata est appellandi Ioannem fratrē Domini, si Domini frater ille fuisset. Immò, rationem afferens Hieronymus eo in loco, cur CHRISTVS curam Ecclesiæ suæ non Ioanni, quem præ cæteris discipulis diligebat, sed Petro commisisset; non cognationem vel necessitudinem aliquam Ioannis cum CHRISTO causatus est, sed teneram Ioannis ætatem tanto oneri sustinendo immaturam, atque inualidam.

QVARTA DISPVTATIO.

De Ioannis virginitate, & de ætate qua erat, cùm est à CHRISTO *vocatus.*

IOANNEM, & cùm est à CHRISTO vocatus ad discipulatum, & deinceps omni vita sua virginem fuisse, confessio est omnium: sed an solus ipse omnium Apostolorum virgo fuerit, non æquè confessum est omnibus. Beatus Ignatius Martyr in epistola, quam scripsit ad Philadelphienses non obscurè significat, præter vnum Ioannem, qui virgo fuit, cæteros omnes Apostolos matrimonio fuisse illigatos. Idem sensisse existimare licet eos (sunt autem permulti & graues adprimè scriptores) qui putauerunt, Ioannem propter virginitatis decoremplus cæteris Apostolis à CHRISTO esse dilectum; atque ob eam potissimùm causam, matrem ei suam CHRISTVM commendâsse. Ex aduerso autem, Epiphanius quinquagesimam octauam hęresim discutiens, etiam Iacobum Apostolum fratrem Ioannis virginem fuisse tradidit: idémque scripsit Hieronymus libro primo contra Iouinianum de Iacobo Minori. Quinetiam eo ipso in loco affirmare non dubitat Hieronymus, præter Petrum, non omnes Apostolos fuisse virgines, ex Sacris litteris probari non posse. Paulum quoque Apostolum virginem fuisse docet Hieronymus in epistola vigesima secunda quam de custodia virginitatis scripsit ad Eustochium. Epiphanius quoque in confutatione hæresis septuagésimæ octauæ virgines facit Ioannem, & Iacobum fratrem eius, & Paulum. Eadémque de virginitate Pauli sententia est

11

Ignatius Martyr.

Epiphanius. Vtrumq; Iacobum Apostolum fuisse virginem.

Hieronymus.

Paulum Apostolum fuisse virginem. Hieronymus. Epiphanius.

est Chrysostomi, Theodoreti, Bedæ, Theophylacti, OEcumenij, aliorúmq; plurium istis recentiorum in cōmentariis eorum super septimum caput prioris epistolæ ad Corinthios. Mihi sanè videtur satis probabile, non solum Ioannem inter Apostolos fuisse virginem: eum tamen, propter eximiam & singularem, qua cæteris præstabat, corporis & animi munditiam atque puritatem, & ob ingenij, morúmq; præcipuam simplicitatem atque suauitatem, fuisse valde amabilem, & præcipuo quodam amore dilectum à CHRISTO, eique familiarissimum atque intimum.

Chrysost. Theodoretus. Beda. Theophylact. OEcumenius.

12 Illud præterea declarandum hoc loco est, qua ætate fuerit Ioannes, cùm eum CHRISTVS ad se vocauit. Si verum esset quod scriptum reliquit Dorotheus, Ioannem vixisse annos centum & viginti, cùm ille, secundùm communem Doctorum sententiam obierit in principio imperij Traiani, ex eo conficeretur, ipsum, cùm à CHRISTO vocatus est, fuisse iam quinquagenarium. Sed enim, illud Dorothei dictum, & quod ei consequens est, excedit fidem, & historiis Ecclesiasticis aduersatur. Beatus Hieronymus in libro primo aduersus Iouinianum ait, Ioannem, cùm secutus est CHRISTVM, fuisse adolescentulum ac propè puerum; & ob eam causam non ei curam Ecclesiæ suæ CHRISTVM, sed Petro commisisse. Adscribam hic Hieronymi verba: *Super Petrum*, inquit, *fundatur Ecclesia: cur non Ioannes potius, qui virgo erat, ad id electus est? ætati hoc delatum est, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens ac penè puer, progressæ ætatis hominibus præferretur. Vt autem sciamus, Ioannem tunc fuisse puerum, manifestè docent Ecclesiasticæ historiæ, quòd vixerit vsque ad Traiani imperium, id est, post passionem Domini sexagesimo octauo anno dormierit, quod & nos in libro de illustribus viris breuiter perstrinximus.* Hæc Hieronymus.

Qua ætate fuerit Ioānes, cū est à Christo vocatus.

Dorotheus.

B. Hieron.

An cùm Ioānes vocatus est à Christo, fuerit penè puer.

13 Sed non fit verisimile, puerum esse à CHRISTO factum Apostolum, & sacerdotem, & Episcopum, & prædicatorem Euangelij per vniuersum terrarum orbem, & vnum de primis Ecclesiæ principibus, & columnam Ecclesiæ, sicut eum vocat Paulus in epistola ad Galatas: nec est probabile, pueri curæ ac prudentiæ CHRISTVM matrem suam commendare voluisse. Est itaque creditu procliuius illud quod Beda in libro de sex ætatibus mundi scripsit, & quod pluribus etiam doctis viris placuit, Ioannem vno anno

minorem natu fuisse quàm CHRISTVM. Cùm autem CHRISTVS Ioannem ad se vocârit initio suæ prædicationis, quo tempore CHRISTVS erat triginta annorum, vt docet Lucas in capite tertio historiæ suæ Euangelicæ, ex eo licet intelligere, Ioannem, cùm est vocantem se CHRISTVM secutus, nouem & viginti fuisse annorũ: tempore autem passionis Domini fuisse duorum & triginta annorum, si CHRISTVS, vt & multis, & mihi visum est, trigesimo tertio ætatis suæ anno non completo mortuus est. Quoniam autẽ, secundùm Hieronymum in primo libro contra Iouinianum, & in libro de viris illustribus, Ioannes humanis rebus excessit anno post Domini passionem sexagesimo octauo, inde fit manifestum, Ioannem, cùm esset centenarius, obiisse. Quanquam de morte Ioannis nõ inter omnes conuenit, cùm non defuerint qui putauerint, Ioannem etiam nunc viuere, & in paradiso terrestri cum Henoch & Elia manere, & mansurum vsque ad nouissima mundi tempora, & Antichristi aduentum: Verùm hac de re disputandum nobis est, cùm tractabimus illa verba huius Euangelij, quæ Dominus Petro dixit de Ioanne: *Si hic eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Inde námque multis accidit dubitatio de morte Ioannis. Erant alia quædam quæ de persona ipsius Ioannis tractari poterant, sed ea in explicatione Euangelij eius, suis quæque locis tempestiuè magis, commodéque tractabuntur.

Ioãnes viginti nouem annorum erat, cùm est vocatus à Christo.

Hieronymus.

Ioannes obijt centenarius.

QVINTA DISPVTATIO.

Vbi Ioannes scripserit Euangelium?

TRIA breuiter de Euangelio Ioannis, ante explanationem eius, prædocere lectorem conuenit, Vbi, & Quando, & Cur fuerit à Beato Ioanne cõscriptum. Ioannem 14
scripsisse Euangelium in Pathmo insula, quò fuerat à Domitiano Imperatore relegatus, tradiderunt Dorotheus & Athanasius, vterque in Synopsi, itémque Simeon Metaphrastes in Vita Ioannis, & Nicephorus libro tertio capite nono, & Theophylactus in sua Præfatione in Euangelium Ioannis. Sed probabilior est aliorum & plurium & grauiorum Auctorum sententia, scriptum esse Euangelium

Euangelium Ioãnis scriptũ esse in Pathmo insula, opinio Dorothei, Athanasij, Metaphrastis, Nicephori & Theophylacti.

gelium à Ioañe Ephesi post reuersionem eius ab exilio, vel Nerua, vel potiùs Traiano imperante. Hoc sensit Epiphanius confutans hæresim quinquagesimam primam, & Eusebius libro tertio historiæ Ecclesiasticæ capite vigesimo quarto, & Hieronymus in libro de viris illustribus, vbi de Ioanne agit, nec non & Victorinus atque Primatius in suis commentariis in librum Apocalypsis, Beda etiam in libro de sex ætatibus mundi, & in sua præfatione in Ioannem, Rupertus quoque atque alij complures. Hanc sententiam valde adiuuat id quod scripsit Dionysius Areopagita in epistola quam misit ad ipsum Ioannem in exilio manentem: in cuius extrema parte vaticinatur, Ioannem exilio liberatum iri, & reuersum in Asiam, illic boni DEI imitationes peracturum, & posteris traditurum; qua verborum circumlocutione insinuauit scriptionem Euangelij quam facturus erat. Ponam hîc verba ipsa Dionysij: *Post paululum*, inquit, (*dicam enim, etsi audax dictu videatur*) *tibi charissima societate iungemur. Ero autem prorsus dignus cui fides habeatur, si* (*quæ tibi præcognita sunt*) *quæ ex* DEO *didici, hæc loquar: quod scilicet & ex Pathmi custodia dimittendus & liber, & in Asiaticā terram reuersurus, & illic perages boni* DEI *imitationes, easque posteris trades.* Sic Dionysius.

Euangelium scriptum esse à Ioanne post exilium. Epiphanius. Eusebius. Hieronymus. Victorinus. Primatius. Beda. Rupertus. Dionysius Areopagita. Dionysius.

15 . Hoc ipsum sensit & tradidit Primatius, in principio suorum commentariorum in Apocalypsim ita scribens: *Apocalypsim eo tempore Ioannes accipere meruit, quo tempore in Pathmo insula, pro* CHRISTO, *à Domitiano Cæsare exilio missus & metallis damnatus terminis arcebatur inclusus. Postea verò scripsit Euangelium post Domitiani mortem ab exilio liberatus: à Congregatione sacerdotum rogatus, contra Valentinum & Cherintum & Ebionem, qui contra* CHRISTI *æternitatem, & diuinitatem falsa & impia docere, multosq́; suis erroribus irretire cœperant.* Sic ille. Equidem satis miror Bedam, qui in cōmentariis suis in Apocalypsim scripsit Euangelium fuisse ante Apocalypsim à Ioanne conscriptum; cùm ipsemet in eo libro quem fecit & inscripsit, *De sex ætatibus mundi*, vbi agit de Nerua Imperatore, dicat Ioannem post Apocalypsim, & post suum ab exilio reditum scripsisse Euangelium.

Primatius. Beda.

16 Quod autem post Apocalypsim scriptum à Ioanne fuerit Euangelium, non obscurè significatum est in vltimis verbis capitis de-

Locus Apocalypsis capitis decimi.

cimi libri Apocalypsis, quæ Angelus dixit Ioanni, sunt autem hæc verba: *Oportet te iterum prophetare gentibus, & linguis, & Regibus multis*: hoc non videtur posse aliter intelligi, quàm quia post id têporis, liberatus ab exilio scripturus erat Euangelium: per Euangelium quippe suum Ioannes toti mundo prophetauit, id est, CHRISTI mysteria enunciauit. Nam quod quidam ea verba detorquere voluerunt ad probandum, Ioannem etiam nunc viuere, & in extremo mundi sæculo simul cum Enoch & Elia propheraturum esse contra Antichristum; id manifestè redarguitur, & falsum esse conuincitur eò, quòd initio proximè sequentis capitis duo tantùm testes nominantur venturi aduersùs Antichristum, qui secundùm communem Doctorum interpretationem atque sententiam, Enoch & Elias futuri creduntur.

SEXTA DISPVTATIO.

Quo tempore scriptum à Beato Ioanne fuerit Euangelium.

DE tempore scriptionis Euangelij variæ sunt Autorum 17
sententiæ. Theophylactus in sua præfatione in Euangelium Matthæi & Ioannis ait scriptum esse Euangelium à Ioanne anno trigesimo secundo post passionem Domini, imperante Traiano. Verùm sententia hæc, ipsa se destruit: à morte enim CHRISTI Domini vsque ad initium principatus Traiani, non triginta duo anni, vt dixit Theophylactus, sed anni circiter sexaginta sex prætererunt: trigesimus autem secundus annus post Domini passionem in medium incurrit Neronis imperium. Euthymius in præfatione sua in Ioannem ait, Euangelium scriptum esse multis annis post excidium Hierosolymitanum. Sed hoc nimis ab Euthymio generaliter & indistinctè de tempore scriptionis Euangelij Ioannis dictum est. Epiphanius confutans hæresim quinquagesimam primam ait, Ioannem scripsisse Euangelium cùm esset iam nonagenarius, imperante tunc Claudio Cæsare. Verùm in eo lapsus est Epiphanius manifesto Chronologiæ errore. Nam, secundùm ipsum, Ioannes scripsit Euangelium post suum ab exilio reditum imperante Nerua, quadraginta

Theophylact.

Euthymius.

Epiphanius.

draginta annis videlicet poſt Claudij obitum. Quamuis enim non expreſsè dicat Epiphanius, Euangelium ſcriptum fuiſſe poſt reditum ab exilio, ſed Ioannem reuerſum eſſe ab exilio imperante Claudio Cæſare; id tamen ex alio eius dicto concluditur, affirmantis, Ioannem iam nonagenarium ſcripſiſſe Euangelium & paulò poſt eſſe mortuum. Illud præterea dictum Epiphanij haudquaquam ſubſiſtit, Claudio imperante Ioannem fuiſſe nonagenarium: cùm enim à CHRISTI Domini paſſione vſque ad Claudij Imperatoris obitum anni circiter viginti quattuor trãſacti ſint, neceſſum profectò eſſet, Ioannem, cùm eſt à CHRISTO vocatus ad diſcipulatum, annorum fuiſſe quattuor & ſexaginta, quod & per ſe ſatis improbabile eſt,& fuit à nobis paulò ſupra cõfutatũ.

Beda. Probabilior ſententia de tempore ſcriptionis Euangelij Ioannis.

18 Eſt itaque probabilior Bedæ ſententia, cui ſubſcripſerunt complures poſteriorum ſcriptorum, Ioannem Euangelium ſuum ſcripſiſſe poſt ſuum ab exilio reditum in Aſiam, imperante Nerua, vel ſub initium imperij Traiani, circa annum videlicet à paſſione Domini ſexageſimum ſextum, vel ſexageſimum ſeptimum, biennio fermè poſt librum Apocalypſis ab eodem Ioanne conſcriptum. Hinc intelligere licet, quod ſcriptum eſt in eo Canone qui vocatur Apoſtolorum,& numeratur Canon octogeſimus quartus, vbi Euangelium Ioannis recenſetur inter libros Canonicos noui teſtamenti, hoc inquam, cohærere nequaquam poſſe cum eo tempore, quo fertur Canones illos eſſe fratres: dicuntur enim conditi eſſe illi Canones viuente in terris Beato Petro Apoſtolo; is autem ſub Nerone occiſus eſt, annis circiter triginta ante ſcriptionem Euangelij Ioannis. Nec licet exiſtimare, illi Canoni fuiſſe poſtea inſertum Euangelium Ioannis ab ipſo Beato Clemente Papa, qui ſuperſtes fuit Ioanni; ob eandem namque cauſam Clemens adieciſſet illi Canoni librum Apocalypſis ſcriptum à Ioanne ante Euangelium. Verùm de cauſis ob quas ille Canon videatur improbabilis, nec temerè à viris doctis repudiatus ſit, diſſeruimus nos in tertio Tomo ſelectarum Diſputationum ſuper lib. Apocalypſis, in Diſputatione quinta ſuper primum caput eius libri.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Cur Ioannes, post tria Euangelia ab alijs Euangelistis scripta, quartum etiam ipse scribere voluerit Euangelium?

Canon Apostolorum octogesimus quartus. Eusebius. Epiphanius. Hieronymus.

DVas caussas, cur Ioannes post alios tres Euangelistas scribere voluerit Euangelium afferunt Eusebius libro tertio Historiæ Ecclesiasticæ capite decimo octauo, Epiphanius tractans hæresim quinquagesimam primam, Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, vbi agit de Ioanne, & in primo libro contra Iouinianum, Chrysostomus super Psalmo quadragesimo quarto, Beda, Rupertus, Theophylactus, Euthymius in Præfationibus suis in Euangelium Ioannis. Prior caussa fuit huiusmodi: Cùm legisset Ioannes aliorum trium Euangelia, ea quidem, vt verissima, approbauit; sed multa esse dixit ab illis prætermissa, quæ in suo ipse Euangelio supplere voluit, earum verò rerum quas alij Euangelistæ prætermiserunt, tria sunt genera: primi generis sunt res à CHRISTO gestæ in primo anno suæ prædicationis, priusquàm Ioannes Baptista conijceretur in carcerem: alij namque tres Euangelistæ prædicationem & opera CHRISTI scribere orsi sunt ab eo tempore, quo Ioannes iam erat in vinculis, vt patet ex quarto capite Matthæi & primo Marci, & tertio Lucæ. Secundi generis sunt insigniores quidam & admodum memorabiles CHRISTI sermones ab aliis Euangelistis omissi, & à Ioanne diligenter expositi: huiusmodi autem sermones sunt, primus cum Nicodemo, secundus cum Samaritana, tertius cum Capharneitis, & plures alij sermones Hierosolymæ habiti cum Iudæis, & vltimus sermo quem CHRISTVS post vltimam Cœnam, & proximè ante passionem suam habuit cum discipulis suis. Tertij generis sunt clarissima quædam CHRISTI miracula de quibus alij Euangelistæ nihil, Ioannes autem copiosè scripsit, vt fuit miraculum aquæ in vinum mutatæ in nuptiis, & sanati Paralytici iuxta piscinam, & cæci nati illuminatio, & Lazari iam quatriduo mortui resuscitatio. 19

Chrysost. Beda. Rupertus. Theophylact. Euthymius.

Tria genera rerũ ad Christum pertinẽtia, ab alijs Euangelistis prætermissa & à solo Ioanne descripta.

Altera

20 Altera causa scribendi Euangelium fuit Ioanni, vt confutaret errorem Cherinti & Ebionis, quem, illi, occasione sumpta ex obitu aliorum Apostolorum, & absentia Ioannis in exilio, per Ecclesias Domini disseminare cœperant, docentes CHRISTVM non esse DEVM, sed purum hominem, neque fuisse ante matrem suam, negantes videlicet æternitatem eius atque diuinitatem. Quem errorem vt planissimè, plenissiméq; confutaret Beatus Ioannes, plurimas in hoc Euangelio multifariam illustres admodum sententias posuit, quibus æternitatem CHRISTI Deitatémque declarauit. Ad ostendendam enim CHRISTI æternitatem spectant illæ Ioannis sententiæ: *In principio erat Verbum: omnia per ipsum facta sunt: antequàm Abraham fieret, ego sum: cùm videritis filium hominis ascendentem vbi erat priùs: Clarifica me Pater ea claritate quam habui priusquàm mundus fieret, apud te.*

21 Ad demonstrandam verò Deitatem CHRISTI pertinent illæ Ioannis sententiæ quæ leguntur in eius Euangelio; *Et Deus erat verbum: Omnia per ipsum facta sunt: Omnia, quæ Pater habet, mea sunt: Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit: Qui videt me, videt & Patrem meum: Ego & Pater vnum sumus.* Ex his apparet, quantum cæteris Euangeliis præstet Euangelium Ioannis: nam etsi omnium quatuor Euangeliorũ principalis materia CHRISTVS est; de eo tamen in aliis tribus Euãgeliis traduntur potissimùm quæ spectant ad eius humanitatẽ: in Ioannis autẽ Euangelio præcipuè, disertéq; ac luculentè tractantur ea, quæ ad CHRISTI æternitatem, Deitatémque pertinent. Quapropter, ausus est Beda dicere, quantùm doctrina Euangelica præcedit alias doctrinas sacras, tantùm aliis Euangeliis præstare Euangelium Ioannis. Ob hanc item causam Dionysius Areopagita in epistola quam scripsit ad Ioannem, vocauit eum Euangelij Solem: & ipse Ioannes quod de CHRISTI diuinitate tam accuratè, copiosèq; scripsisset, à Veteribus cognominatus est Theologus: & comparatus est aquilæ, quæ omnium volucrum subtilissimè volat, & aduersum Solem tota luce sua splendentem, immota oculorum acie contuetur. S. Iob capite trigesimo nono nonnullas aquilæ proprietates descripsit, quas scitè Rupertus in sua Præfatione in Euangelium Ioannis, ad ipsum Ioannem applicat & accommodat.

Beda. *Dionysius Areopagita.* *Rupertus.*

OCTA

OCTAVA DISPVTATIO.

Discutitur mira quædam sententia Beati Chrysostomi aientis, etiam Beatos Angelos multa didicisse ex Ioannis Euangelio, quæ prius nesciebant.

IDETVR vltra omnem fidem esse, quod in sua Præ- 22
fatione, de Ioannis Euangelio dixit Chrysostomus: ait
enim, non tantùm homines sed etiam Beatos Ange-
los, nec inferiores modò; sed etiam superiores didi-
cisse multa ex Ioannis Euangelio, quæ priùs ignorabant: & ad
huius rei cōfirmationem affert illa Pauli verba quæ sunt in capite
tertio epistolæ ad Ephesios: *Vt innotescat* (inquit Paulus) *principa-
tibus & potestatibus in cælestibus, per Ecclesiam, multiformis sapientia*
Chrysosto-mus. *Dei.* Iuuat adscribere hoc loco ipsa Chrysostomi verba: Nihil no-
bis humanum loquitur Ioannes, sed à spiritus sancti profundis &
abditis thesauris omnia proloquitur; quæ neque Angeli, priuſ-
quàm Ioannes diceret, nouerant. Namque & ipsi nobiscum per
Ioannis vocem & per nos didicerunt. Quod etiam Beatus Pau-
lus, significauit illis verbis: *Vt innotescat principatibus & potesta-
tibus in cælestibus, per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.* Si igitur
Principatus & potestates & Cherubin & Seraphin hæc per Eccle-
siam didicerunt, planè constat, ipsos Angelos summa cum atten-
tione, eius sese auditores exhibere. Ex quo nos non parum hono-
ris cōsequimur, quòd nobiscum Angeli discant, quæ nesciunt: hæc
Chrysostomus. Idem sensit & in commentario illius loci Pauli
Theophylact. scripsit Theophylactus: vbi ad eius rei comprobationē citat hæc
Gregorius Nyssenus. verba Gregorij Nysseni: Ante incarnationem (inquit Nyssenus)
simplicem notant Angeli sapientiam DEI, nimirum quòd esset
omnium Creator potentissimus, conseruator benignissimus, &
sapientissimus gubernator: nihil tamen in his variū vel cōtrarium
est, vt aliud quidem fit, & aliud efficiatur. Incarnato autem Verbo
DEI, per contraria, contraria sunt transacta, per mortem vita; per
imbecillitatem, potentia; per contumeliam, gloria; per omnia
vilia & abiecta, quæ præclara & magnifica & DEO digna sunt.
Hac

Hac itaque ratione multiformis, multisque nominibus eximia DEI sapientia nunc cognita est cœlestibus virtutibus. Quando enim nos didicimus, tunc & illæ per nos cognouerunt: & videntes, quantis bonis Ecclesia sit à DEO donata, per ipsam etiam ad cognitionem cœlestes virtutes sunt perductæ. Hæc Nyssenus.

23 Sed redeo ad Chrysostomum: qui, nimio laudãdi Ioannis Euangelium studio, videtur longè vltra veritatis terminos esse prouectus. Illud enim dictum eius, quòd Angeli didicerint multa ex Ioannis Euangelio, quæ prius ignorabant, si præcisè sumatur, & vt ipsa verba sonant, falsum esse tribus posset argumentis probari: primò, quia repugnat ordinatissimæ Diuinæ prouidentiæ dispositioni, vt, quæ sunt & naturâ, & gratiâ, & gloriâ superiora & præstantiora, ea perficiantur ab inferioribus & ignobilioribus. Sicut enim docet Beatus Dionysius Areopagita, in cœlestibus Hierarchiis inferior illuminatur & perficitur à superiori, non autem contra; quapropter etiam humana Hierarchia, quæ est infima, illuminatur & perficitur ab Hierarchia Angelica, non autem contra. Deinde, vel Angeli didicerunt ex Ioannis Euangelio ea, quæ pertinent ad CHRISTI diuinitatem, vel quæ spectant ad eius humanitatem: non illa, ea namque Angeli clarissimè vident per beatificam visionem Diuinæ essentiæ diuinarum personarum. Nec dici potest, Angelos cognouisse quæ pertinent ad humanitatem CHRISTI ex Ioannis Euangelio: principale namque mysterium CHRISTI fuit incarnatio eius, quod mysterium Dionysius in libro de cœlesti Hierarchia argumentatur, fuisse præcognitum Angelis, argumento Beatissimæ Virginis MARIÆ, quæ hoc mysterium per Gabrielem Archangelum cognouit. Ad hæc, Angeli ea quæ pertinent ad mysteria humanitatis CHRISTI, si prius ignorabant, cognoscere potuerunt ex ipso CHRISTO post ascensionem eius in cœlum, plurimis nempe annis ante scriptionem Euangelij Ioannis: vel cognoscere potuerunt ex Euangeliis aliorum trium Euangelistarum, qui & multò prius quàm Ioannes scripserunt Euangelium, & mysteria humanitatis CHRISTI copiosius tractauerunt. In illis porrò verbis Pauli, quibus suam Chrysostomus firmare vult sententiam: *Vt innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus, per Ecclesiam multiformis sapientia* DEI: illud *Locus Pauli ad Ephesios tertio.*

per Ecclesiam: non significat causam efficientem, quasi Ecclesia siue Apostoli fuerint causa efficiens notitiam Angelorum, docens illos multiformem DEI sapientiam: Sed illud *per Ecclesiam:* denotat obiectum, siue materiam circa quam mirabiliter exhibita & declarata est multiformis DEI sapientia: vt sit hic sensus: Multiformis sapientia DEI cognita est ab Angelis per plurima & maximè admiranda, quæ DEVS operatus est in Ecclesia, siue in Apostolis, circa mysterium redemptionis humanæ factum per CHRISTI crucem, quæ Iudæis erat scandalum, gentibus verò stultitia; & circa vocationem gentium factam per Apostolos, homines videlicet piscatores, & ignobiles, & pauperes, & humanæ sapientiæ, atque eloquentiæ expertes.

Obseruanda B. Thomæ doctrina.

Hæc ipsa quæ diximus confirmare licet autoritate Beati Thomæ, qui locum illum Pauli ad Ephesios in suis commentariis explanans, hanc ipsam quæstionem de qua nos hoc loco cum Beato Chrysostomo disceptamus, Vtrum Angeli didicerint aliquid ab Apostolis, signatè, propriéque tractat, suámque super ea quæstione sententiam hunc in modum declarat: *Non est*, inquit, *conueniens, neque est rationabile dicere, Beatos qui sunt in Patria, doceri à quantumcúmque perfectis viatoribus. Nam etsi inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista; attamen qui minor est in regno cælorum, maior est illo, vt Dominus dixit, & Matthæus capite vndecimo retulit. Dicere, quòd Dæmones doceantur ab hominibus, id, absque præiudicio credi potest: at verò quòd Beati, qui Verbum diuinum conspiciunt, quod est speculum sine macula, & in quo relucent omnia, à viatoribus doceantur, id profectò dici non debet, nec conueniens videtur. Ergo multiformis sapientia* DEI *innotuit Angelis per Ecclesiam, id est per Apostolos prædicantes, vt interpretatur Glossa; non quòd Angeli hoc didicerint ab Apostolis, sed quòd in eis explicatam, & manifestatam* DEI *sapientiam cognouerint. Hoc vt meliùs intelligatur, notandum est, esse quasdam rationes mysteriorum gratiæ, totam creaturam excedentes: & huiusmodi rationes non sunt inditæ mentibus Angelorum, sed in solo* DEO *sunt occultæ: & ideo Angeli non cognoscunt eas in se ipsis, nec in* DEO; *sed cognoscunt eas secundùm quod in effectibus explicantur. Cùm igitur rationes pertinentes ad multiformem sapientiam* DEI *sint huiusmodi, scilicet in solo* DEO *absconditæ, & postmodum extrinsecus in effectibus explicatæ; manifestum est, quòd Angeli*

geli eas nec in se ipsis, nec in ipso Verbo, nec ab Apostolis, nec à viatoribus alijs cognouerunt: sed in ipsis Apostolis explicatas, priùs in mente Diuina latentes, cognouerunt. Sicut domum quæ est in mente artificis, vel conceptum artificis de fabricanda domo, nullus scire potest, quandiu latet in mente artificis, nisi DEVS *qui solus illabitur animæ humanæ: sed postquàm conceptus ille de facienda domo, iam in effectu extrinseco explicatus est, fabricata iam domo; tunc aliquis de domo facta, quæ priùs latebat in mente artificis, edocetur, edocetur, inquam, non à domo, vel per domum, sed in ipsa domo.*

Hactenus ex Beato Thoma.

CAPVT PRIMVM
EVANGELII IOANNIS.

IN principio erat VERBVM, *&* VERBVM Vers. 1.
erat apud DEVM, *&* DEVS *erat* VER-
BVM. * *Hoc erat in principio, apud* DEVM. 2
* *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-* 3
*ctum est nihil, quod factum est. * In ipso vita erat, & vi-* 4
*ta erat * lux hominum: & lux in tenebris lucet, & tenebræ* 5
*eam non comprehenderunt. * Fuit homo missus à* DEO, *cui* 6
*nomen erat Ioannes. * Hic venit in testimonium: vt testimo-* 7
*nium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. * Non* 8
*erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. * Erat* 9
lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc
*mundum. * In mundo erat, & mundus per ipsum factus est,* 10
*& mundus eum non cognouit. * In propria venit, & sui eum* 11
*non receperunt. * Quotquot autem receperunt eum, dedit eis po-* 12
testatem filios DEI *fieri, his qui credunt in nomine eius. * Qui* 13
non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex vo-
luntate viri, sed ex DEO *nati sunt.* * ET VERBVM *caro* 14
factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, glo-
riam quasi vnigeniti à PATRE, *plenum gratiæ, & veritatis.*
* *Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic* 15
erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est:
*quia prior me erat: * & de plevitudine eius nos omnes accepimus,* 16
*& gratiam pro gratia. * Quia lex per Moysen data est, gratia, &* 17

18 *veritas per* IESVM CHRISTVM *facta est.** DEVM *ne-*
mo vidit vnquam: vnigenitus FILIVS, *qui est in sinu* PA-
19 TRIS, *ipse enarrauit.* * *Et hoc est testimonium Ioannis, quando*
miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum,
20 *vt interrogarent eum, Tu quis es?* * *Et confessus est, & non ne-*
21 *gauit: & confessus est, quia non sum ego* CHRISTVS. * *Et in-*
terrogauerunt eum: Quid ergo? Elias es tu? & dixit: Non sum.
22 *Propheta es tu? & respondit Non.* * *Dixerunt ergo ei, Quis*
es, vt responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de te
23 *ipso?* * *Ait; Ego vox clamantis in deserto, Dirigite viam Do-*
mini, sicut dixit Isaias Propheta. Et qui missi fuerant, erant ex
24. 25 *Pharisæis.* * *Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei:* * *Quid ergo*
baptizas, si tu non es CHRISTVS, *neque Elias, neque Pro-*
26 *pheta?* * *Respondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua:*
27 *medius autem vestrum stetit quem vos nescitis.* * *Ipse est, qui post*
me venturus est, qui ante me factus est: cuius ego non sum di-
28 *gnus, vt soluam eius corrigiam calceamenti.* * *Hæc in Bethania*
29 *facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.* * *Altera*
die vidit Ioannes IESVM *venientem ad se, & ait: ecce Agnus*
30 DEI, *ecce qui tollit peccatum mundi.* * *Hic est, de quo dixi: Post*
31 *me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat.* * *&*
ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea veni
32 *ego in aqua baptizans.* * *Et testimonium perhibuit Ioannes dicens:*
Quia vidi SPIRITVM *descendentem quasi columbam de cœ-*
33 *lo, & mansit super eum.* * *Et ego nesciebam eum: sed qui misit*
me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem videris SPI-
RITVM *descendentem, & manentem super eum, hic est qui*
34 *baptizat in* SPIRITV *Sancto.* * *Et ego vidi: & testimonium*
35 *perhibui quia hic est* FILIVS DEI. * *Altera die iterum sta-*
36 *bat Ioannes, & ex discipulis eius duo.* * *Et respiciens* IESVM
37 *ambulantem, dixit: ecce Agnus* DEI. * *Et audierunt eum*
38 *duo discipuli loquentem, & secuti sunt* IESVM. * *Conuersus*
autem

autem IESVS, *& videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæ-*
ritis? dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum magister)
*vbi habitas? * Dicit eis: venite, & videte, venerunt, & vi-* 39
derunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora au-
*tem erat quasi decima. * Erat autem Andreas frater Simonis* 40
Petri vnus ex duobus, qui audierant à Ioanne, & secuti fue-
rant eum. Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit* 41
ei, inuenimus MESSIAM *(quod est, interpretatum,* CHRI-
STVS.) ** Et adduxit eum ad* IESVM. *Intuitus autem eum* 42
IESVS, *dixit: tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas,*
*(quod interpretatur, Petrus.) * In crastinum voluit exire in* 43
Galilæam, & inuenit Philippum. Et dicit ei IESVS*: sequere*
*me. * Erat autem Philippus à Bethsaida, ciuitate Andreæ &* 44
*Petri. * Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scri-* 45
psit Moyses in lege, & Prophetæ: inuenimus IESVM *filium Io-*
*seph à Nazareth. * Et dixit ei Nathanael, à Nazareth potest* 46
*aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: veni, & vide. * Vidit* 47
IESVS *Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce verè*
*Israelita, in quo dolus non est. * Dicit ei Nathanael: vnde me* 48
nosti? Respondit IESVS *& dixit ei: Priusquàm te Philippus*
vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te. Respondit ei Nathanael,* 49
& ait: Rabbi, tu es filius DEI, *tu es Rex Israel. * Respondit* 50
IESVS, *& dixit ei, Quia dixi tibi; vidi te sub ficu, credis,*
*maius his videbis. * Et dicit ei, Amen, amen* 51
dico vobis, videbitis cœlum apertum, &
Angelos DEI *ascendentes &*
descendentes, supra filium
hominis.

IN CAPVT PRIMVM
DISPVTATIONES QVINQVAGINTA DVÆ.

PRIMA DISPVTATIO.

Quòd Ethnici quidam, insignésque Philosophi principium Euangelij Ioannis cum admiratione laudantes, suis etiam scriptis inseruerunt.

AD tria, quasi principalia capita, redigi possunt ea, quæ in primo capite Euangelij Ioannis tractantur. Primò enim Ioannes agit de Verbo DEI: deinde, narrat præclara testimonia, quæ de CHRISTO Ioannes Baptista publicè dixit: tum, de quorundam discipulorum accessu ad CHRISTVM scribit. De Verbo autem DEI sex breuissimè docet: primò, æternitatem eius, dicens: *In principio erat Verbum*: secundò diuinitatem eius, *Et* DEVS *erat verbum*: tertio, eius potentiam effectricem omnium, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*: Quartò, quòd sit lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem hunc in mundum. Quintò, quòd in propria venerit, & quòd Verbum caro factum sit, & habitauerit in nobis. Sextò, quis & quantus fuerit aduentus & incarnationis eius

eius fructus, *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per* IESVM CHRISTVM facta est.

1 Multa porrò de istis quæ de Verbo DEI scripsit Ioannes, etiam Ethnici Philosophi, præsertim verò Platonici, cum admiratione laudauerunt, & vsurpauerunt, & in sua scripta transtulerunt. Videat Lector Eusebium Cæsariensem in libro vndecimo de Præparatione Euangelica capite decimo, & Basilium super initiū Euangelij Ioannis, & Cyrillum Alexandrinum in libro octauo eorum librorum quos scripsit aduersus Iulianum Apostatam, & Augustinum in libro septimo Confessionum capite nono. Eusebius certè, quo dixi loco, multa profert ex Platone & nobilioribus Platonicis, Plotinum dico & Numenium, & Amelium, quæ persimilia sunt eorum quæ tam in Veteri testamento Moyses, Dauid, & Prophetæ, quàm in nouo testamento Ioannes, & Paulus de Verbo DEI scripserunt. Ego vnius duntaxat Amelij verba ab Eusebio commemorata, & ex principio Euangelij Ioannis sumpta, hoc loco referenda esse censui. *Amelius quoque illustris inter iuniores Platonicos* (ait Eusebius) *quamuis Ioannis Euangelistæ nomen celauerit, barbarum ipsum, quia Iudæus fuerat, appellando; verbis tamen eisdem ferè vtitur, ita scribens: Hoc profectò erat Verbum, quo ea quæ sunt, facta sunt, vt Heraclitus etiam dicebat. Quod etiam ille barbarus putat, in ordine principij, atque dignitate constitutum, apud* DEVM *esse, & ipsum esse* DEVM, *& per ipsum vniuersa simpliciter esse producta: in quo, quæ viuunt, vitam habent: & in corpora ipsum venisse, & carnem indutum, hominem ita videri, vt naturæ tamen dignitas non lateat: & rursus resolutum in* DEVM *redire, &* DEVM *talem esse, qualis fuit antequàm in corpus, & in carnem atque hominem deduceretur.* Sic ille: hæc autem (inquit Eusebius) non occultè sed apertè, & vt dici solet, nudo capite, ex barbari Iudæi Theologia in librum suum transposuit Amelius. Barbarum enim neminem alium hoc loco, nisi Saluatoris nostri Euangelistam Ioannem appellauit, qui Euangelium ita exorsus est: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud* DEVM, & DEVS *erat Verbum, hoc erat in principio apud* DEVM. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est: in ipso vita erat, & vita erat lux hominum, &c.*

Eusebius. Basilius. Cyrillus. Augustinus.

Amelij Platonici Philosophi verba ex principio Euāgelij Ioānis sumpta.

Quid Augustinus legerit in Platonicorũ libris sumptum ex principio Euangelij Ioannis.

Beatus Augustinus, in loco paulò suprà à nobis commemorato, ait, se in quibusdam Platonicorum libris ex Græca lingua in Latinam conuersis legisse totum hoc principium Euangelij Ioannis vsque ad illa verba: *In propria venit & sui eum non receperunt.* Quæ Ioannes itaque præmiserat ad excellentiam Verbi DEI demonstrandam, ea Platonici illi libenter vsurpârunt, & in libris suis posuerunt: quæ verò deinde subiunxit de Verbi diuini aduentu in mundum, & de incarnatione eius, & de habitatione inter homines; ea illi, tanquam Verbo DEI minimè condigna, silentio suppresserunt. Augustini verba sunt hæc: In quibusdam Platonicorum libris ex Græca lingua in Latinam versis legi, non quidem his ipsis verbis, sed hoc idem omnino multis & multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud DEVM, & DEVS erat Verbum, & cætera quæ sequuntur vsque ad illud: *In propria venit, & sui eum non receperunt*, & cætera deinceps sequentia, quæ in libris illis non legi. 2

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

In principio erat Verbum.

Quid hoc loco significet nomen *principij?*

EX multis & variis significationibus huius vocis *Principium* quas & Aristoteles percensuit in quinto libro Metaphysicorum, & Doctores Ecclesiastici tam super hoc loco Ioannis, quàm super illis primis verbis Moysis in libro Genesis: *In principio creauit* DEVS *cælum & terram:* exposuerunt; duæ potissimùm videntur ad sententiam horum verborum Ioannis pertinere. Et altera quidem significatio principij ea est, secundùm quam principium significat principium originis siue generationis; sicut Pater dicitur principium filij, quia huius generatio & origo ab illo est. Et hac significatione esse hîc positum à Ioanne nomen principij putârunt Cyrillus & Beda, principium 3

Cyrillus. Beda.

pium interpretantes DEVM Patrem, qui ſimpliciter & omnino dicitur principium, quia ipſe à nullo eſt principio, ſed eſt principium aliorum omnium; ad extra quidem, omnium creaturarum; ad intra verò, duarum perſonarũ diuinarum, Filij & Spiritus Sancti. Et hãc interpretationem etiam Origenes & Auguſtinus commemorant: ſecundùm quam iſtorum verborum hic eſt ſenſus: In DEO Patre erat Verbum. Sed iſti ſententiæ atque interpretationi valde obſtat quod mox ſubdit Ioãnes: *Et verbũ erat apud* DEVM, vbi illud (*apud* DEVM) ſine dubio DEVM Patrem ſignificat;& ita bis idem, nullo interuallo, dixiſſet Ioannes. Verùm euidentiùs iſtam refellit interpretationem quod paulò poſt adiecit Ioannes dicens: *Hoc erat in principio apud* DEVM: vbi manifeſtè illud *in principio* diſtinguitur ab illo *apud* DEVM, id eſt, Patrem. Origenes. Auguſtinus.

4 Altera ſignificatio nominis *principij* ea eſt, ſecundùm quam principium denotat initium durationis, qualiſcunque & quantacunque ea duratio fuerit: vt ſit hic ſenſus: Quodcunque ponatur ſiue cogitetur principium durationis, ſiue in tempore, ſiue in æuo, ſiue in æternitate, ſiue ſecundùm veritatem, ſiue ſecundùm imaginatione, vel animi noſtri cogitationẽ; in illo ipſo principio, qualecunq; ſtatuatur, aut fingatur, reperetur, quod iam erat Verbum: ex quo neceſſariò manifeſtéq; cõcluditur, Verbum eſſe æternum. De Mundo dixit Moyſes, quòd in principio factus eſt, quare non fuit æternus: at Ioannes de Verbo dixit, *Quod erat in principio*, eſt igitur æternũ, quia eſt ante omne principiũ. Atque hæc eſt interpretatio Baſilij, Chryſoſtomi, Theophylacti, Euthymij, Ruperti, aliorúmq;. Nomen porrò *principij* poſitũ eſſe hic pro initio durationis, tribus ex rebus licet intelligere: primo, quia mox adiunxit Ioannes, *Hoc erat in principio apud* DEVM, vbi vox *principij* non videtur aliter, quàm pro initio durationis accipi poſſe. Deinde, Ioannes eandem hãc ſententiã ponens in principio primæ ſuæ epiſtolæ, pro eo quod hîc dixit: *In principio erat Verbum*, ibi dixit: *Quod fuit ab initio, & erat apud Patrem, & apparuit nobis*, vbi procul dubio ſignificauit initium durationis rerum. Ad hæc, ſecundùm hanc interpretationem, Ioannes primis ſui Euangelij verbis ſtatim redarguit Cherintum, qui dixit, CHRISTVM non fuiſſe ante matrem ſuam; cuius erroris confutandi causâ, præcipuè ſcriptum à Ioanne fuiſſe Euange- Baſilius. Chryſoſt. Theophylact. Euthymius. Rupertus. Quos errores confutauerit Ioãnes primis verbis Euangelij ſui.

Euangelium, ſupra docuimus. Confutauit etiam his primis verbis Ioannes (autore Chryſoſtomo) vaniſſimam, & planè fabuloſam Gentilium Theologiam, facientium atque colentium Deos natiuos, & temporarios, & alios quidem ſeniores, alios autē Iuniores: contra quod dixit Moyſes in Cantico Deuteronomij: *Non erit in te Deus recens, neque adorabis* D E V M *alienum.*

Cap. 32.

Quàm varijs modis Sacra ſcriptura declaret antiquitatē Verbi Dei.

5 Cæterùm, ſcire conuenit, ſolere diuinam ſcripturam varijs modis declarare antiquitatem, & æternitatem Verbi D E I. Dauid Pſalmo ſecundo: *Ego hodie genui te:* vbi, ſecundùm plurium Doctorum interpretationem, illud *hodie* denotat æternitatem, quæ eſt quaſi vnum nunc præſens & perpetuò manens. Et in Pſalmo centeſimo nono: *Ex vtero ante luciferum genui te*, & in capite octauo libri Prouerbiorum inducitur diuina ſapientia, quæ eſt Verbum D E I, ſuam prædicans antiquitatem illis verbis, *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, à principio, & ab æterno ordinata ſum &c.* Et in capite vigeſimo quarto libri Eccleſiaſtici. *Ab initio & ante ſæcula creata ſum, & vſque ad futurum ſæculum nō deſinam.* Beatus etiam Paulus in primo capite Epiſtolæ ad Coloſſenſes C H R I S T V M, qui eſt verbum D E I, appellat primogenitum omnis creaturæ, & in capite ſeptimo, Epiſtolæ ad Hebræos de C H R I S T O loquens, *Neque initium*, inquit, *neque finem dierum vita habens.* Ioannes ipſe, qui in exordio ſui Euangelij dixit: *In principio erat Verbum*, infra capite octauo inducit C H R I S T V M de ſua antiquitate dicentem illud, *Antequàm Abraham fieret, Ego ſum.* Et capite decimo ſeptimo: *Clarifica me tu Pater apud temet ipſum, claritate quam habui prius quàm mundus eſſet apud te.* Et in libro Apocalypſis, *Qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt.*

Apocal. 1.

6 Sed quærat fortaſſe quiſpiā, cur in iſto ipſo loco Apocalypſeos C H R I S T V S de ſe dicat, *Ego ſum primus, & nouiſſimus*: idémque de D E O ſcripſit Iſaias capite quadrageſimo primò: ſi enim primus eſt, quomodo verè dici poteſt eſſe nouiſſimus? Verùm iſtis verbis ſignificata eſt perfecta ratio æternitatis, quæ omni caret & principio & fine. Vel ſignificatur, quòd ipſe ſit primum principium ex quo prodierunt omnia; & quòd ſit vltimus finis, propter quem facta ſunt omnia, & ad quem omnia referuntur atque ordinantur, ſicut ipſe in Apocalypſi dixit: *Ego ſum Alpha, & Omega, principium*

principium & finis. Vel indicatur illis verbis, CHRISTVM esse filium vnigenitum DEI Patris, vtpote ante quem, & post quem, nullum DEVS Pater alium genuerit filium.

TERTIA DISPVTATIO.

Cur B. Ioannes de verbo dixit quod, Erat in principio, *& non potius, quod,* fuit à principio?

7 SICVT Plato dixit in Timæo, ista, (*erat, fuit, est, erit*) huius nostri volubilis & perpetuò mutabilis temporis sunt differentiæ: ob idque nequaquam propriè competunt in perfectissimam DEI æternitatem, quæ totum esse suum habet simul, omnis successionis, & qualiscunque variationis prorsus expers. Ista itaque non propriè quidem, sed frequenter tamen, & in vulgari sermone & in Sacris litteris attribuuntur DEO, idque dupliciter. Primò, quò clarius mortalibus notificetur DEI æternitas; quæ cùm ipsa, vt in se est, à nobis capi non possit, aliquo modo intelligitur ex comparatione eius cum differentiis nostri temporis, quibus omnibus illa coëxistit. Nam quia æternitas DEI coëxistit omni præterito tẽpori, dicitur, *fuisse:* quia coëxistit præsenti tẽpori, dicitur, *quod est:* quia coëxistit futuro tempori, dicitur, *quod erit.* Deinde, cùm de DEO dicitur, *quod fuit,* significatur, quòd in nullo tempore præterito defuit: cùm dicitur, *quod est;* significatur, quòd semper manet, nec vt cætera, deficit, labiturque ad non esse: Cùm dicitur, *quod erit,* significatur, quod numquam deerit, nec tamen in se nouum quidquam accipiet.

Cur æternitati Dei attribuantur differentiæ temporis.

8 Atque hæc, quæ nos breuiter diximus, diserté, luculentéque Beatus Augustinus explicauit in tractatu nonagesimo nono in Euangelium Ioannis, super illis verbis capitis decimi sexti, quæ Dominus de Spiritu Sancto dixit, *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet; non enim à semet ipso loquetur, sed quæcunque audiet, loquetur:* vbi Augustinus disquirẽs quomodo dicatur de Spiritu Sancto, qui est verus DEVS, *Quæcunque audiet:* quasi verò locuturus esset quæ tunc non audisset vel sciret, sed postea auditurus & sciturus esset;

Quomodo differentiæ tẽporis æterno Deo attribuantur, præclara B. Augustini doctrina.

hanc, inquam, explicans Augustinus quæstionem, ita scribit: Nec quemquam moueat, quòd non dictum est, Quæcunque audiuit, aut quæcunque audit; sed *Quæcunque audiet, loquetur*. Illa quippe Spiritus Sancti audientia, sempiterna est, quia sempiterna est eius scientia. In eo autem quod sempiternum est, cuiuslibet temporis verbum ponatur, siue præteriti, siue præsentis, siue futuri, non mendaciter ponitur. Quamuis enim natura illa immutabilis non recipiat (*fuit*, & *erit*) sed tantùm (*est*.) siquidem ipsa veraciter est,
Exod.tertio. quia mutari non potest, & ideo illi tantùm conuenit dicere, *Ego sum qui sum*: attamen, propter mutabilitatem temporum, in quibus versatur nostra mutabilitas, non mẽdaciter dicimus de DEO, quod fuit, & est, & erit. Fuit, quia nunquam defuit; erit, quia nunquam deerit; est, quia semper est. Neque enim, velut qui iam non sit, cum præteritis occidit; aut cum præsentibus, velut qui non maneat, labitur; aut cum futuris, velut qui non fuerat, orietur. Proinde, cùm secundùm volumina temporum locutio humana variatur, qui per nulla deesse potuit, aut potest, aut poterit tempora, vera de illo dicuntur cuiuslibet temporis verba. Semper itaque audit Spiritus Sanctus; quia semper scit. Ergo & sciuit, & scit, & sciet; ac per hoc, & audiuit, & audit, & audiet, quia hoc est illi audire, quod scire; & hoc est illi scire, quod est illi esse. Ab illo igitur audiuit, & audit, & audiet, à quo est; ab illo autem est, à quo procedit. Sic eo loco Augustinus.

Dixit porrò Ioannes *erat*, potiùs quàm (*fuit*,) vel (*est*) vel (*erit*) 9
quò euidentiùs absolutam Verbi DEI æternitatem declararet. Cùm enim de aliquo dicitur, (*fuit*) nescitur, an illud etiam nunc sit, vel iam desierit. De quo dicitur, (*est*) nescitur, an id ante fuerit, & postea futurum sit. De quo dicitur (*erit*) nescitur, an id nunc sit, & an fuerit antea. At illud (*erat*) significat indefinitam quandam durationem, id autem est, præteritum cum perseuerantia in ipso esse. Nec est hic silentio inuoluendum quod à Beda, & Basilio adnotatum est, B. Ioannem in hac prima periodo sui Euangelij quater posuisse verbum (*erat*,) vt manifestè ostenderet æternitatem Verbi DEI, & statim ab initio validè confutaret errorem Cherinti aientis, CHRISTVS *non erat ante matrem suam*: & duobus post Cherintum sæculis, Arrius dixit: (Erat, quando non erat Verbum.)

Verbum.) Ioannes contrà: *In principio*, inquit, *erat Verbum*, quo indicauit, ne cogitatione quidem animi posse fingi, quando Verbum non erat, vel quando non fuerit. Posset etiam dici, quater esse positum verbum (*erat*,) vt intelligeretur, Verbum fuisse ante principium omnis durationis: est autem quadruplex duratio; vna, æui, quod est mensura durationis rerum incorruptibilium: altera est temporis continui, quale est tempus nostrum: tertia est temporis, (vt in scholis Theologorum vocatur) discreti, quod est mensura operationum Angelorum: quarta est temporis imaginarij & commentitij. In quocunque igitur principio istarum quattuor durationum Verbum iam erat.

Cur in hac prima periodo quater positum sit verbum Erat.

10 Sciat autem lector, licèt Ioannes hoc loco antiquitatem Verbi DEI declarauerit per verbum (*erat*;) alibi tamen eandem declarâsse per verba præteriti, & præsentis temporis. Nam in principio primæ suæ Epistolæ loquens de Verbo DEI, dixit: *Quod fuit ab initio &c.* & apud ipsum in capite decimo septimo Euangelij Dominus suam ostendens antiquitatem, dixit: *Clarifica me tu pater apud temet ipsum claritate quam habui, priùs quàm mundus fieret, apud te.* Dixit *habui*, cùm etiam dicere potuisset (*habebam.*) Et in octauo capite eiusdem Euangelij Dominus ad idem ostendendum vsus est verbo præsentis temporis dicens, *Ante quàm Abraham fieret, ego sum*: cùm etiam potuisset dicere (*Ego eram*) vel (*Ego fui*). In capite vigesimo quarto libri Ecclesiastici diuina sapientia de se dixit: *Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam.* In libro autem prouerbiorum capite octauo prædicãdo suam antiquitatem, primò vtitur verbis præteriti temporis dicens: *Dominus possedit me in initio viarum suarum: ab æterno ordinata sum &c.* Deinde verò vtitur verbis præteriti imperfecti temporis dicens: *Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram: ante omnes colles ego parturiebar: quando præparabat cælos, aderam: cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies &c.*

11 Ex supradictis igitur primis huius Euangelij verbis manifesta CHRISTI Domini æternitas facta est. Sed Arriani Verbum DEI non esse æternum, sic argumentabantur: Verbum DEI est productum à DEO; sed producens prius est eo quod ab ipso producitur: ergo Verbum DEI posterius est DEO Patre, non igitur

In Arrianos

est æternum, sicut est DEVS Pater. Verùm, ista eorum argumentatio multis modis confutari potest. Primò, Solis splendor & radius à Sole procedunt, & nihilominus simul sunt cum Sole, nec fuit vnquam Sol sine splendore ac radio. Deinde, simulatque intuetur quispiam speculum, resultat eius imago in ipso speculo: filius autem DEI vocatur à Paulo in primo capite Epistolæ ad Hebræos, *Splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris*: & in capite septimo libri sapientiæ appellatur speculum sine macula diuinæ claritatis, sic enim ibi est: *Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula* DEI *maiestatis, & imago bonitatis illius.* Deinde, DEVS Pater produxit Verbum non voluntate, sed naturâ: alia omnia, quæ extra ipsum sunt, fecit DEVS libera voluntate sua, ita vt & non facere potuerit quæ fecit; & aliter facere potuerit quàm fecit: Verbum autem suum genuit naturali quadam necessitate, necessitatem dico eam, quæ excludit libertatem voluntatis ad producendum, & non producendum. Cùm autem aliquid procedit ex necessitate naturæ à suo principio, statim vt positum est principium, nisi quid impediat, procedit ab illo. Quoniam igitur DEVS æternus est, ab illo Verbum ab æterno procedit. Ad hæc, DEVS produxit Verbum per sui, aliarúmque rerum omnium perfectissimam intellectionem; hæc autem intellectio, vnica, & simplicissima, & tota simul, & sempiterna est, cùm sit re ipsa idem cum substantia DEI: Verbum igitur per eam productum, erit coæternum DEO producenti. Quid plura? DEVS Pater genuit Verbum & filium suum sibi consubstantialem; accepit igitur Verbum eandem substantiam diuinam, quam Pater habet, simulque omnes perfectiones DEI, cùm sint re ipsa idem cum substantia DEI, inter has verò est esse æternum; ergo Verbum DEI coæternum est Patri; nam si non esset coæternum Patri, nec esset ei consubstantiale. Verùm de Verbi æternitate disserendi, dabitur aliàs sæpius in explanatione huius Euangelij, locus. Pergamus igitur ad alia.

QVAR

QVARTA DISPVTATIO.

Super decem varijs significationibus illius vocis, VERBVM.

12 VOX Latina [*Verbum,*] quæ dicitur Hebraicè, *Dauâr,* Græcè verò, λόγος, varias admodum habet significationes, tam à Philosophis, quàm à Theologis, & à Patribus explicatas: super quibus legendus est Dionysius Areopagita in libro de Diuinis Nominibus in capite septimo vltimæ partis; & Tertullianus in libro quem scripsit aduersùs Praxeam, Lactantius libro quarto capite nono, Nazianzenus in libro quarto Theologiæ, Hieronymus in epistola ad Paulinum, Damascenus libro primo de fide Orthodoxa capite decimo octauo, Augustinus in libro octoginta trium Quæstionum, quæstione sexagesima tertia, ac demum Origenes, Basilius, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, & complures alij hoc loco.

13 In Sacra itaque scriptura decem huius nominis *Verbum* significationes vsurpatas licet reperire. PRIMA, significatio notissima, & vulgatissima est pro verbo, quod ore profertur. SECVNDA, pro iussu, & imperio, vt in Psalmo centesimo secundo, de Angelis dicitur: *Potentes virtute ad faciendum verbum eius,* & Psalmo trigesimo secundo, *Verbo Domini cœli firmati sunt:* & illud quod dixit Petrus Domino: *In verbo tuo laxabo rete,* eodem spectat. TERTIA, pro pacto, & promisso, vt in Psalmo centesimo quarto: *Et verbi, quod mandauit in mille generationes;* & Psalmo centesimo decimo octauo, *Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti,* & in Psalmo centesimo quadragesimo quarto: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* QVARTA, pro inspiratione & reuelatione prophetica, quò pertinet illud Lucæ capite tertio: *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium,* qui modus loquẽdi frequens est in Prophetis. QVINTA, pro facto, & opere ipso, vt secundo Regum capite duodecimo: *Propter hoc verbum, quod fecisti, non recedet gladius de domo tua:* nomine verbi significatur adulterium & homicidium à Dauide factum; & in tertio Regum capite decimo sexto: *Non declinauit Dauid à vijs Domini, excepto sermone Vriæ,* id est,

 præter

præter id quod fecit aduersùs Vriā. SEXTA, pro verbo mētis, siue cordis: huc pertinet illud: *Dixit insipiens in corde suo:* & illud, *Eructauit cor meum verbum bonum*; & illud quod frequens est in Sacris litteris: *Dixit intra se, locutus est in corde suo.* SEPTIMA, pro Verbo DEI, qui est verus & naturalis Filius DEI: hac significatione & hoc loco positum est à Ioanne, & alibi sæpius in hoc Euangelio, & in prima eius epistola. OCTAVA, pro definitione, quæ declarat perfectè quid res sit: hac enim significatione vsurpauit Aristoteles Græcam vocem, λόγος; Et hæc significatio verbi bellè accommodatur ad Filium DEI, quippe qui est imago Patris, perfectè ipsum declarās, quapropter ipse dixit: *Qui videt me, videt & Patrem meum.* Scitum est illud Nazianzeni dictum: *Breuis*, inquit, *& compendiaria naturæ Patris definitio, est Filius: omnis enim proles, sui parentis tacita quædam est definitio.* NONA, pro forma, quam Aristoteles in secundo Physicorum appellauit λόγον; & Augustinus in sermone trigesimo octauo de Verbis Domini, explanans principium huius Euangelij, *Verbum*, inquit, DEI *est forma, non formata, sed formans omnia formata: forma incommutabilis; forma sine lapsu, sine defectu, sine loco, sine tempore; superans omnia, existens in omnibus; fundamentum, in quo sustentantur omnia, fastigium sub quo continentur omnia:* Sic Augustinus. Beatus Thomas in prima parte, Quæstione tertia, Articulo octauo, in Responsione ad secundum, Verbum DEI dici formam ab Augustino, interpretatur formam, non partialem, sed exemplarem. DECIMA, pro causa cuiusque rei, à qua res habet suum esse. Et quia per Filium DEI, tanquam per summam rationem, & artem, & sapientiam, exemplarémque causam, omnia sunt facta; hac etiam ratione Filius DEI appellatur λόγος, & Verbum. Atque has quidem decem vocis Græcæ λόγος, & Latinæ Verbum significationes, atque vsurpationes obseruare licet partim in Sacris libris; partim apud laudatos & nobiles Autores. Harum porrò decem significationum, quæ maximè congruit huic loco, est sexta, secundùm quam verbum sumitur pro verbo mentis; quod Augustinus in libris de Trinitate sæpe appellat verbum cordis, mentis conceptam notitiam, formatam cogitationem, prolem mentis, sobolem memoriæ fœcundæ. Anselmus in suo Monologio capite quadragesimo tertio ita describit verbum mentis: Mentis,

Nazianzenus. S. August. S. Thomas. S. August. Anselmus.

Mentis, inquit, verbum est cognitio rei, ad eius similitudinem, in memoria formata.

QVINTA DISPVTATIO.

Verbum DEI *sic esse appellatum, ad similitudinem humani verbi mentalis, potius quàm vocalis: & quibus rebus humanum verbum mentale simile sit Verbi diuini, quibúsque rebus sit eius dissimile.*

14 CVM præcipua huius vocis *Verbum* significatio & vsurpatio apud Theologos & Philosophos duplex sit; Altera quidem pro verbo mentali (liceat mihi hoc loco his verbis vti, quibus vtuntur scholastici Theologi & Philosophi.) Altera verò pro vocali: quærere dignum est in præsentia, an Verbum DEI sic appellatum fuerit, secundùm similitudinem humani verbi mentalis, an vocalis? Basilius, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius hoc loco, & ante istos omnes Tertullianus in libro aduersùs Praxeam, putant, sic dictum esse Verbum DEI, ad similitudinem verbi humani vocalis. Sicut enim verbum humanum vocale arcana & occulta sensa nostri animi foràs effert, & aliis manifestat; ita filius DEI in mundum veniens, & nomen, & consilium, & voluntatem DEI manifestauit hominibus: vnde ipse dixit, *Pater manifestaui nomen tuum hominibus.* Et alio loco: *Omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* *Basilius. Chrysost. Theophylact. Euthymius. Tertullianus.*

15 At enim, verisimilius sit, Verbum DEI sic esse appellatum, secundùm similitudinem humani verbi mentalis, potiùs quàm vocalis. Etenim B. Ioannes dixit: *In principio erat Verbum*; id autem est, ab æterno erat Verbum: Filius autem DEI nec carnem humanam sumpsit ab æterno, nec ab æterno nomen Patris sui manifestauit hominibus: non igitur propter eam, quam isti Doctores dixerunt, similitudinem verbi vocalis, appellatum est Verbum DEI. Deinde, verbum vocale non manet in dicente ipsum, sed exiens foras

ras extra ipſum eſt; Verbum autem mentale eſt in dicente ipſum: de Verbo autem DEI Ioannes dixit, *Verbum erat apud* DEVM. Gentiles etiam Philoſophi nonnullam diuini Verbi cognitionem habuerunt, vt ſupra oſtendimus; nec ad eam tamen notitiam peruenerunt ex ſimilitudine verbi vocalis, ſed ex ſimilitudine verbi mentalis. Huc ſanè ſpectat illud quod Auguſtinus ſcripſit in libro decimo quinto de Trinitate capite decimo: Quiſquis, inquit, poteſt intelligere verbum, priuſquàm per os ſonet; immò etiam priuſquàm ſonorum eius imagines cogitatione voluantur: is iam poteſt videre per hoc ſpeculum, atque in hoc ænigmate, aliquam diuini Verbi ſimilitudinem, de quo dixit Ioannes, *In principio erat Verbum*.

S. Auguſt.

Octuplex ſimilitudo inter humanum verbum mentale, & Verbũ diuinum.

Sed breuiter indicemus, quæ ſit inter Verbum diuinum, & verbum humanum mentale ſimilitudo, & item quæ ſit diſſimilitudo. Sanè, quemadmodum ſe habet verbum mentale ad ipſam mentem ſeu intellectum, ita ſe habet Verbum diuinum ad DEVM Patrem. Primò enim, verbum mentale producitur ab ipſo intellectu. Secundò eſt in ipſo intellectu à quo producitur, ab eo indiuiſum. Tertiò, producitur ſine paſſione, & alteratione, vel motu. Quartò, eſt imago rei intellectæ. Quintò, mens per verbum intelligibile loquitur ſecum. Sextò, per mentale verbum artificiale, artifex facit extra ſe opus artificioſum. Septimò, non poteſt eſſe intellectus in actu, & perfectus ſine verbo mentali; & contrà, verbum mentale non eſt niſi in intellectu in actu, & perfecto. Octauò, verbum mentale foràs emiſſum, & induens ſonum, fit ſenſibile, & manifeſtatiuum mentis apud homines. 16

Atque hæc quidem ſunt, quibus verbum mentale ſimilitudinem aliquam gerit diuini verbi; ſiquidem octo illa, quæ diximus eſſe in verbo mentali, ea omnia perfectiſſimè licet in Verbo diuino cernere. Sed, quia humanum verbum mentale, ſi compararetur cum Verbo diuino, eſt imperfectiſſimum; idcirco multis etiam rebus eſt illius perquàm diſſimile. Sicut igitur paulò ante oſtendi, mentale verbum hominis eſſe octo rebus ſimile Verbi diuini: ita nunc curſim oſtendam, humanum hoc verbum octo etiam rebus eſſe diuini Verbi diſſimile. PRIMO, mentale verbum hominis eſt quidpiam accidentale, nec eſt per ſe ſubſiſtens: Verbum autem diuinum 17

Mentale verbum hominis eſſe octo rebus diſſimile Verbi diuini.

diuinum est substantiale, per se subsistens, & est persona diuina. SECVNDO, verbum hoc humanum est quid nouum & temporarium, principium durationis habens, & finem: diuinum autem Verbum est æternum. TERTIO, humanum hoc verbum non potest esse ipsum quidem sine intellectu à quo producitur; at intellectus sine ipso esse potest, non enim humanus intellectus semper est actu intelligens: Verbum autem diuinum sicut non potest esse sine DEO à quo producitur, ita nec ipse DEVS potest esse sine Verbo suo. QVARTO, humanum hoc verbum, intellectu à quo producitur, posterius est, non solùm ordine naturæ, sed etiam temporis: diuinum autem Verbum omnino coæternum est DEO ipsum producenti. QVINTO, humanum verbum per se insufficiens atque inefficax est ad operandum, faciendúmque aliquid extra ipsum hominem: diuinum autem Verbum potentissimum & efficacissimum est ad operandum, vtpote per quod omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil. SEXTO, humanum verbum diuersæ naturæ est ab intellectu, à quo producitur: Diuinum Verbum eiusdem naturæ est, & cõsubstantiale DEO ipsum generanti. SEPTIMO, humanum hoc verbum est multiplex, ac multiforme: diuinum autem Verbum vnicum omnino est. OCTAVO, mentale verbum hominis nec semper, nec per se est imago intellectus à quo producitur: Verbum autem diuinum per se, & ex propria generationis suæ ratione, est imago & figura substantiæ DEI ipsum generantis.

SEXTA DISPVTATIO.

An nomen istud VERBI DEI *notum fuerit hominibus ante* CHRISTI *Domini nostri aduentum?*

18 NOMEN VERBI DEI ante CHRISTI Domini aduentum non modò fuit notum hominibus, sed etiam pluribus in locis veteris diuinæ scripturæ celebratum est. In capite primo libri Ecclesiastici sic est: *fons sapientiæ*, VERBVM DEI *in excelsis*: & in eiusdem libri capite vigesimo quarto sapientia diuina (quæ

Quibus in locis Sacra scriptura veteris positum, & celebratum sit nomen Verbi Dei.

est VERBVM DEI) de se ipsa loquens: *Ego*, inquit, *ex ore Al-
tissimi prodiui*: quæ est periphrasis quædam VERBI DEI. In tri-
gesimo capite libri prouerbiorum sic est: *Quod est nomen eius, &
nomen filij eius, si nosti?* quibus verbis procul dubio insinuare vo-
luit nomen hoc VERBI DEI, sicut nos B. Ioannes docuit, in
capite decimo nono libri Appcalypsis, hæc scribens de Filio DEI:
Et habebat nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse, & vocabatur
VERBVM DEI.

Chaldaica paraphrasis.

In multis præterea Sacræ scripturæ locis, in quibus est nomen 19
DEI, vel Domini, pro eo Chaldaica paraphrasis habet nomen
VERBI DEI: exempli gratiâ, in capite sexto libri Exod. legitur:
Et nomen meum ADONAI *non indicaui eis*, pro quo Chaldaicè est,
Et nomen VERBI MEI *non indicaui eis*. Et in capite quinto Deu-
teronomij scriptum est: *Ego mediator steti inter vos &* DEVM, pro
quo Chaldaicè legitur: *Mediator steti inter vos &* VERBVM DEI.
Patres etiam ad id probandum adferunt quædam alia scripturæ
loca, vt est illud ex Psalmo trigesimo secundo: *Verbo Domini cœli
firmati sunt*. & ex Psalmo quadragesimo quarto: *Eructauit cor meum
Verbum bonum*. & ex Psalmo centesimo sexto, *Misit Verbum suum
& sanauit eos*: & ex capite quadragesimo Isaiæ, *Verbum Domini ma-
net in æternum*: & ex capite decimo octauo libri sapientiæ: *Omni-
potens sermo tuus Domine è regalibus sedibus venit.*

An Verbum Dei cognitum fuerit Ethnicis hominibus. *Lactantius.* *Eusebius.* *Cyrillus.* *Theodoretus.* *Orpheus.* *Trimegistus.* *Heraclitus.* *Plato.* *Stoici.* *Plotinus.* *Porphyrius.* *Numenius.* *Amelius.* *Duo errores Gentilium circa Verbum Dei.* *Stoici.*

Nec tantum in Sacris litteris, verùm etiam in profanis, & ab 20
Ethnicis Philosophis & Poëtis VERBVM DEI cognitum, ma-
ximisque celebratum est laudibus. Lactantius in libro quarto ca-
pite octauo & nono, Eusebius libro septimo de præparatione
Euangelica capite quinto, & libro vndecimo capite decimo,
Cyrillus contra Iulianum libro primo & octauo, Theodoretus in
libris de curatione Græcarum Affectionum clarissima de Verbo
DEI referunt testimonia, & præconia, Orphei, Trimegisti, He-
racliti, Platonis, Stoicorum, Plotini, Porphyrij, Numenij, &
Amelij; qui amplissimis verbis & laudibus τὸν λόγον τοῦ θεοῦ prædica-
uerunt. Quanquam isti erroris vacuam & expertem cognitionem
Verbi DEI nequaquam habuerunt; sed in alterutro duorum er-
rorum versati sunt. Stoici etenim VERBVM DEI putauerunt
idem esse atque ipsam DEI rationem, & sapientiam DEO sub-
stantialem,

ſtantialem, atque eius perfectionem; non autem eſſe perſonam quampiam diuinam. Contrà verò Platonici tres DEOS inter ſe ſecundùm naturam diſtinctos poſuerunt; primum, vocabant DEVM Patrem, ſiue ipſum bonum: alterum, appellabant DEVM Verbum, ſiue mentem, ſiue Ideam; tertium DEVM nominabant animam Mundi: & hos tres DEOS ſecundùm naturam diſtinctos, & ſecundùm perfectionem diſpares faciebant; ita vt primus eſſet maior ſecundo, & ſecundus tertio. Atque ex hoc fonte virulentam & peſtiferam doctrinam ſuam Arrius hauſit, Filium DEI nec conſubſtantialem, neque coæternum, atque æqualem DEO Patri faciens. *Platonici.*

SEPTIMA DISPVTATIO.

Cur Latinus interpres Græcam vocem (λόγος) Latinè reddiderit Verbum *potiùs, quàm vel* ſermonem, *vel* rationem.

21 CVM Græca vox λόγος, qua vſus hoc loco eſt B. Ioannes, Latinè conuerti poſſit vel in *Verbum*, vel in *ſermonem*, vel in *rationem*; quæritur, an cùm ea vox ponitur pro Filio DEI, poſſit Latinè reddi vel *ſermo*, vel *ratio*; & an fuerit hoc loco aptiùs & congruentiùs, eam vocem conuertere in *rationem*, vel *ſermonem*, quàm in Verbum? Negari non poteſt, quin plures veterum Doctorum Filium DEI appellauerint ſermonem: ea quippe voce vſi ſunt & Tertullianus in libro aduersùs Praxeam, & Cyprianus libro ſecundo contra Iudæos capite quinto, Hilarius libro ſecundo de Trinitate, Hieronymus in primum caput Epiſtolæ ad Epheſios, Ambroſius libro primo de fide contra Arrianos capite ſecundo, Lactantius libro quarto capite octauo & nono. Quinetiam Auguſtinus in centeſimo octauo tractatu in Euangelium Ioannis ait, in quibuſdam libris legi hoc loco: *In principio erat ſermo*. Denique ipſa quoque Sancta Eccleſia in Miſſa de Natiuitate Domini, verba illa quæ ſunt in capite decimo octauo libri ſapientiæ: *Omnipotens ſermo tuus Domine, e regalibus ſedibus venit*, ad CHRISTVM Dominum applicat, eadémque verba de Filio DEI antiqui Patres vſurpârunt. *Tertullianus. Cyprianus. Hilarius. Hieronymus. Ambroſius. Lactantius. Auguſtinus.*

An filius Dei rectiùs dicatur sermo, quàm Verbum? Erasmus.

Sed nûquid rectiùs hoc loco Filius DEI appellatus esset *sermo*, 22
quàm *Verbum?* sanè, Erasmus arbitratur magis huic loco congruere nomen *sermonis*, quàm *Verbi.* Nam verbum, inquit, est simplex vox, ob idque ad exprimendum omnem animi nostri sensum minimè idonea : at sermo omnia animi nostri sensa explicare potest.

Autoris sententia.

Ego contra sentio : Filius enim DEI dicitur Verbum secundùm similitudinem humani verbi mentalis, quod à Theologis appellatur verbum, potiùs quàm sermo. Deinde, sermo est quid multiplex, & multiforme, varièque compositum : Verbum autem potest esse quid simplex, atque ea re magis repræsentare simplicitatem Verbi diuini. Ad hæc, nomen *Verbi* significare potest & vocem simplicem, & orationem compositam: nam in illa sententia ; *Quod est verbum quod dixit tibi Rex* : & in illa : *Verbum mihi ad te ô princeps:* procul dubio verbum singulari numero positum nō vnam vocem significat, sed plura verba, & sermonē; & apud Lucam capite octauo, semen in bonam terram iactum, & multùm fructificans, interpretatur Dominus verbum DEI, non sanè prout simplicem aliquam vocem significat : & apud Latinos scriptores verbum aliquando significat prouerbium; huc enim pertinet illud, *Vetus verbum est.*

4. Regum. 9. Regum.

An meliùs fuisset hoc loco ponere nomen rationis quàm verbi? Tertullianus.

Sed videamus, an, cùm Græca vox λόγος Latinè reddi possit *ratio*, 23
rectiùs hoc loco reddi debuerit *Ratio*, quàm *Verbum.* Tertullianus certè in libro aduersùs Praxeam, aptiùs & congruentiùs esse huic loco dixit nomen, *Rationis*, quàm *Verbi*, vel *sermonis:* nomen enim *Verbi* conuenit Filio DEI ex tempore propter humanam videlicet naturam assumptam, per quam *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est* : nomen autem *Rationis* conuenit ei ab æterno.

Baruch tertio.

Augustinus.

Verùm, Tertulliano contradicit Augustinus in libro octoginta trium Quæstionum Quæstione sexagesima tertia scribens, vocem Græcam λόγος in hoc loco Euangelij Ioannis, rectiùs Latinè conuerti in *Verbum*, quàm in *Rationem:* Quoniam Verbum, inquit, non tantùm significat respectum ad Patrem, à quo producitur; verùm etiam ad ea quæ per Verbum facta sunt potentiâ eius operatiua : Ratio verò, etiamsi per eam nihil fiat, verè tamen, rectèque dicitur ratio. Nomen præterea *Verbi* multis rebus, & satis expreßè refert proprietates Verbi diuini, vt suprà docuimus in Disputatione quin

ne quinta; quas ratio non ſimiliter refert. Et illa quidem Tertulliani argumentatio nō eſſet fortaſſe inualida, ſi Filius DEI appellaretur hoc loco Verbum ad ſimilitudinem humani verbi vocalis, non autem mentalis; quod nos tamen in ea, quam proximè nominauimus, Diſputatione refutauimus.

24 Vna etiam nunc reliqua eſt de Verbo DEI quæſtiuncula hoc loco tractanda: Cur B. Ioannes loquens hoc loco de CHRISTO, appellauit eum *Verbum*, ac nō potiùs *Filium*? potuit enim ita dicere: (In principio erat Filius: & Filius erat apud DEVM: & DEVS erat Filius, & hic erat apud DEVM:) ſed cur Ioannes maluerit ponere nomen *Verbi*, quàm *Filij*, quinque cauſas ſiue rationes minimè improbabiles afferre licet. Prima ratio Chryſoſtomi, Euthymij, & Theophylacti: Ne ſtatim in principio Iudæos alienaret à lectione huius Euangelij: illi enim horrebāt nomen *filij*, & nomen generationis in DEO; & dicere plures diuinas perſonas, perinde quaſi multiplicare DEOS, blaſphemiam eſſe putabant. At nomen *Verbi* DEI, cùm frequens in veteri Teſtamento ſit, nec nouum ipſis, nec reſpuendum videri poterat. Secunda ratio Baſilij: Ne Gentilibus nomen filij ſuſpicionem ingereret, etiam ſecundùm Chriſtianos, in DEO eſſe carnalem quampiam generationem, qualem nempe antiqui eorum Theologi, & Poëtæ confinxerant. Tertia ratio B. Thomæ: Propoſitum fuiſſe B. Ioanni in hoc Euangelio, ſcribere de CHRISTO, prout à DEO Patre miſſus eſt in mundum ad manifeſtandum hominibus nomen, & voluntatem eius: reſpectu autem huius muneris & officij magis ei conuenit nomen *Verbi*, quàm *filij*. Quarta ratio Ianſenij; Vt magis inuitaret & alliceret ad lectionē huius Euangelij Gentiles, à quibus ſciebat Verbum DEI fuiſſe cognitum, ampliſſimiſque laudibus celebratum. Quinta ratio noſtra eſt: Conſilium B. Ioannis fuit ſtatim in principio Euangelij oſtendere CHRISTI æternitatem, & indiſſolubilem coniunctionem eius cum DEO, & effectricem rerum omnium poteſtatem: ad hæc autem expreſſiùs demonſtranda nomen *Verbi* aptius eſt, quàm *filij*.

Cur Ioannes non poſuerit nomen filij, potius quàm Verbi.

Chryſoſt.
Euthymius.
Theophylact.
Baſilius.
B. Thomas.
Ianſenius.

OCTAVA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et verbum erat apud DEVM.

De ſex rebus valde obſeruandis, quæ ſignificantur iſtis verbis.

Baſilius.

VM dicitur, Verbum fuiſſe apud DEVM, ſex denotantur. Primò quidem (ait Baſilius) quia dictum fuerat, Verbum fuiſſe in principio, id eſt, ante omnia, hoc legentem, vel audientem ſubire poterat huiuſmodi quædam dubitatio, *Vbi erat Verbum, antequàm quidquam fieret?* iſti cogitationi, ſiue dubitationi occurrit Ioannes dicens: *Erat apud* DEVM, Patrem videlicet ſuum. Quaſi diceret, non eſt quærendus naturæ incorporeæ locus corporeus; nec æternæ, tempus; neque infinitæ, terminus: nuſquam alibi Verbum eſſe poterat niſi apud DEVM à quo productum eſt. Deinde, Verbum diuinum ſic eſt dictum ad ſimilitudinē humani verbi; hoc autem, ſi eſt mentale, eſt accidens quoddam inhærens in mente tanquam in ſubiecto: ſi eſt vocale, eſt ſonus quidam extra dicentem fluens per aëra. Ne quid igitur tale de Verbo diuino exiſtimaretur, continuò Ioannes adiunxit: *Et Verbum erat apud* DEVM: id autem eſt, neque Verbum erat in DEO tanquam in ſubiecto, neque tanquam quid ſeparatum, & extraneum DEO. Ad hæc, ſignificatur iſto loquendi modo, Verbum eſſe natura per ſe ſubſiſtentem, & perſonam diuinam: ſi enim non eſſet, non diceretur de eo, quod *erat apud* DEVM: non enim calor dicitur eſſe apud ignem, ſed eſſe in igne; neque vllum accidens dicitur eſſe apud ſubiectum, ſed in ſubiecto. Valentinus, & alij quidam hæretici, vt refert Origenes hoc loco, dixerunt, Verbum DEI non eſſe hypoſtaſim, ſiue perſonam aliquam, ſed eſſe tantùm vocem, DEI prolatione formatam: etiam Lactantius libro quarto capite nono neſcio quid ſimile videtur effutiuiſſe. 25

Valentinus hæreticus. *Origenes.* *Lactantius.*

Significatur prætereà iſto loquendi modo perſonalis diſtinctio Verbi 26

Verbi diuini à DEO Patre, contra Sabellium tollentem è medio realem diuinarum personarum inter se distinctionem. Distinctionem porrò personalem Verbi, & Filij à Patre Cyrillus hoc loco multis probat & manifestis Diuinæ scripturæ sententiis. Sanè, esse Filium & Patrem, generantem & genitum, procedentem & à quo procedit, mittentem & missum, esse imaginem DEI & figuram substantiæ eius, demonstrant euidenter personalem distinctionem Filij à Patre. Declaratur etiam istis verbis origo Filij à Patre, & autoritas Patris ad Filium; autoritas, inquã, non maioris antiquitatis, vel perfectionis, sed autoritas tantùm principij, & originis; quia Filius est à Patre, Pater autẽ nõ est à Filio. Postremò, isto loquendi modo denotatur summa concordia, & indissociabilis coniunctio Filij cum Patre, cõtra fabulas Poëtarum gentilium dissidia & bella fingentium inter ipsos DEOS: & contra insaniam Marcionis, qui fecit duo prima rerum omnium principia inter se contraria.

Cyrillus. *Marcio hæreticus.*

27 Rupertus hæc verba explanans, Erat, inquit, Verbum apud DEVM, tanquam apud sapientem sapientia; apud fortem fortitudo; apud Solem splendor; apud exemplar imago substantialis; apud Patrem Filius; & apud dicentẽ Verbũ. Et erat apud DEVM in maximo honore; in intima coniunctione; in perfectissima rerum omnium communione, & in summa dilectione.

Rupertus.

28 Non est hoc loco in præteritis relinquendum illud Hilarij documentum, ab eo traditum in libro secundo de Trinitate: ait, Ordinem, quem Filius habet ad DEVM Patrem, in Diuina scriptura variè significari per diuersas præpositiones, præcipuè autem per has quattuor, *Apud, In, Cum, Ex*, vel *A*, vel *De*. Per *Apud*, vt hoc loco: *Verbum erat apud* DEVM, quo significatur socialis coniunctio Verbi DEI cum ipso DEO, cuius est Verbum. Per *In*, vt cùm Dominus dixit, *Ego in Patre, & Pater in me est*, quo significatur consubstantialitas Patris & Filij, eorúmque inuicem inseparabilitas. Ad hæc, per *Cum* in capite octauo libri Prouerbiorum loquens de se diuina Sapientia ait, *Cum ipso aderam, cuncta componens*, quo significatur æqualitas potestatis Filij cum Patre in omnibus quæ producuntur & sunt extra DEVM. Præterea, per *Ex*, vel *A*, vel *De*, huc spectant illa: *Ex vtero ante luciferum genui te.* & *Exiui à Patre, & veni in mundum.* & Filius dicitur missus à Patre, & procedens à Patre:

Obseruandum Hilarij documentum.

Patre: & Sancta Ecclesia in Symbolo canit de Filio, *Ex Patre natum ante omnia sæcula*, DEVM *de* DEO, *Lumen de lumine*, DEVM *verum de* DEO *vero*. Per hoc autem significatur Filij à Patre origo, siue processio, atque generatio.

Illud quoque lectorem hoc loco animaduertere volumus, B. Ioannem in hoc principio sui Euangelij complures sententias eleganti quodam artificio sic inuicem nexuisse, atque colligâsse, vt idem esset antecedentis sententiæ finis, & initium proximè sequentis, vt cernere est hoc loco: *In principio erat Verbum: Verbum erat apud* DEVM: DEVS *erat Verbum: hoc* (scilicet Verbum) *erat in principio apud* DEVM; & paulò post, *In ipso vita erat: & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet: & tenebræ eam non comprehenderunt*. Est autem hæc figura rhetorica magnam orationi gratiam & venustatem addens, multúmque ad memoriæ facilitatem, firmitatémque conducens: qua etiam figura vsus est Isaias in capite vigesimo sexto. 29

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et DEVS *erat Verbum*.

Quod ex Sacris litteris euidenter ostendatur, Verbum DEI esse verum DEVM?

EATVS Ioannes in prima sententia sui Euangelij 30
indicauit æternitatem Verbi DEI dicens: *In principio erat Verbum*: in secunda sententia dicens: *Verbum erat apud* DEVM, demonstrauit coniunctionem Verbi cum DEO Patre: in hac verò tertia sententia: *&* DEVS *erat Verbum*: ostendit Verbi Deitatem; ne quis fortè suspicaretur, audiens Verbum esse apud DEVM, ipsum Verbum non esse DEVM. Scire autem conuenit, in hac sententia: *Deus erat Verbum*, vocem illam DEVS esse prædicatum; vocem autem illam *Verbum* esse subiectum: & eundem sensum habere,

bere, atque si dictum esset à Ioanne, *Verbum erat Deus*. Sed B. Ioannes, vt à fine præcedentis sententiæ inchoaret proximè subsequentem, mutauit rectum ordinem vocum dicens, *& Deus erat Verbum*: vtrouis tamen dicatur modo, idem planè significatur, id autem est, Deitas Verbi.

31 Sed quia sententia hæc Arrianos negantes CHRISTVM esse verum DEVM manifestè redarguebat; duplici eam cauillo obscurare, ac peruertere conati sunt. Primò quidem, referente B. Augustino in libro tertio de doctrina Christiana capite secundo, lectionem huius sententię ita distinguebant, vt finirent eam in illo *erat*, sic, *& Deus erat*: Vocem autem illam proximè sequentem, *Verbum*, iungebant cum subsequenti sententia hoc modo: *Verbum hoc erat in principio apud Deum.* Sed enim, absurditas huius lectionis & distinctionis Arrianorum manifesta fit ex eo, quod secundùm illam tollitur pulchra illa harum sententiarum inter se connexio, de qua paulò ante diximus. Et dicere *Deus erat*, nullatenus cohæret cum præcedentibus, quin etiam planè vacat. Cùm enim ante dictum esset, quòd *Verbum erat apud Deum*, iam pro certo positum fuerat, quod DEVS erat: ergo superuacaneum fuisset adiungere, & DEVS erat. *Duplex Arrianorum cauillus contra hanc sententiam B. Ioannis.* *Augustinus.*

32 Alter circa sententiam hanc Ioannis cauillus Arrianorum, est huiusmodi: in istis verbis, *Deus erat Verbum*, non esse præpositum articulum illi voci DEVS, ideoque significari, Verbum nominari quidem DEVM propter singularem perfectionis eius excellentiam, eximiámque diuinitatis participationem; non esse tamen summum & perfectissimum DEVM. Atque hoc etiam videri potest sensisse Origenes, cùm scribat hoc in loco, Patrem esse αὐτὸν θεὸν; Filium verò dici DEVM propter eximiam quandam Deitatis participationem. Sed impia hæc est sententia, & ratio qua fulcitur, perinfirma & futilis. Nō enim semper in Sacra scriptura prę-ponitur articulus illi voci DEVS, etiam cùm per eam vocē significatur verissimus & sūmus DEVS. Etenim, paulò infra dicitur, *fuit homo missus à Deo*: & paulò post: *Deum nemo vidit vnquam*, vtroque tamen in loco vox DEI, significans vtrique verissimum DEVM, sine articulo posita est: sicut etiam in illis Pauli verbis: *Gratia vobis à Deo Patre.* *Ad Rom. 1.*

Contra verò vox Dei, significans Filium, sæpenumero præpositum habens articulum inuenitur in scriptura; vt in secundo capite epistolæ ad Titum in illis verbis: *Expectantes beatam spem,& aduentum gloriæ magni Dei*, vbi filius dicitur Devs præposito articulo. Et item ad Romanos nono capite loquẽs Paulus de Christo, *Qui est*, inquit, *super omnia Deus benedictus*: vbi etiam vox Dei præpositum habet articulum. Causa verò cur Ioannes in hac sententia *Deus erat Verbum*: non præposuerit articulum illi voci Devs, ea fuit, ne personas Patris & Filij inuicem confunderet: cùm enim proximè ante dixisset, *& Verbum erat apud Deum*, & præposuisset articulum illi voci Devm, significando Devm Patrem; si nunc etiam voci Devs præposuisset articulum dicens, *Et ille Deus erat Verbum*, visus profectò esset significare, Patrem esse Verbum, illud enim relatiuum (ille) non aliò, nisi ad proximè dictum Devm referri poterat. Ipse porrò Ioannes, quòd Christvs sit verissimus Devs, expressissimè docuit in vltimo capite primæ epistolæ suæ, ita scribens, *Vt simus in vero filio eius; hic est verus Deus, &c.* 33

Sex modi, quibus in Sacra scriptura, secundùm Hilarium, ostenditur Christi Deitas.

Hilarius in libro septimo de Trinitate docet, in Sacra scriptura sex modis ostendi Christvm esse, *Deum*, *Nomine*, *Naturâ*, *Duratione*, *Natiuitate*, *Potestate*, *& Professione*. *Nomine*, quia pluribus in locis diuinæ scripturæ nomen Dei tribuitur Christo, vt ex iis quæ paulò suprà diximus, manifestum est. *Naturâ*, quia ipse dixit: *Ego & Pater vnũ sumus*, illud *Vnum* ostendit eandem esse naturâ Filij Dei, & Dei Patris; natura Patris est Deitas, ergo etiam Filij: eodem spectat illud Pauli de Christo, *Qui cùm in forma Dei esset &c.* *Duratione*, quia Sacra scriptura æternum esse ipsum multis locis docet; & de ipso Paulus, *Per quem*, inquit, *fecit & secula*. *Natiuitate*, quia cùm Ioannes dixerit, ipsum esse verum Dei Filium, ex eo concluditur necessariò, ipsum esse consubstantialem Deo Patri; natiuitas enim fit secundùm naturæ similitudinem, non enim est verus filius hominis, nisi verus homo. *Potestate*, quoniam ipse dixit: *Quidquid facit Pater*, *& Filius similiter facit*, & *Omnia quæ Pater habet*, *mea sunt.* & quod Ioannes hoc loco dixit, *Omnia per ipsum facta sunt*, *& sine ipso factum est nihil.* *Professione*, quia ipse profitebatur, Patrem suum esse Devm, æqualem se faciens 34

ad Philip. 2.

Ad Hebræos 1.

Deo;

DEO; quamobrem Iudæi voluerunt eum lapidare. Hactenus ex Hilario.

35 Istis sex modis ab Hilario traditis, quibus in scriptura demonstratur CHRISTI deitas; alij septem modi possunt adiungi. Primò, demonstratur CHRISTVM esse DEVM sicuti est DEVS Pater, ex pari atque eadem inuocatione nominis CHRISTI, atque nominis ipsius DEI Patris: Dominus enim dixit Matthæi vltimo, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Secundò, ex omniscientia CHRISTI, quæ est propria DEI: *In* CHRISTO *enim*, (sicut Paulus dixit) *sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ.* Tertiò, ex eo quòd ipse est vltimus finis, & æterna vita hominũ: nam ipse dixit, *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum* DEVM, *& quem misisti* IESVM CHRISTVM. Quartò, quia ipse à Paulo vocatur *Imago inuisibilis* DEI, *& figura substantiæ eius.* Quintò, ex plenitudine diuinitatis corporaliter in CHRISTO habitantis, testante Paulo, *Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Sextò, ex generali omnium rerum conseruatione & gubernatione: CHRISTVS enim, vt Paulus dixit, *Portat omnia Verbo virtutis suæ*; Verbum *portandi* continet significationem & conseruandi, atque sustentandi, & item regendi ac dirigendi. Septimò, ex honore qui soli DEO debetur, & tribuitur ipsi CHRISTO, secundùm illud, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*; Sessio enim ad dexteram DEI, denotat æqualitatem honoris & gloriæ sic sedentis, cum ipso DEO. Huc etiam spectat quod scribit Ioannes in capite quinto libri Apocalypsis: Millia millium Angelorum voce magna dixisse, *Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem*, (id est, honorem & gloriam soli DEO debitam) *& honorem, & gloriam, & benedictionem, & omnem creaturam quæ in cælo est, & in terra, & sub terra, & in mari. Et audiui omnes dicentes, sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.*

Septem alij modi, quibus scriptura demonstrat Christum esse Deum.

Ad Coloss. 2.

Ioannis decimo septimo.

Ad Coloss. 1.

ad Hebr. 1.

Ad Coloss. 2.

Ad Hebræos primo.

DECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 2. Et hoc erat in principio apud DEVM.

Confutatur errror Eunomianorum, qui fecerunt duplex DEI *Verbum & impiè de* CHRISTO *senserunt.*

Quod Ioannes in duabus primis sententiis disiunctè 36
de Verbo DEI dixerat, & ipsum fuisse in principio, & fuisse apud DEVM; ea nunc in hac quarta sententia coniunctè dixit de ipso Verbo, dicens: *Quòd Verbum erat in principio apud* DEVM. Nec est mera duarum illarum sententiarum repetitio, nihil adiunctum noui habens: hoc enim noui habet additum, quod non modò Verbum erat in principio, nec modò erat apud DEVM; sed quod à principio semper fuit apud DEVM: ita vt, ex quo Deus fuit, & Verbum fuit, semper Verbum fuerit apud DEVM: vt intelligatur, societas & coniunctio Verbi cum DEO Patre, sempiterna fuisse. Illud relatiuum *Hoc*, licet secundùm Latinam lectionem, non possit aliò referri, quàm ad Verbum, quia est neutrius generis: Græcè tamen quia est οὗτος quæ vox est masculini generis, æquè referri potest & ad vocem λόγος, & ad vocem θεὸς, tria enim hæc in Græca lingua sunt masculini generis. Verùm, quia in istis sententiis inuicem connectendis Ioannes ab eadem voce inchoauit sequentem sententiam, qua finierat proximè antecedentem; propterea etiam Græcè illud pronomen οὗτος, congruentiùs ad λόγον, quàm ad θεὸν refertur.

Cyrillus. Error Eunomianorũ facientium duplex Verbum Dei.

Cyrillus hoc loco refert Eunomianos hæreticos duplex fecisse 37
Verbum DEI; alterum quidem, naturaliter insitum & intimum DEO, eique coæternum, nec ab eo distinctum, nec secundùm substantiam, nec secundùm personam. Alterum autem Verbum faciebant externũ, extra ipsum DEVM existens, illius prioris Verbi perfectam imaginem: & hoc Verbum dicebant factum esse carnem, & in Scriptura vocari Filium DEI & CHRISTVM. Quòd autem DEVS Pater habeat suum proprium Verbum distinctum à Filio,

Filio, sic argumentabantur: In psalmo secundo scriptum est: *Dominus dixit ad me Filius meus es tu*, & in psalmo centesimo nono: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Si DEVS Pater dixit illud Filio, ergo per aliquod Verbum dixit; habet ergo DEVS Pater Verbum distinctum à Filio. Quinetiam ipse Dominus hoc ipsum indicauit apud Ioannem capite decimo quarto dicens, *Sermo, quem audistis, non est meus, sed eius, qui misit me Patris.* *Argumenta Eunomianorum.*

38 Sed istum Eunomianorum errorem facile est refellere; B. Ioannem hoc in loco agere de Verbo DEI summo & perfectissimo & intimo ipsi DEO, eique coæterno, satis indicat articulus præpositus illi voci λόγος; & quod Verbum fuisse apud Patrem, & per idem istud Verbum omnia esse facta dixit. Loquitur itaque Ioannes de proprio DEI Verbo & summo, & intimo, & æterno, & rerum omnium principio. Atqui hoc ipsum Verbum Ioannes dixit factum esse carnem, & habitasse inter homines: ergo distinctio illa summi Verbi DEI ab alio Verbo DEI quod factum est caro, & vocatur Filius DEI, & CHRISTVS, impia, & perabsurda est. Deinde, Ioannes in vltimo capite primæ epistolæ suæ CHRISTVM vocat verum DEI Filium: si verus est DEI Filius, ergo consubstantialis DEO, & coæternus est: non igitur potest esse quidpiam externum, siue extraneum DEO. Ad hæc, summum illud & intimum DEI Verbum, omnem habet sapientiam & scientiam; hoc autem de CHRISTO dixit Paulus scribens ad Collossenses capite secundo omnes thesauros sapientiæ & scientiæ in CHRISTO esse. Ergo CHRISTVS est summum & perfectissimum & intimum DEI Verbum. Prætерea, non potest dici CHRITVS Verbum externum & extraneum DEO, cùm non aliter quàm per fœcundissimum DEI Patris intellectum, & per communicationem eiusdem naturæ productum sit. Quoniam autem Verbum DEI, quod est CHRISTVS, verus est DEI Filius, & verè genitus à DEO, necessum est, personam esse distinctam à persona DEI Patris generantis. *Cõfutatio supradicti Eunomianorum erroris.*

39 Ad Eunomianorum argumenta sit hoc breue responsum: in illis verbis: *Dominus dixit ad me Filius meus es tu, ego hodie genui te*: illud dicere DEI Patris ad CHRISTVM, si ad generationem eius diuinam pertinet, non est aliud quàm Patrem producere Filium, *Responsio ad Eunomianorũ argumẽta.*

quod est Verbum suum: aut manifestare humanitati eius vnionem ipsius personalem cum æterno DEI Verbo, per quam homo ille verè Filius DEI est. In illis autem verbis, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*, illud *dixit*, significat collationem summæ dignitatis & gloriæ à DEO datam homini CHRISTO propter
Ad Philippē-ses 2. meritum passionis & mortis eius iuxta illud Pauli dictum: *Propter quod & DEVS exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur Cœlestium, terrestriũ, & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur, quia Dominus IESVS CHRISTVS in gloria est DEI Patris.* Iã verò cùm CHRISTVS dicit, se DEI Verbum, vel sermonem seruare, vel manifestare hominibus, nomen verbi significat vel mandatum, vel decretum, vel promissum, vel pactum, vel doctrinam DEI Patris, vel aliud quidpiam simile; sicut nos docuimus supra in quarta Disputatione super hoc primum caput, vbi decem significationes huius vocis *Verbum* exposuimus.

VNDECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 3. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil.

Ostenditur per illam vocem Omnia *profligari septem errores hominum circa generationes rerum.*

EITATIS CHRISTI argumentum fuit, quòd 40
In principio, id est, ab æterno fuit Verbum apud DEVM: sed hoc quod nunc dicitur, euidentissimum eiusdem Deitatis est argumentum; indicatur enim his verbis omnipotentia CHRISTI, & infinita virtus omnium effectrix. Sed quia hæc Ioannis sententia fœcundissima est, & celeberrima, per partes distinctè ac subtiliter excutienda, & pensitanda est. Ac primò quidem consideranda est illa vox *Omnia*, & obseruandum est, quantò breuiùs, & quantò plura Beatus Ioannes paucissimis hisce verbis nos docuerit, quàm

quàm Moyses in principio libro Genesis. Moyses namque pluribus verbis rerum corporearum generationem dixit esse à DEO factam: Ioannes verò dicens *Omnia*, nihil excepit, aut reliquit; cuncta, siue corporea siue incorporea, siue visibilia siue inuisibilia, hac vna voce *Omnia* complexus est: eaque voce septem errores Philosophorum, & hæreticorum circa rerum omnium effectionem discussit. Primus error fuit Epicureorum, qui negârunt, ratione, & arte, & sapientia DEI mundum esse factum, & prouidentia eius gubernari, sed casu & conditum esse, & regi. Alter fuit error Platonis in Thimæo primam effectionem rerum mortalium non summo & vni DEO, sed minoribus diis assignantis. Tertius fuit Alexandri Aphrodisæi, & quorundam Peripateticorum, aientium, res incorruptibiles, vt sunt Cœli, & Cœlestes intelligentiæ, à nullo esse factas, nec habere posse causam efficientem. Quartus fuit Stoicorum, quos Hermogenes hæreticus sequutus est, affirmantium, materiam primam non esse productam à DEO, sed esse alterum principium rerum, coæternum DEO; ita vt sint duo prima, & inproducta principia rerum, DEVS, & materia prima: quam sententiam egregiè confutauit Tertullianus in libro, quem scripsit aduersùs Hermogenem, & Eusebius in libro septimo de præparatione Euangelica capite octauo. Quintus error fuit Manichæorum, qui faciebant duo prima rerum principia; alterum, rerum corporearum, & corruptibilium; alterum, rerum incorruptibilium: & illud, esse malorum omnium, quæ in rebus cernuntur, causam; hoc autem, bonorum omnium: & hæc principia esse inter se contraria. Sextus fuit Arrianorum, qui dixerunt, etiam ipsum DEI Verbum esse factum: Quos deridens atque illudens Augustinus, *Quomodo*, inquit, *Verbum* DEI *factum esse potuit, cùm Ioannes dicat, Omnia per Verbum* DEI *esse facta? vel enim Verbum* DEI *factum est à se ipso, sed hoc implicat contradictionem; quod enim efficit, iam erat; quod autem fit, non erat. Vel Verbum* DEI *factum est ab alio Verbo; aut igitur istud Verbum est factum ab alio Verbo, vel non: si non est factum ab alio Verbo, ne res procedat in infinitum, istud ipsum Verbum nõ factũ, nos dicimus esse* CHRISTVM, *siquidẽ Ioannes ait, Omnia per ipsum esse facta.* Septimus error fuit quorundam arbitrantium, in prima rerum creatione omnia esse à DEO facta, &

Hac sententia Ioannes confutauit septẽ errores circa rerum omniũ generationẽ.

Epicurei.

Plato.

Alexander Aphrodisæus & Peripatetici.

Stoici.

Hermogenes.

Tertullianus.

Eusebius.

Manichæi.

Arriani.

Augustinus.

per

per Verbum DEI esse facta: postea verò in rerum propagatione solas causas secundas concurrere ad rerum productiones, per naturalem virtutem datam à DEO causis secundis in exordio mundi. At enim, B. Ioannes præcisè, & absolutè, & vniuersè dixit, Omnia per Verbum esse facta, & sine ipso factum esse nihil; istorúmque sententiam propriè ac directò redarguit infrà capite quinto referens verba illa quæ dixit Dominus: *Pater meus vsque modò operatur, & ego operor.*

DVODECIMA DISPVTATIO.

Cùm dicitur, Omnia per ipsum facta sunt, *disputatur, quam vim, & propriam significationem habeat hoc loco illa præpositio* PER?

Præpositionem PER quattuor modis vsurpari.

RÆPOSITIO PER & in diuina scriptura, & in communi & vulgari loquẽdi modo, quattuor modis vsurpari solet. Primò enim significat obsequium, & ministerium; vt cùm dicitur Imperator facere aliquid per militẽ, vel Dominus per seruum. Deinde, significat instrumentum; vt faber dicitur per malleum, vel securim opus facere. Tum, significat formam & principium agendi; Sol enim dicitur illuminare per lucem, & ignis calefacere per calorem. Ad hæc, denotat causam efficientem, vt homo per liberum arbitrium humanas & morales actiones facit, & artifex per artem dicitur facere opus artificiosum. 41

Arrianorum impietas.

Arriani in istis verbis Ioannis: *Omnia per ipsum facta sunt*, illud *per* interpretantur primo & secundo modo: quasi Verbum concurrerit ad effectionem rerum, tanquam obsequium & ministerium exhibens DEO, principali rerum effectori. Nec Arrianis dissimilia sensisse, ac scripsisse videri potest Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariensis, Tertullianus, & nonnullibi etiam Iustinus, interdum appellantes filium ministrum Patris, & in prima rerum creatione Verbum ministrâsse Patri. 42

Clemens Alexandrinus. Eusebius Cæsariensis. Tertullianus. Iustinus.

Syrmiensis Synodus.

Quinetiam Syrmiensis synodus contra Fotinum hæreticum congregata, cuius acta & Canones in libro de synodis refert Hilarius,

rius,in ſymbolo fidei,& in Canone tertio hæc habet verba: *Si quis non confitetur*, CHRISTVM *in creatione rerum fuiſſe Patri obſequentem*, *Anathema ſit*. Sed profectò, pia interpretatione hoc dictum illius ſynodi ſubleuandum, & accipiendum eſt; non enim aliud iſtis verbis ſynodus illa ſignificare voluit, quàm Filium & voluntatem, & potentiam, & ſapientiam creandi mundum non à ſe habuiſſe, ſed à Deo Patre accepiſſe. Ergo, cùm dicitur, Omnia per Verbum eſſe facta, illud *Per* ſecundùm tertiam, & quartam ſignificationem, paulò ſupra expoſitam, accipiendum eſt: vt ſignificetur ſumma ars & ſapientia, per quam DEVS fecit omnia. Sicut igitur (ſi parua licet componere magnis) Sol per ſplendorem ſuum illuminat omnia; ſicut fons per fluuium ex ſe promanantem irrigat & fœcundat terram; ſicut artifex per rationem & ideam artis facit opus artificiale; ita DEVS per Verbum ſuum condidit vniuerſa: quamquam in ſupradictis ſimilitudinibus multiplex ineſt diſſimilitudo. *Hilarius.*

43 Quòd autem iſta præpoſitio *Per* non ſemper in diuina ſcriptura ſignificet obſequium, vel miniſterium, vel inſtrumentum, ſed non rarò etiam cauſam efficientem principalem, Chryſoſtomus & Cyrillus probant hoc loco manifeſtis teſtimoniis Sacræ ſcripturæ, quæ nonnunquam iſta præpoſitione *Per* vtitur, cùm loquitur de DEO Patre: vt in primo capite prioris epiſtolæ ad Corinthios: *Fidelis* DEVS (inquit Paulus) *per quem vocati eſtis in ſocietatem* IESV CHRISTI *Filij eius*. Et in quarto capite epiſtolæ ad Galatas; *Si Filius, & hæres per* DEVM: & in primo capite poſterioris epiſtolæ ad Corinthios: *Paulus Apoſtolus* IESV CHRISTI *per voluntatem* DEI. Illud etiam hoc loco lector aduertat, idem, quod Ioannes generatim & breuiſſimè dixit, Omnia per Verbum eſſe facta; Paulum in primo capite epiſtolæ ad Coloſſenſes diſtinctiùs, explicatiúſq; dixiſſe, omnia rerum genera per CHRISTVM facta eſſe oſtendendo: ſic enim eo loco ſcribit: *In ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia: ſiue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates; omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt: & ipſe eſt ante omnia, & omnia in ipſo conſtant.* *Chryſoſt.* *Cyrillus.* *Præpoſitio Per in ſcriptura tribuitur etiã Deo Patri.*

44 Sed quærat fortaſſe quiſpiam, cùm omnes tres perſonæ diuinæ eadem prorſus potentia & actione ad procreationem rerum om-

E. nium

nium concurrant, nihil enim in rebus est vllo modo factum, quod non à qualibet persona diuina pariter factum sit; cur Ioannes hoc loco dixerit, omnia esse facta per Verbũ, potiùs quàm per DEVM Patrem, vel per Spiritum Sanctum? Respondeo, licèt vna sit & omnino eadem in tribus personis potentia creandi; non tamen ea in illis est eodem prorsus modo ac ratione. Pater quippe potentiam creandi non ab alio sed à se ipso habet: Filius eandem potentiam habet, non tamen à se, sed à Patre tantùm: eandem quoque potentiam habet Spiritus Sanctus non à se, sed à Patre & Filio. Cùm autem dicitur aliquid produci per aliud, duo eo loquendi modo denotantur; & id, per quod producitur; & id, quod producit. Vt igitur significaret Ioannes, DEVM Patrem & DEVM Filium produxisse omnia; sed illum, sua virtute à nullo accepta; hunc verò, eadem omnino virtute, sed accepta à Patre; ideo dixit per Verbum omnia esse facta, à Patre videlicet. Neque illud ignorandum est Lectori, cùm in scriptura dicitur solus DEVS sine societate alterius fecisse omnia; ibi nomen DEI vel non significare DEVM Patrem, vt est persona distincta à persona Filij, & Spiritus Sancti, sed DEVM trinum & vnum: vel si DEVM Patrem significat, illa vox (solus) non excludit alias personas diuinas, sed alias omnes personas vel naturas, quæ sũt extra DEVM, diuersam ab eo naturam & substantiam habentes. Et cùm dicitur solus DEVS fecisse omnia, & nullus alius cum illo, isto loquendi modo excluditur cooperatio cuiuscunque creaturæ, non sanè instrumentalis, & vt ita loquar, ministerialis, sed principalis, tanquam efficientis causæ principalis. Ex quo apparet, quemadmodum intelligenda sint illa Domini verba, quæ sunt apud Isaiam capite quadragesimo quarto: *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cælos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.* Etiam Spiritui Sancto effectionem rerũ tribuit diuina scriptura: vt in Psalmo trigesimo secundo, *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum:* in quibus verbis tres diuinæ personæ significantur; nam Verbum Domini denotat personã Filij & Patris; spiritus autem oris DEI denotat Spiritum Sanctum procedentem à Patre & Filio. In primo etiam cap. lib. sapientię scriptũ est, *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, sciẽtiam habet vocis.*

Cur omnia dicantur facta per Verbũ potiùs quàm per Deum Patrem.

Locus Isaiæ cap. 44.

DECI

DECIMA TERTIA DISPVTATIO.

Super illo, FACTA SVNT.

De quinque modis effectionis rerum, & quòd excellentia Verbi DEI *elucet maximè in modo, quo fecit omnia.*

45 ILLVD *facta sunt*, comprehendit omnes modos, quibus possunt res fieri: sunt autem quinque modi. Primus modus est, creando rem ex nihilo; hoc nempe modo facti sunt Angeli, animæ rationales, & materia prima. Alter modus est, producendo rem ex materia quidem præexistente, sed sine cooperatione causarum secundarum efficientium, & per solius DEI potentiam; sic in exordio mundi facta est prima productio plantarum, & animalium, & formatio corporis Adami & Euæ. Tertius modus est, producendo res & ex materia, & per causas secundas, & tempore, & loco, & modo, atque ordine naturali: & hac ratione fit in hoc mundo sublunari productio rerum omnium naturalis. Quartus modus est, producendo rem præter ordinem & suprà vim naturæ, & hoc modo facta sunt & fiunt miracula, cuiusmodi fuit subita vini ex aqua generatio, facta in nuptiis à Domino. Quintus modus est superna- *Ioan. 2.* turalis, & circa supernaturales, & spirituales effectus, & hac ratione DEVS per Sacramenta producit in animis hominum gratiam & virtutes. Omnes itaque hos quinque modos effectionis rerum complexus est Ioannes, cùm dixit, *Omnia per ipsum facta sunt.*

46 Si quæras, quàm bona fuerint omnia, quæ per Verbum facta sunt? Respondebit tibi Moses, *Vidit* DEVS *cuncta quæ fecerat & erant valde bona.* *Genesis 1.* Et idcirco scriptura dicit, DEVM diligere opera sua, & lætari in operibus suis: sic enim scriptum est, *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti*: & alio loco: *Lætabitur Dominus in operibus suis.* *Quàm bona sint omnia Verbi Dei opera.* *Sapientiæ 11.* *Psalmo 103.* Ex quo intelligere licet, quod verè ac propriè malum est, id non esse rem vel naturam quampiam; si enim esset, procul dubio factum esset per Verbum DEI, ideoque bonum esset. Si quæras, quanta arte, & sapientia per Verbum DEI

psalmo 103. facta sint omnia? Respondebit Dauid, *Quàm magnificata*, inquit, *sunt opera tua Domine? omnia in sapientia fecisti*: quæ DEI sapientia elucet in eo, quòd omnia certo quodam ordine, mensura, & *Sapientiæ 11.* numero constituit, sicut in libro sapientiæ scriptum est: *Tu Domine omnia in pondere, & numero, & mensura disposuisti.*

Deum fecisse omnia prout voluit. Si præterea quæras, an omnia per Verbum facta sint secundùm 47
omnem eius voluntatem, vt omnino ita vt volebat, fecerit omnia? non enim semper artifici quamuis scientissimo, & exercitatissimo, & accuratissimo, & faciendis operibus intentissimo, opera omnia succedunt ex animi eius sententia. At enim, non ita res habet in DEO: is enim omnia quæ voluit, fecit in Cœlo & in terra; & quo modo voluit, eo modo fecit: nempe de ipso scriptum est in psalmo centesimo decimo: *Magna opera Domini exquisita secundùm omnes voluntates eius*, id autem est, prout DEVS voluit fieri opera sua, ita sunt omnino facta. Denique, illud etiamsi quæratur, an *Quàm facilè ac delectabiliter per Verbum Dei facta sint omnia.* omnia quæ per Verbum facta sunt, sine vllo eius labore, ac molestia sint facta? Respondebit Salomon, inducens DEI sapientiam ita de se loquentem: *Cum eo aderam cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo, omni tempore, ludens in orbe terrarum*, *Locus Prouerb. cap. 8.* illud *delectabar*, significat omnis prorsus laboris, & molestiæ vacuitatem, quin etiam voluptatem & delectamentum. Illud *ludens coram eo*, denotat gaudium & iucunditatem, & delectationem, qualem solent homines ex iucundo ludo capere. Vel significat, vniuersitatem omnium creaturarum, quasi pro nihilo esse apud DEVM; vtpote quam DEVS, velut per ludum & iocum, fecerit. Sanè, apud Isaiam capite quadragesimo, & in libro sapientiæ capite vndecimo, scriptum est, omnes gentes, omnémque terrarum orbem esse apud DEVM velut vnam guttam pluuiæ, seu roris antelucani; & sicut exiguũ puluerem, & tãquam nihilum. Vel isto loquendi modo significare fortasse voluit diuina scriptura, productionem rerum omnium ad extra esse velut ludum & iocum, in comparatione productionis ad intra diuinarum personarum.

DECIMAQVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et ſine ipſo factum eſt nihil.

48 ETSI iam dictum erat, omnia per Verbum eſſe facta; non ſuperuacaneè tamen hoc B. Ioannes adiunxit: *Et ſine ipſo factum eſt nihil.* Huius enim additionis plures cauſæ reddi poſſunt. Primò enim, ne quis fortè putaret illud *Omnia*, non abſolutè ſignificare omnia rerum genera, ſed omnes tantùm res incorporeas, & incorruptibiles, & innoxias homini, ſicut putârunt Manichæi; ideo Ioannes adiecit, *Et ſine ipſo factum eſt nihil*, declarans, omnia ſe rerum genera comprehendere. Deinde, in ſcriptura nonnunquam illæ voces, Omnis & Nullus, non vſurpantur vniuerſaliter, & ſine vlla exceptione; ſed pro eo, quod plurimùm, & in plurimis eſt, & maxima in parte: ne putaretur itaque hoc modo dictum fuiſſe à Ioanne, omnia eſſe facta per Verbum, id eſt, pleraque omnia; idcirco omnem exceptionem excludens, illud adiunxit, *ſine ipſo factum eſt nihil.* Ad hæc, ſicut illud, per Verbum facta eſſe omnia, indicat ordinem originis Verbi à DEO Patre, tanquam à quo & ſubſtantiam, & potentiam agendi habet: ita hoc, *ſine ipſo factum eſt nihil*, denotat indiſſolubilem ſocietatem, & coniunctionem Verbi cum DEO Patre, & vtriuſque diſtinctionem perſonalem; ſignificat etiam, Patrem atque filium eadem voluntate, pari virtute, ac potentia, & æquali maieſtate feciſſe vniuerſa.

49 Græca lectio Latinè reddit hanc ſententiam, *ſine ipſo factum eſt ne vnum quidem.* Sed vocem illam *Nihil* in Sacris litteris triplici ſignificatione vſurpatam animaduerto. Sæpe quidem ſignificat nullam rem, vt hoc loco & alibi ſæpius; interdum tamen vſurpatur pro re deſpicabili & contemptibili, & quæ tanquam nihilum æſtimatur: ſicut in capite quinto libri Eſther dixit Aman: *Nihil me habere puto, quandiu videro Mardochæum Iudæum ſedentem ante fores regias.* Nonnunquam etiam res aliqua dicitur nihil, non quia nihil ſit, ſed quia in cõparatione alterius rei longè præſtantioris, quaſi

Tres in diuinæ ſcripturæ ſignificationes huius vocis Nihil.

nihil æſtimatur: & iuxta hanc ſignificationem eſt quod legitur in libro ſapientiæ capite ſeptimo de diuina ſapientia: *Diuitias*, inquit, *nihil eſſe dixi in comparatione illius.* Huc etiam referri poſſet illud Pauli aientis, ſe, ſi charitatem non habeat, etiamſi omnem fidem & ſcientiam, & alia, quæ maxima ducuntur bona, habeat, nihil eſſe.

1. ad Cor. 13.

Ex eo quòd omnia facta ſunt per Verbum Dei, ducuntur quinque documenta.

Ex ſupradicta porrò ſententia, quòd *Omnia per Verbum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*, quinque licet ad maieſtatem Verbi 50 DEI demonſtrandam, deducere documenta. Hinc enim primò liquet, æternum eſſe DEI verbum: ſi enim per ipſum omnia facta ſunt, ergo & tempus, & æuum, & æternitas participata, omniſque duratio quæ DEI non eſt, facta eſt per Verbum: quod autem tale eſt, non poteſt eſſe non æternum. Deinde, hinc patet, Verbum DEI eſſe virtutis ac potentiæ infinitæ. Si enim omnes res per Verbum factæ ſunt, cùm inter ipſas res multæ ſint quæ non aliter fieri poſſunt, quàm ex nihilo, vt res immateriales, ſicut Angeli, & animæ rationales: ad creandum autem ex nihilo eſſe opus infinita virtute ac potentia, extra controuerſiam eſt; ergo neceſſum eſt fateri, infinitam eſſe in Verbo DEI potentiam. Præterea, hinc enpteſcit, omnes perfectiones quæ ſunt in rebus omnibus creatis, eſſe in Verbo per quod creatæ ſunt; ſed eſſe tamen excellentiori modo quàm ſint in ipſis rebus. Etenim omnis perfectio quæ eſt in effectu, eſt quoque in cauſa efficiente; vel æqualiter, ſi fuerit cauſa vniuoca, id eſt, cauſa eiuſdem ordinis cum effectu, vt homo generat hominem, & ignis producit ignem. Vel perfectio effectus eminentiori modo eſt in cauſa efficiente, ſi ea fuerit cauſa æquiuoca, id eſt, ſuperioris ordinis quàm eſt effectus, ſicut Sol generat in rebus ſublunaribus calorem & alias res. DEI autem Verbum eſt cauſa efficiens æquiuoca rerum omnium quæ per ipſum factæ ſunt. Ad hæc, hinc etiam manifeſtum fit, ſi per Verbum omnia facta ſunt, ipſum eſſe verum DEVM: hoc enim tanquam proprio DEI quodam inſigni diuina ſcriptura ſolet manifeſtare & prædicare verum DEVM, quòd ipſe ſit qui fecit cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt. Hieremias certè non dubitauit dicere illud: *Dij, qui cælos & terram non fecerunt, pereant.* Et Ionas interroganti-bus nautis, quis ipſe eſſet? Reſpondit: *Hebræus ego ſum, & Dominum* DEVM *cæli ego timeo, qui fecit mare & aridam.* Et Dauid, *Auxilium*

Hierem. 10.
Ionæ 1.
Pſalmo 120.

xilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Hinc denique licet intelligere, quemadmodum affecti animo erga Verbum DEI esse debeamus. Si enim omnia per Verbum DEI facta sunt, videntes nos & considerantes tantam operum eius multitudinem, varietatem, ordinem, pulchritudinem, & tot tantásque ex operibus eius peruenientes ad nos vtilitates; oportet immensam eius prædicare potentiam, admirari sapientiam, amare bonitatem, venerari maiestatem, & beneficentiam eius erga nos grato animo laudare, agendísque gratiis celebrare.

DECIMA QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Quod factum est, in ipso vita erat.

Exponitur, & perpenditur multiplex horum verborum lectio, & interpretatio.

51 ILLVD *Quod factum est*, variè distinguitur, ideóque variam facit lectionem, variásque peperit interpretationes. Prima lectio est hæc: *Quod factum est in ipso*, vt hîc ponatur coma, & deinceps addatur: *Vita erat.* Sic legebant hæc verba hæretici Macedoniani, & Manichæi. Illi enim referentes hoc ad Spiritum Sanctum, quem à Verbo creatum esse dicebant, sic hunc locum legebant & interpretabantur: *Quod factum est in ipso*, id est, Spiritus Sanctus qui factus est per Verbum, *Vita erat*, id est, viuificans omnia: solet enim scriptura Spiritui Sancto appropriare munus viuificandi. Dominus enim dixit: *Spiritus est qui viuificat:* & in Symbolo dicitur: *Et in Spiritum Sanctum Dominum viuificantem.* Sed ista lectio & interpretatio & sententia ex ipso verborum contextu manifestè refellitur: illud enim *Vita erat*; non pertinere ad Spiritum Sanctum, sed ad verbum, ex eo liquet, quod proximè subditur: *Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, &c.* quæ deinceps sequuntur, perspicuè ad Verbum DEI pertinentia. Manichæi verò, eandem sequuti lectionem, ex

Quadruplex lectio horum verborum.

Prima lectio, Macedonianorum & Manichæorum.

Auguſtinus. ea probare volebant, vt memorat hoc loco Auguſtinus, omnia quæ facta ſunt per Verbum, habere vitam, etiam terram, & lapides, & metalla: quia Ioannes dixit, Quicquid factum eſt in ipſo Verbo, vitam fuiſſe, id eſt, habuiſſe vitam. Verùm falſitatem iſtius lectionis arguit & conuincit abſurditas ipſa ſententiæ, vt non alia opus ſit confutatione.

2. lectio, Hilarij. Alteram horum verborũ lectionem indicat Hilarius in libro ſecundo de Trinitate hunc locum ſic legens: *ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo:* & ſic interpretatur: Ne putaretur, ſine ipſo quidem nihil eſſe factum, multa tamen non ab ipſo, ſed ab alio quopiam principio eſſe facta; ideo poſt illud *ſine ipſo factum eſt nihil*, proximè adiunctum eſt, *Quod factum eſt in ipſo*, quaſi ſignificans, nec ſine ipſo, nec niſi per ipſum, quidpiam eſſe factum; illud ſignificat voluntatem, hoc efficientiam. Sed enim, propterea lectio hæc atque interpretatio non eſt admodum probabilis, quia iam paulò ante dictum fuerat omnia per Verbum eſſe facta; ſuperuacaneum igitur fuiſſet, iterare eandem ſententiam dicendo, *Quod factum eſt in ipſo*, ſi hoc ita, vt dixit Hilarius, intelligatur. 52

3. lectio, Chryſoſtomi, Theophylacti, & Euthymij. Tertius modus diſtinguendi & legendi hæc verba eſt Chryſoſtomi, Theophylacti, & Euthymij: qui illud *Quod factum eſt*, iungunt cum proximè ſuperioribus illis verbis, *& ſine ipſo factum eſt nihil*; ita legentes hunc locum: *ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt:* & poſt hæc verba, aliam inchoant ſententiam, *Vita erat, & vita erat lux hominum, &c.* Secundùm itaque iſtam lectionem ſenſus horum verborum eſt huiuſmodi: Ne putaretur, Ioannem, cùm dixit, omnia per Verbum eſſe facta, intellexiſſe ſimpliciter omnia quæ ſunt, & occaſionem dediſſe putandi, etiam Spiritum Sanctum fuiſſe factum per Verbum, ſicut dixerunt Macedoniani; ad hanc propulſandam opinionem, continuò adiecit, *Quod factum eſt*, vt ſit ſenſus, cùm dictum eſt, omnia eſſe facta per Verbum, intelligere oportet id non de omnibus ſimpliciter quæ ſunt, ſed de 53
Epiphanius. omnibus quæ facta ſunt. Hanc certè lectionem Epiphanius in Ancorato adeò probat, vt aliam quamcunque, ceu hæreticam damnare videatur: odio videlicet Macedonianorum, & Manichæorum, qui aliter hunc locum legentes, ex eo falſa dogmata ſua ſubſtruere atque ſubornare conati ſunt. Sed contra iſtam lectionem

facit

facit illud, quòd per eam planè deſtruitur artificioſa & pulchra illa ſententiarum inter ſe connexio, qua vſum eſſe Ioannem in principio ſui Euangelij, ſuprà oſtendimus. Apparet enim Ioannem in exordio huius primi capitis pleraſque ſententias ſic inuicem continenti ſerie nexuiſſe atque colligâſſe, vt ab eadem voce ſententiam ſequentem inchoaret, in qua terminauerat antecedētem. Hoc autem tollitur ſecundùm iſtam lectionem; ſecundùm quam præcedens ſententia eſt hæc: *ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo.* ſequens autem ſententia eſt hæc: *Vita erat, & vita erat lux hominum &c.* Liquet autem, principium ſentētiæ ſequentis longè diuerſum eſſe à fine antecedentis ſententiæ.

54 Quarta diſtinctio & lectio horum verborum eiuſmodi eſt, vt poſt illud, *Quod factum eſt*; ponatur coma, & ſubiungatur, *In ipſo vita erat.* Hanc lectionem ſimiliter quidem ſequuti ſunt Cyrillus & Auguſtinus; diſſimiliter tamen eam intellexerunt atque interpretati ſunt. Cyrillus enim putat, quia Ioannes ſuperiori ſententia declarauerat, Verbum fuiſſe cauſam efficientem rerum omnium; ideo nunc eum oſtendere ſupradictis verbis rerum omnium conſeruationem, & quaſi vitam à Verbo pendere. Sicut enim nihil fieri potuiſſet, niſi per Verbum eſſet factum; ita nihil perduraret atque permaneret, niſi per Verbum DEI conſeruaretur, & quaſi manu teneretur. Quocirca Paulus dixit, Filium DEI omnia portare Verbo virtutis ſuæ: atque hoc idem ſignificauit Dauid in Pſalmo centeſimo trigeſimo octauo dicens, *Ecce Domine tu formâſti me*, ſignificans DEVM eſſe conditorem & effectorem ipſius: deinde ſubdit, *Et poſuiſti ſuper me manum tuam*, ſignificans DEVM eſſe conſeruatorem & rectorem ipſius; quaſi manu ipſum teneret & ſuſtentaret & regeret: huius item ſimile eſt quod in capite vndecimo libri ſapientiæ legitur: *Quomodo*, inquit, *poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes? aut quod à te vocatum non eſſet, conſeruaretur?*

Quarta lectio quæ eſt Cyrilli, & Auguſtini.

Ad Hebr. 1.

55 Ad hanc igitur lectionem & interpretationem Cyrilli applicando hæc verba Ioannis, dupliciter exponi poteſt illud, *In ipſo vita erat*, nam illud, *In ipſo*, referri poteſt vel ad ipſum Verbum, vel ad id quod factum eſt: ſi referatur ad Verbum, reddit hunc ſenſum: Quod factum eſt à Verbo, id erat vita in ipſo Verbo, id

eſt, conſeruabatur, & quaſi viuificabatur à Verbo: nomen enim vitæ tum hîc, tum alibi ſæpe in Sacris litteris, latè ſumitur, ita vt ſignificet conſeruationem, ſicut verbum viuificare, frequenter vſurpatur pro eo quod eſt conſeruare. Omnia igitur quæ facta ſunt, in Verbo ſunt vita, quia per Verbum viuificantur & conſeruantur. Sin autem illud, *In ipſo*, referatur ad id quod factum eſt; & illud, *Vita erat*, referatur ad ipſum Verbum, erit hic ſenſus: In omni eo quod factum eſt, Verbum erat vita, id eſt, Verbum rebus à ſe factis vitam & vigorem & conſeruationem præſtabat, vt ſubſiſtere poſſent: atque hæc eſt quidem Cyrilli explicatio huius loci; eaque magis congruit coniunctioni huius ſententiæ cum ſequentibus; nam cùm ſubditur, *& Vita erat lux hominum*, ſine dubio illud, *Vita*, refertur ad Verbum DEI: ergo etiam in præcedenti ſententia illud, *Vita erat*, ad Verbum referri debet, vt eadem vox & præcedentem claudat ſententiam, & inchoet ſequentem. Quòd autem verbum viuificare latè ſumatur pro conſeruare, patet ex eo quod Paulus de DEO dixit, *Qui viuificat omnia*: & Dauid in Pſalmis loquens cum DEO ſæpè vſurpat illud, *Viuifica me ſecundùm verbum tuum*: & in primo libro Regum capite vigeſimo ſeptimo ſcriptum eſt, Dauidem cùm irrueret in hoſtes populi DEI, nullum eorum viuificâſſe, id autem eſt, nullum conſeruâſſe in vita, ſed omnes dediſſe neci. Sicut illud, *Viuifica me ſecundùm verbum tuum*, hæc ſignificat, ſerua me in vita, nec me in mortis diſcrimen venire patiaris, *ſecundùm verbum tuum*, id eſt, ſecundùm promiſſionem tuam; quam promiſſionem ipſe pluribus verbis exponit in Pſalmo octogeſimo octauo.

Prima ad Timotheum 6.
Pſal. 118.

DECIMA SEXTA DISPVTATIO.

Diligenter explicatur eorundem iſtorum verborum, Quod factum eſt, in ipſo vita erat, *interpretatio, quam tradit B. Auguſtinus, quæ eſt valde ſubtilis & planè theologica.*

BEATVS Auguſtinus in primo Tractatu ſuper hoc Euangelium explanans hæc verba Ioannis, *Quod factum eſt, in ipſo vita erat*: illud, *In ipſo*, refert ad Verbum DEI; illud autem,

autem, *Vita erat*, refert ad illud, *Quod factum eſt*, hoc ſenſu: Quidquid per Verbum factum eſt, id vita eſt in ipſo Verbo. Omnia enim quæ facta ſunt, priùs quàm fierent, erant in potentia effectrice ipſius Verbi: & nunc etiam, poſtquàm iam facta ſunt, in eiuſdem Verbi notitia & cognitione ſunt: quidquid autem eſt in DEO, eſt ipſe DEVS, & ideo habet eſſe viuens & diuinum. Sicut domus quæ fit ab architecto, priùs fuit ſecundùm artem in mente architecti habens ibi eſſe intelligibile: quemadmodum igitur domus facta eſt quidem materialis & ſenſibilis, ſed priùs quàm fieret, in mente artificis erat, habens eſſe immateriale, atque intelligibile: ita, licèt non omnia quæ facta ſunt, habeant in ſe vitam; ea tamen ratione vt in DEO ſunt, cùm idē ſint quod ipſe DEVS, habent vtique vitam diuinam: quocirca peruulgatum eſt apud ſcholaſticos Theologos illud Anſelmi dictum, in capite tertio ſui *Anſelmus.* Monologij, quod, Creatura in DEO, eſt creatrix eſſentia, & Deitas. Hanc porrò interpretationem fusè tractat idem Auguſtinus in libro quinto ſuper Geneſin ad litteram capite decimo quarto & decimo octauo: cuius explanationi ſubſcripſit hoc loco Rupertus, & adſtipulati ſunt, qui poſt Auguſtinum fuerunt, omnes fermè Latini Doctores. Nobilitas itaque ac celebritas huius interpretationis & ſententiæ poſcit, vt eam paulò ſubtiliùs, enucleatiùſque tractemus.

57 Scire igitur conuenit, omnia quæ facta ſunt, tripliciter eſſe in *Tribus modis omnia quæ facta ſunt, eſſe in Deo.* DEO, & in ipſo Verbo. Primò quidem, ſunt in DEO ſecundùm cauſalem eius efficientiam; omnis enim effectus ſecundùm virtutem cauſalem, præexiſtit in cauſa eius efficiente. Deinde, ſunt omnia in Verbo ſecundùm cognitionem: habet enim Verbum diſtinctam & propriam cuiuſlibet rei cognitionem: omne autem quod cognoſcitur, eſt in ipſo cognoſcente per intelligibilem eius ſpeciem quæ repræſentat ipſum intellectui: in ipſo autem Verbo non eſt alia ſpecies repræſentans ei omnia intelligibilia, niſi ipſa diuina eſſentia. Ad hæc, omnia quæ facta ſunt, in DEO ſunt *Deum quatuor modis continere omnia eminenter.* propter eminentiam perfectionis diuinæ, quæ cùm ſit infinita, neceſſariò continet omnes perfectiones quæ ſunt in rebus creatis, ſed eminenter. Hæc autem eminentia diuina in quattuor rebus poſita eſt: primò, quia continet eandem perfectionem, ſed infinitis

partibus excellentiùs, quàm ſit in re creata, exempli gratiâ, ſapientiam, iuſtitiam, & potentiam, quæ eſt in hominibus & in Angelis, habet DEVS eminentiſſimo modo: ſicut Sol eminenter dicitur lucidus, & ignis calidus reſpectu aliorum quæ lucida & calida ſunt. Deinde, DEVS continet perfectiones rerum creatarum ſecundùm eſſe multò nobilius quàm ſint in ipſis rebus, habent enim in DEO eſſe diuinum: ſicut artifex formam domus in animo & arte ſua continet, ſecundùm eſſe immateriale atque intelligibile. Præterea; quia vnica & ſimpliciſſima DEI perfectio æquipollet, immò infinitè præpollet cunctis perfectionibus quæ ſunt in rebus creatis: ſicut vna præſtantiſſima gemma, vt Adamas, vel Margarita, maioris pretij eſt, quàm plurimi nummi argentei vel aurei. Poſtremò, DEVS eminenter continere dicitur omnes perfectiones, quia continet eas citra vllam imperfectionem & defectus, qui cum perfectionibus permixti ſunt in ipſis rebus creatis: ſunt autem tres eiuſmodi defectus. Primò, perfectionem ſuam creatura non habet à ſe, ſed à DEO pendentem. Deinde, habet perfectionem determinatam, & certo quodam gradu definitam. Tum, præſtantiſſima perfectio quæ eſt in nobiliſſima creatura, hominem dico & Angelum, eſt autem ea perfectio ſuprema eius felicitas in clara DEI viſione conſiſtens; hæc, inquam, perfectio non eſt homini nec Angelo ſubſtantialis neque naturalis; ſed accidentalis & ſupernaturali dono DEI eis data.

Perfectio rerũ creatarum mixta eſt cũ triplici imperfectione & defectu.

B. Dionyſius. Triplex ſimilitudo, qua oſtenditur, quemadmodũ omnia contineantur in Deo.

Ad hoc declarandum quod diximus, omnia in DEO contine- 58
ri, vtitur Beatus Dionyſius in libro de Diuinis Nominibus triplici
ſimilitudine: vna eſt circuli, de cuius centro exeunt plures lineæ;
ſed in centro lineæ illæ ſunt vnitè, atque indiuiſibiliter, quò lon-
giùs autem recedunt à centro, eò magis ac magis inter ſe diſiun-
guntur & diſtant. Altera ſimilitudo eſt Monadis ſiue Vnitatis,
quæ principium eſt omnium numerorum: & ſicut numerus non
eſt aliud quàm vnitas ipſa variè multiplicata; ita non eſt aliud crea-
tura, quàm natura diuina variè atque imperfectè participata. Ter-
tia ſimilitudo eſt lucis ſolaris; quam ſimilitudinem pluribus verbis
proſequitur Dionyſius in prima parte libri de Diuinis Nominibus,
& in capite quarto. Quoniam igitur omnia quæ facta ſunt, in ipſo
Verbo ſunt tripliciter, & ſecundùm cauſalem potentiam, & ſe-
cundùm

cundùm omnimodam notitiam, & ſecundùm eminentiam diuinæ perfectionis; ea verò ratione qua res in DEO ſunt, idem planè ſunt quod ipſe DEVS qui eſt vita; ex eo apparet, veriſſimè dictum eſſe, quicquid à Verbo factū eſt, in ipſo Verbo eſſe vitam.

59 Cæterùm, quæri hoc loco dignum eſt, *Vbi creaturæ verius eſſe habeant, in Deóne, an in ſe ipſis?* Sed ad hanc quæſtionem facilis eſt & prompta reſponſio. Illud enim (*verius*) ambiguæ ſignificationis eſt: ſi enim ſignificet idem quod nobilius & perfectius, procul dubio res habent verius eſſe in DEO quàm in ſe ipſis; habent enim in DEO eſſe viuens, intelligens, increatum, infinitum, & vt verbo dicam, diuinum. Sin autem illud (*verius*) ſignificet idem quod magis proprium & conueniens naturæ ipſius rei; habet profectò res verius eſſe in ſe ipſa: nam eſſe conueniens, exempli gratiâ, naturæ hominis, eſt eſſe corporeum, & mortale, & ſentiens, & per diſcurſum intelligens, & finitæ perfectionis, & à naturis aliarum omnium rerum diſtinctum: tale autem eſſe non habet homo prout eſt in DEO, ſed prout extra DEVM eſt in, ſe ipſo & in mundo. At enim, cognitio rerum creatarum prout illas Beati cognoſcunt in Verbo, multò nobilior & ſuauior eſt quàm earundem rerum, prout extra DEVM ſunt in ſe ipſis, cognitio: quemadmodum longè ſuauius eſt comedere pirum vel ceraſum, prout melle vel ſaccharo ſunt optimè condita, quàm ea comedere, qualia ex arbore producuntur & decerpuntur: & ad hoc ſignificandum B. Auguſtinus cognitionem rerum in Verbo appellauit matutinam; earundem verò rerum cognitionem in ipſiſmet rebus, veſpertinam nominauit.

Vtrum creaturæ verius eſſe habeāt in Deo, an in ſe ipſis.

Auguſtinus.

DECIMA SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et vita erat lux hominum.

VERS. 4.

60 TRIA ſuper his verbis diſtinctè ſunt, explicatéque tractanda: Primò, cur Verbum dicatur vita? deinde, cur vocetur lux? tum, cur præcipuè ac propriè appelletur lux hominum? Vita nominatur Verbum per quandam excellentiam, habet enim excel

Verbum Dei appellari vitā propter ſex vitæ perfectiones, quas excellenter habet.

excellenter sex perfectiones vitæ. Primò, habet vitam æternam sine principio & fine; & idcirco in Sacris litteris appellatur *Viuens in æternum*, sicut legitur apud Danielem capite duodecimo, & apud Ioannem in Apocalypsi capite quinto & decimo, Angelum iurâsse per *Viuentem in sæcula sæculorum*; & in capite decimo octauo libri Ecclesiastici scriptum est, *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul.* Deinde, Verbum habet vitam omnino inuariabilem atque incommutabilem, eodémque in statu vigoris & perfectionis perpetuò consistentem. Tum, totus ipse DEVS est vita, nec in eo quidquam est quod non viuat, eius námque sapientia, & potentia, est vita; eius intellectus, & voluntas est vita. Ad hæc, à se ipso habet vitam, & solus ipse DEVS sibi sufficiens est ad perfectè beatéque viuendum. Præterea, habet vitam infinitæ virtutis & perfectionis, ita vt per eam omnia quæ sunt in DEO & viuant & sint vita. Postremò, talis est eius vita, vt sit fons omnis vitæ. *Aristoteles.* Aristoteles in libro secundo de Anima distinguit quattuor gradus viuentium, faciens quadruplex viuere, scilicet, nutriri, sentire, moueri à se ipso secundùm locum, & intelligere: & licèt hic vltimus gradus viuendi tantùm sit in DEO, propter imperfectionem aliorum trium; omnes tamen gradus vitæ, qualescunque fuerint, ex infinita illa DEI vita promanant.

Deus quadruplicem vitam tribuit animæ rationali. Animæ autem rationali quadruplicem vitam tribuit DEVS: 61
vnam quidem naturalem, qua & ipsa per se viuit anima, & viuificat corpus mortale. Altera est vita gratiæ, de qua loquens Paulus *Ephes. 2.* dixit: Nos, cùm essemus mortui peccatis, viuificatos esse per CHRISTVM: & sicut in diuina scriptura peccatum sæpe nomine mortis appellatur; ita nomine vitæ frequenter vocatur gratia. Tertia vita est gloriæ cœlestis, nondum tamen completæ, atque consummatæ; & hæc vocatur æterna vita, quam nunc in cœlis beatæ animæ sine corporibus suis viuunt. Quarta vita, est gloriæ consummatæ; cùm resuscitatis corporibus, suo quæque corpori tribuet anima beata vitam immortalem. Quoniā igitur tam multiplex & admirabilis vita ex Verbo DEI promanat, meritò B. *Locus Psalmi 35.* Ioannes hoc loco dixit, Verbum esse vitam: meritò etiam Dauid illud cecinit: *Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.*

DECI

DECIMA OCTAVA DISPVTATIO.

Cur Verbum DEI *dicatur lux hominum?*

62 EINCEPS explicandum eſt, cur Verbum ſit dictum lux, & cur præcipuè ac propriè lux hominum? Non eſt Verbum lux corporalis, vt ſit ipſe Sol non hominibus ſolùm, ſed etiam ipſis brutis lucens, quemadmodum ſtultè Manichęi dixerunt: Sed appellatur in diuina ſcriptura CHRISTVS lux metaphoricè, propter ſeptem nimirum huius proprietates, quæ adumbrant & referunt diuinas Verbi proprietates. PRIMA, eſt pulchritudo & decor lucis; quæ tanta eſt, vt non ſolùm ipſa lux per ſe decora & pulchra ſit, verùm aliis etiam rebus decorem ac pulchritudinem impertiatur: vnde in Canticis dicitur: *Pulchra vt Luna*, & in Pſalmo centeſimo tertio dicitur DEVS amictus lumine tanquam veſtimento. SECVNDA, eſt puritas & munditia lucis: ea námque, licèt per omnia permeet, etiam ſordidiſſima, nullius tamen impuritatis contagione inquinatur. TERTIA, eſt efficacitas lucis; per lucem enim cœleſtem cuncta quæ ſub cœlo ſunt, generantur, conſeruantur, augentur, & ad maturitatẽ, perfectionémq; adducuntur. QVARTA, eſt lætitia & gaudium quo implet omnia, præſertim verò animantes, & in his præcipuè hominem: quocirca Salomon in capite vndecimo Eccleſiaſtæ dixit: *Dulce lumen, & delectabile oculis videre Solem.* & cæcus ille Tobias: *Quod gaudium*, inquit, *mihi eſſe poteſt, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video?* QVINTA, eſt manifeſtatio rerum; etenim ſine luce, indiſcreta iacet rerum omnium facies; per lucem verò manifeſtantur rerum differentiæ; & per aſpectum cœleſtis lucis non ſolùm motus, & ordo, & magnitudo, & figura, & immortalitas, & virtus cœleſtium corporum deprehenditur; ſed etiam vſque ad incorporearum mentium cognitionem penetrat & peruenit humanus intellectus. SEXTA, eſt mira velocitas lucis in illuminando; ſubitò enim, & velut puncto temporis maximum quodvis ſpatium, lucis capax, vſquequaque colluſtrat. SEPTIMA, eſt generalis virtus illuminandi quam habet lux, per omnes res corporeas, tã ſublunares, quàm cœleſtes, pertinens

Septẽ proprietates lucis, ob quas Deus vocatur lux.

Cant. 6.

Tobiæ 5.

nens atque peruadens. Et hæ quidem ſeptem proprietates lucis corporalis, ſecundùm ſpiritualem intelligentiam acceptæ, mirificè cõpetunt Verbo DEI; de quo legendus eſt B. Dionyſius in quarto capite primæ partis libri de Diuinis Nominibus, vbi diuinam virtutem cum luce Solis variè comparans affirmat, lucem eſſe pulcherrimam imaginem diuinæ potentiæ atque bonitatis.

Dionyſius.

Cur Verbum Dei appelletur lux hominũ.

Reſtat explicandum, cur Verbum DEI dictum ſit eſſe lux hominum? Reſpondeo, ſic eſſe appellatum Verbum DEI ob quattuor bona ſpiritualia, quæ præſtat homini, & quæ ſimilitudinem habent quattuor proprietatum lucis. Lux enim manifeſtat res, facitq; vt eas videre & diſcernere poſſimus: ſimiliter Verbum DEI primò donat homini lumen fidei, per quod manifeſtantur diuina myſteria, quæ lumen rationis naturalis excedunt. Deinde, CHRISTVS largitur homini gratiam quæ eſt donum ſupernaturale & diuinum, mira pulchritudine decorans & ornans animam hominis, faciénſque DEO eam gratam & amabilem: quamobrem diuina ſcriptura gratiam, propter decorem & pulchritudinem quam præſtat animæ noſtræ, ſæpe appellat nomine lucis. Ad hæc, CHRISTVS homini tribuit charitatem, & alias virtutes infuſas, per quas homo facit bona opera, Deoq; accepta, & præmiis æternis digna. Quam ob cauſam, cùm aliæ virtutes, tum maximè charitas, lux in diuinis litteris nominari ſolet. Præterea, CHRISTVS poſt hãc vitam, ſeruis ſuis æternam præbet felicitatem, quæ ineffabili lætitia, ſempiternóque gaudio Beatos complet; ob idq; cœleſtem gloriam & beatitudinem nomine lucis multifariam in Sacris litteris adumbratam legimus. Quin etiam, mos eſt Sacræ ſcripturæ, ingens aliquod gaudium & proſperitatem, etiam corporalem atque temporalem, nomine lucis denunciare: contra verò, maximas hominum calamitates, & miſerias, nomine tenebrarum ſignificare, idque perfrequens in Prophetis. 63

Cur Verbum dicatur lux hominũ tantùm, & non etiã Angelorum?

Sed cur Verbum dicitur lux hominũ præcisè, & non etiam lux Angelorũ, cùm illuminatio Angelorũ per Verbũ DEI, multò ſit, quàm hominũ illuminatio, præſtãtior? An quia propoſitũ B. Ioanni fuerat ſcribere de Verbo DEI, ea potiſſimùm ratione, vt ipſum præcipuam quandã prouidẽtiam & curã gerit hominũ; non ſolùm eos creando, & naturali atque ordinaria prouidentia conſeruando, illumi- 64

illuminando,& regēdo: ſed etiam per ſingularem quandam & admirabilem prouidentiam docendo eos diuina & ſupernaturalia myſteria; oſtendendo rectam viam quæ ducit ad æternam vitam; eripiendo poteſtati Dæmonum, à ſeruitute peccati liberando, donis cœleſtibus & diuinis ornando & honorando? An quia illuminatio hominum facta per verbum DEI, notiſſima fuit ipſi homini: Verbum enim caro factum eſt per ſuam prædicationem, & per doctrinam & prædicationem Diſcipulorum ſuorum manifeſta illuminatione tenebras errorum atque vitiorum expulit, luce veritatis & iuſtitiæ atque ſanctitatis oblata? An vt exploderet falſam quorundam Philoſophorum ſententiam aientium, humanum intellectum illuminari ab infima intelligentia cœleſti, ſicut dixit Auicenna, & alij quidam Arabes Philoſophi? An potiùs ita B. Ioannes locutus eſt, quia ſi intellectus humanus, qui Angelicorum ordinum intellectibus comparatus, eſt infimus, & à DEI cognitione remotiſſimus, ab ipſo tamen DEO illuminatur; quantò magis putare conuenit, etiam Angelos à DEO illuminari? Mihi iſtarum rationum prima præ cæteris probatur. *Auicenna.*

DECIMA NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. VERSV 5.

65 DECLARANDVM primo loco eſt, quid ſignificetur hic nomine tenebrarum? deinde, quomodo lux in tenebris luceat, & quomodo tenebræ eam non comprehenderunt? Quid ſignificetur nomine tenebrarum, ſex reperio interpretationes. PRIMA eſt Cyrilli tenebras interpretantis creaturam rationalem; hæc enim quia lucem intelligentiæ non habet à ſe, ſed ignorantiam magis, quamquam capax eſt intelligentiæ; idcirco nomine tenebrarum ſignificata eſt à B. Ioanne. SECVNDA interpretatio eſt Caietani, per tenebras ſignificari creaturas irrationales, ſic appellatas, quia carent lumine intel

Quid nomine tenebrarũ ſignificetur, ſex interpretationes.

Prima Cyrilli.

Secunda Caietani.

intellectuali; & ideo non possunt lucem Verbi comprehendere, quia cognitionem DEI nullo modo attingunt. TERTIA est Chrysostomi, tenebras interpretantis & mortem, quæ est humani generis commune malum, & errores gentilitatis. Etenim virtus CHRISTI eluxit in morte, cùm eam sua morte destruxit, nec mors eum potuit comprehendere ac detinere; sed statim à morte resurrexit ad vitam immortalem, & beatam. Nec infidelitas gentilium, erroresque veritatem fidei & doctrinæ CHRISTI comprehendere, id est, obscurare potuerunt; quin potiùs errores gentilitatis CHRISTVS infusa veritatis luce discussit. QVARTA interpretatio quorundam, nomine tenebrarum significari existimantium aduersarias potestates & ipsos Dæmones, quos etiam Sacra scriptura appellat principes & potestates tenebrarum. In istis autem luxit CHRISTVS dupliciter: eos namq; potentia CHRISTI ex humanis corporibus inuitos atque repugnantes eiecit, etiã palàm testificantes ipsum esse virum iustum & sanctum, & Filium DEI, & CHRISTVM. Effulsit quoque CHRISTI potentia in victoria Dæmonis, quem, vt ait scriptura, CHRISTVS alligauit, & spoliauit, & foràs eiecit.

Tertia Chrysostomi.

Quarta interpretatio.

Matth. 8. & alibi. Luca 11. Ioan. 12.

QVINTA interpretatio est Augustini, & Bedæ, & Ruperti, & quam Caietanus posteriori loco commemorat, eamque cum sequentibus sententiis huius capitis maximè congruere fatetur. Secundùm istos, nomine tenebrarum significantur homines peccatis & erroribus obtenebrati & obcæcati: solet enim diuina scriptura & ipsa peccata, & ipsos homines peccatores appellare tenebras: sanè, Paulus ad Ephesios scribens capite quinto, *eratis*, inquit, *aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate.* & alibi Paulus distinguit filios lucis & filios tenebrarum. Quemadmodum autem Verbum DEI in huiusmodi hominibus peccatoribus tam exteriùs quàm interiùs, & multis, variisque modis luceat, opportuniùs declarabitur paulò infrà super illis verbis, *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Ioannes porrò signatè in præsenti tempore dixit, *lucet*, & non, (luxit, aut lucebat,) vt significaret, illuminationem DEI super homines, etiam peccatores, nunquam intermitti, sed esse perpetuam; vt ob eius defectum non possit quisquam peccatum suum excu

Quinta interpretatio Augustini, Bedæ, Ruperti, etiã ipsius Caietani.

Locus ad Ephesios c. 5. Ad Rom. 13.

excuſare. Hanc verò lucem tenebræ non comprehenderunt, quia multi peccatis obcœcati eam recipere noluerunt: alij receptam, & perſpectam, ſcientes & volentes auerſati ſunt, præpoſitis vitiorum & voluptatum tenebris. Alij, ne hoc quidem contenti, etiam oppugnare lucem ipſam auſi ſunt; & quantum in ipſis fuit, extinguere conati; de quibus nempe Dominus dixit: *Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.* Ad iſtos quoque pertinent verba illa Iob quæ ſunt in capite vigeſimo quarto libri eius, *Ipſi fuerunt rebelles lumini, neſcierunt vias eius, nec reuerſi ſunt per ſemitas eius.*

Tribus modis tenebræ non comprehenderunt lucem.

Ioan. 3.

67 SEXTA interpretatio eſt, nomine tenebrarum ſignificari quidem homines peccatores, non tamen generatim atque indifferenter quoſlibet ſicut in quinta interpretatione dictum eſt, ſed ſpeciatim & propriè ipſos perfidos Iudæos, quibus Verbum caro factum præcipuè luxit; ipſi verò eius lucem repudiarunt & abiecerunt. Hanc ſextam interpretationem valde adiuuat illud quod paulò poſt hæc verba ſubiungitur: *In propria venit, & ſui eum non receperunt*; quod de Iudæis dictum eſſe, dubitari non poteſt. Quin etiam, Ioannes ipſe infra capite duodecimo ad Iudæos pertinere affirmat verba illa quæ ſunt apud Iſaiam capite ſexto, *Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude; ne fortè videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum.* Quinque porrò modis luxit CHRISTVS Iudæis: per cœleſtis doctrinæ ſalutiferam prædicationem: per clariſſima virtutum exempla & ſanctitatis vitæ: per effectionem ſupernaturalium operũ & miraculorum: per impletionem veterum prophetiarum quæ de ipſo CHRISTO in veteri teſtamento erãt: per teſtificationem Ioannis Baptiſtæ, aliorúmque Iudæorum inſigni iuſtitia ac pietate præſtantium; quibus adiungi poteſt ipſorum etiam Dæmonum teſtimonium de CHRISTO Domino.

Sexta interpretatio.

Locus Iſaiæ cap. 6.

Quinque modis Chriſtum luxiſſe Iudæis.

68 Sed enim, dicet fortaſſe aliquis, ſi lux in tenebris lucet, quomodo tenebræ non ſunt illuminatæ, ipſam lucem comprehendentes, præſentia enim lucis extemplò tenebras fugat, & locum ante tenebroſum reddit lucidum? Reſpondeo: ſi corpus aliquod opacum ſit in media luce, extrinſecus quidem ſecundũ externam ſuperficiem illuſtratur, intrinſecus tamen lucem non admittit,

Quomodo lux lucens in tenebris non eas diſcutiat.

quia lucis, nisi corpus diaphanum, capax non est. Si quis item cœcus sit, vel clausos habeat oculos, quamuis multa sit luce circumfusus, lucem tamen nullatenus cernet: consimili quadam ratione homo peccator, licèt diuina luce perfusus sit, attamen propter interiorem quandam animi opacitatem & cordis cœcitatem ex diuturno peccandi vsu contractam, atque inolitam, diuinæ veritatis & gratiæ lucem haud quaquam comprehendit. Audiat lector, quid in hanc ipsam sententiam de Iudæis in capite duodecimo huius Euangelij scripserit B. Ioannes: *Cùm tanta*, inquit, CHRISTVS *signa fecisset coram eis, non credebant in eũ.* Similis profectò fuit de Iudæis expostulatiò Mosis, in capite vigesimo nono Deuteronomij hisce verbis exposita: *Vos* (loquitur Moses Iudæis) *vidistis vniuersa quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti, signa & portenta ingentia: & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ possint audire, vsque ad præsentem diem.* Similia eorum quæ diximus, tradit Augustinus, super hoc ipso loco ita scribens: Homo positus in Sole cœcus, præsens est illi Sol, sed ipse Soli absens est: sic omnis stultus & iniquus atque impius, in corde suo cœcus est. Præsens est illi sapientia DEI, sed cùm præsens est cœco, oculis eius absens est; non quia ipsa sit ei absens, sed quia ipse est absens ab illa. Quid ergo faciet iste homo? mundet, vnde sapientia DEI possit videri. Si enim propterea quis videre non posset, quia sordidos vel saucios haberet oculos, irruente puluere, aut pituita, aut fumo; diceret illi Medicus, Purga ex oculo tuo quidquid mali est, vt lucem oculis tuis videre possis. Puluis, pituita, fumus, peccata sunt, tolle ista ex corde tuo, & videbis lucem sapientiæ quæ præsens est tibi; DEVS enim, qui vbique est, est ipsa sapientia: & dictum est à Domino: *Beati mundo corde, quia ipsi DEVM videbunt*. hæc Augustinus.

Augustinus.

Matth. 5.

VIGE

VIGESIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Fuit homo miſſus à DEO, cui nomen erat Ioannes, *& cætera quæ ſequuntur vſque ad illud*, Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. VERS. 6.

69 PAVCA quædam interponuntur hoc loco de B. Ioanne Baptiſta, duas ob cauſas: primò quidem, vt ex eius comparatione, cuius magna erat apud Iudæos ſanctitatis & auctoritatis exiſtimatio, clariùs enoteſceret CHRISTI Domini excellentia; Siquidem ſumma Ioannis dignitas in eo fuit, quòd CHRISTI præcurſor, & prænũcius, & teſtis, & præco fuit. Deinde, verba hæc de Ioanne Baptiſta facere voluit Ioannes Euangeliſta, vt quia mox dicturus erat, Iudæos non recepiſſe miſſum ad ſe CHRISTVM; præmonſtraret, eorum ignorantiam CHRISTI, prorſus eſſe inexcuſabilem: etenim Ioannes Baptiſta præmiſſus à DEO fuerat, vt aduentum CHRISTI Iudæis denunciaret, & digito ſuo præſentiam eius demonſtraret.

70 Appellatus eſt autem Ioannes Baptiſta *homo*, ne fortè quiſquam vel propter inuſitatam eius vitæ aſperitatem, vel propter vaticinium Malachiæ, appellantis ipſum Angelum, putaret non fuiſſe eum verum hominem. Origenes certè non dubitauit hoc loco Ioannem dicere fuiſſe Angelum incarnatum: quin etiam veriſimile putat, incarnato verbo DEI, nonnullos etiam Angelorum incarnari voluiſſe; tum, in obſequium & miniſterium ipſius Verbi incarnati: tum, quoquo modo aſſimilari ei cupientes: quemadmodum, ſi Rex vulgarem & vilem aliquem ſumat veſtitum, confeſtim aulæ principes ſimilem induendi veſtitum inceſſit cupido. At enim Ioannem fuiſſe Angelum, non modò falſum, ſed abſurdum & impoſſibile eſt. Ioannes enim, vt verus homo, & conceptus, & natus, & educatus, & conuerſatus cum hominibus, & mor- *Origenis error.*

tuus eſt. Nec potuit, qui verus homo erat, fuiſſe Angelus, niſi vel Angelo informante corpus humanum, eo modo quo anima rationalis informat ipſum; ſed cùm Angelus ſit natura quædam omnino completa in gradu Angelico, non poteſt eſſe forma & pars eſſentialis naturæ humanæ, quæ tam diuerſo in gradu conſtituta eſt. Vel id factum eſſet, aſſumente Angelo naturam humanam ſine eius perſonalitate, in vnitatem perſonæ Angelicæ, ſicut Verbum DEI aſſumpſit naturam humanam in vnitate ſuæ perſonæ; ſed hoc proprium eſt Verbi DEI, nec alij naturæ conuenit quàm infinitæ poteſtatis & perfectionis. Malachias porrò in capite tertio vocauit Ioannem Baptiſtam Angelum, ſiquidem ipſemet Dominus Malachiæ verba referens, ea de Ioanne Baptiſta eſſe ſcripta dixit; Ioannem inquam vocauit Malachias Angelum, vel propter admirabilem eius ſanctitatem vitæ, Angelicã nempe magis quàm humanam: vel propter officium annunciandi aduentum CHRISTI. Angeli enim nomen ſignificat nuncium.

Angelum non poſſe incarnari.

Cur Ioannes Baptiſta dictus ſit Angelus?
Matth. 11.
Locus Malachia cap. 3.

Sed quid ſignificat illud, *miſſus?* verbũ Græcum quod in hoc loco 71
eſt, propriè ſignificat mittere cum mandatis, ſiue legationis munus iniungere: vnde ductum eſt nomen Apoſtoli, cuius nominis vim quaſi interpretans Paulus in quinto capite poſterioris Epiſtolæ ad Corinthios, *Pro* CHRISTO, inquit, *legatione fungimur.* Ac licèt omnes etiam Prophetæ miſſi fuerint à DEO, Ioannis tamen Baptiſtæ miſſio multis rebus eximia & ſingularis fuit. Primùm enim, miſſio Ioannis prophetata fuit à multis, vt ab Eſaia capite quadrageſimo illis verbis: *Vox clamantis in deſerto*, & à Malachia capite tertio, cùm dixit: *Ecce ego mitto Angelum meum.* Quinetiam putat Cyrillus, eam fuiſſe prophetatam à Dauide in Pſalmo centeſimo trigeſimo primo illis verbis: *Paraui lucernam* CHRISTO *meo:* Ioannes enim dictus eſt à CHRISTO *lucerna ardens & lucens.* Miſſio quoque Ioannis prædicta eſt ab ipſo eius patre Zacharia, cùm dixit: *Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, parare vias eius.* Deinde, miſſio Ioannis multis & magnis prædecorata eſt miraculis, in eius cõceptu & in ortu. Ad hæc, propter incredibilem vitæ eius aſperitatem & ſanctitatem, tot annos in deſerto cum omnium admiratione tranſactæ, miſſionis eius præſtantia comprobata eſt. His adde, quòd alij Prophetæ miſſi ſunt,

Ioannis miſſio quinque rebus fuit eximia.

Ioan. 5.
Luca 1.

ſunt, vt longè poſt venturum Meſſiam prænunciarent: Ioannes verò miſſus eſt, vt præſentem mundo demonſtraret. Denique vt non ſolùm verbis, ſed factis etiam CHRISTVM præiret, miſſus eſt Ioannes; nam & naſciturum, naſcendo; & baptizaturum, baptizando; & prædicaturum, prædicando; & moriturum, moriendo præceſſit. Quomodo autem Ioannes miſſus à DEO fuerit, an per exteriorem aliquam apparitionem; an per viſionem quampiam imaginariam; an per interiorem illuminationem & inſtructionem, & deſtinationem ad munus quod obiturus erat; an potius per hæc omnia, aut pleraque ſimul, in Sacris litteris expreſſum non eſt. Illud tantùm dixit Lucas, *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto: & venit in omnem regionem Iordanis, prædicans Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* *Quomodo miſſus à Deo fuerit Ioannes.* *Lucæ 3.*

72 Sequitur illud, *cui nomen erat Ioannes.* Nomen Ioannis, ſi etymologiam eius euoluas, ſignificat gratiam & miſericordiam DEI: & duplex eius nominis claritas fuit; Altera ex impoſitore eius nominis, qui fuit DEVS per Gabrielem Archangelum; impoſitio autem nominum à DEO facta, vt eſt rara, ita magni alicuius boni prænuncia eſt, ſicut animaduertere eſt in Abraham, & Iſrael, & in Petro. Altera claritas iſtius nominis elucet ex ſignificatione eius, ſignificat enim vt diximus, gratiam & miſericordiam DEI; quod ſanè ad B. Ioannem bellè quadrat. Etenim ipſe, per DEI gratiam & miſericordiam, parentibus infœcundis & impotentibus generandi conceſſus eſt: ipſe gratiâ repletus eſt, & ſanctificatus in vtero matris ſuæ: ipſe per gratiam DEI, omnibus qui ante ſe fuerant Prophetis & Sanctis præcelluit: ipſe fuit quaſi Horizon legis antiquæ, & Euangelij, veterem ſtatum legis Moſaicæ & doctrinæ Propheticæ terminans, & inchoans ſtatum noui teſtamenti & gratiæ Euangelicæ: denique, ipſe præco fuit CHRISTI, per quem, & à quo omnis gratia data eſt hominibus. *De nomine Ioannis.*

73 Reſtat illud explicandum, *vt omnes crederent per illum.* Hîc primò ſcire conuenit, illud *Vt*, non denotare effectum & fructum conſecutum miſſionem & teſtificationem Ioannis; non enim ita euenit, vt omnes per Ioannem crediderint, immò verò pauci crediderunt: ſed ſignificare finem intentum per eam miſſionem & teſtificationem Ioannis; intentum dico à DEO, non per abſolu-

tam

tam eius voluntatem,quæ vocatur à Theologis,voluntas beneplaciti, hæc enim semper impletur, & ad effectum peruenit; sed per voluntatem DEI quam Theologi vocāt antecedentem,vel signi, qua scilicet voluntate Paulus dixit DEVM velle omnes homines saluos fieri,& ad agnitionē veritatis venire, qua voluntate DEVS voluit legem Euangelicam eiúsque sacramenta in commune publicari & exponi cunctis hominibus ad eorum salutem. Illud porrò *omnes*, vel ad Iudæos tantùm referri potest, de quibus nempe deinceps loquitur Ioannes Euangelista, ad illos enim tantùm & non ad Gentes missus est Ioannes Baptista, & apud illos tantùm non autem apud Gentes testimonium de CHRISTO perhibuit. Vel etiam referri potest ad omnes tam Iudæos quàm Gentes, omnes enim per Ioannem crediderunt in CHRISTVM, non quidem (vt ita loquar) immediatè, sed mediatè; nam per Ioannem Baptistam crediderunt Apostoli, alijque Iudæi, per quos deinde omnes Gentes fidem CHRISTI receperunt, aut certè recipere potuerunt. Nec videri profectò debet absurdum, sicut Caietano visum est,homines per Ioannem credidisse in CHRISTVM; creditur enim in CHRISTVM per hominem, tanquam per instrumentum & administrum DEI, prædicando nimirum, & miraculis confirmando doctrinam fidei: hoc enim docuit nos B. Paulus in quinto capite posterioris Epistolæ ad Corinthios ita scribens:. DEVS *erat in* CHRISTO, *mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum : & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro* CHRISTO *ergo legatione fungimur, tanquam* DEO *exhortante per nos: obsecramus pro* CHRISTO, *reconciliamini* DEO. Quamuis itaque illud pronomen *illum*, secundùm Græcam lectionem referri queat & ad lumen & ad Ioannem, quoniam & masculino & neutri generi cōuenire potest; rectè tamen Latinus interpres istud pronomen Græcum Latinè reddit *illum*, referens vtique ad Ioannem,cui profectò,secundùm verborum sententiam, magis conuenit quàm lumini; quidquid Erasmus & Caietanus dicant, Latinam translationem, vbicunque possunt, carpentes. Quod autem dicere, per hominem credi in CHRISTVM, non modò non sit falsum, sed etiam maximè congruens Diuinæ scripturæ, quæ isto loquendi modo vtitur, satis indicat, vel vnus ille locus Euangelij

1.Timoth.2.

Ioannis, in cuius capite quarto ſcriptum eſt, complures Samaritanorum credidiſſe in CHRISTVM propter verbum mulieris Samaritanæ: per illam igitur mulierem, Samaritani crediderunt in CHRISTVM.

VIGESIMA PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vers. 9.

De tredecim modis quibus hominem DEVS *illuminat.*

74 ET illi voci lux & illi voci *vera* in Græca ſcriptura præpoſitus eſt articulus; quo ſignificatur prima illa & ſumma lux, omníſque lucis fons: & de hac luce intelligẽdum eſt id quod proximè ante dictum eſt de Ioanne Baptiſta, *Non erat ille lux*: hæc nimirum lux vera. Nam quod quidam dixerunt, ibi Ioannem dici lucem ſine articulo, Verbum autem appellari lucem præpoſito articulo; id ſanè non valde firmum eſt: ſiquidem apud Matthæum capite quinto Apoſtoli appellantur à CHRISTO *Sal terræ*, & *lux mundi*, articulo vtrique voci præpoſito. Ioannes itaque non erat lux vera, de qua hîc agitur: Verbum autem erat lux vera; idque probatur manifeſto ſigno, proprióque effectu veræ lucis, quia Verbum illuminat omnem hominem. Dicitur porrò Verbum lux vera tripliciter: Primò, contra falſam lucem Philoſophorum, ſcilicet permixtam multorum tenebris errorum: deinde, contra vmbratilem & figuratiuam lucem legis & doctrinæ Iudaicæ: ad hæc, contra participatam & diminutam lucem, qualem habent creaturæ intellectuales per diuinæ lucis participationem. Rectè enim adnotauit Ianſennius, hæc vocabula, *Verum & Veritas*, tribus modis in Sacra ſcriptura vſurpari: vel vt opponuntur falſo & falſitati, quo pertinet illud Pauli ad Epheſios quarto, *Deponentes mendacium, loquimini veritatem.* Vel qua ratione opponuntur ei quod eſt vmbratile vel figuratiuum, ſicut Ioannes paulò infra dixit, *Lex per*

Cur verbum dicatur lux vera.

Ianſennius.

Verum & Veritas tribus modis vſurpã. tur in ſcriptura.

Moiſen data eſt, gratia & veritas per IESVM CHRISTVM *facta eſt.* Vel prout opponuntur ei quod eſt tale per participationem, ſicut Ioannes dixit in vltimo capite primæ Epiſtolæ ſuæ, *Vt ſimul in vero Filio eius*, CHRISTVM appellans verum Filium DEI, quia eſt filius naturalis; ad differentiam nempe ſanctorum hominum qui dicuntur filij DEI, ſed quia non ſunt filij ſecundùm naturam, ſed per gratiam adoptionis, idcirco non ſunt veri filij, ſicut eſt CHRISTVS.

Tredecim modi quibus Deus illuminat homines.

Super illis verbis, *Illuminat omnem hominem*: ſcire conuenit, 75
DEVM variè admodum, multiſque modis illuminare homines. Primo: Illuminat hominem creando animam rationalem, & in ea naturale lumen rationis accendendo: de quo munere gratias DEO agens Dauid dixit in Pſalmo decimo quinto, *Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum*, & ad hoc multi applicant illud quod ſcriptum eſt in quarto Pſalmo, *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Secundo: illuminat hominem per ſindereſin conſcientiæ, & habitum primorum principiorum tam ſpeculatiuorum, quàm practicorum, quem DEVS cunctis hominibus naturaliter indidit. Atque his duobus modis homo in vniuerſum, & naturaliter, & ſuper cuncta animalia, illuminatur à DEO: & huc ſpectat illud quod eſt in trigeſimo quinto capite libri Iob, *Qui docet nos*, inquit, *ſuper iumenta terræ, & ſuper volucres cæli erudit nos.*

Locus Iob ca. 35.

Tertio: per creaturas quæ ſunt in mundo, quarum aſpectus & contemplatio, propter earum multitudinem, ordinem, pulchritudinem, admirabiles effectus, & plurimas maximáſque vtilitates, quæ ad hominem ex ipſis perueniunt, docet hominem creatoris earum potentiam, ſapientiam, & bonitatem: vnde Paulus dixit, inuiſibilia DEI, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpici: & in decimo tertio capite libri ſapientiæ ita ſcriptum eſt: *A magnitudine ſpeciei creaturæ, cognoſcibiliter creator horum videri poteſt.*

Ad Rom. 1.

Quarto modo DEVS homines illuminat per humanam philoſophiam & ſcientiam; de eo quippe dixit Dauid in Pſalmo 93. *Qui docet hominem ſcientiam.* Iuſtinus Martyr & Clemens Alexandrinus affirmant, ſicut DEVS Iudæis dedit legem & Prophetas; ita eum gentibus dediſſe philoſophiam per quam videlicet & DEVM ipſum cognoſcerent, & bonum à malo diſcernen- 76

Iuſtinus Martyr. Clemens Alexandrinus.

tes,

tes bene viuendi rationem ab ea perdiſcerent. Quinto: illuminat DEVS hominem vel interiùs vel exteriùs per Angelos, ſicut pluribus verbis docet Dionyſius Areopagita in libro de cœleſti Hierarchia. *Dionyſius Areopagita.* Sexto: per infuſum lumen fidei, quo illuminatur homo ad cognoſcenda & crededa ſupernaturalia diuinarum rerum myſteria. Septimo: per quatuor illa Spiritus Sancti dona, quæ ad illuminationem & directionem humani intellectus pertinent, conſilij, intellectus, ſcientiæ, ac ſapientiæ. Octauo: per Sacrarum ſcripturarum doctrinam. Nono: per ſupernaturalia opera & miracula, quæ ſunt certa veritatis & potentiæ DEI argumenta. Decimo: per extraordinarias illuminationes, & inſpirationes. Vndecimo: per occultarum rerum reuelationes, & propheticas viſiones, ſiue in ſomno, ſiue in vigilia. Duodecimo: per ſanctorum hominum prædicationes, exhortationes, ſcripta, & vitæ ac virtutum exempla. Decimo tertio: per lumen gloriæ, quæ eſt perfectiſſima hominis illuminatio, de qua dixit Dauid, *In lumine tuo videbimus lumen.* *Pſal. 35.*

VIGESIMA SECVNDA DISPVTATIO.

Cùm multi homines non habeant in ſe lumen ſiue illuminationem DEI, *quomodo intelligendum ſit, omnem hominem illuminari à* DEO?

77 YRILLVS facilè hanc difficultatem expedit, interpretatus illuminationem naturalem, cunctis hominibus per rationis lumen inditam. *Cyrillus.* Hanc ipſam ſecutus interpretationem Caietanus: *Caietanus.* Non alicui tantùm homini, inquit, ſed vniuerſaliter omnibus hominibus illuminationem prębet Verbum; vt intelligamus, Ioannem loqui de naturali lumine intellectus, quo videmus immediatè, abſque ſtudio, veritatem primorum principiorum, & per hoc conſurgimus ad videndum inuiſibilia DEI per ea quæ facta ſunt, intellecta: *Ad Rom. 1.* hoc enim lumen præbet omni homini lux illa ſuprema. Tempus autèm quo fit iſta illuminatio hominum exprimitur, cùm ſubiungitur, *Venientem in mundum.* Tunc enim omnis homo illuminatur, quando venit in mundum: tunc autem venit in mundum,

quando fit fiue generatur; imò ipfum fieri fiue generari, eft ipfum venire in mundum: nam fi priùs fuiffet, etiam priùs fuiffet in mundo, & non diceretur tunc venire in mundum. Sic Caietanus.

Sed plures Doctorum iftiufmodi illuminationem omnium hominum, interpretantur de fpeciali quadam & gratuita DEI illuminatione, ad fpiritualem hominum falutem pertinente: variè tamen propofitam fuprà difficultatem foluunt. Chryfoftomus ait, omnem hominem illuminari à DEO, quantum in ipfo DEO eft: Si homo lumen diuinum non accipit, non luminis defectu, fed culpa hominis id accidit. Verùm, obiiciet fortaffe quifpiam illud quod in cap. 5. lib. Sap. fcriptum eft de impiis hominibus qui dixerunt, *Iuftitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non eft ortus nobis.* Ad hanc obiectionem refpondendum eft; diuinum lumen lucere omnibus, quia omnibus propofitum & oblatum eft, & fufficiens eft illuminare hominem: verùm quod attinet ad efficaciam illuminandi, & ad principalem effectum diuinæ illuminationis, qui eft liberatio à peccatis, & reductio hominis ad DEVM, & denique confecutio vitæ æternæ; hac, inquam, ratione, non omnis homo illuminatur à DEO; fed id contingit, vt diximus, non defectu illuminationis diuinæ, fed hominis culpa. Origenes hominem venientem in hunc mundum interpretatur venientem & ingredientem in Ecclefiam CHRISTI, per fidem fcilicet, & Sacramenta. Sed ifta interpretatio & planè allegorica eft non autem litteralis; & mundum fumere pro Ecclefia CHRISTI, fatis eft infolens in Sacris litteris.

Chryfoft. — Locus libri fapientiæ c. 5. — Origenes.

Rupertus hoc loco DEVS omnem hominem, inquit, illuminat, non quia omnes homines illuminentur, fed quia omnes qui illuminantur, per ipfum illuminentur. Quamquam igitur homines non omnes illuminantur; omnes tamen homines qui illuminantur, non ab alio quàm à DEO illuminantur: & hac ratione Rupertus interpretatur etiam illud quod eft in Pfalmo centefimo quadragefimo quarto: *Dominus erigit omnes elifos, & alleuat omnes qui corruunt*, quia nimirum omnes qui eriguntur & alleuantur, ab ipfo DEO eriguntur & alleuantur. Dionyfius Carthufianus: illuminat, inquit, DEVS omnem hominem, quia ex omni hominum fexu, ætate, natione, & conditione, aliquos illuminat, ita vt fignum illud

Rupertus. — Carthufianus.

illud vniuerſale *omnes*, non denotet ſingulos homines, ſed omnia
genera, omnéſque differentias hominum. At enim, & Rupertus
& Carthuſianus ſuas iſtas loci huius interpretationes acceperunt
à B. Auguſtino, qui eas in ſuo Enchiridio capite centeſimo ſecun- *Auguſtinus.*
do his verbis tradidit: Cùm legimus illud quod de DEO Apoſto-
lus dixit: *Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem verita-* *1. ad Tim. 2.*
tis venire, quamuis nobis certum ſit, non omnes homines ſaluos
fieri; non ideo tamen debemus omnipotentiſſimæ DEI volun-
tati aliquid derogare; ſed ita intelligere, tanquam diceretur, nul-
lum hominem fieri ſaluum, niſi quem DEVS ſaluum fieri volue-
rit: non itaque omnis homo ſaluus fit, ſed omnis qui ſaluus fit,
DEI voluntate ſaluus fit. Sic etiam intelligimus id quod in Euan-
gelio Ioannis ſcriptum eſt: *Qui illuminat omnem hominem*, non quia
nullus hominum ſit, qui non illuminetur à DEO; ſed quia nul-
lus homo illuminatur, niſi à DEO, & quicunque hominum illu-
minatur, non ab alio quàm à DEO illuminatur. Aut certè per il-
lud, *Omnes homines*, omne genus hominum intelligamus per quaſ-
cunque differentias diſtributum, verbi gratiâ, Reges & priuatos,
nobiles & ignobiles, doctos & indoctos, ſanos & ægrotos, inge-
nioſos & tardicordes, fatuos & prudentes, diuites & pauperes, ma-
res & fœminas, infantes, pueros, adoleſcentes, iuuenes, ſenes; in lin-
guis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in volun-
tatum & conſcientiarum varietate innumerabili conſtitutos, & ſi-
quid aliud differentiarum eſt in hominibus. Iſto enim locutionis
modo vſus eſt Dominus, cùm dixit Phariſæis: *Decimatis mentam,* *Luca 11.*
& rutam & omne olus, non quòd Phariſæi omnia olera vbicunque *Matth. 23.*
locorum ſingulatim decimarent; ſed quòd ex omni olerum gene-
re decimarent: conſimili ratione intelligere poſſumus DEVM
velle omnes homines ſaluos fieri, quia ex omni genere hominum
vult homines aliquos ſaluos fieri. hactenus ex Auguſtino.

80 In illis verbis, *venientem in hunc mundum*, ſciat lector, illud pro-
nomen, *hunc*, non eſſe in ſcriptura Græca, ſed ſine ipſo legi præ-
ciſè, *mundum*, præpoſito tamen articulo Græco τὸν; Latinus autem
interpres & hic, & alibi articulum Græcum τὸν, vertit in prono-
men, *hunc*, quo vſus eſt hoc in loco non ad diſtinguendum hunc
mundum inferiorem & ſublunarem à mundo ſuperiori & cœleſti,

sed loco signi demonstratiui, sicut in vulgari sermone dici solet, hoc cœlum, hic Sol, hæc Luna. Quamquàm B. Augustinus istud pronomen *hunc*, quasi notam distinctionis accipiens, interpretatur mundum hunc inferiorem, & diuersum à cœlesti Patria & Paradiso, locum videlicet non solùm corporalibus tenebris, sed multò magis spiritualibus errorum & peccatorum tenebris obscurum & caliginosum: vt ob eam causam, veniens homo in hunc mundum, maximè indigeat illuminatione diuina. Per id autem quod dicitur, *venientem in hunc mundum*, significatur quàm generalis sit hæc DEI illuminatio, quippe non tantùm pertinens ad homines in vnum aliquem terræ angulum conclusos, veluti ad Iudæos; sed ad omnes vbique terrarum atque locorum degentes.

Augustinus.

Venire porrò in mundum, & exire de mundo, phrases propriæ 81
sunt diuinæ scripturæ: per illam significatur idem quod generari siue nasci; per hanc verò, idem quod mori. Isto autem loquendi modo voluit fortasse Sacra scriptura significare, animam rationalem esse substantiam quandam per se existentem, & separabilem à corpore; eiúsque originem non esse à materia, vt ex eius potentia educatur, sed extrinsecus esse à DEO. Hoc etiam vidit, & luculentis verbis scriptum reliquit princeps Philosophorum Aristoteles, affirmans, alias quidem animas intrinsecus ex ipso semine produci: solam verò mentem & intellectum extrinsecus aduenire. Aurea eius verba, in libro secundo de generatione animalium capite tertio, huiusmodi sunt: *Quorum principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore esse non posse certum est, verbi gratiâ, ambulare sine pedibus: itaque extrinsecus ea venire impossibile est; nec enim ipsa per se accedere possunt, cùm inseparabilia sint; neque cum corpore, semen enim excrementum alimenti mutati est. Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Sic eo loco Aristoteles. Hoc etiam Caietanus animaduertit: explanans enim hæc verba, *venientem in hunc mundum*, sic, inquit, locutus est Ioannes ad significandum quòd anima rationalis venit ab extrinseco; hoc est, producitur non per eductionem ipsius de potentia materiæ, sicut fiunt animæ reliquorum animalium; sed simplici emanatione à DEO: nec fit tamen priùs quàm infundatur corpori, sed creando infunditur, & infundendo creatur.

Quid sit venire in mundum.

Aristotelis illustrissima de mẽtis humanæ immateriali, & immortali, & quasi diuina natura sententia.

Caietanus.

creatur. Ad significandum igitur singularissimum productionis modum, quo anima rationalis cuiuslibet hominis fit, dixit illud: *venientem in mundum.* Dixit autē potius hominem venire in mundum, quàm animam hominis venire in mundum, ne erraremus suspicando, animas præexistere & præilluminari, antequàm homo existat & illuminetur: & omni antiquitate exclusa intelligamus, tunc intellectum animæ nostræ illuminari, cùm nos generamur in mundo, id est, vt iam diximus, dum anima creando infunditur corpori, & infundendo creatur. Ita Caietanus.

VIGESIMA TERTIA DISPVTATIO.

Ponitur multiplex confutatio sententiæ Origenis aientis, animas rationales ante corpora fuisse in cœlo, & propter peccata mihi admissa, in corpora, tanquam in carcerem, supplicij causâ, esse detrusas.

82 NON igitur, quia dictum est, DEVM illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum, cogitandum vlli est, animas hominum fuisse ante corpora, & cùm quis generatur animam de cœlo venire ad corpus eius: quemadmodum Origenes deceptus nonnullis scripturæ sententiis perperam intellectis, vel potius Platonicis dogmatibus imbutus, censuit. Istam enim Platonis sententiam, nomine tamen tacito Platonis, indicauit Aristoteles Aristoteles. in primo libro de Anima textu quadragesimo nono ita scribens: *Laboriosum est, commixtum esse corpori, nou potens absolui, idque fugiendum est; Siquidem melius est intellectu, non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet.* Sic Aristoteles. Hoc verò dogma suum Origenes exposuit cùm alibi, tum super illis verbis Psalmi sexagesimi quinti: *Induxisti nos in laqueum.* Conatur autem huic sententiæ fidem astruere ex eo quòd Ioannes dixit, hominem venire in mundum, tanquam significans, animam rationalem, propter quam homo est homo, aliunde, vbi priùs fuerat, venire ad corpus. Huc etiam applicat illud quod est in Psalmo centesimo decimo octauo. *Priusquàm ego humiliatus sum, deliqui.* Quibus verbis significari putat, animam propter priora peccata, humiliari &

deijci

deijci in corpus; Huc item detorquet illud quod eſt in Pſalmo centeſimo quadrageſimo primo, *Educ de cuſtodia animam meam.* Corpus vocat cuſtodiam & carcerem: & frequentiſſimum eſt in Sacra & Eccleſiaſtica doctrina, ſeparationem animæ à corpore per mortem, vocare ſolutionem animæ à vinculis corporis. Hoc etiam *Eccleſ. 13.* ſignificare voluit ſcriptura cùm ait, per mortem hominis ſpiritum eius reuerti ad DEVM qui fecit illum: ſi enim anima reuertitur ad DEVM, ergo priùs fuerat apud DEVM. Et hæc quidem, atque alia quædam huius generis ſunt argumenta, & argumentationes Origenis. Putauit itaque Origenes, animas hominum fuiſſe multò ante aſſumptionem corporum, & fruentes quidem magnis bonis; ſed ſatietate, vt fit, eius ſtatus, licèt optimi; & terreſtris vitæ turpi cupiditate captas, ſupplicij causâ, delapſas eſſe in corpora. Hanc Platonicam ſententiam elegantiſſimis verſibus expo- *Virgilius.* ſuit Virgilius in libro ſexto Æneidos. Hunc Origenis errorem re- *Epiphanius.* futauit Epiphanius in libro ſecundo Panarij; contra Hæreſim ſexageſimam quartam, & in epiſtola ad Ioannem Ieroſolymitanum *Hieronymus.* Epiſcopum, & B. Hieronymus in epiſtola ad Pammachium de erroribus Origenis. Et iſtum Origenis errorem multò pòſt tempore ſuſcitauit atque renouauit Priſcillianus Hæreticus: de quo legen- *Auguſtinus.* dus eſt Auguſtinus in libro de hæreſibus numero 70. & *Leo Papa.* Leo Magnus Papa in epiſtola ad Aſtoligenſem Epiſcopum; *Primum Concilium Braccarenſe.* Concilium præterea primum Braccarenſe, in cuius capite ſexto error iſte damnatus eſt.

Nouem rationibus refellitur ſententia Origenis aientis animas fuiſſe ante corpora.

Ego curſim hoc loco attingam aliquot rationes ex variis Sacra- 83
rum litterarum ſententiis petitas atque contextas, quibus falſitas & abſurditas iſtius Origenis ſententiæ oſtenditur atque conuincitur. Prima ratio ducitur ex illis verbis B. Ioannis quæ ſunt in hoc loco, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Si anima hominis tunc venit in mundum cùm homo generatur, ergo ante generationem hominis non erat anima: nam ſi ea fuiſſet, in mundo vtique fuiſſet tanquam pars aliqua vniuerſitatis rerum. Secunda ratio: ſi tunc illuminatur anima cùm venit in mundum, & copulatur corpori; ergo ante vnionem eius cum corpore non illuminabatur; cùm tamen, ſecundùm Origenem, tunc maximè erat illuminata cùm erat ſeparata à corpore, cùm autem iungitur

corpori,

corpori, obtenebratur magis quàm illuminatur; Tertia ratio: si anima delapsa est in corpus propter antè commissa peccata, vt sic puniatur; quomodo tunc dicitur, secundùm B. Ioannem, illuminari à DEO, potius enim deberet supplicij causâ, obtenebrari: siquidem illuminari à DEO, non pœna nec supplicium est, sed magnum DEI beneficium. Quarta ratio: diuina scriptura in capite primo & secundo libri sapientiæ negat, mortem esse opus DEI, sed eam inuidiâ Diaboli accedisse homini; quo significatur, eam non esse bonum quodpiam, sed malum: DEVS *mortem*, inquit, *non fecit: sed creauit* DEVS *hominem inexterminabilem*; *Diaboli autem inuidiâ mors introiuit in orbem terrarum*. At si corpus est animæ carcer, & detentio animæ in corpore supplicium est, vt dixit Origenes; Mors ipsa profectò, per quam anima exoluitur corpore, hoc est, carcere ac vinculis liberatur, magnum quoddam bonum æstimari deberet.

84 Quinta ratio est huiusmodi: B. Paulus in capite nono Epistolæ ad Romanos ait, Iacob & Esau, cùm nondum essent nati, nec boni quidquam aut mali egissent; Iacob tamen esse à DEO dilectum, Esau autem odio habitum: ergo, ante coniunctionem animæ cum corpore, animæ illorum nihil boni vel mali fecerant, contra id quod sensit & dixit Origenes. Idem quoque Apostolus in eiusdem Epistolæ capite quinto scripsit, propter peccatum Adami regnâsse mortem in omnes homines, etiam in eos qui non peccauerunt; significans vtique infantes, qui propria voluntate proprium peccatum, vt vocant, actuale, nullum fecerunt. Hoc autem verum non esset, si, vt dixit Origenes, animæ hominum peccâssent ante ipsorum generationem. Hoc etiam confirmatur eo quod Paulus dixit in capite quinto posterioris Epistolæ ad Corinthios, omnes homines manifestari oportere ante tribunal CHRISTI, vt referat vnusquisque, prout gessit in corpore, siue bonum siue malum. Non dixisset Apostolus tantùm, *in corpore*, si ante corpus esset aliquod animæ hominis vel malum vel bonum meritum. Huc etiam pertinet quod Dominus noster in capite nono Euangelij Ioannis dixit de cœco nato, illum non peccâsse vt cœcus nasceretur; quia videlicet ante ortum, nullum poterat ille fecisse peccatum. At, secundùm Origenem, anima illius cœci propter ante actæ vitæ pec-

cata, in tale corpus includi talique puniri cœcitate meruerat.

Sexta ratio hanc vim habet: DEVS in veteri lege atrocissima scelera puniri morte iussit, tanquam maxima & acerbissima pœna: & ipse vindicaturus maxima hominũ flagitia per diluuium, omnes homines, octo duntaxat exceptis, morte deleuit. Atqui, si corpus carcer est animæ, & esse in corpore, supplicium est eius; mors vtiq; tali carcere ac supplicio liberans, non pœna, sed beneficium fuisset. Septima ratio: secundùm istam Origenis sententiam, generatio hominis in mundo magnum esset malum; per quam scilicet anima de cœlo deiecta in corpus, quasi teterrimum in carcerem detruderetur. At diuina scriptura generationem Isaac, & Samuelis, & Sampsonis, & Ioannis Baptistæ in magnis diuinæ potentiæ miraculis, & bonitatis eius muneribus numerat. Octaua ratio: Si corpus est carcer animæ, & supplicium eius est manere in corpore, cur Ezechias Rex tantopere perhorrescebat mortem, vitamque sibi prorogari flagrantissimè cupiebat? cuius Regis precibus & lacrymis permotus DEVS, quindecim ipsi vitæ annos insuper adiecit. Id enim fuisset totidem annos ipsi carceris & supplicij prorogare. Cur etiam Dominus noster amicum suum Lazarum, iam quatriduo mortuum, reuocauit ad vitam? hoc enim, ex sensu Origenis, fuit, eum iam eductum ex carcere, vinculisque solutum, recludere iterum in carcerem & vinculis reuincire? Cur tantopere Sancti resurrectionem corporum optabant, eamque CHRISTVS Dominus pro summo beneficio & premio seruis suis promisit, cùm ea potiùs, secundùm Origenem, auersanda & fugienda esset? Nona ratio: si vera esset Origenis sententia, coniunctio animæ cum corpore, inuoluntaria & violenta & acerba esset homini; dissolutio verò, & separatio animæ à corpore esset maximè optabilis & lætabilis: quod tamen contrà omnino euenit: Apostolus enim dixit, nolle nos spoliari corpore, sed super vestiri, scilicet, accepta eius impassibilitate & gloria: & Aristoteles dixit, omnium terribilium maximè terribile esse mortem. His accedit, quod isti sententiæ Origenis necessariò consequens est, speciem humanæ naturæ, quæ præstantissima omnium mundi huius specierum est, per accidens est in mundo, & ex mala occasione vel causa, ob peccata scilicet animarum facta, priusquàm in corpus veniret.

2. ad Corinth. 5.

Aristoteles 3. Eth.

Cæterum,

86 Cæterum, quispiam fortasse in suffragium & præsidium sententiæ Origenis afferet illum Sacræ scripturæ locum, qui est in capite octauo libri sapientiæ, vbi Salomon inducitur hæc verba loquens: *Cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum.* Sed enim, verba hæc, si attento animo pensitentur, aduersantur magis quàm fauent Origeni: Etenim Salomon ait, animam suam, quia erat bona, venisse in corpus incoinquinatum: at Origenes censet, quoniam animæ hominum erant antea malæ, & quia peccauerant, detrusas esse in corpus, tanquam in carcerem. Vera porrò istorum Salomonis verborum sententia, huiusmodi est: Quoniam DEVS dederat mihi, inquit Salomon, animam excellenti ingenio, aliisque naturalibus animæ rationalis perfectionibus eximiè præditam; (hoc enim Salomon significauit eo in loco illis verbis, *Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam.*) Idcirco, vt, par erat, talem animam copulauit cum corpore pariter bono & perfecto, id autem est, cum corpore optimè temperato, & ad prauas cupiditates, impurásque voluptates, & flagitia minimè propenso: & huiusmodi corpus vocauit ipse corpus incoinquinatum. *Locus libri sapientiæ c. 8.*

VIGESIMA QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios DEI fieri, his qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex DEO nati sunt. VER. 12.

87 PROXIME antè ostendit B. Ioannes cœcitatem Gentilium, qui ex mundi opificio non cognouerunt mundi conditorem DEVM, dicens, *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.* Ostendit etiam Iudæorum cœcitatem simulque perfidiam atque impietatem, qui Verbum DEI factum hominem, & ad ipsos præcipuè missum aut non cognouerunt, aut cognitum non receperunt, dicens, *In pro-*

pria venit, & sui eum non receperunt. Hoc autem loco, verbis illis in titulo huius quæstionis propositis demonstrat B. Ioannes, quanta vtilitas & dignitas, recipientibus Verbum DEI contigerit, dicens, istis datam esse potestatem, vt filij DEI fierent.

Quomodo qui iam receperũt ipsum Christum, sint etiam tũc in potentia, vt fiant filij Dei.

At enim, horum verborum sententia perobscura est, tribúsque 88 de causis ad intelligendum difficilis. Primò, qui iam receperunt Verbum DEI, quomodo isti potestatem acceperunt vt fierent filij DEI, cùm recipiendo ipsum Verbum, facti iam sint filij DEI? Deinde, si, qui receperunt Verbum, isti ex DEO nati sunt, vt ipse paulò post dicit; ergo iam erant filij DEI, per hoc enim fiunt filij DEI, quia ex DEO nascuntur. Illud enim relatiuum, *qui non ex sanguinibus*, procul dubio refertur ad illud, *quotquot receperunt eum*, non autem ad illud, *filios* DEI *fieri*, sicut falsò putauit Caietanus: id enim apertè demonstrat lectio Græca, in qua relatiuum illud, *qui*, est masculini generis, vox autem illa, *filios*, neutrius generis est. Ad hæc, potestatem vt filij DEI possint fieri, habent etiam qui nondum receperunt CHRISTVM, sicut potestatem habent credendi in ipsum: nam, vt dixit Augustinus in libro de Spiritu & littera, posse credere, naturæ hominis est; credere autem, gratiæ DEI est.

Augustinus.

Sextuplex propositæ difficultatis solutio.

Theophylact.

Sex modis nodus hic solui potest, quorum primos tres expo- 89 suit hoc loco Theophylactus. Primus modus est, Ioannem locutum esse de receptione CHRISTI, quæ fit per solam fidem, & ante gratiam iustificantem quæ datur in Baptismo: sicut videre est in Catechumenis, qui credunt in CHRISTVM, & postea per Sacrum Baptismum diuinitùs regenerati, fiunt DEI filij. Secundus modus est, Ioannem loqui de perseuerantia in filiatione DEI vsque ad finem vitæ. Tertius modus est, Ioannem loqui de gloriosa filiatione, quæ continget homini post resurrectionem corporis; de qua videlicet Paulus in capite octauo Epistolæ ad Romanos dixit, *Adoptionem filiorum* DEI *expectantes, redemptionem corporis nostri.* Et hunc tertium modum approbauit in hoc loco Caietanus: licèt in quinto suo Ientaculo, quæstione quinta alium ponat modum, qui erit hoc in loco quartus: Quotquot, inquit, receperunt CHRISTVM per fidem charitate informatam, habuerunt potestatem vt filij DEI fierent; sed illa potestas præcessit filiationem,

Caietanus.

non

non ordine temporis,sed ordine tantùm naturæ. Quintus modus est, potestatem illam vt fierent filij DEI, datam fuisse recipientibus CHRISTVM ante ipsam eorum receptionem; videlicet per fidei prædicationem, & miracula, & per interiores animi motiones,& specialia DEI auxilia.

90 Sextus modus,qui supradictis aliis quinque modis videtur probabilior,est Iansennij, sumptus à Cyrillo super illis verbis, *Dedit eis potestatem*, pro illa voce, *potestatem*, Græcè legi, ἐξουσίαν, quæ vox etiam significat auctoritatem,& ius,& dignitatem. Hac significatione Apostolus ea voce vsus est in decimo tertio capite Epistolæ ad Romanos cùm dixit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: &, Non est potestas, nisi à* DEO. Et in decimo nono capite huius Euangelij scriptum est, Dominum nostrum dixisse Pilato, *Non haberes potestatem aduersùm me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Præterea,in illis verbis, *Filios* DEI *fieri*, pro illo, *fieri*, Græcè est γενέσθαι, etiam significans, *esse*. Ergo plana & germana horum verborum sententia est huiusmodi: Qui receperunt Verbum, illis tanta collata est auctoritas & dignitas, tantúmque datum est ius,vt sint filij DEI. Ad hanc ipsam profectò sententiam idem Ioannes in prima sua Epistola dixit: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt Filij* DEI *nominemur, & simus.* Cyrillus. Iansennius. Cap.3.

91 Illis autem proximè sequentibus verbis, *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex* DEO *nati sunt*, B. Ioannes excellentiam filiationis DEI collatæ recipientibus Verbum demonstrat ex comparatione eius cum humana filiatione, quæ tota carnalis est. Eius námque materia est sanguis menstruus fœminæ, quem Latinus interpres pluratiuè appellauit sanguines, sequutus indubiè Græcam lectionem quæ plurali numero eam vocem habet hoc loco. Nisi fortè quis velit, nomine sanguinum significari vtrúmque semen tam fœmineum quàm virile,quod est residuum sanguinei alimenti;& secundùm Galenum, etiam materialiter concurrit ad generationem hominis. Per illa autem verba, *Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri*, denotantur causæ efficientes generationis humanæ, mas, inquam,& fœmina: hæc significata per carnem, ob molliorem sexum, infirmiorémque rationem. Vel significatur duplex appetitus ad gene- Galenus.

rationem humanam concurrens, ſenſitiuus, & rationalis. Caieta-
Caietanus. nus nouam, & valde ſubtilem, ſed non admodum congruam, horum verborum explanationem tradit, quam ego, ſtudio breuitatis, in præſentia referre ſuperſedeo.

Quid ſit naſci ex Deo, & quibus in rebus conſiſtat hæc natiuitas. Reſtant explicāda illa verba, *ſed ex* DEO *nati ſunt*: quibus apertè oſtenditur, filiationem recipientium Verbum, planè diuinam eſſe. Hæc autem Natiuitas diuina, ſiue natum eſſe ex DEO, in his rebus conſiſtit: in peccatorum remiſſione: in gratiæ ac virtutum infuſione: In conſortio diuinæ naturæ: In participatione diuini eſſe: In eleuatione ad ordinem & gradū rerum ſupernaturalium: & in ſimilitudine Naturæ diuinæ, non ſecundùm ſubſtantiam, ſed per gratiæ & gloriæ participationem: vt qualis DEVS eſt per naturam, & ſecundùm infinitam excellentiam; talis quodammodo ſit homo per determinatam quandam gratiæ & gloriæ ipſius participationem. 92

Differentia inter Iudæū & Christianum circa filiationem Dei. Cæterùm, dicet aliquis, etiam ante CHRISTI aduentum, in veteri Teſtamento, Iudaicus populus appellatus eſt filius DEI, atque adeò etiam primogenitus: quid ergo poſt CHRISTI aduentum, & in nouo Teſtamento Chriſtianus ex eo quòd eſt filius DEI, ampliùs habet quàm Iudæus? Reſpondeo, Iudaicum populum propterea vocatum eſſe filium & primogenitum DEI, quòd cum DEVS præ cæteris gentibus ſingulari quadam, & quaſi paterna beneuolentia, & cura, & protectione tueretur & regeret ac defenderet, plurimis aduersùs hoſtes eius editis prodigiis; vt in eductione eius ex Ægypto, in deductione per deſertum annis quadraginta, atque in eiuſdem introductione in terram promiſſionis, apparuit. Credentes autem in CHRISTVM, dicuntur filij DEI, non propter iſtiuſmodi bona temporalia; ſed propter ſupernaturalium & diuinorum bonorum participationem, & propter ius quod habent adeundi & poſſidendi hæreditatem æternæ felicitatis. 93
Cyrillus. Cyrillus ex eo quod hîc dicitur, *ex* DEO *nati ſunt*, argumentatur, Spiritum ſanctum eſſe DEVM: Siquidem infra in capite tertio huius Euangelij ſcriptum eſt, Dominum dixiſſe Nicodemo, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non introibit in regnum* DEI. Ergo idem eſt naſci ex Spiritu ſancto, atque naſci ex DEO.

VIGESIMA QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et Verbum caro factum est. VER. 14.

Quid in istis verbis significet nomen illud, caro: *Et cur Ioannes dixerit, Verbum esse factum carnem, & non potius, esse factum hominem?*

94
ÆC sententia cum duabus proximis superioribus sententiis connecti potest: vel cum illa, *in propria venit & sui eum non receperunt.* Dubitari enim posset, si Verbum ab initio mundi erat in ipso mundo, vt supra dictum est, *In mundo erat & mundus per ipsum factus est*: Quomodo dicitur venisse postea in mundum, & in particulam quandam mundi, id est, in Iudæam? declarat ideo Ioannes modum quo Verbum certo quodam tempore venit in mundum, dicens, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Nam etsi Verbum semper fuit in mundo secundùm suam diuinitatem; nouo tamen modo, per incarnationem factus homo, cœpit esse in mundo secundùm assumptam à se humanitatem, *& in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est*: Vel possunt hæc verba connecti cum illa sententia, *Dedit eis potestatem filios* DEI *fieri.* Nam ne putaretur esse impossibile, hominem fieri DEI filium; declarat id, & quasi probat Ioannes ex alio, quod & maius illo est, & causa illius est: vt, si id factum fuerit, credibilius sit, illud fieri potuisse. Etenim DEVM fieri hominem, maius est, & minùs credibile, quàm hominem euadere in filium DEI: cùm igitur illud factum sit, nequaquam incredibile hoc videri debet. *Baruch 3.*

95 Huius porrò sententiæ prima illa vox, *Caro*, diligenter explicanda est. Nomen carnis multis & variis in scriptura significationibus vsurpatur. Primò sumitur pro parte corporis distincta ab ossibus & neruis, vt Lucæ 24. *Spiritus carnem & ossa non habet.* & Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.* Secundò, pro carnali concupiscentia, vt ad Romanos 7. *Scio quia non habitat in car* *Septem variæ significationes huius vocis Caro, in Sacris litteris vsurpatæ.*

in carne mea bonum: & ad Galatas 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum.* & ad Romanos 8. *Si secundum carnem vixeritis, moriemini.* Tertiò, pro parte hominis inferiori, vt est distincta à superiori quæ vocatur ratio vel spiritus; vt apud Matthæum cap. 26. *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Quartò, pro homine carnali, secundùm carnem sapiente ac viuente, vt in priori Epistola ad Corinthios cap. 15. *Caro & sanguis regnum* DEI *non possidebunt.* Quintò, pro generatione carnali, quæ fit naturali & ordinario modo, vt ad Romanos 1. *Qui factus est ei ex semine Dauid secundùm carnem.* Et in Epistola ad Galatas cap. 4. Ismaël dicitur esse natus secundùm carnem, Isaac verò, per repromissionem. Sextò, nomen carnis interdum significat statum hominis secundùm præsentem vitam mortalem & passibilem, vt in posteriori Epistola ad Corinthios cap. 5. *Etsi cognouimus secundùm carnem* CHRISTVM, *sed nunc iam non nouimus.* & ad Hebræos 5. CHRISTVS *in diebus carnis suæ preces, supplicationésque* DEO *cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* Septimò, nomen carnis frequenter in scriptura vsurpatur pro toto homine; per figuram videlicet quæ appellatur Synecdoche, qua pars ponitur pro toto: sic Ioelis 2. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*, id est, super *omnem hominem:* & ad Romanos 3. *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo*, id est, *omnis homo.* & ad Ephesios 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem*, id est, *aduersus homines.* Sicut etiam nomen animæ frequenter ponitur pro toto homine, vt apud Ezechielem cap. 18. scriptum est, *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* & Actorum 27. Scriptum est, fuisse animas ducentas septuaginta sex in naui in qua erat Paulus; sic etiam Italicè vulgò loquimur cùm dicimus, tot animas esse in hac vel illa ciuitate. Secundùm hanc verò vltimam significationem huius vocis, *caro*, sumitur id nomen hoc loco, idémque significat, *Verbum caro factum est*, atque, *Verbum homo factum est.*

Cur non potius dictũ sit, Verbum esse factum hominẽ, *quàm esse factũ* carnem, *expenũtur duodecim rationes.*

Sed hoc loco existit quæstio, cùm clarius esset, faciliúsque ad 96
intelligendum, & ab omni remotius errore, dicere, Verbum factum esse hominem, quàm, factum esse carnem; cur non illud potiùs dixit Ioannes, quàm hoc? Respondeo, multis de causis B. Ioannem sic loqui voluisse. Primò, ne putaretur Verbum assumpsisse personam

personam hominis, quam ferè significat vox, *homo*. Nam etsi nonnunquam Patres aiunt, assumptum esse hominem à Verbo; per vocem tamen hominis, intelligunt ipsam humanitatem, siue naturam humanam. Secundò, vt significaretur, Verbum assumpsisse integram naturam humanam; si enim carnem assumpsit, multò magis credibile est, assumpsisse animam & mentem. Tertiò, secundùm Chrysostomum & Theophylactum, quo euidentiùs DEI erga homines bonitatem declararet, qui se ad assumptionem carnis, rei nempe abiectissimæ & vilissimæ, hominum causâ demisit: nimirum de carne hominis dictum est, *Omnis caro fœnum*. Quartò, quò credibiliùs faceret, quod paulò ante dixerat, eos qui recipiunt Verbum, fieri DEI filios: si enim DEVS factus est caro, cur non fiat credibile, hominem fieri posse DEI filium per gratiam adoptionis? Quintò, quò pernotesceret, Verbum venisse in mundum, vt totum hominem saluum faceret, id est, non modò secundùm mentem, sed etiam secundùm carnem: ideoque dicitur, assumpsisse id, quod maximè corruptum fuerat, & reparatione indigebat; & ita carni etiam spes daretur gloriosæ resurrectionis, per quam ipsa fieret immortalis atque impassibilis. Sextò, significare voluit Ioannes, filium DEI etiam secundùm carnalem cognationem nobis esse coniunctum, & verè appellari fratrem nostrum: audiat lector in hanc sententiam, verba B. Pauli, quæ sunt in secũdo capite Epistolæ eius ad Hebræos: *Propter quam*, inquit, *causam, non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis.* & iterum, *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi* DEVS. *Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem.* Septimò, vt sic mirabiliter exaltaretur caro hominis, etiam supra Angelos: & daretur homini potestas conficiendi Sacramentaliter in Sacramento Eucharistiæ corpus & sanguinem CHRISTI, & potestas claudendi & aperiendi cœlum, & viuificandi mortuos; denique tanta potestas, quantam habet in terris summus Pontifex. Videat lector quæ ad hanc sententiam scripsit B. Gregorius in lib. 2. Dialogorum cap. 23. Octauò, vt sic totius mundi, atque omnium creaturarum quodammodo fieret deificatio, toto homine secundùm omnes partes eius deificato: siquidẽ in homine continẽtur gradus omniũ creaturarũ.

Esa. 40.

Psal. 21.
Esaia 8.

B. Gregorius.

Nona causa siue ratio sit hæc: ex eo modo loquendi planè in- 97
telligitur causa, cur caro CHRISTI adoretur à Christianis: cur
caro & sanguis eius det homini vitam æternam: Cur Beatissima
Virgo dicatur mater DEI, quæ in generatione CHRISTI tan-
tùm materiam præbuit: cur dicatur DEVS passus & mortuus:
Eccl.13. causa enim istorum omnium fuit, quia *Verbum caro factum est.* De-
cimò, omnis caro, vt ait scriptura, diligit sibi simile; & homo, val-
de affixus cupiditatibus rerum terrenarum, ægrè adduci poterat
ad amandum bona inuisibilia. Verbum igitur factum est caro, vt
sic caro carni consociaretur, & adhæresceret: vnde canit Ecclesia:
[Quia per incarnati Verbi tui mysterium noua nostræ mentis ocu-
lis lux tuæ claritatis infulsit; vt dum visibiliter DEVM cognosci-
mus, per hunc in inuisibilium amorem rapiamur.] Vndecimò, vt
hac ratione præmuniret Ecclesiam Catholicam aduersùs errores
Manichæorum aientium, carnem humanam per se malam esse &
à malo principio factam; & carnem CHRISTI non fuisse veram
Genes.3. carnem humanam. Duodecimò, vt ita cognosceretur, quemad-
modum superbia Adami qui similis DEO fieri voluit, per humi-
litatem expiata sit Verbi DEI quod caro factum est; & secundùm
Apostolum, *exinaniuit semet ipsum, formam serui accipiens, in simili-
tudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.*

VIGESIMA SEXTA DISPVTATIO.

Super illo: Factum est.

De quinque modis quibus vna res fit alia res, cum aliqua sui mutatione: & de aliis quatuor modis quibus vna res fit alia res, sine vlla sui mutatione.

X eo quod dicitur Verbum esse factum carnem, 98
quidam Hæretici argumentabantur, Verbum esse
côuersum in carnem, vel ex coniunctione & com-
mixtione Verbi atque carnis tertiam quãdam sub-
stantiam esse compositã atque conflatam: aiebant
enim, cùm vnum fit aliud, id fieri alterutro duorum modorum;
vel

vel quia vnum conuertitur in aliud; vel quia ambo conuertuntur in tertium quoddam. Sed impium hoc dogma manifestè coarguit immutabilitas DEI, quam vllo modo in aliud mutari, est impóssibile. Post incarnationem etiam Verbi prædicatur CHRISTVS esse Filius DEI, & verus DEVS, & fuisse ante Abraham & ante constitutionem mundi, & alia de eo dicuntur in Euangelio & in Epistolis Apostolicis, quæ demonstrant apertè, etiam post factam incarnationem Verbi, diuinam Verbi substantiam permansisse in CHRISTO.

99 Nos igitur dicamus, quinque modis vnum aliquid fieri aliud cum sui mutatione. Primo, secundùm totius substantiæ suæ conuersionem in aliud, quæ in Ecclesia Catholica vocatur transubstantiatio: & hoc modo per verba consecrationis, panis fit corpus CHRISTI, & vinum sanguis eius. Secundo, per conuersionem formæ substantialis in aliam formam substantialem, circa eandem vtriusque formæ materiam: sic aqua fit aër, & aër fit ignis. Tertio, per mixtionem; & hoc modo Elementa fiunt ipsum mixtum, quia per mutuam eorum mixtionem, in eorum materia generatur forma mixti. Quarto, per susceptionem perfectioris formæ substantialis; sic embryo fit homo. Quinto, per assumptionem perfectioris status naturalis: sic puer fit iuuenis & vir. Et his quidem quinque modis vnum fit aliud cum sui mutatione.

Vnũ fieri posse aliud cum sui mutatione quinque modis.

100 Quatuor etiam modis reperire licet vnum dici fieri aliud sine vlla sui mutatione. Primo, in specie tantùm, & vt vulgò dicitur, secundùm apparentiam: sic virgæ Magorum, secundùm opinionem multorum, factæ dicuntur in scriptura serpentes: hoc etiam modo dici posset, Angelos fieri homines, cùm assumunt corpus ad similitudinem humani corporis figuratum, ita vt homines esse videantur & putentur. Secundo, per assumptionem noui alicuius honoris vel dignitatis, vel muneris & potestatis; sic dicitur quis fieri Sacerdos, Episcopus, Cardinalis sine vlla substantiæ suæ mutatione. Atque huiusmodi exemplo vsi sunt ad demonstrandum incarnationis Filij DEI modum, Athanasius, Nazianzenus, Flauianus, Ambrosius, Seuerianus, & Chrysostomus, vt refert Theodoretus in Dialogo qui inscribitur (Immutabilis.) Tertio, vnum dicitur fieri aliud propter summam vtriusque inuicem con-

Quatuor modis dici vnum fieri aliud sine sui mutatione.

Exod. 7.

iunctionem: sic Matthæi 19. vir & vxor dicuntur à Domino fieri vna caro, propter arctissimam & indissolubilem eorum inter se
1. ad Cor. 6. coniunctionem: & secundùm Paulum, *Qui adhæret Domino vnus spiritus est*. Quarto, vnum fit aliud per relationem, sine vlla illius mutatione, sed ob solam alterius mutationem: exempli gratiâ, vnicus patri filius, si postea alius filius ex eodem patre generetur, ille fit frater huius citra sui mutationem: & ego, non motus loco, efficior nunc dexter, nunc sinister alij qui locum mutat: sic etiam creato mundo, DEVS factus est Dominus & gubernator & conseruator mundi: sic Dauid in Psalmo 69. dixit, *Domine refugium*
S. Thomas. *factus es nobis à generatione in generationem*. B. Thomas in tertia parte quæstione decima sexta articulo sexto, in responsione ad secundum docet, hoc modo intelligendum esse quod dixit B. Ioannes hoc loco, *Verbum caro factum est*, & quod dici solet, DEVS *factus est homo*: illud enim, (factum) non dicitur de Verbo nec de DEO nisi terminatiuè, & extrinsecè; at intrinsecè dicitur & realiter de carne & humanitate propter vnionem eius cum Verbo. Itaque quartus hic modus proprius est huius mysterij, nec in alio similiter aut est aut fuit vnquam: secundùm quem, id quod est perfectum suppositum vnius naturæ, fit de nouo suppositum alterius naturæ distinctæ. Etenim verbum, cùm ab æterno fuisset subsistens in natura diuina, ex tempore cœpit esse subsistens in natura humana: & quia illa humanitas non habebat aliam personalitatem, nisi diuinam Verbi personalitatem; ideo verè dicitur & DEVS esse factus homo, & homo esse factus DEVS.

At enim, obiiciet nobis fortasse quispiam illud quod Apostolus 101
Locus Epistolæ ad Philippenses cap. 2. in secundo capite Epistolæ ad Philippenses scripsit dicens, Filium DEI semet ipsum exinaniuisse, cùm factus est homo: si enim Filius DEI per incarnationem exinanitus est, ergo mutatus aliquo modo est, & aliquid perdidit, vel dereliquit quod habebat antea; id enim significare videtur illud, *exinanitum esse*. Ad hanc obiectionem ita respōdendum est: Apostolum continuò proximè sequentibus verbis declarâsse, quemadmodum Filius DEI exinaniuerit semet ipsum, subdens, *Formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo*. Exinanitus igitur dicitur Filius DEI per incarnationem, eò quòd apparere voluit sub forma

hominis

hominis mortalis & passibilis, & humilis atque pauperis, & sub conditione seruili: Etenim ipse, tanquam seruus, lauit pedes; tanquam seruus, pecuniâ venditus est; tanquam seruus maleficus, verberibus cæsus est, & crucem gestauit, & in crucem sublatus est.

VIGESIMA SEPTIMA DISPVTATIO.

Exponuntur, simulque refelluntur nonnulli Hæreticorum errores circa hæc verba B. Ioannis & circa Incarnationem VERBI DEI.

102 ISVM nobis est, cursim indicare hoc loco aliquot Hæreticorum errores qui circa hæc verba Ioannis à veritate fidei Catholicæ aberrârunt. Arrius, quia Ioannes dixit, Verbum esse factum carnem, putauit, Verbum nihil assumpsisse de natura humana nisi nudam carnem, carentem anima. Sed iste non animaduertit Ioannem posuisse hoc loco nomen carnis pro toto homine, secundùm phrasin in Sacra scriptura frequentatam. Quòd autem post Verbi incarnationē fuerit in CHRISTO anima distincta à Verbo, & à carne, luce clarius est in diuinis litteris: hoc enim ostendunt illa Domini verba, *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* & illa, *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.* Quid quòd esurire, sitire, fatigari, crescere secundùm ætatem, dolere, lacrymari, turbari, quæ de CHRISTO leguntur in Euangelio, non possunt sine anima verè esse in vllo; & ipsa caro, si est in anima non est, nisi æquiuocè, caro; multò minùs, caro hominis.

Quinque errores Hæreticorum circa hæc verba B. Ioannis.

Primus error Arrij.

Matth. 26.

Ioan. 10.

103 Apollinaris, quia Verbum dicitur factum caro, & nomen carnis nonunquam in scriptura sumitur pro inferiori hominis parte quæ est irrationalis; dixit, Verbum assumpsisse carnem cum anima quidem vegetatiua & sensitiua, sed sine anima rationali, cuius vicem suppleuit ipsum Verbum Dei. Atqui, si animam rationalē non habuisset CHRISTVS, verè nō fuisset homo; nec fuisset obediens DEO patri; nec meruisset vel redemptionem humani generis, vel exaltationem sui nominis; neque creuisset in gratia & sapientia,

Secundus error, qui est Apollinaris.

Luca 1. vt de eo ſcripſit Lucas: hæc enim omnia, quæ de CHRISTO dicuntur in Euãgelio, ſine anima rationali conſiſtere haudquaquam poſſunt. Præterea, Verbum non potuit carni præſtare vim animæ rationalis, quæ eſt forma & pars hominis: DEVS enim ſupplere non poteſt immediatè vicem cauſæ materialis, vel formalis; id enim continet imperfectionem, diuinæ perfectioni contrariam.

Tertius error, qui eſt Neſtorij. Neſtorius negauit, verbum eſſe factum carnem, ſiue hominem 104 ſubſtantialiter, ſed tantùm accidentaliter. Dixit enim, duas eſſe in CHRISTO perſonas, & perſonam VERBI, & perſonam illius hominis, vnitas inter ſe arctiſſimo charitatis vinculo, & ſumma conformitate voluntatis humanæ cum diuina voluntate. Hic error damnatus eſt in Concilio Epheſino: & damnatur multifariam in Sacra ſcriptura, quæ de eodem CHRISTO & diuina prædicat, & humana. Contra quem errorem apertè facit illud quod B. Ioannes in quarto capite ſuæ primæ Epiſtolæ ſcripſit his verbis: *Omnis ſpiritus qui ſoluit* IESVM, *ex* DEO *nõ eſt.* Dixit, *Qui ſoluit* IESVM, in eos qui diuidunt in CHRISTO perſonam diuinam & humanam; & vnionem naturæ diuinæ cum humana ſubſtantialem atque perſonalem tollunt.

Quartus error, qui eſt Eutychetis. Eutyches confundebat naturas, dicens, per incarnationem Ver- 105 bi fuiſſe inuicem mixtas, & conuerſas in vnam quandam tertiam ſubſtantiam. Damnatus eſt hic error in Concilio Chalcedonenſi. Sanè, talis commixtio & conuerſio repugnat immutabilitati Deitatis Verbi: & poſt incarnationem euidenter & diſtinctè apparuerunt in CHRISTO propriæ operationes diuinitatis, & humanitatis. Marcion, & Manichæi dixerunt, Verbum DEI non ſumpſiſſe veram carnem humanam, ſed tantùm ſpeciem externam, & figuram atque ſimilitudinem carnis humanæ: ſicut Angelus Raphaël apparuit Tobiæ ſub ſpecie hominis iuuenis; & tres Angeli, quos ſub humana & virili ſpecie Abraham vidit, & hoſpitio accepit. *Tob. 6. Geneſ. 18.* Valentinus autem & Apelles dixerũt, corpus illud CHRISTI non fuiſſe ex materia humanæ carnis, ſed ex materia corporũ cœleſtium. *Quintus error, qui fuit Manichæorũ Valentini & Apellis.* Sed huius ſententiæ falſitas ex eo manifeſta fit, quòd Dominus poſt Reſurrectionem ſuam diſcipulis apparens, & ambigentibus illis an ipſe phantaſma quoddã eſſet, eam ab ipſis dubitationem remouens dixit: *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa* *Luca 24.*

ossa non habet, sicut me videtis habere. Et verò si CHRISTVS veram carnem humanam non habuisset, verè neque conceptus, neque natus, neque mortuus, nec resuscitatus fuisset, sed hæc omnia secundùm speciem tãtùm & simulatione in eo facta essent; quamobrem nec verè hominum redemptio per CHRISTI mortem facta esset; nec ipse CHRISTVS per humiliationem passionis & mortis meruisset exaltari super omnia, sicut ait Paulus. Quapropter B. Ioannes aduersùs istum errorem in quarto capite suæ primæ Epistolæ, hæc verba scripsit: *Omnis spiritus, qui cõfitetur* IESVM *in carne venisse, ex* DEO *est: qui autem non confitetur; hic seductor est, & Antichristus.* Tertullianus ad hunc refellendum errorem, librum sanè quàm eruditum & disertum de vera CHRISTI carne scripsit: eum quoque errorem Ignatius Martyr execratur in Epistolis suis ad Tarsenses, & ad Philippenses, & Dionysius Areopagita in Epistola ad Caium.

Ad Philipp. 2.

Tertullianus.

Ignatius.

Areopagita.

VIGESIMA OCTAVA DISPVTATIO.

De multis, & varijs modis quibus in Sacra scriptura veteris Testamenti figuratè præsignificatum est mysterium incarnationis VERBI DEI.

106 MVLTIS profectò, variisque modis diuinam scripturam veteris Testamenti adumbrâsse, atque insinuâsse mysterium incarnationis Verbi DEI, licet obseruare. Primò, Salomon in capite nono libri Prouerbiorum ita scripsit: *Sapientia ædificauit sibi domum.* Quod complures Patrum de Verbi DEI incarnatione interpretati sunt. Secundò, in vigesimo quarto capite libri Ecclesiastici: *Qui creauit me*, ait anima CHRISTI, *requieuit in tabernaculo meo*, id est, in corpore meo, cui vnitum personaliter fuit Verbum DEI: & ideo Paulus dixit in secundo capite Epistolæ ad Colossenses, in CHRISTO inhabitare plenitudinem diuinitatis corporaliter. Quòd autem corpus humanum in scriptura non rarò metaphoricè significetur nomine domus & tabernaculi, notius est, quàm vt prolatis in medium scripturæ locis demonstrari necesse

Decem in locis Sacra scriptura veteris Testamenti fuisse mysterium incarnationis Verbi adumbratum, & præsignatũ.

necesse sit. Tertiò, Esaias cap. 6. *Vidi*, inquit, ***Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum:*** per illud *Dominum*, intelligunt Patres Verbum & Filium DEI, & sic esse intelligendum docuit nos CHRISTVS, vt scribit Ioánes in capite duodecimo huius Euangelij. Per *solium excelsum & eleuatũ*, significatur humanitas CHRISTI, scientia, potestate, gratia, honore & dignitate, & gloria, super omnes creaturas eleuata. Triplex autẽ illa acclamatio Seraphim, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, denotauit triplicem in CHRISTO sanctitatem, diuinæ naturæ, & animæ, & corporis. Quartò, apud eundem Esaiam cap. 11. *Egredietur*, inquit, *virga de radice Iesse; & flos de radice eius adscendet.* Quibus verbis metaphoricè insinuatur incarnatio filij DEI ex semine Dauid. Quintò, apud eundem Esaiam cap. 45. significatur hoc mysterium nomine roris, & pluuiæ, & germinationis: sic enim apud illum est: *Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum; aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Sextò, apud Dauidem in Psalmo septuagesimo primo insinuatur hoc mysterium per descensum pluuiæ in vellus, illis verbis: *Descendet sicut pluuia in vellus.* Huiúsque rei perillustris figura fuit, quod in sexto capite libri Iudicum narratur de vellere Gedeonis. Septimò, eodem spectat illud Hieremiæ vaticinium scriptum in capite trigesimo primo illis verbis: ***Nouum creauit Dominus super terram, mulier circundabit virum.*** Id autem est, mulier in vtero suo habebit hominem perfectum; perfectum dico, secundùm rationis vsum, & secundùm omnem perfectionem superioris partis animæ. Octauò, illud etiam luculentum est hac de re vaticinium Baruch cap. 3. *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Nonò, huc quoque

Danielis 2. pertinet mysticus ille, visus Danieli, lapis abscissus de monte sine manibus. Decimò, in decimo septimo quoque libri Numerorum capite insignis huius mysterij figura legitur, virga scilicet Aaronis sine humore & sine semine frondescens, & florescens, atque fructificans.

Vndecim nomina, quibus figuratè ac mysticè in Sacra scriptura significatur caro & corpus Christi Domini nostri.

Illud præterea obseruandum est, carnem siue corpus CHRI- 107
STI Domini, ob multas & varias eius singulares proprietates atque excellentias, variis etiam nominibus metaphoricis in diuina scriptura designari, sicut ex proximè dictis licet intelligere. Significatur enim nomine domus, Prouerbiorum 9. Et tabernaculi, Ecclesiastici

clesiastici 24. & lapidis, Danielis 2. & Habitus, ad Philippenses 2. Cùm dicitur, *Habitu inuentus vt homo*, & Templi, vt Ioannis 2. *Soluite templum hoc &c.* Et Nubis, Esaia 28. & Panis ac cibi, Ioannis 6. & Velaminis, ad Hebræos 10. Et Grani frumenti, Ioannis 12. Et Stolæ ac Pallij, Genesis 49. & Indumenti ac vestis, Esaiæ 63. & Apocalypsis 19.

VIGESIMA NONA DISPVTATIO.

De quatuor similitudinibus, quibus mysterium hoc incarnationis Verbi à Patribus declarari solet.

108 PRIMA similitudo est insitionis; sed contrario modo quàm ab hominibus ferè solet fieri; fit enim insitio meliori arbore insita in deteriorem, vt ei bonitatem suam communicet. In hoc autem mysterio contra factum est, deteriori nimirum natura insita quodammodo perfectissimæ naturæ. Et hunc insitionis modum spectauit Paulus, cùm in vndecimo capite Epistolæ ad Romanos scripsit illa verba: *Tu autem cùm Oleaster esses, insertus es, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es.* Secunda similitudo est ferri siue gladij igniti: in gladio enim ignito & gladij, & ignis proprietates atque operationes, vt sunt, vrere, & scindere, distinctè apparent. Tertia similitudo est crystalli, quæ Solis luce tota penetratur & perfunditur: manet enim in ea distinctè vis lucis, & ipsius crystalli: & quamuis, fracta vel diuisa crystallo, partes eius separentur inuicem; lux tamen ab earum partium nulla separatur. Quarta similitudo, qua frequenter vsi sunt Patres, & quæ videtur huic mysterio congruentissima, est similitudo coniunctionis animæ rationalis cum humano corpore: sicut in Symbolo Athanasij dicitur, (sicut anima rationalis & caro vnus est homo; ita DEVS & homo vnus est CHRISTVS.) Hac similitudine vsus est Augustinus in Epistola tertia & quinquagesimâ septima, & in capite decimo septimo libri decimi tertij; de Trinitate Gregorius Nazianzenus in Epistolâ primâ ad Elidonium; Cyrillus in libro de incarnatione capite octauo, & Concilium Ephesinum, & *Athanasius.* *Augustinus.* *Nazianzenus.* *Cyrill. Alex.* *Concilium Ephesinum.*

B.Thomas. B.Thomas in cap.quadragesimo primo libri quarti, contra gentes.

Quoniam igitur huiusmodi similitudo satis celebrata est à Patribus,operæ pretium fuerit,non incuriosè eam similitudinem declarare: sunt enim in coniunctione animæ rationalis & corporis, & in vnione Verbi & humanitatis CHRISTI multa similia; sunt etiam pariter multa dissimilia; hæc autem separatim ac distinctè lectori notificanda esse duximus. Prima similitudo: Sicut in homine anima & corpus,cùm sint naturæ actu distinctæ & disiunctæ, substantialiter tamen coëunt inuicem ad vnum constituendum: ita in CHRISTO diuinitas & humanitas inuicem coiunctæ sunt, ex quibus constitutus est CHRISTVS. Secunda similitudo: Sicut post coniunctionem animæ cum corpore, manent vtriusque inconfusè, ac distinctè naturæ proprietates, & operationes: ita post incarnationem Verbi, manent in CHRISTO duæ naturæ diuina & humana inconfusæ, earúmque proprietates & operationes distinctæ. Tertia similitudo: Sicut in homine,& quæ sunt animæ, & quæ sunt corporis, licèt inter se admodum diuersa sint, & nonnulla etiam contraria; ea tamen, propter substantialem earum inter se vnionem, eidem homini attribuuntur: ita in CHRISTO quæ sunt diuinitatis, & quæ sunt humanitatis, propter personalem earum vnionem, eidem CHRISTO attribuuntur. Quarta similitudo: Sicut anima & corpus, licèt naturæ sint distinctæ, in vna tamen persona humana vniuntur: ita etiam in CHRISTO diuina & humana natura vniuntur in vna persona Verbi. Quinta similitudo: Sicut corpus est organum internum & coniunctum animæ participans eius operationes: ita in CHRISTO caro eius erat organum internum & coniunctum diuinitati, participans diuinas operationes; vt sunt, facere miracula, remittere peccata, dare vitam æternam. Sexta similitudo: Sicut propter vnionem animæ & corporis dicitur homo generare hominem,licèt animam rationalem non producat: ita Beata Virgo, licèt in generatione CHRISTI substantiam tantùm corporis præbuerit,ea tamen,propter hypostaticam vnionem corporis cum diuina natura Verbi, verè dicitur genuisse DEVM: vnde in Concilio Ephesino decretum est contra Nestorium, Beatissimam MARIAM verè nominari matrem DEI. Quæ sunt itaq; similia in coniunctione animæ

Sex similitudines inter coniunctionem animæ rationalis & corporis & inter vnionem Verbi Dei & humanæ naturæ.

cum

cum corpore, & in vnione humanæ naturæ cum diuina in Verbo, huiuſmodi fermè ſunt.

Septem diſſimilia inter cõiunctionem animæ cum corpore hominis, & inter myſteriũ incarnationis.

110 Septem verò alia cernuntur diſſimilia. Primò: in homine anima & corpus ſunt duæ naturæ incompletæ, atque imperfectæ: in CHRISTO diuinitas & humanitas, ſunt duæ naturæ integræ, completæ, atque perfectæ. Secundò: anima eſt actus formalis, & perfectio corporis: in CHRISTO diuinitas non eſt actus formalis, nec perfectio humanitatis. Tertiò: anima & corpus ſunt partes ſubſtantiales hominis, ex quibus fit tertia quædam ſubſtantia per quam homo eſt homo: in CHRISTO diuinitas & humanitas non ſunt partes componentes tertiam ſubſtantiam. Quartò: in generatione hominis & anima & corpus de nouo producuntur, illa quidem per creationem ex nihilo, hoc autem per generationem phyſicam ex materia: in CHRISTO humanitas de nouo producta eſt; diuinitas ab æterno fuit. Sextò: in homine ex coniunctione animæ cum corpore reſultat de nouo perſona humana, quæ antea nullo modo fuerat: in CHRISTO non fuit alia perſona quàm diuina ipſius Verbi, quæ fuit æterna; licèt ea ipſa de nouo ſubſiſtens fuerit in natura humana. Septimò: in morte hominis ſeparatur anima à corpore, pereunte tertia ſubſtantia compoſita, & perſona ipſa humana: in illo triduo mortis CHRISTI, ſeparata quidem eſt anima eius à corpore; ſed perſona Verbi neque ab anima neque à corpore vnquam ſeparata eſt, ſed vtrique coniuncta perpetuò fuit.

TRIGESIMA DISPVTATIO.

De octo miraculis, quæ in ſanctiſſima Incarnatione Verbi DEI *facta ſunt.*

111 OCTO miracula cernere licet in myſterio incarnationis Verbi DEI: quorum tria facta ſunt in corpore; tria item in anima; duo autem in toto coniuncto. Vnum miraculum fuit in corpore, quòd illud corpus non per virtutem ſeminis virilis, vt in generatione aliorum hominum fieri ſolet, ſed per ſolam virtutem

Tria miracula in corpore Christi.

Spiritus ſancti formatum eſt. Cùm enim Beata Virgo dixiſſet Angelo, *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* reſpondit ei Angelus, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: ideoq́; quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius* DEI. Alterum miraculum fuit, quòd illud corpus non paulatim & multo tempore, vt fit in generatione aliorum hominum; ſed vno temporis inſtante totum ſimul perfectè organizatum eſt. Tertium miraculum fuit, quòd illud corpus, eo ipſo inſtanti quo formatum eſt, fuit hypoſtaticè vnitum diuino Verbo, nunquam impoſterum ab eo ſeparandum.

Lucæ 1.

Tria miracula in anima Christi.

Tria itidem miracula obſeruare licet in anima CHRISTI & 112 in hoc myſterio incarnationis. Primum miraculum fuit, quòd anima illa à primo inſtanti ſuæ creationis habuit perfectum rationis vſum, & perfectam vim intelligendi. Secundum miraculum fuit, quòd etiam à primo vſque inſtanti ſuæ creationis, habuit beatificam DEI viſionem. Tertium miraculum fuit, quòd etſi pars ſuperior illius animæ beatificis gaudiis perpetuò frueretur; nihilominus tamen pars inferior eiuſdem animæ paſſioni, & triſtitiæ, & dolori ſubiacebat; nec gaudium illius impediebat triſtitiam & dolorem huius; neque huius triſtitia & dolor, illius gaudium vllatenus turbabat. Immò verò, ſecundùm aliquos Doctores Theologos, illa ipſa ſuperior pars animæ CHRISTI, in tempore paſſionis, ſummum gaudium, ſimúlque ſummam triſtitiam ſenſit, ſecundùm diuerſas tamen rationes, & reſpectu diuerſorum obiectorum. Denique, duo etiam miracula in toto coniuncto ſpectabilia ſunt. Alterum eſt, quòd homo ille CHRISTVS comprehenſor fuit ſimul & viator, & in termino exiſtens & in via. Alterum verò fuit, quòd habens humanam naturam perfectam & per ſe exiſtentem, non tamen habuit perſonalem ſubſiſtentiam, intrinſecam, & naturaliter conuenientem naturæ humanæ; ſed humanitas illa extrinſecè à verbo DEI, (vt ita loquar) ſuppoſitatur, ſiue perſonabatur.

TRIGE

TRIGESIMA PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et habitauit in nobis.

111 TRIPLEX horũ verborũ apud explanatores huius Euangelij reperitur interpretatio. Vna eſt Caietani, interpretantis hoc de ſpirituali inhabitatione Verbi in animis noſtris per gratiam: ſicut Paulus dixit, CHRISTVM *per fidem inhabitare in cordibus veſtris.* Hoc autem ideo B. Ioannes, ſecundùm Caietanum, adiecit, ne putaretur, quia Verbum factum erat caro, non potuiſſe poſt incarnationem habitare ſpiritualiter in cordibus hominum. Verùm, hæc interpretatio ſatis incongrua & aliena eſt conſilio & propoſito B. Ioannis in hoc loco; nec ea cum antecedentibus & ſequentibus eius ſententiis aptè cohæret. Altera interpretatio eſt fermè communis explanatorum tam Græcorum, quàm Latinorum: qui illud *in nobis*, interpretantur, *in noſtra natura.* Idque propterea putant adiunctum eſſe à Ioanne, ne quia dixerat, Verbum eſſe factum carnem, exiſtimaret quiſpiam, Verbum eſſe mutatum in carnem. Hoc igitur remouens Ioannes dixit, Verbum, etiam poſtquàm factum eſt caro, habitâſſe in carne & in natura humana: habitans verò diuerſum quid & diſtinctum eſt ab eius habitaculo. Sed profectò tertia interpretatio, ſimplicior, & planior, & ſententiæ B. Ioannis cõgruentior videtur: ſecundùm quam, illud *in nobis*, non aliud ſignificat niſi, *inter nos*, vel *nobiſcum.* Et hoc dixit Ioannes, vt indicaret, non modò Verbum eſſe factum hominem, ſed etiam habitâſſe inter homines, & conuerſatum eſſe cum hominibus; ad homines videlicet erudiendos, & ſanandos, & ad DEVM conuertendos. Illa autem præpoſitio *in*, frequenter ponitur pro *inter* (quod ſanè non animaduertit Caietanus) tam apud bonos ſcriptores Latinos, quàm apud Sacros ſcriptores; tale enim eſt illud in capite quinto prioris Epiſtolæ B. Petri: *Seniores qui in vobis ſunt, conſenior ego obſecro.* & illud Dauidis, *Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius*, id eſt, (inter ſacerdotes eius) quod ipſe continuò declarauit

Triplex interpretatio.
Prima interpretatio quæ eſt Caietani.
Secũda interpretatio, quæ eſt ferè communis.
Tertia interpretatio, quã potiſſimum Auctor ſequitur.
Pſalm. 98.

adiungens, *Et Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.*

Quadruplex obseruatio super hoc loco.

Cæterùm, quò plenior, & illustrior sit loci huius explanatio & 114
intelligentia, nonnulla sunt super his verbis obseruanda. Prima obseruatio sit hæc: Quòd Ioannes dixit hoc loco, Verbum habitâsse in nobis, B. Petrus in Actis Apostolorum cap. 1. sic expressit: *In omni tempore quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus* IESVS. Et Ioannes Baptista dixit: *Medius vestrûm stetit, quem vos nescitis.* Et ipse Dominus noster idem significare volens dixit: *Venit filius hominis manducans & bibens &c.* Et Paulus ad Philippenses 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Id autem est, secundùm Ambrosium, tali fuit victu, vestitu, & conuersatione, quali sunt cæteri homines. Sed clarissimè, sine figura, vel metaphora, hoc ipsum prædixerat Baruch cap. 3. *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.*

Matth. 3. *Ibidem.* *Ambrosius.*

Perpenditur Græca lectio huius loci. Tabernaculũ sæpe vsurpari metaphoricè pro corpore hominis.

Altera obseruatio est: pro Latino illo Verbo, *habitauit*, verbum 115
Græcum quo hîc vsus est Ioannes, esse (ἐσκήνωσεν) ductum à nomine σκηνὴ, quod significat *Tabernaculum*, & *Vmbraculum.* Solet autem Sacra scriptura vti metaphoricè vocabulo tabernaculi, ad significandum corpus humanum: vt apud Paulum in capite quinto posterioris Epistolæ ad Corinthios: *Qui sumus*, inquit, *in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati &c.* Et apud Petrum in Epistolæ secundæ capite secundo: *Quandiu sum in hoc tabernaculo: certus quòd velox est depositio tabernaculi mei.* Ergo, istorum verborum, *habitauit in nobis*, sensus est hic: Verbum factum caro, tabernaculum suum posuit inter homines, id est, habitauit, & commoratus est inter illos. Habitare autem in tabernaculis, erat militum, & pastorum, & eorum qui firma, mansuráque domicilia non habebant: quod bellè quadrat ad eam vitæ rationem, quam CHRISTVS Dominus egit in terris ad similitudinem scilicet peregrinantium: vnde Ieremias de eo prædixit: *Quare tanquam colonus futurus es in terra, & quasi viator, declinans ad manendum?* Altera verò significatio eiusdem vocis pro, *Vmbraculo*, bene conuenit huic mysterio: corpus enim CHRISTI fuit ceu Vmbraculum diuinitatis; quo, secundùm nonnullos Doctores, spectauit illud quod Gabriel Archangelus dixit B. MARIÆ: *Et virtus altissimi obumbrabit tibi.*

Ierem. 14. *Lucæ 1.*

Tertia obseruatio: Ex eo quod Ioannes dixit, Verbum habi- 116
tâsse

tâsse in nobis, argumentabatur Nestorius, Verbum non fuisse in CHRISTO substantialiter, sed tantùm accidentaliter, per spiritualem inhabitationem excellentis gratiæ in eo: habitans enim, non est substantialiter coniunctum habitaculo suo; ergo, si Verbum habitauit in natura humana, non fuit ei substantialiter vnitum. Sed hæc Nestorij argumentatio, si quid valeret, non contra tertiam interpretationem horum Verborum Ioannis, quam nos prætulimus aliis; sed contra secundam tantùm interpretationem valeret. Quamquam neque contra secundam interpretationem vim vllam habet: similiter enim argumentari possemus, neque animam B. Petri, neque B. Pauli substantialiter fuisse in corporibus eorum, quoniam ipsi corpora sua appellauerunt tabernacula, vt paulò suprà, commemoratis eorum verbis, ostensum est: vtitur igitur Sacra scriptura Verbo habitandi, & vocabulo tabernaculi non propriè, sed metaphoricè. Si autem DEVS tantùm per gratiam habitâsset in CHRISTO, non verè diceretur, Verbum factum caro, vel DEVS factus homo: siquidem etiam per gratiam DEVS habitauit in Sacris Patriarchis & Prophetis. Nec valida est illa responsio, DEVM habitâsse in CHRISTO per excellentiorem gratiam, quàm in aliis sanctis: nam, vt Philosophi dicunt, magis & minùs non variant speciem. Apostolus etiam scribens in Epistola ad Colossenses, in CHRISTO habitâsse plenitudinem diuinitatis corporaliter, satis ostendit illo vocabulo, *corporaliter*, DEVM non tantùm spiritualiter habitâsse in CHRISTO per gratiam, sed etiam substantialiter, corpore eius vnito personaliter diuinitati.

Argumentatio Nestorij refellitur.

Ad Coloss. 2.

117 Quarta obseruatio: DEVS in veteri Testamento dicebatur habitare in populo Iudaico dupliciter: Vno modo dicebatur habitare in populo Iudaico in vniuersum, quia communiter populum illum singulari quadam beneuolentia & cura regebat atque tuebatur; multisque prodigiis editis, eius se gentis protectorem & defensorem esse declarauit. Altero modo, & magis speciali quadam ratione, dicebatur esse DEVS in illo populo, propter Mosaicum tabernaculum, & sanctuarium, & templum postea fabricatum à Salomone: illic enim specialiter DEVS esse dicebatur, quia ibi tantùm & non alibi sacrificari sibi à Iudæis volebat: ibique frequenter

Diuersò modo Deum olim habitasse in Iudæis, quàm post incarnationem Verbi habitauit in hominibus.

quenter reddendis Oraculis atque responsis præsentiam suam declarabat. At verò, post incarnationem Verbi, non vno in populo, sed in omnibus gentibus; non vno in loco, sed per omnem terrarum orbem; non vno modo, sed plurimis & clarissimis modis DEVS in hominibus habitare voluit. Primò, in natura nostra, eam sibi ad vnitatẽ personæ diuinæ assumendo. Deinde, nobiscum conuersando: præterea, mala etiam nostra & ærumnas ac miserias corporales, nostræ salutis causâ, subeundo: ad hæc, realem præsentiam sui corporis in Sacramento ad fidelium suorum consolationem mirabiliter exhibendo: ac demum, perpetua suæ protectionis & dilectionis assistentia Ecclesiam regendo, pascendo, tuendóque ad consummationem vsque sæculi: sicut ipse promiserat Apostolis dicens, *Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.*

Quinque modis Deum habitare in hominibus post incarnationẽ Verbi.

Matth. vlt.

Moses in quarto capite Deuteronomij tanquam eximium quid atque inauditum prædicat, quòd Hebræi audierint voces DEI, cùm in montem Sina descendit daturus eis legem: *Interroga*, inquit, *de diebus antiquis qui fuerunt ante te, ex die qua creauit* DEVS *hominem super terram; à summo cæli vsque ad summum eius; si facta est aliquando eiusmodi res, aut si vnquam cognitum est, vt audiret aliquis voces* DEI *loquentis de medio ignis, sicut tu audisti, & vixisti*: Et in capite octauo libri tertij Regum inducitur Salomon quasi mirabundus, quòd DEVS in templo à se fabricato habitare vellet, & exclamans: *Ergóne putandum est, quòd verè* DEVS *habitet super terram? si enim cælum, & cæli cælorum te capere non possunt; quantò magis domus hæc quam ædificaui?* Atqui, hæc quæ Moses & Salomon vsque adeò magnificârunt, si comparentur cum tot tantisque donis & bonis, quæ per incarnationem Verbi DEI, hominibus collata sunt; non solùm ea non videbuntur maxima diuinæ erga homines beneuolentiæ miracula, sed inter minima, vel certè mediocria DEI beneficia censebuntur.

118

Locus Deuteronomij c.4.

Locus libri tertij Regum cap.8.

TRIGE

TRIGESIMA SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi Ver. 14.
vnigeniti à patre.

119 HOC adiecit B. Ioannes, ne putaretur Verbum, quia factum erat caro, perdidisse gloriam suam: aut certè ita fuisse gloriam eius carne velatam & contectam, vt ea nunquam postea appareret. Dixit etiam hoc Ioannes, vt indicaret, vnde ipse, aliique Apostoli cognouissent, hominem illum IESVM fuisse verum DEI filium, æternúmque DEI Verbum: id enim perspicuè cognitum habuerunt ex gloria, quam in eo viderunt, non humana sed diuina. Pro illo *vidimus*, Græcum verbũ hoc loco ἐθεασάμεθα magnam habet emphasin: significat enim, non quodlibet, nec quocunque modo videre; sed tanquam nouum quid & admirandum, magna cum admiratione ac stupore aspicere, & spectare: ab isto enim verbo ductum est nomen Theatrum, vbi mira, & iucunda spectacula exhibebantur. Quod autem hoc loco dixit Ioannes *vidimus*, id ipsum multò plenius, expressiúsque dixit in principio primæ suæ Epistolæ illis verbis: *Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifesta est. Et vidimus, & testamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.* Eandem quoque sententiam in capite primo posterioris Epistolæ suæ Petrus his verbis extulit: *Speculatores facti illius magnitudinis, notam fecimus vobis Domini nostri virtutem & præsentiam, &c.* Vidit autem Ioannes Verbi DEI gloriam in CHRISTO, ex tot tantísque ab eo patratis miraculis; præsertim verò in Transfiguratione eius, in morte, in Resurrectione, & in Ascensione.

120 Pro illa particula *quasi*, Græcè est ὡς, quam vocem Latinus interpres variè reddidit Latinè: hoc loco per *quasi*, ad Philippenses 2. per *vt*, in illis verbis, *habitu inuentus vt homo.* Ad Romanos 3. per *tanquam*, in illis verbis: *Quid adhuc & ego tanquam peccator iu-*

dicor? & in capite quarto eiuſdem Epiſtolæ: *Vocat*, inquit, *ea quæ*

Laurẽtij Vallæ malè reprehẽdentis Latinũ interpretem, vera & iuſta reprehenſio.

non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Laurentius Valla Latinum interpre-
tem reprehendit, quòd hoc loco verterit *quaſi.* Cùm ea vox non
ſignificet veritatem rei, ſed quandam duntaxat veritatis ſimilitu-
dinem: Ioannes autem ſignificare voluit, CHRISTVM fuiſſe ve-
rum vnigenitum: Putat igitur ipſe verti debuiſſe *tanquam.* Sed
bonus iſte Grammaticus nõ animaduertit, eandem eſſe rationem
& vim iſtarum duarum vocum *quaſi*, & *tanquam*, vt quod de vna
dicitur, idem quoque de altera dicendum ſit: Eandémque calum-
niam ipſius, non minùs iſti voci *tanquam* quàm illi *quaſi*, ſtrui poſſe.

Quaſi & tanquam, interdũ veritatẽ, nonnũquam ſimilitudinem tãtùm veritatis ſignificare. Chryſoſt.

Verius igitur dictu fuerit, quod Chryſoſthomus ſuper hoc loco 121
dixit, vocem iſtam *quaſi*, vel, *tanquam* interdum ſignificare veri-
tatem rei, vt cùm de Rege aliquo dicitur, ingreſſus eſt vrbẽ quaſi,
vel tanquam Rex, id eſt, regali maieſtate & magnificentia; qualis
decebat eum qui erat Rex. Nonnunquam verò denotat non ve-
ritatem ipſam, ſed vmbram & ſimilitudinem veritatis: vt ſi dica-
mus, Diabolum aliquando hominibus apparere quaſi bonum An-
gelum, vel tanquam Angelum lucis. Ioannes hoc loco priori mo-
do ſumpſit illud *quaſi:* vt verborum eius hic ſit ſenſus: Vidimus
cum tali & tanta gloria, qualis & quãta decebat vnigenitum DEI

Caietani nõ interpretatio diſcutitur.

Patris. Caietanus putat, iſtam vocem *quaſi* iungi debere non cum
voce *vnigeniti*, ſed cum illa voce *gloriam:* vt ſenſus ſit huiuſmodi:
Nos quidem non vidimus gloriam eius, vt ipſa in ſe eſt, ea quippe
incomprehenſibilis eſt mortalibus: ſed vidimus tamen quaſi glo-
riam eius, id eſt, multa ſigna & argumenta gloriæ, quam habet
non ſicut famulus in domo DEI, vt de Moſe ſcripſit Paulus in
Epiſtola ad Hebræos, ſed vt filius vnigenitus DEI. Sed enim, hæc
interpretatio, etſi verum ſenſum continet, ea tamen contextui
verborum Ioannis aptari non poteſt. Secundùm enim iſtam inter-
pretationem debuerat Ioannes ita dicere, *Vidimus quaſi gloriam vni-
geniti à patre.* At non ita dixit, ſed dixit hoc modo: *Vidimus gloriam
eius quaſi vnigeniti à patre.* Ex quo palam eſt, illud *quaſi* non cum
gloriam, ſed cum *vnigeniti* eſſe iungendum.

Quatuor modis Chriſtum dici vnigenitum ex Naziãzeno, Baſilio.

Reſtat explicandum illud *vnigeniti à Patre.* CHRISTVS ap- 122
pellatur vnigenitus quatuor ob cauſas, quas ex Nazianzeno in li-
bro quarto Theologiæ, & ex Baſilio in homilia de fide, & ex
Dama

Damasceno libro primo capite nono licet colligere. Primò, quia ex vno tantùm parente genitus est: secundùm naturam quidem diuinam, ex solo patre: secundùm autem humanam naturam, ex sola matre. Deinde, quia vtraque in generatione vnicus fuit filius, nullum habens naturalem fratrem. Præterea, modus vtriusque generationis eius fuit proprius ipsius, nullique alij communicabilis. Modus enim diuinæ generationis eius, fuit ex infinita fœcunditate paternæ mentis: modus verò generationis humanæ, fuit ex admirabili virginalis vteri fœcunditate. Ad hæc, CHRISTVS dicitur, secundùm Basilium Filius DEI, quia bona DEI naturaliter possidet: dicitur vnigenitus DEI, quia omnia DEI bona vnicus solusque filius possidet, non habens alios fratres, cum quibus ea bona partiri debeat: ipse enim dixit, *Omnia quæ pater habet, mea sunt.* Significat igitur Ioannes, secundùm Basilium, gloriam Verbi, non ex DEI munere, vel ex gratia, ei contigisse; sed, quia vnigenitus erat, naturaliter ei conuenisse. Hinc porrò licet colligere, CHRISTVM fuisse perfectionis infinitæ: si enim fuit DEI vnigenitus, in eius generatione omnis DEI patris fœcunditas, quæ est infinita, expleta est. Apostolis autem pernotuit, CHRISTVM esse Filium DEI, primùm testimonio DEI patris in transfiguratione eius, cùm dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Deinde, Angelorum ministerio, & tanquam Domino seruientium: tum, testificatione ipsius-met CHRISTI, hoc ipsum non modò per verba affirmantis; sed etiam per multa miracula comprobantis.

Damascen. | Christum, qui est vnigenitus Dei, ex eo concludi, esse perfectionis infinitæ. | Matth. 17.

113 Illud *à Patre*, iungi potest cum illo *vnigeniti*; & tunc supplendum est, *procedentis, vel missi*, vt ita legatur: *Vidimus gloriam eius quasi vnigeniti, à Patre procedentis vel missi.* Potest etiam istud *à Patre*, connecti cum illo *gloriam*, & ita permulti connectunt. Tunc autem suppleri debet, *exhibitam ipsi*, vt hæc sit integra lectio: *Vidimus gloriam eius quasi vnigeniti, exhibitam ipsi à Patre.* Quæ lectio mirè congruit cum eo quod scribit B. Petrus in 1. cap. posterioris Epistolæ suæ illis verbis: *Accipiens à* DEO *Patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum huiusmodi, à magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui, ipsum audite. Et hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto.*

Locus secundæ Epistolæ Petri cap. 1.

TRIGESIMA TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Plenum gratiæ & veritatis.

OMEN illud *Plenum*, cùm pro eo Græcè sit πλήρης, 114
constat esse nominatiui casus: quapropter iungi non potest cum verbo illo *vidimus*, sic enim esset accusatiui casus: sed iungi debet cum illo *Verbum caro factum est*, vt sic legatur hic locus: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis plenum gratiæ & veritatis.* Illud verò *vidimus gloriam eius quasi vnigeniti à Patre*, tanquam interpositum per parenthesin, legendum est. Erasmus, eúmque secutus Caietanus aptiùs esse putant, hîc nouam inchoare sententiam, iungendo hæc Verba cum verbis proximè sequentibus, hunc in modum: testimonium perhibuit de ipso plenus gratiæ & veritatis Ioannes, vt sic voluerit Euangelista probabilius facere testimonium Ioannis Baptistæ de CHRISTO, præfatus eximiam Ioannis dignitatem, quòd esset vir sanctissimus & veracissimus, ob idq; dignissimus, cui fides ab omnibus haberetur. Sed hæc lectio & interpretatio, multas ob causas probabilis non est. Primò, quia satis duram & insolentem facit verborum constructionem: si enim Euangelista istud significare voluisset, sic potiùs dixisset: Ioannes plenus gratiæ & veritatis, testimonium perhibuit de ipso. Deinde, quotquot sunt huius Euangelij explanatores antiqui, omnésque Patres, ista verba interpretati sunt de CHRISTO, non autem de Ioanne. Et verò, ad CHRISTVM ea verba pertinere, patet ex eo quod subditur, *De plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia.* Et ex illo. *Lex per Mosem data est, gratia & veritas per CHRISTVM facta est.*

Noua Erasmi & Caietani lectio & interpretatio huius loci expeditur.

Cur Verbum incarnatum dictũ sit plenũ gratia & veritatis, secundum interpretatione Theophylacti & Iansennij.

Dicitur porrò Verbum DEI plenum gratiæ & veritatis, secundùm Theophylactum & Iansennium, ad similitudinem humani verbi siue sermonis. Duplex autem humani sermonis virtus & laus est, veritas, & gratia; vt sit verus, simulque gratus atque iucundus audientibus. Vtrumque hoc Verbo incarnato plenissimè competit: 115

petit: non enim tantùm verax fuit, sed etiam ipsa veritas: & de ipso prædictum fuerat per Dauidē in Psalmo quadragesimo quarto, *Diffusa est gratia in labiis tuis:* & in capite quarto Canticorum de ipso sponsa dixit: *Fauus distillans labia tua.* Lucas etiam in capite quarto sui Euangelij: *Mirabantur*, inquit, *omnes in verbis gratiæ quæ procedebant de ore eius.*

116 Cæterùm, quomodo intelligendum sit, Verbum fuisse plenum gratiæ & veritatis, verissimè ac doctissimè B. Thomas in tertia Parte quæstione septima articulo nono hunc in modum declarat: Plenitudo alicuius rei dupliciter attendi potest; vel secundùm gradum intentionis, vt plenè dicatur haberi aliquid, quia habetur quantum haberi natum est. Altero modo plenitudo alicuius rei attendi potest secundùm virtutem, vt si quis plenè dicatur habere aliquid, quia ipsum habet secundùm omnem virtutem & secundùm omnes operationes eius: sic homo dicetur plenè habere vitam, quoniam habet omnem virtutem, omnésque operationes omnis vitæ, tam vegetatiuæ, quàm sensitiuæ, & intellectiuæ, quod nulli aliorum animalium conuenit. Vtroque modo CHRISTVS habuit gratiæ plenitudinem. Habuit enim gratiam secundùm perfectissimum modum quo haberi potest. Quantò enim aliquod receptiuum propinquius est causæ influenti, tantò abundantiùs recipit eius influxum: Anima verò CHRISTI, super omnes creaturas intellectuales proximè coniuncta fuit DEO; quapropter maximam gratiæ eius accepit influentiam. Deinde, anima CHRISTI ita recipiebat gratiam, vt ex ea quodammodo transfunderetur in alios: oportuit igitur ipsum maximam habere gratiam: sicut ignis, qui est causa caloris in omnibus calidis, ipse est maximè calidus. Habuit quoque CHRISTVS gratiæ plenitudinem secundùm virtutem gratiæ; quia gratiam habuit ad omnes operationes & effectus gratiæ; tanquam vniuersale quoddam principium in genere omnium habentium gratiam. Virtus autem primi principij alicuius generis, vniuersaliter extendit se ad omnes effectus illius generis: quemadmodum Sol, qui est vniuersalis causa generationis (vt ait Dionys. in libro de diuinis nominibus in cap. 4. primæ Partis) eius virtus extendit se ad omnia quæ ad generationem pertinent. Et ita secunda plenitudo gratiæ attenditur in CHRISTO,

Præclara B. Thomæ declaratio, quomodo Verbũ incarnatũ, fuerit plenũ gratiæ & veritatis.

Diony. Areop.

in quantum eius gratia extendit se ad omnes gratiæ effectus, qui sunt virtutes, & dona, & alia huiuscemodi. Hactenus ex Beato Thoma.

Triplex gratia plenitudo in Christo.

Triplex autem fuit in CHRISTO plenitudo gratiæ: fuit enim in eo gratia habitualis, & gratia capitis, & gratia vnionis; & in his tribus habuit plenitudinem CHRISTVS. Habitualis gratia animæ CHRISTI concreta, fuit plenissima; quia fuit in summo gradu, & in summo modo, & in summa excellentia qua potest haberi, secundùm rationem gratiæ, & secundùm finem ad quem gratia ordinatur, qui est vnio intellectualis naturæ cum DEO: fuit, inquam, plenissima gratia, habens omnem virtutem gratiæ ad omnes operationes, & effectus gratiæ. Gratia etiã capitis, fuit in CHRISTO plenissima, vtpote permanans ad omnes electos, non solùm homines, sed etiam Angelos: quamobrem paulò post in hoc loco dixit Ioannes: *De plenitudine eius nos omnes accepimus.* Gratia verò vnionis fuit infinita, quia vnio facta est in persona Verbi, quæ est infinitæ virtutis atque perfectionis. Alia etiam de causa, gratia hæc vnionis potest dici plenissima, quia Verbum non assumpsit in vnitatem personæ suæ tantùm mentem vel animam hominis; verùm etiam corpus, & omnes eius partes, quæcunq; ad veritatem atque integritatem humanæ naturæ pertinent: nec eas sibi vniuit ad certum aliquod tempus, sed in perpetuum, & nunquam ab ipso separandas. Cum hac sententia Ioannis dicentis, Verbum fuisse plenum gratiæ & veritatis, mirificè congruit etiam illud quod scribit Paulus in primo capite Epistolæ ad Colossenses de CHRISTO illis verbis: *In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare.* & in capite secundo eiusdem Epistolæ: *In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Quomodo autem huiusmodi plenitudo gratiæ fuerit propria CHRISTI, nec aliis communicata vel communicabilis; cùm Archangelus Gabriel B. MARIAM appellauerit gratiâ plenam; & in capite septimo Actuum Apostolicorum dicatur Stephanus fuisse plenus gratiâ & fortitudine; verissimè declarat B. Thomas in tertia parte, in quæstione septima, & in eius quæstionis articulo decimo; vnde lectori, quæstionis huius explicationem petere licet. 127

An plenitudo gratiæ, fuerit propria Christi, neq; aliorum vlli conueniens.

Luca 1.

Quadruplex plenitudo veritatis in Christo.

Reliquum est, vt demonstremus, quemadmodum CHRISTVS 128 fuerit

fuerit plenus veritatis. Nomen veritatis quatuor modis sumi potest, atque his omnibus modis verè dictũ est, CHRISTVM fuisse plenum veritatis. Primò, veritas dicitur, vt opponitur mendacio & simulationi atque fictioni: CHRISTVS autem non solùm veracissimus fuit, sed ipsa etiam veritas, in cuius ore nunquam inuentus est dolus, vt de ipso prædixerat Esaias cap. 53. Deinde, vt veritas significat fidem siue fidelitatem in promissis: & hac quidem ratione CHRISTVS, veritatis plenus fuit, plenissimè implens promissa omnia sua, & quæ de ipso per Prophetas in veteri Testamento prædicta fuerant. Ad hæc, vt veritas opponitur vmbræ & figuræ: lex enim Mosaica, quasi per vmbras & figuras præmonstrabat gratiam, & gloriam, æternámque salutem à DEO per CHRISTVM dandam hominibus; eam verò ipsa nec præstabat, nec præstare poterat. Venit CHRISTVS, qui omnes illas vmbras & figuras, exhibita veritate, sustulit, vel potiùs impleuit; & bona promissa, reuera, & cumulatissimè præstitit. Quarto modo sumitur veritas, vt idem significat atque scientia & sapientia: cuius quàm fuerit plenus CHRISTVS, non attinet demonstrare aliis verbis, quàm illis Pauli in capite secundo Epistolæ ad Colossenses: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.* Atque huius scientiæ & sapientiæ maiora indies CHRISTVS, secundùm ætatis incrementum, signa & opera edebat: Ideóque Lucas cap. 2. de eo dixit: *Puer* IESVS *crescebat sapientiâ ætate, & gratiâ, apud* DEVM *& homines.* Eodem spectat illud eiusdem Lucæ: *Qui fuit* *Luca vlt.* *vir potens opere & sermone.* Dicitur *opere*, propter plenitudinem gratiæ operantis in ipso. Dicitur *sermone*, propter plenitudinem veritatis & sapientiæ quæ in eius verbis & sermonibus elucebat.

TRIGESIMA QVARTA DISPVTATIO.

De testimoniis, quæ Joannes Baptista dixit de CHRISTO.

Super illis verbis:

Ioannes testimonium perhibet de ipso. Ver. 15.

129
HIc incipit secunda pars huius primi capitis, continens quatuor Ioannis Baptistæ de CHRISTO testimonia. *Cur omnes Euangelista tam diligèter*
Cur autem omnes quatuor Euangelistæ testimonia Ioannis de

Ioannis de Christo testimonia scripserint.

nis de CHRISTO tanta cura & diligentia scripserint, plures afferri causæ possunt. Primò quidem, vt pateret, Ioannem fideliter ac diligenter præstitisse munus, cuius obeundi gratiâ missus fuerat à DEO, scilicet, vt testimonium perhiberet de lumine, sicut paulò supra dictum est. Deinde, vt constaret, quæ Apostoli prædicauerunt & scripserunt de CHRISTI præstantia, ea vera esse, & credi à Iudæis oportere; vtpote consentanea testimoniis Ioannis Baptistæ, quæ Iudæi, propter summam eius viri auctoritatem, improbare non poterant. Ac demum, vt tam illustria de CHRISTO Ioannis testimonia, consignata litteris, proderentur posteritati, ad totius Ecclesiæ confirmationem atque consolationem. Nec verò putandum est, Ioannem aut non sæpius quàm quater, aut non plura, quàm quæ hîc memorâtur, testificatum esse de CHRISTO: siquidem & infra cap. 3. aliud eiusdem Ioannis de CHRISTO ponitur testimonium ab istis quatuor diuersum; & satis credibile est, qui ad hoc munus testificandi missus fuerat à DEO, eum quàm sæpissime, & quacunque oblata occasione id perfecisse. Sed illud quoque simillimum vero est, quatuor hæc testimonia exposita hoc loco à Ioanne Euangelista, fuisse insigniora, & in quibus principalis aliorum omnium sententia fermè comprehenderetur. Nec sanè quatuor hæc testimonia eo ordine, quo hîc narrantur, dicta sunt à Ioanne Baptista: nam, quod hîc ponitur primum, non fuisse ante omnia alia dictum, satis indicauit ipse Baptista verbis illis quæ sunt in hoc loco: *Hic est quem dixi vobis:* quibus verbis significat, idem se antea fuisse testatum. Secundum verò testimonium datum legatis Iudæorum, quoniam nulla fit in eo prioris testimonij mentio, nō temerè quispiam putauerit, fuisse primum. Denique, summa omnium testimoniorum Ioannis de CHRISTO, hæc fuit: Primò, testificari ipsum esse super omnes homines: *Qui desursum est*, inquit, *super omnes est*: & dicere, se non esse dignum soluere corrigiam calceamenti eius. Secundò, non se, sed ipsum esse verum CHRISTVM. Tertiò, ipsum esse verum Ecclesiæ sponsum, se autem, cæterósque sanctos omnes esse amicos sponsi. Quartò, ipsum baptizare non in aqua tantùm, sed in Spiritu sancto. Quintò, ipsum esse Redemptorem, & Saluatorem mundi, & Agnum DEI, qui tollit peccata mundi. Sextò, ipsum, iudicem

Sex res præcipuè ac principaliter Ioannem de Christo testificatū esse.
Ioan. 3.

iudicem omnium hominum esse futurum cùm ait, *Cuius ventilabrum in manu sua,&c.* quæ refert Matthæus cap. 3. Sicut autem satis manifestum est, quædam testimoniorum Ioannis fuisse dicta ante CHRISTI baptismum,& alia post baptismum: ita, quanto tempore ante vel post dicta fuerint,& quanto temporis interuallo vnum præcesserit aliud, minimè compertum est. *Matth.3.*

TRIGESIMA QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat. VER. 16.

130 DIXIT Baptista, post se venturum CHRISTVM, non quidem in mundum, quippe iam per viginti nouem annos CHRISTVS fuerat in mundo, cùm hoc ipse dixit: sed illum post se venturum dixit ad Baptizandum & ad prædicandum. Pro eo autem quod hîc dictum est, *Ante me factus est*, Marcus & Lucas dixerunt, *fortior me est.* Vnde licet intelligere, illud *Ante me*, non significare temporis antiquitatem, sed virtutis & honoris atque dignitatis præstantiam. Secundùm hanc etiam significationem, ista præpositione *ante*, vsus est Moises in capite quadragesimo octauo, libri Genesis, cùm narrat, Iacob in benedicendo filiis Ioseph, posuisse Ephraim, qui minor natu erat, ante Manassem natu maiorem; id autem est, illum prætulisse huic. *Quid sit, Christum esse factum ante Ioannem.*

131 Fuit sanè quàm futilis & nugatoria Arrianorum argumentatio, ex hoc loco probare volentium, CHRISTVM, etiam secundùm illam, quam dicebatur habere, diuinitatem, esse à DEO factum, & esse creaturam. Si enim CHRISTVS factus est ante Ioannem, & non est factus ante eum secundùm humanitatem, quia sic sex mensibus fuit illo posterior: ergo factus est secundùm alteram eius naturam diuiniorem. Verùm, illud *ante*, non posse referri ad tempus, quo detorquebant Arriani, sed ad honorem & dignitatem referri oportere, patet ex eo, quod proximè post subditur, *Quia* *Futilitas argumentationis Arrianorum contra Christi diuinitatem, ostenditur.*

prior me erat. Si enim Baptista significasset, CHRISTVM fuisse factum ante se, ineptam profectò rationem reddidisset, an scilicet, CHRISTVS ante me factus est, quia prior me erat; nam & DEVS prior erat quàm Ioannes, nec ideo tamen ante ipsum factus fuerat. Ergo, *Ante me factus est*, idem significat, atque honore ac dignitate, gratiâ & scientiâ & potentiâ præstantior me est: & secundùm hanc significationem, etiam elegantes scriptores Latini præpositionem istam *ante*, frequenter vsurpant.

Decem Christi opera, quæ maximè eius virtutē atque fortitudinem demonstrant.

Cæterùm, nos perpendamus id quod paulò supra diximus, pro hoc *Ante me factus est*, Marcum & Lucam dixisse, *fortior me est*. Sanè, maximam CHRISTI fortitudinem, plurima & maxima opera eius, quæ hìc cursim percensebo, apertè declarârunt. Primò, solus ipse potuit regnum peccati delere. Secundò, Diaboli potentiam euertere. Tertiò, destruere mortis imperium. Quartò, infernum spoliare, atque inde captiuos educere. Quintò, ianuam cœli, vsque ad id temporis, cunctis mortalibus clausam, in perpetuum aperire. Sextò, DEVM nostris offensum peccatis, placatum nobis & propitium reddere. Septimò, ex mortuis propria virtute resurgere. Octauò, terrenum corpus super omnes cœlos extollere, & ad dexteram DEI omnipotentis collocare. Nonò, omnem propè terrarum orbem, per Euangelij ac fidei prædicationem, & receptionem, suo imperio subiicere. Decimò, Ecclesiam suam per vniuersum mundum prolatatam, perpetua suæ prouidentiæ assistentia, & ab hominibus, & à Dæmonibus inexpugnabilem atque insuperabilem facere. 132

De hac CHRISTI fortitudine Dauid prophetico spiritu prædixit illud quod legitur in Psalmo vigesimo tertio: *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* Et Esaias cap. 9. *Vocabitur nomen eius, fortis &* Abacuch cap. 3. *Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius.* Hanc suam fortitudinem significauit ipse Dominus Ioannis 16. *Confidite, ego vici mundum.* Et Ioannis 12. *Nunc princeps huius mundi eijcietur foras,* & ibidem: *Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Sed apertissimè hoc indicauit per parabolam, quam Lucas in capite vndecimo sui Euangelij refert illis verbis: *Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens* 133

Locus Lucæ 11.

perueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Atque eò admirabilior eſt CHRISTI fortitudo, quòd ea in iis quæ videntur infirmiſſima, vt in Paſſione & Morte, in paupertate & in humilitate, ſuam maximè vim oſtendit: vt veriſſimum ſit illud Pauli dictum: *Quod infirmum eſt* DEI, *fortius eſt omnibus hominibus.* *ad Corinth. 1.*

TRIGESIMA SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et de plenitudine eius, nos omnes accepimus. VER. 16.

134 ORIGENES, Theophylactus, Rupertus, & Caietanus, & hæc verba, & quæ deinceps proximè ſequuntur, putant eſſe ipſius Ioannis Baptiſtæ, & ad eius teſtimonium pertinere; idque ita probant: Primò, quia hoc demonſtrat illa particula *Et*, coniungens quæ ſequuntur cum præcedentibus verbis Baptiſtæ. Deinde, quia poſt hæc verba ſubditur: *Hoc eſt teſtimonium Ioannis.* Ad hæc, quia ſatis ineptum fuiſſet, inchoatam teſtimonij Baptiſtæ narrationem, Ioannem Euangeliſtam, interpoſitione verborum ſuorum, interrumpere ac perturbare. Ideo autem volunt, hæc verba dixiſſe Baptiſtam, quò planiùs oſtenderet id, quod obſcurè dixerat, CHRISTVM fuiſſe factum ante ipſum, & fuiſſe priorem ipſo.

An hæc verba, & proximè ſequentia, ſint Ioannis Baptiſtæ, an Euangeliſtæ.
Origenes. Theophylact. Rupertus. Caietanus.

135 E diuerſo autem Chryſoſthomus, Auguſtinus, Cyrillus, Beda, Ianſennius, cenſent, iſta verba eſſe Ioannis Euangeliſtæ, quibus declaratur, verum fuiſſe prænarratum Baptiſtæ de CHRISTO teſtimonium. Quid enim mirum, fuiſſe CHRISTVM priorem atque præſtantiorem Ioanne Baptiſta, cùm ſit ipſe vnigenitus à patre, in ſinu eius requieſcens, & gratiæ atque veritatis effector, & fons, vnde omnis gratia permanat ad homines. Probabiliorem faciunt hanc ſententiam, tum quòd illa nomina vnigenitus, & IESVS, & CHRISTVS, non fuere vſitata Baptiſtæ: tum quòd illa *gratia & veritas per* IESVM CHRISTVM *facta eſt*, & illud, *Ipſe enarrauit*, non poſſunt pertinere ad tempus quo Baptiſta hæc locutus

Chryſoſt. Auguſtinus. Cyrillus. Beda. Ianſennius.

cutus est, sed ad posteriora tempora, quibus CHRISTVS iam hominibus doctrinam & potentiam suam manifestauerat. Illa porrò verba, *Hoc est testimonium Ioannis*, non ad præcedens eius testimonium pertinent, sed ad proximè subsequens testimonium, dictum legatis Iudæorum, missis ad Baptistam.

Sed nos enucleatè declaremus illa verba: *De plenitudine eius nos* 136
omnes accepimus. Triplex est plenitudo gratiæ: vna est gratiæ sufficientis ad explendum munus & ministerium à DEO iniunctum homini: & hæc plenitudo gratiæ fuit in Baptista, in Stephano, & in Apostolis. Altera est plenitudo gratiæ, non tantùm sufficientis, sed etiam superabundantis; qualis fuit in Beatissima MARIA, & quam significauit Gabriel, cùm ei dixit: *Aue gratia plena.* Tertia est plenitudo gratiæ redundantis & superefluentis in omnes; & hæc propria est CHRISTI. Propter hanc plenitudinem gratiæ CHRISTVS dicitur radix, Sancti verò, rami: ille, vitis; hi, palmites: ille, fundamentum, hi, superfundati & superædificati in ipso: ille, Sol; hi, stellæ: ille, fons; hi, riuuli ex eo fonte promanantes: ille, quasi cor; hi, tanquam venæ, & arteriæ, & nerui: denique, ille, caput; hi, membra.

Triplex plenitudo gratiæ.

Lucæ 1.

Qualis sit gratia & in Christo, & in Sanctis eius.

In illis autem verbis *De plenitudine eius*, illa præpositio *de*, varia 137
significare, & varias reddere potest sententias. Primò, significare potest efficientiam, quia plenitudo gratiæ CHRISTI, effectrix fuit omnis gratiæ quæ data est aliis. Secundò, significare potest exuperātiam quandam & redundantiā illius plenitudinis CHRISTI in alios. Tertiò, potest significare participationem; in CHRISTO enim fuit plenitudo gratiæ: Alij verò non totam plenitudinem, sed aliquantam eius partem, alij quidem maiorem, alij verò minorem habuerunt. Quartò, potest etiam significare velut quandam similitudinem, vt sensus sit: Accepimus nos gratiam aliquatenus similem ei gratiæ, quam CHRISTVS habuit in ipsa plenitudine gratiæ. Consimile huius videri potest illud, quod Dominus dixit Moisi, & scriptum est in capite vndecimo libri Numerorum: *Auferam de spiritu tuo, & dabo illis.* Id autem est, dabo illis spiritum & gratiam, aliqua ex parte similem ei quam tu habes. Cùm autem dicitur *De plenitudine eius*, illud pronomen *eius*, denotat CHRISTVM, non tantùm, quà DEVS est; sed etiam, quà est

Præpositio De multiplicem significationē & vim hoc loco habere potest.

Locus libri Numerorum cap. 11.

est homo, & est caput omnium electorum, & causa meritoria & efficiens omnis eorum gratiæ. Iam verò, dixit: *Nos omnes accepimus*, quia, licèt omnes iusti qui præcesserunt aduentum CHRISTI, & iustificati sunt per fidem eius, vel explicitam vel implicitam, adepti sint æternam salutem: tamen, qui post aduentum CHRISTI fuerunt iusti & sancti, vberiorem & perfectiorem gratiam acceperunt; sicut Dominus ipse dixit apud Ioannem cap. 10. *Ego veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant.* Et ante istos omnes, Apostoli de plenitudine CHRISTI plenissimè acceperunt, primitias videlicet spiritus habentes, id est, & priùs, & abundantiùs aliis gratiam accipientes. Dixit absolutè, & præcisè *accepimus*, non declarans hoc vel illud bonum, quod acceperint; vt generatim indicaret omnia bona; qualiacunque, & quantacunque sint, dari hominibus per CHRISTVM.

TRIGESIMA SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et gratiam pro gratia. VER. 16.

138 ONNVLLI Codices, vt innuit Beda, nō habent illam *Beda.*
coniunctionem *Et:* Augustinus tamen vult, eam om- *Augustinus.*
nino esse de contextu verborum Ioannis: sanè, habent eam vetustiores & emēdatiores libri tam Latini quàm Græci. Sed valde obscuram habent sententiam ista verba, *Gratiam pro gratia:* ideòque plures & admodum varias eorum interpretationes apud explanatores huius Euangelij reperire licet, quas nos ad sex redegimus. *Sex interpretationes, quid sit, gratiā pro gratia accipere.* Prima est Augustini & Bedæ: Pro gratia iustificante accipere gratiam glorificantem, si tamen in gratia iustificante quis perseuerŗet vsque ad finem: gloria verò quæ redditur à DEO meritis ex gratia iustificante profectis, etiam gratia vocatur à Paulo in sexto capite Epistolæ ad Romanos. *Augustinus. Beda.* Secunda interpretatio: pro prima gratia bene operante accipere secundam gratiam, per quam crescimus & confirmamur in gratia. Tertia: pro gratia & meritis CHRISTI, accipimus gratiam, qua nos forma-

liter iusti efficimur: vt illud *Pro*, dictum sit pro eo quod est *Propter*. Quarta: Pro gratia legis Mosaicæ, quæ erat imperfecta, vt quæ nec diuina perfectè doceret, nec humana mala sanaret; pro hac inquam gratia legis Mosaicæ, accepimus gratiam legis Euangelicæ, quæ & diuinarum rerum apertiorem & copiosiorem doctrinam continet; & sanandis animorum morbis efficacia præstat remedia. Hæc interpretatio est Chrysosthomi, Cyrilli, & Ruperti; quæ magnam ex eo fidem habet, quod proximè pòst subditur: *Lex per Mosem data est; gratia autem & veritas per* IESVM CHRISTVM *facta est*.

Chrysost. Cyrillus. Rupertus.

Caietanus. Quinta interpretatio est Caietani, noua illa quidem, sed acuta, 139
& planè redolens ingenium Caietani: quam ego propriis eius verbis hîc appositis, referam: explanans enim verba hæc, *Gratiam pro gratia*, ita scribit: Ne erraremus intelligendo, quòd accepimus de plenitudine CHRISTI bona, per modum cuiusdam naturaliter effluentis redundantiæ; sicut nonnulli Philosophi putârunt, DEVM, omnis perfectionis plenum, communicâsse bonitatem suam aliis rebus & hominibus naturali necessitate, ceu per quandam redundantiam siue effluentiam; idcirco Ioannes, ad hoc excludendum, adiunxit hæc verba, *Gratiam pro gratia*, significans communicationem diuinæ bonitatis cum hominibus non esse factam ex necessitate naturæ, sed mera eius voluntate ac liberalitate; hoc enim significat nomen Gratiæ, donum scilicet voluntariè, gratuitòque datum. Et quia sæpe bona quæ DEVS gratuitò dat, putant homines, vel casu sibi obtigisse, vel aliorum hominum fauore, vel cœlorum aut naturæ virtute sibi collata esse; ideo Ioannes addidit illud, *Pro gratia*, significans, bona quæ de plenitudine CHRISTI accepta sunt, esse gratiam, tam ex parte donantis, qui dat ea gratuitò; quàm ex parte accipientium, qui agnoscunt ea, non tanquam meritis suis debita, sed vt prorsus indebita, & gratuitò sibi esse donata. Hoc enim est accipere gratiam pro gratia, id est, sub ratione gratiæ: sicut accipere aurum pro auro, & non pro aurichalco, & accipere margaritam pro margarita, & non pro alio lapide. Hactenus ex Caietano.

Sexta interpretatio est huiusmodi: Hæc locutio, *Gratiam pro* 140
gratia, videtur esse phrasis Hebraica significans plenitudinem & velut

velut quandam vniuersalitatem gratiæ. Et videtur similis illis locutionibus satis in Sacra scriptura frequentatis: De die in diem: à generatione in generationem: de virtute in virtutem: à sæculo in sæculum: quarum locutionum hæc est sententia, per omnem diem, per omnes virtutes, in omni generatione, omni sæculo siue per omnia sæcula. Sed huic locutioni Ioannis, *Gratiam pro gratia*, simillima videtur illa locutio, quæ est in secundo capite libri Iob: *Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet, dabit homo pro anima sua.* Quorum verborum hæc est sententia: Pro anima sua, siue pro vita sua conseruanda, dabit homo pellem pro pelle, id est, omnes pelles; id autem est, omnes diuitias, & omnia bona sua: Priscorum enim hominum opulentia, in abundantia gregum & armentorum posita erat.

Locus Iob c. 2.

TRIGESIMA OCTAVA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Quia lex per Moysem data est, gratia autem & veritas per IESVM CHRISTVM facta est. Ver. 17.

141 VERBA hæc trimembrem continent, pulcherrimamq; antithesin: vnam, inter Moysem & CHRISTVM; alteram, inter legem veterem & legem Euangelicam, quæ est gratia & veritas: Tertiam, inter esse datam & esse factam. Prima itaque antithesis inter Moysem & CHRISTVM, multis modis significat excellentiam CHRISTI super Moysem. Primò, quia Moyses fuit tanquam famulus & seruus in domo DEI: CHRISTVS fuit vnigenitus DEI, in sinu eius manens. Secundò, Moyses fuit dux Hebræorum: CHRISTVS perpetuus Rex & dominus omnium hominum, quorum fuit Cõditor atque Redemptor. Tertio, Moyses, quia assumptus fuit ex aquis, nomẽ istud accepit: CHRISTVS, quia super omnes & homines & Angelos vnctus à DEO est oleo lætitiæ, CHRISTI nomen habuit. Quartò, Moyses homo tantùm fuit, nec sine peccatis: CHRISTVS, homo simul & DEVS; & quâ

Ostuplex Antithesis inter Moysem & Christũ Dominum demonstrãs excellentiam Christi super Moysem.

& quâ homo, ſegregatus à peccatoribus, & purior cœlis. Quinto, Moyſes non potuit Hebræum populum introducere in terrā promiſſionis: CHRISTVS innumerabiles ex cunctis Gentibus introduxit, & introducet in cœleſtem patriam; ipſe nāmque clauſam mortalibus cœli ianuam, in perpetuum reſerauit. Sexto, Moyſes liberator fuit Hebrææ Gentis ab Ægyptiaca Pharaonis ſeruitute: CHRISTVS liberator fuit omnium hominum à ſeruitute peccati, & à poteſtate Diaboli, & à reatu mortis æternæ; ipſe iuſtos ex carcere inferni eduxit, & in cœlum extulit. Septimo, Moyſes propter conſuetudinem familiariſſimè loquendi cum DEO, radiantem habebat faciem, & velo tegebat eam cùm loquebatur Iudæis: CHRISTVS, propter ſubſtantialem vnionē cum DEO, erat ſplendor ipſe gloriæ DEI; quem, veniens ad homines, velo carnis obtexit. Octauo, Moyſes vmbras & figuras futurarum rerum atque bonorum præferebat: CHRISTVS veritatem ipſam rerum & bonorum demonſtrabat, & implendo præſtabat.

Decem differentiæ inter legē veterem & legē Euāgelicam.

Altera eſt antitheſis inter legem, Moſaicam videlicet, & inter 142
gratiam & veritatem, quæ eſt lex Euangelica, quæ appellatur lex gratiæ & ſpiritus. Primò, lex vetus vni tantùm Hebrææ Genti data eſt: Lex Euāngelica omnibus gentibus lata eſt, ſicut Dominus

Marci vlt.

Apoſtolis dixit, *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* Secundò, lex vetus fuit quodammodo carnalis, populo nimirum carnali congruens; quamquam alio nomine, etiam ipſa ſpiritualis fuit, & ſic appellatur à Paulo in capite ſeptimo Epiſtolæ ad Romanos. Lex Euangelica eſt omnino ſpiritualis, non corporalia & temporalia bona promittens: ſed ſpiritualia & æterna. Tertiò, lex vetus erat lex paruulorum, qui ſolidum cibum non ferunt, ſed lacte tanquam paruuli aluntur: Lex Euangelica eſt lex virorum, ſolido cibo virtutis & doctrinæ gaudentium. Quartò, lex vetus erat oneroſa, & vt dixit B. Petrus, importabilis: Euangelicæ legis iugum eſt ſuaue, & onus leue, ſicut dixit Dominus. Quintò, lex vetus erat lex timoris: lex Euangelica eſt lex amoris, & charitatis quæ foràs mittit timorem. Sextò, lex vetus erat lex ſeruitutis, terrens, & comminatione ſuppliciorum compellens & quaſi cogens homines ad ſui obſeruantiam: Lex Euangelica eſt lex libertatis, ad ſui obſeruantiam ducēs homines nō metu pœnæ, ſed amore iuſtitiæ. Septimò, lex

lex vetus erat lex temporaria, nec ſemper manſura: Lex Euangelica nunquam ceſſabit, vt in eius locum alia lex melior & perfectior ſufficiatur. Octauò, lex vetus imperfectè, & ſubobſcurè tradebat res diuinas, & quæ ad æternam ſalutem hominum pertinent: lex Euangelica tradit copioſam, & apertam, explicatámque cognitionem diuinarum rerum, & eorum, quæ noſſe vel neceſſarium ſit, vel perquàm vtile ad bene beatéque viuendum. Nonò, lex vetus fuit vmbratilis, & figuratiua rerum: lex Euangelica ſine vmbris & figuris docet hominem & diuina myſteria, & quæ neceſſaria ſunt homini ad ſalutem animæ comparandam. Decimò, lex vetus indicabat peccatum homini, ſed id non tollebat, non præbens efficacia ſanandis animorum morbis remedia: lex Euangelica ſanat morbos animæ, tollítque peccata, quia præſtat abundantem gratiam. Etenim per gratiam Euangelicam hæc bona præſtantur homini: Primò, delentur peccata: Secundò, datur facultas bene operandi, & deinceps vitandi peccata: Tertiò, domatur concupiſcentia, vt ſit obediens rationi & legi DEI. Quartò, validè reſiſtitur Diabolo, ita vt ei præualeat homo iuſtus: Quintò, vincitur mundus, & mundana bona & gaudia contemnuntur: Sextò, facit homo iuſtus opera DEO accepta, & quorum merces in cœlis eſt vita æterna. Septimò, per iſtam gratiam fit homo non ſolùm amicus DEI, ſed etiam filius, & hæres bonorum eius. Octauo per hanc ipſam gratiam omnia aduerſa & mala non tantùm patienti animo, ſed etiam gaudenti, & gloriabũdo perferuntur; quin etiam mors ipſa expetitur, tanquam breuis ad DEVM perueniẽdi via: quemadmodum ſancta Eccleſia de ſanctis martyribus canit:

Octo bona, quæ præſtat homini lex & gratia Euangelica.

Terrore victo ſæculi,
Pœniſque ſpretis corporis,
Mortis ſacræ compendio
Vitam beatam poſſident.

Tertia antitheſis eſt inter illud *Data* & illud *Facta*. Moyſes enim, ne illius quidem legis imperfectæ fuit author & conditor, ſed promulgator tantùm: CHRISTVS autem perfectiſſimæ legis & gratiæ Euangelicæ fuit non ſolùm prædicator & doctor, ſed effector, & largitor.

TRIGESIMA NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 18. DEVM nemo vidit vnquam.

BEATVS Ioannes prætulit CHRISTVM Ioanni Baptistæ, cùm paulò supra dixit: *Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine:* prætulit CHRISTVM etiam Moysi, cùm dixit, Moysem fuisse datorem legis, CHRISTVM autem gratiæ & veritatis effectorem. Hoc, ne mirum, aut etiam incredibile videretur Iudæis, reddit hanc eius rei causam: neque Moyses, neque Prophetæ DEVM viderunt, CHRISTVS verò non solùm vidit DEVM; sed etiam, tanquam vnigenitus, manet in sinu Patris, omnis potentiæ ac sapientiæ eius consors. Non igitur mirum videri debet, CHRISTVM plus gratiæ ac sapientiæ attulisse hominibus, quàm Moysem & Prophetas: hi enim serui fuerunt DEI; ille, filius vnigenitus, habens omnia quæ Pater habet. Huius sententiæ: DEVM *nemo vidit*, similem omnino sententiam habet idem Ioannes in capite quarto primæ suæ Epistolæ, & in capite sexto huius Euangelij similem refert sententiam dictam à Domino Iudæis, illis verbis, *Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is qui est à* DEO, *hic vidit patrem.* Paulus quoque in primo capite prioris Epistolæ ad Timotheum, DEVM appellat inuisibilem: & in capite vltimo eius Epistolæ hæc scribit de DEO: *Qui lucem habitat inaccessibilem; quem nullus hominum vidit, neque videre potest.* Et in trigesimo tertio capite libri Exodi scriptum est, Moysi cupienti ac petenti videre faciem DEI, respondisse DEVM: *Faciem meam videre non poteris; non enim videbit me homo, & viuet.* 143

Hanc sententiam Deum nemo vidit, *tribus modis intelligi posse.*

Hæc porrò sentētia, (nullum fuisse vnquā qui viderit DEVM,) 144
tribus modis intelligi potest. Primò, nullum naturali lumine ac facultate intellectus vidisse DEVM, id est, clarè vidisse ipsam DEI essentiam, vt in se est; de hac enim visione DEI loquitur scriptura & hoc loco, & alibi cùm negat, fuisse vllum qui DEVM viderit. Nimirum, cùm essentia DEI sit supernaturale obiectum intelli-

intelligibile respectu cuiuscunque intellectus creati tam humani quàm Angelici, idcirco nullus intellectus creatus, nisi supernaturali gratia DEI eleuatus, ad visionem diuinæ essentiæ adspirare potest. Altero modo potest hæc sententia intelligi, de visione DEI comprehensiua, qua DEVS tantùm cognoscitur, quantùm est cognoscibilis: & quia DEVS, cùm sit infinitæ virtutis, atque perfectionis, est infinitè intelligibilis, propterea nullus intellectus creatus, cùm sit finitæ virtutis & capacitatis, huiusmodi visione comprehensiua aut vidit, aut etiam videre potest DEVM: & istis duobus modis videndi, neque in hac vita, neque in cœlo, neque ab homine, neque ab Angelo DEVS videri potest. Tertio modo sententia hæc intelligi potest de visione diuinæ essentiæ, quam homo habeat vitam agens in terris mortalem, vt sit hic sensus: Nullus hominum mortalem in terris vitam agens, DEI vidit essentiam: & hoc indicauit Dominus illis verbis quæ suprà retulimus, *Non enim videbit me homo, & viuet.* At verò, CHRISTVS Dominus etiam dum in terris erat, omnibus suprà dictis tribus modis videbat DEI essentiam: nam, quà DEVS erat, & naturaliter, & comprehensiuè DEVM videbat: quà verò erat homo, etiam dum vixit in terris, vidit DEVM, quia eius anima ab initio suæ creationis fuit beata, clarè videns DEVM, & beatificam eius visionem atque fruitionem habens.

Christus Dominus, etiam cùm in terris mortalem degebat vitam, tribus modis videbat Deũ.

145 Verùm, huic sententiæ planè aduersari videtur, quod in diuina scriptura de Moyse scriptum est & in trigesimo tertio capite Exodi, & in duodecimo capite libri numerorum: illic enim sunt hæc verba: *Loquebatur Dominus ad Moysem facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.* Hîc autem ita scriptum est: *Seruus meus Moyses in omni domo mea fidelissimus est: ore ad os loquor ei; & palàm, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* His verbis diuinæ scripturæ permoti non pauci veterum Doctorum & patrum senserunt, Moysem vidisse DEI essentiam: hoc enim indicat Basilius in homilia prima in Hexameron. & Ambrosius libro primo in Hexameron. cap. 2. & Augustinus in libro duodecimo super Genesi ad litteram cap. 27. & in Epistola centesima duodecima cap. 12. & S. Thomas in prima parte quæstione duodecima articulo vndecimo, & clariùs in secunda secundæ quæstione centesima septuagesima.

Quæstio an Moyses viderit Dei essentiam. Explicatur copiosè locus Exod. cap. 33. & libri Numerorum cap. 12.

Basilius. Ambrosius. Augustinus. S. Thomas.

geſima quarta, articulo quarto, & quæſtione centeſima ſeptuageſima quinta articulo tertio. Horum ſententia maximè nititur ſupradictis illis verbis, quæ de Moyſe ſcripta ſunt Exod. 33. & Numeror. 12. quòd Moyſes non per ænigmata, nec per figuras videbat Dominum, ſed palàm, & facie ad faciem: viſio autem DEI facie ad faciem, eſt clara viſio diuinæ eſſentiæ, ſecundùm illud

Locus primæ ad Corinthios cap.13. quod Paulus dixit in capite decimo tertio prioris Epiſtolæ ad Corinthios: *Nunc videmus in ſpeculo & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

Ex aduerſo autem, complures alij & grauiſſimi patres contra 146
ſenſerunt, negantes, Moyſem vidiſſe DEI eſſentiam: horum
Dionyſius Areopagita. princeps Dionyſius Areopagita in quarto capite libri de cœleſti Hierarchia confirmat his verbis: Si quis fortaſſe dixerit, ex DEO ipſo, abſque vllo medio, quibuſdam ſanctorum diuinas apparitiones contigiſſe; is illud ex ſacratiſſimis libris ſapienter intelligat, quòd, ſecretum ipſum DEI, quodcunque tantùm illud eſt, nemo vnquam vidit, neque videbit. Atque eo in loco latè diſputat, omnes DEI viſiones & apparitiones factas hominibus ſanctis in veteri Teſtamento, non à DEO immediatè, ſed per Angelos eſſe illis factas. Idem Dionyſius in primo capite libri de Myſtica Theologia, cùm locutus eſſet de familiariſſima conſuetudine & ſermocinatione & cõuerſatione, quam Moyſes in mõte Sina cum DEO habuit, ſubdit hæc: Atque ibi non ipſi congreditur DEO, neque ipſum cernit, eſt enim inuiſibilis DEVS, ſed locum vbi ſtetit. Sic

Nazianzenus. Hieronymus. Cyrillus. Gregorius. Augustinus. S.Thomas. Dionyſius. Eandem ſententiam tenuit Nazianzenus in libro ſecundo Theologiæ, & Hieronymus ſuper ſextum caput Eſaiæ, & Cyrillus in libro primo commentariorum ſuper hoc Euangelium Ioannis cap. 22. & S.Gregorius in libro decimo octauo Moralium cap.6. quin etiam ipſemet Auguſtinus in hoc loco, & S. Thomas in prima ſecundæ apertè negârunt, Moyſem vidiſſe DEI eſſentiam; licèt aliis in locis contra ſenſiſſe videantur: ſed iſtorum Patrum verba, quæ firmant hanc ſententiam, paulò infrà referemus.

QVA

QVADRAGESIMA DISPVTATIO.

Super eadem quæstione, An Moyſes viderit eſſentiam DEI? *exponitur Auctoris ſententias quæ non eſt aliud, niſi proximæ ſuperioris ſententiæ maior quædam explanatio, & quadruplex confirmatio.*

147 MIHI poſterior, quam proximè retuli, Patrum ſententia aientium, Moyſem nunquam in terris vidiſſe DEI eſſentiam, ſimillima vero ſit, & probabiliſſima: maximam verò eſſe probabilitatem huius ſententiæ, quatuor modis argumentari poſſum. Ac primo quidem, id ſatis euidenter perſpicitur ex hoc ipſo loco, in quo dicitur, DEVM *nemo vidit vnquam.* Etenim eo maximè Ioannes oſtendit, tam gratia, quàm veritate longè præſtantiorem fuiſſe CHRISTVM quàm Moyſem; quia Moyſes nunquam in terris vidit DEVM; CHRISTVS autem non ſolùm vidit DEVM, verùm etiam in ſinu eius, tanquam vnigenitus ipſius, erat: quapropter & apud DEVM gratioſiſſimus, & omnium DEI ſecretorum conſcius fuit. Et hoc ipſum confirmant illa verba Domini, quæ refert Ioannes infra cap. 6. *Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui eſt à* DEO; *hic vidit Patrem.* Quibus verbis ſatis oſtendit Dominus, præter ipſum CHRISTVM nullum aliorum omnium hominum vidiſſe DEVM.

Quatuor modis probatur, Moyſem non vidiſſe in terris Dei eſſentiam.

148 Deinde, in illo ipſo trigeſimo tertio capite libri Exodi, in quo ſcriptum eſt, Dominum loqui ſolitum cum Moyſe facie ad faciem, paulò poſt, ipſi Moyſi vehementer cupienti & petenti videre faciem & gloriam DEI, reſpondit DEVS: *Faciem meam videre non poteris; non enim videbit me homo, & viuet.* Ergo, illa viſio DEI facie ad faciem quam dicitur Moyſes habuiſſe, non erat viſio diuinæ eſſentiæ: ſi enim eam habuiſſet Moyſes, non petiiſſet eam, tanquam quid nouum & inſolitum ſibi, nec DEVS eam denegâſſet ei, tamquam impoſſibilem ipſi, & cuiuis mortalium. Et ſolùm conceſſit ei, vt videret, non faciem, ſed poſteriora ipſius tranſeuntis. Sic enim eo in loco ſcriptum eſt: *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet. Sed ecce, eſt locus apud me, &*

ſtabis ſupra petram: cúmque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam te dextera mea, donec tranſeam; tollámque manum meam, & videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.

Ad hæc, ſi vnquam Moyſes vidiſſet eſſentiam DEI, tunc præ- 149
cipuè vidiſſet, cùm fuit in monte Sina manens cum DEO per quadraginta dies, nihil comedens nec bibens; & iterum per alios quadraginta dies ibidem manens cum DEO; duabus enim iſtis vicibus maiorem, atque interiorem, & diuturniorem quàm aliàs vnquam, habuiſſe dicitur cum DEO familiaritatem, & ſermocinationem, & conuerſationem. At, Moſem non vidiſſe tūc DEVM, imò nec immediatè locutum eſſe cum DEO, ſed cum Angelo, & legem ipſam non à DEO immediatè, ſed per Angelos accepiſſe, affirmat B. Dionyſius in primo capite libri de Myſtica Theologia, & in capite quarto libri de cœleſti Hierarchia, idque confirmat auctoritate Sacræ ſcripturæ idipſum atteſtantis: haud dubiè ſignificans Paulum, qui hoc in tertio capite Epiſtolæ ad Galathas tradit; & B. Stephanum, qui hoc ipſum dixit in ea concione, quam proximè ante mortem ſuam habuit ad Iudæos, vt refert Lucas in ſeptimo capite libri de Actibus Apoſtolorum. Quòd autem in monte Sina non DEVS immediatè loqueretur cum Moyſe, ſed Angelus, apertè dixit B. Stephanus, in loco proximè citato, vbi loquens de Moyſe, hæc dixit: *Hic eſt, qui fuit in Eccleſia in ſolitudine, cum Angelo qui loquebatur ei in monte Sina; & accepit verba vitæ dare nobis.*

Dionyſius.

Poſtremò, ſi propterea putatur Moyſes vidiſſe DEI eſſentiam, 150
quia ſcriptura dicit, eum vidiſſe DEVM, & locutum eſſe cum DEO facie ad faciem: ob eandem ſanè cauſam dicendum eſſet, etiam ſanctum Patriarcham Iacob vidiſſe DEI eſſentiam; quoniam ſcriptura in trigeſimo ſecundo capite libri Geneſis inducit eum loquentem hæc verba: *Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea.* Nemo tamen fuit vnquam neque de Patribus, neque de Theologis, aut explanatoribus Sacræ ſcripturæ, qui arbitratus ſit, Iacob vidiſſe DEI eſſentiam. Et verò, illum, quem viderat Iacob, non fuiſſe DEVM immediatè, ſed Angelum, ex eo ipſo loco manifeſtum eſt. Dicitur enim ille luctatus eſſe cum Iacob, nec præualere potuiſſe contra ipſum; & Iacob interrogâſſe eum,

An Iacob, quia dicitur vidiſſe Deum facie ad faciem, viderit Dei eſſentiam.

eum, quod esset nomen eius. Sanè, nullum dubitandi de hac re locum reliquit Propheta Oseas, qui capite duodecimo, hæc de luctatione Iacob cum Angelo verba scripsit: *In fortitudine sua directus est cum Angelo: & inualuit ad Angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum.* B. Thomas in prima parte in quæstione duodecima in articulo vndecimo, & in responsione ad primum: Quòd dicitur Iacob, inquit, vidisse DEVM facie ad faciem, referendum est non ad ipsam diuinam essentiam, sed ad figuram in qua repræsentabatur ei DEVS; quod etiam pertinet ad quandam Prophetiæ eminentiam. Vel illud dixit Iacob, ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis, supra communem statum. Sic B. Thomas. Iacob certè, quia viderat Angelum in specie corporali & visibili per corpus assumptum ab eo, & ad similitudinem corporis humani figuratum; & sic viderat eum sibi præsentem, & ore ad os secum loquentem; propterea dixit, vidisse se Dominum facie ad faciem; Dominum appellans Angelum, sicut Abraham & Loth, & Manue pater Sampsonis appellårunt.

B. Thomas.

Genesis 18. & 19. Iudicum 13.

151 Hanc porrò sententiam placuisse aliquando B. Augustino, duobus ex locis scriptorum eius manifestũ lectori faciam. In tractatu tertio in Euangelium Ioannis explanãs Augustinus hæc ipsa Ioannis verba, DEVM *nemo vidit vnquam*. Ita scribit de Mose: Moyses vidit nubem, vidit ignem, vidit Angelum: omnis illa creatura typum Domini sui gerebat, non ipsius Domini præsentiam exhibebat. Scriptura dixit, quòd Moyses loquebatur cum Domino ei contra in contra, sicut amicus cum amico suo: sed eadem tamen scriptura paulò post hæc ait, Moysem petiisse à DEO: *Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi te ipsum manifestè, vt videam te.* Et DEVM ei respondisse: *Non potes videre faciem meam.* Loquebatur ergo cum Moyse Angelus, portans typum Domini: & illa omnia, quæ ibi per Angelum facta sunt, futuram gratiam & veritatem quæ per CHRISTVM facta est, promittebant. Sic hoc loco Augustinus. Idem Augustinus in libro duodecimo super Genesi ad litteram, & in eius libri capite vigesimo septimo hæc scribit: In libro Exodi dicitur, quòd Dominus locutus est Moysi facie ad faciem: & paulò post subditur, dixisse Moysen DEO: *Ostende mihi gloriam tuam.* Sentiebat ergo Moyses quod videbat de DEO;

Duo loca B. Augustini, in quibus ipse negat, Moysem vidisse Dei essentiã.

& quod

& quod non videbat, videre desiderabat & petebat. Sic ibi Augustinus. Ergo, secundùm ipsum, Moyses non videbat DEI essentiam, quam videre desiderabat, & cuius visionem DEVS ei denegauit. Hanc quoque sententiam approbauit, & secutus est B. Thomas in prima secundæ, quæstione nonagesima octaua, articulo tertio, in responsione ad secundum. Cùm enim docere ac probare vellet, Moysem non immediatè legem accepisse à DEO, sed per Angelos; contra hoc ponit huiusmodi obiectionem: Scriptura dicit, Moysem vidisse DEVM facie ad faciem, & ore ad os locutum esse cum eo: ad hanc obiectionem ita respondet ipse: Cùm dicitur Moyses vidisse DEVM facie ad faciem, loquitur scriptura secundùm opinionem populi, qui putabat Moysem ore ad os loqui cum DEO; cùm per subiectam creaturam, id est, per Angelum & in nube ei loqueretur, & appareret, vel per visionem faciei intelligitur quædam eminens contemplatio & familiaritas cum DEO, quæ est infra essentiæ diuinæ visionem. Hæc Sanctus Thomas: qui, quòd Moyses non viderit DEI essentiam, probat verbis Augustini productis ex capite vigesimo septimo libri duodecimi super Genesi ad litteram, quæ nos paulò supra commemorauimus.

Locus B. Tho. in quo ipse sentit & docet apertè, Moysem non vidisse Dei essentiam.

QVADRAGESIMA PRIMA DISPVTATIO.

Super tribus quorundam veterum scriptorum falsis, circa visionem DEI, *sententijs.*

RIGENES non est veritus dicere, ne ipsum quidem Filium DEI videre substantiam DEI Patris. 152
hoc nempe de eo scripsit Epiphanius disputans in Hæresin sexagesimam quartam, & in Epistola ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum: idémque attribuit ei B. Hieronymus in Epistolis quas scripsit ad Auitum, & ad Pammachium. Sed error iste Origenis manifestè redarguitur ex hoc ipso loco Ioannis: is enim cùm dixisset, DEVM *nemo vidit vnquam*, subdit, *vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.* Significans his verbis, CHRISTVM non modò vidisse DEVM, sed etiã, tanquam vnigenitum eius filium, in sinu eius recumbere.

Origenis error, quòd Filius Dei non videat substantiam Dei Patris.
Epiphanius.
Hieronymus.

Expressius hoc demonstrauit ipse Dominus, cuius hæc verba refert Ioannes infra cap. 6. *Non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est à* DEO; *hic vidit Patrem.* Idémque Dominus apud Matth. cap. 11. dixit: *Nemo nouit Patrem, nisi Filius.* Si enim omnia quæ *Ioan. 5. & 17.* Pater habet, etiam Filius habet, vt ipse dixit; habebit quoque visionem paternæ substantiæ. Si Filius videt substantiam suam, videbit etiam substantiam Patris, cùm vna sit, eadémque substantia vtriusque, dicente filio, *Ego & Pater vnum sumus.* Et ipse Filius, secundùm Paulum, est figura substantiæ Patris, & imago inuisibilis DEI: ideóque Dominus dixit Philippo: *Qui videt me, videt & Patrem.* *Ad Hebr. 1. Ad Coloss. 1. Ioan. 14.*

153 Altera sententia fuit quorundam, qui dixerunt, nec homines, neque Angelos, neque in terris, neque in cœlis videre, aut visuros esse vnquam DEI substantiam, vt ipsa est in se: propterea tamen eos qui sunt in cœlis, dici videre faciem DEI, quia vident splendentem quandam similitudinem gloriæ DEI, & tam clarè vident DEVM, quàm visionis eius capax est creata natura; Nam etiam Iacob Genesis 32. dicitur vidisse DEVM facie ad faciem, cùm tamen in confesso apud omnes sit, Iacob non vidisse DEI essentiam. Pro hac sententia facere videtur illud, quod scripsit B. Petrus in capite primo prioris Epistolæ his verbis: *Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant Angeli prospicere.* Si Angeli desiderant videre Spiritum sanctum, ergo non vident eum: desiderium enim non est nisi eorum quæ quis non habet, & habere cupit. Videtur hoc sensisse Theodoretus in primo Dialogo qui inscribitur immutabilis, idémque annuere videntur & Chrysosthomus Homilia decima quarta in Ioannem, hunc ipsum locum Ioannis explanans; & item Euthymius, & Theophylactus. Sed enim, huic sententiæ aduersatur diuina scriptura: Paulus enim capite decimo tertio prioris Epistolæ ad Corinthios scripsit: *Videmus nunc per speculum in anigmate, tunc autem facie ad faciem.* Idem paulò etiam expressius docuit nos B. Ioannes in capite tertio primæ Epistolæ illis verbis: *Scimus, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est.* Dominus etiā dixit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi* DEVM *videbunt.* Chrysosthomus autem, si quis verba eius bene pensitet, loqui videtur de cognitione & visione DEI comprehensiua, qua

Secundus error quorundam circa visionē Dei. *Theodoretus.* *Chrysost.* *Euthymius.* *Theophyl.* *Locus primæ Epistolæ Ioannis cap. 3.* *Matth. 5.* *Chrysost.*

tantùm videtur DEVS, quantùm omnino eſt viſibilis: huiuſmodi autem viſionem DEI nulli creato intellectui poſſibilem eſſe conſtat.

Explicatur locus primæ Epiſtolæ Petri cap. 1.

Illud porrò dictum B. Petri, quòd Angeli deſiderant proſpicere 154
in Spiritum ſanctum, duplicem habet interpretationem, & neutra iſti ſententiæ ſuffragatur. Vel enim illud *deſiderant*, dictum eſt pro eo quod eſt, (ſummè gaudent & lætantur proſpiciendo:) vel illud *deſiderant*, non ſignificat eo loco priuationem viſionis DEI, ea quippe incredibiliter, atque immortaliter affligeret Angelos: ſed tantùm denotat remotionem & vacuitatem omnis ſatietatis & faſtidij circa viſionem DEI: ad hunc enim intellectum, in vigeſimo quarto capite libri Eccleſiaſtici diuina Sapientia de ſe dixit: *Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Codices Græci pro illo, *in quem*, habent *in quæ*, id autem refertur ad myſteria fidei, partim ad CHRISTVM, partim ad Eccleſiam eius & electos pertinentia; & partim iam impleta, partim deinceps implenda vſque ad finem mundi; de quibus myſteriis proximè antè locutus eſt Petrus. Quomodo autem hæc myſteria deſiderent Angeli proſpicere, bene declarauit Caietanus in Commentario eius loci, vnde lector petere germanam iſtius lectionis Græcæ intelligentiam poterit.

Caietanus.

Tertius error circa viſionē Dei.

Tertia ſententia fuit: cùm dicitur hoc loco DEVM *nemo vidit* 155
vnquam, id de viſione DEI patris tantùm intelligi debere. Etenim in DEI apparitionibus & viſionibus quæ ſanctis viris factæ in veteri Teſtamento, commemorantur in diuina ſcriptura, nunquam DEVS pater apparuit, ſed tantùm DEVS Filius; quod ipſe poſtea, ſumpta carne humana, in terris videndus, & cum hominibus conuerſaturus erat. Hoc ſenſit, & ſcriptum reliquit Tertullianus in eo libro quem aduersùs Praxeam ſcripſit: eadémque fuit aliorum quorundam veterum ſcriptorum opinio: quam hoc loco Auguſtinus, non ſine eius deteſtatione, commemorat; & diſcutit in libro ſecundo de Trinitate.

Tertullianus.

Auguſtinus.

Sed iſtam ſententiam manifeſtè refellunt duæ apparitiones & 156
viſiones DEI, duobus factæ Prophetis; Altera, quæ in veteri Teſtamento facta eſt Danieli, & narratur ab eo in capite ſeptimo: Altera verò, quæ in nouo Teſtamento facta eſt B. Ioanni, & ab eo exponitur

ponitur in capite quarto & quinto libri Apocalypsis. Ac Danieli quidem visus est antiquus dierum sedens in throno: simúlque visus est quasi filius hominis, cum nubibus cœli veniens ad illum antiquum dierum, & accipiens ab eo immensam potestatem, & gloriam, & imperium super omnes gentes, & regnum sempiternum. Ex qua narratione satis elucet, per illum antiquum dierum, significatum & repræsentatum esse DEVM Patrem: per illum autem filium hominis venientem in nubibus ad illũ antiquum dierum, & ab eo accipientem tantam gloriam & potestatem, significatum esse CHRISTVM Filium DEI. Beatus autem Ioannes vidit DEVM patrem in cœlo sedentem in throno: vidit etiam iuxta thronum eius CHRISTVM in specie, & figura agni occisi, accedentis ad DEVM sedentem in throno, & accipientis ab eo librum, quem in dextera sua tenebat, scriptum intus & foris, & signatum septem sigillis.

QVADRAGESIMA SECVNDA DISPVT.

Super illis verbis:

Vnigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Ver. 18.

Quid sit, Christum esse in sinu Dei Patris, septem interpretationes.

157 QVID significet, (esse in sinu Patris) multis, & variis modis explicitur. Primo, secundùm Augustinum, quod est in sinu, est occultum aliis: sic enim scribit in tractatu tertio in Ioannem, Quid est, in sinu Patris? in secreto Patris. Non enim DEVS habet sinum, sicut nos habemus in vestibus: sed quia sinus noster intus est; secretum DEI Patris, sinum Patris appellauit. In secreto igitur Patris, qui Patrem nouit, ipse enarrauit. Sic Augustinus. Secundo, esse in sinu, metaphoricè significat, esse dilectissimum & charissimum Patri. Tertio, esse apud Patrem in maximo pretio, & honore, & gloria. Quarto, esse apud Patrem gratiosissimum, vt quiduis facillimè ab eo obtinere queat. Quinto, esse Patri coniunctissimum, & familiarissimum, atque intimum. Sexto, esse conscium omnium Patris consiliorum, & secretorum. Septimo, secundùm Cyrillum, sinus Patris significat substantiam Patris: CHRISTVM

Augustinus.

Cyrillus.

igitur esse in sinu Patris, significat, esse ipsum eiusdem substantiæ
Locus Lucæ cap. 16. cum Patre. Hac item locutione vsus est Lucas in decimo sexto capite sui Euāgelij scribens, Lazarum, cùm mortuus est, receptum fuisse in sinum Abrahæ. Illud etiam dici posset, B. Ioannem hac locutione vsum, fortasse ad veterem Romanorum morem seruari solitum in conuiuiis, allusisse. Romani enim, in conuiuiis vel vxorem, vel liberos, vel alias sibi charissimas personas, vt auctor est
Plutarchus. Plutarchus, infra se collocabant, id autem est, in sinu suo. Mores autem & instituta Romanorum in conuiuiis seruari solita, Iudæi
Ioan. 13. etiam, id temporis, sequebantur: quapropter, B. Ioannes, qui omnium maximè charus erat CHRISTO, in vltima eius cœna re-
Ambrosius. cubuit in sinu in pectore eius. Ambrosius certè, explanans illa verba Lucæ cap. 15. *Cecidit in collum eius*, scribit, Ioannem in sinu IESV, ceruice recubuisse reflexa.

Ex occasione huius locutionis (in sinu Patris esse) mihi venit 158 in mentem, cùm hæc scriberem, etiam hoc loco quasi obiter inter-
Locus Psalmi 109. pretari locutionem illam qua vsus est Dauid in Psalmo centesimo nono, inducens Dominum patrem dicentem hæc verba Domino filio, *Ex vtero ante luciferum genui te.* Cùm enim generare ex vtero suo, sit matris, non autem Patris; quomodo DEVS Pater dicitur ex vtero suo genuisse filium? sed est sciendum, istiusmodi locutionem esse phrasin Hebraicam, qua significatur, eum sic genitum, esse genitum ex substantia eius qui dicitur genuisse ex vtero, & esse verum & naturalem filium eius. Ac ne quis fortè suspicetur, ista locutione vti tantùm scripturam, cùm loquitur de diuina generatione Filij DEI; scire conuenit, ea locutione vti quoque scripturam cùm loquitur de generatione aliorum. Nam idem Dauid in capite decimo sexto libri secundi Regum loquens de filio suo Absalone, sic ait: *Ecce filius meus, qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam.* Multi tamen opinati sunt, istam locutionem esse mysticam, & per eam significari, DEVM patrem in generatione filij, & patris & matris partes implêsse, ipsúmque filium vno tantùm parente genitum esse. Qua etiam de causa, cùm scriptura loquitur de Messia ex semine Dauid generando, ait ipsum generatum iri ex vtero, siue de ventre Dauidis, vt videre licet in capite septimo lib. 2. Regum, & in Psalmo centesimo trigesimo primo.

Signifi

Significatur enim isto modo loquendi, Messiam genitum iri ex vtero tantùm matris, sine vlla cooperatione virili: B. enim Maria progenita est ex semine Dauid, & per eam CHRISTVS dicitur fuisse ex semine Dauid, & filius ipsius Dauid. Et hæc quidem istorum est opinatio.

DE SECVNDO TESTIMONIO Ioannis Baptistæ de CHRISTO.

Super illis verbis:

Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum, Tu quis es? VER. 19.

159 ER hanc legationem, præcipuè atque inprimis explorare cupiebāt Iudæi, an Ioānes esset Messias. Chrysosthomus & Theophylactus aiunt, eam legationem esse à Iudæis factam in odium & contemptum CHRISTI, quod mihi non sit verisimile: siquidem eo tempore CHRISTVS obscurus & ignotus erat Iudæis; nec dum enim publicè prædicare, & miracula facere, & concursus hominum habere cœperat: ideoq; causas omnes odij & inuidiæ, irarúmque aduersùs CHRISTVM Iudæi procul habebant. Illud sanè credibilius est, quia multi ambigebant, num Ioannes esset Messias, permoti videlicet miraculis quæ in eius conceptu atque ortu contigerant; & admirantes maximam vitæ eius sanctimoniam, & nouam doctrinæ ac prædicationis rationem, & insolitum baptizandi ritum; & quia iam in proximo adesse Messiæ aduentum, non Doctorum modò, sed vulgi etiam erat opinio; propter hæc, inquam, omnia simillimum vero est, Principes Iudæorum misisse legatos ad Ioannem, vt ex eius confessione responsisque, ambiguitate omni discussa, veritas liquidò, certéque cognosceretur. Hoc ipsum confirmatur auctoritate Lucæ, cuius in capite tertio Euangelij hæc sunt verba: *Existimante autem populo,*

Chrysost. Theophylact.

pulo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset CHRISTVS *&c.* Sed profectò hinc satis apparet, quemadmodum Iudæi clarissima in luce hallucinarentur. Ioannes etenim nihil fermè habebat eorum, quæ futura esse in Messia, multifariam à Prophetis prædictum fuerat: neque eam Ioannes erat ex semine Dauid, neque ex tribu Iuda; neque natus fuerat in Bethleem, neque signum vllum fecerat; quæ omnia prædictum fuerat à Prophetis, in CHRISTO esse futura.

QVADRAGESIMA TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 21. Et interrogauerunt eum, Elias es tu? Et dixit, Non sum.

Cur Iudæi quærebant an Ioannes esset Elias.

QVIA Ioannes negauerat, se esse CHRISTVM, & 160 Iudæi legerant in Prophetia Malachiæ, Eliam venturum esse ante CHRISTI aduentum; incessit eos dubitatio, num Ioannes esset Elias: præsertim verò, quòd Ioannes victu, vestitu, habitatione deserti, libertate reprehendendi, & ardore prædicandi quàm simillimus Eliæ videbatur.

Quæstio, quomodo Iudæi opinari potuerint, Ioannem fuisse Eliam.

Sed magnam habet quæstionem simulque admirationem, quomodo potuerit Iudæis in mentem venire, vt suspicarentur, Ioannem esse Eliam: cùm Ioannem ante annos circiter triginta ex Zacharia & Elisabeth natum esse scirent; Eliam verò ante nongentos annos fuisse, & in cœlum esse raptum, partim ex Sacra scriptura, partim ex antiquissima suorum Maiorum traditione compertum haberent.

4.Reg.2.

Opinio Iansennij, quòd Iudæi fuerint in errore Pythagoræorum de transmigratione animarum in diuersa corpora. Iansennius.

Hanc quæstionem explicans Iansennius, ait, complures Iudæorum, tẽpore Ioannis & CHRISTI, fuisse in errore Pythagoræorum de transmigratione animarum, quòd eadem scilicet anima, diuersis in temporibus, diuersa in corpora humana immigraret. Id verò duplici scripturę testimonio confirmat Iansennius. Matthæus enim 14. Euangelij capite refert, Herodem, audita fama miraculorum CHRISTI, dixisse: *Ipse est Ioannes quem ego decollaui: & ideo virtutes operantur in ipso.* Apud eundem Matthæum quoque 161

cap.16.

cap. 16. CHRISTO interroganti discipulos suos, quem dicerent homines esse ipsum, responderunt illi: *Alij Ioannem Baptistam, alij autem Eliam, alij verò Hieremiam, aut vnum ex Prophetis.* Putabat vulgus Iudæorum videlicet, animam alicuius illorum intrasse in corpus CHRISTI.

162 Sed ego sententiam istam minimè probabilem esse, sex rationibus possum ostendere. Primò, vt error ille fuisset vulgi, non fuisse tamen Pharisæorum, quales erant qui hanc ad Ioannem legationem obibant, ex eo perspicere licet, quòd nec Clemens Romanus libro sexto Constitutionum Apostolicarum cap. 6. nec Epiphanius in Exordio sui operis aduersùs Hæreses, subtiliter Pharisæorum decreta recensentes, hunc tam insignem de transmigratione animarum errorem illis attribuunt: Deinde, Dominus noster apud Matthæum cap. 23. non obscurè indicat, Doctrinam Pharisæorum fuisse sanam, & rectam, licèt eorum vita esset praua & vitiosa: *Super cathedram*, inquit, *Moysi sedebunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: Secundùm autem opera eorum, nolite facere.* Et cùm Dominus multis aliis de rebus accusauerit Pharisæos, si in hoc illi fuissent errore, qui est contrarius Sacræ Doctrinæ, & vitæ hominum exitialis; non eum Dominus dissimulasset, sed, vt par erat, & sæpius, & seuerissimè reprehendisset, atque confutasset. Ad hæc, Paulus in Actis Apostolorum cap. 23. 24. & 26. apertè ostendit, Doctrinam Pharisæorum fuisse veram, & probatam, siue, (vt significat verbum Græcum quo Paulus vtitur cap. 26.) exactissimam & exquisitissimam; quam nimirum Paulus ab initio se esse secutum quodammodo gloriatur. Prætereà, ex his quæ in supradictis locis dixit Paulus, & ex narratione Iosephi in libro decimo octauo Antiquitatum, & Epiphanij in Exordio sui operis aduersùs Hæreses, manifestum est, benè sensisse Pharisæos de Resurrectione mortuorum: ea verò sententia, illi de transmigratione animarum opinioni, planè repugnat. Illud denique potest adiici, peruulgatam fuisse tunc apud Iudæos ex antiqua traditione existimationem, Eliam non esse mortuum: quòd si putabant illi Eliam viuere, quomodo poterant suum in animum inducere, vt crederent, Eliæ animam transmigrasse in corpus Ioannis.

Sex argumẽtis probatur, Iudæos non fuisse in errore Iudæorum de trãsmigratione animarum. Clemẽs Rom. Epiphanius. Iosephus. Epiphanius.

Testimo

Explicantur loci Matth. c. 14. & cap. 16. Testimonia porrò Sacræ scripturæ quæ Iansennius affert, parum 163 eius opinionem adiuuant. Etenim, tam Herodes, quàm Iudæi putarunt, & Ioannem, & CHRISTVM Dominum fuisse vnum aliquem de antiquis Prophetis; non quia illorum animæ in horum corpora demigrassent; sed quòd illi resurrexissent ex mortuis, & sub diuersis nominibus apparuissent, & conuersarentur cum hominibus. *Explicatur locus Iosephi.* Sed posset nobis obiici auctoritas Iosephi Iudæi, qui in libro secundo de bello Iudaico cap. 7. scribit, Pharisæos sensisse, animas bonorum transmigrare in corpora. Verùm scire conuenit, Iosephum eo loco abusum esse verbo (transmigrare) idque posuisse pro verbo (remigrare:) significare enim voluit resurrectionem mortuorum, quam scriptura in Actis Apostolorum dogma fuisse Pharisæorum confirmat. Certè Iosephus ipse in libro decimo octauo Antiquitatum, (libros autem Antiquitatum scripsit post libros de Bello Iudaico) quod non propriè dixerat in libris de Bello Iudaico, id propriis & apertis verbis dixit in libro decimo octauo Antiquitatum, scribens, Pharisæos sensisse, animis bonorum hominum facilem patere ad sua corpora reditum.

Responsio ad quæstionē supra positam. Cæterùm, ad quæstionem supra positam, quomodo Iudæi po- 164 tuerint suspicari, Ioannem fuisse Eliam, dupliciter responderi potest. Dubitabant enim Iudæi, num Elias, quia ad id vsque temporis cunctis fuerat mortalibus occultus; tunc, prænunciaturus Messiæ aduentum, qui erat in proximo, manifestasset se hominibus: sed errore opinionis hominum putaretur, & nominaretur Ioannes. Multi quippe de Ioanne, quòd iam pridem decessérant eius parentes, & ipse à prima ætate in solitudine perpetuò delituisset; non satis exploratam, neque explicatam opinionem habebant. Illud etiam dici potest, quod paulò supra diximus Iudæos eo tempore credidisse, Eliam non fuisse mortuum, id non fuisse communem Iudæorum omnium existimationem; nec paucos fuisse qui crederent, Eliam verè mortuum fuisse, propterea tamen vulgò dici non esse mortuum, quòd scriptura nullum de morte eius verbum faceret; sicut etiam Melchisedech dicitur à Paulo ad Hebræos cap. 7. fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens: quòd istiusmodi rerum nulla in Sacris litteris fiat mentio.

QVA

QVADRAGESIMA QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. VER. 27.

ANC Ioannis Baptiſtæ de CHRISTO ſententiam
165 omnes Euangeliſtæ commemorârunt: quòd ea per-quàm inſignis, maximéque illuſtris eſſet ad oſtendendam CHRISTI excellentiam; vt cui Ioannes, quo nullus inter homines maior erat, indignum ſe iudicauit, vt vel infimum, & abiectiſſimum ſeruorum obſequium præſtaret. Sed eam tamen ſententiam ſatis variè referunt Euangeliſtæ: Matthæus ſic cap. 3. *Cuius non ſum dignus calceamenta portare.* Marcus ita cap. 1. *Cuius non ſum dignus, procumbens, ſoluere corrigiam calceamentorum eius.* Lucas cap. 3. hoc modo: *Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius.* Ioannes denique ita vt diximus: *Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamẽti.* Eſt itaque in cõmemoratione huius ſententiæ Ioannis Baptiſtæ ab Euangeliſtis facta quadruplex varietas. Primò enim, pro eo quod Ioannes ſecundùm Latinam lectionẽ habet: *Non ſum dignus*, Græcè eſt, ἄξιος, quod Latinus interpres congruè reddidit hoc loco *dignus*: Alij verò Euangeliſtæ licèt ſecundùm Latinam lectionem habeant itidem: *Non ſum dignus*, Græcè tamen eſt vox ἱκανὸς idem ſignificans Latinè quod *ſufficiens, vel idoneus*. Deinde, Ioannes habet vocem *calceamenti*, in ſingulari numero; Alij verò omnes in plurali. Ad hæc, vnus Matthæus dixit, *portare calceamenta*, cùm alij dixerunt, *ſoluere corrigiam calceamentorum, vel calceamenti.* Denique, Solus Marcus addidit illud, *procumbens*. Itaque fit mihi admodum veriſimile, Ioannem Baptiſtam diuerſis temporibus eandem ſententiam diuerſis verbis dixiſſe: aut certè ipſos Euangeliſtas non tam ſpectâſſe verba, quàm ſententiam Ioannis, qui voluit indicare infimum ſerui obſequium erga calceos Domini ſui, eos vel ſoluendo, vel ligando, vel portando. Hoc autem Baptiſta de CHRISTO, non ſolùm inſigni humilitate, ſed etiam ſumma veritate dixit: Ioannes enim dignus non erat exhibere illud obſequium

Quadruplex varietas inter Euangeliſtas in commemoratione huius ſententia Ioannis de Chriſto.

quium CHRISTO, non solùm quà CHRISTVS erat DEVS, sed etiam quà erat homo, habens triplicem illam, de qua suprà dictum est, plenitudinem gratiæ, vnionis, capitis, & gratiæ habitualis. Sanè, si calceos, vel cingulum, vel saccum B. Francisci, aliúsve insigni sanctimonia viri, tanta religione veneramur, vt eam manibus contrectare, irreligiosum putemus, & ore tantùm deosculemur: quantò plus reuerentiæ, & honoris ac venerationis CHRISTI pedibus, & calceis debitum est? ad similem quandam demissionem animi & humilitatem declarandam spectat modus ille loquendi qui est apud Esaiam cap. 49. *Lingent puluerem pedum tuorum.* & cap. 60. *Adorabunt vestigia pedum tuorum.*

Quæstio, si Christus non vtebatur calceis, quomodo Ioannes dixerit, se non esse dignum soluere calceamenta eius. Chrysost.

. At enim, dictum hoc Baptistæ de CHRISTO quæstionem 166
excitat huiusmodi: Cùm CHRISTVS non sit vsus calceis, sed nudis pedibus ingredi solitus sit; quomodo Ioannes Baptista dixit, se non esse dignum portare calceamenta CHRISTI, vel soluere corrigiam calceamentorum eius, quasi CHRISTVS calceamentis vteretur? CHRISTVM autem & Apostolos non esse vsos calceis, indicat Chrysosthomus super caput decimū Matthæi ita scribens: Apostoli cum vnica tunica, & sine calceis circuibant totum mundum, & superabant. Expressiùs hoc ipsum docet nos Hieronymus in quadam Epistola ad Eustochium scripta: Moyses & Iosue, inquit Hieronymus, nudis pedibus in terra iubentur incedere: Apostoli sine vinculis pellium & onere calceamentorum, ad prædicationem noui destinantur Euangelij. Milites, vestibus CHRISTI sorte diuisis, calceos non habuêre quos tollerent: neque enim Dominus habere poterat, quod seruos suos habere prohibuerat.

Hieronymus.

Lyranus. Tostatus.

Eadem est sententia Lyrani super caput tertium Matthæi, & 167
Tostati super idem caput quæstione sexagesima octaua: id autem confirmant isti duplici ratione. Quomodo enim, inquiunt, Magdalena, pedes CHRISTI in conuiuio discumbentis, nisi nudos, lauare, vngere, ac tergere potuisset? Deinde, si CHRISTVS vsus esset calceis, non vtique vsum calceorum discipulis suis interdixisset, vt in capite decimo sui Euangelij referunt Matthæus & Lucas: Dominus quippe in omnibus quæ præcipiebat docendo præibat exemplo, priùs faciens, quàm docens & iubens.

Luca 7.

Ad

168 Ad quæstionem itaque suprà positam responderi potest dupliciter. Modus enim ille loquendi Ioannis Baptistæ, figuratus fuit, & ceu prouerbialis: in quo non attenditur quid propriè verba significent, sed ad quid significandum adhiberi soleant, ad declarandū videlicet infimum, & abiectissimum seruitutis obsequium. Vt si quis aliquem manibus carentem salutans, honoris causâ diceret, se manus eius deosculari. Illud etiam responsum non est improbabile: quo tempore Ioannes Baptista hæc dixit de CHRISTO, eo tempore nondum ei de facie notum fuisse CHRISTVM, & putâsse Ioannem communi aliorum hominum vestitu & habitu CHRISTVM vti. *Responsio ad quæstionem suprà positā.*

QVADRAGESIMA QVINTA DISPVTATIO.

Discutitur proximè declarata opinio, quòd CHRISTVS *non sit vsus calceis, sed nudipes fuerit.*

169 SENTENTIAM, quam in proxima superiori disputatione retulimus, eorum qui dixerunt, CHRISTVM non esse vsum calceis, sed nudis fuisse pedibus, non esse admodum probabilem, tribus minimè aspernandis rationibus lectori facilè probari & persuaderi posset. CHRISTVS etenim communem cum cæteris hominibus in victu & vestitu, & habitatione vitam agebat, vt ex verbis ipsius quæ refert Matthæus capite vndecimo, & nos paulò post referemus, perspicuè intelligitur: Ingredi autem nudis pedibus, minimè vsitatum erat apud Iudæos; siquidem apud Isaiam cap. 20. scriptum est, DEVM præcepisse Esaiæ, vt exutus tunica saccea quam gestabat, & depositis calceis quibus vtebatur, nudus incederet coram Iudæis: vt eius rei nouitate ac stupore illis terrorem incuteret, secum reputantibus, illud magnæ alicuius calamitatis esse portentum. Deinde, si CHRISTVS nudis fuisset pedibus, non id tacuissent Euangelistæ, perinsigne videlicet humilitatis & austeritatis exemplum; præsertim autem in CHRISTO, qui regionem illam, pluribus locis montosam & asperam, prædicando, & sanando infirmos, sæpius peragrauerat. Ad hæc, Ioannes Baptista, *Locus Esaiæ cap. 20.*

qui duriorem & austeriorem, quàm CHRISTVS, vitam agebat
non erat nudis pedibus: nimirum, Euangelistæ qui vestitum eius
ex pilis camelorum, & zonam pelliceam, & victum ex locustis &
ex melle sylvestri, tam subtiliter, curiosèque descripserunt; hoc
de nuditate pedum eius, quod erat inprimis nouum & mirabile,
scriptis prodere non prætermisissent. Quòd autem CHRISTVS
talem ageret vitam, qualem homines communiter agere solebant,
& quòd Ioannes Baptista vitã degeret austeriorem, quàm CHRI-
STVS, liquidò perspicitur ex illis verbis Domini, quæ refert Mat-
Locus Matth. cap. 11. thæus cap. 11. sunt autem hæc: *Venit Ioannes neque manducans, ne-
que bibens, & dicunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans
& bibens, & dicunt, ecce homo vorax & potator vini, publicanorum &
peccatorum amicus.*

Equidem facilè mihi persuaderi patiar, CHRISTVM Domi- 170
num & Apostolos esse vsos calceis, si non integris, certè dimidia-
tis, qui pedem non supernè, sed infernè contegunt; huiusmodi
Hesychius. calceos Græci vocant Sandalia; Hesychius autem, & alij Græcè
Quid sit Sandalium. doctissimi tradunt, Sandalium esse genus calceamenti non totum
pedem tegens, sed infernè constans solea, supernè autem patens,
& apertum. Huiusmodi calceis siue Sandaliis vti voluit CHRI-
Locus Marci cap. 6. STVS Apostolos, cuius hæc verba dicta illis refert Marc. c. 6. *Præce-
pit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantùm: non peram, non panẽ, non
in zona æs; sed calceatos Sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis.* Hu-
iusmodi etiam calceis vsus est Petrus, vt manifestum fit ex verbis
Locus Actorum cap. 12. illis quæ dixit ei Angelus: *Calcea te caligas tuas*, pro illo, *caligas*,
Græcè est, *Sandalia*; quæ vox significat dimidiatum calceum, vt
Hieronymus. diximus: licet B. Hieronymus in libro quinto commentariorum
Augustinus. Beda. in Esaiam super caput vigesimum scribat, Sandalium Latinè si-
Lyranus. gnificare caligas. Videat lector Augustinum in libro secundo de
Bonauẽtura. Solia B. Petri, tẽpore B. Bonauẽturæ, Romæ ostẽdebatur. consensu Euangelistarum cap. 30. & Bedam ac Lyranum super ca-
put sextum Marci.

S. Bonauentura in quadã Epistola quæ ponitur inter eius opu- 171
scula, affirmat, Romæ seruari, & ostendi solere B. Petri soleam. In
In vrbe Hispanẽsi, Ouiedo, Sandalium B. Petri. Hispania, in Ecclesia Ouetensi, vulgò Ouiedo, ostenditur Sanda-
lium B. Petri. Tertullianus in libro de Pallio scribit, calceos tegere
Tertullianus. totum pedem: & sui temporis Christianos, præsertim verò disci-

plinæ

plinæ CHRISTI studiosiores atque obseruantiores, eiusmodi calceis non esse vsos. Iam verò, quod supra obiiciebatur de Magdalena, facilè diluitur. Nam vt infrà, cùm super nouissima CHRISTI Cœna disputaturi sumus, copiosè dicemus, mos fuit veterum tam Romanorum quàm Iudæorum, vt conuiuantes, in lectis accumberent nudis pedibus, & priùs bene lotis. Quorum autem calceorum Apostolis suis vsum CHRISTVS interdixerit, & quorum concesserit, ex eis quæ paulò antè diximus, manifestum est. *Responsio ad argumenta contraria opinionis.*

QVADRAGESIMA SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Vidit Ioannes IESVM venientem ad se, & ait: Ecce agnus DEI, ecce qui tollit peccata mundi. VER. 29.

172 ET illud aduerbium *ecce*, & articulus Græcè præpositus voci *Agnus*, significant, CHRISTVM dici agnum non quocumq; modo, sed eximia quadam & singulari ratione; denotando scilicet Agnum illum à Prophetis toties prædictum, & tantopere prædicatum, & in lege veteri variis modis præfiguratum. CHRISTVS autem vocatur Agnus septem ob causas. Primò, ob incomparabilem eius puritatem atque innocentiam: quamobrem B. Petrus in primo capite prioris Epistolæ suæ CHRISTVM appellauit Agnum immaculatum atque incontaminatum. Secundò, propter admirabilem eius patientiam & mansuetudinem: quam significare volens Esaias cap. 53. *Quasi Agnus*, inquit, *coràm tondente se obmutescet.* Et Petrus in supradictæ Epistolæ capite secundo de CHRISTO loquens sic ait: *Qui cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur; tradebat autem iudicanti se iniustè.* Tertiò, quia in cruce immolatus & mactatus est pro salute hominum, sicut eodem in loco dixit Petrus: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* Quartò, quoniam CHRISTI perquàm insignis atque illustris figura fuit Agnus ille Paschalis: cuius sanguis foribus Hebræorum aspersus seruauit eos à cæde primogenitorum, sicut narratur in capite duodecimo libri Exodi. Quin etiam *Septem causæ, ob quas Christus vocatur Agnus.*

cæremoniæ quæ in edendo agno Paſchali,iuſſu DEI, ſeruabantur ab Hebræis,multa & præclara CHRISTI myſteria adumbrârunt, de quibus nos copiosè diſputauimus in primo tomo noſtrarũ Se-

Leuit.11.

lectarum Diſputationum ſuper libro Exodi. Quintò, ſecundùm legem Moſaicam, in leproſi mundatione,& parientis mulieris pu-

Leuit. 12. & alibi.

rificatione immolabatur agnus: in celebrioribus etiam feſtis Iudaicis plures ſemper agni quàm aliæ pecudes offerebantur. Sextò, celeberrimùm illud & religioſiſſimum apud Iudæos, quod vocabatur iuge ſacrificium, duplici conſtabat agni immolatione, & altera fiebat manè, altera verò fiebat veſperi. Denique, oblatio agni erat in lege frequentior & potior: videat lector hæc de re multa in Leuitico,& in libro Numerorum. Ac licèt CHRISTVS etiam figuratus ſit in lege veteri per hircum,animal ſcilicet malè olens, ac turpe, non tamen propter conditionem propriæ perſonæ

Aliter hircus & aliter agnus fuêre Christi figura.

CHRISTI, ſicut Agnus,fuit CHRISTI figura; ſed propter fœtorem noſtrorum peccatorum quæ CHRISTVS in ſe ſuſcepit, & propria morte purgauit. Septimò,Ioannes Baptiſta CHRISTVM appellauit Agnum,ſecutus morem veterũ Prophetarum: ſic enim

Tres loci, Eſa. cap.16.& 53. & Hieremiæ cap.11.

appellauerat eum Eſaias cap. 16. illis verbis: *Emitte agnum Domine dominatorem terræ,de petra deſerti,ad montem filiæ Sion.* & idẽ cap. 53. *Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet.* Et Hieremias cap. 11. *Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimam.*

Locus Ioannis cap.13. Apoc.

Ioannes porrò Euangeliſta in libro Apocalypſis vix alio nomi- 173
ne quàm Agni, CHRISTVM appellat: non ſolùm dum CHRISTVS in terris erat humilis & manſuetus, & in cruce mactatus eſt. verùm etiam vt glorioſus,& omnipotens regnat in cœlis. Et in capite quinto eius libri ſcribit, vidiſſe ſe CHRISTVM in ſpecie Agni habentis ſeptem oculos, & ſeptem cornua; ſeptenario oculorum plenitudinem ſapientiæ eius; ſeptenario autem cornuum magnitudinem roboris & fortitudinis eius denotante. Sed illud inprimis eſt notabile, quòd in capite decimo tertio eius libri ſcribit, hunc Agnum occiſum eſſe ab origine mundi. Quod quidem

Tres cauſæ, cur Chriſtus dicatur Agnus ab origine mundi occiſus.

tribus modis poteſt intelligi: Primò, quòd occiſio CHRISTI prædefinita fuerit ab origine mundi,immò etiam ex omni æternitate: cuius ſimile ſcripſit Petrus in primo capite prioris Epiſtolæ ſuæ dicẽs,nos eſſe redemptos pretioſo ſanguine CHRISTI, quaſi Agni

Agni immaculati & incontaminati, præcogniti quidẽ ante mundi constitutionem, manifestati autẽ nouissimis temporibus. Deinde dictus est Agnus occisus ab origine mundi, quia mors CHRISTI ab initio mundi præfigurata fuit in occisione innocentis Abel. Ad hæc, quia quicunque iusti fuerunt ab initio mundi, & iustitiam, & salutem æternam consecuti sunt virtute futuræ passionis & mortis CHRISTI: idem enim erga priores iustos operata est futura mors CHRISTI, quod in posterioribus fecit iam peracta. *Genes. 4.*

174 CHRISTVS autẽ dicitur Agnus DEI, vel quia sic erat agnus, vt simul esset DEVS: nisi enim fuisset DEVS, non potuisset talem facere humani generis redemptionem, talémque pro peccatis hominum satisfactionem, qualem ipse, summo rigore iustitiæ fecit. Vel quia ipse à DEO patre traditus est ad immolationem & necem pro salute hominum: quemadmodum Paulus in capite octauo Epistolæ ad Romanos scripsit his verbis: *Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Vel quia ipsemet CHRISTVS sua sponte, summáque voluntate, atque ineffabili charitate, vt saluum faceret genus hominum, obtulit se DEO ad mortẽ, mortem autẽ crucis, de qua oblatione loquens alio loco Paulus: CHRISTVS, inquit, *dilexit nos, & tradidit semet ipsum pro nobis oblationem & hostiam* DEO. De qua CHRISTI tam voluntaria & prompta oblatione extat illustrissimum illud Dauidis in Psalmo trigesimo nono vaticinium: *Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi: Holocaustum & pro peccato non postulasti: tum dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam:* DEVS *meus, volui & legem tuam in medio cordis mei.* *Tres ob causas Christũ dici Agnum Dei.* *Locus Pauli ad Romanos cap. 8.* *Ad Philip. 2. Ad Ephes. 5.* *Locus Psalmi 39.*

175 Sed perpendamus illa verba: *Qui tollit peccata mundi.* CHRISTVS dicitur tollere peccatum. Primò, quia penitus ipsum aufert, & delet: non enim, vt nugantur nostri temporis Hæretici, in iis qui per CHRISTVM iustificantur peccata remanent reuera, sed ideo dicuntur auferri, quia dissimulantur à DEO, nec imputantur eis ad pœnam: Deinde, CHRISTVS dicitur tollere peccata, quia ipse omnium peccata suscepit, & portauit, & in suo corpore per sanguinem & mortem suam expiauit, pro illis abundè satisfaciẽs DEO. Prædixerat hoc multò antè disertissimis verbis Esaias cap. 53. cùm de CHRISTO loquens dixit: *Verè languores nostros* *Cur Christus dicatur tollere peccata.* *Locus Esaiæ cap. 53.*

ipse

ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: & liuore eius ſanati ſumus. Et B. Petrus in cap. 2. prioris Epiſtolæ ſuæ. *Peccata noſtra*, inquit, *ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum.* Signatè autem dictum eſt in præſenti tempore *tollit*, vel vt eſt Græcè, in participio præſentis temporis *tollens*, vt ſignificaretur, CHRISTI virtutem tollendi peccata non eſſe temporariam, & ad certum aliquod duntaxat tempus efficacem, ſed eſſe perennem, atque indeficientem. Virtus quippe mortis CHRISTI quotidie operatur hunc tollendi peccata effectum in omnibus, quibus applicatur per fidem eorum, & per ſacramenta Eccleſiæ.

Quæ dicatur peccata mundi, vel peccatum mundi. Reſtat declarandum, quid ſit illud, *peccata mundi*, vocantur peccata mundi, peccata omnium hominũ, qui vnquam fuere, & ſunt, & futuri ſunt in mundo. Et huius ſimile eſt illud, quod ſcripſit *Locus Ioannis primæ Epiſtolæ cap. 2.* Ioannes in 2. cap. primæ Epiſtolæ ſuæ: *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Græcè ponitur in ſingulari numero *peccatum mundi*; & ſic legit hunc locum *Auguſtinus. Cyprianus. Origenes. Beda. S. Thomas.* Auguſtinus in libro duodecimo contra Fauſtũ Manichæum cap. 30. & libri tertio ad Bonifacium; & Cyprianus in libro de duplici martyrio, & Origenes Homilia decima & vigeſima ſeptima in librum Numerorum, & Beda ſuper hoc loco, nec non & B. Thomas in prima ſecundæ quæſtione octuageſima ſecunda titulo ſecundo. 176

Cur dicatur ſingulari numero peccatũ mundi. Significatur autem per iſtud *peccatum mundi*, vel ipſa tyrannis peccati dominantis homini; vel ipſa peccati malitia: vel peccatorum omnium colluuies, & vt Paulus vocat ad Romanos 6. corpus peccati. Vel per iſtud peccatum mundi ſignificatum eſt præcipuè peccatum originale, quod ſingulari numero vocatur *Peccatũ originale quo modo dicatur vnum, & multa.* peccatum, quia ex vno peccato Adami natum eſt; & quia eius effectus, vniuſmodi eſt in omnibus; ſcilicet amiſſio iuſtitiæ originalis, & neceſſitas moriendi, & priuatio regni cœleſtis. Denique, originale peccatum vnum eſt in vnoquoque homine. Dauid tamen in Pſalmo quinquageſimo vocauit ipſum numero plurali dicens: *Locus Dauid Pſal. 50.* *In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Quia peccatum originale ſeminarium eſt omnium peccatorum: & quia multas partes & potentias hominis vitiat: & quia ad varia peccata inclinat hominem.

QVA

QVADRAGESIMA SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui Baptizat in Spiritu sancto. Ver. 33.

An Ioannes Baptista cognouerit CHRISTVM, *prius quàm eum baptizauit?*

Exponuntur Doctorum super hac re nouem sententiæ.

177 INDICAT supradictis verbis Baptista, se non prius cognouisse CHRISTVM quàm cùm baptizauit eum: tunc enim descendit super CHRISTVM Spiritus sanctus in specie columbæ. At enim, contrarium videtur colligi ex cap. 3. Euangelij Matthæi: vbi Ioannes baptismum CHRISTO petenti dare recusans, dixit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Quo significauit apertè, sibi tunc excellentem CHRISTI dignitatem fuisse compertam. Hunc nodum soluendi varias admodum rationes Doctores excogitârunt: Ego nouem reperio super hac re Doctorum sententias.

178 Prima sententia est B. Hieronymi, sicut eam refert B. Thomas: is dixit, Baptistam, ante Baptismum CHRISTI, nouisse ipsum esse Filium DEI, & Messiam; sed non cognouisse, ipsum esse Saluatorem mundi per Baptismum suum. Verùm isti sententiæ aduersari videntur tres alij Euangelistæ: narrant enim, Baptistam, priusquàm baptizaret CHRISTVM, dixisse de illo, ipsum esse baptizaturum homines in Spiritu sancto. Secunda sententia est Augustini super hoc loco, & libro secundo de consensu Euangelistarum cap. 15. & libro quinto de Baptismo contra Donatistas cap. 13. affirmantis, Baptistam nouisse multa de CHRISTO ante Baptismum eius; illud tamen vnum ignorâsse, quod postea cognouit.

Prima sententia B. Hieronymi. *Hieronymus.* *S. Thomas.*

Secunda sententia. *Augustinus.*

gnouit in eius Baptiſmo, ipſum ſcilicet fore ſolum effectorem gratiæ baptiſmalis; & Baptiſmum à quocunque miniſtro traditum, dummodo in eius nomine ſit ritè adminiſtratus, æquè futurum eſſe validum, & efficacem. Sed contra iſtam ſententiam facere videtur, quod Baptiſta dixit hoc loco: *Et ego neſciebam eum*, id enim profectò ad ignorantiam perſonæ CHRISTI, non autem poteſtatis tantùm, pertinet. Deinde, quòd Auguſtinus putat ignoràſſe Baptiſtam ante CHRISTI Baptiſmum, fuit id quod ſignificatur his verbis, Baptizare ſcilicet in Spiritu ſancto: atqui, hoc ipſum de CHRISTO teſtificatus fuerat Ioannes ante CHRISTI Baptiſmũ.

Tertia ſententia. Chryſoſt. Lyranus.

Tertia ſẽtẽtia eſt Chryſoſthomi in Homilia decima ſexta in Ioãnem & Lyrani ſuper hoc loco: Aiunt, CHRISTVM non fuiſſe notum Baptiſtæ antequàm ab eo baptizaretur: ſed poſtea, cùm CHRISTVS venit ad Ioannem petens ab eo Baptiſmum, tunc duplex cognitio CHRISTI data eſt Ioanni; vna quidem per interiorem inſpirationem & reuelationem, qua Baptiſta cognouit excellentiam CHRISTI tunc, cùm CHRISTVS ab eo petiit baptiſmum. Altera cognitio CHRISTI eſt data Ioanni tunc, cùm CHRISTVM baptizauit, per externum videlicet ſignum columbæ deſcendentis ſuper ipſum. Ergo, illud: *Et ego neſciebam eum*, non debet referri ad totum tempus præcedens Baptiſmum CHRISTI, ſed ad id temporis tantùm, quod præceſſit aduentum CHRISTI ad Ioannem, accipiendi ab eo Baptiſmi cauſâ.

Theophylact.

Theophylactus commemorat hoc loco duas ſupradictas ſententias, Auguſtini & Chryſoſthomi.

Quarta ſententia. Cyrillus.

Quarta ſententia eſt Cyrilli in capite ſecundo libri ſecundi 179
Commentariorum in Ioannem: qui illud: *Ego neſciebam eum*, ſic interpretatur: non ex me, nec ex humana conuerſatione quam cum ipſo habui, noui eum: ſed ex ſola DEI reuelatione: quam interpretationem in Commẽtario huius loci ſequitur Euthymius.

Euthymius.

Sed non videntur proximè ſuperiores duæ ſententiæ tangere, nedum tollere difficultatem propoſitæ quæſtionis: hæc enim in eo poſita eſt, quòd Baptiſta ſignificat, ſe tantùm ex ſigno columbæ cognouiſſe CHRISTVM, ſibi antea prorſus ignotum.

Quinta ſententia. Beda.

Quinta ſententia eſt Bedæ ſuper hoc loco, illud: *Et ego neſciebam eum*, ſic interpretantis: Tantam de illius excellentia cognitionem accepi

in eius

in eius Baptiſmo, vt in eius cognitionis comparatione, cognitionem quam de ipſo prius habueram, pro nihilo ducam, & quaſi ignorantiam quandam exiſtimem. Sed enim, ſi quis penſitet ea quæ Baptiſta teſtificatus eſt de CHRISTO, antequàm eum baptizaret, & quæ narrantur ab aliis Euangeliſtis; comperiet, ea fuiſſe plurima, & ampliſſima, & præſtantiſſima, nec vllo modo pro minimis, nedum pro nihilo ducenda. Sexta ſententia eſt Toſtati *Sexta ſententia.* ſuper tertium caput Matthæi aientis, cùm CHRISTVS venit ad *Toſtatus.* Baptiſtam, non fuiſſe illi notum tanquam Meſſiam, ſed vt hominem omnium mortalium ſanctiſſimum, reuelante id ſibi DEO; ideoque Ioannes tantopere illi ſe ſubmittebat dicens: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* *Matth. 3.* Poſtea verò Ioannes in Baptiſmo CHRISTI cognouit ipſum eſſe Meſſiam, & filium DEI, & Saluatorem mundi. Verùm, Toſtato aduerſantur alij tres Euangeliſtæ, qui aiunt, iſta ipſa fuiſſe nota Ioanni ante CHRISTI baptiſmum, eáque ipſum publicè teſtificatum eſſe Iudæis. Septima ſententia *Septima ſententia.* eſt Caietani: Bis (inquit Caietanus) columba ſuper CHRISTVM *Caietanus.* deſcendit: ſemel quidem cùm CHRISTVS petiit à Ioanne Baptiſmum; & tunc primùm Baptiſta cognouit CHRISTVM; & de hoc deſcenſu columbæ loquitur Ioannes Euangeliſta in hoc loco. *An in Baptiſmo Christi columba bis deſcenderit ſuper ipſum.* Iterum autem deſcendit columba ſuper CHRISTVM iam Baptizatum; quam ſolum columbæ deſcenſum alij tres Euangeliſtæ commemorârunt. At enim verò, cùm nullus Euangeliſtarum, nullúſque Patrum vllo modo ſignificauerit, bis deſcẽdiſſe columbam ſuper CHRISTVM, ſed tantùm ſemel; ſatis apparet, id eſſe nouum, & proprium Caietani commentum. Adiice, quòd etiam ante CHRISTI aduentum ad Ioannem, multa de illo, & quidem præclara, & eximia teſtificatus fuerat Ioannes: ergo iam ipſi notus fuerat CHRISTVS priuſquàm ab eo Baptiſmum peteret.

180 Octaua ſententia eſt Ioannis Fabri, & Eraſmi: qui illud *Neſciebam eum*, putant eſſe dictũ pro eo quod eſt, Non habebam à DEO *Octaua ſententia. Ioânes Faber.* mandatum manifeſtandi eum hominibus; quod mandatum accepit Ioannes poſt illud ſignum columbæ ſuper CHRISTVM de- *Eraſmus.* ſcendentis. Nec improbabilis videri debet hæc interpretatio, cùm perſimili locutione vſus CHRISTVS Dominus fuerit, cùm dixit ſe neſcire diem Iudicij, ſcilicet vt eũ manifeſtaret hominibus. *Marc. 13.*

Sed profectò, quidquid isti dicant, nimis dura est interpretatio ista, & magnus verborum scripturæ abusus; ad quem nunquam confugere conuenit, nisi scripturæ veritas cogat. Nona sententia est Iansennij arbitrantis, Ioannem, ante visum columbæ signum, certam habuisse cognitionem CHRISTI per interiorem DEI reuelationem. Neque enim Ioannes dixit, se non aliter cognouisse CHRISTVM, quàm ex signo columbæ; sed tantùm dixit, sibi notum fuisse CHRISTVM ex signo columbæ; cui non repugnat, quòd antea ipsi fuerit alio modo notus. Sanè, columbæ signum non tam Ioanni datum est, vt ipse CHRISTVM cognosceret; quàm quò suum de CHRISTO testimoniũ efficacius probaret, & persuaderet Iudæis, tanto nempe miraculo confirmatum. Verùm, facit contra Iansennium quod hoc loco Baptistam dixisse refert Euangelista: *Et ego*, inquit, *nesciebam eum; sed qui misit me baptizare, ille dixit mihi, super quem videris*. Quibus verbis nec dubiè nec obscurè significatur ante visum columbæ signum, Baptistæ CHRISTVM fuisse ignotum.

Nona sententia Iansennius.

QVADRAGESIMA OCTAVA DISPVT.

Ponitur Authoris sententia, super eadem quæstione, breuis explicatio.

Decima sententia, quæ est Authoris.

GO meam quoque lectori sententiam indicabo: 181
quæ, quod mihi similius vero fit super hac quæstione, breuiter, & distinctè, expresseque declarabit. Equidem censeo, Ioannem non aliter cognouisse CHRISTVM, quàm ex signo colũbæ super ipsum descendentis, & manentis; id enim videntur euidenter indicare verba ipsa Baptistæ, quæ refert hoc loco Euangelista, & super quibus nos in præsentia disputamus: cum aliis igitur omnibus, qui putârunt, aliunde CHRISTVM notum fuisse Ioanni quàm ex solo columbæ signo, nos dissentimus. Verùm, Ioannes triplici modo cognouit CHRISTVM ex signo columbæ: primò quidem, indefinitè atque indistinctè. Quando enim DEVS misit Ioannem ad manifestandum CHRISTVM Iudæis, quia eum Ioannes de facie

Ioãnes tribus modis cognouit Christum ex signo columbæ.

facie nequaquam nouerat, dixit illi DEVS: super quem videris, de iis quos baptizabis, descendentem columbam, ipse est filius meus, & Messias, & saluator mundi, & ipse baptizaturus est omnes in Spiritu sancto, & futurus est Iudex omnium. Et hæc fuit prima cognitio CHRISTI, quam ex futuro columbæ signo habuit Ioannes: & ad huiusmodi cognitionem pertinent illa Baptistæ verba quæ referuntur hoc loco: *Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto.*

182 Deinde, cùm CHRISTVS venit ad Ioannem, petens ab eo Baptismum, tum DEVS ei per interiorem reuelationem manifestauit, eum qui petebat ab ipso Baptismum, esse illum, super quem prædixerat ei descensurum Spiritum sanctum: quamobrem Ioannes tanti viri aspectu, maximam animo suo reuerentiam & venerationem concipiens, summa erga illum submissione dixit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Postremò, cùm Ioannes baptizauit CHRISTVM, & vidit Spiritum sanctum, in specie columbæ descendentem & manentem super eum, tunc perfectè ipsum cognouit. Nec modò cognouit ipse, verùm etiam per tale signum & miraculum potuit CHRISTVM maiori cum fide & auctoritate prædicare Iudæis, testificando quæ viderat & audierat, ex quibus manifestè cognouerat ipsum esse Messiam & saluatorē mundi. Patet igitur ex hac breui disputatione nostra, CHRISTVM non fuisse aliter notum Ioanni quàm ex signo columbæ, vel futuro, vel iam instanti, vel præsenti: & nihilominus tamen Ioannem nouisse CHRISTVM ante aduentum eius ad petendum ab ipso Baptismum; quoniam futurum signum columbæ, ante Baptismum CHRISTI, cognouit à DEO Ioannes: & hinc apparet, nullam esse inter Ioannem & alios tres Euangelistas, super hac re, narrationis dissonantiam. *Matth. 3.*

QVADRAGESIMA NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER.42. Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

An hoc primùm tempore impositum Simoni fuerit nomen Petri?

Prima opinio. Caietanus. CAIETANVS arbitratur, non hoc tempore, sed tunc fuisse impositum hoc nomen Petri, cùm CHRISTVS elegit duodecim Apostolos. Etenim Marcus cap. 3. ita scribit: *Et imposuit Simoni nomen Petrus.* Lucas etiam cap. 5. Enumerans duodecim Apostolos sic ait: *Et Simon, quem cognominauit Petrum:* Nec sanè, (Caietanus inquit) hoc in loco dicitur, quòd CHRISTVS Simonem vocauerit Petrum; sed id tantùm dicitur, CHRISTVM ei dixisse: *Tu vocaberis Petrus*, quo significatum est, id nomen postea ei fuisse imponendum. Alij opinantur, tunc primùm fuisse impositum Simoni nomen Petri, cùm Dominus ei dixit, sicut refert Matthæus cap. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* At enim, istis verbis magis significatur, Simonem iampridem eo nomine appellari solitum: nam ex significatione nominis quod gerebat, demonstrare voluit Dominus eximium honorem, atque potestatem qua mirandum in modum decorandus, & extollendus ab ipso erat. 183

Secunda opinio.

184 Est igitur multò probabilius quod sensit B. Augustinus, & scriptum reliquit in libro secundo de consensu Euangelistarum cap. 17. & 53. & in libro quarto cap. 3. Nomen Petri fuisse inditum eo primùm tempore, quo narrat Ioannes hoc in loco. Illorum quippe Domini verborum: *Tu vocaberis Petrus*, germana & propria hæc est sententia: Tu posthac appellaberis Petrus: non quòd nomine Simonis nunquam deinceps appellandus esset, sed quòd vtrunque nomen esset habiturus, & denique, posthabito Simonis nomine, Petri tantùm nomine appellari deberet. Nã etiã post resurrectionẽ suam CHRISTVS eum appellauit Simonem, cùm ei dixit: *Simon, diligis*

Tertia opinio. Augustinus.

diligis me plus his? Et ipſe Petrus, licèt initio prioris Epiſtolæ ſuæ appellet ſe tantùm Petrum; in principio tamen poſterioris Epiſtolæ nominat ſe Simonem Petrum: Paulus verò nuſquam vocat eum nomine Simonis, ſed Petri vel Cephæ, vt videre licet in nono & decimo quinto capite prioris Epiſtolæ ad Corinthios, & in primo & ſecundo capite Epiſtolæ ad Galatas. *Ioannis 21.*

185 Quòd autem in electione Apoſtolorum, impoſitionem nominis Petri commemorant Marcus & Lucas, non ideo eam narrant quaſi tunc primùm factam; ſed, vt ſæpe ſolent, quod ante factum erat, per figuram Recapitulationis tunc referunt; occaſione ſcilicet recenſendi nomina duodecim Apoſtolorum, & ne quis putaret, nomen Petri fuiſſe impoſitum ei ab initio, tanquam ipſe fuiſſet binominus. Cæterùm, illud hoc loco ſcire lectorem volumus, aliquando DEVM impoſuiſſe nomen alicui etiam ante ortum eius, quo deinceps appellandus eſſet, vt nomen Iſaac Geneſ. 17. & ipſius Ioannis Baptiſtæ Luc. 1. & Domini noſtri nomen IESV, Matthæi & Lucæ 1. *Quàm variè Deus impoſuerit nomina hominibus.* Interdum vetus nomen interpoſitis vel adiectis litteris variaſſe, quod ad ſignificationem nominis attinet, vt in nomine Abraham, & Sara, Geneſis 17. Nonnunquam priori nomini adiecit alterum nomen, nouæ cuiuſdam dignitatis & excellentiæ ſignum, vt in Iacob, quem appellauit Iſraël, Geneſis 32. & in Simone, quem nominauit Petrum, vt narrat hoc loco Ioannes. Impoſuit præterea DEVS nomen aliquibus, non quòd eo nomine eſſent appellandi, ſed vt per id nomen futura eorū excellentia ſignificaretur: ſic Eſa. cap. 7. prædixit de Meſſia. *Et vcabitur nomen eius Emmanuel.* Et in cap. 9. illuſtriſſimū de eodẽ vaticiniū illud edidit: *Et vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius*, DEVS *fortis, Pater futuri ſæculi, princeps pacis.* Hac etiā ratione Iacobum & Ioannem fratres, vocauit Dominus (vt refert Marc. cap. 3.) Boanerges, id eſt, filios tonitrui. Quamquam B. Hieronymus ait, mendosè legi Boanerges: ſic enim ſcribit ſuper primum caput Danielis: Dominus in bonam partem nominā mutat antiqua, & ex rebus imponit virtutum vocabula; vt Abram appellaret Abraham, & Sarai vocaret Sara: in Euangelio quoque, quondam Simon, Petri nomen accepit; & filij Zebedæi appellati ſunt filij tonitrui: Quod non, vt plerique putant, Boanerges, ſed emendatiùs legitur Benereem. Sic Hieron. *Emẽdatio vocabuli Boanerges, ſecundùm Hieronymum.*

QVIN

QVINQVAGESIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER.47. Vidit IESVS Nathanaël venientem ad se,& dicit de eo, Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est.

An fuerit Nathanaël ex numero duodecim Apostolorum: & an fuerit idem qui vocatus est alio nomine Bartolomæus?

EX supradictis diuinæ scripturæ verbis,& aliis quæ nar- 186
rantur hoc loco de Nathanaële, ad magnam eius laudem pertinentibus, existit quæstio, à nobis minimè dissimulanda, nec in præteritis relinquenda, an hic Nathanaël fuerit ex numero duodecim Apostolorum? negat præcisè Augustinus tractans hæc verba Ioannis de Nathanaële scripta; nec alia ratione sententiam suam firmat, cur non fuerit à CHRISTO in Apostolorum numerum adscitus, nisi ne dignitas Apostolatus, & Apostolicæ prædicationis fructus humanæ probitati, vel prudentiæ, vel scientiæ attribueretur. Quod etiam maximè comprobat illa Pauli in primo capite prioris Epistolæ ad Corinthios sententia: *Videte vocationem vestram, Fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit* DEVS, *vt confundat sapientes: & infirma mundi, elegit* DEVS, *vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit* DEVS, *& ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius.* Hic autem Nathanaël, & Domini testimonio, vir admodũ probus, & moribus integer erat, & fuisse eum legis diuinæ peritum ex iis quæ hoc loco narrantur de eo, satis elucescit. In hanc fermè sententiam Augustinus.

Augustinus.

Sed cum Augustino super hoc dissentiens Rupertus, opponit 187
ei Paulum, qui fuerat vir valdè prudens, & sacrarum literarum egregiè doctus, vtpote quas, ad pedes Gamalielis doctissimi viri edoctus fuerat: nec tamen id obstitit, quò minus ad Apostolatum vocaretur, & inter primos Apostolos excelleret. Et in eo ipso loco, quem pro sua sententia citat Augustinus, scribens Paulus, non

Rupertus. Act. 22. Augustinus.

multos.

multos primorum CHRISTI sectatorum fuisse sapientes, non negat fuisse aliquos, imò id potiùs significat. Visum itaque Ruperto est admodū probabile, Nathanaëlem fuisse è numero duodecim Apostolorum, atque eum ipsum fuisse, qui ab aliis Euangelistis alio nomine appellatur Bartolomæus. Ruperti sententiæ Iansennius accessit. *Iansennius.*

188 Verùm nos hanc istorum sententiam discutiamus, rationes eorum distinctè ac singillatim commemorando, simúlque confutando. Prima eorum ratio est hæc: dignus fuit Nathanaël vt in Apostolatū allegeretur, tum propter eximiam eius animi sinceritatem testimonio CHRISTI tantopere laudatā: tum propter egregiam confessionē quam de CHRISTI excellentia fecit, nō dissimilem cōfessionis Petri; dixit enim Domino: *Rabbi, tu es Filius* DEI, *tu es Rex Israël.* Infirma est hæc ratio, non enim gratia & dignitas Apostolatus datur propter virtutes vel bona merita hominum; sicut nec denegatur propter peccata & pessima hominum merita; vt apertè licet cernere in Iuda, qui vocatus est ad Apostolatum, & in Saulo, qui postea dictus est Paulus. Secunda ratio; Ioannes Euangelista alios omnes Apostolos in suo Euangelio sparsim nominat, præter vnum Bartolomæum; verisimile igitur est, eum designâsse nomine Nathanaëlis. Falsum est quod sumitur in hac ratione: nam nec Iacobum Alphæi, nec Simonem Chananæum, seu Zelotem vspiam nominauit. Tertia ratio: Alij Euangelistæ recensentes numerum duodecim Apostolorum, semper Philippo proximè adiungunt Bartolomæum; significantes vtique magnam aliquam inter eos societatis & familiaritatis fuisse cōiunctionem; qualē nimirum fuisse inter Philippū & Nathanaëlem satis ostendit hoc loco Ioannes Euangelista. Et leuis admodum est coniectura hæc, eaque falso nititur fundamento: siquidem liceret idem existimare de Matthæo & Thoma, qui in enumeratione Apostolorum proximè consociantur: & in Actis Apostolorum, capite primo vbi enumerantur Apostoli, Philippus & Bartolomæus dissociātur, & post Philippum proximè nominatur Thomas. Quarta ratio: nomeṇ Bartolomæi non videtur nomen proprium sed commune, significans filium Tolomæi, sicut non erat nomen proprium Petri, Barjona. Cùm igitur alij tres Euangelistæ appel-

Discutitur opinio Ruperti & Iansennij aientium, Nathanaëlem fuisse Apostolum qui alio nomine dictus est Bartolomæus.

lassent eum nomine communi Bartolomæum; Ioannes voluit eum, nomine proprio semper appellare Nathanaëlem. Sed enim, isti sumunt pro certo, quod probari ab ipsis deberet, nomen scilicet Bartolomæi non fuisse nomen proprium; id enim ex partium eius nominis significatione argumentari, futile est: ista enim ratione nec Barsabas, nec Barnabas, nec Barrabas, fuissent nomina propria: nec sane, Tolomæus, est nomen vel Hebræum, vel Syriacum, sed Ægyptiacum, vel potius Græcum. Quinta ratio: Ioannes in capite vltimo sui Euangelij, inter Apostolos quibus apparuit CHRISTVS post suam resurrectionē, nominat & numerat Nathanaëlem, quasi etiam ipsum CHRISTI Apostolum. Verùm hæc ratio, nihilo quàm superiores firmior & probabilior est. CHRISTVS enim post Resurrectionem non Apostolis tantùm apparuit, sed aliis etiam discipulis, vt duobus illis euntibus in castellum Emmaus. Quinetiam complures alij, præter Apostolos, ab initio prædicationis CHRISTI secuti eum fuerunt, ex quibus videlicet vnum aliquem ad Apostolatum, in locum præuaricatoris Iudæ, Petrus censuit esse deligendum. Confirmatur hoc ipsum illis Pauli verbis quæ sunt in capite decimo quinto prioris Epistolæ ad Corinthios: CHRISTVS *resurrexit tertia die, secundùm scripturas: & visus est Cephæ, & post hoc, vndecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul; ex quibus multi manent vsque adhuc, quidam autem dormierunt.* Satis igitur apparet ex hac nostra disputatione, supra dictam Ruperti & Iansennij de Nathanaële sententiam, parum esse firmam, minimèque probabilem.

Lucæ 14.

Actorum 1.

QVINQVAGESIMA PRIMA DISPVTATIO.

Exponitur Auctoris sententia, Nathanaëlem nec fuisse Bartolomæum, nec fuisse ex numero Apostolorum CHRISTI.

VLTÒ itaque probabilius est atque credibilius, 189
non fuisse Nathanaëlem ex numero Apostolorum CHRISTI: idque his argumentis probari potest. Primò, cùm in Sacra scriptura noui Testamenti quatuor in locis ponatur integer cathalogus Apostolorum

ſtolorum CHRISTI, apud Matthæum capite decimo, apud Marcum capite tertio, apud Lucam capite ſexto, & apud eundem in capite primo libri de Actis Apoſtolorum, in nullo iſtorum locorum Nathanaël in Apoſtolorum numero recenſetur. Nec probabiliter ad hoc reſponderi poteſt, eum fuiſſe binominem, vt & Nathanaël, & Bartolomæus nominaretur, & in cathalogo Apoſtolorum poſitum eum eſſe ſub nomine Bartolomæi non autem Nathanaëlis. Si enim ita fuiſſet, id profectò ſignificaſſent alicubi Euangeliſtæ, ne diuerſitas eorum nominum, errorem faceret lectori, diuerſos fuiſſe homines fortaſſe opinaturo. Hoc enim ipſi fecerunt in aliis quibuſdam Apoſtolis, vt in Thoma, qui etiam vocabatur Didymus; & in Matthæo qui dicebatur Leui; & in Simone cui etiam nomen fuit, Zelotes & Chananæus; deniq; in Thaddæo, qui etiam Iudas Iacobi nuncupabatur. Deinde, ſi, vt iſti aiunt, nomen Bartolomæi, erat nomen cōmune, nomen autem Nathanaëlis erat nomen proprium; cur alij tres Euangeliſtæ ſemper eū appellarunt nomine cōmuni Bartolomæum, & ne ſemel quidem proprio eum nomine vocarunt Nathanaëlem, cùm magis nomen proprium notificet hominem, quàm commune? Ad hæc, cur Ioannes Euangeliſta, ſicut infra in capite vigeſimo nominans Thomam, qui erat binominus, continuò adiecit illa verba: *Qui dicebatur Didymus.* Cur, inquam, non itidem, nominans Nathanaëlem, ſaltem vel ſemel adiunxit: (Qui dicebatur Bartolomæus.) Adiice, quòd Ioānes nouiſſimus omnium Euangelium ſcripſit, euulgatis iampridem aliorum trium Euangeliis: in quibus ipſe viderat hunc, de quo nunc loquimur, ſemper ab illis appellatum eſſe Bartolomæum: Aut igitur, ne lectori occaſionem errandi præberet, eodem illum nomine appellare debebat: aut, ſi libuit potiùs eum nomine Nathanaëlem, debebat certè alterius etiam nominis meminiſſe, vt eum fuiſſe binominum oſtenderet. Ergo, ex iis quæ dicta ſunt ſatis eſt manifeſtum, iſtum Nathanaëlem nec fuiſſe Bartolomæum, nec de numero fuiſſe Apoſtolorum.

190 An verò is fuerit ex numero illorum duorum & ſeptuaginta diſcipulorum CHRISTI, mihi quidem certè incompertum eſt: nam etſi quidam id opinati ſunt, ſine vllo tamen probabili argumento, vel coniectura. Ego nullum de iſta re (quod equidem meminerim) *An fuerit Nathanaël ex ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis.*

S. 2 verbum

verbum legi apud Clementem Alexandrinum, vel Eusebium, vel Epiphanium, vel Hieronymum, vel Nicephorum, vel demum apud copiosissimum & diligentissimum Historiæ & Antiquitatis Ecclesiasticæ scriptorem Cardinalem Baronium. Dorotheus certè in Synopsi, vbi de septuaginta duobus discipulis CHRISTI agit, inter eos, hunc Nathanaëlem minimè recenset.

Dorotheus.

QVINQVAGESIMA SECVNDA DISPVT.

Super historia Andreæ & Petri, qui secuti sunt CHRISTVM; *quæ narratur à Ioanne in posteriori parte huius primi capitis.*

QVATVOR in locis Euangelicæ Historiæ legimus, 191
Andream & Petrũ secutos esse CHRISTVM: apud Ioannem hoc in loco versu trigesimo septimo & sequentibus: apud Matthæum cap. 4. apud Marcum cap. 1. apud Lucam cap. 5. Dubium igitur & controuersum inter Doctores est, an in istis locis vna & eadem describatur Andreæ & Petri sequela CHRISTI, an verò diuersæ, id autem est, vel quatuor, vel tres, vel saltem duæ. In hac porrò quæstione sunt quædam extra controuersiam, nempe omnium concessu certa: horum vnũ est, Andreæ & Petri sequelam CHRISTI, quam Matthæus & Marcus scripserunt, esse prorsus eandẽ; omnino enim congruit locus, tempus, & modus sequelæ istorum duorum, iisdem non sententiis modò, sed verbis etiam ab vtroq; Euangelista narrata. De illo etiam consentitur, accessum Petri & Andreæ ad CHRISTVM quem hoc loco exponit Ioannes, fuisse diuersum, ac tempore priorem vocatione istorum quam Matthæus & Marcus descripserunt. Siquidem hæc facta est in Galilæa iuxta mare Tyberiadis; ille verò fuit in Iudęa iuxta Iordanem: hæc facta est, Ioanne Baptista iam in carcerem coniecto; ille, Ioāne adhuc baptizante: in hac vterque Apostolus à CHRISTO vocatus est in illo, Andreas vltro CHRISTVM sequutus est, & fratrem suum Petrum adduxit ad CHRISTVM: in illo denique memoratur vocatio Philippi; in hac verò nulla Philippi fit mentio, sed Iacobi & Ioannis vocatio commemoratur. Omnis igitur controuersia in eo vno vertitur,

titur, An vocatio Petri & Andreæ quam narrat Matthæus & Marcus, eadem sit, atque ea quam refert Lucas, an vero diuersa?

192 Beatus Augustinus in lib. 2. de consensu Euangelistarum cap. 17. & Lyranus super caput quartum Matthæi, vocationes istas fuisse diuersas, his probant argumentis. Primò, secundùm Matthæum CHRISTVS inuenit illos piscantes; at secundùm Lucam, inuenit eos lauantes rētia sua. Deinde, secundùm Matthæum Petro simul & Andreæ CHRISTVS dixit: *Faciam vos fieri piscatores hominum:* at secundùm Lucam soli Petro dixit: *Ex hoc iam eris homines capiens.* Præterea, secundùm Matthæum illi secuti sunt CHRISTVM, ab ipso prius vocati: secundùm autē Lucam, vltrò & spōte sua CHRISTVM sequuti sunt, miraculo scilicet capturæ piscium permoti. Postremò, Lucas facit CHRISTVM ex naui Petri prædicantem turbis, memoratque insigne miraculum eius in captura piscium, atque alia quædam narrat quorum nihil à Matthæo scriptum est. *Augustini & Lyrani sententia de vocatione Petri & Andreæ.*

193 Putant igitur Auctores isti, Petrū & Andream ter fuisse, diuersis temporibus, CHRISTVM sequutos: Primùm quidē, ad capessendam eius notitiam, & hoc nārrare Ioannem in extrema parte primi capitis Euangelij fuit: deinde, ad ineundā cum ipso consuetudinem & familiaritatem; tunc nimirum, cùm ea contigerunt, quæ scribit Lucas in cap. 5. Postremùm verò, ad perfectum CHRISTI discipulatum, perpetuamq; eius sequelam, nēpe renunciandò omnibus quæ habebant, firmoq; proposito non vltra reuertendi ad sua, & de hac vltima eorum sequela CHRISTI scripsit Matthæus in cap. 4.

194 Tostatus super quartū caput Matthæi in quæstione nonagesima sexta ait, Lucam in cap. 5. duas Petri & Andreæ vocationes, vna complexum esse narratione: priorem quidem latiùs explicans, quæ diuersa fuit ab ea quam Matthæus & Marcus descripserunt: posteriorem verò strictim attingens, quasi iam à Matthæo & Marco expositam, eius tantùm conclusionem commemorans, quæ tangitur illis verbis: *Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus, secuti sunt eum.* Sic Tostatus. At enim, ista ipsa quam dicit Tostatus, conclusio, vsque adeò cohæret, & connexa est cum rerum præcedētium narratione, vt planè vnius vocationis historia cōtinuari videatur. Illud enim: *subductis ad terram nauibus.* & illud: *Relictis omnibus secuti sunt eum*, consideranti narrationem Lucæ liquet, tunc esse factum, cùm *Tostati sententia.*

ea contigerunt quæ idem proximè antè narrauerat.

Iansennij sententia, quæ videtur Auctori probabilior.

Mihi profectò videtur probabilior esse Iansennij sententia, vocationem Petri & Andreæ à Luca, & à Matthæo, Marcoque descriptam, prorsus eandem esse: licet Matthæus qui prior scripsit, ea quæ pertinebant ad ipsam vocationem perstrinxerit, omissis aliis quæ vocationi adiuncta fuerant. Lucas verò, qui post Matthæum scripsit Euangelium, prætermissis quæ ab eo narrata fuerant, prodere voluit memoriæ plures illius vocationis circumstantias, à Matthæo prætermissas: quæ, propter miraculum capturæ piscium, & alia quædam valde notabilia tunc facta & dicta, erant inprimis memoratu, & cognitu dignæ. Ac, nisi ego fallor, hoc ipsum sensit Epiphanius, vt licet ex iis cognoscere, quæ in disputatione quam fecit contra Hæresin quinquagesimam primam, scripta reliquit. 195

Epiphanius.

Hanc porrò sententiam, esse probabiliorem opinione Augustini & Lyrani, ex eo apparet, quòd illi putant, post vocationem quam narrat Lucas, Petrum & Andream discessisse à CHRISTO, & ad sua reuersos esse: quod euidenter tamen excludit Lucas, cùm ait: *Relictis omnibus secuti sunt eum*; idē námq; de ipsis narrat Matthæus & Marcus, qui secundùm istos Auctores, vltimam eorum vocationem descripserunt. Nimirū, si illud: *Relictis omnibus sequuti sunt eum*, non arguit, illam eorū vocationem fuisse vltimam, neq; id arguet apud Matthæum: vnde enim sciemus, vocationem eorum cōmemoratam à Matthæo, fuisse vltimam, nisi ex istis ipsis verbis? Nam quod Augustinus ait, vocationē eorum narratam à Luca nō fuisse vltimam, nec tunc eos secutos esse CHRISTVM, consilio & proposito remanendi apud ipsum, ex eo conijci, quod Lucas dixit, eos subduxisse à terra naues; quasi animo reuertendi ad sua, postquàm CHRISTVM honoris & reuerentiæ causâ vel domum, vel aliquò vsq; comitati fuissent: hæc, inquam Augustini coniectura, non est admodum firma. Siquidem illi non appulerunt naues ad littus, consilio & proposito redeundi ad piscandum; sed, quia cùm essent in naui, non aliter poterant, nisi appulsis ad terram nauibus, exire; nisi fortè deiecissent se in mare, vt natando in terram euaderent. 196

CAPVT

CAPVT SECVNDVM
EVANGELII IOANNIS.

T die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Vers. 1.
Galilææ : & erat Mater IESV ibi.
* Vocatus eſt autem & IESVS, & 2
Diſcipuli eius ad nuptias. * Et defi- 3
ciente vino, dicit Mater IESV ad
eum: vinum non habent. * Et dicit 4
ei IESVS: Quid mihi, & tibi eſt mu-
lier? nondum venit hora mea. * Di- 5
cit Mater eius miniſtris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. * Erant 6
autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iu-
dæorum, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas. * Dixit eis 7
IESVS: implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad
ſummum. * Et dicit eis IESVS: Haurite nunc, & ferte archi- 8
triclino. Et tulerunt. * Vt autem guſtauit architriclinus aquam 9
vinum factam, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſcie-
bant, qui hauſerant aquam: vocat ſponſum architriclinus, * & 10
dicit ei: omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum ine-
briati fuerint, tunc id quod deterius eſt. Tu autem ſeruaſti bo-
num vinum vſque adhuc. * Hoc fecit initium ſignorum IESVS 11
in Cana Galilææ: & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt
in eum Diſcipuli eius. * Poſthac deſcendit Capharnaum ipſe, & 12
mater eius, & fratres eius, & Diſcipuli eius: & ibi manſerunt
non

13 *non multis diebus.* * *Et propè erat Pascha Iudæorum, & ascendit*
14 IESVS *Ierosolymam:* * *Et inuenit in templo vendentes boues,*
15 *& oues, & columbas, & numularios sedentes.* * *Et cùm fecisset*
quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque,
16 *& boues, & numulariorum effudit æs, & mensas subuertit.* * *Et*
his qui columbas vendebant dixit: Auferte ista hinc, & nolite
17 *facere domum* PATRIS *mei, domum negociationis.* * *Recordati*
verò sunt Discipuli eius quia scriptum est: Zelus domus tuæ co-
18 *medit me.* * *Responderunt ergo Iudæi, & dixerũt ei: Quod signum*
19 *ostendis nobis, quia hæc facis.* * *Respondit* IESVS, *& dixit eis:*
20 *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* * *Dixe-*
runt ergo Iudæi, quadraginta & sex annis ædificatum est tem-
21 *plum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud.* * *Ille autem di-*
22 *cebat de templo corporis sui.* * *Cùm ergo resurrexisset à mortuis,*
recordati sunt Discipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt
23 *scripturæ, & sermoni quem dixit* IESVS. * *Cùm autem esset Ie-*
rosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius,
24 *videntes signa eius, quæ faciebat.* * *Ipse autem* IESVS *non*
25 *credebat semet ipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes,* * *&*
quia opus ei non erat vt quis testimonium
perhiberet de lumine: ipse enim
sciebat quid esset in
homine.

IN

IN CAPVT SECVNDVM DISPVTATIONES SEXDECIM.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et tertia die nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. VERS. I.

Respectu cuius temporis, illa dies nuptiarum dicatur tertia?

1

LLA coniunctio *Et*, auctore Ruperto denotat, quod narratur in hoc secundo capite, id proximè post ea quæ in extremo capite primo commemorata sunt, contigisse. Sed ex supradictis verbis existit quæstio, respectu cuius temporis, illa dies nuptiarum dicatur fuisse tertia dies. Faber in suis annotationibus ait, dici tertiam diem respectu Sabbathi quod proximè antecesserat. Verùm, nec vlla Sabbathi fuerat mentio facta; & Ioannes, secundùm consuetudinem loquendi Sacræ scripturæ, dixisset (tertia Sabbathi.) Euthymius arbitratur denominari tertiam diem ab eo tempore, quo CHRISTVS relicto deserto regressus est in Galilæam. Sic ille. Et in narratione quidem præcedentis capitis nō obscurè notantur tres dies post illum CHRISTI regressum transacti ante diem nuptiarum: Primus quidem dies in versu vigesimo nono in illis verbis: *Altera die*

Prima sententia.

Faber.

Secunda sententia. Euthymius.

die vidit Ioannes IESVM *venientem ad se,&c.* Secunda dies in versu trigesimo quinto illis verbis: *Altera die iterum stabat Ioannes &c.* Tertia dies in versu quadragesimo tertio significatur illis verbis: *In crastinum voluit* IESVS *exire in Galilæam, & inuenit Philippum.* Sed incertum est, an illi tres dies fuerint continui: quin etiam fuisse eos, vel omnes, vel aliquos aliquanto temporis interuallo inter se disiunctos, probabilius est.

Tertia sententia. Epiphanius. Rupertus. S.Thomas. Iansennius.

Epiphanius contra Hæresin quinquagesimam primam, Rupertus, B. Thomas, & Iansennius hanc tertiam diem denominant ab 2
ea die qua Andreas & alius discipulus, permoti Ioannis Baptistæ verbis, secuti sunt CHRISTVM: postridie autem CHRISTVS vocauit Philippum; & tertia die venit ad nuptias. Sed contra hoc illud videtur esse, si nuptiæ factæ sunt postridie vocationis Philippi, cur Euangelista dixit, *tertia die*, & non potius, *In crastinum*: sicut dixerat de die qua vocatus est Philippus? Nec verisimile est, eodem die quo Andreas secutus est CHRISTVM, adduxisse fratrem suum Simonē ad eum: cùm enim secutus est CHRISTVM, erat iam, vt narrat Euangelista, hora decima, id autem est secundùm morem Iudæorum, duabus horis ante noctem. Nimirum, credibile est, mansisse Andreā tota illa nocte apud CHRISTVM: videlicet, sic ab eo tunc edoctus fuerat, vt pro certo crederet, ipsum esse Messiam. Et hæc ipsa est B. Augustini super hoc loco sententia.

Quarta sententia. Caietanus.

Caietanus tertiam istam diem nuptiarum deducit ab ea die, qua Nathanaël venit ad CHRISTVM, hoc enim proximè antecesserat; vnde putandum est, Ioannem proximè sequens tempus denominarè voluisse. Sed illud opinioni obstat Caietani, quòd, tempus illud quo Nathanaël venit ad CHRISTVM, à Ioanne non est signatè notatum; verisimile autem est, tertiam illam diem nuptiarum denominari ab aliquo tempore priùs designato.

Quinta sententia, quæ est Origenis, & cui Auctor ipse adstipulatur.

Origenes super hoc loco censet, tertiam diem nuptiarum de- 3
nominari à tempore proximè antè signato in præcedenti capite: hoc autem fuit dies egressionis CHRISTI in Galilæam & vocationis Philippi. An verò Nathanaël isto ipso die venerit ad CHRISTVM, incertum est: fortasse postridie istius diei CHRISTVS venit in Cana Galilææ, & illuc venit ad ipsum Nathanaël, tertio autem die factæ sunt nuptiæ. Et hæc quidem opinatio atque coniectatio

iectatio mihi quidem magis,quàm superiores sententiæ, probatur.

4 Nec vacat mysterio (si quis præter historicum sensum, etiam spiritualem requirat intelligentiam) nuptias istas esse factas tertia die:significantur enim tria mundi tempora: tempus naturæ; tempus legis Mosaicæ; & tempus legis Euangelicæ:& in hoc tertio die siue tempore Filius DEI venit in mundum, nuptias cum natura humana, vel cum Ecclesia facturus: cui mysterio congruit etiam locus ipse qui dicitur Cana Galilææ, si notionem vocum excutias: & has nuptias significauit illa Domini parabola, quam refert Matthæus cap.22.de homine rege qui fecit nuptias filio suo. Præterea, in Sacra scriptura, dies figuratè significat cognitionem, & interdum etiam virtutem,& gratiam: sicut contra, nox significat ignorantiam, & peccatum. Hominis autem cognitio triplex est; Prima, sensitiua; secunda, intellectiua,sed naturalis vel humana; tertia,supernaturalis & diuina,per fidem scilicet & donum sapientiæ, & hi sunt tres dies cognitionis humanæ. Virtus quoque hominis triplex est; Prima, est virtus naturalis; secunda, est virtus moralis; tertia, est virtus supernaturalis & infusa, vt virtus charitatis, & aliæ virtutes infusæ, & hi sunt tres dies virtutum hominis. Homo itaque spirituales cum DEO nuptias facit in tertia die,hoc est,per cognitionem tertij gradus quæ est per fidem & sapientiam: & per virtutem tertij gradus, hoc est, per virtutem charitatis. Ad hæc,in ipso Matrimonio tres notantur dies siue tempora:Primus dies fuit in exordio mundi, ante peccatum, & in statu innocentiæ; tunc enim primum à DEO institutum est Matrimonium in officium naturæ, ad speciem humanæ naturæ propagandam, & perpetuandam vsque ad finem mundi. Secunda dies Matrimonij, fuit tempus post Adæ peccatum vsque ad CHRISTI aduentum & legem Euangelicam; in quo Matrimonium non modò fuit in officium naturæ, verùm etiam in remedium concupiscentiæ. Tertia dies Matrimonij fuit post CHRISTI aduentum, & in lege Euangelica; hoc tempore Matrimonium non tantùm fuit in officium naturæ & in remedium concupiscentiæ, sed etiã in sanctificationem coniugij:factum est enim Sacramentum dans gratiam,magnúmq; continens mysterium,significationem dico coniunctionis CHRISTI cum Ecclesia: sic enim interpretatus est Paulus in cap.5. Epi-

Mystica interpretatio tertia diei illarũ nuptiarum.

ſtolæ ad Epheſios, vbi loquens de Matrimonio ita ſcribit: *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ; & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico, in* CHRISTO *& in Eccleſia.*

SECVNDA DISPVTATIO.

An eodem ipſo die quo factæ ſunt iſtæ nuptiæ, ſed in anno proximè antecedenti, CHRISTVS *baptizatus fuerit?*

ON leuis eſt quæſtio, nec facilem habens explicatum, An iſtæ nuptiæ factæ ſint eodem ipſo die, ſed in diuerſo anno, quo CHRISTVS Dominus baptizatus fuerat? Eſt autem Dominus baptizatus ſexto die Ianuarij, tredecim ſcilicet diebus poſtquàm expleuerat vigeſimum nonum ætatis annum. Quæritur itaque, an in proximè ſequenti anno, eodem illo die factæ ſint iſtæ nuptiæ, ita vt tunc Dominus iam expleuiſſet trigeſimum annum, ſuperque dies tredecim. Epiphanius diſputans contra Hæreſin quinquageſimam primam, ait, CHRISTVM eſſe natum die ſexto Ianuarij; baptizatum verò eſſe octauo die Nouembris, exactò iam anno vigeſimo nono, & inſuper decem menſibus: duobus autem menſibus pòſt, qui explendo trigeſimo anno deerant, die videlicet ſexto Ianuarij qua natus fuerat, has nuptias eſſe celebratas. Sed ego miſſam in præſentia faciam opinionem iſtam Epiphanij, vtpote ab antiquiſſima Eccleſiæ traditione, communique ſenſu ac perſuaſione populi Chriſtiani planè diſcrepantē. CHRISTVM enim Dominum eſſe natum in vigeſimo quinto die Decembris, & antiquiſſima conſtat traditione, & in animis, ſenſibuſque omnium fidelium penitus infixum eſt. 5

Prima ſententia, quæ eſt Epiphanij.

Secunda ſententia, quæ permultis placet.

Eſt igitur altera ſententia permultis probata, & peruulgata, in eodem ipſo die ſexto Ianuarij, in diuerſis tamen annis, tria illa celeberrima contigiſſe myſteria: nam eo die CHRISTVM infantem à Magis fuiſſe adoratum: & viginti nouem annis pòſt, fuiſſe baptizatum in Iordane à Ioanne Baptiſta: & vno anno poſt Baptiſmum, interfuiſſe iſtis nuptiis, & mutâſſe aquam in vinum. Hoc 6

tradit

tradit Sanctus Bernardus in sermone primo & secundo de Epiphania, & B.Thomas, & vt dixi, complures alij. Et in hanc quidem sententiam inclinasse videtur Sancta Ecclesia: ea quippe in Antiphona quam canit in secundis vesperis Festi Epiphaniæ, ait, Tribus miraculis ornatum diem Sanctum colimus: hodie Magos stella duxit ad præsepium: hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias: hodie CHRISTVS in Iordane à Ioanne Baptizari voluit. *Bernardus.* *Thomas.*

7 Quamquam B. Augustinus in sermone trigesimo septimo de tempore, qui est sermo secundus de Dominica infra octauam Epiphaniæ, & B. Maximus, & Eusebius Emissenus in suis Homiliis de festo Epiphaniæ, & Isidorus de officiis Ecclesiasticis, vbi agit de festo Epiphaniæ, tanquam dubium atque incertum tradunt, quodnam illorum trium mysteriorum in hoc sexto die Ianuarij factum sit. Ponam hîc Augustini verba: licèt, inquit, de solemnitate huius diei, veterum sit diuersa traditio, vna tamen sanctæ deuotionis est fides. Nam quamuis nonnulli CHRISTVM hoc die stella duce à Magis existiment adoratum: alij verò asserant, eum aquam in vinum vertisse in nuptiis: quidam verò baptizatum esse à Ioanne confirment: in omnibus tamen DEI Filius creditur, in omnibus est vera solennitas. hæc Augustinus. B. autem Maximus ad eandem sententiam ita scribit: In hac celebritate, sicut relatu paternæ traditionis instruimur, multiplici nobis est festiuitate lætandum. Ferunt enim, CHRISTVM hodie vel stella duce à gentibus adoratum; vel inuitatum ad nuptias, aquam vertisse in vinum; vel suscepto à Ioanne Baptismate, Iordanis fluenta consecrasse. Sed quid horum præsenti hoc die potissimùm sit factum, nouit ipse qui fecit. *Augustinus.* *Maximus.* *Eusebius.* *Emissenus.* *Isidorus.*

8 Nec isti sententiæ suffragari videtur sancta Ecclesia in supradicta illa antiphona dicens, *Hodie stella Magos duxit ad præsepium, &c.* nam illud *hodie* non refertur ad tempus rei gestæ, quasi sensus sit, eo die tria illa mysteria esse facta: sed refertur ad commemorationem & celebrationem eorum trium mysteriorum eo die fieri solitam, vt sit eorum verborum hic sensus: Hodie colitur & celebratur cõmemoratio istorũ trium mysteriorũ. Hac nimirum ratione interpretari oportet, quod eadem sancta Ecclesia canit in Festo Resurrectionis, & Ascensionis CHRISTI, & in Festo Pentecoste

partim in Miſſa, partim in officio Eccleſiaſtico eorum feſtorum dicens,eo die CHRISTVM reſurrexiſſe à mortuis, & aſcendiſſe in cœlum, & miſſum eſſe Spiritum ſanctum: quia eo die à Sancta Eccleſia fit cõmemoratio & celebratio Reſurrectionis, & Aſcenſionis CHRISTI, & miſſionis Spiritus ſancti: alioqui, rarò euenit vt celebratio Paſchatis & Pentecoſte incidat in eum ipſum diem,quo reuera CHRISTVS reſurrexit à mortuis, vel aſcendit in cœlum,vel miſit Spiritum ſanctum.

Tertia ſententia. Eſt tertia ſententia, quæ non paucis viris doctis ſatis viſa eſt 9 probabilis: nuptias illas non eſſe factas in ſexto die Ianuarij, quo die baptizatus fuerat CHRISTVS, vt factæ ſint vno anno poſt Baptiſmum: ſed factas eſſe iſtas nuptias duobus circiter menſibus tantùm poſt ſuſceptum à CHRISTO Baptiſmum; ante primum videlicet illud Paſcha, quod commemorat Ioannes in hoc capite ſecundo. Quòd autem illæ nuptiæ non ſint factæ vno anno poſt CHRISTI Baptiſmum, ita argumentantur: B. Petrus in primo capite libri de Actis Apoſtolorum dixit, in locum Iudæ præuaricatoris, eligi oportere ad Apoſtolatum, vnum aliquem ex illis CHRISTI diſcipulis qui fuerant cum eo à baptiſmo Ioannis, vſque ad diem Aſſumptionis eius ad cœlum: id autem eſt, ab initio prædicationis CHRISTI vſque ad tempus Aſcenſionis eius in cœlum. Ex narratione autem Ioannis in poſteriori parte primi capitis, & in hoc ſecundo capite, ſatis liquet, CHRISTVM, paulò ante illas nuptias cœpiſſe habere diſcipulos: ergo nuptiæ illæ non vno anno poſt Baptiſmum CHRISTI factæ ſunt:cùm tamen Petrus ſupradictis verbis indicet, CHRISTVM, ſtatim poſt Baptiſmum ſuum quem à Ioanne accepit, diſcipulos habere cœpiſſe. Deinde, omne prædicationis CHRISTI tempus Patres tribus annis,& aliquot præterea menſibus definierunt: CHRISTVS autem prædicare orſus eſt poſt nuptias; quæ, ſi vno anno poſt Baptiſmum factæ ſunt, non niſi duo anni aſſignari poſſent prædicationi CHRISTI; quia ipſe baptizatus eſt initio trigeſimi anni ætatis ſuæ, nuptiæ autem, ſecundùm iſtos factæ fuiſſent initio trigeſimi primi anni; mortuus autem eſt inchoato tantùm trigeſimo tertio anno:ergo, paulò amplius duobus annis in prædicatione eius conſumptum fuiſſet. Niſi fortè CHRISTI ætas extendatur vſque ad

trige

trigeſimum quartum annum, quod nolunt tamen iſtius ſententiæ probatores atque ſectatores. Placet mihi hæc tertia ſententia: nec diſplicet tamen ſecunda ſentẽtia, quam ſuprà dixi eſſe Sancti Bernardi & B.Thomæ, aliorúmq; complurium. Quemadmodum verò argumenta, quibus ſecunda illa ſententia oppugnatur, diſſolui queant, copioſè à nobis oſtenſum eſt in libro vndecimo Commentariorum noſtrorum in Danielem, in explicatione ſeptimæ quæſtionis, quæ eſt de tempore mortis CHRISTI Domini.

TERTIA DISPVTATIO.

An in illis nuptiis ſponſus fuerit Ioannes, qui hoc Euangelium, & in eo hiſtoriam harum nuptiarum ſcripſit?

10 BEDA in Præfatione Commentariorum ſuorum in *Beda.*
Euangelium Ioannis, harum nuptiarum ſponſum
facit Ioannem, quem CHRISTVS à nuptiis auocando, præſeruauit eius virginitatem. Idem ſenſiſſe videtur B.Thomas, in ſecunda ſecundæ, quæ- *B.Thomas.*
ſtione centeſima octuageſima ſexta, articulo quarto, in reſponſione ad primum, hæc ſcribens: CHRISTVS Petrum, quem inuenit matrimonio iunctum, non ſeparauit ab vxore: Ioannem tamen
volentem nubere, à nuptiis reuocauit. Caietanus etiam ſuper hoc *Caietanus.*
loco ſponſum facit Ioannem; & quia Ioannes, inquit, erat conſanguineus CHRISTI & nepos B.MARIÆ, idcirco ad eas nuptias
vocatus eſt IESVS, & Beatiſſima Virgo MARIA. Syluecter in *Syluester.*
quæſtionibus ſuper Euangelia, in quæſtione decima ſeptima hanc
ipſam probat ſententiam auctoritate Alberti Magni. Rupertus ait, *Albertus Magnus.*
iſtam eſſe cõmunem Doctorum ſententiã. Lyranus ſcribit, ex hoc *Rupertus.*
loco Doctores Theologos argumẽtari, Matrimonium ratũ & non *Lyranus.*
conſummatum dirimi poſſe per alterius coniugum ingreſſum in
Religionem. Hiſtoria Scholaſtica ſuper Hiſtoria Euangelica, in ca- *Hiſtoria Scho*
pite trigeſimo octauo tradit, hanc ſententiam probatam eſſe mul- *laſtica.*
tis; ſed eam tamen negat eſſe certam.

11 Afferuntur in eius ſententiæ cõprobationem Præfationes quædam Auguſtini & Hieronymi in Euangelium Ioannis: ſed eas non

eſſe

esse ipsorum, facilè cuiuis est animaduertere. Nam quæ tribuitur Augustino, ea sine dubio est ipsius Bedæ; iisdem nempe, atque illa Bedæ, non sententiis tantùm, sed etiam verbis constans. Quæ autem Hieronymo affingitur, ea nec stylo, nec sententia, Hieronymi dictionem, & ingenium redolet. Quin, duos istos doctores procul ab ea sentẽtia fuisse, perspicuũ est consideranti quæ scripsit Augustinus in vltimo Tractatu in Euangelium Ioannis dicens, & aliis Ecclesiæ doctoribus placuisse, sibíque placere, Ioannem nullis fuisse vnquam nuptiis implicatum, sed perfectam vsque à prima ætate virginitatem coluisse. Hæc sunt Augustini verba: sunt qui senserint, & hi quidem non contemptibiles sacri eloquij tractatores, à CHRISTO Ioannem Apostolum propterea plus amatum, quòd neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritia castissimus vixerit. Hoc quidem in scripturis Canonicis non euidenter apparet: Verumtamen id quoque multùm adiuuat congruentiam eius sententiæ, quòd per Ioannem significata sit vita æterna, in qua non erunt nuptiæ. Sic Augustinus. Hieronymus verò in primo libro contra Iouinianum ait, Ioannem vocatum esse à CHRISTO cùm esset adolescentulus, ac propè puer. Ea verò ætate Ioannem vxorem duxisse, non est credibile.

Augustinum & Hieronymum nõ fuisse in supradicta sententia.

Augustinus.

Hieronymus.

Equidem nescio, vnde Beda istam de nuptiis Ioannis opinio- 12
nem hauserit. Nam ante Bedam, nullum memini legere, à quo id proditum fuerit. Siquidem nec potest id colligi ex Sacra scriptura, nec ab antiquis Patribus traditum scriptis est, nec ex antiqua fideliíque traditione acceptum, nec vlla probabili coniectura, nedum necessaria ratione firmatum est: imò verò contra, nec paucis, nec dubiis rationibus id refellitur. Principio, si posthabitis istis nuptiis Ioannes secutus esset CHRISTVM, procul dubio hæc fuisset vltima & perfecta eius vocatio: at postrema eius vocatio, quæ fuit ea quam descripsit Matthæus in capite quinto sui Euangelij, vno anno post has nuptias facta est; nempe, iam in carcerem incluso Ioanne Baptista. Deinde, si Ioannes sponsus fuisset in istis nuptiis, non vtique seruâsset perfectam virginitatem, nec verè diceretur fuisse perfectè virgo; quippe qui, saltem consilio proposito animi, carnali copulæ consensisset: perfectæ verò virginitatis ratio firmissimum propositum à carnali copula perpetuò abſti-

Probatur aliquot rationibus, illas nuptias nõ fuisse Ioannis Apostoli.

abstinendi requirit. Ad hæc, secundùm Chrysostomum, Augustinum, Cyrillum, pluresque alios Patres, CHRISTVS interesse voluit istis nuptiis, vt præsentia sua matrimonium honoraret, declarans, id per se bonum esse, Deoque gratum: & iam ex eo tempore, isto facto suo præmuniens Ecclesiam suam aduersùs futuros Hæreticos, Marcionem, Tatianum, & alios qui nuptias, vt per se malas, nec homini Christiano licitas, damnaturi erant. At enim, si CHRISTVS à nuptiis ad suum discipulatum auocato Ioanne, nuptias eius dissoluisset; magnam sanè dedisset ansam istis Hæreticis calumniandi matrimonium; nec sua præsentia, vt dixerunt Patres, nuptias honorasset, atque comprobasset. Non est igitur verisimile, istas nuptias fuisse Ioannis Apostoli. Apud Nicephorum libri octaui Historiæ Ecclesiasticæ capite trigesimo legitur, istas nuptias fuisse Simonis Cananæi qui fuit vnus de numero duodecim Apostolorum. Sed contra istam opinionem pugnat etiam tertia ratio quam paulò ante exposuimus.

Chrysost. Augustinus. Cyrillus.

Secundùm Nicephorũ, istas nuptias fuisse Simonis Cananæi, qui fuit ex numero duodecim Apostolorum.

QVARTA DISPVTATIO.

Quis locus fuerit Cana Galilææ, vbi factæ sunt istæ nuptiæ?

13 SCIAT lector, duas fuisse Galilæas: vnam, inferiorem; alteram verò, superiorem: & hæc superior, dicta est à Matthæo in capite quarto Galilæa gentium; quòd cùm esset maritima, & portuosa, à variis gentibus, commerciorum causâ, frequentabatur. Duplex item fuit Cana: vna, quæ dicta est Maior, in tribu Aser, & in Galilæa superiori, quæ commemoratur in capite decimo nono libri Iosue, non procul Sidone, percelebri quondam vrbe: & hanc putat Sanctus Hieronymus in libro de locis Hebraicis fuisse eam, in qua istæ nuptiæ factæ sunt. Altera fuit Cana, quæ dicta est Minor, & erat in Galilæa inferiori, & in Tribu Zabulon; quatuor horarum itinere, secundùm Masium, distans Ptolemaide, & tantundem fermè ab vrbe Nazareth, sita super vallem Carmeli. In hac autem Cana, secundùm Andream Masium in suis Commentariis in librum Iosue super decimũ nonum eius libri caput, & secun

Duplex Galilæa & duplex Cana.

Hieronymus.

Andreas Masius.

V

Brocardus.

ſecundùm Brocardum in ſua deſcriptione terræ Sanctæ, nuptiæ iſtæ quæ narrantur à Ioanne hoc loco, factæ ſunt. Scribit porrò Brocardus, ſuo etiam tempore cerni illud ipſum triclinium in quo factæ ſunt iſtæ nuptiæ, & vbi erant ſex hydriæ aquæ, ait eſſe ſubterraneum locum, ad quem per gradus deſcenditur. Ex hac vrbe fuiſſe creditur Simon Cananæus, vnus ex numero duodecim Apoſtolorum CHRISTI: hanc certè fuiſſe Nathanaëlis patriam, apertè indicat B. Ioannes infra in capite vigeſimo primo huius Euāgelij. Fuit hic locus duplici miraculo CHRISTI nobilitatus; altero quod factum eſt in his nuptiis, mutata in vinum aqua, & fuit primum miraculum à CHRISTO publicè factum per quod diſcipuli eius vehementer commoti ſunt ad ei credendum & adhærendum. Alterum fuit miraculum, quo CHRISTVS manens in Cana Galilææ, rogatus à Regulo, ſolo verbo filium eius ægrotantem in vrbe Capharnao, & iam moribundum ſanauit. In hoc ipſo loco poſtea mater Conſtantini Helena Sacram Ædem ædificauit ad conſeruandam eius loci, & eorum quæ à CHRISTO inibi geſta ſunt, religioſam memoriam & venerationem.

Helena mater Conſtantini.

Triplex myſtica interpretatio iſtarum vocum Cana, & Galilæa, vbi facta ſunt illa nuptiæ.

Vox (Cana) Latinè interpretata, ſignificat zelum: vox autem 14
(Galilæa) Latinè ſonat tranſmigrationem. Et hoc nōn vacat myſterio, & ad ſpiritualem intelligentiam bellè accomodari poteſt. Sanè, Filius DEI venit in mundum nuptias facturus cum natura humana, vel cum Eccleſia, zelo tranſmigrationis, hoc eſt, volens hominem transferre à ſeruitute peccati ad libertatem iuſtitiæ; à poteſtate Diaboli ad adoptionem filiorum DEI; ab exilio huius mundi ad cæleſtis patriæ felicitatem. Sancti etiam qui perfectas cum DEO nuptias ſpirituales facere ardenter cupiunt, id eſt, per inſeparabilem, & ſuauiſſimam amoris coniunctionem cum DEO copulari; flagrant zelo tranſmigrationis, ex hac ſcilicet vita mortali & miſera, ad immortalem & beatam vitam, vbi beatiſſimo DEI conſpectu, & dulciſſima eius fruitione perpetuò gaudeant. Hoc nimirum zelo ardens Paulus dixit: *Cupio diſſolui, & eſſe cum* CHRISTO. Denique Matrimoniū ipſum fieri debet zelo tranſmigrationis, hoc autem eſt, deſiderio generandæ prolis; per quam ſcilicet parentes, quodammodo tranſmigrant in filios, in quibus etiam mortui viuere videntur. Huc ſpectat illud quod in capite trige

Ad Philip. 1.

trigeſimo libri Eccleſiaſtici ſcriptum eſt: *Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe.*

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et erat ibi mater IESV: vocatus eſt autem IESVS, & diſcipuli eius ad nuptias. VERS. 2.

15 CREDITVR in illis nuptiis vel ſponſum, vel ſponſam fuiſſe de cognatis, aut de intimis amicis & familiaribus beatiſſimæ MARIÆ. Nec deſunt qui putent, ſponſum fuiſſe conſanguineum aliquem Nathanaëlis, qui erat, vt diximus, ex illa ipſa vrbe & iam ſectator factus erat & familiaris CHRISTI. Beatæ profectò nuptiæ, in quibus adfuerunt MARIA, IESVS, & diſcipuli eius; per hæc autem ſignificantur tria optatiſſima Matrimonij bona, Fides, Proles, & Sacramentum. Quibus autem nuptiis CHRISTVS abeſt, & iſta deſunt, eas nuptias, quaſi adulterinas atque inceſtas, Patres improbârunt atque damnârunt. Quocirca Euariſtus Papa ex traditione Apoſtolica conſtituit, vt Matrimonium publicè celebraretur, & ſacerdotis benedictio adhiberetur: Eadem etiam de cauſa Patres Concilij Tridentini nuptias clandeſtinas fecerunt irritas. *Euariſtus.* *Concilium Tridentinum.*

16 Sed hoc loco quæri dignum eſt, Qui fuerint illi diſcipuli IESV, qui cum eo vocati ſunt ad nuptias? Epiphanius diſputans contra Hæreſin quinquageſimam primam negat, in illis nuptiis fuiſſe Petrum & Andream, quòd iſti poſtridie quàm venerant ad IESVM, ad ſua reuerſi ſunt. Nec fuiſſe filios Zebedæi, Iacobum & Ioannem: ſed quoſdam alios, qui tunc ſectabantur CHRISTVM. Sic Epiphanius. Equidem neſcio, vnde iſtud compertum habuerit Epiphanius. Ego contrà ſentio, fuiſſe in illis nuptiis Petrum & Andream, ne principes Apoſtolorum videlicet abeſſent primo CHRISTI miraculo quo manifeſtata eſt gloria eius, & diſcipuli crediderunt in eum. Quin etiam puto, Ioannem, qui hiſtoriam *Qui fuerint illi diſcipuli Ieſu, qui cum eo fuerunt in nuptiis.* *Epiphanius.*

hanc ſcripſit, illis nuptiis interfuiſſe: hoc enim indicat tam ſubtilis, & diſtincta, & curioſa, exactáque narratio eorum quæ in nuptiis illis facta, dictaque ſunt, quam ipſe, quaſi oculatus teſtis fecit. Crediderim quoque, nec defuiſſe Nathanaëlem, nec ſodalem eius Philippum.

Quales diſcipulos habuit Christus in tempore illarum nuptiarum.

Hiſtoria Scholaſtica.

Cæterùm, cùm CHRISTVS tunc prædicare nondum cœpiſſet, nec vocâſſet ad ſe Apoſtolos, quomodo dicitur, tunc habuiſſe diſcipulos? ob hanc cauſam narrat Hiſtoria Scholaſtica in trigeſimo ſeptimo capite hiſtoriæ Euangelicæ, quoſdam putâſſe, nuptias illas eſſe factas poſt vocationem Apoſtolorum à Matthæo ſcriptam in quarto capite, & poſt ſermonem Domini in monte. Verùm, iſti manifeſto opinionis errore decepti ſunt. Illa enim vocatio Apoſtolorum facta eſt poſt incluſionem Ioannis in carcerem, vt ſcribit ipſe Matthæus in illo capite quarto: Quæ autē narrat Ioannes & in hoc ſecundo capite & in tertio, ante carcerem Ioannis eſſe facta, ipſemet teſtatur infra in capite tertio. Appellati ſunt igitur illi diſcipuli IESV, vel, ſecundùm Auguſtinum, per figurā anticipationis, quia poſt futuri erant diſcipuli, & verè poſtea facti ſunt diſcipuli IESV. Vel dicti ſunt diſcipuli, quia CHRISTVM priuatim docentē ſequebantur, maximè teſtimonio Ioannis Baptiſtæ de CHRISTO vehementer incitati. 17

An B. Ioſeph ſponſus ſanctiſſimæ Mariæ fuerit in illis nuptijs.

Chryſoſt.

Ambroſius.

Epiphanius.

Sed cur, dicet aliquis, ad illas nuptias non eſt vocatus Sanctus Ioſeph B. Mariæ ſponſus: aut ſi vocatus eſt, cur non eum Ioannes, ſicut alios nominauit? nam Ioſeph in viuis eo tempore fuiſſe, quin etiam vſque ad tempus Paſſionis Domini vixiſſe, & Chryſoſtomus Homilia quadrageſima ſeptima ſuper Matthæum, & Ambroſius ſuper vigeſimum tertium caput Lucæ, nō obſcure ſignificant. Sed enim, mihi veriſimilior fit opinio Epiphanij, qui diſputans contra Hæreſin quinquageſimam primam opinatur, Ioſeph non multò poſt duodecimum annū ætatis CHRISTI mortē obiiſſe. Huic nimirum opinioni ſuffragari videtur Hiſtoria Euangelica, quæ poſt id temporis nullam B. Ioſeph mentionem facit. 18

Diſcutitur opinio Epiphanij de extrema ſenectute S. Ioſeph, ſpōſi genitricis Dei Mariæ.

Nec in eo tamen aſſentior Epiphanio, quod ſcribit de ætate S. Ioſeph: in eodem enim illo, quem dixi, loco ait, B. Ioſeph duos & nonaginta annos vixiſſe; & fuiſſe iam octogenarium, cùm B. Virginem accepit coniugem. Hac fortaſſe imbutum opnione vulgus Pictorum 19

Pictorum effigiat Sanctum Ioseph quasi hominem senio confectum: quòd meliorem fuisse putet custodem futurum virginitatis Beatæ Mariæ, si homo esset iam extremè senex, quàm iuuenili aut virili ætate præditus. Hoc ego, multis de causis inducere meum in animum non possum, vt credam. Principio, non fuisset temperantis viri, in extrema senectute, nullâque spe generandæ sobolis, coniugales voluptates concupiscere. Deinde, parentes B. Mariæ homini decrepito, ex quo nullam sperâssent prolem, filiam suam minimè despondissent. Ad hæc, non satis consultum esset famæ B. Virginis & ipsius CHRISTI apud Iudæos; quippe qui filium ex Virgine natum non ex decrepito coniuge susceptum fuisse vulgò dicerent. Postremò, non bene prouisum esset tam virginis, quàm ipsius CHRISTI infantis & pueri tutelæ, & administrationi rerum ad eos pertinentium; non enim homo senili ætate confectus, viribúsque defectus, laboribus in cura coniugis, & infantis CHRISTI gerenda, tolerandis suffecisset.

SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Quid mihi & tibi est mulier? Ver. 4.

Confutantur tria Hæreticorum impia dogmata, malè ex hoc loco deducta: & discutitur opinio quædam Chrysostomi minimè probanda.

20 HÆc verba occasionem dedisse videntur quibusdam Hæreticis varios fingendi errores, & impia dogmata. Hinc enim Valentinus, & Apelles, & Manichæi argumentabantur, CHRISTVM à B. Virgine non accepisse humanam carnem. At, si ita esset, quomodo verè dictũ esset illud ab Angelo: *Concipies in vtero, & paries filium.* Si enim à matre substantiam corporis humani non accepit, non vtique fuit ex ea conceptus, nec natus. Ex hoc quoq; loco Nestorius cõcludi putabat, B. MARIAM verè dici nõ posse genitricem & matrem DEI. Atqui, Paulus in capite 4. Epistolæ

Tria Hæreticorum impia dogmata ex hoc loco prauè conficta.

Hæresis Valentini, Apellis, & Manichæorum exploditur.

Lucæ 1.

Hæresis Nestorij refellitur.

ad Galatas dixit, DEVM misisse filium suum factum ex muliere: & Gabriel dixit B. Virgini: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius* DEI. Heluidius prætereà ex hoc loco probare volebat, sanctissimam MARIAM, post partum CHRISTI, cognitam fuisse à coniuge suo, & alios filios peperisse, quia in hoc loco appellatur mulier, quod nomen, non nisi de corrupta fœmina dicitur. Sed manifesti conuincitur mendacij: Siquidem Eua, in secundo & tertio capite libri Genesis, priusquàm cognita esset ab Adamo, non semel nomine mulieris appellatur.

Hæresis Heluidij.

Cæterùm, huiusmodi planè falsa, & impia, & insana Hæretico- 21
rum dogmata iam pridem explosa, nihil homini Christiano & Catholico facessunt negotij. Illud sanè molestius accidit, quòd magnus Ecclesiæ Doctor Chrysostomus minùs piè ac reuerenter quàm decebat, & super hoc ipso loco, & super caput duodecimum Matthæi, de B. MARIA locutus est: eam námq; insimulat muliebris cuiusdam ambitionis, & inanis gloriæ, atque iactantiæ; vt quæ ex filij sui claritate in docendo, & in patrandis miraculis, etiam ipsa famam & gloriam apud homines captaret. B. Thomas in tertia parte in quæstione vigesima septima in articulo quarto, docere volens, Beatam Virginem nullum vnquam fecisse peccatum, contra id obiectionem quandam præmittit ductam ex verbis Chrysostomi, ita scribens: Chrysostomus super Matthæum exponens illud: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te*, dicit, manifestum est, quòd solùm ex vana gloria hoc faciebant. Et Ioannis secundo super illud: *Vinum non habent*, dicit idem Chrysostomus, volebat illis ponere gratiam, & se ipsam clariorem facere per filium. Et fortasse quid humanum patiebatur: quemadmodum & fratres CHRISTI, dicentes ei: *Manifesta te ipsum mundo*, & post pauca subdit, nondum enim de CHRISTO, quam oportebat, opinionem habebat. Hoc autem totum quod dicit Chrysostomus, constat esse peccatum: non igitur B. Virgo præseruata fuit immunis ab omni peccato. Ad hanc obiectionem respondens B. Thomas, hæc scribit: Ad tertium dicendum est, quòd Chrysostomus in verbis illis excessit. Possunt tamen sic exponi, vt intelligatur, Dominum in B. Virgine cohibuisse non inordinatum inanis gloriæ motum quantum ad ipsam, sed id quod ab aliis

Improbabile Chrysostomi dictũ de Beatissima Virgine refellitur.

B. Thomas.

Ioan. 7.

posset

posset æstimari. Sic B. Thomas. Quòd autem dixit, Chrysostomum in illis suis verbis excessisse, ego interpretor non solùm de excessu veritatis, quia falsum est quod dixit de B. Virgine; sed etiã de excessu in modo loquendi de tanta Virgine, parum scilicet honorificè ac reuerenter.

22 Sanè, Chrysostomi sententiam necessariò consequitur, Beatam Virginem, saltem venialiter peccasse: quod tamen prorsus auersatur B. Augustinus; cuius in capite trigesimo sexto libri de Natura & Gratia hæc sunt verba: De Sancta Virgine MARIA, propter honorem CHRISTI, nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quod concipere ac parere meruit eum, quem constat, nullum habuisse peccatum. Hoc ipsum confirmatum est in Concilio Tridentino, in sessione sexta. Quibus consonant voces Sanctæ Ecclesiæ, de B. Virgine canentis illud quod in 4. cap. libri Canticorum scriptum est: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* *Augustinus.* *Concil. Trid.* *Locus Cant. cap. 4.*

SEPTIMA DISPVTATIO.

Ponuntur quatuor interpretationes supradictorum illorum verborum: Quid mihi & tibi est mulier?

23 QVATVOR sunt istorum verborum interpretationes, veram doctrinam continentes. Prima interpretatio, quam tradit Augustinus hoc loco, est huiusmodi: Auctoritas & potestas faciendi miracula, propria est diuinitatis; quam ego non accepi à te, nec eam tecum communem habeo. Veniet tempus passionis & mortis meæ, cùm quod abs te accepi, naturam scilicet mortalem & passibilem, manifesto mortis meæ argumento declarabo. Et secundùm hanc interpretationem Augustini, cõfutatur apertè Cherintus, & Ebion, atque Photinus, qui dixerunt, CHRISTVM fuisse purum hominem, nec ante matrem suam fuisse. Secunda interpretatio est hæc: Non est tuum præscribere mihi, vbi, vel quando facere debeam miracula; hoc enim à Patre meo mihi præfinitum *Prima interpretatio secũdùm Augustinum.* *Secunda interpretatio.*

tum est: & quæ Pater meus vult me facere, & vbi & quando vult facere, ea tantùm & eo modo quo vult ipse, oportet me facere. Similiter dixit Apostolis: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate*, & filiis Zebedæi dixit: *Sedere ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.*

Actor. 1. *Matth. 10.*

Tertia interpretatio.

Tertia interpretatio hanc habet sententiam: Ad peragenda, 24
quæ ad gloriam DEI & ad vtilitatem hominum pertinent, vt est miraculorum effectio, non decet, moueri me humano affectu, respectúque carnalis necessitudinis; sed sola diuinæ voluntatis, & gloriæ eius obseruatione. Non itaque CHRISTVS his verbis matrem suam aut increpuit, aut aliquo modo perstrinxit: sed illud tantùm in ea docuit nos, quæ ad DEVM spectant, ea propter affectus humanos, aut carnales cognationes, nec agenda esse, nec omittenda. Et quia documentum hoc, perquàm salutare ac necessarium Ecclesiæ futurum erat, tam lubrico in contrarium hominum lapsu; propterea quinquies legitur in Euangelio, CHRISTVM, in specie, durè quodammodo & asperè locutum esse de matre sua. Primò, vt refert Lucas cap. 2. dixit: *Quid est quod me quærebatis? nesciebatis, quia in iis quæ patris mei sunt oportet me esse?* Secundò, in hoc ipso loco quem tractamus, cùm dixit ei: *Quid mihi & tibi est mulier?* Tertiò, apud Matthæum cap. 12. *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Quartò, refert Lucas cap. 11. exclamante quadam muliere: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti*: Dominum, quasi hoc non magni faceret, respondisse: *Quin imò Beati qui audiunt verbum* DEI, *& custodiunt illud.* Quintò, cùm iuxta crucem Domini staret Beata Mater eius, & Ioannes, *dixit matri, mulier, Ecce filius tuus*: & Ioanni, *Ecce mater tua.* Sed in istis quinque locis quæ Dominus de matre sua durè visus est dicere, ea profectò ipsam nullo modo sinistrè tangebant; sed in ipsa, & per ipsam, docebat nos Dominus, quæ ad obsequium & gloriam DEI spectant, ea, nullo ad humanum affectum carnalémque cognationem habito respectu, omni studio atque omni cura esse quærenda & perficienda. Apparet etiam ex iis quæ legimus in Euangelica historia, nonnunquam CHRISTVM se obsequentem & subiectum ostendisse matri suæ, vt sic probaret nobis veritatem hu-

Quinquies in Euangelio visus est Christus durè quodammodo locutus de matre sua.

Ioan. 19.

manæ

manæ naturæ quam acceperat ab ipsa: vnde Luc. cap. 2. de CHRISTO & parentibus eius scribens ait: *Descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis.* Interdum autem visus est Dominus magna quadam auctoritate, & quasi seueritate agere cum matre sua, vt in supradictis quinque locis paulò ante ostendimus: vt ita proderet, & indicaret diuinitatem suam in carne latentem, qua erat matre maior, & infinitè præstantior.

25 Quarta interpretatio, quam ego tribus aliis iam expositis probabiliorem censeo, est Epiphanij contra hæresin 51. & Cyrilli, & Caietani super hoc loco Ioannis, verba ista, *Quid tibi & mihi est mulier?* sic interpretantium: Quid mea, vel tua interest, si vinum deficit? hæc enim cura non ad inuitatos pertinet, sed ad sponsum & Architriclinum, à quibus ego rogari & sollicitari debeo. Atque hanc interpretationem clariorem reddit, certioremque facit lectio istorum verborum quam habet Epiphanius in hunc modum: (Quid mihi & tibi curæ est mulier?)

Quarta interpretatio, quæ est Epiphanij, Cyrilli, Caietani.

26 Sciat lector, hanc locutionem, *Quid mihi & tibi*, esse phrasin Hebraicam, nec in scriptura noui Testamenti neque veteris infrequentem, pro eo quod est, *Quid mihi tecum est*: & *quid tibi & illi?* pro eo quod est, *Quid tibi cum illo.* Huius phrasis compluria afferri possint exempla: apud Matth. cap. 8. Dæmones, quos Dominus eiiciebat, dixerunt ei: *Quid nobis, & tibi* IESV *fili* DEI? Apud eundem, cap. 27. vxor Pilati misit, qui marito diceret: *Nihil tibi & iusto illi.* in libro 2. Regum cap. 17. dixit Dauid: *Quid mihi & vobis filij Saruiæ*: & in quarto libro Regum cap. 9. *Quid tibi & paci?*

Qualis sit ista locutio, Quid mihi & tibi? *Marc. 5. Luc. 8.*

OCTAVA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Nondum venit hora mea: VERS. 4.

27 EORVM verborum variæ sunt interpretationes: quarum prima, quam his fermè verbis tradit Augustinus: Nondum, inquit, venit tempus à Patre meo præfinitum, in quo demonstrem id quod habeo tecum commune, & quod à te accepi, mortalitatem videlicet, atque passibi-

Prima interpretatio, quæ est Augustini.

Secunda interpretatio quæ est Iansenij. litatem carnis humanæ. Iansennius ista verba sic interpretatur: Nondum venit tempus, passim & publicè faciendi miracula: hoc enim fuit, postquam Ioannes inclusus est in carcerem; quapropter ab eo tempore cæteri Euangelistæ historiam suam Euangelicam scribere orsi sunt. Alij explicant hoc modo: Nondum venit tempus à me, vel mihi à Patre meo præstitutum edendi miracula: CHRISTI enim & prædicatio, & miraculorum effectio, & passio, atque mors certis à DEO fuerat temporibus definita, quæ CHRISTVS Patri obsequentissimus, exactissimè obseruabat.

Tertia interpretatio, quæ est aliorum quorundam.

28 *Quarta interpretatio, quæ est Cyrilli & Caietani.* Quarta interpretatio, quæ mihi satis placet, est Cyrilli, & Caietani, verba ista: *Nondum venit hora mea*, hoc modo interpretantium: Nondum venit tempus opportunum faciendi hoc miraculum: oportet enim prius defectum vini cognosci ab omnibus, & remediũ expeti, & quæri ex me, quò sit gratius, & acceptius. Non ferè solet CHRISTVS, ait Cyrillus, vltrò & non rogatus, ad miraculorum effectionem accedere; sed necessitati & vsui hominum id expetentium hanc gratiam præbere. Etenim, sæpe vsuuenit, vt quæ aliquantisper differuntur, postea sint chariora, & quæ non petita, vltrò donantur, minùs grata sint, minorique habeantur in pretio.

29 Non est dicendus error, sed insania & furor, eorum sententia qui dixerunt, omnes actiones, omniaque euenta omnium hominum, etiam ipsius CHRISTI potestatibus ac virtutibus cœlestium syderum teneri ac regi. Hunc errorem veteres Ecclesiastici scriptores attribuerunt cuidam Bardesani, homini, illis temporibus, ob multiiugem doctrinam, præsertim autem Astrologiæ, famoso: de quo legendus est Eusebius libro quarto historiæ Ecclesiasticæ, in capite vltimo; & Nicephorus in capite vndecimo libri quarti suæ Historiæ Ecclesiasticæ; & Epiphanius in disputatione quam facit contra Hæresin quinquagesimam sextam. Hunc errorem denuò, multo pòst tempore suscitauit Priscillianus: de quo legendus est Augustinus in libro de Hæresibus in numero 35. & 70. Et Magnus Leo Papa in Epistola septuagesima prima quam scripsit ad Astoricensem Episcopum, nec non & primum Braccarense Concilium in capite nono.

Error Bardesanis. Eusebius. Nicephorus. Epiphanius. Error Priscilliani. Augustinus. Leo Papa. Braccarense Concilium.

NONA

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Vt autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat vnde eſſet &c. VERS. 9.

De qualitate, & quantitate illius vini, per CHRISTI *potentiam ex aqua facti.*

30 Visse vinum illud optimum, præter illius Architriclini iudicium ac teſtimonium, ea quoq; conſtat ratione: Quæ Devs facit ſupra omnis naturæ poteſtatem per infinitã potẽtiam ſuam, ea multò præſtãtiora ſunt ſimilibus operibus à natura factis: quẽadmodũ, quæ ipſa facit natura, præſtantiora ſunt ſimilibus rebus & operibus factis ab arte. Etenim, quæ Devs per cauſas ſecundas, & ordinario modo ſolet facere, ea nonnũquam meliora, aliquando deteriora exiſtunt: nimirum, Devs concurſum ſuum accõmodat ad conditionem & diſpoſitionem cauſarum ſecundarum. At, quod ipſe Devs proximè, ac ſine cauſis ſecundis, extraordinario modo facit, id cùm per infinitam eius potentiam fiat, & ad gloriam Dei declarandam, nihil obſtare poteſt, quò minus vſquequaque perfectum, & abſolutum ſit. *Opera Dei miraculosa, præstantiora sunt similibus operibus, naturali modo factis.*

31 Quærat fortaſſe quiſpiam, An vinum illud fuerit album, an nigrum? Reſpondeo, id eſſe incertum, nec admodum vtile cognitu. Si tamen mihi hoc loco diuinare liceat, credibilius eſſe dixerim, vinum illud fuiſſe rubrum; ſic enim euidentior erat miraculi fides, & hoc ſpectâſſe videtur Sancta Eccleſia in illo Hymno quem canit in Feſto Epiphaniæ dicens: *An vinũ illud fuerit album an rubrum.*

Nouum genus potentiæ:
Aquæ rubeſcunt hydriæ:
Vinumque iuſſa fundere,
Mutauit vnda originem.

Scriptura certè plurimam rubri vini mentionem facit; vel quia

id frequentius & copiosius, vel quia melius esset in illis regionibus: vnde per metaphoram appellat vinum, sanguinem vuæ. Videat lector caput quadragesimum nonum libri Genesis, & trigesimum secundum Deuteronomij, & sexagesimum tertium Esaiæ, & quinquagesimum libri Ecclesiastici, & sextum prioris libri Machabæorum: & in capite vigesimo tertio libri Prouerb. vbi nos legimus: *Ne intuearis vinum, quando flauescit in vitro:* pro illo, *flauescit*, Hebræum verbum significat, *rubescit*, quo etiam modo vertit Pagninus.

Quātum vini fuerit illud, miraculo factum à Domino. Illud præterea inquiri hoc loco posset, quantum vini tunc illo miraculo factum sit à Domino? Sed non est difficile id coniicere ex quantitate aquæ, qua erant plenæ sex illæ hydriæ aquæ; tota enim aqua illa conuersa est in vinum, quare tantum fuit vinum, quanta fuerat aqua. Quantitatem porrò illius aquæ ita significat hoc loco B. Ioānes: *Erant ibi lapideæ hydriæ sex, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis* IESVS, *implete hydrias aqua: & impleuerunt eas vsque ad summum.* Quod autem dixit Ioannes, quòd singulæ hydriæ capiebant metretas binas vel ternas, significare voluit, non omnes fuisse eiusdem mensuræ & capacitatis, sed alias maiores, & alias minores. Ponamus igitur, fuisse tres hydrias, quarum singulæ capiebant tres metretas: & alias tres fuisse, quarum singulæ capiebant duas metretas; omnes itaque simul capiebant quindecim metretas. Ergo, vt cognoscatur quantitas illius aquæ, declarandum est, quod genus mensuræ fuerit metreta. 32

Metreta, quod genus fuerit mensuræ. Metreta est vox Græca significās mensuram capacem duodecim congiorum: conguis sex capiebat sextarios: ergo metreta continebat septuaginta duos sextarios. Sextarius verò erat mensura respondens ei mensuræ, quam Italicè appellamus (foglieta) addita tamen quinta eius parte; continebat enim sextarius foglietam & insuper quintam eius partem. Si metreta igitur continebat septuaginta duos sextarios, continuisset etiam octoginta sex foglietas. Vtor in præsentia vocabulis mensurarum Italicè vulgò vsurpatis, ad Latinæ tamen declinationis formam redactis. Quatuor foglietæ implent vnum boccale: quare vna metreta capiebat boccalia viginti & vnum ac dimidium. Vnus barilus continet triginta duo baccalia; & vna botta, Latinè dolium, ferè continet nouem barilos. Quocirca

vna

vna hydria capiens binas metrêtas, continebat boccalia quadraginta tria, id est vnum barilum & vndecim boccalia. Sex itaque hydriæ, quæ capiebant quindecim mêtretas vt initio posuimus, capiebant vnam bottam siue dolium, & insuper tredecim boccalia.

DECIMA DISPVTATIO.

De modo quo factum est illud miraculum vini ex aqua: & de alijs quibusdam similibus miraculis, ad huius miraculi testificationem pertinentibus, quæ refert Epiphanius.

33 COGITARE possumus, quatuor modis miraculum illud fieri potuisse: Primò, producendo vinum ex nihilo: deinde, inuisibili angelorum ministerio, subtracta ex hydriis aqua, tantundem vini in illas ponendo: tum paucum illud vinum quod supererat, multiplicando, sicut Elias & Eliseus pauxillum farinæ & olei multiplicârunt, & Dominus noster panes & pisces. Postremò, aquam conuertendo in vinum, & hoc modo factum est illud miraculum. Sic autem fieri, multis de causis congruentissimum fuit. Primùm, quò euidentius esset omnibus miraculum, liquidò intelligentibus, non id præstigiatoriis, aut magicis artibus esse factum. Deinde, vt manifestum fieret, CHRISTVM esse eum qui per singulos annos de nubibus effundens aquas, & iis vites, tanquam hydrias, implens, aquam mutat in vinum. Ad hæc, vt ostenderet, se creatorem & Dominum esse rerum omnium, qui vtatur rebus à se creatis suo arbitratu, & præter, ac supra propriam eorum naturam. Præterea, vt demonstraret, se illum ipsum esse, qui veteri Testamento tam multa miracula in aquis edidisset: exempli gratiâ, in mari rubro; in Iordane; in Marara quæ erat aqua amarissima; in aqua Nili, quæ in pœnâ Ægyptiorũ versa est in sanguinem; in aqua quæ scaturiuit de petra, & in ea quæ, ad preces Samsonis, ex asini maxilla profluxit. Ac demum, ita miraculum hoc fieri voluit Dominus, vt eo fidem præstrueret Sacramento Eucharistiæ quod erat

De quatuor modis quibus per miraculũ, fieri vinũ potuit.

3. Reg. 17.
4. Reg. 6.
Matth. 14.
Ioan. 6.

Multis de causis conueniens fuit, vt miraculum illud fieret, per conuersionem aquæ in vinũ.

Exo. 14.
Iosue 2.
4 Reg. 2.
Iud. 15.

ab ipso instituendum, in quo vinum in sanguinem ipsius mutandum erat.

Miracula quorundam fontium, similia huic miraculo Domini, ex Epiphanio.

Narrat Epiphanius tractans Hæresin quinquagesimam primam, 34
ad huius miraculi à Domino facti testificationem atque confirmationem, postea quibusdam in locis, eodem illo die, eadémque hora qua miraculum illud Dominus fecerat, aquam mutari solitam in vinum. Epiphanij verba sic se habent: Quapropter etiam in multis locis, vsque in hunc diem, hoc fit quod tunc factum est, diuinum signum in testimonium incredulis: velut testantur in multis locis fontes ac fluuij in vinum conuersi. Cibyles vrbis Cariæ fons, vinum fudit, ea ipsa hora qua in illis nuptiis hauserunt ministri, & illis dixit Dominus, *Date architriclino.* Testatur etiam Gerasa, Arabiæ fons similiter. Et nos quidem bibimus de Cibyles fonte, fratres autem nostri biberunt de eo fonte qui est in Gerasa, in martyrum templo. Multi quoque in Ægypto testatur, Nili aquæ idem accidere quibusdam in locis. hactenus verba fuere Epiphanij.

Mystica cōsideratio huius miraculi.

Consideret hoc loco lector, quemadmodum plerunque sanctis 35
viris qui CHRISTVM domi suæ excipiunt, & pascunt, & honorant, ipsum videlicet per gratiam in animis suis habitantem religiosè colentes deficiat vinum, id est, subsidia & solatia præsentis vitæ, quæ præbent bona temporalia: & pro vino, iubeat DEVS eorum hydrias impleri aqua, hoc est magnis eos periculis & calamitatibus affligi, ac penè obrui: hydrias intelligo potentias animæ, tam sensus exteriores quàm interiores, & tres illas nobiles animæ rationalis potentias, intellectum, memoriam, voluntatem. Sed in eo ipso magnum fit miraculum, quòd per gratiam suam DEVS, mala illa omnia mirè vertat seruis suis in multò dulciora & optabiliora bona prioribus bonis quæ perdiderant. Licet etiam in hoc miraculo cernere differentiam mundi atque DEI. Mundus, quo decipiat homines, primò speciem quandā bonorum quæ mortales maximè concupiscunt, illis ostendit, & promittit; sed in occulto, maximè verò in extremo, maxima illis reseruat mala & exitia. Contra omnino facit DEVS: rebus enim aduersis, tanquam in igne aurum, seruos suos initio probat, & perficit; sed eos & in hac vita spiritualibus donis replet, & post mortem æternis remunerat præmiis. Huius differentiæ mundi atque DEI perillustris

ſtris fuit ceu imago quædam & figura, illa ſtatua quæ regi Nabuchodonoſoro viſa eſt in ſomno, eámque deſcribit Daniel cap.2. Illius ſtatuæ caput erat ex auro, extrema verò pedum ex terra: huiuſmodi eſt proſperitas huius mundi. At verò lapis qui ſtatuam illam percuſſit, & deſtruxit, præſignans CHRISTVM, & ſtatuam iuſtorum hominum, primò fuit paruus lapis, ſed poſtea maximum creuit in montem.

VNDECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Hoc fecit initium ſignorum IESVS in Cana Galilææ; Ver.11.
& manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt
in eum diſcipuli eius.

An illud miraculum ſimpliciter fuerit primum omnium miraculorum CHRISTI?

36 CHRYSOSTOMVS ſuper hoc loco in Homilia *Chryſoſtomus.* decima ſexta in Ioannem ait, ante Baptiſmum CHRISTI nullum fuiſſe ab eo factum miraculum: An verò poſt Baptiſmum, hoc in nuptiis factum, fuerit primum, nec ne, non audet affirmare. Alij dixerunt, hoc miraculum non fuiſſe primum ſimpliciter, ſed fuiſſe primum quod factum eſt coram diſcipulis ad fidem eorum confirmandam. Aliorum ſententia eſt, fuiſſe primum quod factum eſt in Cana Galilææ; & primum appellari, reſpectu ſecundi miraculi quod poſtea in eadē Cana Galilææ fecit Dominus, cùm ſanauit filium Reguli, vt infra cap.4. narrat Ioannes.

37 Mea ſuper hac quæſtione breuis hæc eſt ſententia. Cùm CHRI- *Auctoris ſententia.* STVS ab initio ſuæ incarnationis fuerit perfectus homo ſecundùm vſum rationis, & habuerit perfectam gratiam, & ſapientiam, & potentiam faciendi quæcunq; miracula; ſine dubio potuit multa miracula facere ab initio ætatis ſuæ. Quocirca, miraculum ſtellæ, quæ duxit Magos ad præſepe CHRISTI infantis, & miracu- *Matth.2.* lum

Matth. 4. *Matth. 3.*

lum ieiunij quadraginta dierum in deserto, & miraculum columbæ quæ super ipsum, cùm baptizatus est, descendit, ab ipso etiam quâ homo erat, fieri potuerunt. Cæterùm, si loquamur de miraculis quæ fecit CHRISTVS ad gloriam suam declarandam, & ad confirmādam auditorum & discipulorum suorum fidem, miraculum hoc in nuptiis factum, sine dubio primum omnium censeri debet. Hoc enim apertè B. Ioannes hoc loco indicauit supra dictis illis verbis: *Hoc fecit initium signorum* IESVS, *& manifestauit gloriam suam, &c.* Nam, quod quidam dicunt, & nos paulò supra retulimus, propterea miraculum illud dici primum, quia primum fuit eorum quæ facta sunt in Cana Galilææ; hoc sanè infirmum est, atque improbabile. Nimirum, nulla erat ratio cur Ioannes notaret primum miraculum factum in Cana Galilææ potiùs, quàm in Capharnaum, vel in ipsa vrbe Hierusalem: & hoc ipsum ostendunt verba illa Ioannis: *manifestauit gloriam suam & crediderunt in eum discipuli eius.* Quibus verbis significatur CHRISTVM antea non manifestâsse gloriam suam, per miraculorum effectionem.

Liber de miraculis infantia Christi Apocryphus. Chrysost. Epiphanius. Gelasius Papa. Sex rationes, quòd Christus in pueritia vel infantia non fecerit miracula.

Hinc licet intelligere, librum quendam de Saluatoris infantia 38
inscriptum, & de miraculis in ea ætate ab ipso factis, planè Apocryphum esse: vt meritò Chrysostomus Homilia decima sexta in Ioanem, Epiphanius contra Hæresin quinquagesimam primam, Gelasius Papa in distinctione decima quinta, quæ incipit (Sancta Romana Ecclesia) eum librum omnino reiiciant. Cur autem non sit credibile, CHRISTVM in pueritia vel etiam infantia fecisse miracula, multæ rationes, multùmque probabiles afferri possunt. Primò, quia incarnatio eius non vera, sed phantastica fuisset existimata. Secundò, putâssent homines, miracula illa non esse vera, sed præstigiis, magicisque fallaciis assimilata veris. Tertiò, oportuit illum assumptæ carnis & naturæ humanæ fidem facere manifestis, certisque argumentis, nempe, per actiones & opera infantiæ & pueritiæ humanæ congruentia. Quartò, si antea fecisset miracula, procul dubio ante Baptismum notissimus fuisset Ioanni Baptistæ: at ille confessus est, sibi eum, ante signum columbæ, fuisse ignotum. Quintò, si CHRISTVS antea fecisset miracula, non fuisset opus testimonio Ioannis Baptistæ ad manifestandum eum Iudæis, quippe qui per miracula sua fuisset eis notus, & apud omnes

omnes famosus. Atqui Ioannes ipse testatus est, propterea se missum fuisse, vt manifestaret eum Iudæis: quibus etiam dicebat: *Medius vestrûm stetit, quem vos nescitis.* Sextò, ideo miracula CHRISTVM facere conueniens fuit, vt doctrinam suam confirmaret: non igitur priùs facere debuit miracula, quàm docere inciperet, id autem factum est post Baptismum, cùm iam trigesimum ætatis annum esset ingressus. Quapropter, cùm esset duodecim annorum, inuentus est in templo, non docens, sed audiens, & interrogans. *Luca 2.*

39 Quæri potest, quæ fuerit gloria illa, quam dicitur CHRISTVS per miraculum illud manifestâsse. Potest intelligi gloria diuinitatis, intra corporalem, & adspectabilem hominibus humanitatem eius latentis. Vel gloria potentiæ, quam homo ille super omnes creaturas à DEO acceperat. Vel, quia sic apparuit vera fuisse quæ de ipso Ioannes Baptista & alij testificati fuerant, ipsum esse Filium DEI, & Messiam, & Saluatorem mundi, & Iudicem omnium; quæ res ad maximam eius gloriam pertinebant.

DVODECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et crediderunt in eum discipuli eius. VER. 11.

Quibus maximè rebus adducti sint discipuli CHRISTI *ad credendum in eum?*

40 QVINQVE potissimùm rebus adducti sunt illi discipuli ad credendum in CHRISTVM. Primò quidem, luculentissimo Ioannis Baptistæ testimonio de CHRISTO: hac ratione Andreas & alius quidam discipulus (sicut narrauit suprà Ioânes in capite primo) secuti sunt CHRISTVM. Deinde, allecti priuatis sermonibus CHRISTI, & suauissima eius conuersatione, qua persuasus est Andreas, ipsum esse Messiam, ideoque ad eum duxit fratrem suum Simonem: quemadmodum etiam Philippus Nathanaëlem duxit ad CHRISTVM. Ad hæc, propheticis eius dictis permoti: nam Simoni prædixit, *Quinque res quibus illi discipuli moti sunt ad credendum in Christum.*

ipsum postea vocatum iri Petrum: Nathanaëli verò prophetauit

Ioan.1. de præterito, cùm dixit: *Priusquàm vocaret te Philippus, cùm esses sub ficu, vidi te.* Prophetauit etiam de præsenti, cùm de eo dixit: *Ecce verè Israëlita in quo dolus non est.* Prophetauit quoque de futuro, cùm dixit: *Videbitis cœlum apertum, & Angelos* DEI *adscendentes & descendentes supra filium hominis.* Præterea, commoti sunt maximè eo miraculo quod in nuptiis à CHRISTO factum est. His denique

Præclara B. Hieronymi sententia. addi potest quod ad hanc ipsam sententiam scripsit Beatus Hieronymus in Commentariis suis in Matthæum, super caput nonum, explanans vocationem ipsius Matthæi, ab ipsomet Matthæo in eo

S. Hieronymus. capite enarratam. Adscribam hic Hieronymi verba, quæ sunt huiusmodi: Arguit hoc loco Porphirius, & Iulianus Augustus, vel imperitiam historici mentientis; vel stultitiam eorum qui statim secuti sunt Saluatorem, quasi irrationabiliter quemlibet vocantem hominem sint secuti: cùm tantæ virtutes, tantàque signa præcesserint, quæ Apostolos, antequàm crederent, vidisse non est dubium. Certè fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se, videntes trahere poterat, adspectu. Si enim in Magnete lapide, & in succinis hæc esse vis dicitur, vt annulos, & stipulas & festucas sibi copulet: quantò magis Dominus omnium creaturarum, ad se trahere poterat, quos vocabat?

Quomodo discipuli Christi dicantur credidisse in Christum post illud miraculum, cùm antea iam credidissent. Fidem tribus modis crescere. Sed magis explicemus illud: *& crediderunt in eum*, nonne ante hoc miraculum iam illi crediderat in CHRISTVM? non enim facti essent discipuli eius, nisi priùs ipsi credidissent. Hoc igitur tripliciter potest intelligi: Fides enim tribus modis crescit & perficitur. Primò, extensiuè, vt plura credantur: & fortasse discipuli illi propter illud miraculum plura de CHRISTO crediderunt; non modò eum credendo esse Messiam, sed etiam verum DEI Filium incomparabili potentia præditum. Deinde crescit fides intensiuè, quia virtus ipsa fidei augetur, quo firmiùs credatur: nam & disci- 41

Lucæ.11. puli dixerunt Domino: *Domine adauge nobis fidem.* & Dominus di-

Matth.14. xit Petro: *Modicæ fidei, quare dubitâsti?* Dixit etiam Cananææ: *O*

Ibid.15. *mulier, magna est fides tua.* Ad hæc, fides perficitur adiunctione aliarum virtutum, quæ ipsam fidem viuificant, & ornant, & perficiunt, vt est virtus humilitatis & charitatis & deuotionis. Atque his

his quoque duobus vltimis modis existimare licet, fidem illorum discipulorum fuisse tunc eo miraculo multùm auctam atque confirmatam.

Explicatur dictum quoddam B. Gregorij, quod in specie & primo aspectu, nõ videtur verum.

42 Illud præterea indicandum lectori est hoc loco, B. Gregorium in Homilia quinta in Euangelia, explanando vocationem Apostolorum scriptam in quarto capite Euangelij Matthæi, affirmare, illos Apostolos relictis omnibus secutos esse CHRISTVM, nullis antea visis miraculis, sed simplici tantùm CHRISTI voce permotos. Hoc B. Gregorij dictum, si vt verba ipsa sonant accipiatur, non videtur esse verum. Siquidem vocatio illa Apostolorum quam scribit Matthæus, facta est sub finem primi anni prædicationis CHRISTI, & post inclusionem Ioannis Baptistæ in carcerem; ante quod tempus multa iam CHRISTVS ediderat miracula, & inter alia, hoc quod factum est in nuptiis. Immò verò, Petrus & filij Zebedæi moti miraculo capturæ piscium, ad CHRISTVM se contulerunt, vt narrat Lucas capite quinto. Sed quia Matthæus ante narrationem vocationis Apostolorum nulla commemorauerat CHRISTI miracula, hoc videlicet spectans B. Gregorius dixit Apostolos, non visis ante miraculis secutos esse CHRISTVM.

DECIMA TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dixerunt ergo Iudæi: quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? VER. 20.

De trina Hierosolymitani templi ædificatione: & primò, de ea quæ facta est à Rege Salomone.

43 TEMPLVM Hierosolymitanũ ter in diuersis temporibus ædificatum esse legimus: Primò quidem ædificatum est à Salomone, vt narratur in capite sexto libri tertij Regum. Deinde, iterum est ædificatum post reuersionem Iudæorum à captiuitate

Babylonica, vt ſcriptum eſt in primo libro Eſdræ. Tertium, ab Herode fabricatum eſt in anno decimo octauo regni ſui, vt tradit Ioſephus Hebræus in capite vltimo libri decimi quinti Antiquitatum Iudaicarum. De harum trium vnaquaque ædificationum ſeparatim in præſentia diſputandum eſt.

Salomon cœpit ædificare templum in anno quarto regni ſui & menſe ſecundo: abſoluit autem ædificationem menſe octauo anni vndecimi regni ſui, conſumptis in ea ſeptem annis, & menſibus quatuor. Longitudo templi interioris erat cubitorum ſexaginta; latitudo, viginti; altitudo, triginta, ſcilicet vſque ad primum tectum, vt traditur in tertio Regum capite ſexto: Namque altitudo vſque ad ſummum totius ædificij faſtigium, erat cubitorum centum viginti, vt eſt in ſecundo libro Paralipomenon, in capite ſecundo. Dedicatio eius templi facta eſt menſe ſeptimo vt eſt in capite octauo libri tertij Regum: quæ quidem cœpta eſt decimo die eius menſis, finita verò eſt vigeſimo tertio eiuſdem menſis die, ſicut habes in capite ſeptimo libri ſecundi Paralipomenon.

Magnificētia ædificationis templi Salomonis.

Quanta porrò eius operis magnificentia fuerit, duabus ex re- 44
bus æſtimare licet, ex multitudine videlicet operariorum, & ex magnitudine impenſarum. Etenim, vt legitur in capite quinto libri tertij Regum, eorum qui portabant humeris ſuis onera, erant ſeptuaginta millia; eorum autem qui cædebant è montibus lapides, erant octoginta millia; eorum qui præerant operi, erant amplius tria millia. Verùm, quod in capite vigeſimo ſecundo primi libri Paralipomenon traditur de impenſis quas Rex Dauid ædificando templo præparauerat, niſi proditum eſſet in Sacris litteris, fidem non caperet. Siquidem eo in loco ſcriptum eſt, Dauidem dediſſe Salomoni ad impenſas futuri operis centum mille talenta auri, & argenti mille millia, vt immenſum æris & ferri pondus in præſentia taceam. Sed quanta fuerit iſtarum impenſarum ſumma, explicatiùs demonſtrandum eſt. Apud varias gentes varium quoque fuit olim talenti pondus & pretium: erat enim talentum Hebraicum, & Syriacum, & Ægyptiacum, & Babylonicum, & Græcum ſiue Atticum. Talentum Hebraicum, auctore Ioſepho in capite ſeptimo libri tertij Antiquitatum, pendebat minas centum: mina verò Hebraica, vt tradit Ezechiel cap. 45. pendebat ſiclos

Quātum valeret talētum Hebraicum, ſecundùm Ioſephum.

ficlos sexaginta: ficlus pendebat quatuor drachmas: nam septuaginta duo interpretes loco ficli nonnunquam Græcè reddiderunt, *tetradrachma*, & pro dimidio ficlo, posuerunt *didrachma*: sic etiam interpretatur Iosephus libro tertio Antiquitatum, & Hieronymus super quartum caput Ezechielis. Patet igitur, vnam minam Hebraicam continuisse ducentas quadraginta drachmas, id autem est secundùm nostrates libras, duas libras & dimidiam. Ergo talentum Hebraicum pedebat viginti quatuor millia drachmarum; vel, quod idem est, nummorum aureorum. Centum igitur millia talenta auri valent, vt secundùm vulgarem computationem loquar, bis mille & quadringentos milliones auri: tantundémque valent mille millia talenta argenti.

Iosephus. Hieronymus.

Summa impensarum in ædificatione templi Salomonis.

45 Cæterùm, Rabbi Salomon, & Agricola, & quidam alij qui accuratè scripserunt de ponderibus & mensuris, tradunt, idque colligunt ex trigesimo octauo capite libri Exodi secūdùm lectionem Hebraicam, duplex fuisse talentum Hebraicum; alterum, quod vocabatur talentum sanctuarij, quod tantum pendebat & valebat, quantum paulò supra expositum est. Alterum erat, quod appellabatur talentum congregationis, & erat in vsu vulgi, hoc autem dimidiatè minus erat priore, pendens tantùm quinquaginta minas. Secundùm huius talenti æstimationem, centum millia talenta auri, de quibus supra diximus, valuissent mille & ducentos milliones.

Rabbi Salomon. Agricola.

Duplex talentum Hebraicum.

46 Equidem crediderim, in tota Europa, & in Africa, & in magna Asiæ parte tantum auri, quantum supra dictum est à Dauide relictum, vix posse reperiri. Sed nimirum Dauid per quadraginta annos quibus regnauit, pluribus partis victoriis, multisque subiugatis gentibus, vim illam auri & argenti collegerat; maximè verò debellata Syria vsque ad Euphratem, quæ, id temporis, erat auri & argenti refertissima, atque ditissima: quam omnem fuisse à Dauide opibus spoliatam refert diuina scriptura. Vt nunc taceam, DEVM, singulari quadam ratione tantam copiam auri & argenti comparandi facultatem exhibuisse Dauidi: tum vt eum regem sibi charissimum super omnes magnificaret: tum vt amplissimam ædificando templo materiam suppeditaret. De simili opulentia legendus est Plinius in capite tertio libri trigesimi tertij: & de præda Gazæ Persicæ quam abstulit victor Alexander, videat lector

Consideratio opulentiæ Dauidis.

1.Reg.8.

Plinius.

librum ſecundum noſtrorum commentariorum in Danielem. De incredibili opulentia quam habuit Rex Sardanapalus, eámque ſecum iniecit in rogum, legenda ſunt quæ Cteſias Gnidius narrat apud Diodorum Siculum.

Triplex maxima opulentia.

Hoc templum à Salomone fabricatū ſtetit per annos quadringentos & triginta, vſque ad Babylonicam videlicet captiuitatem, ſub Sedechia rege Iuda factam. Ergo Iudæi dicentes, templum fuiſſe quadraginta ſex annis ædificatum, non loquebantur de hac prima, quæ à Salomone facta eſt, templi ædificatione, ea quippe ſeptem annis completa eſt. Quapropter, quod Chryſoſtomus in Homilia vigeſima ſecunda in Ioannem, & Theophylactus, & Euthymius hoc in loco tradunt, templum à Salomone fuiſſe viginti annis exædificatum; ſi de ſolius templi ædificatione intelligatur, falſum eſt, hæc enim ſeptem annis abſoluta eſt. Sin autem complectamur ædificationem templi, ſimúlque domus regiæ, quod de viginti annis dictum eſt, pro vero haberi poteſt: Sic enim legimus in nono capite tertij libri Regum: *Expletis annis viginti, poſtquàm ædificauerat Salomon duas domos, id eſt, domum Domini, & domum regis &c.* 47

Animaduerſio in dictum quoddā Chryſoſtomi Theophylacti & Euthymij.

DECIMA QVARTA DISPVTATIO.

De ſecunda templi ædificatione quæ poſt Iudæorum à captiuitate Babylonica reuerſionem facta eſt: & de hac oſtenditur, verum eſſe quod dixerunt Iudæi, templum fuiſſe quadraginta ſex annis ædificatum.

SECVNDA illius templi ædificatio facta eſt poſt reuerſionem Iudæorum à captiuitate Babylonica, principe populi Zorobabele, & Ieſu maximo ſacerdote & Pontifice, prophetantibus eo tempore Aggæo, & Zacharia. Hæc ſecunda ædificatio cœpta eſt, primùm iactis templi fundamentis anno ſecundo regis Cyri: ſed opus per quadraginta annos intermiſſum eſt; anno autem ſecundo regis Darij Hyſtaſpis repetitum eſt, & anno ſexto eiuſdem regis perfectum. Perfectum dico, quod attinet ad ædificationem 48

cationem interioris templi, ad quod ſolis ſacerdotibus patebat ingreſſus. Nam in atriis & porticibus & gazophilaciis conſtruendis tres præterea anni conſumpti ſunt: ita vt totius templi ſtructura non ante nonum eius Regis annum abſoluta ſit, ſecundùm Ioſephum in libro vndecimo Antiquitatum., & Euſebium in libro octauo de demonſtratione Euangelica.

Ioſephus. Euſebius.

49 Et hac profectò ratione cōſtat planè numerus quadraginta ſex annorum, quibus Iudæi dixerunt Domino, templum illud fuiſſe fabricatum: tot enim anni à ſecundo Regis Cyri anno quo cœptum eſt ædificari, vſque ad nonum Regis Darij annum, quo ædificatio templi conſummata eſt, numerantur. Etenim Cyrus regnauit annis triginta: poſt eum Cambyſes, ſimúlque Magorum regnum fuit octo annorum: His ſi addantur nouem anni Regis Darij, conſiſtit ſupradicta ſumma quadraginta ſex annorum. Ianſennius benè ſenſit, ſcribens hoc loco illud Iudæorum dictum de quadraginta ſex annis ædificationis templi, intelligendum eſſe de ſecundi templi ædificatione: Sed is tamen malè colligit & computat illos quadraginta ſex annos; mendoſas Chronologias videlicet Ioannis Annij Viterbienſis imprudenter ſecutus.

Computatio vera quadraginta ſex annorum ſecundæ ædificationis templi.

Ianſennius.

50 Hoc ſecundum templum intactum manſit vſque ad decimum octauum annum Regni Herodis, per annos circiter quadringentos nonaginta. Stetit verò vſque ad excidium eius ſub Tito Imperatore Romanorū factum per annos quingentos octoginta quatuor. Nam annus nonus Regis Darij, quo anno finita eſt ſecundi templi ædificatio, competit in Olympiadem ſexageſimam ſextam: Decimus autem octauus annus Regni Herodis concurrit cum Olympiade centeſima octogeſima nona: excidium verò ſecundi templi factum ſub Tito Romanorum Imperatore, contigit in Olympiade ducenteſima duodecima.

Quandiu ſteterit tēplum ſecundum.

51 Impenſarum porrò, quas Iudæi contulerunt ad ſecundi templi fabricationem, ſumma fuit ea quam in ſecundo capite primi libri Eſdras narrat his verbis: *Secundùm vires ſuas dederunt impenſas operis, auri ſolidos ſexaginta millia & mille; argenti verò mnas (ſiue minas) quinque millia, & veſtes ſacerdotales centum.* Hæc autem ſumma auri & argenti continet nummorum aureorum centum octoginta millia: vnde apparet, quantò maior fuerit primi illius templi à Salomone

Quantò inferius fuerit ſecundum templum illo Salomonis & quantum ad impenſas ædificationis, & quantum ad altitudinem ædificij.

Salomone fabricati magnificentia ædificationis, quàm huius ſecundi. Fuit etiam magnitudo huius ſecundi templi multò minor quàm primi: ſiquidem totius templi ſecundi altitudo fuit ſexaginta duntaxat cubitorum, cùm primi templi altitudo fuiſſet centum viginti cubitorum, id autem eſt, duplo maior. Quapropter, in ædificatione ſecundi templi, Iudæorum ſeniores qui viderant primum templum, cum eius magnificentia & magnitudine comparantes ſecundi templi paupertatem & paruitatem, flebant voce magna, vt narrat Eſdras ſub finem capitis tertij.

Quomodo prædictum ſit ab Aggæo, ſecundum templũ glorioſius fore, quàm fuerat primum.

At enim, cùm ſecundum illud templum & amplitudine, & opulentia, & magnificentia multò inferius fuerit primo illo Salomonis templo; quomodo Aggæus Propheta in capite ſecundo vaticinatus eſt, maiorem fore gloriam ſecundi templi, quàm fuerat primi? Reſpondent Iudæi, id eſſe dictum propter Alexandrum magnum, qui viſere illud templum voluit, & ipſum, & ſummum Pontificem plurimùm honorauit, vt memoriæ prodidit Ioſephus in libro vndecimo Antiquitatum: & ante Alexandrum Magnum, tres maximi reges Perſarum, multùm fauerunt, multúmque adiumenti contulerunt ad ædificium & ornatum templi; Regem dico Cyrum, Darium Hyſtaſpem, & Artaxerxem Longimanum, de quibus ſcribit Eſdras. Poſt Alexandrum verò, Ptolomæus Philadelphus Rex Ægypti ampliſſimâ miſit munera ad ornatum templi, vt in libro duodecimo refert Ioſephus. Eodem ſpectat, quod initio tertij capitis libri ſecundi Machabæorum ſcriptum eſt his verbis: *Ipſi reges & principes locum (templum) ſummo honore dignum ducebant, & templum maximis muneribus illuſtrabant: ita vt Seleucus Aſiæ Rex de reditibus ſuis præſtaret omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes.* Ob hæc igitur Iudæi aiunt, prædictum fuiſſe ab Aggæo, glorioſius fore ſecundum templum, quàm fuerat primum. 52

Reſponſio Iudæorum. *Ioſephus.* *Ioſephus.* *Locus libri ſecũdi Machabæorum c. 3.*

Sed iſta ſunt futilia, & nugalia Iudæorum commenta. Non enim quæ reges illi contulerunt ad honorem & ornatum ſecundi templi, tanti fuerunt, vt ob ea templum illud factum ſit glorioſius templo Salomonis: ex ſupradictis enim manifeſtum eſt, multò fuiſſe inferius templum ſecundum quàm illud primum Salomonis, tam ſecundùm magnitudinem, quàm ſecundùm opulentiam, & magnificentiam & gloriam. Neque tantus fuit honor, nec tanta 53

fuere.

fuêre munera quibus illi reges secundum templum coluerunt & ornârunt; quantus fuit contemptus, & ignominia,& opprobrium quo Rex Antiochus Epiphanes illud ipsum templum dedecorauit, & contaminauit, & conculcauit, & multifariam incendit atque destruxit, omnibúsque rebus pretiosis quæ in eo erant spoliauit. Audiat lector quæ ad hanc sententiam spectant,& scripta sunt in primo capite prioris libri Machabæorum de Rege Antiocho his verbis: *Intrauit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum quod in facie templi erat: & comminuit omnia: & accepit argentum & aurum, & vasa concupiscibilia, & accepit thesauros occultos quos inuenit; & sublatis omnibus abiit in terram suam & fecit cædem hominum, & locutus est in superbia magna.* & paulò infra: *Ædificauit Rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare* DEI: *& per vniuersas ciuitates Iudæ ædificauerunt aras: & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros legis* DEI *combusserunt igni, scindentes eos: & apud quemcúnque inueniebantur, trucidabant eum.* & in eiusdem libri capite quarto sunt hæc verba: *Viderunt sanctificationem desertam, & altare profanatum, & portas exustas, & in Atriis virgulta nata, sicut in saltu, vel in montibus, & pastophoria diruta: & sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum &c.* Ecce tibi, quantò maiora fuêre mala quibus Rex ille Antiochus secundum templum dehonestauit, & contaminauit, & opprobriis repleuit; quàm fuerant bona, quæ priores quidam reges in templum illud contulerant.

54 Ergo prædictum est ab Aggæo, secundum illud templum gloriosius esse futurum quàm primum, non ob materialem siue corporalem eius templi structuram, nec propter opulentiam, vel magnificentiam; sed propter Messiam, cuius frequenti præsentia, & prædicatione, & miraculis super omnia magnificandum & glorificandum erat. Et vt hoc Propheta significaret, præmisit de Messiæ aduentu verba illa: *Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum & terram, & mare & aridam, & mouebo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit*

Z *Dominus.*

Dominus exercituum. Post hæc autem subdit supradictum vaticinium dicens: *Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ.* Hac porrò, qua diximus, ratione intelligendum esse illud Aggæi vaticinium, pluribus verbis luculentè, doctéque Beatus

Augustinus. Augustinus nos docet in quadragesimo quinto capite libri decimi octaui de Ciuitate Dei.

DECIMA QVINTA DISPVTATIO.

De tertia templi ædificatione, quæ ab Herode rege facta est.

TERTIA templi ædificatio, ab Herode rege facta est 55
in anno decimo octauo regni eius; & decem annis, ex toto confecta & absoluta est; quatuor annis videlicet ante ortum CHRISTI Domini nostri. Mira fuit amplitudo templi: longitudo enim fuit centùm cubitorum; altitudo centum viginti: coagmentatum est ex candidissimis & firmissimis, maximisque saxis; quorum longitudo cuiusque erat viginti cubitorum, altitudo autem & latitudo duodecim cubitorum. In porticibus erant quatuor ordines columnarum, erant autem omnes columnæ centum sexaginta duæ, pulchræ ad miraculum; tantaque crassitudine, vt eam vix tres homines simul complecti possent. Multa alia, sanè quàm mira, de magnificentia eius operis narrat Iosephus in libro decimo quinto Antiquitatũ capite vltimo. Huc

Locus Marci cap. 13. spectat quod scribit Marcus cap. 13. illis verbis: *Et cùm egrederetur de templo, ait illi vnus ex discipulis suis, Magister, aspice, quales lapides & quales structuræ: & respondens* IESVS, *ait illi: Vides has omnes ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.*

Duplex quæstio super illo templo Herodis. At enim, ex iis quæ dicta sunt duplex hoc loco existit quæstio. 56
Prior quæstio est hæc: Altercatio illa Iudæorum cum CHRISTO, sine dubio facta est non in illo secundo templo, sed in tertio quod ædificatum fuerat ab Herode; hoc enim quatuor vel quinque annis ante ortum CHRISTI exædificatum fuerat: quomodo igitur verum est quod Iudæi dixerunt, templũ illud in quo ipsi tunc erãt, fabricatum fuisse quadraginta sex annis, id enim, vt verè dicitur de secundo templo, ita falsò dicitur de tertio, quod, vt refert Iosephus,

ſephus, decem annis ab Herode conſtructum fuerat. Altera quæſtio eſt huiuſmodi: Vaticinium illud Aggæi de ſecundo templo, quòd ipſum glorioſius futurum erat quàm primum; videlicet, vt nos ſupra interpretati ſumus, propter Meſſiæ in eo templo præſentiam, & prædicationem, & miracula: At Meſſias non in illo ſecundo, ſed in hoc tertio templo verſatus eſt.

57 Verùm, huic duplici obiectioni & quæſtioni vnica reſponſione ſic eſt occurrendum & ſatisfaciendum: templum illud Herodis non eſſe habitum à Iudæis tanquam diuerſum à ſecundo templo, ſed quaſi renouationem quandam illius & amplificationem, maioremque exornationem. Non enim ſecundum templum euerſum fuerat ab hoſtibus, nec dirutum aliquandiu iacuerat. Immò Rex Herodes, ſicut narrat Ioſephus ſupradicto loco, priuſquàm vetus illud templum demoliretur, circum ipſum ædificauit templum nouum, vt videretur Iudæis non aliud templum eſſe factum, ſed renouatum prius templum, & amplificatum, maiorique ornatum magnificentia. Semper itaque apud Iudæos illud Herodis templum, ſecundi templi nomen, exiſtimationem, venerationem, atque religionem habuit. Stetit porrò illud Herodis templum vſque ad excidium eius ſub Tito Romanorum Imperatore factum, per annos circiter nonaginta.

Reſponſio ad ſupra dictam duplicẽ quæſtionem.

Quandiu ſteterit tẽplum Hieroſolymitanũ ab Herode fabricatum.

DECIMA SEXTA DISPVTATIO.

Explicatur ſententia quædam Beati Auguſtini aientis, numerum illum quadraginta ſex annorum ædificationis templi, pulchrè conuenire ſimili numero dierum formationis corporis CHRISTI *in vtero matris.*

58 BEATVS Auguſtinus in libro ſecundo de doctrina Chriſtiana cap. 28. & in libro quarto de Trinitate, cap. 5. & in Tractatu quinto in Ioannem, & in libro octoginta trium quæſtionum, in quæſtione quinquageſima ſexta, ait, numerum illum quadraginta ſex, conuenire formationi corporis CHRISTI in vtero matris; Formationem enim humani corporis, perhibent Phyſici,

quadraginta ſex diebus in vtero materno abſolui: & in hoc etiam Beda & Rupertus ſecuti ſunt Auguſtinum. Sed enim hoc, ſi præciſe accipiatur, videtur falſum. Etenim formatio & organizatio corporis Domini noſtri, per quam fit conceptio fœtus & animatio, in inſtanti facta eſt, vt duplici ratione probat optimè Sanctus Thomas in tertia parte, in quæſtione trigeſima tertia & in Articulo primo.

Quomodo ſupradicta Auguſtini ſententiam interpretati ſint Magiſter ſententiarum & Bonauentura.

Magiſter ſententiarum in libro tertio in diſtinctione tertia, & 59
ibidem Sanctus Bonauentura ſic Auguſtini ſententiam interpretantur: Corpus CHRISTI fuiſſe in primo inſtanti formatum, ſed adeo paruum, vt eius figuratio, membrorúmque diſtinctio humano viſu diſcerni non poſſet. At poſt quadraginta ſex dies, in ſimilitudinem & modum corporum aliorũ hominum, fuit adſpectabilis & notabilis. Ergo anima CHRISTI à principio fuit in corpore, omnium humanorum corporum quotquot fuerunt, aut erunt, minimo: ſeruata tamen proportione corporis CHRISTI ſecundùm magnitudinem, quam poſtea in ætate adulta & natura habiturum erat: quod dictum ſit, propter eos qui vocantur Nani. Et interpretatio quidem ſententiæ Auguſtini ſecundùm Magiſtrum & Bonauenturam, huiuſmodi eſt.

Vera interpretatio ſententiæ Auguſtini quam tradit B. Thomas.

Sed verior Beati Auguſtini ſententiæ interpretatio eſt ea, quam 60
tradit S. Thomas, in tertia parte in quæſtione trigeſima tertia, in Articulo primo in reſponſione ad primum ait, Beatum Auguſtinum non loqui de formatione tantùm fœtus vſque ad eius conceptum & animationem, ſed de vniuerſa formatione & perfectione corporis Dominici facta in vtero matris ab eius conceptu vſq; ad ortum eius: quæ quidem continet tempus quadraginta ſex dierum, ſexies multiplicatum; & ſic explicat dictum ſuum ipſemet Auguſtinus in libro octoginta trium quæſtionum, in quæſtione quinquageſima ſexta, & in libro quarto de Trinitate in cap. 5. di-

Auguſtini verba.

cens: A die vigeſimo quinto Martij, quo Dominus creditur eſſe conceptus, vſque ad diem vigeſimum quintum Decembris, quo die natus eſt, prætererunt ſexies quadraginta ſex dies, hoc eſt, ducenti ſeptuaginta ſex, qui efficiunt nouem menſes & ſex dies; quantum fermè tempus eſt quo fœtus in vtero matris commoratur vſque ad egreſſum ex vtero & ortum eius.

Idem

61 Idem Auguſtinus in capite vigeſimo octauo libri ſecundi de Doctrina Chriſtiana ſcribit, quoſdam ex hoc numero quadraginta ſex annorum argumentari voluiſſe, CHRISTVM Dominum non minus quadraginta ſex annis vixiſſe in terris. Fortaſſe Auguſtinus iſtis verbis ſignificare voluit Irenæum, qui in libro ſecundo in capite quadrageſimo non dubitauit affirmare, CHRISTVM proximè ad quinquageſimum ætatis annum acceſſiſſe. Verùm, id non probat Irenæus ex hoc loco, ſed ex eo quod infra in capite octauo refert Ioannes, Iudæos dixiſſe CHRISTO: *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Sed vndecunque id probet Irenæus malè profectò probat, falſaque eius ſententia eſt: vtpote ſecundùm quam neceſſum eſſet, CHRISTVM nec ſub Pontio Pilato procuratore Iudeæ, nec ſub Tiberio Imperatore mortuum eſſe: quorum illud manifeſtè habet Euangelica hiſtoria: hoc autem omnis tradit Eccleſiaſtica hiſtoria. Nos aduersùs iſtam Irenæi ſententiam copioſè diſputauimus in libro vndecimo noſtrorum Commentariorum in Danielem, in Tractatu ſeptimæ quæſtionis. *Irenæus.*

62 Reſtat, vt quaſi pro clauſula diſputationum noſtrarum ſuper hoc ſecundum caput Ioannis, explicemus verba illa quæ ſunt in verſu vigeſimo quarto, propè finem capitis: *Multi crediderunt in nomine eius: ipſe autem* IESVS *non credebat ſemetipſum eis, &c.* Declarandum eſt, quid ſit illud, IESVM non ſe credidiſſe eis qui credebant in eum. Quatuor huius loci ſunt interpretationes. Prima eſt Auguſtini: Cognoſcens CHRISTVS, fidem illorum fuiſſe admodum imperfectam, non credebat ſe eis, id eſt, non exponebat illis altiora ſua myſteria; ſicut nec Catechumenis maiora Fidei myſteria explicari ſolent in Eccleſia. Secunda interpretatio eſt Chryſoſtomi & Cyrilli: Sciens IESVS fidem illorum fore inſtabilem, & defecturam; non admittebat eos in ſuam familiaritatem, atque diſcipulatum. Et duplex hæc interpretatio procedit, referendo illud pronomen *eis* ad eos qui dicti ſunt credidiſſe in CHRISTVM. Tertia interpretatio eſt Caietani & Ianſennij referentium illud pronomen *eis* non ad illos credentes in CHRISTVM, ſed ad alios quoſdam illis credentibus mixtos: hi ſimulabant fidem & beneuolentiam erga CHRISTVM, cùm tamen

Quid ſit, Ieſum nō ſe credidiſſe credētibus in ipſū quatuor interpretationes.

Auguſtinus. *Chryſoſt.* *Cyrillus.* *Caietanus.* *Ianſennius.*

iam ex eo tempore cœpissent odisse eum, vt sibi dissimillimum moribus, & detegentem, palamque reprehendentem Pharisæorum hypocrisin, & Sacerdotum ambitioni & auaritiæ infensum, & aduersantem. Quarta interpretatio, illud *eis* refert ad Iudæos in vniuersum: apud quos palàm conuersari noluit CHRISTVS, sciens, non sine periculo se inter illos futurum. Quocirca, vt bene aduertit Iansennius, IESVS relicta Iudæa in Galilæam rediit: nam hoc Ioannes nusquam alibi significat, cùm tamen infra in capite tertio scribat, IESVM venisse in Iudæam. Ergo post celebrationem Paschæ, & altercationem cum Iudæis habitam Hierosolymis, ex Iudæa ipse discesserat.

Iansennius.

CAPVT

CAPVT TERTIVM EVANGELII IOANNIS.

E RAT *autem homo ex Pharisæis, Ni-* VERS. 1.
codemus nomine, princeps Iudæorum.
* *Hic venit ad* IESVM *nocte, &* 2
dixit ei: Rabbi, scimus quia à DEO
venisti magister, nemo enim potest hæc
signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit
DEVS *cum eo.* * *Respondit* IESVS, 3
& dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi
quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum DEI. * *Di-* 4
cit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cùm sit se-
nex? nunquid potest in ventrem matris suæ iteratò introire, &
renasci? * *Respondit* IESVS: *Amen, amen dico tibi, nisi quis re-* 5
natus fuerit ex aqua, & SPIRITV *sancto, non potest introire*
in regnum DEI. * *Quod natum est ex carne, caro est: & quod* 6
natum est ex spiritu, spiritus est. * *Non mireris, quia dixi tibi: Opor-* 7
tet vos nasci denuò. * SPIRITVS *vbi vult, spirat: & vocem* 8
eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat: sic est omnis, qui
natus est ex spiritu. * *Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quo-* 9
modo possunt hæc fieri? * *Respondit* IESVS, *& dixit ei: Tu es,* 10
magister in Israel, & hæc ignoras? * *Amen, amē dico tibi, quia quod* 11
scimus loquimur, & quod vidimus, testamur, & testimonium no-
strum non accipitis. * *Si terrena dixi vobis, & non creditis: quo-* 12

13 modo, si dixero vobis cœlestia, credetis? * Et nemo ascendit in
cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœ-
14 lo. * Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exalta-
15 ri oportet Filium hominis: * Vt omnis, qui credit in ipsum non
16 pereat, sed habeat vitam æternam. * Sic enim DEVS dilexit,
mundum, vt FILIVM suum vnigenitum daret: vt omnis,
17 qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Non
enim misit DEVS FILIVM suum in mundum, vt iudicet
18 mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. * Qui credit in
eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia
19 non credit in nomine vnigeniti FILII DEI. * Hoc est autem
iudicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines
20 magis tenebras, quàm lucem: erant enim eorum mala opera. * Om-
nis enim qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt
21 non arguantur opera eius: * qui autem facit veritatem, venit ad
lucem, vt manifestentur opera eius, quia in DEO sunt facta.
22 * Post hæc venit IESVS, & discipuli eius in terram Iudæam:
23 & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. * Erat autem &
Ioannes baptizans in Ænnon, iuxta Salim, quia aquæ multæ
24 erant illic, & veniebant, & baptizabantur. * Nondum enim
25 missus fuerat Ioannes in carcerem. * Facta est autem quæstio ex
26 discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. * Et venerunt ad
Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iorda-
nem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes
27 veniunt ad eum. * Respondit Ioannes, & dixit: Non potest
28 homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. * Ipsi
vos mihi testimonium perhibetis, quòd dixerim: Non sum ego
29 CHRISTVS: sed quia missus sum ante illum. * Qui habet
sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit
eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gau-
30 dium meum impletum est. * Illum oportet crescere, me autem mi-
31 nui. * Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de
terra

de terra est, & de terra loquitur. Qui de cœlo venit, super om-
nes est. * *Et quod vidit, & audiuit, hoc testatur: & testimo-* 32
nium eius nemo accipit. * *Qui accepit eius testimonium, signauit* 33
quia DEVS *verax est.* * *Quem enim misit* DEVS, *verba* 34
DEI *loquitur: non enim ad mensuram dat* DEVS *Spiritum.*
*PATER *diligit* FILIVM: *& omnia dedit in manu* 35
eius. * *Qui credit in* FILIVM, *habet vitam* 36
æternam: qui autem incredulus est
FILIO, *non videbit vitam,*
sed ira DEI *manet*
super eum.

IN CAPVT TERTIVM DISPVTATIONES SEXDECIM.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 1. Erat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, Princeps Iudæorum: hic venit ad IESVM nocte.

IN hoc tertio capite B. Ioannes sermonem quẽdam refert cœlesti refertum doctrina, quem Dominus noster habuit cum Nicodemo. In hoc sermone tria indicãtur magna Christianæ Religionis mysteria: primò enim demonstratur necessitas accipiendi Baptismũ CHRISTI ex aqua & Spiritu Sancto ad comparandam vitã æternam, cùm dicitur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ* DEI. Deinde, ostenditur vtilitas Passionis & Mortis CHRISTI illis verbis: *sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Tum, indicatur vtilitas & necessitas incarnationis Filij DEI, cùm dicitur, *Sic* DEVS *dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit* DEVS *filium suum* *in*

in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Poſt hæc, commemoratur ampliſſimum quoddam & luculentiſſimum teſtimonium, quod de CHRISTO dixit Ioannes Baptiſta. Hunc ſermonem CHRISTVS habuit extra Iudæam, nam finito eo ſermone dicitur in hoc ipſo capite, CHRISTVM iuiſſe in Iudæam, ibique cum diſcipulis ſuis manſiſſe. Credibile eſt, ſermonem hunc eſſe habitum in Galilæa, & fortaſſe, Capharnai, quæ vocabatur Ciuitas CHRISTI, quòd in ea frequens eſſet prædicando verbum DEI. Illic autem erat Nicodemus, vel quòd eius vrbis ciuis eſſet; vel quia, cùm ea vrbs celebris eſſet & quaſi Emporium quoddam, eò ſe negotiandi causâ Nicodemus contulerat. Quo autem tempore hic ſermo habitus ſit à CHRISTO incertum eſt; niſi quod veriſimile videtur, non multò poſt ea quæ ſupra extremo in capite ſecundo narrata ſunt, eſſe habitum.

1 Sed videamus, qualis vir fuerit Nicodemus: ego ſex eum rebus inſignem ac memorabilem reperio. Principio, erat Phariſæus, id autem eſt, ſectæ omnium probatiſſimæ atque exactiſſimæ, maximæque auctoritatis apud Iudæos, ſic enim appellauit eam Paulus, vt refert Lucas in Actis Apoſtolorum. Deinde, Ioannes appellat Nicodemum Principem Iudæorum, ſignificare volens, eum fuiſſe de Primoribus Gentis Iudaicæ, vel propter nobilitatem, vel dignitatem, vel opulentiam, vel ſapientiam. Tum erat ſenex, & ipſa ſenectute grauis & venerabilis. Erat quoque magiſter in Iſrael, ſic enim Dominus eum appellauit, ſicut hoc ipſo in capite refert Ioannes: ſic autem appellatus eſt propter excellentem doctrinam, qua cæteris longè præſtabat. Ad hæc, CHRISTI fuit ſtudioſiſſimus: is quippe, vt infra in capite ſeptimo ſcriptum eſt, in quodam Iudæorum concilio, aliis CHRISTVM calumniantibus atque damnantibus, ipſe omnibus ſeſe conſtanter oppoſuit, CHRISTI patrocinium ſuſcipiens. Ipſe mortuo CHRISTO, mixturæ aloë & myrrhæ centum libras attulit, quo eius corpus honorificè conditum, reponeretur in ſepulchro. Fuit præterea vir ille ſalutis animæ ſuæ admodum ſatagens & ſollicitus; ideo enim ad CHRISTVM adiuit, vt ab eo doceretur, quæ ad ſalutem animæ ſuæ conducebant. Sub nomine huius Nicodemi euulgatum fuit olim Euangelium quoddam, ſed tanquam falsò ei affictum, ab Eccleſia

Nicodemus ſex rebus inſignis.

Petrus Natalis quid scribat de Nicodemo.

Catholica reiectum est. Petrus de Natali in libro quarto Historiæ sanctorum cap. 3. tradit, Nicodemum fuisse nepotem Gamalielis, ad cuius pedes B. Paulus Sacris litteris eruditus est: Ait etiam, propter fidem CHRISTI à Iudæis eum fuisse occisum. Constat sanè ex historiis ecclesiasticis, tempore Honorij Imperatoris inuentos esse sub terra Hierosolymis loculos, in quibus erant corpora

Inuentio corporis Nicodemi.

Gamalielis, Nicodemi, & B. Stephani, quorum contactu multa curandis ægrotis edita sunt miracula, vt cognoscere licet ex epistola Luciani, qui eius inuentionis historiam fideliter edidit.

Cur Nicodemus noctu iuerit ad Iesum, tres causæ redduntur. *Iudicum 6.*

Sed cur Nicodemus nocte iuit ad IESVM? An pudore, ne pa- 2
lam videretur esse CHRISTI discipulus, qui habebatur magister in Israël? An metu, ne offensionem atque odium incurreret Pharisæorum & Scribarum atque sacerdotum, quos infensos admodum, & infestos CHRISTO esse nouerat? similis vtique Gedeoni, qui noctu aram Baal destruxit, metu cultorum eius, de die demoliri non ausus. Enimuero, duæ istæ animorum nostrorum affectiones, pudor & timor mundi, ægrè, tardéque vincuntur. An potius noctu venit ad CHRISTVM, quietem nocturni silentij docendo & audiendo opportunissimam captans; simúlque ratus, CHRISTVM, id temporis, à diurnis occupationibus vacuum, expeditiorem fore ad ipsum docendum. Sanè, ad Nicodemum istum bellè quadrat, quod apud Salomonem loquitur diuina sapientia:

Prouerb. 8.

Beatus homo, inquit, *qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei; qui me inuenerit, inueniet vitã, & hauriet salutẽ à Domino.*

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 2. Scimus, quia à DEO venisti Magister: nemo enim potest facere signa quæ tu facis, nisi fuerit DEVS cum eo.

Christum venisse à Deo magistrum, significare nouã res obseruatione dignas.

OVEM res paucis illis verbis, *A* DEO *venisti Magister*, significantur. Primò significatur, CHRISTVM 3
fuisse eximium & singularem & præstantissimum Doctorem: nam cùm aliquid rarum & singulare significare

care volumus, id à DEO missum, vel de cœlo lapsum dicere solemus: quo spectat illud, instar habens prouerbij, *Tertius è cœlo cecidit Cato.* Secundò, ostenditur etiam, CHRISTVM auctoritatem & potestatem docendi homines non ipsum sibi arrogasse, nec eam ab hominibus accepisse, sed à DEO ei donatam esse: Deúmque voluisse per CHRISTVM docere homines ea, quæ ipsorum intererat scire ad comparandam salutem & vitam æternam. Et hoc videtur spectâsse Nicodemus dicens, *A* DEO *venisti Magister:* atque hisce verbis indicâsse ipsum esse Messiam, quem DEVS per Isaiam promiserat missurum se Doctorem gentium: *Ecce*, inquit, *testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus:* Talem autem fore Messiam etiam in vulgus erat notum, & vsque ad Samaritanos peruulgatum; Mulier enim illa Samaritana dixit Domino: *Cùm venerit* (CHRISTVS) *ille nobis annunciabit omnia.* Tertiò, significatur quoque istis verbis, doctrinam CHRISTI non fuisse ab hominibus sed à DEO, nec humano studio & industria partam, sed à DEO ei donatam. Quocirca, mirabundi dicebant Iudæi: *Vnde hic litteras scit, cùm non didicerit?* Et CHRISTVS ipse, *Mea*, inquit, *doctrina, non est mea, sed eius qui misit me.* Quartò, significatur præterea, CHRISTVM ab initio suę incarnationis fuisse perfectum doctrina & sapientia. Si enim venit à DEO Magister, venit autem & exiuit à DEO propter assumptionem humanæ naturæ: ergo simul vt homo factus est, fuit perfectus magister & doctor. Quintò ex his verbis patet, in CHRISTO præter naturam humanam, fuisse alteram naturam longè sublimiorem: nam si venit à DEO Magister, ergo fuerat apud DEVM: non autem ratione corporis, tanquam id esset cœlestis substantiæ, vt nugabatur valentinus Hæreticus: nec ratione Animæ, quasi ea fuisset ab exordio mundi in cœlo, vt Platonizans Origenes fabulabatur. Sextò, hinc liquet, ea quæ CHRISTVS de DEO & rebus diuinis docebat homines, sicut erant ignota aliis hominibus qui DEVM non viderant; sic ipsi, qui venerat à DEO, & viderat DEVM, erant notissima. Quamobrem, supra dixit Ioannes, DEVM *nemo vidit vnquam: vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit.* Et Dominus ipse dixit, *Nos quod scimus loquimur; & quod vidimus, testamur.* Dixit plurali numero *vidimus*, propter duplicem

Locus Isaiæ cap. 55.

Ioannis 4.

Ioan. 7.

Ibid.

Ioan. 1.

visionem DEI quam habebat CHRISTVS: alteram quidem increatam, ea ratione vt DEVS erat: alteram verò creatam, prout erat homo, fuit enim ab initio suæ incarnationis, secundùm partem superiorem animæ, beatus. Septimò, si CHRISTVS venit à DEO Magister, ergo doctrina eius diuina est, ideóque verissima & vtilissima & pretiosissima; ob idque ab hominibus maximo studio amplectenda, summáque diligentia obseruanda: vt sine dubio contemptus eius, grauissimis à DEO suppliciis vindicandus sit. Octauò, si à DEO venit Magister, ergo doctrina Moysi non erat sufficiens homini ad comparandam æternam salutem; alioqui aduentus CHRISTI in mundum non fuisset necessarius hominibus: hac de re disputat Paulus in octauo capite Epistolæ ad Romanos, sed propriè in Epistola quam scripsit ad Galatas. Non itaque CHRISTVS in mundum venit vt per ipsum tantùm melius esset homini, cui sine ipso bene esse posset: sed venit in mundum, vt simpliciter bene esset homini, cui sine ipso bene esse nullo modo poterat. Hoc indicare voluit Dominus, cùm dixit,
Ioan.10. *Ego veni, vt vitam habeant, & abundantiùs habeant.* Nonò, si homini verè disciplinas & res humanas docenti æquum est credere, secundùm illam vulgò iactatam sententiam, *oportet addiscentem credere*; quantò iustius & dignius est, CHRISTO qui venit à DEO Magister, diuina, sibique notissima, & cunctis hominibus vtilissima docenti fidem habere?

Vera miracula esse quasi sigillum Dei. Sed perpendamus illa verba: *Nemo potest facere signa quæ tu facis, nisi fuerit* DEVS *cum eo.* 4 Vera miracula sunt quasi sigillum quoddam DEI: quo sigillo doctrina quæ prædicatur obsignata, euidenter ostenditur esse vera, Deóque accepta: alioqui DEVS, cuius solius virtute verum miraculum fieri potest, falsitati testimonium perhiberet, fidémque faceret, quod vel cogitare, impium est. Nec obstat, malos homines interdum miracula facere, vt Dominus
Mali homines quomodo vera miracula interdum faciant. dixit apud Matthæum cap.7. Nam ea miracula non faciunt illi ea ratione vt mali sunt, nec faciunt ea in nomine suo, sed in nomine veri DEI, ad eius doctrinæ quam prædicant confirmationem. Ex veris porrò miraculis euidenter ostenditur, veracem esse doctorem & prædicatorem doctrinæ ad cuius confirmationem fit miraculum: quamobrem vidua illa Sareptana viso miraculo resuscitati à mor

à mortuis filij sui ab Elia, dixit ei, *Nunc in isto cognoui, quoniam vir* DEI *es tu, & Verbum Domini in ore tuo verum est.* Et Hebræi visis tot & tãtis in Ægypto factis per Mosen prodigiis, sicut ait scriptura, crediderunt Domino & Moysi seruo eius. Quin etiam Magi Pharaonis qui se se Moysi opposuerant, acriterque restiterant, post tertiam tamen plagam non ausi sunt ei aduersari, sed veritate conuicti, cedentésque dixerunt, *Digitus* DEI *est hic:* & Raab meretrix, vt in libro Iosue scriptum est, exploratores à Iosue missos domo sua accepit, seruauítque propter prodigia quæ pro liberatione Hebræorum in Ægypto facta esse audierat.

3. Reg. cap. 17. *Exod. 14.* *Ibid. 8.*

TERTIA DISPVTATIO.

Confutantur variæ impiorum hominum calumniæ, quibus fidem illi miraculis CHRISTI *abrogare conati sunt.*

5 ILLIS Nicodemi verbis: *Nemo potest signa facere quæ tu facis, nisi fuerit* DEVS *cum eo*, apertè ostenditur, miracula quæ faciebat CHRISTVS, talia fuisse, vt ea non alia ratione fieri potuerint, quàm per infinitam DEI potestatem, ideóque verissima esse & ab omnibus credenda & veneranda. Sed enim, multi fuêre diuersis temporibus homines impij, & Christiani nominis & doctrinæ hostes, qui, cùm propter tot & tanta CHRISTI miracula doctrinam eius & religionem veram esse fateri cogerentur; variis modis eorum miraculorum fidem labefactare, claritatémque infuscare conati sunt. Quidam dixerunt, ea non fuisse vera miracula, sed ficta, & speciem quandam tantùm & simulationem veritatis habentia, & ita spectantium hominum sensus fallentia. Alij dixerunt, miracula CHRISTI non potestate DEI, sed adiutorio & artificio Dæmonum esse patrata; Christúmque insignem fuisse Magum. Nonnulli etiam CHRISTI miracula referebant ad excellentem quandam temperamenti corporis eius rationem, ob quam in CHRISTO erat naturalis quædam virtus faciendi miracula; quemadmodum in herbis, & lapidibus, & animalibus, propter occultam rationem temperamenti, insunt singulares quædam facultates & virtutes naturales

Quatuor modi, quibus homines quidã impij fidem miraculorum Christi destruere conati sunt.

rerum

rerum mirabilium effectrices; vt in lapide qui vocatur Magnes, naturalis est virtus ad se ferrum attrahendi; & in pisce qui appellatur Remora, mira virtus & potentia est vel incitatissimum nauigij, cui adhærescit, cursum sistendi. Nec defuerunt, qui miraculorum CHRISTI caußas conferebāt in potestates & virtutes cœlestium syderum; vel quia CHRISTVS sub felicissima syderū positura & cōstitutione natus, inde vim faciēdi talia miracula traxisset: vel, quòd syderalis doctrinæ peritissimus cùm esset, sapienter obseruaret virtutes astrorū, per quas talia opera siue miracula fierent. Atque his quatuor modis homines impij veritatem & fidem miraculorum CHRISTI obscurare ac destruere conati sunt.

Ostenditur Christi miracula non ficta fuisse sed verissima.

Verùm huiusmodi aduersùs CHRISTI miracula calumniæ, 6
falsæ, nugales, ridiculæ, absurdæ sunt. Principio, miracula CHRISTI fuisse vera, constat iudicio eorum hominum qui ea spectabant, non tantùm ea credentium vera, sed admirantium etiam atque venerantium, ob idque doctrinam CHRISTI amplectentium. Nec sanè, veritatis diuturna est simulatio, confestim enim patescit, & vanescit: miracula verò CHRISTI, eadem semper manebant, eorum permanente semper effectu, qui certum erat veritatis argumentum. Et circa quos ea miracula fiebant, illi experiebantur in se ipsis ea esse vera; vt cœci à CHRISTO illuminati, sentiebant se videre; surdi, audire; paralytici, expeditè ingredi; mortui, denuò viuere: sciteque dixit cœcus ille natus & à CHRISTO illuminatus, *Hoc vnum scio, quia cùm cæcus essem, modò video.*

Ioan. 9.

Miracula Christi, Dæmonum operá non esse facta.

Deinde, miracula CHRISTI non fuisse facta Dæmonum ad- 7
iutorio & artificio, luce ipsa meridiana clarius est. Nullus enim mortalium, adeò fuit vniuerso Dæmonum generi contrarius, vt CHRISTVS; vtpote quos ex humanis corporibus eiiciebat; quorum insidias & occultas fallacias euulgabat; à quorum cultu ad veri DEI cultum & venerationem homines reuocabat; quorum imperium in homines funditus euertebat. Et euentus ipse ostendit, post CHRISTI aduentum, & prædicationem Euangelij, in vniuerso terrarum orbe cultum Dęmonum ex mentibus animisq; hominum maxima in parte, explosum fuisse. Adiice, quòd multa fecit CHRISTVS miracula, quæ omnem Dæmonum, omnisq;

naturæ

naturæ creatæ potentiam longè ſuperabant, vt cœcos natos ſubitò illuminare, & mortuos ad vitam reducere: penetrare in corda hominum, malóſque animorum affectus ſubitò in contrarium mutare.

8 Quòd autem miracula CHRISTI ad vires cauſarum naturalium vel cœli, vel temperamenti, vel alius cuiuſquam rei naturalis nullo modo referri queant, ex paucis quæ hoc loco ſubiiciam, planè lector intelliget. *Miracula Christi non poſſe referri ad cauſas naturales, neque cœleſtes, neque ſublunares.* Omnis virtus naturalis non poteſt operari quidquam niſi per contactum: CHRISTVS autem multa fecit miracula circa res abſentes, longéque remotas: ſic enim filium Reguli, *Ioan. 4.* & puerum Centurionis, *Matth. 15.* & filiam Chananææ ſanauit. *Ibid. 15.* Virtus item naturalis non ſubitò agit & producit effectum ſuum, ſed certo quodam ad agendum, & producendum effectum, temporis indiget ſpatio: nec ſine certa præparatione materiæ, nec niſi per ordinatas quaſdam mutationes ad effectum peruenit. At CHRISTVS ſubitò miracula faciebat: dixit ei leproſus, *ſi vis, potes me mundare.* *Ibid. 8.* Reſpondit ei CHRISTVS, *Volo mundare: & confeſtim mundata eſt lepra eius.* Præterea, virtus naturalis determinata eſt ad vnum aliquem effectum, nec poteſt quodlibet facere: CHRISTVS verò miracula omnis generis faciebat, in cœlo, in aëre, in aqua, in piſcibus, in arboribus, in hominibus, & in Dæmonibus; omnia genera morborum ſanabat, idque vel ſolo verbo, vel tactu corporis ſui, vel veſtis, vel etiam ſine iſtis. His accedit, quòd virtus naturalis habet naturale ſubiectum in quo ſolo eſt, & extra quod nec eſſe, nec operari poteſt: CHRISTVS autem, non ſolùm ipſe vim habuit faciendi miracula, ſed eam quibuſcumque voluit etiam impertiuit: ita, vt per ipſum, ad vmbram prætereuntis B. Petri multi ſanarentur. *Act. 2.* Denique, omnis cauſa naturalis finitam habet virtutem & potentiam: CHRISTVS ſuſcitabat mortuos, quod ſine infinita DEI potentia effici non poteſt. Cúmque CHRISTVS imperiũ haberet in Dæmones qui nullis ſubiacent cauſis naturalibus, ſatis apparet, virtutem eius faciendi miracula non fuiſſe à cauſis naturalibus. Hoc ipſum etiam declarat modus quo CHRISTVS faciebat miracula, magna ſcilicet auctoritate, & propria poteſtate, dicens, *Volo mundare: tibi dico, ſurge & ambula: obmuteſce, & exi de homine.* *Matth. 8. Luc. 7. Mar. 1.*

Bb QVAR

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 3. Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, nôn potest videre Regnum DEI.

ICODEMO credenti, & dicenti, IESVM venisse 9
à DEO Magistrum, Dominus, Magistri erga ipsum munere fungens, declarare cœpit ei doctrinam suam; incipiens tanquam à ianua & adi[illegible] Christianismi, qui est Baptismus. Nec est non verisimile, Nicodemum nonnulla fuisse à CHRISTO sciscitatum, velut de recta & compendiaria via perueniendi ad vitam æternam; & num præter obseruantiam legis Mosaycæ, alia re quapiam opus esset ad comparandam salutem æternam. Et quia CHRISTVS, & Ioannes Baptista prędicabant, appropinquâsse iam Regnum DEI, existimare licet, Nicodemum quæsiuisse de CHRISTO, quale, & vbi esset illud Regnum, & qua ratione comparari ab homine posset: Hæc autem tacuit Ioannes Euangelista, vt quæ ex Nicodemi responsis facilè coniectari possent.

De significatione illius vocis Hebraicæ *Amen* legenda sunt, 10
quæ scripsit B. Hieronymus in Epistola 137. quam scripsit ad Marcellam. Eius porrò vocis triplex in Sacris litteris est vsurpatio aliquando ea vox est optantis, & precantis vt quod dicitur, *eueniat:* sic multi terminantur Psalmi in quorum fine ponitur, *Amen, Amen,* pro quo interpres Latinus, secutus indubiè septuaginta interpretes, posuit *fiat, fiat.* Videat lector caput quintum libri Numerorum, & vigesimum septimum Deuteronomij. Interdum vox *Amen* est vehementer aliquid asseuerantis, pro quo Latinè dicitur, *verè,* vel *certè.* Marci cap. 12. Dixit Dominus *Amen dico vobis, quòd vidua hæc pauper plus omnibus misit.* Hoc ipsum narrans Lucas, pro illo, *Amen dico vobis,* posuit, *Verè dico vobis.* Nonnunquam ea vox gerit vicem nominis, significans verum & fidelem, vt apud Isaiam cap. 65. *Qui benedictus est super terram, benedicetur in* DEO *Amen:* id est, in DEO veraci & fideli: & in Apocalypsi cap. 3. *Hæc dicit Amen,*

B. Hieronymus. De significatione vocis Amen, *& triplici eius vsurpatione.*

Lucæ 21.

Locus Isaiæ 65.

Amen, testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ DEI: vbi nomen *Amen* quid significaret, declarauit subdens illa verba, *Fidelis & verus.* In hoc Euangelio Ioannis crebrò vsurpatur hæc vox *Amen* & ferè geminata; quod sublimiora mysteria quæ in eo tractantur, maiori essent asseueratione firmanda.

11 Sequitur *Nisi quis renatus denuò fuerit*, illa dictio *Nisi* sæpius à CHRISTO vsurpata est ad significandam necessitatem eius quod dicebat, vt infra cap. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis*, & apud Lucam *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis*, & apud Matthæum, *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in Regnum cœlorum.* Hoc etiam loco, per eam vocem significatur, tantam esse Baptismi necessitatem, vt sine eo, peruenire ad regnum DEI nemo possit. Et quia Dominus simpliciter & sine vlla exceptione locutus est, ex eo intelligitur, necessarium esse Baptismum cunctis hominibus tam iustis, quàm peccatoribus, tam adultis, quàm paruulis: legenda sunt quæ super hac re disputat Augustinus in libro quarto contra Donatistas cap. 22. & libro decimo de Genesi ad litteram cap. 23. & quæ scribit Origenes in libro quinto commentariorum in Epistolam Pauli ad Romanos, & Dionysius Areopagita in capite vltimo libri de Ecclesiastica Hierarchia. Pro illo autem *Renatus* Græci codices habent simpliciter, *natus* vel *genitus*, & sic legit hunc locum Augustinus in libro vigesimo quarto contra Faustum: creduntque nonnulli, sic vertisse Latinum interpretem, quòd alioqui superflua videretur alterutra vox, vel *Renatus* vel *Denuò*. Sed enim, istud *Renatus* habent pleraque exemplaria Latina, eáque emendatiora, & in his Biblia Sixtiana, Romæ nuper diligenter emendata & in lucem edita. Quocirca putandum est, Latinum interpretem non tam voluisse exprimere significationem vocis Græcæ, quàm sententiam Domini docere volentis, opus esse homini regeneratione quadam spirituali, & quasi secunda quadam Natiuitate. Sanè, in capite tertio Epistolæ ad Titum Baptismus nominatur lauacrum regenerationis: & B. Petrus in capite primo suæ prioris Epistolæ ita scripsit: *Qui secundùm suam misericordiam regenerauit nos in spem viuam.*

Quam vim habeat dictio Nisi.

Luca 3.

Matth. 18.

Augustinus.

Origenes.

Dionysius Areopagita.

Augustinus.

12 Cæterùm, scire lectorem volumus, triplicem in Sacra scriptura *De triplici*

generatione hominis.
tradi generationem hominis: primam quidem Carnalē, per quam nascimur vt simus in hoc mundo; & nascimur obnoxij peccatis & miseriis: cuius rei signum esse videtur, quòd homo nascitur flens,
Hominē nasci flētem & nudum & curuum, quid significet.
& nudus, & curuus. Flens nascitur, quasi præsagiens miserias quæ ipsum manent: nudus nascitur, quasi spoliatus veste iustitiæ originalis & innocentiæ: nascitur curuus, quasi auersus à rebus cœlestibus, & pronus ad res terrenas. Altera generatio hominis est spiritualis, & fit per Baptismum; per hanc nempe efficimur boni & iusti; sed non beati; & ab omni quidem peccato mundamur, sed non ab ærumnis & miseriis liberamur. De huiusmodi generatio-
Locus 1. Petri cap. 2.
ne hominis spirituali dixit Petrus: *Sicut modò geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite.* Tertia est generatio cœlestis ad vitam immortalem & beatam tam animæ quàm corporis, quæ fiet per gloriosam resurrectionem hominum: etenim CHRISTVS Dominus, vt refert Matthæus cap. 19. futuram hominum resurrectionem appellauit regenerationem: & Paulus apud Lucam in
Quomodo Fideles in præsenti vita sint infra vterum Ecclesiæ.
Actis Apostolorum cap. 13. Illam Dauidis sententiam in Psalmo secundo, *Ego hodie genui te*, de CHRISTI resurrectione interpretatus est. Ergo, iusti & sancti homines dum in terris viuunt, sunt tanquam intra vterum Ecclesiæ; & in eam conuenit illud Domini
Locus Ioannis cap. 16.
dictum: *Mulier cùm parit, tristitiam habet; cùm autem peperit, iam non meminit pressuræ, propter gaudium, quia natus est homo.* Sicut igitur humanus fœtus, dum est imperfectus, non desiderat ex vtero exire; cùm autem iam perfectus est, gestit erumpere ex vtero, ampliorem desiderans locum, vberiorémque cibatum, & liberiorem respirationem: similiter etiam imperfecti Christiani non cupiunt
Ad Philip. 1.
ex hac vita exire; perfecti autem flagrantissimè cum B. Paulo cupiunt dissolui, & esse cum CHRISTO: & gemebundi clamant
Psal. 119.
cum Dauide: *Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est*: & cum
Psal. 4.
eodem suspirantes dicunt: *Quando veniam, & apparebo ante faciem* DEI. Illo autem verbo *Renatus*, *denuò natus*, manifestè arguitur
Animaduersio in Caietanum.
falsa Caietani sententia putantis, infantes vtero matris inclusos, si periculum eis vitæ immineat, vice Baptismi, per fidem parentum, & cæremonias & precationes aliquas exteriores eis adhibitas saluari posse.

Varia & honorifica nomina Baptismi.
Baptismus porrò, multis & variis & honorificis nominibus, tum 13

in

in Sacris litteris, tum à Patribus appellatur atque insignitur. Vocatur à Paulo lauacrum regenerationis & renouationis; mors peccati; resurrectio à peccato ad iustitiam; noua creatura nominatur Sacramentum Christianæ militiæ; matrimonium spirituale animæ cum DEO; adoptio filiorum DEI; Sacramentum illuminationis; spiritualis quædam initio & incorporatio in CHRISTVM; donatio ciuitatis cœlestis, qua efficimur ciues sanctorum & domestici DEI; acquisitio iuris hæreditatis æternæ; Ostium Ecclesiæ, & ianua Christianismi.

14 Neque verò Dominus his verbis voluit tunc imponere necessitatem hominibus accipiendi Baptismum, quasi ex eo tempore lata sit lex Baptismi accipiendi obligans omnes, sicut putârunt quidam tempore Hugonis & Beati Bernardi, cuius extat Epistola septuagesima septima istam refellens opinionem. Sanè lex, nisi ante publicata, non obligat: CHRISTVS autem dixit hæc noctu, & priuatim cum Nicodemo sermocinans. Nec ipse nisi post resurrectionem suam; iussit Apostolos legẽ Baptismi promulgare: Enimvero, satis onerosum fuisset, obligare Iudæos necessitate Baptismi, qui erant obstricti lege circumcisionis, quæ lex viguit vsque ad passionem & mortem CHRISTI. Nec illa verba: *Nisi quis renatus fuerit*, declarant necessitatem Baptismi tunc accipiendi: similiter enim infra cap. 6. de Sacramento Ecclesiasticæ Dominus dixit: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis.* Constat autem, Eucharistiæ Sacramentum fuisse in vltima Cœna à CHRISTO institutum. Ergo Dominus illis verbis significauit necessitatem Baptismi, suo tempore, id est post Euangelij promulgationem futuram.

Quando sit lata lex obligans homines ad baptismũ accipiendum. Hugo. Bernardus.

15 Pro illa particula *Denuò* Græca vox (ἄνωθεν) est ambiguæ significationis, significat enim & *supernè*, & *iterum*, vt hic monuit Chrysostomus. Priori modo Cyrillus & Theophylactus; posteriori autem modo Augustinus, Caietanus, & Iansennius acceperunt. At enim, posteriori modo eam vocem esse interpretandam, patet ex responso illo Nicodemi: *Quomodo potest homo nasci, cùm sit senex; Nunquid potest, in ventrem matris suæ iteratò introire, & renasci?* CHRISTVS enim non Græcè ista verba dixit, sed Hebraicæ; non est autem apud Hebræos, sicut neque apud Latinos, vna vox signi-

Vox denuò, *quã vim hoc loco habeat. Chrysost. Cyrillus. Theophylact. Augustinus. Caietanus. Iansennius.*

ficans, & *superne*, & *iterum*, bene igitur Latinus interpres Græcam vocem vertit *Denuò*.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 5. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in Regnum DEI.

NON intellexerat Nicodemus, quod ei Dominus dixerat, *Nisi quis renatus denuò fuerit, non potest videre regnum* DEI, quin etiam mirabundus responderat: *Quomodo potest homo nasci cùm sit senex? nunquid potest in ventrem matris iterum introire & renasci?* Quocirca Dominus repetens eandem sententiam, adiecit illud *ex aqua & Spiritu sancto*, declarans, illam de qua locutus fuerat hominis renascentiam, non per carnalem generationem fieri, sed per spiritualem, per aquam scilicet & Spiritum sanctum. Atque his verbis indicauit propriam Baptismi materiam, quæ est aqua, & principalem causam efficientem, qui est Spiritus sanctus, vnde Baptismus virtutem habet regenerandi, & renouandi, & sanctificandi hominem. Similiter Paulus in capite tertio Epistolæ ad Titum appellauit Baptismum, lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, ita scribens: *Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, per* IESVM CHRISTVM *saluatorem nostrum*. Et licèt aqua per se vim non habeat renouandi & sanctificandi animum hominis; proprietates tamen naturales aquæ conuenientiam quandam habet cum iis rebus quas DEVS in animis hominum operatur per Baptismum. Etenim aqua est diaphana siue translucida, totaque penetrabilis à luce; aqua lauat, fœcundat, refrigerat, & vehit nauigia; horum similia virtus Baptismi per Spiritum sanctum facit in animis hominum.

Quinque naturales aquæ proprietates, quarum similes sunt spirituales effectus Baptismi in hominis animis.

Qualis aqua sit materia Baptismi.

Aquæ verò nomine, in qua fieri debet Baptismus, semper Ecclesia Catholica intellexit aquam veram & naturalem: & in ea

16

17

semper

ſemper Eccleſia, vſque à tempore Apoſtolorum, Baptiſmum adminiſtrauit. Quapropter, contra omnes Hæreſes aliter ſentientes nouiſſimè in Concilio Tridentino in ſeſſione ſeptima editus eſt Canon ſecundus, in quo feriuntur Anathemate, quicunque dixerunt, aquam veram non eſſe neceſſariam Baptiſmi materiam; & cùm in hoc loco & alibi dicitur, Baptiſmum fieri ex aqua, nomine aquæ ad metaphoricas interpretationes detorquendo dixerunt ſignificare mortificationem, aut vim Spiritus purgantem peccata & recreantem animum, & ardorem concupiſcentiæ refrigerantem. Sed enim, renaſci in Spiritu, abſolutè & in omni tempore neceſſarium fuit; at renaſci ex aqua non fuit neceſſarium, niſi poſt promulgationem Euangelij, & vbi fuerit aqua, & qui baptizare queat.

Concilii Tridentinum.

18 Hanc Baptiſmalem aquam multa præfigurarunt in veteri Teſtamento. Aqua egrediens de templo Domini ſanans & viuificans omnia, de qua eſt apud Ezechielem cap. 47. Fons ille de quo dixit Zacharias cap. 13. *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutionem peccatoris.* Aqua Iordanis mundans lepram Naaman, ſicut ſcriptum eſt in quarto Regum cap. 5. Tranſitus Hebræorum per mare rubrum ſubductæ nubis, de qua ſic Paulus 1. ad Corinthios 10. *Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe, baptizati ſunt in nube & in mari.* Diluuium Noëticum, de quo B. Petrus. *In qua* (ſcilicet arca Noë) *octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam: Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit Baptiſma; non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio &c.* Denique Probatica piſcina omnes ſanans infirmitates, de qua ſcribit B. Ioannes in capite quinto huius Euangelij.

Sex res in veteri teſtamento præfigurantes virtutem aquæ Baptiſmalis.

Exod. 14.

1. Pet. 3.

19 Illud porrò *ex Spiritu ſancto* denotat cauſam principalem à qua prouenit admirabilis effectus quem facit aqua Baptiſmalis in animis hominum: Quocirca qui ficté vel indignè baptizatur, in aqua quidem baptizatur, ſed non in Spiritu ſancto, non accipiens principalem eius effectum, qui eſt remiſſio peccatorum, & renouatio interioris hominis per dona cœleſtia. Aqua itaque eſt inſtrumentum Spiritus ſancti à quo vim habet abluendi ſordes animorum: ſicut virga Moſis vim habuit faciendi miracula; pallium Eliæ, diuidendi

Vnde aqua Baptiſmi tãtam vim habeat vt animorum peccata abluat & tollat.

4. Reg. 2.

uidendi aquas Iordanis &; ipsa Iordanis qua, lauādi lepra Naaman; & ipsa Probatica piscina, vt supra diximus, sanandi omnes infirmitates. *Cyrillus.* Noli cōsiderare inquit Cyrillus, naturam aquæ, sed virtutem Spiritus qui vtitur aqua: nam vt aqua ex se non habet vim calefaciendi, sed commixta igni calefacit: ita nec per se vim habet remittendi peccata, sed coniuncta Spiritui sancto, peccata remittit. Sciat lector, Græcè non esse illud *sancto* sed præcise *Spiritu*; additum autem fuit ab interprete illud *sancto* ad tollendam ambiguitatem vocis *spiritus*, quæ sæpenumero in Sacris litteris significat ventum.

SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Vers. 5. Non potest introire in Regnum DEI.

PRIMO dixerat Dominus, quod supra scriptum est, *Non potest videre Regnum* DEI, postea dixit, quod est in hoc loco, *nō potest introire in Regnū* DEI. Sed vtrobique significatur idem, & diuersis verbis eadem res declaratur; Regnum enim DEI, intrando in ipsum, videtur, & videndo Regnum DEI, intratur in ipsum. 20

Quatuor opiniones de significatione Regni Dei. Quid autem hoc loco significet Regnum DEI, quatuor sunt interpretationes. Quidam Regnum DEI interpretantur DEI essentiam, cuius visionem beatificam nemo assequi potest tempore legis Euangelicæ, sine Baptismo. Quemadmodum oculo ad clarè videndum, opus est aqua & Spiritu, id autem est, humore aqueo & crystallino, vbi fit visio; & spiritu visiuo, per quem fit visio. Alij illud, *videre*, interpretantur cognoscere & intelligere: Regnum autem DEI significare aiunt sublimiora CHRISTI mysteria, & doctrinam Euangelicam, quam nemo sine fide, quæ datur in Baptismo, potest capere sicut oportet. Nonnulli dicunt, hoc loco illud, *videre*, positum esse more Hebraico pro sentire, experiri, percipere, vt in Psalmo 15. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Et Lucæ 2. & in capite octauo huius Euangelij dicitur videre mortem. Regnum verò DEI, secundùm istos, significat vel gloriam

riam cœlestem quam sancti suspirantes aduenire petunt quotidie, dicentes, *Adueniat Regnum tuum.* Vel Regnum DEI significat etiam in hac vita iustitiam, & pacem, & gaudium in Spiritu sancto, secundùm illud Pauli ad Romanos cap. 14. *Regnum* DEI *non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Caietanus ait, Regnum DEI duplicem habere statum: alterum quidem in præsenti vita, in mentibus fidelium per iustitiam, & pacem, & gaudium in Spiritu sancto sicut dixit Apostolus: Alterum verò statum habet Regnum DEI in futura vita æternæ fœlicitatis; vnde videre Regnum DEI in statu fœlicitatis, est proprium Beatis, quibus solis datum est videre fœlicitatem cœlestem in se ipsa, videre autem sic Regnum DEI in præsenti vita, nullis, aut paucis Electis conceditur, in fide enim illius Regni, & non in euidenti eius visione nunc ambulamus. Cùm autem Dominus dixit: *Non potest videre Regnum* DEI de expectata, & desiderata, & præparata cunctis Electis visione Regni DEI, secundùm statum futuræ vitæ ac fœlicitatis æternæ, locutus est. Sic ille.

Matth. 6.

Caietanus.

21 Quòd si nemo introire potest Regnum DEI sine Baptismo, ergo Baptismus aperit aditum homini ad Regnum DEI: cuius rei figuram illud prætulit, quòd Elias transito Iordane raptus est in cœlum: eodémque Iordane flumine transmisso, intrauerunt Hebræi terram promissionis: & Baptizato Domino nostro aperti sunt cœli. Etenim duæ res prohibent hominem ingressu in cœlum; & ipsum peccatum, & quamuis nullum esset peccatum, ipsa naturæ humanæ indignitas, quæ cœlesti fœlicitate, quæ est quid supernaturale ac diuinum, non est digna: vtrunque porrò impedimentum tollitur per Baptismum, per quem scilicet tolluntur peccata, & datur homini gratia faciens eum dignum vita æterna.

Quòd Baptismus aperiat homini cœlii, triplex figura.
4. Reg. 2.
Iosue 2.
Duo hominis impedimenta introeundi in Regnum Dei.
Matth. 3.

22 Legimus in Sacris litteris, triplex fœdus cum homine DEVM pepigisse, adhibito signo aliquo externo eius fœderis. Primò quidem, fœdus pepigit cum Noë de non mittendo in terram iterum diluuio; & huius fœderis signum fecit arcum cœlestem in nubibus apparentem, vt scriptum est in capite nono libri Genesis. Deinde, fœdus pepigit cum Abraham de danda posteris eius in possessionem terra Chanaam, cuius fœderis signũ statuit circumcisionem carnalem vt legimus Genesis 17. Postremò veniens ipse

Triplex fœdus Dei cum hominibus per aliquod signũ externum.

DEVS in mundum homo factus, fœdus pepigit cum omnibus hominibus de aperiendo eis introitu in Regnum DEI, & huius fœderis signum fecit Baptismum, cùm dixit, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum* DEI. In exordio mundi Spiritus Domini ferebatur super aquas, vt mundum hunc corporatum & adspectabilem conderet: id autem quodammodo præfigurauit Baptismum, qui fit per aquam & Spiritum sanctum, & per quem fundata est Ecclesia. Et sicut in mundi principio: ex aqua producti sunt pisces, atque etiam aues, vt multorum fert sententia: ita per Baptismum regenerantur Christiani; sed eorum alij, vt pisces aquis immersi, in rerum terrenarum cupiditatibus & curis versantur: Alij verò, tanquam aues, ad sublimium & cœlestium rerum euolant contemplationem.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 8. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò vadat: sic est omnis qui natus est ex Spiritu.

Quid significet hoc loco vox Spiritus, duæ sententiæ doctorum, & prior quòd significet ventum. *Chrysost.* *Cyrillus.* *Theophylact.* *Euthymius.* *Dionysius Areopagita.*

ÆC verba duas habent difficultates; quarum altera est, quid hoc in loco significetur nomine *Spiritus*, vtrum ventus, an Spiritus sanctus, nam vtrunque in Sacris litteris vocabulo Spiritus appellari solet. Altera difficultas est, quomodo verba ipsa vel ad ventum, vel ad Spiritum sanctum aptè commodéque applicari queant. De significatione vocis *Spiritus*, in hoc loco, duæ sunt Doctorum sententiæ. Altera est Chrysostomi, Cyrilli, Theophylacti, Euthymij, &, qui ante istos omnes fuit, Dionysij Areopagitæ, cuius verba paulò infra referemus. Isti censent, nomine Spiritus intelligendum esse hoc in loco ventum; & voluisse Dominum similitudine venti declarare, quales sint homines qui per aquam & Spiritum sanctum renascuntur. Hæc porrò verba hunc in modum connectunt cum superioribus: Non esse mirum, regenerationem 23

nerationem hominis ex Spiritu, non intelligi à Nicodemo, quamuis ipsa verè fiat, & satis manifestos habeat effectus: nam nec ventus, quamuis & sono & tactu, & per alios eius effectus, cognobilis fit, per se tamen ignotus nobis est, quia inuisibilis est, nec vnde veniat, aut quò tendat, notum est. Tres autem proprietates venti supradictis Domini verbis significantur; vna est, quòd spirat vbi vult; altera est, quòd vox eius auditur; tertia est, quòd nescitur vnde veniat, aut quò vadat. *Octo proprietates venti accōmodabiles ad Spiritū sanctum, & ad renatos ex Spiritu sācto.*

24 Dicitur ventus spirare vbi vult, non propriè loquendo, non enim habet voluntatem, neque consilio atque electione mouetur & operatur: sed metaphoricè loquendo, quia naturali suo impetu fertur, non pendens à consilio & voluntate & imperio hominum. Est igitur figurata locutio, sicut illa Pauli ad Romanos cap. 8. aientis, creaturam ingemiscere & parturire, & expectare gloriam filiorum DEI, & subiectam esse vanitati non volentem. Secunda proprietas venti, significatur illis verbis: *Et vocem eius audis*, dixit vocem, pro sonitu; solet enim scriptura vocem tribuere rebus etiam inanimis, in Psalmo centesimo tertio dicitur vox tonitrui, *A voce tonitrui tui formidabunt.* & in Psalmo vigesimo octauo, septies dicitur vox Domini, & significatur tonitruum: frequens etiam est dicere voces aquarum, vt in Psalmo nonagesimo secundo, *Eleuauerunt flumina vocem suam, eleuauerunt flumina fluctus suos à vocibus aquarum multarum.* Ergo vox venti appellatur ingens sonitus quem edit ventus cùm est vehemens, & in corpora solida impingit: sicut dixit Lucas: *Factus est repentè de cælo sonitus tanquam aduenientis Spiritus vehementis.* Licet enim ventus lateat visum, afficit tamen sonitu suo, feritque auditum; tactum quoque, tum motu quo propellit corpus; tum qualitatibus quibus est infectus, vt si valde calidus aut frigidus fuerit. Tertia proprietas indicatur verbis illis: *Nescis vnde veniat, aut quò vadat*, quod ita est intelligendum: Quamuis in alia quapiam re visibili quam ventus mouet, discerni queat vnde spiret ventus; & quamuis ratio ipsa & experientia demonstret, Boream flare à Septentrione, Austrum à Meridie, Eurum ab ortu, Zephyrum ab occasu; ex quo tamen loco primum fiat initium motus cuiusque venti, & vbi denique ex toto deficiat, ignoratur: & illa ipsa quæ cognoscun-

Quomodo intelligendum sit, ventū spirare vbi vult.

Act. 2.

tur, non ex ipso vento, qui latet visum, sed vel ex effectibus eius, vel ex aliis rebus quæ mouentur à vento deprehenduntur. Rectè igitur in capite vndecimo libri Ecclesiastæ ita scriptum est: *Ignoras quæ sit via spiritus.* Et in Psalmo 134. dicitur DEVS producere ventos de thesauris suis, id autem est, de locis secretis & abditis, in quibus eos quasi coërcens, reclusos continet.

Locus Ecclesiastæ c. 11.

Præter supradictas tres venti proprietates, sunt aliæ quinque satis obseruabiles. Quarta proprietas: etsi ventus est inuisibilis & tenuissimus, est tamen potentissimus & violentissimus; arbores quippe nonnunquam radicitùs euellit, turres deiicit, saxa raptat, & in sublime iactat, montes tremefacit, atque disrumpit. Quinta proprietas: per omnia se ventus insinuat, & permeat, atque penetrat, omniaque implet. Sexta proprietas: ventus quibusdam est noxius, aliis salubris; quibusdam in mari nauigantibus est secundus, aliis aduersus, quosdam feliciter prouehit ad portum, alios deturbat & demergit in profundum mare. Septima proprietas: Nonnunquam ventus est lenis & placidus, interdum est vehemens & turbidus, & violentus. Octaua proprietas: Ventorum alij ex aliis mundi partibus spirant, variisque modis tam homines, quàm alias res afficiunt: Atque has octo proprietates venti non fuerit difficile vel ad Spiritum sanctum, vel ad hominem ex Spiritu sancto renatum, secundùm spiritualem intelligentiam, accommodare. 25

Obiectiones contra supradictam interpretationem ponuntur & soluuntur.

Aduersùs hanc interpretationem, secundùm quam nomen Spiritus hoc loco accipitur pro vento, nonnulla obiici solent, sed quæ facilem habeant solutionem. Aiunt, non conuenire vento quod Dominus dixit de Spiritu, *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis.* Præterea, non est verum, origenes, & exitus atque terminos ventorum nesciri ab hominibus, cùm non modò Philosophis, sed etiam nautis ista sint explorata & nota. Deinde, cùm paulò ante Dominus nomen Spiritus posuerit pro Spiritu sancto, dicens, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu &c.* Et paulò post etiam nomen Spiritus sumat pro Spiritu sancto, dicens, *Sic est omnis qui natus est ex Spiritu*; non est profectò verisimile, hoc in loco variâsse significationem nominis spiritus sumendo pro vento, nulla distinctione præmissa, vel eius rei significatione data. At enim, 26

enim, iſtiuſmodi obiectiones in promptu eſt diluere ex his quæ paulò ſupra diximus. Quin etiam, auctor quæſtionum veteris & noui Teſtamenti falsò præferens nomen Auguſtini, in quæſtione quinquageſima nona hunc ipſum locum quem tractamus, de vento interpretatur, & ſupradictas obiectiones refellit. Beato certè Dionyſio Areopagitæ placuiſſe hanc interpretationem, ſecundùm quam nomen Spiritus hoc loco ſignificat ventum, ſatis indicant eius verba illa quæ ſunt in capite decimo quinto libri de cœleſti Hierarchia. Hic aëreus Spiritus, inquit ille, qui ventus dicitur, diuinam quoque cœleſtium Spirituum præfert ſpeciem, habet enim & ipſe diuinæ actionis imaginem atque figuram: ſecundùm ſcilicet mobilitatem ſuam, vimque animandi; & ſecundùm celerem, inſuperabilémque diſceſſum, & mobilium principiorum, atque finium incognitas nobis, atque inuiſibiles latebras: *Non enim ſcis*, dixit Dominus, *vnde venit, & quò vadit*. Hæc B. Dionyſius. *B. Dionyſius.*

OCTAVA DISPVTATIO.

Exponitur altera ſententia, quæ eſt plurimorum, nomen Spiritus hoc loco non de vento, ſed de Spiritu ſancto interpretantium.

SVPRADICTA Domini verba, *Spiritus vbi vult*
27 *ſpirat, &c.* Plurimi & grauiſſimi Doctores non de vento, ſed de Spiritu ſancto interpretati ſunt, vt Hilarius libro ſecundo de Trinitate, Hieronymus in Epiſtola ad Hedibiam in reſponſione ad quæſtionem nonam, Ambroſius libro ſecundo de fide cap. 3. & libro tertio de Spiritu ſancto cap. 11. Auguſtinus in Tractatu duodecimo in Ioannem, Gregorius libro vigeſimo ſeptimo Moralium cap. 15. & hos ſecuti ſunt omnes fermè Latini huius loci tractatores & explanatores. Nec Latini modò, ſed etiam Græci verba iſta Domini de Spiritu ſancto intellexerût, vt Athanaſius in lib. 1. & 5. de vnica Deitate Trinitatis, Baſilius lib. 5. contra Eunomium, Nazianzenus in oratione quinta Theologiæ, Niſſenus in oratione de ſancto Baptiſmo.

Hilarius. Hieronymus. Ambroſius. Auguſtinus. Gregorius. Athanaſius. Baſilius. Nazianzenus. Niſſenus.

Illis verbis Spiritus vbi vult spirat, quatuor significari de Spiritu sancto.

Censent itaque doctores isti in supradictis Domini verbis de- 28
scribi nonnullas proprietates Spiritus sancti, ad confirmationem & declarationem sententiæ quam Dominus Nicodemo dixerat, pertinentes. Ac primò illis verbis, *Spiritus vbi vult spirat*, quatuor de Spiritu sancto significantur. Primò significatur, Spiritum sanctum nulla necessitate impelli ad agendum, sed cum agere ex electione & libera voluntate: sicut Paulus dixit in capite duodecimo prioris Epistolæ ad Corinthios: *Hæc*, inquit, *omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.* Et in primo capite Epistolæ ad Ephesios dixit de DEO, *Spiritus autem sanctus* DEVS *est, qui operatur omnia secundùm propositum voluntatis suæ.* Deinde, significatur illis verbis, bona quæ largitur Spiritus sanctus homini, ea bona non dare eum homini ex debito, sed omnino libera-

Ad Rom. 10.

liter & gratuitò, nam vt ait Apostolus, *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Ad hæc, significatur etiam omnipotentia Spiritus sancti, vtpote cui subest posse, cùm vult: hoc enim ipsum demonstratur in capite duodecimo libri sapientiæ, DEVM esse omnipotentem. Præterea, cùm dicitur *Spiritus vbi vult spirat*, indicatur modus operandi Spiritus sancti, nimirum spirando: nam sicut ipse producitur à Patre & à Filio per spirationem, ita quæcunque operatur ipse in hominibus, per spirationem, id est, per amorem & charitatem operatur: quapropter, opera diuina quæ sunt amoris & bonitatis, per quandam appropriationem, assignantur Spiritui sancto.

Secunda proprietas Spiritus sancti significatur illis verbis, *Vo-* 29
cem eius audis, sed quænam est vox Spiritus sancti? sonat Psalmus,

Augustinus. Quæ sit vox Spiritus sancti & quam variè loquatur homini.

inquit Augustinus, vox est Spiritus sancti; sonat Euangelium, vox est Spiritus sancti; sonat sermo diuinus, vox est Spiritus sancti: multis itaque modis vocem Spiritus sancti audimus. Variis itaque modis loquitur Spiritus sanctus homini, per sanctas scripturas, per miracula, per sanctorum hominum verba, opera, & exempla; per Prophetarum vaticinia, per correptiones & flagella, frequentissimè autem per interiores inspirationes; ad quam vocem audien-

Locus Psal. 84.

dam attentissimus erat Dauid, cùm dixit, *Audiam quid loquatur in me Dominus* DEVS. Et per Oseam cap. 2. Dixit DEVS: *ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.*

Tertia

30 Tertia proprietas Spiritus sancti declaratur illis verbis, *Nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Non raro vsuuenit vt aliquis sentiat se interiùs nouo & miro modo affici, illuminari mentem suam, accendi voluntatem, incitari se & rapi ad aliquid agendum, nesciens vnde sibi accidat, & quorsum euasura sit talis & tanta animi commotio. Etiam de Spiritu sancto dici potest quod dixit Iob de DEO cap. 9. *Si venerit ad me, non videbo eum; & si abierit, non intelligam.* Sanè, nec principium diuinarum inspirationum, qui est DEVS, nec finis earum, qui est vita æterna, à nobis comprehendi potest. Enimuero, sancti sæpe DEI Spiritu rapiuntur ad multa, quorum ipsi rationem & exitum ignorant, ad ea tamen fidenter & alacriter pergunt.

31 Ad sanctum quoque Spiritum quinque proprietates venti, quas suprà exposuimus, bellè quadrant. Nam Spiritus sanctus est potentissimus & efficacissimus, vnde scriptum est quòd Spiritui qui loquebatur in Stephano, Iudæi non poterant resistere: & in eius rei signum, in die Pentecostes, cùm descendit Spiritus sanctus in discipulos Domini, *factus est repentè de cælo sonus, tanquam aduenientis Spiritus vehementis.* Spiritus quoque sanctus per omnia permeat & penetrat, & implet omnia: De eo namque in capite primo libri sapientiæ scriptum est, *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* & in Psalmo 138. Dauid dixit. *Quo ibo à Spiritu tuo?* Hic Spiritus penetrauit in fornacem ignis, vt sub specie rorantis & refrigerantis venti tres illos iuuenes Hebræos ab incendio seruaret: penetrauit in lacum Leonum, vt Danielem custodiret illæsum. Nihil aduersùs hunc Spiritum est validum, nihil ei obscurum, neque abditum, neque clausum, nihil est impenetrabile aut insuperabile: etiam in ipsos hominum animos illabitur, miris modis eos illuminans, & mundans, & sanctificans, & cœlestibus bonis ornans.

Quomodo 5. proprietates venti bene conueniant Spiritui sancto.

Act. 7. Ibid. 1.

Danielis 3. Ibid. 6. & 14.

32 Sexta quoque & septima proprietas venti satis congruit Spiritui sancto: nam sicut ventus quibusdam est noxius & aliis salubris; ita Spiritus sanctus quibusdam vitam affert, aliis mortem, sic eorum exigentibus peccatis. Quod plurimis manifestum est exemplis, præsertim verò Iudæorum, & gentium: vt in Spiritum sanctum verè dici queat, quod senex ille Simeon de CHRISTO dixit,

Lucæ 2. dixit, eum fuiſſe futurum, & in ruinam, & in reſurrectionem multorum. Eſt item Spiritus ſanctus quibuſdam terribilis, & ſæuiſſimis flagellis ad reſipiſcendum, & cognoſcendam veritatem eos corrigens & erudiens: vt Regi Nabuchodonoſor contigit, qui non ante DEI agnouit potentiam, & publicè confeſſus eſt, quàm fuiſſet eiectus è regno ſuo, & in beſtiam quodammodo transformatus, cuius rei in quarto capite libri Danielis narratur hiſtoria.

Actorum 9. Quid ego dicam de B. Paulo, qui deiectus in terram, viſuque priuatus, tunc demum agnouit CHRISTVM, quem antea inſectabatur? Solet porrò diuinus hic Spiritus primò eſſe vehemens & terribilis, deinde placidus & lenis: quod adumbratum & præfiguratum fuit in illa nobili Eliæ viſione, quæ narratur in capite decimo nono libri tertij Regum; in qua viſione præceſſit ingens ventus; & poſt ventum, commotio; & poſt commotionem, ignis; & poſt ignem, ſibilus auræ tenuis.

Vltima proprietas venti optimè congruit Spiritui ſancto: variis 33 enim admodum modis adſpirat, & afflat, & afficit hominum animos: Eliſæus audiens pſaltem canentem, afflatus eſt prophetico ſpiritu: Saul videns chorum Prophetarum pſallentium & prophetantium, ſimili & ipſe prophetandi ſpiritu correptus eſt: Apoſtolis vno in loco congregatis, & orantibus miro modo aduenit Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes: CHRISTVS Apoſtolis in ſufflando dedit illis Spiritum intelligendi ſacras ſcripturas, & remittendi peccata: Cornelius audiens prædicantem B. Petrum, cælitùs accepit Spiritum ſanctum: Beatiſſimæ MARIÆ Gabrielis Archangeli dictis credenti, atque conſentienti ſuperuenit Spiritus ſanctus.

4. Regum 3. 1. Ibid. 10. Actorum 2. Ioannis 20. Actorum 10. Lucæ 1.

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 8. Sic eſt omnis qui natus eſt ex Spiritu.

QVI ſuperiora verba interpretati ſunt de vento, conſequenter dicunt, hominem ſpiritualiter regeneratum ex aqua & 34 Spiritu ſancto, habere proprietates, proportione quadam reſpondentes

dentes proprietatibus venti ſuprà expoſitis, & hoc declarari in ſupradictis Domini verbis. Qui autem putárunt ſuperiora verba eſſe intelligenda non de vento, ſed de Spiritu ſancto, ſimiliter dicunt, ſupradictis Domini verbis indicari, proprietates Spiritus ſancti paulò ante enarratas, etiam ineſſe & elucere in iis qui per Spiritum ſanctum regenerati & renouati ſunt. Primò itaque, vir ſpiritualis vbi vult ſpirat; quo ſignificantur tria. Primò, ſignificatur, ipſum voluntariè ac liberè operari: non enim gratia DEI tollit voluntatis humanæ libertatem, quin potiùs auget eam, & roborat atque confirmat; nam vt dixit Dominus, *Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis*. Et Paulus dixit, *Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas*. Sanè, vera libertas eſt, liberum eſſe à ſeruitute Diaboli, à tyrannide concupiſcentiæ, & à neceſſitate peccandi, & à reatu mortis æternæ. Deinde, ſignificatur, quàm ſit potens & efficax in agendo vir ſpiritualis; idque manifeſtè patet in Apoſtolis poſt datum eis Spiritum ſanctum: DEVS Hieremiæ dixit: *Dedi te in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum; bellabunt aduerſum te, & non præualebunt*. Saul, cùm inſiluiſſet in eum Spiritus DEI, nulla difficultate bouem manibus ſuis in duodecim fruſta concidit; Sampſon eodem roboratus ſpiritu, & leonem manu ſua diſcerpſit, & vincula quibus conſtrictus erat, diſrupit. Paulus ipſe, in ſe oſtendens potentiam quam à Spiritu DEI acceperat, non dubitauit dicere: *Omnia poſſum in eo qui me confortat*. Ad hæc, ſignificatur, virum iuſtum & ſpiritualiter renouatum quaſi ſpirando operari, hoc eſt, omnia ex amore & charitate facere; hoc enim admonebat Paulus dicens, *Omnia veſtra in charitate fiant*. Nos dum ſpiramus, attrahimus ad nos ſpiritum, & item emittimus eum: ſic vir iuſtus bona quæ à DEO accepit, & in ſe diligenter conſeruat, & libenter atque liberaliter ea cum proximo communicat, & quoad poteſt, in aliorum confert vtilitatem.

Quomodo ſupradicta proprietates vẽti & Spiritus ſancti, etiam in homine ſpirituali reperiãtur & cernantur.

Quid ſit virum ſpiritualẽ ſpirare vbi vult.

Ioan. 8.

Hieremiæ 1.

1. Regum 10. Iudicum 14. & 15.

Ad Philipp. 4.

1. ad Cor. 16.

35 Illud autem quod dicitur, *Vocem eius audis*, ſignificat, iuſtitiam & ſanctimoniam viri ſpiritualis, licèt ipſa per ſe inuiſibilis & incognita ſit aliis, pluribus tamen atque illuſtribus ſignis prodi & declarari. Nam hominem ſpiritu mentis ſuæ renouatum, eſſe nouam DEI creaturam, nouúmque hominem factum, manifeſtè oſtendit nouitas eius in ſermone, in operatione, in conuerſatione,

Matthæi 12. & 7. 1. Petri 3. & in omni vita; *Ex abundantia enim cordis os loquitur: & arbor bona bonos fructus facit.* Et B. Petrus hortatur Christianos, vt sedulò studeant & insistant bonis operibus, quæ manifestant euidenter veritatem doctrinæ quam prædicant, & diuinitatem Religionis quam colunt, & innocentiam vitæ quam agunt, eadémque impios homines qui Christianorum religionem & vitam calumniantur, manifesto redarguunt argumento Dominus noster dixit Iudæis: *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* & paulò ante dixerat, *Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.* Tali hoc argumento persuasus atque conuictus Nicodemus dixit Domino: *Scimus quia venisti à* DEO *Magister: nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit* DEVS *cum eo.*

Ioan. 10.

36 Quod denique dicitur: *Nescis vnde veniat, aut quò vadat,* bene quadrat ad hominem spiritualem & spiritualiter viuentem. Etenim, vt Paulus scripsit, *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus* DEI, *stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinantur: spiritualis autem omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur.* Hinc fit, vt carnales homines non intelligentes à quo, & quem ad finem moueantur viri spirituales, iudicent, eos temerè, imprudenter, stultè, & inutiliter agere. Id nempe confessi sunt impij de iustis, quorum verba in capite quinto libri Sapientiæ commemorantur huiusmodi: *hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore.* Similiter Iudæi videntes Apostolorum libertatem, & constantiam, & ardorem animi in prædicando fidem CHRISTI, ebrietati id assignabant dicentes: *Musto pleni sunt isti.* Et hæ quidem duæ sunt celebres loci huius interpretationes; quarum prior nomen *spiritus* accipit pro vento; posterior vero pro Spiritu sancto; & vtraque interpretatio magnorum virorum fulta est auctoritatibus, satisque probabilis est. Sed posterior interpretatio sublimiorem quandam, magisque theologicam continet doctrinam: prior autem videtur simplicior, & planior, & quæ magis declaret atque illustret similitudinem qua Dominus hoc loco vtitur, vt indicet qualis sit regeneratio hominis ex Spiritu sancto: dixit enim: *Spiritus vbi vult spirat, & vocē eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat: sic est omnis qui natus est ex spiritu.*

1. ad Cor. 2. Locus cap. 5. lib. Sapientiæ. Actorum 2.

Tertiam

37 Tertiam quandam loci huius interpretationem affert noster Maldonatus; Nouam quidem illam, & ab ipso primùm cogitatam, litterisque proditam; minimè tamen aspernandam, nec supprimendam silentio, quin etiam commemoratione dignam & laude. Putat ille, nomen *spiritus*, hoc in loco satis commodè, apteq; sumi posse pro anima hominis, hæc namque vocabulo spiritus in Sacra scriptura sæpissimè vsurpatur. Dicere igitur, *spiritus vbi vult spirat*, perinde est quasi dicas, *Anima vbi vult, animat*: maluit autem appellare eam spiritum, quàm animam, quia nomen *spiritus* maiorem habebat congruentiam cum regeneratione hominis ex Spiritu sancto, de qua loquebatur. Videtur itaque Dominus istis verbis quæ dixit Nicodemo, hoc significare voluisse: Mirum non est, si tu, Nicodeme, non intellexisti regenerationem hominis ex spiritu, quam dixi tibi necessariã esse ad videndum Regnum DEI; nam ne ipsam quidem intelligis carnalem hominis generationem, quæ fit per occultam & admirabilem tum formationem corporis in vtero matris, tum per animæ productionem in corpore. Verum est profectò quod virilis illa fœmina, & generosa mater septem fratrum Machabæorum dixit eis: *Nescio, qualiter in vtero meo apparuistis: neque enim ego spiritum & animam donaui vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi; sed mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quiq; omnium inuenit originem &c.*

Tertia interpretatio, quæ est Maldonati.

Locus lib. 2. Machabæorũ cap. 7.

38 Sed videamus, quemadmodum tres illæ sententiæ quæ supradictis Domini verbis continentur, ad hanc tertiam interpretationem accommodari queant. Prima sententia est, *Spiritus vbi vult spirat*, hoc est dicere, Anima, vbi vult, & quod vult corpus, animat, ac vitali spiritu afficit. Non quòd anima arbitrio suo eligat animare hoc vel illud corpus, cùm in eodem temporis puncto & ipsa producatur in corpore, & corpus ipsum, animet: sed quia, vt supra etiam de vento diximus, animam viuificare vel animare corpus hoc vel illud, non ab hominum arbitrio, nec voluntate, neque imperio pendet. Altera sententia est, *Vocem eius audis*, vox animæ appellatur hoc loco id, per quod anima foris manifestat interiorem suam in corpore præsentiam. Triplex autem indicium est animam esse in corpore, atque ipsum animare: vnum est ipsa vox & locutio & sermo hominis, qui non nisi per animam in corpore

 residen

residentem effici potest. Alterum indicium est motus progressiuus corporis, qui principaliter ab anima proficiscitur & pendet. Tertium indicium est motus cordis, & pulsus arteriarum, quo deprehenditur corpus illud viuere & animam habere. Per hæc igitur audimus vocem animæ, id est, cognoscimus eius in corpore præsentiam, & virtutem. Tertia sententia est: *Nescis vnde veniat, aut quò vadat*, quia nec modus quo anima corpori aduenit, nec quo discedit ex corpore, notus est homini; sicut nec post discessum eius à corpore, quem ad locum eat, & quomodo extra corpus moueatur per locum, manifestum est homini; idcirco dictum

Ecclesiast. 3. est: *Nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Huc spectare videtur illa hominum sententia quam refert Salomon: *Quis nouit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum?* Hæc pluribus verbis dixi, vt tertiam hanc à Maldonato proditam interpretationem, nouam licet, minimè tamen inanem ac futilem, sed probabilem esse ostenderem.

DECIMA DISPVTATIO.

Referuntur atque confutantur quatuor errores quos impij quidam homines ex supradictis Domini verbis adstruere ac probare voluerunt.

Primus error, licere regeneratis ex Spiritu, facere quodcunque volunt.

EX supradictis Domini verbis quidam impij ac perditi homines quatuor valde absurdos & exitiales errores adstruere & persuadere hominibus conati sunt. Primus error fuit, hominibus in Spiritu regeneratis licere facere quidquid eis libuerit, nullis- 39

1. ad Timot. 1. que eos legibus teneri: quia Dominus dixit: *Spiritus vbi vult spirat.* & Paulus dixit, *lex iusto non est posita.* Quasi verò Christiana libertas sit licentia quodlibet agendi. Aduersùs istos valet illud

Locus ad Galat. 5. Pauli quod est in Epistola ad Galatas cap. 5. *Vos in libertatem vocati estis fratres, tantùm ne libertatem in occasionē detis carnis.* Cōtra istum errorem Iacobus, & Petrus, & Ioannes Epistolas suas scripserunt, in quibus obseruantiam mandatorum DEI, & bonorum operum effectionem grauissimis verbis & sententiis cōmendat Christianis.

Secun

1. Ioan. 2. Secundus error, omnes regeneratos ex ſpiritu per ſe intelligere ſacras ſcripturas, nec indigere alieno magiſterio.

40 Secundus error fuit quorundam Hæreticorum, qui ſic argumentabantur: ſi ſpiritus vbi vult ſpirat, vt Dominus dixit, & Vnctio Spiritus ſancti, vt Ioannes inquit, docet omnia: ergo ad intelligendas ſacras ſcripturas, & quæ ad æternam animæ ſalutem pertinēt, non opus eſt magiſterio Eccleſię, nec inſtructione Doctorū: ſed ad omnia iſta ſufficit impulſus, & ductus, & inſpiratio ſancti Spiritus, quæ omnibus adeſt regeneratis ex ſpiritu. At enim, errorem iſtum manifeſtè confutat illa Pauli ſententia quæ eſt in capite duodecimo prioris Epiſtolæ ad Corinthios, & in capite quarto Epiſtolæ ad Epheſios: Poſuiſſe DEVM in Eccleſia quoſdam Apoſtolos, & alios Prophetas ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis CHRISTI; vt non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento Doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris. Quibus verbis expreſsè, graphicéque deſcripſit Paulus noſtrorum Hæreticorum ingenium, fallacias, variáſque fraudes: & idem dixit, non omnes eſſe doctores, nec omnium eſſe prophetare, id eſt, arcana ſacrarum ſcripturarum, & diuinarum rerum myſteria rectè ſcrutari, intelligere, & alios docere.

Tertius error, hominem ſpiritualē quodcūque faciat, & quomodocūque faciat, id Spiritus ſancti inſtinctu fieri.

Iſaiæ 11. 1. ad Cor. 14.

41 Tertius error & olim fuit, hodiéque eſt quorundam hominum qui videri volunt ſpirituales, cùm tamen multa inordinatè, indecorè, inſipienter, atque inhoneſtè faciant: dicunt autem illi, ſe ad id quod agūt impelli Spiritu DEI, qui vbi vult ſpirat. Sed mentiuntur profectò: nam Spiritus DEI eſt Spiritus conſilij, & ſapientiæ, & pietatis, & timoris DEI: & Paulus præcepit Corinthiis *Omnia*, inquit, *honeſtè, & ſecundùm ordinem fiant in vobis.* Et Iacobus cap. 3. Epiſtolæ ſuæ dixit, *Quæ deſurſum eſt ſapientia, pudica eſt, & pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis operibus conſentiens.* Et Ioannes in capite quarto primæ epiſtolæ ſuæ, *Nolite*, inquit, *omni ſpiritui credere; ſed probate ſpiritus, ſi ex* DEO *ſint.*

Quartus error, prophetas ſpiritu Dei incitatos prophetaſſe quæ non intelligebant.

Danielis 10.

42 Quartus error fuit Priſcilliani & Motani qui dixerunt, prophetas DEI, cùm prophetabant, in modum arreptitiorum, furore quodam mentis percitos prophetâſſe, non intelligentes quæ dicebant; Dominus enim dixit. *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat:* Atqui Daniel dixit, ſe intellexiſſe viſionem quæ ſibi facta fuerat, & ſubdit, *intelligentia opus*

Montanus. *eſt in viſione.* Super qua ſententia à nobis multa ſunt pertractata in libro duodecimo noſtrorum Commentariorum in Danielem. Sanè, Prophetæ olim appellabantur *Videntes*, quòd multa ánimo viderent & cognoſcerent, & verbis prædicerent, quæ aliis eſſent incognita. Atque ob hanc cauſam Nabuchodonoſor, & Balthaſar, & Pharao, licèt viſiones propheticas habuerint, quia tamen ipſi eas non intellexerunt, non fuerunt prophetæ. Ba ſilius in præfatione ſuorum commentariorum in Iſaiam bene longa & accurata oratione quartum hunc errorem confutat, aduersùs quem valet etiam illa Pauli ſententia quæ eſt in decimo quarto capite prioris epiſtolæ ad Corinthios, ſpiritum prophetarum, prophetis ipſis eſſe ſubiectum.

in 1. lib. Regū cap. 9. Danielis 2. & 4. & 5. Geneſis 40. Baſilius.

VNDECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 13. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.

DIXERAT paulò ſuprà Dominus: *Quod ſcimus, loquimur; & quod vidimus, teſtamur.* Nunc aperit Dominus cauſam, cur ſibi diuina myſteria notiora ſint quàm prophetis; quia nimirum ſolus ipſe hominum in cœlo fuit, & de cœlo deſcendit; & tunc etiam cùm iſta loquebatur, in cœlo erat: ne quis fortè ſuſpicaretur, poſt eius de cœlo deſcenſum, accidiſſe ipſi aliquam rerum cœleſtium obliuionem. 43

Quomodo ſolus Chriſtus aſcendit in cœlū, triplex interpretatio.

Quomodo autem CHRISTVS dicatur ſolus aſcendiſſe in cœlum, tres habet interpretationes. Prima eſt: quia ſolus CHRISTVS aſcendit in cœlum ſua virtute, ſuo merito, ſuóque iure: cæteri autem non niſi eius merito ac virtute. Secunda interpretatio: Cæteri non aſcendunt in cœlū niſi tanquam membra CHRISTI; nam quemadmodum cum CHRISTO aſcendunt omnia membra naturalis corporis eius: ſic etiam cum eo aſcendunt omnia membra myſtici corporis eius, qui ſunt electi: vnde dixit ipſe diſcipulis 44

ſcipulis ſuis: *Aſſumam vos ad meipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis.* *Priſcillianus.*
Idémque dixit: *Volo pater, vt vbi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus.* Et *Ioannis 14. & 17.*
apud Matthæum cap. 24. *Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.* Tertia interpretatio eſt: quia illud verbum, *Aſcendit* non eſt præſentis temporis, ſed præteriti, vt patet ex Græca ſcriptura, ſignificatur quòd ante id temporis quo CHRISTVS hæc locutus eſt, nullus hominum (non enim de Angelis Beatis, ſed de hominibus tantùm hoc loco locutus eſt Dominus) aſcenderat in cœlum, & viderat DEVM. CHRISTVS autem aſcenderat in cœlum ratione animæ ſuæ, quæ ſecundùm partem ſuperiorem, ab initio ſuæ creationis, beatifica DEI viſione fruebatur. Dicitur autem CHRISTVS deſcendiſſe de cœlo, non ratione humanitatis aſſumptæ, quaſi eam de cœlo detulerit, vel habens corpus ex materia cœleſti formatum; vel habens animam, quæ multo tempore ante incarnationem ipſius fuerit in cœlo: iſtos enim duos Hæreticorum errores iam pridem exploſit & damnauit Catholica Eccleſia: ſed CHRISTVS dicitur deſcendiſſe de cœlo, quia cùm antea, vt DEVS fuiſſet in cœlo, poſtea, humana carne & natùra indutus apparuit in terris, ſecundùm illud vaticinium Baruch: *In* *Baruch 3.*
terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.

45 Illis porrò verbis, *Filius hominis qui eſt in cœlo,* ſignificauit CHRISTVS, quòd tunc cùm iſtud loquebatur, erat ipſe in cœlo, & videbat DEVM. Hoc autem verè dicitur de CHRISTO prout Filius DEI erat: nam propter vnitatem perſonæ in qua vnita erat natura humana cum natura diuina, verè Filius DEI dicitur Filius hominis: & hoc valdè commendat vnionem perſonalem duarum naturarum, aduerſus Neſtorium Hæreticum. Dicitur etiam verè *Neſtorius.*
CHRISTVS fuiſſe tunc in cœlo, ea ratione vt homo erat; nam id ſignificat illud, *Filius hominis*, ſecundùm phraſim Hebraicam: Nimirum anima CHRISTI tunc erat in cœlo, beatiſſimo DEI conſpectu fruens; quam DEI viſionem atque fruitionem, ab inſtanti ſuæ conceptionis habuit: licèt Bucerus Hæreticus id negauerit, & Eraſmus vel malè Catholicus, vel Catholicum ſimulans, *Bucerus.* *Eraſmus.*
in dubitationem adducere ſit auſus. Verùm, ſuper hac re copioſè diſſeruit, eleganti, eruditóque vir ingenio Melchior Canus in capite decimo quarto libri duodecimi de locis Theologicis. De hoc *Melchior Canus.*
autem

autem Dogmate Theologico, quod pro indubitato & certo habetur, licèt non admodum distinctè, expresséque disputatum fuerit à Patribus, maximus tamen & concors Theologorum scholasticorum est consensus: vt hac ex re satis appareat, concordiam & consensum Theologorum scholasticorum in adstruendo & comprobando aliquo Christianæ disciplinæ dogmate, maximum habere pondus auctoritatis, maximámque vim ad persuadendum.

DVODECIMA DISPVTATIO.

Explicantur decem Quæstiones.

Super illis verbis:

Ver. 14. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam.

ECce tibi, cur Filius DEI descendit de cœlo; nempe, vt per mortem suam in Cruce obitam, genus humanum ab æterna morte vindicaret. Ecce, vnde Baptismus CHRISTI vim habeat regenerandi hominem in Spiritu, eíque aditum aperiendi ad Regnum DEI; ex Passione scilicet CHRISTI & Crucis morte. Ecce tibi, vnum de præcipuis Christianæ fidei mysteriis, cuius hominum, vt æternam salutem consequi valeat distinctè, explicatéque credendum, CHRISTI videlicet in Cruce CHRISTI Passio & Mors. Sæpe CHRISTVS futuram mortem suam in Cruce prædixit; hoc enim loco prænunciauit eam Nicodemo; aliàs, discipulis suis; nonnunquam etiam Iudæis, quibus dixit: *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Contrà verò, suæ mortis prænunciatione manifestum, testatúmque facere voluit, se scienter, ac voluntariè mortem oppetere. Ac licèt complures aliæ sint in veteri Testamento figuræ Crucis & mortis CHRISTI: hæc tamen figura exaltati à Moyse serpentis, omnibus aliis expressior atque illustrior 46

Ioan. 12.

ſtrior fuit. Etenim, hæc præmonſtrauit genus mortis CHRISTI per exaltationem eius in Cruce: hæc præſignificauit conditionem ipſius in Cruce patientis, qui fuit,velut ſerpens æneus: hæc præſignauit cauſam ob quam paſſus eſt, ſimúlque maximum paſſionis eius fructum,quod per fidem eius homines liberandi eſſent à morte æterna, & ad æternam vitam perducendi:eſt enim duplex Paſſionis & Mortis CHRISTI fructus, depulſio mortis æternæ, & immortalis vitæ donatio.

Hiſtoria ſerpentis ænei in deſerto exaltati copioſa enarratio per decem quæſtiones.

47 Verùm, quò meliùs intelligatur admirabilis inter ſerpentem illum in deſerto exaltatum à Moyſe, & CHRISTI exaltationem in Cruce myſtica analogia & conuenientia, paulò diſtinctiùs, enucleatiúſque hiſtoria illius ſerpentis enarranda eſt. Scriptum eſt in capite vigeſimo primo libri Numerorum, propter peccatum murmurationis Hebræorum aduersùs DEVM & Moyſem,de cibi & aquæ penuria, immiſſos eſſe à DEO aduersùs illos murmuratores, ignitos ſerpentes, quorum morſu plurimi eorum interierunt.Sed cùm Moyſes pro Hebræis deinde peccatum ſuum agnoſcentibus & dolentibus, obnixè ſupplicaret DEO; iuſſit DEVS fieri ex ære ſimulacrum ſerpentis, idque in ſublime elatum, quaſi pro ſigno ſtatui:quem ſerpentem quicunque percuſſi à ſerpentibus ignitis adſpiciebant, continuò ſanabantur. Hæc eſt hiſtoria: ſuper qua decem breues quæſtiones tractandæ ſunt, ex quarum tractatione, & ipſius hiſtoriæ, & myſterij quod in ea latebat, maior atque illuſtrior exiſtet cognitio.

Cur Deus per ſerpentes vlciſci voluerit peccatũ murmurationis & blaſphemiæ Hebræorum.

48 Prima quæſtio: Cur DEVS illud peccatum Hebræorum per ſerpentes vlciſci voluerit, potiùs quàm vel per leones, per quos poſtea impietatem Samaritanorum puniuit, vt eſt in libro quarto Regum cap. 17. vel per vrſos, ſicut puniuit contumeliam puerorum aduersùs Eliſæum Prophetam, ſicut narratur in eodem libro cap. 2. vel per alia animalia per quæ puniuit Ægyptios, vt ſcriptum eſt in libro Exodi? Videtur illa huius rei cauſa fuiſſe, quòd in illo deſerto magna erat ſerpentum copia, qui, vt antea, DEO prohibente,fuerant Hebræis innoxij; ita tunc, DEO iubente,in eorum vindictam incitati ſunt. Illa quoque fuit cauſa, vt pœna ſimilis eſſet culpæ: Hebræi cordis malitia,& oris murmuratione, ac blaſphemia peccauerant: ritè igitur puniuntur per animal callidiſſi-

Ee mum,

mum, & aſtutiſſimum, atque oris veneno mortiferum: vt palam ſit, omnes creaturas ad nutum ſeruire DEO, vel in ſolatium & auxilium bonorum, vel in pœnam, exitiúmque impiorum.

Quomodo ſerpẽtes illi fuerint igniti.

Secunda quæſtio: Quomodo intelligendum eſt, illos ſerpen- 49
tes fuiſſe ignitos? putárunt quidam, illud fuiſſe nouum quoddam, nec antea viſum genus ſerpentum, anhelantium, atque ore ſpirantium ignem. Sed, cùm hoc ſine ratione vel auctoritate dicatur, temerè dicitur: nec ad id commentum cogit nos hiſtoria illorum ſerpentium, quam tradit Sacra ſcriptura; illud propius vero fuerit, illos ſerpentes dici ignitos, quia flatum emitterent vrentem & tanquam igneum: nam hanc vim eſſe Baſiliſco tradit Plinius in libro octauo cap. 21. his verbis: *Frutices non ſolùm contactos, ſed etiam afflatos necat, herbas vrit, rumpit ſaxa.* Mihi ſatis veriſimile fit, illos ſerpentes morſu infudiſſe venenum, quod per venas & membra diffuſum, incredibili ardore cruciaret, & intolerandam accenderet ſitim: quod genus ſerpentum Græco vocabulo appellatur dypſas, de quo Solinus cap. 30. Hæc ſcribit: *Dypſas ſiti necat; omnem enim abſumens humorem, lethalem inducit ſitim.* Narrat Lucanus in libro nono, hoc genere ſerpentum in Libya percuſſos Catonis milites, incitatiſſimo curſu ad mare contendentes, atque in aquas ſalſas ſeſe ingurgitantes interiiſſe. Adiuuat hâc interpretationem, quod in capite octauo Deuteronomij ita ſcriptum eſt: *Ductor tuus fuit* DEVS *in ſolitudine magna & terribili, in qua erat ſerpens flatu adurens, & Scorpio ac Dypſas.* In Hebræo pro voce *Dypſas* eſt vox (zamion) quæ ſignificat & ſitim, & locum ſiticuloſum.

Baſiliſcus. Plinius.

Dypſas ſerpens. Solinus. Lucanus. Catonis milites quomodo perierint in Libya. Locus Deuteron. cap. 8.

Quatuor cauſa, cur per ſerpẽtem voluit Deus ſanare plagas ſerpentum.

Tertia quæſtio: Cur voluit DEVS plagas ſerpentum ſanare 50
per adſpectum ſerpentis? ob quatuor nempe cauſas. Primò, vt per adſpectum illius ſerpentis recognoſcerent Iudæi peccatum ſuum ob quod à ſerpentibus percuſſi fuerant, ſerióque de eo dolerent & pœnitentiam agerent. Deinde, vt agnoſcerent ſeueritatem iuſtitiæ diuinæ aduerſus eos qui perierant, eiúſque miſericordiam erga eos, quibus mortem effugere datum fuerat. Tum, vt ſub illius ſerpentis effigie, illius facti & miraculi memoria perpetuò apud Iudæos maneret: quotieſcunque enim ſerpentem illum adſpiciebant Iudæi, animos eorum illius rei ſubibat recordatio. Denique, ob figuram Crucis CHRISTI & ſacramentorum eius: ſicut enim

DEVS

Deus tunc miraculum illud facere voluit per corpoream quandam & sensibilem rem, quæ per se illius effectus prorsus inefficax erat: ita per sacramenta corporea & sensibilia spirituales effectus in animis hominum virtus diuina operatur. Dicunt Iudæi, Quomodo homo crucifixus dare vitam hominibus potuit? & nos vicissim illis dicamus, quomodo potuit serpēs æneus sanare maiores vestros à serpentibus percussos? Dicunt Hæretici, Quomodo potest aqua Baptismi sanctificare animum hominis? quæramus & nos, Quomodo æs illud siue cuprum in similitudinem serpentis figuratum seruauit Hebræos ab interitu?

51 Quarta quæstio: Cur iussit Deus serpentem illum fieri æneum? An quia æs cùm sit ductile, & sequax ad voluntatem artificis, facilè in quamlibet similitudinem figurari potest? An quia propter æris soliditatem atque firmitudinem, diuturnius facti illius monumentum apud posteros futurū erat? pro illa voce *æneum* Hebraicè est vox *Saraph* significans, ignitum: Serpens enim ille colore igneo signatus erat, aut ita figuratus, vt ore spirare flammas videretur. Et hoc sanè quadrupliciter Christi figura fuit. Quemadmodum enim ille videbatur serpens, nec erat tamen, omniq; carebat veneno: ita Christvs videbatur homo peccator, quia mortalis & passibilis & subiectus legibus peccatorum hominum videbatur, vt in Circumcisione, in Baptismo, in crucifixione. Sed licèt in similitudinem carnis peccati factus sit Christvs, nullum tamen aut fecit aut contraxit peccatum; & vt dixit Apostolus, *Tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.* Caro item eius per illud æs præsignata est, quia licèt vulnerata & mortua sit, mansit tamen incorrupta, moxque immortalis atque impassibilis facta est: Et sicut serpens ille (ait Rupertus) igni conflatus est ab artifice: ita Christi corpus non virtute seminis virilis, sed virtute Spiritus sancti formatum est, spirans ignem amoris, tum in omni vita sua, tum maximè in cruce. Denique, æs sonorum est; & prędicatio Crucis & mortis Christi per omnem terrarum orbem personuit.

Cur serpens ille factus sit æneus.

Quomodo ille serpens quadrupliciter præfigurauit Christum.

Ad Hebr. 4.

Rupertus.

52 Quinta quæstio: Cur iussit Deus illum serpentem exaltari? si ratio historica eius facti requiratur, ea in promptu est: quo nimirum serpens ille & ab omnibus, & è longinquo posset adspici, cùm

Cur Deus iussit exaltari serpētem duplex ratio: vna historica, altera mystica.

non nisi per eius adſpectum, percuſſi à ſerpentibus ſanandi eſſent.
Sin autem ratio myſtica & figuratiua perpendatur, id factum eſt
quò expreſſius genus mortis CHRISTI in Cruce præſignaretur:
atque hoc præcipuè ſpectauit Dominus ſupradictis verbis dicens:
Sicut exaltauit Moſes ſerpentem in deſerto &c. Mortem ſuam Do-
minus appellauit exaltationem & in hoc loco, & infra cap. 12. illis

Mors Chriſti cur appelletur exaltatio.

verbis: *Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Ni-
mirum, CHRISTVS ipſe propter mortem Crucis ſuper omnia
exaltatus à DEO eſt: & hominem ad cœleſtis gloriæ participatio-
nem extulit: & aëreas poteſtates nobis aduerſarias debellauit: at-
que ita principales mundi partes omnes ſacrauit: terram, ortu ſuo,
conuerſatione, & ſepultura ſua; aquam ſuo Baptiſmo, & ſuper
eam ambulando: Infernum, deſcendendo in Lymbum, & ſan-
ctos inde liberando: aërem, per mortem ſuam exaltatus in Cru-

Mors Chriſti cur appelletur caſus & deiectio.

Ioan. 12.

ce: cœlos, aſſcenſu ad eos, & habitatione in ipſis. Aliquando etiam
mors CHRISTI appellatur caſus & deiectio, vt cùm ipſe dixit:
Niſi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit. Et per hoc in-
dicauit humilitatem ſuæ Paſſionis, eiúſque humilitatis vberri-
mum & ampliſſimum fructum: & demonſtrauit, quemadmodum
fruſtranda eſſet ſpes Iudæorum, exiſtimantium CHRISTI no-
men, per Crucis mortem prorſus extinctum iri: ſed contrà omni-
no euenit, per eam námque toto in mundo maximè celebratum
& magnificatum fuit CHRISTI nomen.

Cur ſerpens ille poſitus eſt pro ſigno.

Sexta quæſtio: Cur DEVS iuſſit ſerpentem poni pro ſigno? Pro 53
illa voce *ſigno*, vox Hebræa variè redditur Latinè: quidam vertunt
palum, alij *furcam*, alij *perticam*: ſed propriè ea voce ſignificatur
vexillum militare. Iuſſit itaque DEVS ſerpentem illum poni in
extremitate alicuius haſtæ vexillaris: bene igitur Latinus inter-
pres vertit, *ſignum*, nam etiam à Romanis appellabantur ſigna mi-

Luc. 2.

litaria. Et hoc figuram geſſit CHRISTI Domini, quem prædi-
xit Simeon, poſitum fuiſſe in ſignum, cui contradicendum erat
à multis. Vel figura fuit Crucis CHRISTI, quæ futura erat ve-
xillum Chriſtianæ militiæ; ſic vocat Eccleſia canens:

Vexilla regis prodeunt,
Fulget Crucis myſterium.

Et à Conſtantino in Maxentium pugnaturo viſum eſt in cœlo
ſignum

signum Crucis fulgentissima luce figuratum, cum hoc dicto: *In hoc signo vinces.* Ruffinus libro secundo historiæ Ecclesiasticæ cap. 29. narrat, inter litteras Ægyptiorum, quæ dictæ sunt Hieroglyphicæ, fuisse vnam quæ similitudinem crucis habebat, cuius symbolum & interpretatio hæc erat, *Vita ventura.* Eratque apud sacerdotes Ægypti antiqua traditio, tunc demum desituram Ægyptiorum religionem, cùm illud Crucis signum prædicaretur in mundo. Itaque, cùm cœpta est fides CHRISTI prædicari in Ægypto, plurimi sacerdotum ea traditione imbuti ac prædocti, Christianam fidem & disciplinam amplexati sunt. Quanta porrò Crucis CHRISTI virtus futura esset, declarauit Dominus Ezechieli in signo THAV quod figuram Crucis habebat.

Memorabilis historia Ruffini de Cruce Christi.

Locus Ezechielis cap. 9.

54 Septima quæstio: Cur voluit DEVS percussos à serpentibus sanari per illius serpentis adspectum? Quia morsus illorum serpentum adeò exitiales erant, vt breui perimerent; ideo celerrimo, & præsentissimo fuit opus remedio: Serpens autem ille exaltatus, faciliùs & citiùs conspici, quàm tangi poterat à singulis qui percussi fuerant. Deinde, ne quis suspicaretur, vim illam sanandi fuisse naturalem; siquidem, omnis virtus naturalis agit per contactum, nulla verò per solum adspectum patientis. Ad hæc, vt id esset figura eorum qui oculis fidei adspicientes in CHRISTVM, sanandi erant à peccatis. Credibile est, cum illo adspectu serpentis coniunctum fuisse dolorem & pœnitentiam peccati quod fecerant, simúlque fidem atque fiduciam diuini auxilij. Dupliciter autem illa pestis sublata est: nam qui percussi erant, adspectu illius serpentis sanabantur: alij verò, ne percuterentur, serpentes vel occisi vel procul aliò reiecti sunt; vel eorum rabies & cupiditas nocendi, diuinitùs mitigata & sedata est.

Cur per adspectum illius serpētis potiùs quàm per tactum sanare voluit Deus percussos à serpentibus.

Quomodo illi percussi à serpentibus dupliciter sanabantur.

55 Verùm dicet aliquis, istud remedium non fuisse generale, nec potuisse omnibus prodesse; non enim proderat cœcis, quippe qui serpentem illum adspicere non poterant. Respondeo, vel nullum fuisse tunc in populo cœcum, sicut nullus fuit in egressione Hebræorum ex Ægypto ægrotus, testante hoc Dauide illis verbis. *Et non erat in Tribubus eorum infirmus.* Et sicut per quadraginta annos peregrinationis eorum in deserto vestimenta eorum non sunt detrita, vt traditur in capite octauo Deuteronomij. Potest etiam ita

Dubitatio de illis qui inter percussos à serpentibus erant cœci, quomodo sanarentur.

Psal. 104.

respondere: si fuêre tunc aliqui in illo populo cæci, illos non fuisse à serpentibus percussos, quia non fuerunt ex numero eorum qui murmurauerant aduersùs DEVM; vel fuisse de primis qui percussi fuerant & mortui ante illius serpentis exaltationem: aut satis illis fuit, quoquo modo poterant, in illum serpentem animum intendere cum fide & spe diuini auxilij, eúmque si non corporeis, certè imaginariis & intellectualibus oculis adspicere.

Cur serpens ille non sit factus ex auro potiùs quàm ex ære.

Octaua quæstio: Cur DEVS serpentem illum fieri iussit ex ære, 56
& non potiùs ex auro? fortasse ne præstantia materiæ aureæ Iudæis, per se satis ad superstitionem propensis, aliquam daret occasionem labendi in idololatriam. Nam etiam, cùm esset ille serpens æreus, plurimi tamen postea inter Iudæos eum quasi diuinum quoddam numen adorauerunt, diuinóque ritu coluerunt, quod cùm publicè, & à plurimis fieret, iustissima commotus indignatione, & sanctissimo diuini honoris zelo incensus Rex Ezechias serpentem illum confregit atque cõminuit, à temporibus vsq; Moysis ad suam ætatem, per septingentos circiter annos, religiosè conseruatum: atque in contemptum eius serpentis, appellauit eum *Nohestan*, quasi dicas, *paruulum æs*, seu *frustulum æris*. Qua de re in capite Decimo octauo libri quarti Regum de Ezechia scriptum est his verbis: *Confregit serpentem æneum quem fecerat Moyses: siquidem vsq; ad illud tempus filij Israël adolebant ei incensum; vocauitq; nomen eius Nohestan.* Est præterea ratio quædam peculiaris cur serpens ille non sit factus ex auro; quo scilicet expressiùs præsignaret conditionẽ CHRISTI crucifixi, non habentis tunc corpus aureum, id est, gloriosum, sed æreum, multis nempe laboribus ærumnísq; obnoxium, multísque, verberum, & vulnerum, tãquam ictibus contusum atq; percussum.

Locus libri 4. Reg. cap. 18.

Cur vnus tãtùm serpens & non plures facti sint.

Nona quæstio: Cur vnum duntaxat serpentem iussit Deus fieri, 57
cõmodius enim fore videbatur, si multi fuissent facti & propositi oculis Iudæorum? Nam cùm esset innumerabilis multitudo Iudæorum, aut nullo modo, aut ægrè admodum, nec nisi longo tempore, vnus serpens ab omnibus cerni poterat. Sed Respondendum est, potuisse vnum serpentem cerni ab omnibus quibus adspectus eius necessarius erat. Neque enim omnes Iudæi, sed aliqui tantùm percussi fuerant à serpentibus; & vnus serpens, quia ingens admodum erat, & in sublimi positus, vsquequaque ab omnibus

qui-

qui percussi fuerant etiam ex longinqua distantia cerni poterat. Et qui propinquiores erant, statim vt sanati fuerant, recedentes, locum appropinquandi remotioribus concedebant. Sanè, vnum fieri satius fuit: non enim similis est ratio mali, & boni; mala enim non ex vna tantùm causa homini contingunt, sed ex variis causis, & interdum contrariis; at malorum depulsio, bonorúmque omnium largitio ab vna principali causa, qui DEVS est, prouenit, à quo vno omnia bona sunt expetenda, postulanda, & expectanda: sicut B. Iacobus dixit: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum.* Atque ea ratione propriè significabatur, vnum fore tantùm humani generis redemptorem, vnúmque mediatorem DEI & hominum: nec esse aliud nomen vllum sub cœlo, vt dixit B. Petrus, in quo oporteat nos saluos fieri. *Iacobi cap. 1.* *Actorum 4.*

58 Decima quæstio: An Moyses intellexerit mysterium latens in illo serpente, quod ille significaret CHRISTI passionem & mortem in Cruce? Sine dubio credendum est, fuisse hoc mysterium Moysi patefactum à DEO: nam sicut alij Prophetæ intelligebant, quid significarent visiones imaginariæ sibi datæ à DEO: ita Moyses omnia illa sacrificia, omnésque cæremoniæ, quæ figuræ erant mysteriorum CHRISTI, quid significarent, intelligebat. Deinde, multi Prophetæ cognouerunt passionem CHRISTI, vt patet in Dauide ex Psalmo vigesimo primo, & in Isaia ex capite quinquagesimo tertio, & in Daniele ex capite nono: & Petrus dixit, Spiritum sanctum præmonstrâsse Prophetis, & per eos prænunciasse nobis passiones & glorias CHRISTI. Sed Moyses fuit Prophetarum præstantissimus, vt in extremis verbis libri Deuteronomij testatum est; cui nempe DEVS ore ad os, & facie ad faciem tanquam amicus amico loquebatur, & arcana sua indicabat: non igitur credibile est, hoc tantum mysterium passionis & mortis CHRISTI, summúmque diuinæ sapientiæ consilium ei non aperuisse. *An Moyses intellexerit mysterium illius serpentis.* *1. Petri 1.*

59 Illud denique lectorem hoc loco admonere non abs re fuerit, Dominum nostrum, demonstrando illum serpentem Mosaicum figuram fuisse passionis & mortis suæ in Cruce, indicâsse nobis, multa quondam in populo Hebræo instituta & acta, imaginem gessisse

gessisse aliarum rerum in populo Christiano olim gerendarum. Sic etiam B. Ioannes significauit, agnum illum paschalem quem comedebant Iudæi, figuram fuisse CHRISTI: & Paulus scripsit, transitum Hebræorum per mare rubrum sub ductu nubis, typum fuisse Baptismi Christiani; cuius etiam Baptismi virtutem, per Arcam Noë præfiguratam esse, dixit Petrus. Sed enim, in applicando huiusmodi figuras ad ea quorum figuræ sunt, curiosè illud spectare atque obseruare oportet, vt secundùm ea tantùm in quibus propriè præfigurant alia, congruè aptéque applicentur, non autem in aliis in quibus non gerunt eorum figuram: exempli gratiá, serpens ille Mosaicus tribus potissimùm in rebus præfigurauit CHRISTVM; Primò, in exaltatione; sicut enim ille in deserto exaltatus est, ita CHRISTVS in Passione & morte sua exaltatus est in Cruce. Deinde, in virtute sanandi; sicut enim ille sanauit morsus serpentum; ita CHRISTVS sanaturus erat omnia peccata hominum. Ad hæc, in modo sanandi; sicut enim tunc percussi à serpentibus non sanabantur nisi adspicientes & intuentes in illum serpentem; ita sanandi erant homines à peccatis per intuitum fidei in CHRISTVM crucifixum & mortuum: in aliis verò rebus serpens ille non solùm non fuit figura CHRISTI, sed etiam dissimilis admodum fuit CHRISTO: sex autem differentiæ notari possunt inter serpentem illum & CHRISTVM, quantum ad vim sanandi. Primò, sanabat quidem serpens ille, non tamen virtute sua: CHRISTVS autem virtute sua sanat peccata hominum. Deinde, ille serpens tantùm sanabat morsus serpentium: CHRISTVS omnia hominum mala tollit. Tum, serpens ille Iudæos duntaxat sanabat: CHRISTVS omnes homines sanandi virtutem habet. Ad hæc, ille serpens non nisi semel sanauit Iudæos, CHRISTI autem virtus sanandi valet in omne tempus. Præterea, serpens ille sanauit tantùm plagas corporales: Virtus CHRISTI efficax sanandi est omnia mala tam corporalia quàm spiritualia. Postremò, serpens ille dedit sanitatem non tamen inuiolabilem, & quam Iudæi amittere non possent: CHRISTI autem virtus dare potest sanitatem & corporalem & spiritualem prorsus incorruptibilem.

Ioan. 19.

1. ad Cor. 10.

1. Petri 3.

Quid curiosè obseruandum sit in applicãdo figuras ad res figuratas.

Serpens Mosaicus tribus potissimùm rebus præfigurauit Christum.

Sex differentiæ inter illũ serpentẽ Mosaicũ & Christum, quantũ ad vim sanãdi.

DECIMA TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Sic enim DEVS dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret; vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Ver. 16.

60 ILLA coniunctio, *enim*, cùm ſit cauſalis, indicat primam & principalem cauſam cur DEVS Filium de cœlo miſerit in hûc mundum, & voluerit mortem in Cruce ſubire. Ea quippe cauſa fuit amor DEI erga homines: cuius amoris magnitudinem exaggerauit CHRISTVS his verbis tripliciter: Primò, ex comparatione diligentis & dilecti, id eſt, DEI & mundi: Deinde, ex magnitudine doni quod DEVS mundo dedit, id autem fuit vnigenitus filius eius, hoc enim fuit clariſſimum & certiſſimum diuini amoris erga mundum argumentum. Ad hæc, ex magnitudine fructus ex tanto DEI dono prouenientis: Is autem fuit depulſio æternæ mortis, & ſempiternæ vitæ donatio. Ex hoc vno loco ſatis apparet, meritò prædicationem doctrinæ CHRISTI appellatam eſſe Euangelium, quæ vox ſignificat lætum & fauſtum nuncium. Quid enim lætius auditu & iucundius nunciari potuit homini, quàm adeò ipſum diligi à DEO, vt eius cauſâ filium ſuum vnigenitum fieri hominem, & in Cruce mori voluerit? quis enim hoc audiens, & ex animo credens, deſperet veniam peccatis ſuis, quotcunque & quantacunque fuerint, facilè impetraturum ſe eſſe à DEO? ac non potiùs ſperet, quodlibet donum ſe à DEO conſecuturum. Sic enim argumentatus eſt B. Paulus in capite octauo Epiſtolæ quam ſcripſit ad Romanos. *Qui etiam,* inquit, *proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?*

Cur doctrina Christi appellata ſit Euangelium.

61 Cæterùm, celeberrimæ huius Domini ſententiæ omnes particulæ ſigillatim excutiendæ ac penſitandæ ſunt. Prima particula *ſic*, quia nulla oratio ſufficiens eſt declarando, vt par eſt, DEI erga hominem amori, vſus eſt CHRISTVS hac particula *ſic*, quodam-

modo significans, id esse inenarrabile, atque incomprehensibile: valet autem *sic*, idem atque *adeò*, & *in tantum*. Nam licèt amor DEI, vt in DEO est, quia est ipsemet DEVS, sit infinitus, nec maior vnquam aut minor esse queat; ratione tamen effectus & doni, alius dicitur esse maior alio. Quoniam autem nihil potest esse maius, vel etiam par CHRISTO DEI filio quem nobis dedit, propterea amor quo voluit filium suum nobis dare, maximus atque inenarrabilis dicitur. Secunda particula DEVS. Hac voce DEI, multa hoc loco insinuantur, ex quibus magnitudo diuini amoris enotescit. Est enim DEVS res quædam infinitæ perfectionis, nullius indigens, nulli debitor, sed ad omnia sibi ipse sufficientissimus; quo indigent omnia, à quo vniuersa pendent, sicut enim Dauid dixit: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione: dante te illis, colligent, & omnia replebuntur bonitate.* DEVS est, cuius æterna est maiestas, immensa bonitas, incomprehensibilis sapientia, infinita potestas, inæstimabilis pulchritudo; atque hic talis & tantus DEVS, prior dilexit hominem, & ab æterno dilexit, & perseueranter dilexit, & diligendo, maximum ei bonum contulit.

Quomodo amor Dei dicatur vel maior, vel minor, vel maximus.

Psal. 103.

Tertia particula *Dilexit*, dilectio DEI est prima causa omnium 62
bonorum. Cùm enim in DEO sit potentia & voluntas, illa per se est indeterminata, vtpote per quam quodlibet, & quantumlibet, & quomodolibet potest à DEO effici. Voluntas autem diuina potentiam determinat & ad speciem operis faciendi, & ad magnitudinem eius, & ad modum faciendi, & ad locũ, & ad tempus, aliasque circumstantias omnes, quibus comitatum est opus quod efficiendum est. Prima itaque ac summa causa omnium quæ fiunt à DEO, est voluntas eius: quæ quidem semper cum summa ratione, consilio, sapientia, & rectitudine coniuncta est, licèt hoc in particulari sæpe mortales lateat. Primus porrò motus & affectus voluntatis humanæ amor est: hinc cæteri omnes affectus oriuntur, & pendent, vt spes, timor, gaudium, tristitia, & odium. Quocirca, primum omnium donorum, quæ homini dantur est amor, ex quo deinceps cetera dona, ordine & gradu suo proueniunt. Sed inter humanum amorem atque diuinum quinque sunt differentiæ. Primò, humanus amor excitatur à bonitate obiecti quod amatur; amamus

Voluntas Dei est prima causa omnium.

Quinque differentiæ humani amoris atque diuini.

amamus enim aliquid, quia eſt amabile, id eſt, bonum vel re ipſa, vel in opinione & æſtimatione amantis. Contrà, diuinus amor amando aliquid facit ipſum bonum & amabile. Deinde, humanus amor eſt inefficax & ſterilis boni, non enim per ſe vllum bonum facere poteſt in eo qui amatur: diuinus amor eſt fœcundiſſimus, & fertiliſſimus bonorum omnium. Tum, DEVS nunquam amat quemquam, cui non tribuat aliquid boni; nec aliud DEO eſt amare, quàm benefacere. Ad hæc, fieri non poteſt vt DEVS amet aliquid amore concupiſcentiæ, id eſt, cupiditate ſibi acquirendi aliquid boni ex eo quod amat: ſed ſemper amat vt aliis bonum tribuat. At verò, quia bonum quod eſt in rebus mouet homines ad eas res amandas; plerique hominum, quæ amant, ea non propter ſe ipſa amant, ſed ſua cauſa, qui eſt amor concupiſcentiæ: Pauciſſimorum enim eſt, nullo ſuæ vtilitatis reſpectu aliquid diligere, ſed ob id tantùm, quod illud per ſe ſit amabile. Et quamquam DEVS quæcunque amat extra ſe, non propter illa, ſed propter ſe ipſum amat ea, quia ſic verè, ordinatéque ſunt amabilia, cùm ipſe ſit primum principium & vltimus finis omnium: nihil tamen amat DEVS ſuæ vtilitatis causâ, quaſi ex re amata poſſit ei aliquid boni accedere, cùm ipſe ſit bonorum omnium cauſa. Poſtremò, amor DEI non ſolùm eſt cauſa bonorum omnium, ſed etiam menſura. *Dei amor menſura omnium bonorum.* Itaque verè æſtimantibus, tantus quiſque eſt in bonis, quanto eum DEVS amore dignatus eſt; tantùmque boni cuique tribuitur, quantum amoris ſui DEVS ad ipſum ex æternitate voluit applicare.

63 Quarta particula *mundum*, nomine mundi ſignificatur homo habitans in terra, quæ eſt infimus mundi locus. Quid autem eſt homo? bonorum omnium inops, malorum autem prædiues, peccatis ſordidus, innumeris ærumnis atque miſeriis obnoxius, indignus DEI amore & beneuolentia, quin etiam ingratus & inimicus DEI, extremáque ac ſempiterna meritus ſupplicia. *Quid nomine mundi ſignificetur hoc loco.* *Quid eſt homo* (ait Dauid) *quod memor es eius, aut filius hominis, quia viſitas eum.* *Pſal. 8.* Magna profectò atque inſignis fuit clemētia Dauidis erga Semei, qui eum fœdiſſimis conuitiis & maledictis lacerauerat; maior etiam aduerſus filium ſuum Abſalonem, qui eum regno & vita deturbare conatus fuerat; verùm hæc nihilò æſtimanda ſunt, præ vt fuit

DEI erga homines clementia & charitas. Atque hoc exaggerans

Ad Rom. 5.

Paulus, *Commẽdat*, inquit, *charitatem suam* DEVS *in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus secundùm tempus* CHRISTVS *pro nobis mortuus est.* Et paulò infrà: *Si cùm inimici essemus, reconciliati sumus* DEO *per mortem filij eius; multò magis recõciliati, salui erimus in vita ipsius.* Vel nomine *mundi* significantur omnes homines per omnes mundi plagas, regionésque sparsi; & non vna tantùm Hebræorum gens, exiguo quodam terræ angulo inclusa: vt significetur, hunc DEI amorem non ad vnam tantùm gentem, sed ad omnes homi-

Beneficium Dei tributum homini ad mundi etiam decorem & gloriam pertinere.

nes qui fuerunt, & qui sunt, & qui futuri sunt pertinere. Vel mundum dicere voluit potiùs quàm hominem, quòd hæc DEI erga hominem dilectio, non ipsum tantummodo decorauerit & clarificauerit, sed vniuersum etiam mundum: clarificato enim homine, totus penè mundus, qui continetur in homine tanquam in quodam compendio, clarificatus est. Etenim futura mundi post consummationem sæculi renouatio & glorificatio pendet ab hominis renouatione & glorificatione, vt præclarè in capite octauo Epistolæ ad Romanos disputat Apostolus. Hac igitur hominis renouatione sublata, & mundum tanto decore, tantáque gloria, quam per hominem habiturus est, carere necessum fuisset. Patet igitur cur Dominus hoc loco mũdũ dicere voluerit potiùs quàm hominem.

Verùm, quæstio minimè in præteritis relinquenda, existit hoc

Quæstio quomodo Deus diligat mundum, quem iubet nos odisse.

loco: Quomodo DEVS tantoperè dilexit mundum, cùm Sacra 63
scriptura iubeat nos fugere & odisse mũdum? Audiat lector Ioannem in secundo capite primæ Epistolæ suæ. *Nolite*, inquit, *diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Et Iacobus in quarto capite Epistolæ suæ sic

Locus 1. Ioan. 3. & Iacob. 4.

ait, *Si quis voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus* DEI *constituitur.* Ad hanc quæstionem ita respondendum est, vocabulum *mundi* vt significat hominem, tripliciter in Sacris litteris vsurpari. Primò pro vitiosis, & omnino mundanarum rerum amatoribus, & maximè pro reprobis: de quo mundo loquẽs Ioannes in capite quarto

Triplex in Sacris litteris significatio & vsurpatio huius vocis mũdus.

Epistolæ suæ, *Ipsi*, inquit, *de mundo sunt, & de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Et Dominus noster dixit, se non rogare patrem pro mundo, & nec se, nec Apostolos suos esse de mundo. Et hunc

Ioan. 17.

mundum, quà talis est, non diligit DEVS, quin etiam odit, & ad

cum

eum destruendum misit in terram filium suum: quod & ipse præstitit, sicut ipse dixit: *Confidite, ego vici mundum.* Atque huius mundi princeps & DEVS vocatur in scriptura Diabolus; & ex hoc mundo eiectus est à CHRISTO Diabolus, sicut ipse dixit: *Princeps huius mundi eijcietur foras.* Deinde, accipitur vox *mundi* nonnunquam pro hominibus prædestinatis, in hoc mundo peregrinantibus: atque huius mundi præcipuè Saluator dicitur CHRISTVS: de quo mundo loquens Paulus in cap. 5. posterioris Epistolæ ad Corinthios, sic ait: *Deus erat in* CHRISTO *mundū reconcilians sibi.* Ad hæc, ponitur vocabulum mundi pro quibuscunque hominibus in terra degentibus siue bonis, siue malis, siue reprobis, siue prædestinatis, prout tamen ex natura sua, & ex sufficientia diuinæ gratiæ, capaces sunt æternæ salutis. De hoc mundo intelligitur illud quod in hoc ipso tertio capite paulò infrà scriptum est: *Non enim misit* DEVS *filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.* De hoc autem mundo præcipuè intelligitur quod hoc loco dixit Dominus, *Sic* DEVS *dilexit mundum.* Pro salute enim omnium Filius DEI & homo factus est, & mortuus est: videlicet quod attinet ad sufficientiam virtutis mortis suæ: nam quod attinet ad efficaciam, & consecutum fructum, pro electis tantùm mortuus est: ideóque CHRISTVS dixit Patri suo, *non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt.* Atque huiusmodi distinctio & explicatio triplicis significationis huius vocabuli, *mundus*, complures tollit difficultates sæpe obuias legentibus sacras litteras.

Ioan. 16.

Ioan. 12.

Ioan. 17.

64 Quinta particula: *Vt filium suum vnigenitum.* Perpendat lector, quantum animo & cogitatione valet, nam pro dignitate ac merito rei æstimare non poterit, magnitudinem huius doni. Nihil profectò æquè carum DEO & pretiosum est, atque filius eius vnigenitus; quippe cui non minus quàm ipse sibi carus & pretiosus est. Septem res faciunt, vt inter homines, pater ardentissimè diligat filium suum. Primò, similitudo eiusdem substantiæ, cum hoc prætereà quod eam filius habet ab ipso patre suo tanquam principali causa. Secundò, quia filius est hæres, & generis, & familiæ, & bonorum omnium patris. Tertiò, quia per filium & nomen, & familia, & nobilitas patris propaganda & perpetuanda est. Quartò, si

Septem res quæ faciunt ardentissimū patris amorē erga filium eius.

 fuerit

fuerit vnigenitus, & in quo vno tota domus inclinata recumbat. Quintò, si etiam filius per se sit amabilis propter multa & magna eius dona vel naturalia, vel eius acquisita studio & industria, vel supernaturalia diuinitus ei data. Sextò, si patrem ipse filius vicissim summè redamet, & reuerenter colat eiusque voluntati & iussis obsequentissimus sit. Septimò, si talis fuerit filius, vt per eum pater quidquid vult, & prout vult, perficere queat. Hæc porrò omnia, excellentiùs quàm cogitari possit, sunt in filio DEI: & præter hæc, sunt alia ipsius propria, nec cum vllo aliorum filiorum communicabilia. Primò, quia ipse est coæternus Patri suo: Deinde, quia est eiusdem omnino substantiæ, non secundùm speciem tantùm, sed etiam numero: tum, quia est prorsus eiusdem voluntatis, & potentiæ, & bonitatis, & sapientiæ cum Patre suo; ita vt idem omnino & semper vterque sentiat, velit, & faciat.

Magnitudo alicuius doni sex modis æstimanda est.

65 Sexta particula *daret*, ratio & æstimatio doni tantò maior est, quātò donum ipsum per se maius est; vel quantò est carius & pretiosius danti; vel quantò est vtilius accipienti; vel quantò maiori beneuolentia & amore datur; vel quantò minori commodo dantis tribuitur aliis, vel quantò magis immerenti datur. Atque hæc omnia cumulatissimè ac perfectissimè in hoc DEI dono reperire ac cernere licet. Sunt autem tres gradus donorum DEI: in primo atque infimo gradu sunt dona naturalia, & humana: in secundo & medio gradu sunt dona supernaturalia: in tertio & supremo gradu est hoc de quo nunc loquimur, DEI donum, quo Pater dedit eum, qui est eiusdem substantiæ cum ipso; quapropter dando eum, dedit bona omnia quæ ipse Pater habet: & filius factus homo dedit naturæ humanæ quam assumpsit, personalem suam vnitatem, & subsistentiam: & Spiritus sanctus in CHRISTO homine, & per ipsum in alios electos effudit omnem plenitudinem gratiarum.

Tres gradus donorum Dei.

Duodecim res, ad quas Deus Filium suum dedit homini.

66 Cæterùm, quærat fortasse quispiam, ad quem finem, & in quod bonum hominis DEVS Filium suum dedit homini? Sanè, duodecim ob res Pater Filium suum dedit homini. Primò, vt naturali etiam cognatione, propter humanæ naturæ communionem, frater esset hominis. Secundò, vt propter ipsam naturæ similitudinem, amabilior ipse & sociabilior fieret homini. Tertiò, dedit in

magistrum doctrinæ necessariæ ad æternã salutem hominis comparandam. Quartò, dedit in exemplum vitæ, quo & instrueretur, & incenderetur ad bene agendum. Quintò, dedit in ducem viæ, vt eum sequens homo, sine vllo errore perueniret ad vitam æternam, sicut ipse dixit: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris,* Ioan. 8.
sed habebit lumen vitæ. Sextò, dedit in Principem & Imperatorem insuperabilem spiritualis militiæ aduersus Dæmones. Septimò, dedit in cibum & potum animæ nostræ ad nutrimentum æternæ vitæ. Octauò, dedit in pretium redemptionis humani generis. Nonò, dedit in hostiam & sacrificium placationis & propitiationis DEI erga hominem. Decimò, dedit in mediatorem DEI atque hominum. Vndecimò, dedit in argumentum certissimum futuræ resurrectionis hominum. Duodecimò, dedit in specimen promissæ nobis ascensionis in cœlum, & consummatæ felicitatis humanæ secundùm animam & corpus.

67 Septima particula: *Vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Illud *omnis* indicat, diuini huius doni fructum esse generalem, & ad omne genus hominum, non ad vnam tantùm Hebræorum gentem, vt dona in veteri testamento Iudæis data, pertinere. Illud *Qui credit in eum*, indicat modum consequendi fructum huius doni, dignè credendo videlicet in CHRISTVM: quo significatur, quanta sit facilitas adipiscendi tantùm bonum; & differentia legis Mosaicæ atque Christianæ. Illa enim Actorum 15.
fuit admodum onerosa, & quodammodo importabilis, exigens, sub interminatione mortis, plurimorum præceptorum obseruantiam: Lex autem CHRISTI est onus leue, & iugum suaue, re- Matth. 11.
quirens fidem & amorem, quæ nullus hominum est, qui diuina præuentus & adiutus gratia, præstare non possit. Illud *non pereat*, significat interitum æternæ mortis, qui continet damnum non adeptæ felicitatis æternæ, & sensum atque perpessionem suppliciorum æternorum. *Sed habeat vitam æternam*, quæ est bonorum omnium cumulata æternaque possessio.

DECI

DECIMA QVARTA DISPVTATIO.

Quomodo CHRISTVS *Dominus illis verbis*, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam, *soli fidei assignauerit virtutem depellendi æternam mortem, & obtinendi vitam æternam.*

ILLVD hoc loco quæstionẽ habet, quomodo CHRISTVS Dominus rationem & vim consequendi æternam vitam soli fidei attribuat: nã & paulò supra dixit: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Idémque repetiit in hoc loco: & paulò infrà ait: *Qui credit in eum, non iudicatur:* & in hoc extremo tertio capite ita scriptum est: *Qui credit in Filium, habet vitam æternam:* Cùm tamen nec sola fides sufficiat iustificando & seruando homine; & in hoc negotio iustificationis hominis potiores atque principaliores sint partes charitatis quàm fidei; quod multis & manifestis Sacræ scripturæ testimoniis Doctores Catholici, aduersùs Hæreticos nostri temporis validissimè argumentantur atque confirmant. 68

Quadruplex solutio propositæ quæstionis. Sed quatuor modis quæstionem hanc enodare possumus. Primò, dici potest, Dominum nostrum loqui hoc loco de fide formata & viua & perfecta, quæ per charitatem operatur; quam B. Paulus in capite quinto Epistolæ ad Galatas valere plurimum dixit apud DEVM: in CHRISTO enim IESV, ait Paulus, *neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.* Idémque Paulus in capite decimo tertio prioris Epistolæ ad Corinthios: *Si habuero*, inquit, *omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Fides porrò quæ per charitatem operatur, aliis omnibus comitata est virtutibus. Deinde, potest illud etiam responderi, Dominum loqui de fide simpliciter & præcisè; ei verò assignare tanta bona, non quòd eorum illa sit vel sola vel princeps causa; sed quòd ea sit primum principium & fundamentum, & radix omnium bonorum spiritualium & diuinorum, sicut interpretatus est B. Augustinus in sermone 38. 69

de

de Tempore, & ex ipso Augustino interpretati sunt Patres Concilij Tridentini in capite octauo Decreti de iustificatione. Illud quoq; dici potest, fidem CHRISTI, semel admissam receptamque animis nostris, demonstrando fœditatem & grauitatem peccatorum, & iustitiam DEI æternis peccata suppliciis punientis, & clementiam eius atque misericordiam erga peccatorū suorum dignè pœnitentes, & bona æterna, iustè viuentibus in cœlo præparata; fidem, inquam, hæc omnia demonstrando, facilè inducere hominem ad agendam pœnitentiam per quam iustificationis gratiam percipiat, & per eam æternam mortem effugiat, & ius acquirat capessendæ hæreditatis æternæ. Illud denique responderi potest, quod ad eiusmodi quæstionem respondet Augustinus in capite septimo libri de Prædestinatione sanctorum: Omnia, inquit, tribuuntur fidei, quia hæc prima nobis datur, qua impetrentur cetera: & in Epistola centesima quinta & centesima sexta disertis verbis ait, ideo Paulum dixisse, iustificari hominem per fidem, quia per fidem homo impetrat, & quodammodo meretur iustitiam. Verùm super hac re à nobis copiosè disputatum est in secundo Tomo selectarum Disputationum super Epistolam B. Pauli ad Romanos, in Disputationibus quas tractauimus super capite tertio eius Epistolæ.

Augustinus. *Concilium Tridentinum.* *Augustinus.*

DECIMA QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi: hoc ergo gaudium meum, impletum est. VER. 29. & 30.

70

VLCHERRIMA est metaphora hæc sponsi & spōsæ, multa & sublimia opertè includēs CHRISTI mysteria. CHRISTVM esse sponsum Ecclesiæ suæ tam militantis quàm triumphantis, docet nos pluribus locis diuina scriptura, vt in Psalm. 18.

Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Et in capite nono Matthæi de Apoſtolis ſuis dixit: *Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere quandiu cum illis eſt ſponſus? venient dies cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.* Hoc indicauit illa parabola Euangelica de Rege faciente nuptias filio ſuo, & illa de decem virginibus expectantibus ſponſum, apud Matthæum cap. 22. & 25. Hoc etiam declarant illa Pauli verba, quæ ſunt in capite quinto Epiſtolæ ad Epheſios: *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & CHRISTVS dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, &c.* Et paulò infrà commemoratis verbis in matrimonij inſtitutione à DEO dictis ſubdit: *Sacramentū hoc magnū eſt; ego autem dico in CHRISTO & in Eccleſia.* & in libro Apocalypſis cap. 19. *Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam* DEO, *quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit ſe: & datum eſt illi vt cooperiat ſe byſſino ſplendente, & candido; byſſinum enim, iuſtificationes ſunt ſanctorum.* Denique liber, qui inſcribitur, Cantica Canticorum, in mutuo huius ſponſi & ſponſæ amore declarando totus verſatur atque conſumitur.

Geneſ. 2.

Decem rebus Chriſtum declaraſſe ſe ſponſum eſſe Eccleſiæ.

Sunt autem decem res quibus CHRISTVS declarauit, ſe 71
ſponſum eſſe Eccleſiæ. Primò, ſummus amor quo eam dilexit, qualis nimirū eſſe ſolet inter ſponſum & ſponſam; quem CHRISTI amorem Paulus, cuius verba paulò ſuprà retulimus, propoſuit quaſi normam amoris quò viri diligere debent vxores ſuas. Et cùm hæc ſponſa CHRISTI pauper eſſet, & vilis, & morboſa, & captiua ſub Diabolo; eam ipſe ſanguine ſuo redemit, ſanauit, mundauit, locupletauit, & honorauit. Secundò, inter ſponſum & ſponſam intercedunt promiſſa & pacta mutuæ fidelitatis. Tertiò, inter ſponſum & ſponſam eſt inſolubilis coniunctio. Quartò, perpetua ſocietas atque conuictus. Quintò, communicatio bonorum omnium pariter atque malorum. Sextò, cooptatio ſponſæ ad participationem nobilitatis & dignitatis & honorum atque opum ſponſi. Septimò, fœcundatio, & prolis generatio. Octauò, liberorum educatio, & familiæ domeſticæ adminiſtratio. Nonò, diſceſſurus ſponſus ad longum tempus ab ſponſa, ne capiat eam obliuio ſponſi ſui, ſingulare aliquid, eximiúmque relinquit ei ſponſus, tanquam ſui monimentum, ad conſeruandam in animo eius memoriam & amorem, ſuíque reditus deſiderium, ſubinde in animo

animo sponsæ renouandum. Decimò, primò fit desponsatio, & contrahitur matrimonium; deinde consummatur, & sic fit perfecta, & imposterum prorsus insolubilis copulatio sponsi & sponsæ atque hæc omnia sigillatim perpendenti facile fuerit, ea ad CHRISTVM & Ecclesiam accommodare.

72 Figura fuit huius inter CHRISTVM & Ecclesiam sponsalitij Isaac accipiens sibi vxorem ex terra longinqua gentilium per seruum suum Eliezer: & Iacob Patriarcha profectus in Mesopotamiam, laboriosoque viginti annorum seruitio dari sibi promeritus vxores Liam & Rachelem; hanc, synagogæ; illam, gentilitatis, figuram gerentem: Et in Rege Assuero & in Regina Esther. CHRISTVS igitur sponsus est, sancti verò appellantur vel filij sponsi sicut Apostolos suos appellauit CHRISTVS; vel amici sponsi, quemadmodum Ioannes Baptista appellauit se ipsum: qui tres amicorum sponsi proprietates indicauit, cùm dixit: *Amicus autem sponsi stat, & audit, & gaudet propter vocem sponsi.*

Tres figuræ in veteri Testamento sponsalitij Christi & Ecclesiæ.

Gen. 24. Infra 19.

Matth. 9.

73 Sed cur Ioannes qui tantopere gaudebat voce sponsi, non est secutus CHRISTVM, eique perpetuo conuictu & discipulatu adhæsit? nempe, quia intellexit, aliter velle DEVM & ipsum CHRISTVM; priuatoque commodo & solatio suo prætulit obsequium diuinæ voluntatis, & publicam hominum vtilitatem. Si enim CHRISTI sodalis & discipulus fuisset, non tantam habuisset apud Iudæos auctoritatem, nec tanti fuissent ponderis testimonia, quæ de CHRISTO dixisset; existimantibus Iudæis, eum amoris causa, supra verum, prædicare CHRISTI dignitatem & laudes. Illud præterea dignum hoc loco est consideratione, quomodo Ioannes Baptista appellet se hoc loco amicum CHRISTI, cùm antea indignum se esse dixerit, qui etiam vilissimum obsequium & famulatum CHRISTO exhiberet? Verùm tunc Baptista loquebatur turbæ Iudæorum, cui CHRISTVS eo tempore obscurus atque ignotus erat; ideoque CHRISTI dignitatem & præstantiam indicare & prædicare oportebat. Nunc autem loquebatur discipulis suis, indignationem & odium Ioannis aduersùs CHRISTVM quodammodo excitare tentantibus; quibus conueniens erat declarare summum amorem & obseruantiam Ioannis erga CHRISTVM: vt intelligerent illi, Ioannem celebritate

Cur Ioannes Baptista non sit Christum secutus.

Cur Ioannes nunc appellet se amicum Christi qui ante dixit se indignum esse vt seruus esset Christi.

nominis & famæ CHRISTI nullatenus dolere aut tristari, sed maiorem in modum lætari & gaudere debere.

DECIMA SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 21. Non enim ad mensuram dat DEVS spiritum.

Duplex interpretatio, quomodo Deus non det spiritum ad mensuram.

VPLEX horum verborum est interpretatio. Altera est, istud esse dictum à B. Ioanne non tantùm de CHRISTO, sed absolutè atque in vniuersum esse dictum ab eo, in hanc sententiam: Non habet DEVS vnam tantùm, & certam mensuram, qua dona sua metiatur hominibus; vt si vni dedit multum, non possit etiam aliis plus dare. Licèt igitur mihi DEVS multa & magna tribuerit munera, illi tamen CHRISTO multò plura & maiora donauit; non itaque vos discipuli mei mirari, nedum indignari æquum est, si qui maior est apud DEVM quàm ego sum, maior quoque apud homines habeatur, & illius nomen atque fama clarior in dies & celebrior euadat, quàm mea. 74

Altera interpretatio est, quam ferè sequuntur huius Euangelij explanatores, & Theologi scholastici approbarunt. Isti sententiam hanc Ioannis Baptistæ ad CHRISTVM propriè pertinere arbitrantur, & in ea sententia subintelligendum putant pronomen *huic*, vel *ipsi*, scilicet CHRISTO, hoc modo, (non enim dat CHRISTO DEVS spiritum ad mensuram.) Significatur itaque istis verbis, CHRISTVM infinitis partibus maiorem ac præstantiorem esse aliis omnibus sanctis: His namque spiritus gratiæ in parte & cum mensura datus est; CHRISTO autem sine termino & mensura. Quòd autem sancti gratiam DEI habeant cùm certa quadam mensura & modo, apertè docet nos Apostolus in capite duodecimo Epistolæ ad Romanos illis verbis: *Vnicuique sicut* DEVS *diuisit mensuram fidei.* & in quarto capite Epistolæ ad Ephesios: *Vnicuique*, inquit, *nostrum data est gratia secundùm mensuram donationis* CHRISTI. At CHRISTO, vt dixit hoc loco Ioannes Baptista, non ad mensuram dedit DEVS spiritum; quod perinde est quasi dictum esset, datam ei esse gratiam infinitam. 75

Omnes

Omnes itaque sancti, quasi catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa Domini sui; CHRISTVS autē sedet æqualiter cum DEO patre ad mensam, eisdem pariter epulis vescens, eisdémque deliciis gaudens, eisdem diuitiis atque opibus affluens, eadem pollens omnipotentia, eadem honoris & dignitatis gloria fulgens, eodem imperio & dominatione cuncta regens, eadem permanens semper æternitate, eadem fruens fœlicitate.

76 Verùm, huic interpretationi aduersari videtur, quòd cùm gratia CHRISTI sit res quædam à DEO creata, necesse est eam esse finitam, testante scriptura in capite vndecimo libri sapientiæ, DEVM omnia fecisse & dispofuisse in numero, & pondere, & mensura; certus autem numerus, & certum pondus, & certa mensura, repugnant infinitati. Et anima CHRISTI cùm sit finitæ capacitatis sicut etiam naturæ, non videtur posse capax esse infinitæ virtutis & gratiæ. Hanc quæstionem subtiliter & copiosè & accuratè tractant scholastici Theologi in tertio libro sententiarum distinctione decima tertia, & B. Thomas in tertia parte quæstione septima; & ex hoc loco B. Ioannis, & verbis illis, *Non dat* DEVS *spiritum ad mensuram*, disputant & declarant, & an sit, & quemadmodum sit gratia CHRISTI infinita.

77 Theologorum autem de infinitate gratiæ CHRISTI sententiæ ac doctrinæ summa est huiusmodi. Triplicem aiunt gratiam CHRISTO, quà homo est, esse datam, vnionis, habitualem, & capitis. Gratia vnionis, licèt finita sit subiectiuè, id est, respectu naturæ humanæ cum persona verbi diuini vnitæ; est tamen infinita terminatiuè, quia terminatur ad personam verbi quæ est infinita: & formaliter, quia propter diuinitatem personæ verbi subsistentis in illa natura humana, fuit ille homo CHRISTVS infinitè carus & gratus DEO: & effectiuè, quia propter eiusdem personæ diuinæ infinitatem, quælibet actio & opus illius hominis fuit infiniti pretij & meriti apud DEVM. Gratia habitualis, cùm sit qualitas quædam à DEO creata, & infusa animæ CHRISTI, per se ac simpliciter finita est: aliquo tamen modo dicitur infinita, quòd videlicet non fuerit contracta ad aliquod genus gratiæ, vel ad certum aliquem eius gradum, vel modum eam habendi; sed omnem rationem gratiæ, & omni modo habuerit: idque tripliciter; Primò,

Triplex gratia Christi, quomodo fuerit infinita.

extenſiuè, quia omnia gratiarum genera continebat: deinde, intenſiuè, quia quodlibet genus gratię ſecundùm ſummum cuiuſque gradum, omnémque modum habebat: tum, ſubiectiuè, quia omnem ſubiecti capacitatem talis gratiæ explebat. Gratia capitis CHRISTI etiā prædictis modis infinita dici poteſt: nam CHRISTVS omnia genera gratiarum ſanctis impertiri poterat; & gratiam communicare poterat cum infinitis hominibus, ſi eſſent infiniti homines: & per ſe ſufficiens erat in infinitum. Et hæc quidem ſunt, quæ de infinitate gratiæ CHRISTI ſtrictim hoc loco libuit attingere.

Dare aliquid ad mēſuram, vel cum menſura, & dare ſine menſura, eſſe in Sacris litteris prouerbiales locutiones, & quid propriè ſignificet vtraque locutio.

Illud porrò neſcire lectorem nolumus, has duas locutiones: 78
Dare aliquid ad menſuram, vel *cum menſura*, & *dare aliquid non ad menſuram*, vel *ſine menſura*, eſſe in Sacra ſcriptura quaſi prouerbiales. Et illud, *Dare ad menſuram*, vel *cum menſura*, ſignificat modicè & parcè dare; nam quod ſubtiliter metiendo, vel numerando, vel ponderando damus, non largè, ſed parcè dare volumus. Huius locutionis exemplum eſt apud Ezechielem cap. 4. *Aquam*, inquit, *bibes in menſura*. Et in capite ſeptimo libri Iudith ſcriptum eſt, propter penuriam aquæ, datam fuiſſe populo aquam ad menſuram. Altera verò illa locutio, *Dare aliquid non ad menſuram*, vel *ſine menſura*, ſignificat dare illud largè, prolixè, copioſè; cuius locutionis duo hîc ponam exempla, alterum eſt apud Oſeam: *Erit*, inquit, *numerus filiorum Iſraël, ſicut arena maris, quæ eſt ſine menſura*. Alterum exemplum eſt in capite ſeptimo prioris libri Eſdræ, vbi ſcriptum eſt, regem Artaxerſem iuſſiſſe dari Iudæis vinum & oleum, & quædam alia cum certa menſura; at verò ſal dari eis ſine menſura.

Oſea 1.

CAPVT

CAPVT QVARTVM EVANGELII IOANNIS.

T ergo cognouit IESVS *quia audie-* VERS. I.
runt Pharisæi quòd IESVS *plures*
discipulos facit, & baptizat, quàm
Ioannes, (quamquam* IESVS *non* 2
baptizaret, sed discipuli eius) reliquit* 3
Iudæam, & abijt iterum in Galilæam.
** Oportebat autem eum transire per* 4
Samariam. Venit ergo in ciuitatem* 5
Samariæ, quæ dicitur Sichar: iuxta prædium, quod dedit Iacob
Ioseph filio suo: Erat autem ibi fons Iacob.* IESVS *ergo fatiga-* 6
tus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.
** Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei* IESVS*: Da* 7
mihi bibere. (Discipuli enim eius abierant in ciuitatem vt cibos* 8
emerent.) Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu* 9
Iudæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana?
non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Respondit* IESVS*, &* 10
dixit ei: si scires donum DEI*, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi*
bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam.
** Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & pu-* 11
teus altus est: vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu* 12
maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo
bibit, & filij eius, & pecora eius? Respondit* IESVS*, & dixit* 13
ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit
ex

14 *ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: * Sed aqua,*
quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.
15 ** Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non*
16 *sitiam: neque veniam huc haurire. * Dicit ei* IESVS: *Vade, voca*
17 *virum tuum, & veni huc. * Respondit mulier, & dixit: Non*
habeo virum. Dicit ei IESVS: *Bene dixisti, quia non habes vi-*
18 *rum: * quinque enim viros habuisti, & nunc, quem habes, non est*
19 *tuus vir: hoc verè dixisti. * Dicit ei mulier: Domine, video quia*
20 *Propheta es tu. * Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos*
21 *dicitis, quia Ierosolymis est locus, vbi adorare oportet. * Dicit ei*
IESVS: *Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in*
22 *monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitis Patrem. * Vos ado-*
ratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iu-
23 *dæis est. * Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores*
adorabunt Patrem in spiritu & veritate. nam & Pater tales
24 *quærit, qui adorent eum. * Spiritus est* DEVS: *& eos, qui ado-*
25 *rant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. * Dicit ei mu-*
lier: Scio quia Messias venit, (qui dicitur CHRISTVS) *cùm*
26 *ergo venerit ille, nobis annunciabit omnia. * Dicit ei* IESVS:
27 *Ego sum, qui loquor tecum. * Et continuò venerunt discipuli eius:*
& mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit:
28 *Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? * Reliquit ergo hydriam*
29 *suam mulier, & abijt in ciuitatem, & dicit illis hominibus: * Ve-*
nite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci:
30 *nunquid ipse est* CHRISTVS? ** Exierunt ergo de ciuitate, &*
31 *veniebant ad eum. * Interea rogabant eum discipuli, dicentes:*
32 *Rabbi, manduca. * Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo mandu-*
33 *care, quem vos nescitis. * Dicebant ergo discipuli ad inuicem:*
34 *Nunquid aliquis attulit ei manducare? * Dicit eis* IESVS: *Meus*
cibus est vt faciam voluntatem eius, qui misit me, vt perficiam
35 *opus eius: * Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menses sunt,*
& messis venit? Ecce dico vobis: Leuate oculos vestros, & videte
regiones,

regiones, quia albæ sunt iam ad messem. * *Et qui metit, mercedem* 36
accipit, & congregat fructum in vitã æternam: vt, & qui seminat,
simul gaudeat, & qui metit. * *In hoc enim est verbũ verum: quia* 37
alius est qui seminat, & alius est qui metit. * *Ego misi vos metere* 38
quod vos non laborastis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum
introistis. * *Ex ciuitate autẽ illa multi crediderunt in eum Samari-* 39
tanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia
dixit mihi omnia quæcunque feci. * *Cùm venissent ergo ad illum* 40
Samaritani, rogauerunt eũ vt ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.
* *Et multò plures crediderunt in eum propter sermonem eius.* * *&* 41. 42
mulieri dicebant: Quia iam non propter tuam loquelam credimus:
ipsi enim audiuimus, & scimus quia hic est verè Saluator mundi.
* *Post duos autẽ dies exijt inde: & abijt in Galilæam.* * *Ipse enim* 43. 44
IESVS *testimonium perhibuit quia Propheta in sua patria hono-*
rem non habet. * *Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum* 45
Galilæi, cùm omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo:
& ipsi enim venerant ad diem festum. * *Venit ergo iterũ in Cana* 46
Galilææ vbi fecit aquam vinum. Et erat quidã regulus, cuius filius
infirmabatur Capharnaum. * *Hic cùm audisset quia* IESVS *ad-* 47
ueniret à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum vt de-
scenderet, & sanaret filiũ eius: incipiebat enim mori. * *Dixit ergo* 48
IESVS *ad eũ: nisi signa, & prodigia videritis, nõ creditis.* * *Dicit* 49
ad eum regulus: Domine, descẽde priusquàm moriatur filius meus.
* *Dicit ei* IESVS: *Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni,* 50
quem dixit ei IESVS, *& ibat.* * *Iam autem eo descendente, serui* 51
occurrerunt ei, & nunciauerunt dicentes, quia filius eius viueret.
* *Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et di-* 52
xerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. * *Cognouit* 53
ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei IESVS: *Filius tuus*
viuit: & credidit ipse, & domus eius tota. * *Hoc iterum secundum* 54
signum fecit IESVS, *cùm venisset à Iudæa in Galilæam.*

IN CAPVT QVARTVM DISPVTATIONES SEXDECIM.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS.2. Quamquam IESVS non baptizaret, ſed diſcipuli eius.

N proximo ſuperiori capite Ioannes Euangeliſta dixit, IESVM veniſſe in Iudæam, & ibi baptizâſſe: hoc autem quemadmodum intelligi deberet, videtur idem Ioannes declarare voluiſſe hoc loco, cùm dixit, IESVM non baptizâſſe, ſed diſcipulos eius: ergo IESVS baptizabat & non baptizabat; baptizabat quidẽ per diſcipulos; nonbaptizabat autem per ſe ac manibus ſuis. Hac ratione B. Auguſtinus in Tractatu 5. in Ioannem declarat quomodo dictum ſit CHRISTVM & baptizâſſe & non baptizâſſe: baptizabat, inquit, quia ipſe mundabat: non baptizabat, quia non ipſe tingebat. Præbebant diſcipuli miniſterium corporale; præbebat ille adiutorium maieſtatis. Nunquam ceſſat IESVS à Baptizando, quia nunquam ceſſat à mundando: De IESV enim dixit Baptiſta: *Hic eſt qui baptizat.* Idem Auguſtinus ſimilia horum ſcribit in Epiſtola centeſima

Auguſtinus. *Ioan.1.*

ma octaua quam scripsit ad Seleucianam, intelligere, inquit, debemus, IESVM quidem baptizâsse præsentia maiestatis, non autem baptizâsse manibus suis: ipsius enim erat baptismi sacramentum, ad discipulos autem pertinebat baptizandi ministerium. Sic Augustinus.

2 Verùm, nonnullam habet quæstionem, An CHRISTVS per se ac manibus suis aliquos baptizauerit, an verò prorsus nullos: super hac enim re duas reperio doctorum sententias. Arbitrantur quidam, CHRISTVM manibus suis nullos baptizâsse, sed propterea dici CHRISTVM baptizâsse, quia eius discipuli, voluntate & iussu ipsius baptizabant alios, ipso CHRISTO principalem Baptismi effectum baptizatis conferente: nam quod nostra voluntate ac iussu fit ab iis qui à nostra potestate & gubernatione pendet, id à nobis fieri vulgo dicitur. B. certè Chrysostomus, quem sequitur hoc loco Theophylactus, in homilia 28. in Ioannem, & in homilia tertia super Acta Apostolorum ait, neminem fuisse à CHRISTO baptizatum; Apostolos autem baptismo Ioannis esse baptizatos, eodémque baptismo baptizâsse alios, non autem baptismo CHRISTI: Argumenta quibus vtrunque probat, & solutiones eorum, nec non & refutationem sententiæ eius, videat lector apud Lyranum super hoc loco. Sanè, Iansennius hoc in loco putat, Chrysostomi & Theophylacti sententiam esse probabilem: idémque pluribus verbis persuadere contendit Melchior Canus in libro octauo de locis Theologicis in capite quinto. Simile quid Chrysostomo tradit Rupertus in libro tertio commentariorum in Ioannem super illis verbis tertij capitis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto &c.* & super illis verbis eiusdem capitis: *Venit* IESVS *in Iudæam, & morabatur ibi cum discipulis suis, & baptizabat.*

An Christus per se ac manibus suis aliquos baptizauerit.

Chrysost.

Theophylact.

Lyranus.

Iansennius.

Mel. Canus.

Rupertus.

3 Altera huic planè contraria est sententia, CHRISTVM per se ac manibus suis baptizâsse aliquos, & præcipuè ipsos Apostolos. Nicephorus in capite tertio libri secundi historiæ Ecclesiasticæ Euodium Apostolorum discipulum laudat auctorem, à quo proditum sit, CHRISTVM suis manibus baptizâsse B. Petrum; à Petro baptizatum esse Andream & filios Zebedæi, qui baptizauerunt alios Apostolos, à quibus baptizati sunt septuaginta duo discipuli

Nicephorus.

Euodius.

A quo baptizati sint Apostoli, & discipuli Christi.

 puli

Petrus Canisius. puli CHRISTI. Petrus Canisius, vir nostræ societatis doctus pariter ac religiosus, quinque libros scripsit de Beata MARIA, sanè quàm eruditos & pios, in primi libri eorum quinque capite nono non temerè affirmat, Beatam virginem fuisse baptizatã à CHRISTO, vel certè ab Apostolis baptismo CHRISTI; & huius sen- *Albertus Magnus.* tentiæ adstipulatorem, & probatorem nominat Albertum Magnum, qui in libro de laudibus Beatæ MARIÆ virginis in capite octogesimo primo tradit, Beatam virginem omnia sacramenta nouæ legis, præter sacramentum ordinis, accepisse.

Hæc sententia validè firmari hac ratione potest, sacramentum 4
Baptismi conditum fuisse à CHRISTO cùm ipse baptizatus est in *Nazianzenus.* Iordane, ait Nazianzenus in oratione in sancta luminaria Epi- *Augustinus.* phaniorum, & Augustinus in Tractatu quinto & decimo tertio in *Magister sententiarum.* Ioannem, in Epistola centesima octaua ad Seleucianam, & in sermone trigesimo sexto de tempore, qui est primus de Dominica *Theologi Scholastici.* infra octauam Epiphaniæ; de hoc etiam concors est Scholasticorum Theologorum sententia in distinctione tertia libri quarti sententiarum, vbi hoc tradidit magister sententiarum; idémque sen- *S. Thomas.* sit & docuit nos B. Thomas in tertia parte in quæstione sexagesima sexta in Articulo secundo. Si sacramẽtum baptismi à CHRISTO institutum est ab initio & ante vocationem Apostolorum, non vtique frustrà institutum est, sed vt prædicaretur & ministraretur hominibus, & salutifer eius fructus illis tribueretur. Et Apostolos, qui, vt Ioannes ait hoc loco, baptizabant, non aliâ quàm CHRISTI baptismo baptizâsse putandum est: nec ipsi baptizâssent alios, nisi priùs ipsi baptizati fuissent; quomodo enim tantum Baptismi CHRISTI fructum non ipsi expetiuissent, & accipere voluissent? Si autem baptizati sunt, non sanè ab alio quàm à CHRISTO: CHRISTVS igitur aliquos baptizauit. Et *Augustinus.* hoc probare licet auctoritate B. Augustini hoc ipsum in suprà dicta Epistola centesima octaua perspicuè disertéque docentis: Non omnia, inquit, quæ circa CHRISTVM & Apostolos gesta sunt, *Actorum 9.* in Sacris litteris scripta sunt. Scriptum est, quando Apostolus Paulus baptizatus est; quando autem baptizati sint alij Apostoli, scriptum non est; verumtamen etiam ipsos baptizatos esse, intelligere debemus, vel Baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur; vel,

vel, quod magis credibile est, baptismo CHRISTI. Neque enim ministerio baptizandi eos defuit Dominus, vt haberet ipse baptizatos seruos, per quos cæteros baptizaret. Sicut nec defuit ipse memorabilis illius humilitatis ministerio, quando eis lauit pedes; & petenti Petro, vt non tantùm pedes, verùm etiam manus & caput ei lauaret, respondit: *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Vbi intelligitur, quòd iam Petrus baptizatus fuerat. Hactenus ex Augustino. Ioan. 13.

5 Restant duæ hoc loco quæstiunculæ, paucis expediendæ. Altera est hæc: Si CHRISTVS baptizauit Apostolos, quomodo Ioannes præcisè dixit, ipsum non baptizâsse, sed discipulos eius? An quia tantùm ab initio baptizare cœpit, postea desiit baptizare? An quia paucissimos tantùm, suos videlicet domesticos baptizauit, non autem externos & quoslibet ad Baptismum venientes? An quia munus hoc baptizandi suis discipulis iniunxerat, & ipse prædicationi verbi vacabat? Altera quæstio est, Cur CHRISTVS frequentare noluit munus baptizandi? duas eius rei satis idoneas & probabiles causas reddere licet. Primò, id fecit Dominus vt exemplo suo doceret Ecclesiæ prælatos, debere potiùs eos insistere prædicationi verbi diuini, quàm frequenti administrationi Baptismi occupatos à prædicatione impediri: Baptismus enim per quemlibet exhiberi potest; at verbum DEI non à quolibet condignè atque vtiliter tractari potest. Quocirca Paulus in primo capite prioris Epistolæ ad Corinthios scripsit: *Non misit me Dominus*, inquit, *baptizare, sed euangelizare.* Deinde, ne quis putaret, solum Baptismum à CHRISTO traditum, efficacem & salutiferum esse; vel Baptismum à meliori datum, esse meliorem. Fuêre quondam in hoc errore Corinthij, alij se aliis præferentes, quòd vel à Petro, vel à Paulo essent baptizati, quos eo in loco grauiter increpat Paulus.

Si Christus baptizauit Apostolos, quomodo dicatur simpliciter nõ baptizâsse.

Cur Christus noluerit per se munus baptizandi exercere.

Locus 1. ad Cor. cap. 1.

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 7. & 8. Venit mulier de Samaria haurire aquam: dicit ei IESVS, da mihi bibere. Discipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent.

VLIER illa Samaritana typum gessit gentilitatis 6
ante CHRISTI aduentum. Gentilis enim populus ad puteos Philosophorum currebat, vt hauriret aquam veritatis & sapientiæ: Philosophi enim profitebantur habere se puteos aquæ viuæ, id est, tradere posse hominibus rerum omnium scientiam, certamque rationem bene, ac tranquillè, beatéque viuendi: sed profectò mentiebantur, maiora ipso effectu, & facultate sua profitentes atque promittentes. *Putei Philosophorum. Epicurus. Plato. Zeno.* Habebat quidem Epicurus puteum, sed impuræ voluptatis. Habebat Plato & Platonici puteum, sed adumbratæ diuinitatis atque pietatis. Habebat Zeno & Stoici puteum, sed simulatæ honestatis, & commentitiæ virtutis; talem enim profitebantur & iactabant virtutis perfectionem, qualem nec habebant ipsi, nec mortalium quisquam, sine speciali auxilio DEI, habere poterat. *Pythagoras.* Habebat Pythagoras puteum, sed superstitiosæ religionis, & magicarum vanitatum atque fallaciarum. Habebat denique *Aristoteles.* Aristoteles puteum, sed eius duntaxat doctrinæ quæ sensuum ministerio & adminiculo comparari posset; in principali autem sapientiæ parte quæ ad DEVM & res diuinas, & humanum animum pertinent, satis ieiunus, & obscurus, atque perplexus fuit. *Ieremiæ 2.* Erant itaque Philosophorum cisternæ dissipatæ, vt Hieremiæ similitudine vtar, quæ non valebant continere aquas bonas & salubres, sed aquas pestilentes bibentibus, vel certè bibentium sitim nequaquam explentes.

Necessitas & vis gratiæ Dei præuenientis hominem. Huic mulieri Samaritanæ non quærenti, imò prorsus ignoranti 7
CHRISTVM, vltro ipse occurrit, multáque mysteria, & se ipsum manifestauit, in quo agnoscimus necessitatem & vim gratiæ DEI

præue

præuenientis hominem, nihil de salute sua, vel etiam contraria saluti suæ cogitantem vocantis ad se, & vt venire queat adiuuantis. Et hoc non solùm cernere licet in gratia DEI iustificante ac sanctificante hominem, sed etiam in aliis DEI gratiis, quas vocant gratis datas. Apostolos ipse in mari piscantes, Matthæum in Telonio sedentem, Saulum Ecclesiam CHRISTI hostiliter infestantem vocauit ad Apostolatum. Saulem asinas patris sui quærentem, Dauidem patris sui gregem pascentem ad regiæ dignitatis & potentiæ fastigium euexit. Natiuitatem CHRISTI ante omnes nunciarunt Angeli pastoribus aliud agentibus, nec de ea re cogitantibus.

Matth. 4. & 9. *Act. 9.* *1. Reg. 9. & 16.* *Luc. 2.*

8 Sequuntur illa verba, *dicit ei* IESVS, *Da mihi bibere.* Sermocinandi cum illa muliere Samaritana initium fecit CHRISTVS à petitione potus; petiit autem potum, postquam illa mulier hauserat aquam ex puteo. Sed cur CHRISTVS tam durè cum muliere Chananæa, tam blandè verò cum hac muliere Samaritana egit? An quòd illa figuraret statum gentilitatis ante CHRISTI aduentum, quam tunc despexisse DEVS videbatur; hæc autem Samaritana referret statum populi gentilis post CHRISTI aduentum, quo tempore magnam DEVS erga illum benignitatem & misericordiam exhibuit? An potiùs vt illius maximam fidem & constantiam magis declararet in confusionem & condemnationem infidelitatis Iudæorum: Samaritanam verò blandè & affabiliter tractauit, vt eam, & per eam plures Samaritanos ad fidem alliceret? Petiit CHRISTVS potum ab illa muliere, vt hinc occasionem cum ea loquendi caperet; ipsa enim, & quia mulier erat, & quia Samaritana, non esset ausa prior & vltro CHRISTVM alloqui: vnde nactus loquendi opportunitatem CHRISTVS, non curauit postea potum ab ea petere. Non sum nescius, CHRISTVM fatigatum itineris labore, & ardore solis meridiani, sitibundum indiguisse potu: sed etiam scio, non ei fuisse opus ministerio illius mulieris ad bibendum: Cui enim Angeli esurienti ministrarunt cibos in deserto, cur non etiam sitienti potum præbuissent? Cur qui pauxillum panis ad satietatem multorum millium hominum multiplicauit; non itidem vel vnam aquæ guttam quo non suo tantùm, sed multorum quoque potui sufficeret, multiplicare posset?

Matth. 15. *Cur Christus tã durus erga Chananæam fuerit, erga Samaritanam verò tã blandus & affabilis.*

Cur Christus potum petierit à muliere Samaritana.

Matth. 4. *Ibid. 14. & 15.*

Numero. 21. Iudicum 14. 3.Reg. 19. 4.Ibid.6. posset? nimirum, ipse de petra Hebræis, ex maxilla asini Sampsoni, per Angelum Eliæ potum dedit. Poterat CHRISTVS sua diuina potentia facere, vt aqua illius putei ex imo vsque ad summum putei adscenderet; sicut Eliseus ferrum aquis demersum, supra aquas fecit adscendere. Cur Deus multa à nobis petat. Petiit igitur CHRISTVS ab illa muliere potum, magis propter ipsius vtilitatem, quàm suam: qua etiam de causa multa DEVS à nobis exigit, non suæ, sed nostræ vtilitatis causâ; quo scilicet nobis bene agendi, benéque merendi amplam suppeditet materiam. Petit à nobis, quæ prior ipse dedit nobis; Scriptum enim est in priori libro Paralipomenon: *Quæ de tua manu accepimus, ea reddimus tibi.* Et quasi non sua essent dona, sed omnino nostra opera, ea rependit, & sempiterna mercede remuneratur.

Cur Christus remãsit solus. Restant illa verba: *Discipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent.* 9 Solus remansit CHRISTVS, quò posset commodius, & sine pudore atque infamia illius mulieris, secreta eius vitia ei aperire: nec sanè præsentibus discipulis occasionem habuisset petendi ab illa muliere potum; nec tam longum cum ea miscendi sermonem. Paupertas Christi & discipulorũ eius. Consideret hoc loco lector paupertatem CHRISTI & discipulorum, & incuriam, neglectúmque rerum corporalium, etiam quibus humano victui opus est: videlicet, iter facturi per gentem Samaritanam Iudæis inhospitalem atque infestam, non tulerant secum viaticum perficiendo itineri sufficiens: & alio loco scriptum est, discipulos CHRISTI præ fame, ex cibi inopia, vellendo spicas comedisse. Matth.12. Vnde Christus & discipuli necessaria victui haberent. Hinc quoque apparet, CHRISTVM & discipulos eius non esse solitos victum ostiatim mendicatò quærere; sed habuisse in commune pecunias ad victum comparandum, ex eleemosynis tamen religiosarum mulierum quæ CHRISTVM sequebantur, & necessaria illi ex suis facultatibus subministrabant: Luc.8. nam & legimus, Iudam habuisse loculos, curámque emendi ad communem CHRISTI & discipulorum victum pertinentia. Ioan.12.

Sed in quam ciuitatem discipuli abierant, vt cibos quærerent? 10 verisimile est iuisse eos in ciuitatem Sichem, propinquam ei loco vbi remanserat CHRISTVS, quatuor nempe, vel quinque horarum itinere distantem; ea verò ciuitas postea denuò ædificata & ampli

amplificata, & magnis, pulchrisque ornata est ædificiis ab Herode rege in honorem Augusti Cæsaris, atque eius nomine appellata, dicta enim est Sebaste, quod Latinè sonat, *Augusta*. Hæc olim vocabatur Samaria, & caput fuit regni Israël, ac decem tribuum. Verùm, cùm CHRISTVS vetuerit discipulos suos intrare in ciuitates Samaritanorum, dixit enim illis, vt narrat Matthæus, *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis*, quomodo tunc eos ad ciuitatem Samaritanorum ire passus est? Sed scire conuenit, CHRISTVM tunc non omnem prohibuisse ingressum ad Samaritanos, præsertim verò necessarium victus quærendi causa: sed vetuisse ingressum ad eos ad conuersandum cum ipsis familiariter & commercia tractanda; præcipuè verò ad prædicandum Euangelium; hoc enim reseruauerat ad tempus post Passionem suam. Similiter Theologi Ecclesiasticæ legi quæ vetat agere cum excommunicatis, excipiunt aliquot causas, ob quas id, citra violationem legis, & sine crimine fieri licitum sit.

Locus Matth. cap. 10.

Quomodo discipuli iuerint in ciuitatem Samaritanorum, quibus ingressum ad eos Christus interdixerat.

TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. VERS. 9.

Explicantur octo causæ mutui Judæorum & Samaritanorum dissidij atque odij.

11 NONNVLLA de regione ac gente Samaritanorum hoc in loco paulò altiùs repetenda sunt, quo causæ tanti dissidij & odij, quantum fuisse olim inter Iudæos atque Samaritanos legimus, planiùs, pleniùsque cognoscantur. Regio Samariæ quondam habitabatur à tribu Effrahim & à dimidia tribu Manasse. Dicta est Samaria à monte Somer, in quo monte Rex Israël Amri pater Regis Achab ædificauit ciuitatem, quam nominauit Samariam, Hebraïcè Schomeron, vel ex nomine montis, illius, vel ex nomine Domini à quo montem illum rex emerat: quæ ciuitas caput regni Israël & decem tribuum fuit,

qua de re ſcriptum eſt in libro tertio Regum cap. 16. Qui eam re-
gionem colebant ante captiuitatem decem tribuum, communi
vocabulo Iſraëlitæ appellabantur:ſed Rex Aſſyriorum abductis in
captiuitatem decem tribubus, pro illis miſit ex variis ciuitatibus
Mœdiæ,maximè verò ex Cuta colonos eius regionis;quamobrem
longo poſtea tempore dicti ſunt Cutæi, deinde Samaritani. Ve-
rùm, quia propter earum gentium idololatriam vehementer ea
regio infeſtabatur à leonibus, miſſi ſunt à Rege ſacerdotes Iudæi,
qui eos cæremoniis & ritibus Iudaicis imbuerent & erudirent, &
ea ratione ceſſauit illa plaga. Sed pòſtea illi miſcentes cultum veri
DEI cum ſuperſtitionibus gentium, ſimul DEVM Iudæorum,
deóſque aliarum gentium colebant: & conſequentibus tempo-
Doſitheus. ribus variis corrupti ſunt erroribus à quodam Doſitheo transfuga
Epiphanius. Iudæorum, & propriæ ſectæ conditore, quem Epiphanius tra-
ctans Hæreſim decimam tertiam ait fuiſſe ante CHRISTI ad-
Egeſippus. uentum; Egeſippus verò ſcribit eum fuiſſe poſt CHRISTI tem-
pora, imperante Romanis Nerone. Seducti etiam poſtea ſunt à Si-
mone Mago, vt in capite octauo libri de Actis Apoſtolorum re-
fert Lucas.

Iudæi porrò ſimiliter oderant & execrabantur Samaritanos, vt 12
nos Catholici Hæreticos, & magnæ contumeliæ loco CHRI-
Ioan. 8. STVM Dominum appellàrunt Samaritanum, dicentes. *Quia Sa-
maritanus es tu, & Dæmonium habes.* quemadmodum ſi nos appella-
Octo cauſæ ob quas Iudæi abominarentur Samaritanos. remus aliquem Lutheranum vel Vgonotum; Cur autem Iudæi
tantopere oderint, & abominati ſint Samaritanos, octo cauſas
reddere licet: Prima cauſa: quia Samaritani erant oriundi ex Aſ-
ſyriis, à quibus Iudæi maximis fuerant calamitatibus contriti, &
abſtractis in ſeruitutem decem tribubus, potentiam & amplitu-
dinem Iudæorum maiorem in modum illi diminuerant & debili-
tauerant. Secunda cauſa: quia Samaritani poſſidebant regionem
quæ pertinebat ad hæreditatem Iudæorum, quam ſcilicet Tribus
Effhraim & dimidia Tribus Manaſſe tenuerant. Tertia cauſa:
quia illi verum DEVM Iudæorum, & falſos gentium deos pari-
ter colebant, miſcebántque Iudaicas cæremonias cum ſuperſtitio-
nibus Gentilium. Quarta cauſa: quia Samaritani pro ſacris libris
ſolos quinque libros Moyſi recipiebant, cæteros autem omnes &
hiſtori

historicos,& propheticos,& sapientiales libros abiiciebant. Quinta causa: quia Iudæos post reuersionē eorū ex captiuitate Babylonica tēplum Domini ædificare aggressos, quoquomodo illi ab ædificatione deterrere & remouere conati sunt, sicut in capite quarto prioris libri Esdræ scripum est. Sexta causa: Erant Samaritani inconstanti admodum, & simulata fide ac beneuolentia erga Iudæos: nam secundis Iudæorum rebus, iactabant se Iudæorum esse gentiles, sicut Alexandro magno fautori & benefactori Iudæorum, Samaritæ Iudæorum se cognatos esse professi sunt. At verò, aduersis Iudæorum rebus, vt in persecutione Antiochi Epiphanis, non modò se vt alienos, verùm etiam vt inimicos atque infestos Iudæis gerebant, negantes, se oriundos ex Iudæis esse, sed partim ex Assyriis, partim ex Sidoniis ortos dicebant, sicut Iosephus libro vndecimo & duodecimo antiquitatum copiosè scribit. *Alexander Magnus.* *Iosephus.*

13 Septima causa, eáque grauissima, fuit huiusmodi: ædificârunt Samaritani templum in monte Garizim ad æmulationem templi Hierosolymitani, cui præfecerunt sacerdotes, & instituêre sacrificia. Hinc extitit inter vtranque gentem de præstantia templi vehemens altercatio; in tantum prouecta, vt ad regem Ægypti Philometorem, quasi arbitrum & iudicem delata sit. Rex cognitis vtriusque gentis, diiudicatísque rationibus, sententiam Iudæis adiudicauit: sed nihilominus tamen perdurauit ea altercatio vsque ad tempora huius mulieris Samaritanæ; id enim intelligere licet ex illis eius mulieris verbis: *Patres nostri in monte hoc adorauerunt, vos dicitis quia Ierosolymis est locus, vbi adorare oportet.* Octaua causa: Samaritani magno, & pernitioso erant Iudæis scandalo: etenim quicunque Iudæorum propter violationem legis, vel ob alia scelera non poterant impunè ac tutò in Iudæa versari, transfugiebant ad Samaritanos: cuius perfugij fiducia, audaciores ad quæcunque flagitia patranda reddebat plurimos, vt in libro vndecimo antiquitatum narrat Iosephus. Ob has itaque octo causas Iudæi vehementer oderant & detestabantur Samaritanos. *Rex Ægypti Ptolomaus Philometor.* *Iosephus.*

14 At enim verò, in tempore CHRISTI Domini & Apostolorum fuisse Samaritanos ad pietatem propensiores, & dociliores disciplinæ Euangelicæ, & ad fidem CHRISTI accipiendam paratiores, satis manifestum fit exemplo huius mulieris, & Samarita- *Samaritanos tēpore Christi & Apostolorū fuisse propensos ad pietatem, & ad fidē Christianam.*

norum, quorum multos, biduo tantùm cum illis versatus CHRISTVS ad fidem suam adduxit, vt in hoc ipso capite quarto narratur. Et inter decem leprosos à CHRISTO sanatos, vnus duntaxat, qui erat Samaritanus, ad agendas ipsi gratias regressus est, ob idque præconio Domini commendatus. Ille quoque infelix homo Hierosolymis profectus in vrbem Hierico, & in itinere spoliatus à latronibus, grauitérque vulneratus, cùm à Leuita & à Sacerdote illac prætereuntibus esset neglectus, à solo Samaritano benignè acceptus & curatus est. Denique, in primo anno post Domini passionem, Samaritana gens, prædicante Euangelium ei Philippo, verbum DEI recepit: cuius gentis ad CHRISTVM conuersionem tanti fecere Apostoli, vt ad eam magis erudiendam & confirmandam duo primarij Apostoli, Petrus & Ioannes profecti sint.

Luc. 17. *Ibid. 10.* *Act. 8.*

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Ver. 10. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.

Exponuntur quindecim causæ, ob quas gratia DEI *sæpe in Sacra scriptura vocabulo & similitudine aquæ denotatur.*

SVPER hisce verbis duæ quæstiones diligenter explicandæ sunt: prior quidem, quæ tractabitur in hac quarta disputatione, Cur gratia DEI & hic, & multifariam alibi in Sacris litteris vocabulo & similitudine aquæ denotari soleat? posterior autem quæstio, quæ discutietur in proximè sequenti disputatione, hæc est, quomodo intelligendum sit, eum qui biberit aquam CHRISTI, id est, gratiam eius acceperit, non sitire in æternum?

Sex effectus gratiæ Dei similes effectibus aquæ.

Cur autem gratia CHRISTI vocabulo & similitudine aquæ frequenter in Sacris litteris declaretur, complures, satísque probabiles causæ & rationes afferri possunt. Prima causa: gratia DEI sex habet spirituales effectus, perquàm similes corporalibus effectibus

ctibus aquæ. Gratia enim DEI mundat animam, eluens sordes peccatorum: gratia DEI restinguit ardorem concupiscentiæ: gratia DEI tollit sitim & cupiditatem rerum terrenarum: gratia DEI per affectum amoris conglutinat hominem cum DEO & cum proximo: gratia DEI fœcundat animum, reddens eum fertilem bonorum operum: Et quemadmodum aqua, cùm vnius sit naturæ, varios tamen in rebus variis effectus, & interdum contrarios gignit, vt in lilio colorem candidum, in Narcisso nigrum, in rosa rubrum, in viola purpureum;& in ficu producit dulcedinem, in absynthio amaritudinem: ita DEI gratia quibusdam præcipuè tribuit spiritum humilitatis & timoris; aliis spiritum fiduciæ & magnanimitatis;in quibusdam suscitat spiritum mœroris & tristitiæ; in aliis lætitiæ atque hilaritatis: nonnullos fugere facit consortia hominum, & solitudines petere; alios ad tractandos iuuandósque homines incitat: Nonnullos erigit ad contemplationem, & in ea detinet; alios incendit studio colendi vitam actiuam, externáque virtutum officia exercendi.

16 Secunda causa: Aquarum partim de cœlo defluunt,partim scaturiunt è terra, partim ex mari per occultos terræ meatus permanant: Similiter gratia à solo DEO infunditur homini, & ex corde eius scaturiens exit foras edendo bonas actiones & præmio vitæ æternæ dignas:atque ex immenso illo mari gratiæ CHRISTI per occultos quasi meatus & canales Sacramentorum ad animos hominum deriuatur. Tertia causa: gratia DEI in Sacris litteris vocatur fons, ob perennitatem atque indeficientiam: nominatur flumen propter abundantiam,perpetuúmque cursum: dicitur puteus propter occultam gratiæ præsentiam, & quia laborem requirit hauriendi: appellatur mare, quia sæpe coniuncta sit cum multarum rerum asperitate & tanquam amaritudine, & quia per eam nauigamus, portum cœlestis gratiæ petentes. Quarta causa: diuina scriptura duplices facit aquas, alteras quidem cœlestes siue supercœlestes; alteras verò terrestres; & illas quidem potissimùm inuitat ad laudandum DEVM, vt cernere licet in Psal. 148. & in Cantico trium puerorum:Sic etiam duplex est gratia vna consummata & beatifica, quam habent cœlites, quorum perpetua occupatio est, sine intermissione laudare DEVM: vt in eos verissimè

Cur gratia Dei in Sacris litteris vocetur nomine fontis, & fluminis, & putei, & maris.

Psal.83. illud Dauidis dici queat, *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.*

Quinta causa: Sicut Philistæi omnes puteos quos foderat Isaac & serui eius, obstruxerunt, pręter vnum puteũ, sicut narratur in lib. Gen.cap.26. Sic putei bonorum temporaliũ obstrui possunt, quia possunt ea bona nobis auferri, diuitias dico, honores, sanitatem, amicitias; at puteus diuinæ gratiæ nullo modo, nobis nolentibus, obstrui potest, gratia quippe DEI nulla vi potest inuito homini auferri.

Sacramenta esse tanquam aquæ ductus diuinæ gratiæ.

Sexta causa: Holophernes videns Bethulienses, nisi aqua eos 17
deficeret, inexpugnabiles fore; conatus est aquam ab illis auertere, aquæ ductus intercidendo: ita Diabolus per Hæreticos conatur Ecclesiæ auferre legitimum vsum & cultum Sacramentorum, quæ sunt tanquam aquæ ductus diuinæ gratiæ ad hominem.

Septima causa: legitur in lib. tertio Regum cap. 17. longo tempore non pluisse super terram Israël; orante autem Eliã, nubecula quædam è mari ascendens, paulatim adeò est dilatata, vt cœlum vsquequaque obtegens largissimos funderet imbres: similiter DEVS super gentilem populum, vsque ad CHRISTI aduentum, non effuderat gratiæ suæ imbres; sed CHRISTO è mari passionis cœlos ascendente, effusa est ingens copia diuinæ gratiæ, & singuli Apostolorum facti sunt tanquam flumina ad omnes terræ partes irrigandas ac fœcundandas: & ad hoc non ineptè applicari posset illud quod in Psalmo sexagesimo quarto scriptum est: *Visitasti terram, & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam: flumen* DEI *repletum est aquis.* Huc etiam spectat illud Esaiæ vaticinium quod est in capite 43. *Ecce*, inquit, *ego facio noua, & nunc orientur, vtique cognoscetis ea: ponam in deserto viam, & in inuio flumina: glorificabit me bestia agri, dracones & struthiones; quia dedi in deserto aquas, flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo: populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit.* Huc etiam accommodari potest illud Mardochæi somnium quod narratur in capite decimo libri Esther: Mardochæo visus est in quiete primò fons quidam paruus, mox in magnum flumen amplificatus, & redundans in aquas plurimas; postea mutatus in lucem & solem. Hac enim visione pręfigurata est gratia Euāgelij, continens aquam

Locus Esaiæ cap.43.

Locus Esther cap.10. Somnium Mardochæi.

diuinæ

diuinæ gratiæ, qua lauatur peccata & bona cœlestia comparantur; & solem diuinæ sapientiæ tenebras errorum in toto mundo discutientis.

18 Octaua causa: dicitur aqua viua, quæ continuato cum sua origine cursu perenniter fluit; & quàm altè oritur aqua, tam altè etiam potest ascendere. Sic se habet gratia, proueniens à DEO & ab ipso semper pendens & saliens ad vitam æternam: nam vt dixit Paulus: *Gratia* DEI *vita æterna*, neque enim aliud est gloria æterna, quàm ipsa gratia vsquequaque consummata; gratia est quasi semen, gloria est tanquàm fructus eius. *Ad Rom. 6.*

Nona causa: queadmodũ si quis haberet fontẽ aquę intra viscera sua perpetuò interiora eius humectantẽ ac refrigerantem, nunquã ille sitiret: similiter affectus est qui gratiã DEI habet in corde suo; & hæc gratia dicitur salire in vitam æternam, quia producit opera bona, per quæ eleuatur homo ad merendum & comparandum præmium æternæ vitæ.

19 Decima causa: Maior est in hyeme aquarum copia quàm in æstate; & aqua salsa maris multò plures & grandiores fert pisces quàm aqua dulcis; & in aqua salsa faciliùs & tutiùs quàm in dulci nauigatur & natatur. Consimili ratione, gratia DEI rebus aduersis magis quàm secundis augescit, & roboratur, & perficitur, vt luculentè Paulus in Epistola ad Romanos cap. 5. & in sua Catholica Epistola Iacobus demonstrãrunt. Huius rei manifestum est illud argumentum, quòd Primitiua Ecclesia quò pluribus est agitata & conflictata persecutionibus, eò maioribus locupletata est diuinæ gratiæ diuitiis, maioribusque firmata præsidiis; nimirum in tolerandis malis fortior, & in bene agendo feruentior atque fœcundior. *Gratia illustrior & fortior & perfectior est in rebus aduersis quàm secundis.*

20 Vndecima causa: licèt homini sano & robusto aqua sufficit ad potum, plurimis tamen, propter infirmitatem valetudinis, salubrior est potus ex aqua & vino temperatus: Sic etiam, licèt sola gratia per se sufficiens homini sit ad consequendam salutem animæ; gratiæ tamen adiungenda est doctrina, quò meliùs Ecclesia gubernetur, fideles erudiantur & in fide confirmentur, & aduersarij Christianæ disciplinæ validiùs profligentur. Huiusmodi potum miscet in CHRISTI Ecclesia diuina sapientia, & offert omnibus *Temperamẽtum aquæ & vini significat coniũctionem gratiæ cũ doctrina, quàm salubre sit homini.*

Locus libri Prouerbior. cap. 9.

omnibus ad bibendum; de quo scriptum est in capite nono libri Prouerbiorum: *Sapientia ædificauit sibi domum, posuit mensam suam; miscuit vinum, omnésque inuitans ait: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod mscui vobis.* Sola aqua non corroborat debilem stomachum; solum vinum inebriat, & cõturbat vsum rationis, pluréſque parit morbos: vtriusque autem, vini & aquæ inuicem mixtio & temperatio, salubrem pariter facit atque iucundum potum.

Locus Ezech. cap. 47.

Visio Ezechielis magnam gratiæ Dei vim præfigurans.

Duodecima causa: Propheta Ezechiel, vt narrat ipse in capite 21
quadragesimo septimo, vidit in spiritu torrentem aquæ ex templo DEI egredientis; qui, quascunque alias aquas, priùs noxias, attingebat, continuò sanabat, & salubres ad potandum reddebat; gignebat prætereà ingentes atque optimos pisces, & vtrinque in ripis suis pulcherrimas & fructuum optimorum feracissimas arbores procreabat: huiusmodi ferme est gratia DEI, quæ coniuncta cum diuitiis terrenis, & cum honoribus & dignitatibus humanis, & cum externis & profanis doctrinis, quæ res plerisque hominibus magnum animæ detrimentum afferre solent; eas res ipsa gratia reddit vtiles, pluriúmque bonorum fertiles.

Quomodo gratia Christi, ad similitudinẽ aquæ, aliter sit in minoribus atque in maioribus sãctis, & aliter in B. virgine, & in ipso Christo.

Decima tertia causa: In fontibus minor est aqua, & magis particularis; in fluminibus copiosior est atque vniuersalior; in mari Mediterraneo multò plus est aquæ quàm in fontibus vel fluminibus; in Oceano autem, qui est quasi matrix & origo aquarum, inæstimabilis aquæ copia est. Similiter gratia DEI in minoribus sanctis, suæ tantùm vel paucorum saluti studentibus, est sicut aqua in fontibus: at in Apostolis, aliisque maximis sanctis plurimorum vtilitati deseruientibus, est gratia tanquam in fluminibus: in Beata autem Virgine est tanquam in mari; in CHRISTO autem tanquam in ipso Oceano.

Quomodo aquæ cũ terra cõmixtio designet coniunctionẽ gratiæ cum libero Arbitrio.

1. ad Cor. 15.

Decima quarta causa: nec aqua sine terra, nec terra sine aqua 22
separatim consistere possent, sed vtraque indiget alterius admixtione & adminiculo: aqua enim indiget terra vt fundamento ad subsistendum: terra indiget aqua tanquam glutine, ne dissipetur, & in puluerem resoluatur, & vt per aquam fœcundetur; terra enim penitus expers aquæ non modò sterilesceret, sed in puluerem tota resolueretur. Ad eundem ferme modum se habet gratia DEI & liberum hominis Arbitrium: nam nec liberum Arbitrium quidquam valeret sine gratia; neque gratia sine libero Arbitrio faceret

opera

opera quibus homo verè diceretur mereri vitam æternam. Vnde Paulus dixit: *Non ego autem, sed gratia* DEI *mecum*. Decima quinta causa: quemadmodum omnia flumina exeunt ex mari, & denique reuertuntur ad mare, vt scriptum est in principio libri Ecclesiastæ: ita gratiæ omnium Sanctorum CHRISTVS principium & finis est: nam vt suprà scripsit Ioannes, *De plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia*. Et finis omnium sanctorum est, cõformes fieri imaginis filij DEI, vt Paulus dixit: vt CHRISTVS videlicet, qui caput est omnium electorum, habeat membra similia sibi, id autem est, sancta, sicut ipse sanctus est: vnde ipse dixit in Apocalypsi: *Ego sum principium & finis; &, qui est principium creaturæ* DEI. Ioan.1. Ad Rom.8. Apoc.1. Ibid.2.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis eisdem verbis:

Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Ver.10.

Declaratur, quomodo intelligendum sit, qui biberit aquam CHRISTI, *eum non sitire in æternum.*

23 SEQVITVR altera quæstio, quam suprà diximus esse in hac disputatione tractandam, Quomodo intelligendum sit, qui semel biberit aquam CHRISTI, id autem est, gratiam eius acceperit, eum non sitire in æternum: cùm sæpe contingat, vt qui gratiam CHRISTI accepit, diùque tenuit, postea eam amittat, neque vnquam deinceps recuperet; & qui CHRISTI gratiam habet, etiam tunc cùm eam habet, magis sitiat, testante hoc Domino: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur*. Et de diuina sapientia scriptum est: Qui edunt & bibunt eam, adhuc esurire & sitire eam. Matth.5. Eccl.24.

Verùm, quò distinctiùs, & enucleatiùs quæstio hæc tractetur, duo lectorem prænosse conuenit. Primò sciendum est, in siti corporali sex res inueniri: Prima est, defectus humidi & frigidi naturalis per caloris naturalis vim, & actionem consumpti: Secunda *Sex res in siti corporali inueniri.*

res, pœna corporalis, quæ ex illo defectu accidit homini eum crucians, si diu potus differatur: Tertia res, est ariditas & siccitas corporis humani, & nisi subueniatur, defectio virium & vitæ, ac denique interitus; & in ipsa terra defectus aquæ, quasi potus, facit eam sterilescere, atque in puluerem resolui: Quarta res, est ardens desiderium potus, hoc autem est, appetitus frigidi & humidi, quo nimirum reficiatur id quod perditum fuerat: quinta res, in sitiente, cùm bibit, & dum bibit, simul est & desiderium amplius bibendi, & voluptas ex eo quod bibit. Sexta res, extincta iam siti accidit facietas potus, & fastidium amplius tunc bibendi; itaque si amplius biberet, qui sitim bene iam expleuit suam, non solùm non biberet cum voluptate, verùm etiam magno biberet cum fastidio.

Duplex sitis humani animi, altera tẽporalium, altera æternorũ bonorum: & illa triplex, hæc autem quintuplex est.

Deinde, intelligendum est, duplicem esse sitim humani animi: 24
alteram quidem esse bonorum temporalium; alteram verò bonorum cœlestium & æternorum. Sitis bonorum temporalium triplex est: illa enim sitis & cupido bonorum temporalium est triplex; vel habendi bonum temporale quod non habetur; vel quod iam habetur, magis indies augendi; vel id conseruandi, &c, quoad eius fieri queat, perpetuandi. Sitis autem & desiderium bonorum spiritualium & cœlestium, quintuplex est. Vna est, vt habeatur DEI gratia quæ non habetur, quam sitim habet peccator pœnitens, & ad iustificationem tendens. Altera sitis est, vt accepta iam gratia magis indies augeatur & conseruetur vsque ad finem. Tertia est, vt gratia consummetur per clarã & beatificam DEI visionem atque fruitionem. Quartam sitim Beati habent in cœlis glorificationis suorum corporum; quæ tamen sitis est in illis sine pœna, quia certissimam habent illius spem, & quia illius dilatio facit ad maiorem DEI gloriam & cœlestis curiæ gaudium: de quo scriptum est in sexto capite libri Apocalypsis, & à nobis super eo ipso loco in tertio Tomo selectarum disputationum nostrarum in Apocalypsim, copiosè disputatum. Quinta quoque sitis in ipsis est beatis; qui semper videntes DEVM, semper videre eum desiderant, secundùm illud B. Petri dictum: *In quem desiderant Angeli prospicere.* & illud diuinæ sapientiæ, quod est in vigesimo quarto capite libri Ecclesiastici: *Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient.* Illud enim beatorum desiderium nec pœnam habet,

1. Pet. 1.

bet, & omne penitus excludit fastidium.

25 Duabus hisce rebus prænotatis, ad propositam suprà quæstionem respondendum est hoc modo. Gratia DEI dicitur tollere sitim hominis multas ob causas. Primò, quia DEI gratia, quantum in ipsa est, vim habet tollendi, & sitim & omnes defectus corporales; non quidem in hac vita, sed in futura vita post corporum resurrectionem, cùm Beati, etiam corpore immortales atque impassibiles erunt: de illis enim scriptum est: *Non esurient neque sitient &c.* Si enim Moyses & Elias, etiam dum erant in corpore mortali & passibili, gratia DEI eos sustentante, totos quadraginta dies, sine fame, sitique perdurarunt; quantò magis id in beatis præstare poterit gratia consummata & beatifica? tollit præterea DEI gratia sitim hominis, quia immoderatam cupiditatem bonorum temporalium ei aufert; interiùs demonstrando ei breuitatem & instabilitatem, atque inanitatem eorum bonorum; quorum scilicet possessione non modò non extinguitur sitis humani appetitus, sed magis etiam incenditur. Contrà verò, gratia ostendit homini dignitatem & iucunditatem, æternitatémque bonorum cœlestium, quæ non solùm omnem animi humani sitim & cupiditatem explere & satiare, sed etiã sempiterno æuo vsquequaque beatum facere eum possunt.

Quibus modis gratia Dei auferat sitim homini.

Apoc.7.

Exod.24. & 34.

3.Reg.19.

26 Ad hæc, gratia tollit sitim spiritualem hominis, quia tollit peccatum, quod secum habet quadruplicem causam sitis. Etenim peccatum affert defectum frigidi & humidi, id autem est, beneuolentiæ ac fauoris diuini, quo refrigeratur, & recreatur, & sustentatur humanus animus. Peccatum item suscitat inordinatum atque immoderatum desiderium bonorum temporalium, quod desiderium præsentia diuinæ gratiæ vel extinguitur, vel satis mitigatur & corrigitur: Huc spectat illa Salomonis in decimo tertio capite libri Prouerbiorum sententia: *Iustus comedit, & replet animam suam: venter autem impiorum, insatiabilis.* iuxta quam sententiam & illa est Dauidis: *Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.* Peccatum præterea perpetuo spirituali angore & mœrore cruciat animum hominis, sicut vehemens sitis corporalis ipsum corpus, propter pudorem videlicet atque pœnitentiam malorum quæ homo admisit, & ob metum diuini iudicij ac vindictæ. Denique peccatum

Peccatũ habere in se quadruplicẽ causam spiritualis sitis hominis.

Locus Prouerb.cap.13.

Psal.33.

catum facit perpetuam quandam animi ariditatem & sterilitatem:
Psal.21. de quo nempe licet dicere illud Dauidis: *Aruit tanquam testa virtus mea.* & illud, *Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.*
Psal.101. Quasi diceret, quemadmodum herba solis ardore percussa, aut falce demessa, continuò exarescit: ita animus meus, propter admissum peccatum, diuinæ gratiæ humore defectus, arescit, & sterilescit, vt verè dici queat illud Dauidis:
Psal.142. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Quoniam igitur gratia DEI tollit omne peccatum mortale, ideo simul etiam tollit sitim spiritualem, vt dictum est, quadruplicem, quæ oritur ex peccato.

Quomodo gratia Dei sitim tollat in æternum.

Restat illud explicandum, quomodo gratia DEI sitim hominis tollat in æternum; cùm satis constet, multos qui gratiam DEI acceperunt, postea eam amittere, & denuò ad pristinam sitim peccati redire. Dicendum itaque est, gratiam DEI, quantum in ipsa est, vim habere non modò semel auferendi homini peccatum, sed etiam perpetuò eum ab omni peccato seruandi: ex infirmitate tamen ac fragilitate naturæ nostræ, & ex volubilitate nostri liberi Arbitrij accidere, vt ex peccato ad gratiam, & ex gratia ad peccatum subinde mutemur. Quemadmodum, cùm medici aiunt, hoc vel illud medicamentum habere virtutem sanandi hunc vel illum morbum, vel tuendæ ac seruandæ bonæ valetudinis, intelligi debet, habere medicamentum eam vim ex naturali sua facultate ac potestate, ac si eo medicamento ægrotus in loco, & in tempore, & quomodo oportet, vtatur. Consimili etiam ratione intelligendum est illud, quod Dominum dixisse Iudæis, infrà in cap. 6. huius Euangelij scriptum est: *Patres*, inquit, *vestri manducauerunt Manna, & mortui sunt*, quia illud Manna virtutem habebat arcendi famem atque mortem, non in perpetuum, sed ad breue aliquod tempus. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Panis CHRISTI videlicet per se sufficiens est dare immortalitatem homini, nisi eius homo ipse impediat effectum. Ad eundem igitur modum intelligere oportet quod in hoc loco dictum est à Domino: *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* 27

Quid in hac disputatione sæpius vsurpatum gratiæ vocabulum significet.

Sciat porrò lector, nos in hac disputatione sæpius vsurpâsse vocabulum *gratiæ*, non tantùm pro gratia habituali, qua ex iniusto fit homo iustus, vel etiam fit magis iustus; verùm etiam pro omni auxilio 28

auxilio DEI, quo reuocatur homo vel præseruatur à malo, & firmatur in bono: istiusmodi enim auxiliis DEI, etiam præter gratiam iustificantem, opus est homini ad grauissimas tentationes vincendas, & ad bona opera quæ sunt ardua & heroica aggredienda & perficienda; præsertim verò ad perseuerandum in bono vsque ad finem.

29 Ergo, per sitim de qua in hoc loco Dominus locutus est, intelligere oportet vel immoderatam cupiditatem bonorum temporalium, vel spirituales defectus, quos fert secum peccatum, similes nimirum sex illis defectibus, quos in corporali siti reperiri, suprà ostendimus; quod etiam in hac vita præstat DEI gratia. Sitim verò, cōsummatæ gratiæ & beatificæ DEI visionis, tollit in futura vita: omnem verò penitus sitim, etiam corporalem, tollet omnino post corporum resurrectionem; at sitim quam habent Beati, desiderantes videre semper DEVM quem vident, non tollit gratia; quia sitis illa sine vlla pœna est, imò summa cum voluptate, & vocatur sitis, quia excludit omne fastidium eius quod habetur; & ideo nunquam tollitur, & cum summa iucunditate permanet in omnem æternitatem.

SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Ver. 23.

30 VERBVM *adorandi*, in hoc loco omnem DEI cultum complectitur, licèt propriè adorare significet reuerentiam quæ alicui exhibetur demittendo caput, vel genua flectendo, vel incuruando corpus, vel exosculando manus aut pedes. Nam quia hoc, in testimonium animi colentis & venerantis DEVM, in publicis templis & locis & in precationibus fieri solet, propterea omnis DEI cultus vocabulo adorationis designatur. Neque enim Iudæi dicentes, non licere DEVM adorare extra templum Hierosoly- *Quid significet adorare & adoratio.*

 mitanum,

mitanum, intelligebant, non licere alibi vſpiam, eum vel laudibus prædicare, vel precibus rogare, vel demiſſione corporis, externíſque ſignis venerari: ſed intelligebant, non licere cultum Moſaica lege præſcriptum, externis ſacrificiis, & cæremoniis contentum, alibi quàm in illo templo, DEO adhibere. Et cùm Dominus dixit, adeſſe iam tempus in quo tempore DEVS neque in monte Samaritanorum, neque in templo Hieroſolymitano eſſet adorandus, non aliud ſignificauit, quàm externum illum & Moſaicum DEI cultum, vno illo tantùm loco circumſcriptum, breui fore abolendum. Sanè, permagni refert ſcire, quænam ſit vera DEI adoratio, ipſi grata, & homini ſalutaris: idcirco enim tanto pretio *Luc.1.* ſui ſanguinis redemit nos Filius DEI, vt ſicut ſcriptum eſt: *Sine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi, in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris:* & nonnunquam euenit, vt quo quis putat ſe honorare ſibíque propitiare DEVM, ea ipſa re ipſum offendat, ſibíq; reddat infenſum; quod bis Regi Sauli *Cap.13.& 15.* accidiſſe, proditum eſt in primo libro Regum. Etenim diabolus diuini honoris æmulus, & humanæ inuidens ſalutis, vſque ab exordio mundi verum DEI cultum corrumpere, impiis ſuperſtitionibus admixtis, quoquo modo conatus eſt.

Cæterùm, veros adoratores appellat Dominus hoc loco, non 31
ſolùm qui vero cultu DEVM verum colunt, vt ea re Paganos falſorum deorum cultores excludamus; ſed eos quoque qui perfecto cultu DEVM adorant, interiori nempe cultu fidei, ſpei, amoris, timoris, & laudis; vt hac re Iudæos etiam excludamus, & diſtinguamus Iudaiſmum à Chriſtianiſmo. Nam etſi Chriſtianiſmus non ſolùm interiori cultu ſed exteriori quoque conſtat: & Iudaiſmus non tantùm exteriorem cultum, ſed etiam interiorem habebat; legimus enim multifariã in ſacris libris veteris Teſtamenti, DEVM requiſiuiſſe à Iudæis vt in ipſum crederent, & in ipſo ſperarent, ipſúmque diligerent; nec ſolam circumciſionem carnis, ſed multò magis circumciſionem cordis exegiſſe ab illis; Quin etiam abominatum eſſe omnes illorum cæremonias, quòd prorſus inanes & vacuæ interioris DEI cultus eſſent. Attamen inter cultum Iudaicum & Chriſtianum quatuor fuiſſe differentias animaduertere licet: Prima differentia eſt, hæc lex vetus frequentiùs inculcabat, & ex

Quadruplex differentia inter Iudaiſmũ & Chriſtianiſmum circa Dei cultum.

& expreſſius præſcribebat exteriorem DEI cultum in externis cæremoniis poſitum, quàm interiorem & ſpiritualem; quoniam Iudæi homines ſcilicet rudes admodum & carnales, illius exterioris modi DEVM colendi, quàm interioris, dociliores & capaciores erant. Secunda differentia: Cultus DEI Moſaicus in externis poſitus cæremoniis, erat valde numeroſus atque oneroſus, & per ſe, parum fructuoſus: Contrà verò, lex Euangelica præcipuè cultum interiorem & ſpiritualem præſcribit; externum verò, ſatis modicum, & vt ad promouendum ſpiritualem cultum apprime idoneum & vtilem. Tertia differentia: externus ille cultus DEI erat Iudæis lege diuina conſtitutus, ob idque nulla ratione mutabilis: CHRISTVS autē pauciſſimas præſcripſit cæremonias externas; nam quibus poſtea opus futurum erat, eas reliquit Apoſtolorum & Eccleſiæ iudicio condendas, pro varietate videlicet temporum, & locorum, & perſonarum, varias, atque variabiles. Quarta differentia: Datæ ſunt Iudæis externæ circa cultum DEI cæremoniæ in tāto numero ac varietate, duas ob cauſas: tum, vt eſſent quaſi vmbræ & imagines maiorum & præſtantiorum rerum, quæ tunc illis occultæ erant, poſtea verò, ſuo tempore, manifeſtandæ & gerendæ erant. Tum etiam, vt illiuſmodi cæremoniis populus ille carnalis, in cultu DEI veri detineretur atque cohiberetur, ne delaberetur ad idololatriam, ad quam & ſuopte ipſe ingenio, & diutina cum gentibus idololatris conſuetudine, propenſus erat. At externæ cæremoniæ Chriſtianæ Eccleſiæ circa cultum DEI, neutram ob cauſam ſupradictam datæ ſunt, ſed tres alias ob cauſas. Primò, vt animus hominis, qui rebus ſenſibilibus excitatur & inducitur ad cognitionem & amorem rerum diuinarum; externis illis cæremoniis exhibendis ad ſpiritualem DEO cultum adhibendum faciliùs adduceretur. Deinde, vt illæ cæremoniæ, quaſi quædam eſſent ſymbola atque inſignia omnibus conſpicua, quibus & Chriſtianus populus ab aliis populis diſcerneretur, & ipſa Chriſtianorum multitudo in vnam & vniformem colendi DEVM ſocietatem & communionem adunaretur. Et, vt quia corpore & ſpiritu conſtat homo, vtroque etiam DEVM laudaret & coleret, corporalem ei, ſimúlque ſpiritualem exhibens ſeruitutem.

Duæ cauſæ, cur tot & tā variæ datæ ſint Iudæis circa cultum Dei cæremoniæ externæ.

Tres cauſæ externarum cæremoniarum in Eccleſia Chriſti circa cultum Dei.

Sed

Quid sit adorare Deum vt patrem. Sed perpendamus illa verba: *Adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Proprium est adorationis Euangelicæ, vt DEVS adoretur tanquam Pater. Etenim in lege veteri ferè adorabatur, vt DEVS vltionum Dominus, & vt terribilis super omnes deos, spiritu videlicet timoris seruilis. At in lege Euangelica misit DEVS in *Ad Rom. 8.* corda nostra spiritum Filij sui clamantem: *Abba pater.* Itaque adorare patrem, est colere DEVM vt pater est, filiali nimirum timore, fiducia, amore, ac religione. Vel significatur, imposterum Euangelicos adoratores adoraturos DEVM, non tantùm more Iudæorum, vti DEVS vnus est secundùm deitatis substantiam, verùm etiam vt trinus est secundùm diuinarum personarum distinctionem, quæ in hoc loco significatur illis tribus vocabulis: *Patrem, in spiritu, & veritate:* nam veritas nomen est filio appropriatum; vt sit sensus: Adorabunt Patrem per Filium & Spiritum sanctum: sicut enim ad Patrem nemo venit nisi per Filium, nec ipsum cognoscit; ita nec Filium verè quisquam cognoscit nisi per Spiritum sanctum illustratus, edoctúsque: Paulus enim in capite duodecimo prioris Epistolæ ad Corinthios affirmat, neminem posse dicere Dominum IESVM, nisi in Spiritu sancto. Quin etiam vera DEI adoratio, & oratio ad DEVM, singulari quadam ratione donum vocatur Spiritus sancti, testante hoc Apostolo in capite octauo Epistolæ ad Romanos illis verbis: *Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* 32

Quid sit adorare Deum in spiritu & veritate, plures ponuntur interpretationes. Sed quid est illud, in *spiritu & veritate?* illud *in spiritu*, excludit cultum DEI tantummodo corporalem, qualis ferè Iudæorum erat; illud, *in veritate*, excludit superstitiosum, & commentitium cultum falsorum deorum, qui vigebat apud gentes idolorum cultrices. Vel *in spiritu*, significat interiorem animi cultum, qui potest esse vitiosus, vel detrahendo, vel addendo aliquid veritati, neque enim indiget vel gaudet DEVS mendaciter coli, etiamsi videatur mendacium ad magnificandam eius gloriam conferre, & ideo adiunctum est illud: *in veritate.* Vel illud *in spiritu* dictũ est quia *corde creditur ad iustitiam*, & additur *in veritate*, quia *ore confessio fit ad salutem*, vt scripsit Paulus in cap. decimo Epistolę ad Romanos. Vel *in spiritu*, per vitam contem- *Cap. 3.* platiuam solius DEI & diuinarum rerũ contemplationi vacando; 33

In

In veritate per vitam actiuâ inseruiendo saluti & vtilitatibus proximi, non lingua tantùm & verbo, (vt dixit Ioannes in prima sua Epistola) sed opere & veritate ipsum diligendo. Vel implendo legem à DEO datam non secundùm litteram & carnaliter tantùm, vt Iudæi, sed spiritualiter; circumcidentes non carnem sed cor, lauantes animam à peccatis, non exteriorem carnem à legalibus immunditiis : & intelligentes, cæremonias illas corporales legis Mosaicæ, vmbras & imagines fuisse legis Euangelicæ; ideóque corpus vmbræ, & figuræ veritatem esse præferendam.

34 Sequuntur illa verba: *Nam & pater tales quærit, qui adorent eum.* Videlicet, propter Iudæorum ruditatem & cor admodum carnale, præscripsit eis DEVS illum cultum, pleraque externum & corporalem, vsque ad Messiæ aduentum: sed post CHRISTI aduentum, cùm terra repleta est scientia & gratia DEI, quid mirum, si perfectiorem cultum DEVS ab hominibus requirat & exigat? Sane, honos & veneratio exterior non est planè verus honos si interiori honore careat: eum quippe nonnullis interdum exhibemus, quos odimus & contemnimus; & ideo eum DEVS aspernatur dicens: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Deinde, differentia temporis Euangelij atque legis Mosaicæ, facit etiam differentiam adorationis in veteri atque in nouo Testamento. Quandiu enim sub lege erant homines, erant tanquam paruuli sub elementis mundi huius seruientes: Postquàm autem venit plenitudo temporis, perfectiora DEVS ab homine obsequia & virtutum officia postulat: *cùm essem paruulus*, Apostolus inquit in capite decimo tertio prioris Epistolæ ad Corinthios, *loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus: quando autem factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli.* Licet autem plerique Iudæorum carnaliter DEVM colerent, non pauci tamen spirituali eum cultu venerabantur, vt Prophetæ, aliique insignes virtute ac pietate viri: vt scitè dici possit, & olim in Iudaismo fuisse aliquos, vt ita loquar, christianizantes circa DEI cultum: & nunc in Christianismo nonnullos esse iudaizantes, sine interiori & spirituali cultu, & corporalibus tantùm externisque cæremoniis, more Iudaico, DEVM adorantes & colentes.

Cur Iudæis data sit ratio colẽdi Deum tã multis externis & corporalibus cõstans cæremoniis.

Isaiæ 29.

Ad Galat. 4.

35 Reliqua sunt illa verba, in extrema huius disputationis parte à nobis

Cur Deus spirituali potiùs quàm corporali gaudeat cultu. nobis explicanda: *Spiritus est* DEVS *& eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Redditur istis verbis ratio, cur adorantes DEVM in spiritu & veritate, sint veri adoratores, & grati, acceptique DEO. Nam si DEVS est spiritus, & simile gaudet simili; liquet profectò, ipsum delectari spirituali adoratione potiùs quàm corporali: non ergo mirum, si requirat ab homine spirituales hostias potiùs quàm pecudum victimas. *Locus Psal. 49.* Quocirca per Dauidem dixit ipse: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* & mox subdit: *Immola* DEO *sacrificium laudis, & redde altißimo vota tua.* Huc item spectat illud Psalmi trigesimi noni commemoratum à Paulo in capite decimo Epistolæ ad Hebræos: *Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt.* Deinde, si DEVS esset corporatus, delectaretur vtique templorum amplitudine & magnificentia, altarium opulentia, crebritate hostiarum, luminum splendore, cantus modulatione, odoramentorum suauitate: sed quia spiritus est, hæc ipsa sibi vult spiritualiter magis quàm corporaliter exhiberi. Templum DEO gratissimum, est animus ipse hominis; altare, cor contritum & humiliatum; victima, corporis mortificatio, suique abnegatio; lumina, fidei & scientiæ DEI rerúmque diuinarum claritas; cantica, diuinæ laudes, mente pura celebratæ; odoramenta, piæ ac feruidæ precationes. Nec tamen illa corporalia & externa respuit & aspernatur DEVS, imò cõplacita ei sunt, si consociata fuerint cum interno cultu, & ad eũ, hominẽ excitent atque promoueant: & hac ratione sapienter instituta sunt in Ecclesia Catholica, & vtiliter à fidelibus obseruantur.

In Hæreticos externarum Ecclesiæ cæremoniarũ contemptores & oppugnatores. Nam quòd Hæretici nostri temporis ex hoc loco Ioannis, & ex hoc CHRISTI sermone argumentantur, vsum templorum & externarum cæremoniarum, esse Iudaicum magis quàm Christianum; sanè quàm inscitè argumentantur, & in eo falluntur ipsi hoc sentientes, falluntque alios, id ipsum eis credentes. Etenim, CHRISTVS non dixit, DEVM non esse adorandum in templis; sed indicauit, fore breui vt adoratio DEI, cultúsque, non vno tantùm templo Hierosolymitano, vt antea, circumscriberetur; sed per omnes mundi regiones atque gentes celebraretur: 36
Locus Malachiæ 1. de quo nempe extabat illud Malachiæ illustrissimum vaticinium:

Ab

Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Cyrillus certè Hierosolymitanus auctor est, domum illam, in qua CHRISTVS nouissimam cœnam egerat cum discipulis, & vbi Spiritum sanctum illi acceperant, quæ domus erat in monte Sion; Apostolos consecrâsse in Ecclesiam, primam scilicet tempore omnium Ecclesiarum. Nec verò dicens CHRISTVS, adorandum esse DEVM in spiritu, propterea damnauit adorationem quæ corporalibus fit cæremoniis; sed Iudaicam tantùm adorationem, internæ ac spiritualis adorationis penitus expertem. Et verò, ipse CHRISTVS non rarò in faciendis miraculis vsus est externis quibusdam cæremoniis erga DEVM, vt patet in miraculo multiplicationis panum, & suscitationis Lazari mortui, & illuminationis cœci nati, & in oratione quam in horto fecit ad Patrem.

Cyrillus Hierosolymitanus.

Primum templum ab Apostolis cõsecratum, quodnã fuerit.

Matth. 14. & Ioan. 6.
Ibid. 11.
Ibid. 9.
Matth. 26.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dicit ei mulier: scio, quia Messias venit, (qui dicitur CHRISTVS:) cùm ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia. Dicit ei IESVS, Ego sum qui loquor tecum. Ver. 25. 26. 27.

37 MAGNA erat illo tempore expectatio Messiæ: peruulgatum enim apud Iudæos tunc erat, instare iam aduentum Messiæ. Hoc autem facilè Iudæi coniectare potuerunt ex illo vaticinio Patriarchæ Iacob, quod in quadragesimo nono capite libri Genesis scriptum est his verbis: *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fæmore eius, donec veniat qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentium.* Quibus verbis significatum est, principatum & dominationem populi Iudaici mansuram penès eam ipsam gentem, nec transituram ad alienigenas, quoad Messias adueniret. Hoc autem vaticinium Iudæi videbant tunc impletum esse; primus enim alienige-

Quo tempore venit Christus, magnam eo tempore fuisse apud Iudæos, Messiæ aduentus vt iam instãtis expectationem.

Vaticiniũ Iacob de tempore aduentus Messiæ.

narum regnum Iudaicum tunc obtinuerat Herodes, quo regnante natus est CHRISTVS. Atque hæc de proximo iam tunc Messiæ aduentu opinio percrebuerat etiam apud Samaritanos; quam illi hauserant, vel ex vulgatis Iudæorum sermonibus; vel ex libris Moysi, in quibus erat illud vaticinium Iacob, quos libros de diuinis libris solos ipsi recipiebant. Verbum illud, *venit*, præsentis temporis est, significans, in proximo esse, iamque instare Messiæ aduentum. Quod autem adiungitur: *Cùm venerit, annunciabit nobis omnia*, satis indicat, Messiam allaturum hominibus amplissimam & clarissimam scientiam rerum diuinarum, & earum quæ homini conduceret ad æternam salutem, fœlicitatémque comparandam.

Cur Dominus tã apertè indicauit Samaritanæ & cæco nato se Messiã esse, & non itidẽ Iudæis.

Ioan. 9.

Dixit ei IESVS, *Ego sum qui loquor tecum.* Soli huic mulieri Samaritanæ ac peccatrici, & illi cœco nato quem Dominus illuminauit, & quem Pharisæi maledictis onustum ex synagoga eiecerunt, Dominus distinctè & expressè indicauit se Filium DEI & Messiam esse. Nam cùm Samaritana mulier dixisset, cùm Messias venisset, annunciaturum fore eis omnia; Dominus dixit: *Ego sum qui loquor tecum*, & cùm illi cœco nato dixisset Dominus: *Tu credis in Filium* DEI? & respondisset ille; *Quis est Domine vt credam in eum?* Dixit ei IESVS: *Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.* 38

At verò Iudæis vehementer Dominum vrgentibus, atque instantibus vt palam eis diceret, an ipse esset CHRISTVS, dicebant

Ioan. 10.

enim, *quousque animam nostram tollis? si tu es* CHRISTVS, *dic nobis palam.* Noluit Dominus hoc tam apertè & explicatè manifestare, quàm Samaritanæ & cœco. Nimirum, hi simplici & sincero & religioso animo id credituri erant: illi verò malitiosè ac perfidiosè id ipsum interrogabant; qualicùnque Domini responso abusuri ad eum calumniandum, & quocunque possent modo perdendum.

OCTA

OCTAVA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius. VER. 34.

ONSIDERET cum animo suo lector morem & studium CHRISTI Domini, quibuscum sermocinabatur, traducendi eos à cogitatione, sensuque, atque cura rerum corporalium & temporalium, ad meditationem & amorem rerum spiritualium & æternarum. Sicut igitur Samaritanam à siti & cupiditate aquæ corporalis auocauit ad desiderium aquæ spiritualis: ita deinde discipulis suis ad cibum corporalem inuitantibus eum, sermonem inseruit de cibo spirituali.

Vocabulum cibi ad significãdas res spirituales, per metaphoram vsurpatur decem modis in Sacra scriptura.

39 Vocabulum porrò *cibi* variè admodũ in diuina scriptura vsurpatur ad significandas res spirituales & diuinas. Primò cibi nomine significatur Regni cœlestis, æternæque felicitatis possessio: qua significatione vsus est Dominus cùm dixit discipulis suis, *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam, in regno meo.* Huc etiam illud pertinet quod Angelus Raphael dixit Tobiæ: *Ego cibo inuisibili, & potu qui ab hominibus videri non potest, vtor.* Secundò, cibi vocabulo significatur caro CHRISTI infra cap. 6. in illis verbis Domini, *caro mea verè est cibus.* Tertiò, significatur fides, siue credere in CHRISTVM sicut ipse dixit Iudæis: *Operamini cibum, qui non perit, sed permanet in vitam æternam: hoc est opus* DEI, *vt credatis in eum quem ille misit.* Quartò, designatur etiam nonnunquam cibi vocabulo profundior quædam, exactiorque rerum spiritualium & diuinarum cognitio, & spiritualis quædam perspicacia discernendi in omnibus rebus bonum à malo; secundùm illud Pauli ad Hebræos cap. 5. *Perfectorum est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali.* Quintò significatur nomine cibi gratia internæ conpunctionis, atque deuotionis erga DEVM, vt in Psalmo quadragesimo primo: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est* DEVS *tuus?* Sextò, Ver-

Luc. 22.
Tob. 12.
Ioan. 6.

bum DEI, & præcipuè cœlestis sapientia, sicut in capite decimo quinto libri Ecclesiastici scriptum est: *Cibabit illum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum.* Septimò, ingens afflictio & tribulatio, vt in Psalmo septuagesimo nono: *Cibabis nos pane lacrymarum & potum dabis nobis in lacrymis in mensura: Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos.* Octauò, ipsa DEI iustitia, complectens omnem virtutum profectum, vt apud Matthæum cap. 5. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Nonò, obsequium voluntatis DEI & obseruantia mandatorum eius, vt in hoc loco: *Cibus meus est vt faciam voluntatem eius qui misit me:* Et Dauid in Psalmo decimo octauo, & centesimo decimo octauo dixit, eloquia & mandata DEI esse dulciora sibi super mel & fauum. Decimò, effectio bonorum operum, prout sunt merita vitæ æternæ, significantur nomine cibi; secundùm quam significationem intelligere oportet illud quod scriptum est in capite decimo quarto libri Ecclesiastici: *Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum.* nimirum, qui sunt apud inferos, siue in purgatoriis pœnis, siue qui olim erant in limbo, extra statum sunt & erant operandi quidquam meritoriè.

Aliter bene agere erat cibus Christo, & aliter est nobis.

Cæterùm animaduertere hoc loco lectorem conuenit, aliter 40
obsequium voluntatis DEI, & mandatorum eius obseruantiam dici cibum esse nobis, & aliter fuisse cibum CHRISTO. Etenim, cibus quatuor præstat in nobis: resarcit enim & reficit humorem consumptum à calore naturali, debilitatē subleuat, roboratq; vires auget; & comedentem recreat & delectat: & ob has quatuor proprietates obseruātia diuinæ voluntatis & perfectio bonorum operum appellatur in nobis cibus. In CHRISTO autem eadem ista res vocatur cibus non nisi propter vltimam de supradictis quatuor proprietatem: CHRISTVS etenim nullam gratiæ vel amissionem vel diminutionem, vel etiam accretionem vnquam habuit; quippe qui ab initio suæ conceptionis consummata & immutabili præditus fuit gratia; & secundùm partem superiorem animæ suæ, comprehensor fuit atque beatus.

Quid sit hoc loco opus Dei, quatuor interpretationes.

Quod autem proximè adiecit Dominus *Et perficiam opus eius*, ita 41
quidam interpretantur, vt diuersum quid esse putent ab eo quod dixerat,

dixerat, *Vt faciam volutatem eius qui misit me*, & Theophylactus quidem atque Euthymius per opus DEI significari putant legem DEI, quæ sine CHRISTI gratia & infirma, & inanis, & imperfecta, &, vt oportet, inobseruabilis est; CHRISTVS autem & legem impleuit, & implendi eam nobis quoque virtutem dedit. Quocirca Paulus profitetur, se prædicando fidem supra legem, non destruere legem, sed eam magis statuere ac firmare. Alij opus DEI interpretantur ipsum hominem, qui singulari quadam eximiaque ratione nominari solet in sacra scriptura opus manuum DEI: Homo autem propter peccatum remanserat admodum imperfectus; ad quem vsquequaque perficiendum CHRISTVS venit in mundum. Nonnulli opus DEI intelligunt ipsum mundum, qui per Incarnationem CHRISTI deificato homine, qui est paruus quidam mundus, totus etiam ipse mundus perfectus est; & renouatio mundi consequens glorificationem hominũ quæ post resurrectionem futura est, effectus est ipsius gratiæ CHRISTI.

Theophylact. *Euthymius.* *Ad Rom. 3.*

42 Sed vero similius fit, eandem rem esse significatam per illud, *vt faciam voluntatem eius qui misit me*, atque hoc, *& perficiam opus eius.* Hæc enim fuit voluntas DEI, vt CHRISTVS perficeret opus, quod DEVS Pater ei dederat ab ipso perficiendum. Hoc autem opus fuit, manifestare ac testificari mundo veritatem DEI; & per mortem suam saluare genus humanum, à seruitute peccati, potestateque Diaboli, ac reatu mortis æternæ vindicans ipsum. De illo dixit CHRISTVS Pilato: *Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* De hoc autem etiam ipse dixit: *venit filius hominis saluum facere quod perierat.* Et alio loco dixit, se non venisse vt iudicet mundum, sed vt mundus saluetur per ipsum. De hoc opere loquebatur CHRISTVS, cùm orans Patrem dixit: *Opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam.* Et in Cruce iam moribundus dixit: *consummatum est.* Discant itaque prædicatores Euangelici & CHRISTI sectatores, hoc vnum esse debere opus eorum, hoc præcipuum negotium, in hoc vno gerendo, tractando, conficiendoque, omni studio & cura, omniq; corporis pariter atque animi contentione occupari & versari eos oportere, vt veritatem doctrinæ Euãgelicæ, CHRISTI & Apostolorum modo, prædicent hominibus, eorúmque procurandæ

Quodnã fuit opus Dei, quod perfecturus erat Christus. *Ioan. 18.* *Luc. 19.* *Ioan. 3.* *Ioan. 17.* *Ioan. 19.* *Documẽtum pertinens ad prædicatores Euangelicos.*

curandæ ſalutis, ſtudioſiſſimè, & diligentiſſimè inſiſtant; ea re, non ſecus delectati, ac cibo ipſis ſuauiſſimo, maximéque ſalutari, atque neceſſario.

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Ver. 35. Nonne vos dicitis quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? ecce dico vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem.

Hunc ſermonem Chriſti cum Samaritana, circa menſem Ianuarij eſſe habitum.

EX hoc loco coniecturam minimè dubiam facere 43
licet, quo anni tempore CHRISTVS ſermonem hunc habuerit cum illa muliere Samaritana; nimirum circa menſem Ianuarij. Significatur enim verbis ſuprà commemoratis, ab eo tempore, quatuor menſibus abfuiſſe tempus meſſis: in Palæſtina verò regione ſcilicet calidiore quàm eſt Italia, meſſis fiebat inter Paſcha & Pentecoſtem, id autem eſt, circa menſem Maij, vt ex vigeſimo tertio capite Leuitici, & trigeſimo quarto Exodi facile eſt cognoſcere.

Quid ſignificet nomẽ meſſis in Sacra ſcriptura.

Nomine porrò meſſis ſignificatur hoc loco Fidelium collectio 44
& congregatio in Eccleſiam DEI; cuius meſſores fuêre Apoſtoli, aliique prædicatores Euangelici, eorúmque omnium princeps CHRISTVS Dominus: qui falce prædicationis promptos hominum animos, ab infidelitate in qua nati & nutriti fuerant, reſecantes, in horreum DEI congregauerunt: idque paruo ſæpe negotio, vt manifeſtum fuit in conuerſione horum Samaritanorum, & in duabus primis Petri concionibus, ab eo ſtatim poſt Spiritus ſancti aduentum habitis. (*Act. 2. & 4.*) Secundùm eandem quoque ſignificationem vocabulo meſſis vſus eſt CHRISTVS cùm dixit: *Meſſis quidem multa, operarij autem pauci: rogate Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.* (*Matth. 9. Et Lucæ 10.*) At verò idem apud Matthæum cap. 13. eodem vocabulo meſſis vſus eſt ad ſignificandam collectionem electorum futuram in conſummatione ſæculi, & ab Angelis congregan-

gregandam, & in horreum regni cœlestis inferendam, cuius messis Angeli futuri sunt messores. Rectè profectò tempus vtriusque aduentus Domini, similitudine messis designatur: messis enim in consummatione frugum & fructuũ fieri solet: & vterque CHRISTI aduentus in consummatione temporis factus est; prior quidem, in consummatione temporis à DEO præfiniti, secundùm illud Pauli; *Vbi venit plenitudo temporis, misit* DEVS *Filium suum, &c.* vt præparati homines per imperfectiorem Mosaicæ legis doctrinam, facilè per Euangelicam prædicationem colligerentur in horreũ Domini, quæ est Ecclesia CHRISTI. Posterior autem aduẽtus CHRISTI fiet in consummatione sæculi: & sicut idoneum messi faciendæ tempus contingit ob præsentiam solis feruidè calefacientis terram; ita messis spiritualis ex præsentia solis iustitiæ, qui est CHRISTVS Dominus, fieri debebat.

Ad Galat. 4.

45 Illis autem verbis, *Videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem*: demonstrauit Dominus exemplo Samaritanorum, qui propter vnius mulierculæ de CHRISTO testimoniũ, & biduanam dumtaxat Domini apud eos mansionem, tanta facilitate & alacritate, tantoque numero ad DEVM conuersi sunt; demonstrauit, inquam, Dominus eorum exemplo promptissimos fuisse id temporis hominum animos, & paratissimos ad percipiendam doctrinæ Euangelicæ veritatem; vt paruo labore prædicantium ad veritatis & salutis perceptionẽ adduci possent. Hanc igitur gentium promptitudinem, & quasi maturitatem quãdam accipiendæ fidei Euangelicæ, qui nouit omnia, cognoscens Dominus, propterea dixit, fuisse tunc regiones albas ad messem. Sed illa maior tunc in gentibus præparatio & habilitas ad Fidem non proueniebat ex ipsarum virtutibus & meritis, quasi tunc meliores fuissent homines quàm vnquam fuerant antea; sed ex æterna DEI prædestinatione, qui multos tunc per omnes gentes habebat electos, quos deinceps vocaturus erat ad fidem, tam abundantem illis gratiam conuersionis impertiens, vt maxima facilitate ad veritatem fidei & doctrinæ Euangelicæ amplexandam essent perducendi. Triplicem verò messorum huius messis fore fructum, indicauit hoc loco Dominus. Primum, quia illi sibi mercedem in metendo acquirent magnam: alterum, quia fructum cogregabunt in vitam æternam,

Tẽpore Christi & Apostolorum erant gentes magis paratæ ad fidẽ & salutẽ percipiẽdam quã fuerãt antea.

quod pertinet ad gloriam & gaudium cœlestis ciuitatis & curiæ: tertium, quia ingens ei qui seminauit gaudium afferent, videnti, suum in seminando laborem, nequaquam optato fructu esse frustratum.

DECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.

Super illis etiam verbis:

Ipse IESVS testimonium perhibuit, quia Propheta in Patria sua honorem non habet.

LLOS, qui antea laborauerant, & in quorum labores introierunt Apostoli, Beatus martyr Irenæus intellexit fuisse sanctos Patriarchas & Prophetas veteris Testamenti: sic enim in quadragesimo secundo capite libri quarti aduersus Hæreses scriptum reliquit: cùm vnus esset Abraham in semetipso: præfigurabat tamen duo testamenta, in quibus alij quidem seminauerunt, alij verò messuerunt: in hoc enim (dixit Dominus) sermo est verus, quoniam alter quidem est qui seminat populus, & alter qui metet; vnus autem DEVS præstans vtrisque quæ sunt apta, semen quidem seminanti, panem verò ad edendum metenti: quemadmodum alter quidem est qui plantat, & alter qui adaquat: vnus autem qui dat incrementum DEVS. Seminauerunt sermonem de CHRISTO Patriarchæ & Prophetæ, demessuit autem Ecclesia CHRISTI, hoc est, fructum percepit. Propter hoc & illi orabant habere cupientes tabernaculum in Ecclesia, Ieremia dicente, *Quis dabit mihi in deserto habitationem nouissimam?* vt & qui seminat, & qui metit, simul gaudeant in CHRISTI regno, qui omnibus adest, de quibus ab initio bene sensit DEVS, attribuens adesse eis verbum suum. Si quis igitur intentus legat Scripturas, inueniet

46

Irenæus. *Ioan.4.* *1.Cor.3.* *Ierem.9. Iuxta 70. Interpretes.*

inueniet in eisdem de CHRISTO sermonem, & nouæ vocationis præfigurationem. Hactenus verba fuere Irenæi. Et hanc quidem interpretationem & sententiam Irenæi, plerique huius Euangelij explanatorum secuti sunt: illos, in quorum labores introierūt Apostoli, affirmantes fuisse sanctos Prophetas veteris testamenti, qui Hebræo in populo diuinis rebus imbuendo atque informando vehementer laborauerunt atque desudarunt.

47 Fuit porrò laboris eorum multiplex causa. Prima causa: quòd Iudæi, ob animum rudem & carnalem, ægre dociles & capaces erant rerum spiritualium & diuinarum. Secunda causa; quòd difficillimè contineri poterant in cultu veri DEI, quòd essent ad Idololatriam propensissimi. Tertia causa: cùm essent duræ ceruicis, & incircumcisi cordis, vix sub iugum diuinæ legis subiici, & ad virtutum, bonorúmque operum studium, cultúmque adduci poterant. Quarta causa: laborem augere solet paruitas fructus, qui eo labore percipitur; Prophetæ autem perexiguum magni laboris sui fructum capientes, ingenti tristitia & dolore afficiebantur: contrà verò, spes vberioris prouentus, copiosíque fructus percipiendi, & iam percepti gaudium, maiorem in modum imminuit laborem, omnésque molestias abstergit. Quinta & vltima causa: quia eò maior est labor hominis, quò minùs DEI gratia iuuatur: DEVS autem in veteri testamento parcius gratiam suam hominibus largiebatur, abundantem eius donationem, & tanquam effusionem reseruans tempori noui testamenti & legis Euangelicæ. Quocirca tunc laboriosior erat hominum conuersio ad DEVM: similis nimirum nauigationi, quæ secundi venti flatu parum iuuatur, & laboriosa remigatione fieri debet. In tempore autem legis Euangelicæ copiosior gratia & prædicatoribus Euangelij ad conuertendos ad DEVM homines; & ipsis hominibus vt se se ad DEVM conuerterent, fidémque CHRISTI & religionem acciperent, data est: similiter, vt qui & secundis ventis adiuti, simul etiam remigatione vsi, magna facilitate & velocitate, felicitatéque nauigant: Non igitur mirum est, Apostolos minùs laborantes, maiorem tulisse fructum. Nec verò, quia plus laborauerunt Prophetæ quàm Apostoli, propterea existimandum est, maius illorum fuisse meritum & præmium; non enim magnitudo meriti & præmij

Quinq; causæ, cur Prophetæ plus laborauerint.

Nō quia maior fuit Prophetarū labor quā Apostolorū, propterea quoque putādum est, maius fuisse illorum meritum & præmium.

Mm 2 princi

principaliter æſtimari debet ex magnitudine laboris, ſed ex magnitudine gratiæ DEI & charitatis, qua homo laborat propter DEVM.

Cur Propheta ferè honoratus non ſit in patria ſua, duæ cauſæ redduntur.

Super illa ſententia Domini: *Propheta in patria ſua honorem non* 48
habet: quam ſententiam alij quoque tres Euangeliſtæ referunt, Matthæus cap. 13. Marcus 6. Lucas 4. quæri dignum eſt, vnde accidat, vt Propheta, vt plurimùm: ſic enim hoc intelligi debet, non honoretur in patria ſua? ſed huius rei duplex cauſa reddi poteſt. Altera, eſt mutua ciuium inuicem æmulatio, & inuidia, indignè ferentium, aliquem de ſuis, vel aliqua re, vel multis rebus æqualem ipſis, aut etiam inferiorem, præcellere ipſos honore, gloria, laude virtutis vel ſapientiæ, & nominis celebritate. Sanè, Nazaræi, qui ciues CHRISTI habebantur, nihil in eo niſi humile & abiectum conſiderabant, ætatem iuuenilem, paupertatem ipſius & parentum, vilitatem artis fabrilis, quam ipſe, & qui pater eius putabatur Ioſeph, exercebant, & quòd litteras non didiciſſet. Altera cauſa eſt, quòd nimia conſuetudo & familiaritas adducere ſolet homines in contemptum aliorum: vitiis, quæ priùs dum erant ignoti & abſentes latebant, enoteſcentibus, nec præſentia, vulgatæ de illis famæ reſpondente. Quo fit, vt longinqua, & externa, & priùs ignota, & rara, licèt per ſe minoris pretij ſint atque dignitatis, apud homines tamen maiorem ſæpe honorem & pretium habeant, quàm proxima, & domeſtica, & vſitata.

Cur doctor & prædicator verbi Dei, apud eos, à quibus ipſe contemnitur, docere ac prædicare nō debeat.

Ioan. 8.

Verùm, dicet fortaſſe quiſpiam, non propterea CHRISTVM 49
in patriam ſuam ire prætermittere debuiſſe, quòd ſciret, ſe ibi non eſſe honorandum; non enim ipſe humanas laudes & honores aucupabatur, cùm ipſe dixerit, *ego gloriam meam non quæro*. Sed reſpondendum eſt, CHRISTVM non ſua cauſa, ſed ob dignitatem & vtilitatem verbi DEI, itione in patriam ſuam ſuperſediſſe. Etenim, ferè accidit, vt cùm doctor & prædicator verbi DEI contemnitur, etiam doctrina & prædicatio eius deſpiciatur; ad nihil profectò aliud proficiens, quàm vt ſui contemptores, maioris culpæ, grauioriſque ſupplicij reos faciat. Admonet etiam nos Sapiens, ne ſermonem effundamus, vbi non eſt auditus: & Dominus præcipit, ne ſanctum demus canibus, neue margaritas proiiciamus ante porcos.

Eccl. 32.
Matth. 7.

VNDE

VNDECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. VER. 46.

50 VIDETVR Latinus interpres Græcè legisse *basilíscos*: quod Latinè significat *regulum*, siue *paruum regem*: at Græci libri, qui nunc extant, & qui fuerunt tempore B. Hieronymi habent *basilicos*, quod sonat *regium* vel *regalem*: & hanc lectionem sequitur B. Hieronymus super capite sexagesimo quinto Esaiæ. Sed cur iste appellabatur regulus siue regius? an quòd esset stirpe & cognatione regia clarus? an quòd esset de præcipuis ministris, in ea regione, vel Cæsaris, vel Herodis? nam etsi Herodes, qui tunc erat, nomen regis non haberet, sed Tetrarchæ, habuit tamen in Galilæa potentiam & dignitatem similem, reginam & Archelaum eius fratrem simílique dignitate præditum. Matthæus cap. 2. dixit regnasse in Iudæa. An quòd esset de primariis aulæ regiæ, quales nos (ait supradicto loco Hieronymus) appellare solemus Palatinos? An quòd Græci eo vocabulo interdum designent quiduis valde magnificum & splendidum, & rege dignum? & ille fortasse potentia, dignitate, opulentia perinsignis in ea regione erat: quibus rebus fortasse confisus, non dubitauit Dominum rogare atque vrgere vt secum descenderet in ciuitatem Capharnaum, ad sanandum filium suum.

Quid significet nomen reguli.

Hieronymus.

Hieronymus.

51 Illud præterea in dubium vertitur; an ille regulus fuerit gentilis, an Iudæus. Gentilem fuisse non obscurè significat Hieronymus in eo, quo dixi loco, & Cyrillus in libro secundo commentariorum in Ioannem cap. 122. Sed CHRISTVS Iudæis exprobrare solet idē, quod huic regulo dixit; *Nisi signa & prodigia videritis, nō creditis*, & Paulus ait, Iudæos signa petere. Caietanus putat, istum regulum fuisse proselytum, nimirum gentilem Herodis, qui oriundus erat non ex Iudæis, sed partim ex Idumæis, partim ex Arabibus. B. Thomas tradit, istum regulum interfuisse nuptiis in Cana Galilææ

Fuerit ne regulus ille gētilis an Iudæus.

Hieronymus.

Cyrillus.

Ad Cor. 1.

Caietanus.

B. Thomas.

Ioan.2. leæ factis, & ex eo miraculo, quod inibi fecit CHRISTVS, ſpem concepiſſe, filium ſuum à CHRISTO ſanari poſſe. In hiſtoria Scholaſtica in capite quinquageſimo nono hiſtoriæ Euangelicæ, proditum eſt, hunc regulum fuiſſe Iudæum; quod mihi ad veritatis ſimilitudinem videtur eſſe propenſius.

Hiſtoria Scholaſtica.

DVODECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER.48. Dixit IESVS ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis.

De tribus rebus neceſſarijs ad perſuadendam hominibus Fidem CHRISTI: *quibus rebus adhibitis, qui non accipiunt fidei doctrinam, ſunt inexcuſabiles: & primò de neceſſitate interioris auxilij* DEI *ad credendum.*

ET ſi Dominus cum ſolo Regulo loquebatur, eius reſpondens petitioni: numero tamen plurali vſus eſt, 52
quòd ſuam hanc reprehenſionem communem eſſe volebat illi cum aliis Iudæis: præſertim autem cum ciuibus eius Capharnaitis: exaggerans nimirum incredulitatem eorum, comparatione Samaritanorum, quorum multi ſine miraculis tam facilè, támque breui tempore ad Fidem amplexandam adducti eſſent: iſti verò non vnum, ſed multa petebant ſigna: nec ſigna tantum, ſed etiam prodigia: nec audire tantum, ſed videre volebant. Inter ſigna porro & prodigia Theophylactus & Euthymius huiuſmodi ponunt diſcrimen; quod ſignum ſit miraculum non reſpectu facti, ſed reſpectu modi faciendi, vt ſanare febrim, aliόſque morbos; nam id etiam per artem medicinæ, & naturales medicamentorum facultates efficitur; At facere id ſolo tactu, vel ſolo etiam verbo, miraculum eſt excedens & naturalem, & humanam virtutem: prodigium autem eſt miraculum tam ratione facti, quàm ratione modi faciendi, omnino exuperans omnem & hominum & naturæ virtutem: huiuſmodi fuere illa miracula ſolis curſum

An diſcrimen aliquod ſit inter ſigna & prodigia. Theophylact. Euthymius.

ſum ſiſtere, quod fecit Ioſue, vel retrò agere, quod per Eſaiam factum eſt: & mortuos ad vitam reuocare: ſicut fecit Eliſæus; vel tonitrua & fulmina in aëre concitare, quod à Samuele: vel deuocare ignem de cœlo, quod ab Elia factum legimus. At enim, tale hoc diſcrimen inter ſigna & prodigia perpetuò in Scriptura non ſeruatur, ſed vtrunque vocabulum ſine vllo ſignificationis diſcrimine ſæpe vſurpatur: & ſigna quidem non rarò generatim ſumuntur pro quolibet & quantolibet miraculo & prodigio; & interdum ponitur vox, *ſigni*, pro maximo prodigio, vt apud Eſaiam cap.7. maximum illud prodigium, *Ecce Virgo concipiet & pariet filium*: Vocabulo, *ſigni*, appellatur: & Paulus dixit, Iudæos ſigna petere, & ipſi petebant à Domino ſigna de cœlo: haud dubiè non quælibet ſigna, ſed maxima petentes prodigia.

53 Hæc Domini ſententia inuitat nos, vt quæſtionem illam tractemus, An Fides CHRISTI ſine miraculis poſſit homini ita prædicari & probari, vt ſi eam ille non accipiat, ſit planè inexcuſabilis? Principiò, illud ſcire hoc loco conuenit, tria concurrere ad Fidem animis hominum inſerendam: horum trium primum eſt interius auxilium DEI illuminantis mentem, & inclinantis voluntatem hominis ad conſentiendum prædicationi Fidei: Alterum, eſt ipſa prædicatio, & explicatio eorum, quæ homini credenda ſunt: tertio in loco ſunt miracula, quibus prædicata Fides comprobatur; quæ quidem probatio, cùm ſit ſupernaturalis, bene congruit Fidei, quæ eſt donum ſupernaturale. Harum trium rerum prima ſimpliciter neceſſaria eſt ad credendum: vt enim quiſquam ſine ſpeciali DEI auxilio ita credat, vt credere opus eſt, fieri nequaquam poteſt; quod ſatis liquet ex illis diuinæ Scripturæ ſententiis: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum: & omnis, qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me.* Huc etiam pertinent illa: *Fides donum DEI eſt: & vobis datum eſt, non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini; & miſericordiam cõſecutus ſum, vt ſim fidelis.* Huius autem rei cauſa & ratio eſt huiuſmodi: obiectũ fidei Chriſtianæ omnino ſuperat captum humanæ mentis, nec ſenſuum iudicio, nec experimentorum exploratione comprehendi poteſt: multis etiam rebus, & celebratis vbique gentium doctrinis Philoſophorum aduerſatur; repugnat item naturalibus hominum appetitionibus

Quam ſit neceſſarium homini ad credendum, Dei auxiliũ mouentis eum interius.

Ioan.6.

Ad Epheſios 2.

Ad Phil.1.

1.ad Cor.7.

titionibus & propensionibus; naturales dico, non quas habuisset natura hominis recta & integra, sicut à DEO creata à principio, est, sed quas habet natura hominis per originale peccatum vitiata. Deinde, assensus fidei Christianæ non qualiscunque esse debet, sed cùm Fides nitatur DEI reuelantis auctoritate, omnium certissimum atque firmissimum esse eum oportet; firmiorem nempe, quàm qui nascitur ex euidentia obiecti, vel per sensus, vel per intellectum cogniti; & pro cuius confessione ac defensione paratus esse debet, quisquis ritè ac dignè credit, quiduis pati & qualemcunque mortem oppetere. Sicut igitur nec potest ferrum ad magnetem accedere, nisi virtute eius affectum, & tractum; nec terrenus vapor in sublime tolli, nisi cœlesti virtute tenuatus & calefactus; nec solem intueri, sine eius luce possumus: ita nemo Fidem, vt par est, accipere potest non antè speciali auxilio DEI adiutus. Ob huius profectò auxilij, saltem efficacis, defectum, ea-
Act. 17. dem Pauli prædicatio Athenis facta, à plerisque irrisa & explosa est; ob eiusdem verò auxilij diuini efficaciam, à Dionysio Areopagita, & à muliere Damari, & quibusdam aliis approbata & recepta est, nec solum infideli homini opus est auxilio DEI ad credendum, sed etiam fidelibus & iustis ad explicatè credenda noua Fidei dogmata, vt manifestum est ex illis verbis, quæ scripta sunt in
Locus Act. 16. Actis Apostolorum cap. 16. *Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria, ciuitatis Thyatirenorum, colens* DEVM, *audiuit, cuius Dominus aperuit cor intendere ijs quæ dicebantur à Paulo.*

Quàm sit necessaria homini ad credendum prædicatio & expositio doctrinæ fidei.

Altera res, quæ necessariò requiritur ad credendum, est doctrinæ fidei prædicatio, & eorum quæ credenda homini sunt explicatio: & huius rei necessitatem satis indicauit Paulus illis verbis, quæ sunt in capite decimo Epistolæ ad Romanos: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum* CHRISTI: *quomodo autem audient sine præ-* 54
Ioan. 15. *dicante?* & Dominus ipse dixit de Iudæis: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Qua etiam de causa Dominus post suam resurrectionem misit discipulos suos in vniuersum mundum, vt Euangelium prædicarent omni creaturæ, & docerent omnes gen-
Marc. vlt. tes, sicut à Matthæo & Marco scriptum est. Nimirum, Christianæ
Matth. vlt. fidei mysteria nullo alio sensu quàm auditu, in animos hominum penetrare,

penetrare, atque in eorum notitiam deuenire possunt: est itaque humana prædicatio & expositio doctrinæ fidei ad credendum homini necessaria secundùm viam ordinariam: nonnunquam enim per extraordinariam & singularem quandam diuinæ prouidentiæ rationem, fides tradita est quibusdam nullo prædicante & docente eos homine, sed per diuinam reuelationem: quod quidem B. Paulus de se ipso testatur ita scribens in primo capite Epistolæ ad Galatas: *Notum vobis facio, fratres, Euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici: sed per reuelationem* IESV CHRISTI.

DECIMA TERTIA DISPVTATIO.

De tertia re, quæ concurrit ad probandam homini fidem CHRISTI, *hoc est de miraculorum effectione; & an ea res sit omninò & semper necessaria?*

55 TERTIA res, quæ concurrit ad tradendam fidem hominibus, est miraculorum effectio; sanè quàm conueniens probatio persuasioni fidei, eiúsque perceptioni maximè conducens. Legimus in decimo quarto capite libri Exodi, Hebræos viso miraculo transitus ipsorum per mare rubrum, & submersionis in eo mari Ægyptiorum, timuisse Dominum, & credidisse DEO & Moysi famulo eius: Hæc sunt verba Scripturæ: *Timuit populus Dominum: & crediderunt Domino, & Moysi seruo eius.* Illa quoque vidua, cuius filium Elias excitauit à mortuis, viso eo miraculo dixit: *Nunc in isto cognoui quoniam vir* DEI *es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est.* Et Israelitæ, viso miraculo, quod fecerat Elias in mõte Carmeli, crediderunt: sic enim ait Scriptura; *Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait, Dominus ipse est* DEVS, *Dominus ipse est* DEVS. Et ideò de Iudæis dixit Dominus; *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Et ante Passionem suam mittens discipulos suos ad prædicandum Euangelium in ciuitatibus Iudæorum, dedit eis potestatem faciendi miracula.

3.Reg.cap.17.

3.Reg.18.

Ioan.15.

Mar. cap. vlt. Et de illis ad prædicandam fidem CHRISTI per vniuersum orbem terrarum dispersis scripsit Marcus: *Illi verò profecti, prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.*

At enim, licèt ita ferè accidat, & plerique per miracula adducti 56
sint ad credendum, & vbique terrarum hac ratione plantata sit CHRISTI fides, Ecclesiaque fundata: attamen etiam sine miraculis CHRISTI fides ita probari potest homini vt nō possit eam sine culpa reiicere, atque eam reiiciens, sit apud DEVM inexcusabilis atque dānabilis. Quatuor enim sunt hominū genera, quibus fides CHRISTI prędicatur; aut enim sunt gentiles, aut Iudæi, aut Hæretici, aut Catholici. Gentiles sine miraculis conuinci possunt, Christianam fidē esse veram, euidenterq; credibilem, his quinque rationibus. Prima ratio: Demōstrari euidenter potest, quaruncunque gentium leges, & religiones circa cultum diuinum esse vanas, & falsas, & absurdas, & quasdam etiam obscœnas. Etenim, dij gentium erant vel animalia, vt apud Ægyptios; vel corpora ratione sensuque carentia, vt apud Chaldæos cœli & Astra; vel homines natiui & mortales, vt apud Græcos Saturnus, & Iuppiter, & Mercurius; vel simulacra siue hominum, siue animalium, aliarúmue rerum; de quibus simulacris lepidissimè sanctus Rex & Propheta Dauid illud cecinit: *Simulacra gentium argentum & aurum; os habent & non loquentur; oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo.*

Quinque rationes, quibus fides Christi etiā sine miraculis, euidenter probari Gētilibus possit.

Quales erant dij gētium & qualis apud eas cultus suorum deorum.

Locus Psalmi 113.

Denique dij gentium erant Dæmones, qui variis fallaciis deceptos homines ad sui cultum adduxerant. Cultus præthereà diuinus apud gentiles vel erat perobscœnus, vt in Sacris Priapi; vel erat furibundus & insanus, vt in Bacchanalibus & Lupercalibus; vel immaniter crudelis, vt in Sacris Saturni & aliis quibusdam, in quibus viuus homo mactabatur, atque immolabatur. Hanc primam rationem copiosè, luculentéque tractarunt Iustinus Martyr, Clemens Alexandrinus, Origenes, Tertullianus, Arnobius, Eusebius, Lactantius, Cyrillus, Theodoretus, in libris, quos scripserunt aduersus Religiones gentium, & B. Augustinus in libris de ciuitate DEI.

Qui authores antiqui scripserint de vanitate & falsitate legū & Religionum, quæ erāt apud gentes.

Secunda

Quas res expressè tradat doctrina fidei Christiana, necessarias cognitu cuiuis homini ad bene viuẽdum.

57 Secunda ratio: Lex & Religio ac disciplina Christiana certissimè & clarissimè tradit ea omnia, quæ cuiuis hominis necessarium est bene cognita & certa habere ad bene viuendum: exempli causâ, de ipso DEO, de anima ipsius hominis, de vltimo eius fine, de modo eum finem assequendi. Docet enim hominem de DEO, ipsum esse virtutis ac potentiæ infinitæ, esse agens liberum, omnia intelligere atque infallibili prouidentia gubernare, esse misericordem pariter atque iustum, esse inspectorem omnium, quæ homines agunt, & loquuntur, & cum animis suis cogitant, eorúmque arbitrum esse ac Iudicem, cuique hominum pro eius meritis vel supplicia, vel præmia summa æquitate dispensantem: de anima verò rationali docet, ipsam esse immortalem, & suam cuique homini propriam, & à DEO creatam de nihilo, infusámque corpori, libero pollentem arbitrio, capacémque æternæ beatitudinis; quam tamẽ beatitudinem sine DEI auxilio & gratia nullus mortalium adipisci possit. Vltimum denique hominis finem docet, post hanc vitam esse in clara DEI visione ac fruitione positum; fore etiam in consummatione sæculi corporum, in iustis & sanctis viris resurrectionem ad vitam immortalem & beatam.

58 Tertia ratio: dẽmonstrari potest summa honestas, & integritas fidei & religionis Christianæ, & magna eius congruentia cum recta ratione. Nihil enim illa falsi continet; & licèt quædam doceat, quæ superant captum humanæ mentis, nihil tamen tradit quod sit contrarium & repugnans rectæ rationi, nihilque præcipit, aut etiam permittit, quod vel vmbram tantùm, aut speciem aliquam habeat turpitudinis, quin summam à sui cultoribus exigit honestatem atque sanctimoniam. Quarta ratio: Tanta est legis Christianæ integritatis & puritatis atque sanctitatis præstantia, vt qui ad normam eius vitam suam, actionésque conformant & dirigunt, hi euadant ómnibus, etiam ipsis gentilibus, valde amabiles, & venerabiles, & admirabiles. Enim verò, in solo Christianismo reperire licet opera quædam virtutum excellentissima, & quæ appellantur Heroica, vt apud gentiles insolita & propemodum inaudita, ita apud Christianos omni tempore vsitata; huiusmodi sunt, perpetua virginitas, voluntaria paupertas, renuntiando bonis omnibus temporalibus quæ possidentur; voluntarium & perpetuum

Quatuor genera Heroicarum virtutũ & operum in Christianismo.

iugum obedientiæ sub aliorum hominum imperio, & voluntarium martyrium pro confessione fidei CHRISTI, ac legis eius obseruatione, morte quamuis atrocissima libenter suscepta. Et hæc quidem in Christianismo reperiuntur, non in vno aliquo tantum tempore, sed in omni tempore; neque in vna tantum aliqua regione & gente, sed per omnes mundi regiones & gentes, vbicunque viget obseruantia Christianismi; neque in vno aliquo genere vel statu hominum, sed in omni hominum conditione, ætate, sexúque; neque ad breue aliquod tempus, sed ab exordio religionis Christianæ ad hodiernam vsque diem.

Quinta ratio: Quæ docet doctrina Christianæ fidei de CHRI- 59
STO, ea omnia multis retrò sæculis tum à Prophetis Iudæorum, tum à Sybillis vatibus gentium celebratissimis prænuntiatū est, ita prorsus euentura fore, vt suo quæque tempore contigerunt. Quæcunque enim in Christianismo gesta sunt, & prædictum fuerat ab illis esse gerenda; & quæ prædixerunt illi gerenda esse, ea planè gesta & completa sunt in Christianismo. Hanc rationem siue argumentationem esse prævalidam, firmari etiam potest auctoritate *Augustinus.* B. Augustini, qui non aliud esse putat valentius argumētum quàm hoc ad conuincendos gentiles & aduersarios Christianæ fidei, & ad eius fidei cultores in ea fide fulciendos, atque confirmandos. Augustini verba ex capite quadragesimo septimo libri decimi octaui de ciuitate DEI hæc sunt: Nihil est firmius ad conuincendos quoslibet alienos, si hac de re contenderint, nostrósque fulciendos, si rectè sapuerint: quàm, vt diuina prædicta de CHRISTO proferamus, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus: quibus Iudæis auulsis de sedibus propriis, & propter hoc testimonium toto orbe dispersis, CHRISTI vsque quaque credit Ecclesia. Hæc Augustinus. His itaque quinque rationibus demonstrari potest, doctrinam fidei CHRISTI etiam sine miraculis, probari genti- *Act.17.* libus posse. Sanè, plurimi Samaritanorum, sine vllis miraculis, CHRISTÓ apud eos biduo commorante crediderunt in eum: & Paulo Athenis prædicante, Dionysius Areopagita, & Damaris, & quidam alij crediderunt in CHRISTVM.

DECI

DECIMA QVARTA DISPVTATIO.

Quemadmodum Iudæi sine miraculis conuinci queant, vt doctrinam fidei CHRISTI *veram esse fateri cogantur.*

60 IVDÆIS autem veritas doctrinæ fidei CHRISTI, sine miraculis potest euidẽter his rationibus probari. Prima ratio: Probari hoc potest manifestis Sacræ scripturæ veteris Testamenti testimoniis, quæ Iudæi, non tantùm vt vera approbant, sed etiã vt diuinitus ipsis data summa religione venerantur. Omnia autem, quæ à Prophetis de tempore aduentus Messiæ, de tribu & stirpe eius, de loco natali ipsius, de prædicatione & conuersatione eius in terris, de miraculis, de instituto & ratione vitæ ab ipso agendæ, de discipulis eius, de genere passionis & mortis, de propagatione legis & doctrinæ ipsius & Religionis, & cultorum eius, per vniuersum terrarum orbem; hæc, inquam, omnia quæ à Prophetis de Messia fuerant prædicta, in Domino nostro IESV CHRISTO omninò completa esse cernuntur. Necessum itaque est, Iudæos alterutrum horum confiteri; aut signa venturi Messiæ à Prophetis data ipsis, fuisse incerta & fallacia, vtpote quæ in alium, qui Messias non erat, omnia conuenerint; aut ipsum Dominum IESVM fuisse verum Messiam, in quo prædicta omnia Prophetarum planè, perfectéque completa sunt.

Fortissimum dilemma aduersus Iudæos.

61 Secunda ratio: Quæcunque de Mosaicæ legis abrogatione, de principatus & regni Iudaici euersione, & templi atque vrbis Hierusalem desolatione, populique Hebræi repudiatione & abiectione vel à Daniele, vel ab aliis veteribus Prophetis, vel ab ipso Domino IESV, eiúsque Apostolis & Prophetis, multò ante quàm euenirent, apertè, expresséque prænunciata sunt; & quæ de vocatione gentium, de multiplicatione Christianismi, de legis Euangelicæ per omnes terrarũ oras promulgatione, & Ecclesiæ CHRISTI dilatatione, ab eisdem illis prædicta fuerant, ea iam sunt, ipso rerum euentu prædictionibus illorum omninò respondente, comprobata.

62 Tertia ratio: Nisi populus Hebræus esset à DEO prorsus abie-

ctus & repudiatus, quid causæ fingi posset cur DEVS Iudæos per annos iam plus mille quingentos, in tot & tantis calamitatibus ac miseriis, extra patriam à DEO illis olim assignatam, sine templo, sine sacrificiis cæteróque solemni cultu DEI, sine Prophetis, sine principe suæ gentis viuere pateretur? nam, exceptâ Messiæ nece, grauissimum omnium scelerũ erat idololatria, & cædes Prophetarum, quæ tamen crimina non amplius quàm septuaginta annorum captiuitate punita sunt & vindicata: & populus Iudaicus post reuersionem ex captiuitate Babylonica vsque ad CHRISTI aduentum, neque publico idolorum cultu, neque Prophetarum cædibus, vt quondam, se exosum DEO & execrabilem fecerat. Hinc necessariò concluditur hanc tantam eorum calamitatem & miseriam nõ alius pœnam esse criminis quàm necis Messiæ, quam in Domino IESV immani crudelitate perfecerunt.

Quarta ratio: Cur post necem Domini IESV, hoc tam diuturnum, & fœdum, & miserandum eius gentis excidium & exilium ad hodiernũ vsq; diem perdurat? ipsi occiderunt Dominum IESVM, quòd se filium DEI & Messiam esse diceret: si autem non erat is, quem se ille prædicabat; eum illi necando, non modò se nullo obstrinxissent scelere, sed rem sanctissimam, & DEO gratissimam fecissent, eum, qui sibi honorem DEI falsò arrogabat, de medio tollentes: quamobrem, ob id facinus, magis fuissent à DEO honorandi, maioribúsque beneficiis, bonisque cumulandi: cùm igitur contra omninò euenerit, vt post id temporis, vndique rebus maximè aduersis & calamitosis vexati, & acerbissimis malis contriti & oppressi fuerint; luce meridiana clarius est, & verissima fuisse quæ de se Dominus IESVS prædicauerat, & ipsos summa impietate & crudelitate eum necando, tanquam deicidas, grauissimis quidem, sed iustissimis tamen à DEO suppliciis esse mulctatos. Multa alia in huiusmodi tractãdo argumento ab antiquis doctoribus scripta sunt, vt à Iustino Martyre in Dialogo, quem habuit cum Tryphone Iudæo; à Tertulliano & Cypriano in his quæ scripserunt aduersus Iudęos; à Chrysostomo in quinque orationibus, quas contra Iudæos scripsit; ab Eusebio in octo libris de demonstratione Euangelica; ab Augustino in libro decimo octauo de ciuitate DEI.

Veteres auctores qui de veritate fidei Christi scripserũt aduersus Iudæos.

DECI

DECIMA-QVINTA DISPVTATIO.

Quomodo sine miraculis veritas Catholicæ fidei, ac doctrinæ aduersus Hæreticos euidenter demonstrari, ac probari queat.

64 AD redarguendos porrò, atque peruincendos Hæreticos non est opus miraculis: quamuis etiam hæc, in omnibus fermè temporibus, quibus celebriores viguerũt Hæreses, sæpe DEVS per viros Catholicos fecerit ad perfidiam Hæreticorum publicè, euidenterque confutandam. Etenim, cum Hæreticis alia quadam ratione disceptandum, & quasi propriis quibusdam pugnandum est armis. Fidem itaque Catholicam esse veram, à CHRISTO nempe & Apostolis conditam, & inde ad nos vsque, intemerata & incorrupta integritate custoditam, probare oportet aduersus Hæreticos his fermè rationibus. Primùm ex Canonicis & diuinis Scripturis: deinde, ex Apostolicis traditionibus: tum, ex antiquissimis & œcumenicis Conciliis, in quibus & confirmata est fides nostra Catholica, & contraria Hæreticorum placita explosa & damnata sunt: ad hæc, ex consensu doctorum Ecclesiæ, qui ab eius Exordio, omnibus sæculis, ad vsque præsens Ecclesiæ tempus floruerunt: prætereà, ex plurimis miraculis olim in testimonium & confirmationem Fidei Catholicæ, per viros Catholicos factis.

Exponuntur rationes, quibus Catholica fides & Doctrina probanda est aduersus Hæreticos.

65 Quòd si nunc circa doctrinam Fidei erraret Ecclesia Catholica, in eodem quoque versata fuisset errore superiorum temporum Ecclesia: quippe vtriúsque fidem & doctrinam prorsus eandem esse constat. Quomodo igitur verum esset illud CHRISTI promissum: *Et portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.* Illud quoque: *Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi?* Quomodo item vera esset Pauli sententia appellantis Ecclesiam CHRISTI domum DEI viui, columnam & firmamentum veritatis?

Matth. cap. 16. & vlt.
1. ad Timotheum cap. 3.

66 Hæreticos autem vti diuinis Scripturis ad sua dogmata proban-

da

da,& doctrinam Ecclesiæ Catholicæ oppugnandam, nimis profecto insulsum, nimisque ridiculum est. Has namque scripturas vnde obsecro acceperunt Hæretici, nisi ab Ecclesia Catholica, quæ habuit eas ante cuiuslibet Hæresis exortum? coguntur igitur Hæretici, velint nolint, credere, Catholicam Ecclesiam habere veram Scripturam. Nam quòd hæc Scriptura sit Canonica, illa verò non sit, ex ipsa sacra Scriptura diiudicari non potest, cùm id expressum in ea non sit. Et vt expressum esset, fidem tamen certam non faceret, quia eius rei expressio, diuino spiritu facta esset necne, certè sciri non posset. Ergo, certum iudicium internoscendi Canonicas Scripturas à non Canonicis, ex Catholicæ Ecclesiæ doctrina & auctoritate petendum est. Aut igitur Ecclesia Catholica falli potest circa Scripturas Canonicas, aut non potest falli: si falli potest, incerta igitur est Scripturarum Fides: si autem falli non potest, ergo similiter circa alia, quæ docet ad fidem pertinentia, falli non poterit: si enim in vno aliquo dixeris eam posse errare, nulla ratio afferri poterit, cur non in quolibet cæterorum ad fidem pertinentium similiter errare queat.

Fortissimum dilemma aduersus Hæreticos.

DECIMA SEXTA DISPVTATIO.

Quibus rationibus veritas Doctrinæ Fidei, sine miraculis demonstretur euidenter, atque probetur hominibus Catholicis.

CÆTERVM ad confirmandos homines Catholicos in Fide CHRISTI, quam acceperunt ac tenent, nullis opus est miraculis: sed instar ingentis miraculi esse debet auctoritas diuinæ Scripturæ tot modis à DEO comprobatæ. Sic dixit Abraham diuiti Epuloni, vt in capite decimo sexto historiæ suæ Euangelicæ narrat Lucas; *Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent*, nimirum, facilius est vera miracula simulare ac mentiri, quàm veritatem sacrarum Scripturarum adulterare. Paulus etiam magis vult credi prædicationi Euangelij, quàm ipse fecerat Galatis, quàm Angelis, si diuersa prædica- 67

Lucæ Lucæ cap. 16.

Ad Galat. 1.

rent,

carent, quia poteſt Sathanas transfigurare ſe in Angelum lucis. Deinde, maximum omnium miraculorum eſt conuerſio totius fermè mundi ad fidem CHRISTI, facta per homines, nulla re humana ſpectabiles, ſed etiam ignobiles, pauperes, & ſecundum mundanam ſapientiam idiotas: repugnantibus eorum prædicationi ſapientibus huius mundi, & imperatoribus, ipſiſque Dæmonibus. Conuerſi autem ad Fidem CHRISTI ſunt non tantùm pauperes, & ignobiles, & idiotæ, & pueri, vel mulierculæ; ſed innumerabiles potentia, nobilitate, diuitiis, prudentia ciuili, ſapientia philoſophica præcellentes, ætateque virili ac ſenili fortes, ac maturi & graues: & hi, propter CHRISTI Fidem, quam acceperant, libentiſſimis animis paſſi ſunt, omnibus ſe bonis temporalibus ſpoliari, & cruciabiliſſimo interitu necari.

68 Hanc ſanè tantam mundi ad fidem CHRISTI conuerſionem non potuiſſe ſine multis & magnis miraculis fieri: aut ſi facta ſine miraculis eſt, hoc ipſum eſſe maximum miraculum, & certiſſimum argumentum, CHRISTI fidem eſſe maximè credibilem, B. Auguſtinus acutè, doctè, vereque argumentatur in capite octauo libri vigeſimi ſecundi de ciuitate DEI, ita ſcribens: Cur, inquiunt, nunc illa miracula, quæ prædicatis facta eſſe, non fiunt? poſſem equidem dicere, neceſſaria tunc fuiſſe, prius quàm crederet mundus, ad hoc vt crederet. Quiſquis verò adhuc prodigia, vt credat, inquirit, magnum profectò eſt ipſe prodigium, qui, mundo credente, non credit. Hoc autem propterea iſti dicunt, vt nec tunc illa miracula facta fuiſſe credantur. Vnde ergo tanta fide CHRISTVS cantatur, in cœlum cum carne ſublatus? vnde temporibus eruditis, & omne quod fieri non poteſt reſpuentibus, ſine illis miraculis, nimiùm mirabiliter, incredibilia credidit mundus? An fortaſſe credibilia fuiſſe, & ideò ſine miraculis credita eſſe dicturi ſunt? cur ergo & ipſi non credunt? breuis eſt itaque noſtra complexio: Aut incredibili rei, quæ non videbatur, alia incredibilia, quæ fiebant & videbantur, (vt ſunt miracula) fecerunt fidem: aut certè res maximè credibilis, vt nullis, quibus perſuaderetur, miraculis indigeret, iſtorum nimiam redarguit infidelitatem. Hoc ad refellendos vaniſſimos iſtos homines dixerim: nam facta eſſe multa miracula, quæ atteſtarentur illi grandi & ſalubri

Acuta & vera B. Auguſtini argumentatio.

miraculo,quo CHRISTVS in cœlum cum carne,in qua resurrexit, ascendit, negare non possumus. Hæc enim in veracissimis libris conscripta sunt, & quòd facta sint, & propter quod credendum facta sint. Hæc,vt fidem facerent,innotuerunt; & per fidem, quam fecerunt, multò clariùs innotescunt: leguntur quippè in populis vt credantur, nec in populis tamen, nisi credita, legerentur. Nam etiam nunc fiunt miracula in eius nomine, siue per Sacramenta eius, siue per orationes, vel memorias Sanctorum eius, &c. quæ deinceps persequitur Augustinus, nonnulla commemorans miracula suo tempore facta.

Magna item est veritatis Fidei CHRISTI persuasio & confir- 69
matio, quam in homine iusto,& secundùm legem DEI viuente facit interius testimonium Spiritus sancti, hoc ipsum eis persuadentis; secundùm illud Pauli: *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd Filij* DEI *sumus.* Et hoc planè indicant verba illa Domini: *Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina, vtrum ex* DEO *sit, an ego à meipso loquar.* Ad hanc quoque sententiam licet interpretari verba illa B. Petri: *Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis:* quasi verbis istis significetur, qui effectioni bonorum operum studiosè ac sollicitè dediti,atque intenti sunt,eis fidem CHRISTI, ad quam vocati sunt, veram & certam videri.

Ad Rom.8. *Ioan.7.* *Locus 1.Petri cap.1.*

CAPVT

CAPVT QVINTVM EVANGELII IOANNIS.

POST *hæc erat dies festus Iudæorum,* VERS. 1.
& ascendit IESVS *Hierosolymam.*
* *Est autem Hierosolymis probatica* 2
piscina, quæ cognominatur Hebraicè,
Bethsaida, quinque porticus habens.
* *In his iacebat multitudo magna* 3
languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.
* *Angelus autem Domini descendebat secundùm tempus in piscinam: & mouebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.* 4
* *Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua.* 5
* *Hunc cùm vidisset* IESVS *iacentem,* 6
& cognouisset quia iam multùm tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?
* *Respondit ei languidus: Domine, hominem non ha-* 7
beo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit.
* *Dicit ei* IESVS: *Surge,* 8
tolle grabatum tuum, & ambula: * *Et statim sanus factus est* 9
homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.
* *Dicebant ergo Iudæi illi, qui sanatus* 10
fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum: * *Re-* 11
spondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum

12 tuum, & ambula.* Interrogauerunt ergo eum: Quis est ille ho-
13 mo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula?* Is au-
tem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. IESVS enim
14 declinauit à turba constituta in loco.* Postea inuenit eum IESVS
in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es: iam noli peccare, ne
15 deterius tibi aliquid contingat.* Abijt ille homo, & nunciauit
16 Iudæis quia IESVS esset, qui fecit eum sanum.* Propterea per-
17 sequebantur Iudæi IESVM, quia hæc faciebat in Sabbato.* IE-
SVS autem respondit eis: Pater meus vsque modò operatur, &
18 ego operor.* Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interfi-
cere: quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum di-
cebat DEVM, æqualem se faciens DEO.* Respondit itaque IE-
19 SVS, & dixit eis:* Amen, amen dico vobis: non potest Filius
à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæ-
20 cunque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Pater
enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: &
21 maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini.* Sicut enim
Pater suscitat mortuos, & viuificat: sic & Filius, quos vult,
22 viuificat.* Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iu-
23 dicium dedit Filio,* vt omnes honorificent Filium, sicut hono-
rificant Patrem: qui non honorificat filium, non honorificat Pa-
24 trem, qui misit illum.* Amen, amen dico vobis, quia qui verbum
meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, &
25 in iudicium non venit, sed transiit à morte in vitam.* Amen,
amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui
26 audient vocem Filij DEI: & qui audierint, viuent.* Sicut
enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere
27 vitam in semetipso:* & potestatem dedit ei iudicium facere, quia
28 Filius hominis est.* Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua om-
29 nes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij DEI:* & pro-
cedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala
30 egerunt, in resurrectionem iudicij.* Non possum ego à meipso

facere

facere quidquam. Sicut audio, iudico: & iudicium meum iustum
est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui
misit me. * *Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium* 31
meum non est verum. * *Alius est, qui testimonium perhibet de me:* 32
& scio quia verum est testimonium, quod perhibet de me. * *Vos* 33
misistis ad Ioannem: & testimonium perhibuit veritati. * *Ego* 34
autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico vt vos sal-
ui sitis. * *Ille erat lucerna ardens, & lucens: vos autem voluistis* 35
ad horam exultare in luce eius. * *Ego autem habeo testimonium* 36
maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater vt perficiam
ea: ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia
Pater misit me. * *& qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit* 37
de me: neque vocem eius vnquam audistis, neque speciem eius vi-
distis. * *& verbum eius non habetis in vobis manens: quia quem* 38
misit ille, huic vos non creditis. * *Scrutamini Scripturas, quia vos* 39
putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimo-
nium perhibent de me: * *& non vultis venire ad me vt vitam* 40
habeatis. * *Claritatem ab hominibus non accipio.* * *Sed cognoui vos,* 41. 42
quia dilectionem DEI *non habetis in vobis.* * *Ego veni in nomi-* 43
ne Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo,
illum accipietis. * *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab* 44
inuicem accipitis: & gloriam, quæ à solo DEO *est, non quæritis?*
* *Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est* 45
qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. * *Si enim* 46
crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de
me enim ille scripsit. * *Si autem illius litteris* 47
non creditis: quomodo verbis
meis credetis?

IN CAPVT QVINTVM DISPVTATIONES VIGINTI SEX.

Narratur in priori parte huius capitis insigne miraculum hominis paralytici, iuxta Probaticam piscinam à CHRISTO *sanati: in posteriori parte capitis exponitur sermo, quem ex occasione huius miraculi* CHRISTVS *habuit cum Iudæis.*

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. I. Post hæc, erat dies festus Iudæorum, & ascendit IESVS Hierosolymam.

Disputatur, quis fuerit ille dies festus Judæorum.

LLVD, *post hæc*, indicare videtur, quæ 1
narrantur in hoc quinto capite, proximè consecuta esse miraculum illud filij Reguli à CHRISTO sanati, de quo miraculo in extrema parte quarti capitis scripsit Ioannes. Verùm, non ita res habet: illud namq; miraculum filij Reguli, primum fuit eorum, quæ CHRISTVS in Galilæa fecit postquam secundò ad eam venerat: post quod Ioannes proximè subdit reditum CHRISTI Hierosolymam. At cæteri tres Euangelistæ plurima CHRISTI acta & dicta in Galilæa, post secundum eius aduentum, commemorant, quæ scilicet necesse est inter miraculum filij Reguli, & miraculum Paralytici intercessisse. Quæ

igitur

igitur intermedio illo tempore à CHRISTO acta sunt in Galilæa, ea possunt ad hæc nouem capita reduci. Primò: tunc facta est vltima vocatio quatuor Apostolorum, Petri & Andreæ & filiorum Zebedæi, Matthæi 4. Marci 1. Lucæ 4. Secundò: liberatio cuiusdam dæmoniaci, Matthæi 8. Tertiò: curatio socrus Simonis, Matthæi 8. Marci 1. Lucæ 4. Quartò: sedatio tempestatis, discipulis in mari periclitantibus, Matthæi 8. Marci 4. Lucæ 8. Quintò: liberatio duorum dæmoniacorum, qui erant in regione Gerasenorum, Matthæi 8. Marci 5. Lucæ 8. Sextò: curatio Paralytici per tegulas demissi, Matthæi 9. Marci 2. Lucæ 5. Septimò: vocatio Matthæi ad Apostolatum, & disceptatio CHRISTI cum Pharisæis & cum discipulis Ioannis de Ieiunio, Matthæi 9. Marci 2. Lucæ 8. Octauò: Resuscitatio filiæ Archisinagogi, & obiter sanatio Hemorrohissæ, Matthæi 9. Marci 5. Lucæ 8. Nonò: Illuminatio duorum cæcorum, & dæmoniaci liberatio, Matthæi 9. His nouem supradictis consequens fuit historia Paralytici iuxta Probaticam piscinam à CHRISTO sanati, & quæ deinceps acta & dicta narrantur in hoc quinto capite. Superiora verò illa nouem, quæ recensuimus, consultò prætermisisse creditur Ioannes, vt qui nouissimus omnium Euangelistarum eo consilio Euangelium scripserit, vt quæ ab aliis tribus tradita fuerant, fere omitteret; prætermissa verò ab illis ipse suppleret. Ergo, cùm vel Ioannes, vel alij Euangelistæ scribunt, (*post hæc*) esse factum hoc, vel illud, non semper significant proximam consequentiam rerum gestarum, neque continuatam rerum subsequentium cum antecedentibus, secundum ordinem temporum, connexionem: sed illud tantùm indicare volunt, id quod, antea posteriori loco ab ipsis narratur, euenisse post id, quod antea ipsi narrauerant; pòst, inquam, vel proximè, vel aliquo temporis interuallo.

2 Sed ex illis verbis, *Erat dies festus Iudæorum*, non leuis quæstio existit, variis auctorum sententiis controuersa, quisnam fuerit dies ille festus Iudæorum, quem Ioannes hoc loco simpliciter, ac præcisè Festum appellauit, An festum Pascha, an Pentecostes, vel *Quis fuerit ille dies Festus Iudæorū.* aliud aliquod de festis & sacris diebus, quos diuina lege præscriptos Iudæi anniuersaria celebritate, solemnes agebant. Cyrillus, *Cyrillus. Chrysostom. Theophylact.* Chrysostomus, Theophylact. Euthimius, Auctor Historiæ scholasticæ, *Euthymius.*

[*Historia Scholastica. B. Thomas. Lyranus. Carthusianus.*] sticæ, Beatus Thomas, Lyranus, Carthusianus in explanatione huius loci arbitrantur, fuisse festum Pentecostes, quod quinquaginta diebus post festum Pascha agebatur. Nam cùm supra in secundo cap. cõmemorasset Ioannes festum Pascha, quo tempore CHRISTVS eiecit de Templo vendentes & ementes, nec postea vsque ad hunc locum vllius festi mentionem fecerit, satis credibile est, festum, quod hîc nominatur, fuisse proximum post festum Pascha; nullum autem propius erat, quàm festum Pentecostes.

[*Non fuisse festum Pentecostes.*] At enim, hæc sententia refellitur eo argumento, quòd post illud festum Pascha CHRISTVS & moratus est in Iudæa, & inde postea proficiscens in Galilæam, in transitu per Samariam, sermonem habuit cum muliere Samaritana, quatuor mensibus ante tempus messis, vt ipse significauit illis verbis; *Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit?* Messis autem fiebat in Iudæa ante festum Pentecostes, vt patet ex trigesimo quarto capite Exodi, & vigesimo tertio Leuitici, & ex tertio & quarto cap. lib. Iosue. 3

[*Caietanus & Canus.*] Caietanus super hoc loco, & Canus in capite quinto libri vndecimi de locis Theologicis in solutione sexti argumenti putant, Festum, hoc loco à Ioanne commemoratum, fuisse festum hyemale, videlicet aut instaurationis secundi Templi, quod festum agebatur tertio die mensis Adar, qui erat vltimus mensis anni apud Iudæos, nostro Februario respondens, vt in capite sexto prioris libri Esdræ scriptum est: aut fuisse Festum sortium, siue Mardochæi, quod in eiusdem mensis decimo quarto & decimo quinto die celebrabatur, sicut in capite nono libri Esther proditum est. 4

[*Non fuisse festum hyemale.*] Verùm, nec sententia hæc bene congruit cum illo CHRISTI dicto proximè supra cõmemorato, quo ex tempore CHRISTVS erat in Samaria, quatuor mensibus abfuisse tempus messis: & propterea non videtur credibilis hæc sententia, quòd illa duo festa hyemalia, à Caietano & Cano commemorata, minoris celebritatis erant apud Iudæos, quàm festa Paschæ & Pentecostes, & Tabernaculorum, vt quæ non hominum auctoritate, sicut illa hyemalia, sed DEI ipsius præscripto, & lege per Moysen data, essent constituta: Neutri igitur illorum duorum festorum hyemalium conueniens erat nomen, Festi, simpliciter & præcisè dicti, sicut hîc appellatur. 5

Simili

6 Similior itaq; vero est sententia Irenæi in capite trigesimo nono libri secundi,& Ruperti super hoc loco, fuisse festum illud hîc nominatum à Ioanne,festum Pascha: sic enim bene cohæret historia huius quinti capitis cum historia proximè præcedentis capitis: & satis apparet,quo modo cùm CHRISTVS erat in Samaria, distaret tunc quatuor mensibus tempus messis, quæ in Iudæa, vt suprà dictum est,fiebat inter Pascha & Pentecostem.Hæc sententia duabus præcipuè rationibus validè firmatur: Altera ratio est,quòd in Euangelica historia non in vno tantùm loco legimus,Festum Pascha nominari festum simpliciter, vt cernere licet apud Lucam cap.2. apud Matthæum cap.26. & apud ipsum Ioannem cap. 13. nusquam verò siue in Veteris, siue in Noui Testamenti Scriptura reperire est, aliud vllum festum, nisi Pascha, appellari festum simpliciter & præcisè. Altera ratio est, Ioannem solum ex Euangelistis, omnia festa Pascha, toto prædicationis CHRISTI tempore peracta, digestè, ac distinctè, expresséque notasse; quò series prædicationis CHRISTI, & quot annos post Baptismum vsque ad Passionem suam prædicauerit, liquidiùs cognosci posset; & hoc ipsum de Ioanne tradunt antiqui patres, mox à me commemorandi. Sed enim, si festum hîc nominatum à Ioanne non fuit festum Pascha, Ioannes profectò non nisi tria Pascha post Baptismum à CHRISTO acta commemorasset. Hoc autem est contra communem sententiam Patrum, qui tradiderunt, ex Ioannis Euangelio euidenter colligi, CHRISTVM quater post Baptismum suum egisse festum Pascha; id enim proditum est ab Eusebio in libro octauo de Demonstratione Euangelica in Disputatione de septuaginta Hebdomadis Danielis, & ab Epiphanio contra Hæresim quinquagesimam primam, & ab Hieronymo & Theodoreto super nono capite Danielis, & ab aliis permultis. Illud præterea absurdi habet hæc sententia, quòd secundum eam efficeretur, CHRISTVM ne duos quidem annos integros prædicasse, nec vixisse ipsum, nisi vnum & triginta annos, paucis mensibus adiectis: siquidem tria Pascha duos tantum annos continent, & CHRISTVS initio anni trigesimi suæ ætatis baptizatus est.

Fuisse illud festũ Pascha. Irenæus. Rupertus.

Festũ Pascha nominari solere simpliciter, ac præcisè festum.

Christũ quater egisse Pascha post Baptismũ suum. Eusebius. Epiphanius. Hieronymus. Theodoretus.

7 Sed enim, illud aduersari videtur huic sententiæ, quod Ioannes

Duæ obiectiones cõtra proximam superiorem sententiam, quam sequitur auctor.

infrà in principio sexti capitis commemorat festum Pascha: si festum igitur hoc in loco nominatum fuisset Pascha: ab vno Pascha ad alterum Pascha transisset Ioannes, omnia vnius integri anni acta & dicta CHRISTI in præteritis relinquens, exceptis paucis quibusdam in hoc quinto capite ab eo commemoratis. Verùm facile diluitur hæc obiectio: sæpe enim Ioannes extrema commemorat, intermedia prætermittens, vt quæ à cæteris Euangelistis abundè conscripta essent. Illud præterea posset obiici, ex hac sententia necessariò alterutrum duorum concludi, vel CHRISTVM vixisse triginta quatuor annis: quod nec pluribus viris doctis, nec nobis probatur; vel à baptismo CHRISTI vsque ad nuptias in Cana Galilææ factas non præterisse vnum annum: quod sanè multorum assensu comprobatum est. Sed extremum hoc nos minimè abnuimus: quin etiam vltrò concedimus; de quo, quia copiosè disseruimus suprà in Exordio secundi capitis huius Euangelij, nihil in præsentia dicemus.

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 2. Est autem Hierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicè Bethsaida, quinque porticus habens.

Varia lectio. Beda. Euthymius. Theophylact.

GRÆCI Codices habent, *super Probatica*: Beda & 8
Euthymius legunt: *in Probatica*. Theophylactus in textu suo habet, *ad Probaticam*. Significatur secundum istos vocabulo Probaticæ, locus: vbi oues, & agni congregari, & asseruari solebant propter frequentes eorum immolationes in Templo; quotidiana certè duorum agnorum erat immolatio, vnius in sacrificio matutino, alterius in vespertino. Itaque piscina illa erat vel iuxta istum locum, vel intra, vel supra: in qua videlicet piscina oues & agni, vel eorum interanea, ante immolationem lauabantur à sordibus.

Lubet hîc adscribere, quæ ad hunc locum pertinentia, in libro 9
de

de locis Hebraicis ſcripſit B.Hieronymus, & Rupertus ſuper hoc loco, aliíque complures. Iſti vocem illam, *Probatica*, legunt in nominatiuo, quaſi nomen adiectiuum illius vocis, *piſcina*. Vocem porrò Græcam, *Probatica*, Latinè vertens Hieronymus, appellauit pecualem; In qua, inquit, oſtenduntur gemini lacus, quorum vnus hybernis pluuiis impleri ſolet; alter mirè rubens, quaſi cruentis aquis, antiqui in ſe operis ſigna teſtatur: Nam hoſtias in eo lauari à ſacerdotibus ſolitas ferunt: vnde & nomen accepit. Sic Hieronymus. Similiter etiam vocabulum, *Probatica*, legiſſe videtur Theophylactus: licèt enim in textu eius legatur, *ad probaticam*: in commentario tamen ſumit vocem, *Probatica*, vt epithetum piſcinæ, quam ita dictam eſſe putat, quòd illuc oues ad ſacrificium cogerentur.

S. Hieronymus. *Duo lacus in Probatica.* *Theophylact.*

10 Pro illa voce Latina, *Piſcina*, vox Græca propriè ſignificat, *Natatoria*: & hanc ipſam vocem Græcam, Latinus etiam interpres infrà in capite nono tranſtulit in vocem Latinam, natatoria: Cùm inquit, *Vade, laua in Natatoria Siloe.* Piſcina verò dicta eſt, non quòd in ea viui piſces ſeruarentur: ſed quia vel piſcinæ haberet ſimilitudinem, vel per abuſum eius vocis vſitatum non ſolùm vulgo: ſed doctis etiam viris; quo magna quædam aquarum receptacula nominantur piſcinæ: Et Plinius quodam loco ingentia quædam vaſa lignea aquarum nominauit piſcinas.

Quid piſcina. *Plinius.*

11 Dignum memoratu hoc loco, & cognitu eſt, quod Brocardus diligentiſſimus locorum terræ ſanctæ explorator, & obſeruator, atq; ſculptor de hac piſcina in libro ſuo ſcriptū reliquit: Ab area, inquit, templi contra Aquilonem, ſpatio iactus lapidis, eſt porta vallis, quæ ducit ad vallem Ioſaphat, quæ vocatur etiam porta gregis, quòd per eam introducerentur greges, in templo immolandi. Hanc portam intrantibus, ad ſiniſtram eſt piſcina probatica, in qua Nathinæi lauabant hoſtias, quas bene lotas ſacerdotibus tradebant in templo offerendas: quæ piſcina porticus habuiſſe oſtenditur. Ad dexteram eſt alia piſcina grandis, dicta inferior, facta ab Ezechia rege. Verùm ſcire conuenit, plures fuiſſe Hieroſolymis piſcinas in Sacra ſcriptura commemoratas. Prima piſcina dicta eſt ſuperior, quæ extra ciuitatem erat in via agri fullonis, de qua Iſaias cap.7.& in libro quarto Regum, cap.18. Secunda piſci-

Brocardus. *Quinque piſcinæ Hieroſolymis.*

na eſt appellata inferior: quam conſtruxit Rex Ezechias, cuius
fit mentio in libro quarto Regum, cap.20. & in libro ſecundo Pa-
ralipomenon, cap. 32. & apud Iſaiam, cap.22. & in libro Eccleſia-
ſtici, cap.48. Tertia piſcina nominata eſt (vetus) quam Iſaias cap.
22. ſcribit fuiſſe inter duos muros. Quarta piſcina fuit, cuius hoc
loco meminit Ioannes, à Rege Salomone, in vſum miniſterij tem-
Ioſephus. pli conſtructa: quæ fortaſſe ea ipſa eſt, quam Ioſephus in deſcri-
ptione vrbis Hieroſolymitanæ vocat ſtagnum Salomonis. Quinta
demum piſcina, ſiue Natatoria, dicta eſt Siloë, cuius infrà in cap.9.
Rupertus. Euthimius. Theophylact. huius Euangelij fit mentio: & in cap.3. libri Nehæmiæ. Primùm
igitur in piſcina Probatica, ſecundum Rupertum, & Euthimium
Hoſtias, ſiue victimas in templo Iudaico immolandas, bis lauari ſolitas. & Theophylactum, Nathinæi lauabant hoſtias, à quibus acceptas
ſacerdotes iterùm eas lauabant in decem luteribus ſeu conchis, vt
traditur in capite quarto libri ſecundi Paralipomenon.

Ariſtæas. Ariſtæas in ea hiſtoria, quam ipſe ſcriptam reliquit de ſua lega- 12
De abundantia aquarum in vſus templi Hieroſolymitani. tione in Iudæam: vnde celebres illos ſeptuaginta duos interpre-
tes ſacræ Scripturæ ſecum duxit Alexandriam, ait, fuiſſe in Tem-
plo Hieroſolymitano magnum, & perennem fontem: & ſub terra
circum ipſum Templum per quinque ſtadia fuiſſe magna & am-
pla aquarum receptacula, in quæ omnis aqua templi, & ſanguis
victimarum defluens, per ſubterraneos deinde meatus extra vr-
bem eiiceretur; tanta copia & impetu, vt ingentis ſonitum flu-
Tacitus. minis ſubterlabentis referret. Cornelius Tacitus in libro quinto
Hiſtoriarum, de Templo Hieroſolymitano ſcribens, Perennis, in-
quit, in eo fons, cauatíſque ſub terra montibus, piſcinæ, ac ciſter-
næ, colligendis, ſeruandíſque imbribus factæ.

De vocabulo Bethſaida. Circa illa verba, *quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida*, ſciendum 13
Beda. S. Hieronymus. eſt ſecundum lectionem Græcam legi, & Latinè verti: (Betheſda.)
Sic legit hoc loco Beda, & ſanctus Hieronymus in libro de locis
Hebraicis. Dixit autem Ioannes illud, *Hebraicè*, pro eo, quod eſt
(Chaldaicè.) Eo námque tempore, vulgaris Iudæorum lingua erat
ferè Chaldaica: Chaldaicè autem locus alicuius rei dicitur domus
eius, vt, ager vocatur domus ſeminis; & ſtabulum dicitur domus
iumenti: ſignificat autem vox, (Betheſda,) domum effuſionis, id
eſt, locum, in quem ex tectis, aliiſque locis editioribus; vel ex eo
Hieronymus. lacu, quem Hieronymus dixit hybernis pluuiis impleri ſolitum,
aquæ

aquæ defluentes recipiebantur. Alij eam vocem interpretantur domum benignitatis: sic appellatam, quòd eo in loco benignè acciperentur, & tractarentur pauperes ægroti, expectantes illic piscinæ motum. Verùm Latini Codices habent (Bethsaida:) & sic legunt ferè Latini interpretes: & Pagninus in libro de interpretatione nominum Hebraicorum ait, ea voce significari domum effusionis, id est, locum, in quem confluerent aquæ pluuiales. B. Hieronymus in commentariis suis in Osæam, interpretatur eam vocem, domum venatorum: Rupertus interpretatur domum frugum. *Pagninus.* *Hieronymus.* *Rupertus.*

14 Cogitandum itaque est, circa illam piscinam fuisse quinque porticus, in quibus manebant ægroti, motum illius aquæ expectantes: hos autem Ioannes appellat languentes, cæcos, & claudos, & aridos. Languentes dicuntur, quos vulgò febricitantes appellant: aridi dicuntur contracti, vel qui partem aliquam corporis habent aridam; qualem habuit manum is, quem curauit CHRISTVS, de quo Matthæus scripsit: *Et ecce homo manum habens aridam:* & post pauca; *Tunc ait homini, extende manum tuam: & extendit, & restituta est sanitati: sicut altera.* De Rege quoque Hieroboam ita traditum est in capite decimo tertio libri tertij Regum; *Et exaruit manus eius, quam extenderat contra Prophetam Domini, nec valuit eam retrahere ad se.* Græca vox, qua vtitur hoc loco Ioannes, significat aridum & mancum, & qui manum habet eneruatam: mancus verò dicitur, quasi manu carens. *Matth. 12.*

15 Sex autem res in illa Piscina erant admodùm mirabiles. Prima, quòd sanabat quoslibet morbos. Secunda, quòd subitò sanabat. Tertia, quòd non sanabat nisi vnum ex tot ægrotis. Quarta, quòd non sanabat nisi eum, qui ante alios omnes descenderat in aquam Piscinæ. Quinta, quòd eam vim sanandi non semper habebat: sed eo dumtaxat tempore, quo aqua eius Piscinæ agitata, & turbata erat. Sexta, quòd illa commotio & turbatio aquæ tam salutiferæ, fiebat ab Angelo, statis temporibus, è cœlo in eam Piscinam descendente. *Sex res in illa piscina valde mirabiles.*

TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS.4. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in Piſcinam, & mouebatur aqua: & qui prior deſcendiſſet in Piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate.

ICVT opera naturalia & ordinaria facit DEVS 16
per cauſas naturales & ordinarias; ita opera ſupernaturalia, & extraordinaria, vt ſunt miracula, facit per cauſas extraordinarias; plurimùm verò, per Angelos, principales diuinæ prouidentiæ adminiſtros: & miracula quidem opinatur B. Gregorius fieri ſolere per ordinem Angelorum ſecundæ hierarchiæ, qui appellantur Virtutes. Nec dubitandum eſt, quin Angelus ille fuerit vnus de bonis & beatis Angelis: nam & malorum quoque Angelorum miniſterio interdum vtitur DEVS, ſed vtitur tamen in malis, id eſt, vel in vltionem impiorum, vel in tentationem & probationem bonorum hominum: vt in Iob. Quæ autem ſpectant ad ſalutem hominum, ea per bonos Angelos facit DEVS. Sed quis fuit ille Angelus? Tria dumtaxat Angelorũ nomina repeṛiuntur expreſſa in Sacris litteris, Michaël, Gabriel, & Raphaël. Quidam itaque coniecturam faciunt, illum Angelum fuiſſe Raphaëlem, eò quòd Hebraica illa vox, Raphaël, Latinè ſignificat medicinam DEI, quaſi hic Angelus faciendis miraculis ad medicinam & ſanitatem hominum pertinentibus, à DEO fuerit deſtinatus.

Iob 1.&2.

Quis fuerit ille Angelus.

Sed vnde compertum fuerat Iudæis, Angelum deſcendere ſolitum in piſcinam? Fortaſſe à principio cuipiam viro ſancto diuinitùs eius rei facta eſt reuelatio, quæ poſteà diuulgata, & conſecuto miraculi effectu comprobata, fidem eius rei in poſterum firmauit. An potiùs, quia perſuaſum erat Iudæis, omnes extraordinarios & prodigioſos effectus diuinitùs factos, miniſterio Angelorum fieri ſolere? 17

Vnde notus Iudæis fuerat illius Angeli deſcenſus in piſcinam.

Illud in dubio eſt, quoties, & quo anni tempore Angelus ille de- 18
ſcende

ſcenderet in piſcinam. In hiſtoria ſcholaſtica in capite octogeſimo primo ſuper hiſtoria Euangelica traditur, id fuiſſe Iudæis incertum;& ideò ægrotos, per totum anni tempus, piſcinæ illius motum aquæ in eo loco expectare ſolitos. Cui tamen ſententiæ obſtat, quod Ioannes apertè dixit, Angelum deſcendere ſolitum ſecundum tempus: id autem eſt, ſtato & certo quodam tempore. Cyrillus, Chryſoſtomus, & Theophylactus arbitrantur, ſemel tantùm in anno, & in feſto Pentecoſtes Angelum illum deſcendere ſolitum in piſcinam. Iſti enim feſtum Iudæorum, initio huius quinti capitis à Ioanne nominatum, interpretantur feſtum Pentecoſtes, quod nos ſupra improbauimus. Coniectant alij, ter ſingulis annis deſcendiſſe Angelum in piſcinam; in tribus videlicet præcipuis Iudæorum ſolemnitatibus, Paſcha, Pentecoſtes, & tabernaculorum. Vero ſimilius fit aliis, ſemel tantùm deſcendiſſe Angelum in anno, & circa feſtum Paſcha, ſicut vnus tantùm ægrotorum, iſque primus deſcendentium in piſcinam, ſanabatur: ſanè, feſtum Paſcha primum erat anni apud Iudæos, multis in Ægypto factis prodigiis nobilitatum; quo etiam tempore CHRISTVS, cruentiſſima necandus morte, piſcinam ex ſuo ſanguine ſanandis omnibus animorum morbis facturus erat: duo certè ex ipſo verborum Ioannis contextu euidenter colliguntur: Alterum, certo anni tempore ſolitum deſcendere Angelum: Alterum verò, id fieri ſolitum circa feſtum Iudæorum: quod fuiſſe feſtum Paſcha nos ſuprà oſtendimus. Expectabant autem ægroti in eo loco, vt quiſque ante alios, deſcenſum in piſcinam anteuerteret: & ad id commodum ſibi locum anticipabant.

Quoties, & quādo Angelus deſcendebat in piſcinā.

Hiſtoria ſcholaſtica.

Cyrillus. Chryſoſt. Theophyl.

19 Cæterùm, illud hoc loco quæri poteſt, An mira illa virtus ſanandi, piſcinæ tribueretur ab Angelo. Affirmat id Theophylactus, & B. Thomas: nam turbatio aquæ accidebat piſcinæ ab Angelo: per illam autem turbationem exiſtebat virtus illa ſanandi: ergo & hæc ab Angelo proficiſcebatur, & tribuebatur piſcinæ. Addunt iſti, illam piſcinam, eò fuiſſe figuram noſtri baptiſmi, quòd vt illa vim ſanandi habebat non ex ſe, ſed ex inuiſibili operatione Angeli: ſic aqua baptiſmi non ex ſe vim habet eluendi peccata, ſed per inuiſibilem Spiritus ſancti operationem. Verùm, contra ſententiam hanc illud facere videtur, quòd Angeli nullum effectum

An illa virtus ſanandi ægrotos, indita eſſet piſcinæ ab Angelo.

Theophyl. S. Thomas.

ctum naturalem præstare possunt immediatè:sed per causas naturales inuicem applicatas : nulla'est autem causa naturalis, quæ illi aquæ virtutem sanandi quemlibet morbum tribuere potuerit. Tota igitur illa virtus sanandi à DEO erat:sed per Angelum, vt DEI administrum : & sicut in scholis dicitur, causam instrumentalem diuinæ virtutis : atque hoc equidem censeo sensisse B. Thomam, cùm dixit, Angelum virtutem illam dedisse piscinæ:ad eum scilicet modum, quo dicere solemus sacerdotem in Sacramento confessionis remittere peccata, & conferre gratiam Sacramentalem.

B.Thomas.

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et mouebatur aqua.

VERS.4.

Cur illa virtus sanandi nō insit aquæ, nisi motæ, & turbatæ.

VR DEVS admirabilem illum effectum sanandi ægrotos, per aquam illius piscinæ non quietam, sed commotam, & agitatam, atque turbatam fieri voluerit, nonnullas, sed coniecturales tamen, rationes afferre possumus. Prima ratio : vt ex illa tam insigni, & notabili aquæ agitatione, tanquam ex manifesto quodam indicio notesceret Iudæis, quando Angelus descenderet in piscinam, & vim sanandi aquæ tribueret;simulque manifestum esset ægrotis, quando in piscinam descendere eos oporteret. Secunda ratio : quò euidentius appareret, virtutem illam sanandi neque casu, & fortuitò illi aquæ contingere,neque ex illius aquæ, aut loci occulta quapiam naturali proprietate vel facultate prouenire : sed extrinsecus omninò, & diuinitùs accedere. Tertia ratio : Vt hoc miraculum ad mysticam quoque intelligentiam referamus, illa commotio, & turbatio aquæ piscinæ, prænuntia quodammodo fuit eius turbationis, quæ in passione CHRISTI accidit, cùm Dominus noster,vt ipse sub persona Dauidis prædixerat in Psalmo sexagesimo octauo, turbulentissimis atque sæuissimis dolorum & cruciatuum procellis agitatus & conflictatus est: tunc corpus eius factum est quasi piscina sanguinis, quo persusi ab 20

Turbationis illius aquæ mystica interpretatio pertinens ad multiplicē turbationē factam in passione.

ab omnibus animi morbis lauaremur. Quanta verò, id temporis, facta sit turbatio, narrat historia Euangelica: nempe facta est in ipso CHRISTO, & in horto cùm Patrem oraret, & pendens in cruce: facta est in discipulis eius, deserto magistro diffugientibus: facta est in eclypsi solis contra vsitatum naturæ ordinem; in tremore terræ, in ruptione lapidum, in discissione veli templi, in patefactione monumentorum, in turbatione Iudæorum, qui reuertebantur percutientes pectora sua. Et ipsa quidē prædicatio Euangelij per vniuersum terrarum orbem quid aliud fuit, quàm commotio, & turbatio quædam omnium gentium? per quam tamen turbationem credentibus Euangelio perfecta tribuebatur animorum sanitas. Denique, ipsum pœnitentiæ Sacramentum quid aliud est, quàm piscina habens aquam turbatam? Necessum enim est, veros pœnitentes recordatione suorum scelerum ingenti pudore, doloréque affici, & metu diuinæ iustitiæ, intimis animi sensibus penitus conturbari. Audi Dauidis verè pœnitentis, lamentabiles voces, plenásque turbationis, & timoris; *Sana*, inquit, *me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde:* Et alio loco; *Commouisti terram, & conturbasti eam: Sana contritiones eius; quia commota est.* Quæ verba aptè applicari possunt ad peccatorem pœnitentem; Homo enim, quia Adam post peccatum suum terra appellatus est à DEO, vocabulo, terræ, sæpe in Sacris litteris appellari solet.

Sacramentum pœnitentiæ simile esse illi piscinæ habēti aquam motā, & turbatam.

Psal. 4.

Psal. 59.

21 Quandiu porrò duraret illa motio & turbatio aquæ, incompertum est: fit tamen credibile, fuisse eam breuissimi temporis: siquidem ea vni tantùm ægrotorum, & ei, qui primus ante alios omnes descendebat in piscinam, proderat: quo sanato, superuacanea profectò deinceps fuisset longior aquæ motio, & turbatio; quippe nulli iam profutura. Vnde verò ea commotio, & turbatio illi aquæ accideret, variè traditur. Auctor historiæ Scholasticæ in capite octogesimo primo super historia Euangelica refert Traditionē quandā antiquam huiusmodi; Fuisse in fundo illius piscinæ lignum, quod posteà inde extractum est, & ex eo Iudæi formauerunt crucem, in qua CHRISTVS crucifixus & mortuus est. Hoc itaque lignum, descendens de cœlo Angelus ex fundo piscinæ extollebat, eóque agitabat & turbabat aquam. Alij eam turbatio-

Quandiu duraret illa motio aquæ piscinæ.

Vnde accidebat illi aquæ turbatio eius. Historia Scholastica. Antiqua traditio.

Qq nem

nem referunt ad ſanguinem, & ſordes victimarum immolatarum in Templo, defluentes in illam aquam. At enim illa turbatio aquæ ſanantis ægrotos & rara erat, & nulla ex conſpicua cauſa; ſordium verò & ſanguinis victimarum defluxus erat frequens, & penè quotidianus. Propius igitur vero eſt, eam motionem & turbationem aquæ factam eſſe ab Angelo per motum localem, vel diuinitùs immiſſo aliquo vento: quemadmodum mare ventis agitari, turbaríque cernimus.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 4. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ.

An ægri deſcenderent in piſcinam durante motione aquæ; an verò ſtatim vt ea motio finita erat.

ILLVD, *poſt motionem aquæ*, non ſignificat, (ceſſante iam, & finita motione aquæ.) Paulò enim ſuprà dictum eſt, ægrotos expectaſſe motum aquæ, vt deſcenderent in piſcinam: & paulò infrà ſcriptum eſt, Paralyticum dixiſſe CHRISTO; *Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam.* Illud igitur, *poſt motionem aquæ*, idem planè ſignificat, atque ſi dictum eſſet, poſtquàm cœpta erat fieri motio, & turbatio aquæ. 22

Quomodo cæci cognoſcerēt aquam moueri, ac turbari.

Cæterùm, quæri poſſet, quomodo qui erant cœci, poterant illam aquæ motionem cognoſcere. Poterant ſanè, vel ipſo tactu aquæ turbatæ; vel auditione ſonitus excitati propter motionem, & turbationem; vel aliorum monitu, quos ſibi ad id adiutores parauerant. An verò totum corpus ægroti deberet in aquam immergi; an vna tantùm pars aliqua corporis, non ſatis liquet; niſi quod ſit admodum credibile, debuiſſe ſaltem eam corporis partem, quæ ægra erat, in aquam immergi, ita vt cœci aqua illa perfunderent oculos; claudi crura lauarent; paralytici totū id, quod paralyſis comprehenderat, in aquam immergerent. 23

An totū corpus ægroti eſſet in aquam illam immergendum: an vna tantùm aliqua pars.

An aqua illius piſcinæ extra ipſam

Nec verò putet quiſpiam, cùm piſcina cõmota & turbata erat, ſi quis aquam inde acceptam ad ægrotos, qui extra piſcinam erāt, detu 24

detuliſſet, fuiſſe eam illis profuturam. Si enim ita fuiſſet, non tam cupidè, ac ſollicitè expectaſſent ægroti motionem aquæ, vt deſcenderent in piſcinam. Et non ſemel in hac narratione ſcriptum eſt, deſcenſum ægrotorum in piſcinam fuiſſe neceſſariũ ad eorum ſanitatem comparandam. Et hoc apertè indicat illud, quod dixit Paralyticus, ſe hominem non habere, qui eum, cùm turbabatur aqua, mitteret in piſcinam. Sed cur hoc? quia virtus illa ſanandi non erat naturalis aquæ, nec in ea, extra illum locum, permanens: ſed eo dumtaxat tempore, quo agitabatur, & in eo ipſo loco, illa virtus aderat aquæ; fortaſſe ad eius loci commendationem. Solet enim DEVS vno potiùs in loco, quàm in alio miracula facere. Vel ob eam cauſam, quòd hac ratione laborioſior, & difficilior erat eius beneficij perceptio, plúſque ſtudij, & diligentiæ, ac curæ ab ægrotis requirebat, eorúmque fidem, & ſpem, fiduciámque diuinæ opis vehementiùs acuebat. Denique, hoc etiam pertinebat ad commendationem vnitatis Eccleſiæ Catholicæ, cuius illa piſcina ceu figuram quandam præferebat, extra quam ipſa etiam ſacramenta, cæteroqui ſalutifera, nihil ea recipientibus proſint.

Piſcinã ægrotis data prodeſſet illis.

SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Sanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate. VERS. 4.

25
ON fuiſſe virtutem illam ſanandi naturalem, id eſt, neque ex vllius naturalis cauſæ potentia, neque ex hominum artificio aliquo profectam; ſed fuiſſe ſupernaturalis DEI potentiæ, inde conſtat, quòd illa virtus non niſi vnum ſanabat, nec niſi primum deſcendentium in piſcinam, & ſubitò ſanabat, & ſanabat omnem infirmitatem: hæc autem in virtutem vel naturalem, vel humanam nullo modo conueniunt. Plinius quidem in capite centeſimo tertio libri ſecundi Naturalis Hiſtoriȩ plura cõmemorat aquarum miracula: ſed partim fabuloſa, partim naturalia opera, vt quæ ad cauſarum naturalium virtutes vel manifeſtas, vel occultas referri

Virtutẽ illam aquæ ſanandi non fuiſſe naturalem, vel humanæ artis, quatuor ex rebus euidenter oſtẽditur. Plinius.

ferri queant: cùm & determinatum, & certum, & vniformem vnum habeant effectum, eodémque semper fiat modo: sed ea ob raritatem effectus, & ob propriarum causarum ignorationem vulgo existimantur, & appellantur miracula.

Diximus paulò suprà, quosdam putasse totam illam sanandi virtutem datam piscinæ ab Angelo fuisse: alios verò esse opinatos, eam virtutem prouenisse à ligno in eam piscinam demerso, ex quo posteà crux CHRISTI facta est. Addimus nunc id, quod refert Syluester in sua Rosa aurea in feria sexta primæ Dominicæ quadragesimæ; traditum esse à nonnullis, eo in loco, ex tribus seminibus datis ipsi Seth filio Adæ ab Angelo custode Paradisi terrestris, procreatam esse arborem, ex qua mira virtus illa sanandi accidebat piscinæ: sed hoc, quia est planè apocryphum, nullam meretur fidem. Neque illud probabile est, proditum licèt à Theophylacto fuisse, ad commendationem legalium victimarum, quæ ibi lauabantur, virtutem illam collatam esse piscinæ. Nam id conuenientius fuerat, ab initio fieri cùm data est lex Iudæis, quò maius & studium, & religio animos eorum incesseret obseruandi legalia; quàm in tempore CHRISTI, proximè iam eorum abrogatione futura, cùm scilicet auctoritas, & existimatio eorum eleuanda potiùs, & minuenda esset, quàm augenda, & confirmanda. Conuenientius quoque fuisset, id miraculum esse factum cùm fabricatum est templum à Salomone, & in eo vno veri DEI cultus publicus est constitutus. 26

Traditio, quã refert Syluester, sed apocrypha.

Theophylact.

An illa virtus fuerit qualitas quædam inhærens in aqua, tanquam in subiecto.

Sed qualis erat mirabilis illa virtus aquæ? non erat sanè qualitas aliqua inhærens in aqua, tanquam in subiecto: sic enim fuisset materialis, & corporalis, & ad vnum tantummodò effectum, & secundum vnum operandi modum determinata; non secus videlicet quàm est ipsa aqua, & naturales eius qualitates, frigiditas & humiditas. Nisi velimus sic fuisse illam virtutem in aqua, vt virtus sacramentalis baptismi ponitur à Theologis in ipsa aqua baptismali: longè tamen probabilius est, DEVM immediatè miros effectus illos sanandi operatum esse, cùm ab Angelo agitabatur aqua. 27

Cur vnus tantum, & primus descendentium in piscinã sanaretur.

Illud porrò admirationem habet, cur vnus duntaxat ægrotorum, & qui primus omnium descenderat in piscinam, sanaretur: Nimirum, voluit DEVS hoc suum beneficium ipsa raritate, & conse- 28

consequendi difficultate magis commendare, quò optabilius, & gratius homini accideret: simúlque vt liquidò cunctis notesceret, illud opus non esse hominum, nec naturæ: sed solius DEI, maximam tamen ab ægrotis cooperationem requirentis. Denique, secundum Cyrillum, talia fuerunt beneficia legalia solis tributa Iudæis: vni nempe tantùm populo inter alios innumeros terræ populos. Similiter tanto studio, & contentione animi, atque corporis conari deberent Christiani vitam æternam adipisci, ac si vnus tantùm, & primus eò tendentium, ad eam peruenire posset: ideò enim dixit Dominus; *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiũt illud.* Et; *Contendite intrare per angustam portam, &c.* Et Paulus; *Omnes, quidem currunt: sed vnus accipit brauium: Sic currite vt comprehendatis.* *Cyrillus. Alexand.* *Matth. 11. 1. ad Cor. 9.*

29 Primum verò miraculum illius piscinæ innotuit Iudæis, vt suprà diximus, vel casu aliquo, & fortuito, quopiam fortè ægroto, cùm mirè agitatam sine manifesta causa cerneret aquam, seipsum in ea lauare volente, & confestim perfectam sanitatem accipiente: quo latè peruulgato, multis aliis experimentis eadem res confirmata est, & virtus illius piscinæ cognita: vel id per reuelationem DEI alicui factam, & mox ipso effectu comprobatam pernotuit: vel quia perturbatio illa aquæ insolita erat, neque vlla eius in aperto esse causa cernebatur, fecit existimare homines, diuinitùs id fieri, & magnum aliquid portendere; præsertim verò ægrotos, flagrantissima cupiditate sanitatis, quidlibet tentandi, & experiendi cupidos. *Quemadmodũ primò innotuerit Iudæis virtus illius piscinæ.*

SEPTIMA DISPVTATIO.

De initio, & fine illius miraculi: & cur ea res tam insignis, & memorabilis, à nullo, præter vnum Ioannem, scriptore prodita memoriæ fuerit.

30 QVO tempore primùm cœperit, aut desierit mira virtus illius piscinæ, in obscuro est: sit tamen credibile, desiisse post passionem Domini: quo scilicet tempore omnium legalium virtus extincta est: cœpisse autem vel ipso tempore CHRISTI, vel pau- *De tempore, quo cœpit, & desiit virtus illius piscinæ.*

lò ante ortum eius, non eſt à fide alienum; quò nimirum Iudæorum animi præpararentur ad concipiendam fidem, & amorem Chriſtiani baptiſmi: & per miraculum paralytici, mirabiliter eò in loco ſine illa piſcinæ virtute ſanati à CHRISTO, admirabilior eis, & venerabilior auctoritas, & potentia eius exiſteret.

Cur miraculum illius piſcinæ non ſit ſcriptum ab aliis Euangeliſtis.

Cæterùm, illud fortaſſe nonnullis mirandum accidet, cur hoc illius piſcinæ miraculum ab aliis Euangeliſtis non ſit commemoratum, cùm res memoratu eſſet digniſſima. Verùm illi non ſuſceperant, omnia, quæ ad CHRISTVM pertinebant, ſcriptis tradere: ſed omnes quidem principalia CHRISTI myſteria: de cæteris verò alij alia, nec omnes omnia. Voluit etiam DEVS, inſigniora quædam ab illis prætermitti, & à dilecto CHRISTI diſcipulo Ioanne ſuppleri, qui nouiſſimus omnium ſcripturus erat Euangelium. Enimuerò, alij tres Euangeliſtæ nec miraculum CHRISTI in nuptiis factum, nec illuminationis cæci nati, nec reſuſcitationis Lazari quatriduo mortui, nec Iudæorum, qui ad capiendum CHRISTVM venerant, vnico eius verbo in terram proſtratorum, ſcriptis ſuis prodiderunt. 31

Ioan. 2. Ioan 9. Infra 11. Infra 18.

Quomodo Ioſephus non fecerit mentionẽ iſtius miraculi.

Illud tamen maiorem habet admirationem, quomodo Ioſephus, eius tam inſignis miraculi, & quotquot annis fieri soliti, mentionem in libris ſuis fecerit nullam. Fuit enim Ioſephus æqualis propemodum Apoſtolorum: præſertim verò Beati Ioannis: & ſcripſit libros Antiquitatum Iudaicarum: in eis præcipuè referens quę inſigniora, & mirabiliora fuerant ab exordio eius gentis vſque ad ætatem ſuam: in quibus libris, ſimúlque in libris, quos fecit de bello Iudaico, ſubtiliter, copioſéque perſequitur quæ inſigniora erant, & memoratu digna & in ciuitate, & in Templo Hieroſolymitano. At enim, non omnia Ioſephus in libris, quos reliquit ſcriptos, perſecutus eſt: nam de celebri, & famoſo apud Iudæos trium Magorum aduentu, in ipſo CHRISTI ortus tempore; nec de infantium innocentium cæde, ab Herode immani crudelitate facta, cuius fama Romam vſque permanauit ad Cæſarem, mentionem fecit vllam. Et quia virtus illius piſcinæ, poſt paſſionem Domini defierat, aliquot videlicet annis ante ortum Ioſephi, qui natus eſt Caligula imperãte Romæ: ideò nihil mirum eſt, rei iampridem exoletæ notitiam, ad Ioſephum non perueniſſe. Si enim tempore 32

Matth. 2. Ibid.

tempore eius istud miraculum perdurasset, haud dubiè mentionem eius fecisset: quemadmodum simile quoddam miraculum Sabbatici fluminis non tacuit: sed in capite vigesimo quarto libri septimi de bello Iudaico diligenter enarrauit: quamquam cui mirum videatur, id esse à Iosepho prætermissum, quod ab aliis omnibus Euangelistis prætermissum est; cùm id tamen ad declarandam, & magnificandam CHRISTI potentiam, & gloriam valeret plurimùm? *Mirabilis historia Sabbatici fluminis apud Iosephū.*

OCTAVA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Erat ibi homo triginta & octo annos habens in infirmitate sua, & dixit ei IESVS; Vis sanus fieri? VERS. 5. & 6.

33

Vidam illud, *triginta octo annos*, iungunt cum illo, *Erat ibi quidam homo*, tanquam significetur, eum hominem expectasse in illo loco per triginta octo annos, vt posset ante alios in piscinam commotam ab Angelo descendere: ex quo palam fieret, miraculum illius piscinæ, multis ante ortum CHRISTI annis cœpisse. Verùm, contextus verborum magis indicat, pertinere id ad tempus infirmitatis illius hominis. Atque huius Paralytici exemplo insinuatur, nullum esse animi morbum tam inueteratum, & humana ratione incurabilem, quin à DEO sanari queat, & soleat: nullum dico esse peccatum tam enorme, aut immane, aut longinquo vsu tam altè infixum animo, vt eius remissio non possit, & debeat à DEO expectari. Sed vt hoc verum est, ita verissimum & illud, magna peccata, magna pariter DEI misericordia indigere: quam diuinæ misericordiæ magnitudinem Dauid magni conscius flagitij, quod admiserat, supplex, & gemebundus illis verbis inuocabat, atque implorabat; *Miserere mei, DEVS, secundum magnam misericordiam tuam.* Consideret lector genus humanum per annorum plus quatuor millia plurimis morborum animi generibus ęgrum, atq; mo- *Documentum.* *Psal. 50.* *Mysteriū circa illum numerū triginta octo.*

ribun

ribundum iacuisse, quoad CHRISTVS ipsum per mortem suam sanaturus aduenit. Duo illi numero triginta octo annorum deerant anni ad explendum quadragesimum annum, qui numerus completus est, & summam malorum, &, vt loqui solet Scriptura, completam hominis malitiam, & perditionem insinuat: qui duo anni si atque adfuissent, incurabilis omninò fuisset eius morbus, & salus planè desperata. Ista verò duo, quæ deerant, equidem interpretor, nolle sanari, & desperare sanitatem: vel morte corporis præueniri, & ad æternam DEI reprobationem pertinere.

Cur illũ præcipuè infirmũ sanare voluerit Dominus, quatuor causæ.

Vis sanus fieri? Illum præcipuè hominem infirmum ex tam multis, qui eodem in loco erãt infirmi, sanare voluit Dominus: primò, quòd is esset infirmissimus, & miserrimus: Deinde, quòd omni esset destitutus humano auxilio ad comparandam sanitatem: tum, quò magis in eo sanando misericordia sua pariter, atque potentia eluceret: adhæc, quò magis appareret perinsignis Sacerdotum, & Leuitarum inhumanitas, qui frequentes eo in loco, nullam illi misero, in tanto tempore opem tulissent. 34

Cur Christus interrogauit infirmum an vellet esse sanus, plures redduntur causæ.

Sed cur eum interrogauit Dominus, an vellet sanus fieri? cùm & ipse mentem, atque voluntatem eius optimè nosset: & nulli dubium esse posset, eum, qui tandiu eo in loco, tanto cum labore, & molestia, vnius dumtaxat recuperandæ sanitatis causa, mansisset, non solùm velle; sed flagrantissimè cupere, summisque votis expetere sanitatem. Interrogauit sanè, vt eum ad spem erigeret consequendæ sanitatis: vt qui præsentes inibi aderant, eos ad expectationem miraculi excitaret: vt significaret, se paratissimum esse ad eum sanandum, nec aliud esse posse impedimento, aut moræ, quàm si ipse non vellet fieri sanus: vt ostenderet, quàm certum infirmo erat, se id velle; tam certum, atque indubitatum haberet, id CHRISTVM velle facere, & mox præstiturum ei: vt ex eius responso elucesceret miserrimus illius hominis status, & in ea miseria tanto tempore toleranda, mira patientia, & constantia, atque humilitas animi, pietásque declararetur. 35

Illa Christi interrogatio velut vmbra fuit catechismi Christiani.

Denique, huiusmodi interrogatio CHRISTI fuit tanquam exemplum quoddam, & formula interrogationum, quæ fiunt in Catechismo Christiano. Nam velle sanum fieri, duo continet, odium nempe infirmitatis, & desiderium sanitatis: similiter in eo, 36

qui

qui ad CHRISTVM conuertitur, præteritorum peccatorũ detestatio, atque odium, & bonæ vitæ semper in posterum agendæ desiderium, atque propositum, necessaria sunt. Ad consequendam igitur remissionem peccatorum, & DEI gratiam, nullius momenti est apud DEVM, nec in Ecclesia eius esse debet, hominis nobilitas, potentia, diuitiæ, sapientia, ætas vel sexus: sed hoc vnum exigitur, hoc super omnia æstimari debet, si verè cupiat ille, & obnixè petat se sanum fieri. Quamquam neque hoc ipsum velle fieri bonum, & iustum, à nobis ipsis habere possumus sine speciali auxilio DEI: DEVS *enim*, vt Paulus inquit, *operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate*. Et vt idem ait; *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis*: quanto igitur minus ex nobis, tanquam ex nobis, velle possumus bonum pertinens ad salutem, & vitam æternam: infirmior quippe voluntas hominis est ad bonum amandum, quàm intellectus ad id cognoscendum. *Ad Philip. 2.* *2. ad Cor. 3.*

37 Postremò, illa Domini interrogatio, *Vis sanus fieri?* satis indicauit libertatem humanæ voluntatis, quæ neque à DEO, neque ab alia vlla causa siue naturali, siue humana vel ad malum, vel ad bonum cogitur, aut necessitate aliqua trahitur. Quod euidenter testatum est in capite decimo quinto libri Ecclesiastici, illis verbis; *Apposuit tibi aquam, & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi.* Et in capite quarto libri Genesis; Dominus dixit Chain: *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Eodem spectat illud Apostoli in capite 7. prioris Epistolæ ad Corinthios; *Qui statuit in corde DEO firmus: non habens necessitatem: potestatem autem habens suæ voluntatis, seruare virginem suam, bene facit.* *Libertas humanæ voluntatis.* *Locus Ecclesiastici c. 15.*

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Domine, hominem non habeo. VERS. 7.

38 PERPENDAT, quæso, Lector illius Paralytici bonitatem ingenij, & animi mansuetudinem: non inuidet, non indi- *Multiplex commẽdatio illius Paralytici.*

 gnatur;

gnatur;non accufat quemquam, non conuitiatur aliis, qui ipfum præuenientes,fanitatis fructū ei præripiebant: fed citra contumeliam aliorum,miferiam fuæ conditionis fimpliciter exponit.Simul etiā apparet magna eius patientia:diu enim expectās,& toties expectatione fua fruftratus, nihil agit, nihilq; loquitur impatienter: non fe diris deuouet, nō fuum conceptū,& ortum execratur, non eft querulus, nedum blafphemus aduerfus DEVM: quæ virtus in calamitofis hominibus, & ingenti aliquo malo diu, multúmque vexatis, eò admirabilior videri debet, quò rarior eft. Extat quoque in ifto eius refponfo mira longanimitas, & fiducia: non enim pluribus annis früftrà expectata fanitate, eius defperabat confe-

Ad Rom.4. cutionem: fed quemadmodum de Abraham fcripfit Paulus, *Contra fpem, in fpem credidit.* Quid igitur mirum fi huic vni ægroto de vniuerfa illa ægrorum multitudine CHRISTVS Dominus largiri voluerit fanitatem?

Multiplex interpretatio myftica illorū verborū, Hominē non habeo.

Cæterùm, illud eius Paralytici refponfum, *Hominem non habeo,* 39
fecundum myfticam intelligentiam interpretatum, ad quemlibet peccatorem ritè accommodari poteft: nimirum omnis, qui iacet in peccato, verè poteft dicere, *Hominem non habeo:* quia omnis,qui peccat, ignorans eft: rationali parte animæ, propter quam eft homo, vitiofo affectu obfcurata; quamobrem, peccans, exuit quo-

Pfal.31. dammodo hominem,& fit; *Sicut equus & mulus, in quibus non eft intellectus:* Et; *Comparatus eft iumentis infipientibus, & fimilis factus eft il-*

Pfal.49. *lis.* Vel, *Hominem non habeo,* id eft, non habeo naturam humanam ita rectam, & integram, vt eam DEVS ab initio creauit, & iuftitia originali ornauit: fed eam habeo peccatis vitiatam, deforma-

Ad Rom.7. tam, fœdatam, ac debilitatam. *Velle enim adiacet mihi: fed perficere non inuenio: fentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* Vel, *Hominem non habeo:* quia vfque ad CHRISTI Domini aduentum non erat data hominibus poteftas remittendi peccata: Quocirca, cùm CHRI-

Luca 5. Matth.9. STVS dixiffet cuidam Paralytico; *Remittuntur tibi peccata tua,* cœperunt, qui inibi aderant, eius dicti vel admiratione, vel indignatione cōmoti, muffitantes dicere; *Quis poteft remittere peccata, nifi folus* DEVS? At mox vifo fanati Paralytici tam euidēti miraculo, glorificauerunt DEVM, *qui dedit poteftatem talem hominibus.*

Vel,

40 Vel, *Hominem non habeo:* quia multi pereunt, propterea quòd non habent doctorem, à quo necessaria ipsis cognitu doceantur: vel pastorem, à quo spiritualibus alimentis reficiantur: vel rectorem, cuius consilio, & prudentia regantur, & si aberrauerint à bono, corrigantur, & ad rectam viam reducantur: vel medicum spiritualem, qui propulsandis animi morbis idonea, & efficacia præstet remedia: vel tutorem, & defensorem, cuius tutela, & præsidio aduersus inuisibilium hostium oppugnationes, aut Hæreticorum fraudes; & fallacias defendantur. Vel, *Hominem non habeo:* illum nempe hominem singularem, & vnicum hominem, simúlque DEVM, ob idque appellatum Emanuel; de quo Dauid dixit; *Misit verbum suum, & sanauit eos:* cuius alij homines, qui- *Psal. 1.*
cunque nominati sunt in Sacris litteris saluatores, vt Ioseph, Moyses, Iosue, Gedeon, Sampson & Dauid, tanquàm vmbræ quædam, atque imagines fuerunt; nimirum hic homo solus verè potuit saluare; quia vt DEVS potuit persoluere debitum, quod humanum genus debebat DEO; & vt homo, per passionem, & mortem suam perfectissimè satisfacere DEO potuit. Vel, *Hominem non habeo*, dicere potuit gentilitas ante CHRISTI aduentum: non enim habuit Moysen, nec Prophetas; nec legem scriptam à DEO accepit, nec diuinam Scripturam, nec DEI promissiones, nec diuinas reuelationes, nec oracula & responsa DEI, nec miracula, sicut habuit populus Iudaicus: ista porrò ad percipiendam animi sanitatem magna sunt incitamenta, simulque adiumenta.

DECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dixit ei IESVS: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. VERS. 9.

41 CHRISTVS dicendo illi Paralytico, *Surge*, simul etiam perfectam dedit sanitatem, robúrque ad sese magna facilitate in pedes erigendum. Loquebatur enim CHRISTVS tanquam

 pote

potestatem habens, & sermo eius operatorius, atque efficax erat cuiuscunque rei, quam ipse facere vellet: quo declarabat, se verum esse DEVM, qui solo verbo creauit vniuersa: vt scriptum est;
Psal. 148. *Dixit, & facta sunt: mandauit, & creata sunt.* Surgere à peccato, est
Quid secundum mysticum sensum significet illud, Surge. detestari peccatum, & firmissimo animi proposito deliberatum habere, nunquàm deinceps peccare velle. *Surge*, qui iacebas æger peccatis; & abiectus ad rerum terrenarum amorem, tanquàm humi reptabas: qui, vt brutum animal, prono animo, deiectóque ad infima mundi bona curuus ingrediebaris: tolle nunc vultum tuum ad sublimia, & naturæ tuæ conuenientia, & propria bona. Sta rectus, vt spiritus carni, spiritui DEVS præsit. Suspice cœlum, cuius & naturæ spectator natus es, & per DEI gratiam, habitator,
Lucæ 15. atque possessor futurus es. Sic ille filius prodigus dixit; *Surgam, & ibo ad Patrem meum.*

Tolle grabatum tuum, & ambula. Grabatum erat genus lectuli, 42
Quid sit grabatum. vel lecticæ, vbi languidi, & paralytici decumbebant, eóque deportabantur in illum locum. Secundum lectionem Græcam scribi debet per duplex, *b*: quamobrem primum, *a*, producitur: Mar-
Martialis. tialis tamen id corripuit in quodam versu, cùm dixit; Sed si nec
Cur Christus iussit Paralyticum sanatũ tollere grabatum suum. focus est; mundi nec sponda grabati. Propterea verò CHRISTVS iussit Paralyticum à se sanatum tollere grabatum suum, quò manifestior esset perfecta illius sanitas: neque enim Paralyticus, nisi membris omnibus perfectè sanatis, totóque corpore firmissimè roborato, grabatum in humeros suos tollere, & portare potuisset. Ob eandem quoque causam in nuptiis vinum ex aqua factum iussit Architriclino gustandum offerri; & discipulos multiplicatorum
Ioan. 2. panum fragmenta colligere, ac seruare: & leprosum à se sanatum
Infra 6. sacerdotibus sese ostendere: atque ob eandem causam voluit in
& alibi. Sabbato istum Paralyticum curare, vt videntes eum Iudæi porta-
Matth. 8. re grabatum in Sabbato, quod ipsi putabant illicitum, causam ab eo requirentes, de patrato miraculo certiores fierent: non enim id fecit in contemptum legis, nempè venerat ipse non destruere
Matth. 5. legem: sed adimplere: sed quò testatius, & illustrius faceret miraculum: nisi enim factum esset in die Sabbati, nemo aduertisset, nec miratus esset portari grabatum ab illo homine, nec causam eius rei interrogauisset: ideóque plurimis ignotum fuisset miraculum.

Sed

43 Sed age, verba ista; *Tolle grabatum tuum, & ambula*, secundum mysticum sensum, quam reddant sententiam, scrutemur, atque pensitemus. *Tolle grabatum tuum*: porta carnem tuam, quæ te prius portabat, & ad sua desideria trahebat; porta, inquam, domando eam, & rectæ rationis imperio subiiciendo. Porta proximū tuum; licèt tibi grauis, & molestus sit: secundum illud Pauli; *Supportantes in charitate inuicem*. Et illud; *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem* CHRISTI. Porta peccata tua, quæ sunt onus grauissimū: sicut Dauid dixit; *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.* Hoc igitur peccatorum onus porta ad Confessarium, qui dissoluens colligationes iniquitatum, vt ait Scriptura, exonerabit te tam graui pondere. Porta peccata tua semper ante oculos tuos, quò frequentiùs & vehementiùs doleas, quò gratior DEO sis, qui ea tibi remittit; quò sis humilior, & in posterum cautior. Sic Dauid; *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Porta huius mundi bona, quasi onus quoddam: *Diuitiæ si affluant, noli cor apponere.* Noli eorum immoderato trahi amore, nec in illis toto animi studio iacere. Porta patienter miserias huius vitæ, & reliquias peccatorum tuorum; sciens eas tibi relictas ad exercitatiònem humilitatis, & patientiæ, & maiorem pro culpis tuis satisfactionem, maiúsque meriti atque præmij cœlestis incrementum.

Quid sit secundum mysticū sensum tollere grabatum.

Ad Rom. 12.

Ad Galat. 6.

Psal. 37.

Esa. 58.

Psal. 50.

Psal. 61.

44 *Ambula.* Ne putes quia sanatus es, & à peccatis liberatus, proptereà te otiosum, & desidiosum esse posse; cùm ideò potiùs à DEO sanatus sis, vt in bonis operibus, Deóque acceptis perpetuò verseris. Non quia sanatus es à peccatis, ideò putes te liberum, & immunem esse ab obseruantia legis diuinæ, & humanæ: cùm ideò peccatis liberatus, & gratia DEI donatus sis, vt, & diuinam, & humanam legem plenè, atque vt oportet, seruare queas: *Qui diligit me*, inquit Dominus, *sermonem meum seruabit.* Ambula, ad anteriora te semper extendens; & quæ retrò sunt obliuiscens: sicut illa mystica Ezechielis animalia ibant, & non reuertebantur: Ambula, eundo de virtute in virtutem: Aut qui iustus es, iustificeris adhuc; Nec putes, dum in hac vita es, ad extremum te virtutum, & perfectionis peruenisse profectum. Denique serua illud, quod Abrahæ dixit DEVS; *Ambula coram me, & esto perfectus.* Et quod

Quid sit, Ambulare.

Ioan. 14.

Philip. 3.

Ezechielis 1.

Apoc. vlt.

Genesis 17.

Dauid in Pſalmo primo ait; *Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum.*

VNDECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 16. 17. & 18. Propterea perſequebantur Iudæi IESVM; quia hæc faciebat in Sabbato. IESVS autem reſpondit eis: Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non ſolùm ſoluebat Sabbatum; ſed & patrem ſuum dicebat DEVM, æqualem ſe faciens DEO.

Calumniam Iudæorū aduerſus Chriſtū quòd violaret diē Sabbati, quinque modis ipſe cōfutauit.

CALVMNIAS Iudæorum propterea Dominum 45
criminantium, quòd in Sabbato operaretur, aliàs ipſe CHRISTVS variis modis depulit, atque cōfutauit. Primùm quidem exemplo Dauidis, qui panes propoſitionis comedit, quibus veſci, niſi ſacerdotibus, fas non erat: Deinde, etiam ipſorum ſacerdotū exemplo, qui diebus Sabbati in purgando, & ornando templo, & præparandis ſacrificiis laborabant: tum ipſorum Iudæorum, qui iumenta ſua die Sabbati in foueam lapſa extrahebant, vel aquatum agebant: præterea, argumento Circumciſionis, quæ in Sabbato fiebat. Nunc autem diuina quadam ratione, Deique ipſius exemplo ſeſe defendit; ſimul etiam occupans, quod Iudæi ei poterant obiicere, ipſum eſſe contrarium DEO: quippe qui die ſeptimo *Geneſis 2.* ab omnibus ſuis operibus ceſſauit, atque ob eam cauſam diem ſeptimum ſanctificauit, & ab omni opere vacuum eſſe præcepit. Hanc igitur CHRISTVS præuertens obiectionem, ait, DEVM quidem ſeptimo die ceſſaſſe ab opere creationis mundi: eius námque molitio ſex diebus abſoluta, & conſummata eſt; non autem ceſſauit omninò ab operando: Non enim Moſes dixit, ipſum ceſſaſſe ab omni opere ſimpliciter: ſed ab opere, quod patrauerat, creando videlicet mundum: poſtea verò nunquam ab operando ceſſauit DEVS.

Voluit

46 Voluit sanè CHRISTVS Iudæos docere veram intelligentiam illius præcepti DEI de obseruãdo Sabbato. Nã etsi vetitum erat secundum legem Mosis, eo die portare onera, aut quodcunque seruile opus facere: vt patet ex vigesimo capite Exodi, & Hieremiæ decimo septimo, id tamen intelligendum erat, cùm id fieret in seruitium hominum, & in vsus temporalis vitæ: nõ tamen cùm id posceret salus animæ, vel necessitas proximi, & gloria DEI. Præcipua verò Sabbati obseruatio, ad quam nempe omnis illa vacatio seruilium operum referebatur, in eo potissimùm erat, vt populus aliis curis, & laboribus solutus, DEI cultui & venerationi, & laudationi vacaret, & ab omni peccato, quod est opus maximè seruile, integrum se, purúmque seruaret. Atque hæc spiritualis obseruatio Sabbati appellatur ab Isaia Sabbatum delicatum; *Si auerteris*, inquit, *ab iniquitate pedem tuum, &c. vocans Sabbatum delicatum.* *Vera intelligentia diuini præcepti de obseruando Sabbato.* *Locus Isaiæ cap. 58.*

47 *Pater meus vsque modò operatur.* Est duplex perpetua, & incessabilis DEI operatio: vna quidem generalis, & ordinaria: & hæc quidem quadruplex est. Rerum omnium conseruatio, earundem gubernatio, & propagatio, & generalis concursus DEI cum causis secundis ad omnem earum operationem. Altera est operatio particularis circa hominem, creando animas rationales in rerum generatione, illuminando hominem, & iustificando, & glorificando. Est alia operatio DEI, sed extraordinaria, & præter vsitatum rerum ordinem, & supra omnem naturæ creatæ potestatem: & hæc est miraculorum effectio. Hinc palam est, quàm verè dictum Iudæis fuerit à Domino: *Pater meus vsque modò operatur.* *Quadruplex sit operatio Dei perpetua, & vsque ad finẽ mundi duratura.*

48 *Et ego operor:* Hoc satis indicat, ipsum esse verum DEI filium, æqualémque Patri, cùm se dicat æquè, atque Patrem quolibet tempore operari: simúlque cùm ait; *Pater meus:* & non Pater noster. Hæc autem verba dictum habent sensum, vel hunc; Pater operatur omni tempore, ergo operans etiam ego omni tempore, non sum vt contrarius DEO reprehendendus: vel hunc sensum; Pater meus & omnia, & omni tempore operatur; & ego simul, pariterque cum ipso omnia, & omni tempore operor.

49 *Propterea ergo Iudæi quærebant eum interficere: quia patrem suum dicebat* DEVM, *æqualem se faciens* DEO. Quomodò Iudæi ex proximè commemoratis Domini verbis intellexerunt, ipsum facere

cere DEVM, patrem suum, & se æqualem DEO? nempe, quia vocauerat DEVM patrem suum proprium; quia dixerat, se similiter quolibet tempore operari vt ipsum DEVM, quia dixerat se operari simpliciter, id autem est, omnia, sicut pater operatur. Et sanè, hoc Iudæi rectè intellexerunt: si enim in hoc errassent, aut ipse CHRISTVS errorem eorum correxisset, aut Euangelista ipse indicasset falsam eorum fuisse intelligentiam verborum CHRISTI: quemadmodum suprà, cùm Dominus dixit Iudæis;
Ioan.2. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus reædificabo illud.* Et alibi cùm monuit discipulos, vt cauerent sibi à fermento Pharisæorum, continuò Euangelistæ reiecerunt falsam eorum verborum intelligentiam, & veram indicarunt. Et verò, si falsa fuisset illa Iudæorum existimatio, debuit hoc Ioannes indicare, ne CHRISTVS putaretur affectasse diuinitatis honorem sibi nequaquam conuenientem: præsertim verò cùm id verba CHRISTI præ se ferre viderentur. Oportebat igitur eam verborum CHRISTI intelligentiam, quam Iudæi habebant, emendare: ne posteri hæc legentes in eundem impingerent errorem: rati DEVM esse, qui DEVS, non erat. Intelligentiores igitur fuêre Iudæi istorum CHRISTI
In Arrianos. verborum, quàm Arriani negantes CHRISTI diuinitatem: illi enim veram eorum CHRISTI verborum sententiam animo suo conceperunt, rati, verbis illis significari CHRISTVM esse verum DEI Filium, Deóque patri æqualem: hi verò verba illa ad falsas, & impias interpretationes detorquebant: ne CHRISTVM esse verum DEVM fateri cogerentur. Sed in eo Iudæi errabant, quòd dicebant, CHRISTVM facere se æqualem DEO.
Factitius Deus est falsus Deus, quia & recens est, & Deo extraneus. Lucifer quidem voluit se facere æqualem DEO: at CHRISTVS semper in forma DEI fuit, & ab æterno DEVS ex DEO genitus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem DEO, vt ait Pau-
Ad Phil. c.2. lus. Nempe factitius DEVS, & recens est, & vero DEO secundum substantiam alienus: talem autem pro DEO coli vetuit DEVS per Moysen, cùm
Deuter.32. dixit; *Non erit in te DEVS recens, neque adorabis DEVM alienum.*

DVODE

DVODECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Amen, amen dico vobis, non potest Filius à se facere quidquam: nisi quod viderit Patrem facientem; quæcunque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit. VER. 19.

50 IN eo sermone CHRISTI cum Iudæis, qui deinceps narratur à Ioanne, quædam ponuntur sublimia, & diuina: quibus apertè diuinitas CHRISTI ostenditur. Alia item dicuntur humilia, & abiecta: quibus demonstratur natura humana ab ipso assumpta, qua minor est Patre, & similis nostri. Hac porrò varietate CHRISTVS sermonem suum temperauit, vt rudes Iudæi audientes sublimia de ipso nequaquam scandalizarentur, ipsúmque continuò auersarentur; sed per humilia, & abiecta, quæ de se dicebat, mitigarentur. At verò fideles, & intelligentes rerum æstimatores, audiendo sublimia, ipsum esse DEI filium; & DEO Patri æqualem, & coæternum; ab ipso tamen omnia habentem, cognoscerent, ipsúmque nihilominus assumpta natura humana factum esse hominem, & ad humanæ mortalitatis, & humilitatis, & miseriæ participationem descendisse intelligerent.

51 Illud præterea, ne quis fallatur, aduertere oportet, etiam cùm de sua diuinitate Dominus in hac cum Iudæis sermocinatione loquitur, quosdam loquendi modos vsurpare, qui in rebus creatis, & humanis cùm dicuntur, imperfectionem, & defectum significant: huiusmodi sunt illa; *Non potest filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: Sicut docet me pater: Omnia demonstrat ei pater, & maiora his demonstrabit: non possum à me facere quidquam: sicut audio, & iudico.* Hæc enim omnia in CHRISTO accipienda sunt, remota omni imperfectione, ac defectu; quatenùs videlicet significant, CHRISTVM esse filium DEI, ob idq; & substantiam, & omnia bona habere à DEO Patre. *Notabile documentum.*

52 Illud, *Non potest Filius à se facere quidquam*, triplicem habet interpre-

Quid sit filius nihil à seipso facere, triplex interpretatio. terpretationem. Primò quidem, vt id referatur ad eius humanitatem: & sic planissimus est eorum verborum sensus: sed non multùm congruens sententiæ verborum, & contextui sermocinationis CHRISTI: deinde, vt referatur ad diuinitatem CHRISTI, & significetur origo Filij à Patre; à quo sicut substantia, ita & omnis potentia Filij procedit. Hac certè ratione hæc verba interpretati sunt Hilarius, & Augustinus: quæ tamen interpretatio non videtur admodùm cohærens, & conueniens ei, quod proximè adiungitur; *Nisi quod viderit Patrem facientem*. Ad hæc, secundum Chrysostomum, CHRISTVM nihil à se facere, significat, nihil ipsum facere proprium, & quod Pater etiam non faciat; sed quidquid facit, id ipsum & placitum esse Patri, & ab ipso quoque fieri: ex quo sequitur, nullùm eius opus potuisse reprehendi à Iudæis, cùm fuerit etiam opus DEI Patris: & indidem quoque concluditur, ipsum eiusdem omninò esse voluntatis, & potentiæ, ac substantiæ, atque est ipse DEVS Pater. Nam quia omnis creatura diuersam à DEO substantiam, & voluntatem habet, proptereà potest facere aliquid ex se, quod non faciat DEVS, qua tale est: vt deficere à rectitudine, & peccare: Sicut enim habet diuersam naturam, sic & diuersam voluntatem.

Hilarius. Augustinus.

Chrysost.

Iam verò illud, quod sequitur; *Nisi quod viderit Patrem facien-* 53
tem, explanatio est eius, quod proximè antecessit; *Non potest à se facere quidquam:* & illud, *Nisi*, positum est pro, (sed tantùm,) vt sit hæc sententia: Filius non facit quidquam proprium, quod non etiam faciat Pater: sed tantùm ea facit, quæ videt Patrem facere: vnde manifestum fit eandem vtriusque naturam, potentiam, scientiam, voluntatem, atque operationem esse. Illud porrò, *quod viderit Patrem facientem*, denotat, Filium potentiam faciendi, quæ facit, habere à Patre; nec habere eam casu, nec modo agentium naturalium: quæ sine cognitione ex necessitate naturæ agunt: sed habere eam per intellectum, per quem scilicet genitus ipse est à Patre, à quo habet, vt esse: sic scientiam, & visionem omnium rerum. Non igitur significatur istis verbis, Filium, quotiescunque facturus aliquid est, respicere ad opus, quod tunc facit Pater, tanquam ad exemplum: ad cuius similitudinem & ipse opus suum faciat: Sic enim necessum esset, Patrem fecisse alium mundum, ad cuius simili-

litudinem CHRISTVS hunc mundum fecerit: & cùm CHRISTVS multa fecerit miracula, viuificando mortuos, illuminando cæcos, sanando omnis generis infirmos; necessum fuisset, Patrem horum similia: sed alia tamen, & eodem tempore fecisse: quod perspicuè absurdum est.

54 Illis autem, quæ proximè sequuntur, verbis, *Quæcunque enim pater fecerit, similiter filius facit*, significatur, non modò quæcunque facit Filius, ea quoque fieri à Patre: vnde liquet, nihil Filium facere diuersum, nedum contrarium Patri: sed illud etiam indicatur, quæcunque facit pater, eadem omnia facere Filium; vt intelligatur, eadem esse in vtroque potentia rerum effectrix. Illud denique, *similiter*, non tantùm significat, (quoque:) vel, (etiam:) sed idem quod, (eodem modo:) id autem est, pari, eadémque potentia, scientia, voluntate, operatione. Dicuntur autem Pater, & Filius eodem modo operari, non ad se inuicem considerati; Pater enim à seipso potentiam habet operandi: Filius autem eam accepit à Patre: sed respectu ipsorum operum, quæ fiunt extra ab vtroque: quoniam eadem ratione ad ea facienda concurrunt. Nec verò Pater, & Filius ad facienda opera concurrunt vt causæ inuicem subordinatæ: quemadmodum solet homo generans hominem: neque vt causæ partiales, sicut multi fabricantes domum: neque vt causa principalis, & causa instrumentalis, sicut faber lignarius, & securis, ac malleus ad faciendam mensam, vel arcam: neque vt causæ diuersi generis: quemadmodum ad effectus naturales concurrunt quatuor causæ; materia, forma, finis, efficiens: sed vt vna, eadémque causa, vnicúmque principium, vna, eadémque potentia, & scientia, & voluntate, eadémque actione omnia faciens, conseruans, & gubernans. Sicut igitur ex operum æqualitate demonstratur æqualitas potentiæ operantium: ita ex identitate modi operandi rectè concluditur identitas naturæ, potentiæ, ac voluntatis operantium.

Quid sit ea, quæ Pater facit, similiter facere Filius.

Quomodo Pater, & Filius simul concurrunt ad operandum.

DECIMATERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 20. & 21. Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit; & maiora his demonſtrabit, ei opera, vt vos miremini. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat; ſic & Filius, quos vult, viuificat.

HIS verbis cauſa redditur ſuperioris ſententiæ: Cur 55
Filius omnia faciat, quæ Pater facit, & quæ videt Patrem facere; quia ſcilicet Pater ſummè diligit Filium, ob idquè omnia ſua ei demonſtrat: nihil eſſe volens ignotum ipſi: nam hoc etiam apud homines inter Patres & Filios ſeruari cernimus, atque eò magis, quò maior eſt Patris amor erga Filium. Cæterùm, illud expoſitionem requirit, quomodo Pater omnia demonſtret Filio. Non enim vt magiſter diſcipulo, quaſi ea vel ignoranti, vel non recordanti: id enim maximam habet imperfectionem. B. Auguſtinus refert hoc ad æternam generationem Filij ex Patre: per quam Filius vt naturam à Patre: ſic & notitiam, & viſionem accepit omnium tam præteritorum, & præſentium, quàm futurorum. Auguſtino ſimiliter ſentit Cyrillus, ita ſcribens: Pater demonſtrat Filio quæ facit, totum ſeipſum in natura Filij quaſi depingens, vt quæcunque in ſe habet ipſe, in Filio ea demonſtret. Nec illud, ***Pater enim diligit Filium***, poſitum eſt tanquam cauſa huius, quod eſt, Patrem demonſtrare omnia Filio: nam ſicut paterna dilectio Filij non eſt principium generationis eius: non enim Filius generatur per voluntatem, & amorem Patris: ſed per intellectum: ita non eſt cauſa demonſtrandi omnia Filio: nam ſic demonſtrare, eſt generare: ſed ponitur, ſecundum interpretationem B. Thomæ, tanquam ſignum, quo à poſteriori cognoſcitur, Patrem omnia demonſtrare Filio.

Quomodo Pater dicatur demonſtrare omnia Filio.

Auguſtinus.

Cyrillus.

B. Thomas.

Quemadmodum verò huic interpretationi congruat, quod 56
proximè adiungitur, ***Et maiora his demonſtrabit ei opera***, ſubobſcuram habet ſententiam. Si enim demonſtrare Patrem omnia Filio,

non

non eſt aliud ſecundum Auguſtinum, & Cyrillum, quàm ipſum ab æterno generare; æternitas autem DEI eſt omninò inuariabilis, & tota ſimul: ſimiliter etiam demonſtratio omnium, quam Pater facit Filio, eſt æterna: ob idque tota ſciens, nec varietatem habens præteriti, præſentis, & futuri: quomodò igitur dicitur Pater demonſtrare Filio, & in futurum demonſtraturus? Sed enim hoc quatuor modis explicari poteſt. Primò ſic: licèt æternitas DEI tota ſimul ſit, quò tamen nobis innoteſcat: quoniam ipſa complectitur omne tempus; interminabilis, atque inuariabilis eius duratio, per differentias temporis præteriti, præſentis, & futuri, nobis notas, deſignari, & declarari ſolet. Sicut igitur verè dicitur Pater & generaſſe, & generare, & generaturus Filium: quia per hoc non aliud ſignificatur, quàm Filium ſemper habere eſſe à Patre: ita verè dicitur Pater omnia & demonſtraſſe, & demonſtrare, & demonſtraturus eſſe Filio: quia per hoc indicatur, Filium ſemper habere à Patre ſcientiam omnium, ſiue præterita, ſiue præſentia, ſiue futura ſint.

Quomodo Pater dicatur demonſtraturus maiora filio, quadruplex interpretatio.

57 Deinde, hoc ipſum ita Ianſennius declarat: Patrem demonſtrare omnia Filio, non aliud ſignificat, quàm Patrem omnia facere, cognoſcente ea Filio: per cognitionem eius nempè à Patre acceptam. Ac licèt Pater omnia cognoſcat, quæ Filius facit: quia tamen cognitionem eorum non habet à Filio: ſed à ſeipſo; idcircò non rectè diceretur Filius omnia, quæ facit, demonſtrare Patri. Ad hæc, ſic etiam hoc poſſet intelligi: ſicut verbum, (oſtendere:) ita & verbum, (demonſtrare,) non ſemper in Sacris litteris ſignificat indicare, vel declarare: ſed compluries ponitur pro eo, quod eſt dare, vel exhibere; vt in Pſalmo 4. *Quis oſtendet nobis bona?* & alio in Pſalmo; *Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam.* Quid autem ſit oſtendere miſericordiam, declarat, proximè adiungens; *Et ſalutare tuum da nobis.* Clariſſimè verò apud Paulum in quarto capite poſterioris Epiſtolæ ad Timothæum, cùm ait; *Alexander ærarius multa mala oſtendit mihi.* Ergo ſenſus erit: Omnia, quæ Pater facit, & facturus eſt, dat, & dabit Filio, vt ea ſimiliter ipſe faciat. Dat, inquam, & dabit: quia potentia faciendi, quæ eſt in Filio, ſemper eſt à Patre. Poſtremò, hoc ipſum B. Thomas hunc in modum explicat: Patrem demonſtrare Filio omnia, quæ facit, ſigni-

Ianſennius.

Verborũ (oſtẽdere) quid ſæpe in Sacris litteris ſignificet.

Pſal. 84.

B. Thomas.

ficat hoc loco, DEVM manifestare aliis, se omnia, quæ fecit, & facit, & facturus est, per Filium fecisse, facere, & facturum esse: & licet ostenderit, multa se prius fecisse magna, & mira per Filium: deinceps tamen demonstraturus erat maiora, quæ per Filium facturus erat. Sed quænam erant illa maiora, quæ Pater demonstraturus erat Filio, & per ipsum facturus? Tria nimirũ, quæ CHRISTVS ipse in consequenti sermone suo mox declarat: quorum vnum fuit particularis resurrectio aliquot mortuorum: præsertim verò resuscitatio Lazari: quod miraculum super omnia commouit Iudæos: alios quidem ad potentiæ eius admirationem, & venerationem, & ad eius doctrinæ approbationem, & fidem: alios verò ad inuidiam, & odium, necemque quoquomodo ei machinandam. Alterum erit in fine mundi generale iudicium omnium hominum, quod ipse facturus est, & redditurus vnicuique secundum opera eius, vel æterna supplicia, vel gloriam sempiternam. Tertium erit quoque in consummatione sæculi: generalis nimirum resurrectio omnium mortuorum; aliorum quidem ad gloriam cœlestem: aliorum verò ad æternam damnationẽ, & pœnam.

Obseruandum Cyrilli documentum super voce, sicut. Super extremis verò disputationis huius verbis illis, *Sicut enim Pater suscitat mortuos, & viuificat: sic & Filius, quos vult, viuificat:* 58
doctè Cyrillus adnotauit, vocem illam, *sicut*, aliam vim, & significationem habere, cùm ea vox ponitur in personis diuinis inuicem relatis; & aliam, cùm ponitur in creaturis vel inter se, vel cum DEO comparatis. Cùm enim ponitur in creaturis inter se comparatis, aliquando æqualitatem denotat: vt si dicatur; Sicut Petrus est animal rationale: ita & Paulus: interdum verò significat solam similitudinis cuiusdam participationem: vt si dicamus, argentum resplendere sicut lucem solis. Atque hac posteriori ratione vox, *sicut*, semper sumitur, cùm dicitur in creaturis respectu DEI: vt
Matth.5. cùm Dominus dixit; *Estote perfecti: sicut Pater vester cœlestis perfectus est.* Et alibi,
Ioan.15. *Vt diligatis inuicem: sicut ego dilexi vos.* Et alio loco,
Ioan.17. *Et ipsi vnum sint: sicut & nos vnum sumus.* At verò cùm hæc vox, *sicut*, ponitur in diuinis personis, perfectam earum inter se denotat æqualitatem: vt hoc loco dicitur, Sicut Pater suscitat, & viuificat mortuos: ita Filium viuificare quoscunque vult. Et paulò infrà dicitur; *Vt omnes honorificent Filium: sicut honorificant Patrem.*

Illud

59 Illud prætereà sciendum est, diuinam Scripturam, quasi proprium quid DEI, prædicare, quòd ipse suscitat, & viuificat mortuos: vt in trigesimo secundo capite Deuteronomij, & in 2. capite primi libri Regum; *Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos & reducit.* Et in Psal. 67. DEVS *noster* DEVS *salutes faciendi: & Domini exitus mortis.* Et in alio Psalmo; *Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.* Et Paulus ad Romanos 4. *Qui viuificat mortuos.* Qua etiam de causa in primo capite libri Apocalypsis, dicitur habere claues mortis, & inferni. Illud autem, *Quos vult, viuificat*, indicat, non modò Filium omnia facere, quæcunque facit Pater: sed facere ea omnia sua voluntate, electione & arbitrio; non autem seruili obsequio, tanquam seruum, & ministrum, ab eo iussum, & coactum: Et hæc potestas CHRISTI viuificandi mortuos, est vnum ex illis tribus, quæ maiora prioribus demonstraturus erat Pater Filio, & per ipsum facturus. *Propriū Dei esse, viuificare mortuos.*

DECIMAQVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio. VER. 22.

60 DECLARATVR his verbis secundum opus ex tribus illis maioribus, quæ Pater demonstraturus erat Filio: id autem est, generale iudicium omnium hominum: simúlque id valet ad probandum, quod proximè antecessit. Neque enim mirum videri debet, dedisse Patrem Filio potestatem suscitandi, & viuificandi mortuos: cùm ei dederit absolutam potestatem iudiciariam in omnes homines: quam potestatem diuina Scriptura vt propriam DEI agnoscit, & prædicat: vt in Psalmo 81. *Exurge* DEVS, *& iudica terram.* Et in Psalmo 74. DEVS *iudex est: hunc humiliat, & hunc exaltat.* *Quãdo Pater dederit Filio iudiciariam potestatem.*

61 Sed quando Pater hanc potestatem iudiciariam dedit Filio? Secundum Chrysostomum, & Hilarium, & Theophylactum, dedit Filio *Chrysost. Hilarius. Theophylact.*

Filio eam poteſtatem, quando eum genuit: id autem eſt, ab æterno. Sed hoc rectè Auguſtinus refellit in primo libro de Trinitate: talem enim poteſtatem, quæ eſt, & vocatur poteſtas iudiciaria principalis auctoritatis, ita Filio dedit ab æterno Pater, vt eam tamen ipſe nihilominus habeat: ſicut ei dedit naturam deitatis, & ſcientiam, & potentiam omnium. At in hoc loco dicitur, Patrem non iudicare quemquam: ſed Filium tantùm. Rectiùs igitur ſecundum Auguſtinum, & Cyrillum intelligitur, poteſtatem iudicandi datam eſſe Filio ea ratione: vt homo eſt: Quò ſcilicet omnium hominum iudex viſibilis eſſet omnibus tam bonis, quàm reprobis, viſibile iudicium exercens, ſenſibilémque ſententiam proferens. De eo namque iudicio loquitur in hoc loco Ioannes: quod in conſummatione ſæculi erga omnes homines exerceri debet. Pater igitur non iudicat quemquam: videlicet vt iudex viſibilis omnibus, & per iudicium ſenſibile: alioqui Pater omnes iudicat iudicio inuiſibili: auctoritas enim primaria iudicandi continens ſcientiam omnium iudicandorum, & ſententiam iudicis decernentis præmia, vel ſupplicia, principaliter eſt ipſius DEI: executor tamen eius iudicij ſub forma viſibili erit CHRISTVS: vt homo eſt.

Auguſtinus.

Auguſtinus. Cyrillus.

Quomodo dicatur Pater non iudicare quemquam.

Quid ſit, omne iudicium.

In illis autem verbis; *Omne iudicium dedit Filio*: illud, *omne iudicium*, referri poteſt ad ipſum iudicium: quod eſt duplex; alterum, particulare cuiuſq; hominis: quod fit poſt mortem vniuſcuiuſque: alterum verò, generale cunctorum hominum: quod fiet in conſummatione ſæculi. CHRISTVS itaque omne iudicium facit: & nunc particulare cuiuſlibet hominis poſt mortem eius: & generale omnium hominum in fine ſæculi. Poteſt etiam, (& hoc videtur probabilius) illud, *omne iudicium*, referri ad eos, qui iudicandi ſunt: vt ſignificetur, omnes homines ſine vlla exceptione ſubiectum iri iudicio ipſius CHRISTI: *Omnes enim nos*, inquit Apoſtolus, *manifeſtari oportet ante tribunal* CHRISTI. 62

2. ad Cor. 5.

Quomodo Chriſtus dicatur iudicare omnes, & non iudicare quemquam, triplex interpretatio.

At enim, huic ſententiæ videtur eſſe contrarium, quòd infrà in capite octauo huius Euangelij ſcripſit Ioannes dixiſſe CHRISTVM Iudæis; *Ego non iudico quemquam*: nam iudicare omnes, & non iudicare quemquam, contraria inter ſe videntur eſſe: Sed non eſſe hæc contraria inter ſe, tribus modis declarari poteſt. Primò, 63

vt

vt dicatur CHRISTVS non iudicare quemquam: quia in priori suo aduentu nō venit ad iudicandū, vt neque ad condemnandum homines: sed ad saluandum eos: sicut dictum est suprà in capite tertio, Filium hominis venisse in mundum, non vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Deinde, CHRISTVS dixit, se non iudicare quemquam; nempe secundum faciem, & secundum carnem; sicut ipse exprobrauerat Iudæis, quibus proximè antè dixerat; *Vos secundum carnem iudicatis.* Ad hæc, dicens CHRISTVS se non iudicare quemquam, significauit se non iudicare solum; sed simul etiam secum iudicare Patrem. Nam mox subdit; *quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater: & in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est.*

64 Quod verò sequitur, *Vt omnes honorificent Filium: sicut honorificant Patrem*: dictum est, secundum Cyrillum propter superiora, quæ dicta sunt de æqualitate Patris, & Filij in faciendis omnibus: secundum autem Theophylactum, hoc dictum est propter proximè dictam iudicandi potestatem omnem, quam Pater dedit Filio. Et verò, vtroque nomine debetur CHRISTO honor diuinus, & æqualis Patri. Huiusmodi enim æqualitatem denotat illa particula, *sicut*: vt monet hoc loco Cyrillus: & nos de ea particula suprà docuimus. Et quia DEVS dixit, *gloriam meam alteri non dabo.* Et Dominus ipse dixit Diabolo ipsum tentanti; *Dominum* DEVM *tuum adorabis, & illi soli seruies.* In hoc autem loco dicitur Filius æquè honorandus esse, atque ipse Pater. Hinc liquidò intelligitur, Filium æquè DEVM esse, vt est ipse Pater, eique consubstantialem, atque per omnia æqualem. Nec tantùm vult Pater Filium suum non dehonorari: sed vult etiam ipsum honorari: non honorati Filij, quasi suam æstimans iniuriam. Hoc enim sonat illud; *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.* Duplex porrò tangitur his verbis ratio, cur sit honorandus CHRISTVS. Altera, quia Filius DEI est: altera, quia DEVS, mandata eius deferens ad homines. Nimirum, moris etiam apud homines est, tam Filium regis, quàm primarium, & summum regis legatum præcipuo quodam, & singulari, eximioque honore prosequi.

Cyrillus.

Theophyl.

Si Christus honorãdus est ab omnibus, sicut honoratur Deus Pater: ergo Christus est Deus, sicut Pater est Deus.

Esa.42.

Matth.4.

DECIMAQVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 24. & 25. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit: ſed tranſiit à morte ad vitam. Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filij DEI: & qui audierint, viuent.

DECLARAT Dominus his verbis id, quod ſuprà dixerat, datam ſibi eſſe poteſtatem viuificandi quoſcunque vellet. 65
Loquitur autem de viuificatione animæ, ſcilicet quæ continet peccatorum remiſſionem, & diuinæ gratiæ, cœleſtiúmque donorum donationem. Illud, *qui credit ei, qui miſit me*, denotat duo præcipua Chriſtianæ fidei myſteria: Trinitatis videlicet & incarnationis. Dicitur autem credens DEO habere vitam æternam, non abſolutè: ſed inchoatè: vel non poſſeſſione: ſed ipſo iure, & ſpe poſſidendi eam: vel non in fructu: ſed in ſemine. Notanda porrò ſunt illa duo verba, *Venit & tranſijt*: nam pro, *Venit*, Græcum verbum eſt quidem præſentis temporis: ſed quod nonnunquam ponitur pro futuro: & ita quidam ipſum accipiunt hoc loco; pro, *Tranſijt*, legunt in futuro, (tranſiet:) ſed indubiè legendum eſt in præterito, (tranſiit, ſiue tranſiuit:) vt patet ex græca lectione: quamquam putant nonnulli poſitum eſſe hîc præteritum, more prophetico, pro futuro. Quocirca ex his verbis, ob prædictam lectionis varietatem, duplex ſenſus exiſtit. Si enim legatur, *tranſiit*, in præteriti temporis ſignificatione, erit hic ſenſus; Non venit, pro non eſt venturus in iudicium, id eſt, in condemnationem æternæ mortis: ſed iam, etiam ante iudicij tempus, tranſiuit à morte animæ, & à reatu æternæ mortis tam animæ, quàm corporis, ad certam ſpem, iúſque poſſidendi æternam vitam. Sin autem verbum, *tranſiit*, poſitũ ſit, more prophetico, pro futuro, (tranſibit,) ſenſus eſt; Non veniet in iudicium, ſiue condemnationem æternæ mortis,

mortis,quam ſuis peccatis commeruerat:ſed ex hac vita decedens tranſibit à morte corporis ad poſſeſſionem æternæ vitæ.

66 Sed enim prior ſenſus, vt Auguſtino, ita mihi probatur magis: cui nimirùm maximè congruens eſt illa eiuſdem Ioannis ſententia in tertio capite primæ Epiſtolæ: *Nos ſcimus*,inquit,*quia tranſlati ſumus de morte ad vitam:quoniam diligimus fratres.* Vbi & illud obiter conſiderandum eſt, eo in loco vitam æternam à Ioanne tribui dilectioni, quæ hîc à CHRISTO tribuitur fidei: & ſanè,vtraque *Ad Gal.5.* ex virtute prouenit vita æterna: nam nec charitas eſſe poteſt ſine fide,& fides non prodeſt ad comparandam vitam æternam,niſi ea, quæ per dilectionem operatur. Illud quoque animaduertendum eſt, non dici hoc loco eum, qui credit DEO, non venturum ad iudicium diſcuſſionis:cùm Paulus affirmatè dixerit in capite quinto poſterioris Epiſtolæ ad Corinthios, Omnes nos manifeſtari oportere ante tribunal CHRISTI: ſed intelligendum eſt, dignè credentem DEO, non venturum in iudicium: ſcilicet, condemnationis diuinæ,quam ante fidem peccatis ſuis commeruerat.

67 Quod autem ſequitur, *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filij* DEI, *&c.* non pertinet ad generalem reſurrectionem mortuorum:vt indicant illa verba, *Venit hora,& nunc eſt:*quod non quadrat ad generalem reſurrectionem mortuorum: quæ futura eſt in conſummatione ſæculi. Nec dicitur hoc loco omnes mortuos audituros vocem Filij DEI: ſicut paulò infrà dicitur de generali reſurrectione mortuorum: ſed indefinitè dicitur; *Mortui audient vocem Filij* DEI. Et cùm ſubditur, *& qui audierint,viuent*, ſatis indicauit Dominus,non omnes vocem ipſius audituros:quod profectò ad generalem mortuorum reſurrectionem minimè congruit. Locutus itaque eſt Dominus de particulari aliquorum reſurrectione ad vitam rurſus mortalem,facta vel per ipſum, vel per eius diſcipulos: quæ tamen, quaſi argumentum quoddam,& ſpecimen fuit tum ſpiritualis reſurrectionis animæ à morte peccati ad vitam iuſtitiæ: tum futuræ reſurrectionis corporum in Sanctis ad vitam immortalem, & beatam. Dicuntur autem mortui audire vocem CHRISTI: quia reuiuiſcentes ſentiunt effectum vocis CHRISTI reuocantis eos ad vitam: & quia ſic obediunt voci CHRISTI reuocantis eos ad vitam, vt ſi dormientes, per eam

vocem excitati fuissent à somno. Quid autem mirum, verbo
Psal.148. CHRISTI excitari à morte ad vitam homines: cùm eius verbo
Gen.1. *Psal.32.* omnia sint ex nihilo creata: *Dixit enim, & facta sunt. Verbo Domini*
ad Rom.4. *cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Nimirum, ipse est, *qui*, vt dixit Apostolus, *vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt.*

DECIMASEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER.26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso; & potestatem dedit ei iudicium facere: quia Filius hominis est.

DO quod hîc dicitur, Patrem dedisse Filio habere vitam in semetipso, tria significantur: primò, distinctio personarum Patris, & Filij: deinde, origo Filij à Patre: tum vnitas, atque identitas naturæ vtriusque personæ: Si enim diuersam Patri naturam haberet Filius, non vtique haberet vitam in semetipso: sed in Patre: sicut omnes res creatæ vitam habent in DEO. Et Paulus dixit; *In ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Aliud porrò est in diuinis personis habere vitam à semetipso, & aliud est habere vitam in semetipso: illud namque proprium est DEI Patris: quippè qui omninò est improductus, neque ab alio procedens, & est principium aliarum personarum diuinarum: hoc autem, habere, inquam, in semetipso vitam, ex æquo tribus personis diuinis conuenit. 68

Actorum 17.

Quatuor autem denotat, *habere vitam in semetipso.* Primò, habere in sua potestate: vt quando vult, & quotiescunque vult, & quomodocunque vult, & quibuscunque vult, possit vitam impertiri. Deinde, esse primum, & perennem, atque indeficientem fontem, ac principium omnis vitæ: omnibus rebus, quæ sunt extra DEVM, communicabilis. Sic fons dicitur habere aquam in semet 69

Habere vitã in semetipso, quatuor significat.

ſemetipſo: non autem flumen. Ad hæc, eſſe vitam per eſſentiam, & ſubſtantialiter; ob idque infinitè, & inuariabiliter: non autem per participationem, & accidentaliter, & definitè, & mutabiliter. Poſtremò, non habere vitam aliunde, tanquam ab externo principio, & diuerſæ naturæ: nam licèt Filius, & Spiritus ſanctus vitam habeant à Patre; Pater tamen eſt principium internum, & conſubſtantiale tam Filio, quàm Spiritui ſancto.

70 Sed quando Pater dedit Filio habere vitam in ſemetipſo? Secundum Cyrillum, dedit per incarnationem. Sicut enim tunc dedit illi homini eſſe DEVM: ita dedit ei habere vitam in ſemetipſo; nimirum ratione diuini Verbi, quod ei tunc perſonaliter vnitum eſt: quamobrem ea donatio fuit illi homini gratuita, & per DEI gratiam ei facta. At ſecundum Auguſtinum, & Chryſoſtomum, Pater dedit Filio habere vitam in ſemetipſo per æternam generationem, per quam ſcilicet ſimul cum natura diuina Filius & hoc, quod eſt, habere vitam in ſemetipſo, accepit à Patre: illa tamen donatio non fuit gratuita: ſed naturalis.

Quando Pater dedit Filio habere vitam in ſemetipſo.
Cyrillus.
Auguſt.
Chryſoſt.

71 Circa illa verba; *Dedit ei iudicium facere: quia Filius hominis eſt*, Sciendum eſt, Paulum Samoſatenum hæreticum, qui dixit, CHRISTVM fuiſſe purum hominem, iunxiſſe hæc verba cum præcedentibus, in hanc ſententiam: Quia CHRISTVS erat tantùm Filius hominis, id eſt homo, proptereà non potuit à ſe habere poteſtatem iudicandi: ſed neceſſe fuit eam ipſi à DEO dari. Chryſoſtomus odio tam nefandi erroris, etiam huiuſmodi lectionem, quaſi hæreticam damnauit, eo argumento, quòd ſi Pater dediſſet CHRISTO poteſtatem iudicandi: quia erat homo, pari ratione dediſſet eam cunctis hominibus: nam eſſe hominem, æquè omnium hominum commune eſt. At enim videtur immeritò ea lectio, (remoto Pauli errore) damnata à Chryſoſtomo; quam Auguſtinus, & Cyrillus, & complures alij approbarunt; licèt ea lectione Paulus: vt hæreticis mos eſt, ad errorem ſuum aſtruendum fuerit abuſus.

Paulus Samoſatenus.
Cyrillus.
Auguſt.

72 Chryſoſtomus verò, verba illa; *Quia filius hominis eſt*, iungit cum eo, quod proximè ſequitur; *Nolite mirari hoc*: ad hunc ſenſum: Ne mirum vobis accidat, & incredibile, quod dixi de poteſtate iudicandi à DEO collata mihi: quia videtis me hominem

Excutitur lectio huius loci, & interpretatio Chryſoſtomi.

 eſſe,

esse, pauperem, humilem, & obscurum: nam ita sum Filius hominis, vt simul etiam Filius DEI sim: atque hanc lectionem: vt *Theophylact. Euthymius.* cætera Chrysostomi, sequuntur Theophylactus, & Euthymius. Sed enim, præterquam quòd hæc interpretatio interturbat rectam constructionem orationis, contextúmque verborum huius loci: illud prætereà incommodi habet, quòd secundum eam, idem diceretur his verbis, quod suprà dictum fuerat; *Pater omne iudicium dedit Filio.* Excludit quoque præclaram, veréque Theologicam doctrinam, quam Theologi tradunt, & eliciunt ex eo, quod hîc dictum sit; Patrem dedisse Filio potestatem iudicandi: quia Filius hominis erat: quænam verò ista sit doctrina, ex iis, quæ mox subiiciemus, manifestum erit.

Illud; Quia Filius hominis est, tripliciter explicatur. Augustinus. Planior igitur, & rectior, atque probabilior est lectio, quæ verba hæc iungit cum præcedentibus. Eius verò lectionis triplex in- 73
terpretatio, & sensus esse potest. Primus sensus, secundum Augustinum, potestatem iudicandi, quam Pater ab æterno dedit Filio, ea ratione, qua DEVS est, dedisse quoque ei ab initio alicuo temporis, ea ratione, qua homo est: Itaque illa coniunctio, *quia*, sonat idem, quod quatenus: vel ea ratione, qua Filius hominis est. Alter sensus est: quia Iudex hominum, qui post resurrectionem erunt corporei, & visibiles, debet esse visibilis, & sensibilem proferre sententiam: Pater autem, & Spiritus sanctus non habent naturam visibilem: Filius verò & DEVS est inuisibilis, simúlque homo visibilis: propterea data est ei potestas iudicandi: quia Filius hominis est. Tertius sensus est, quia Filius DEI, amore diuinæ gloriæ, & salutis hominum, vsque eò se abiecit, & exinaniuit, vt homo similis cæterorum hominum fieri dignatus sit, & vt seruus, & tanquam sceleratus, ab impiis hominibus iudicari, & condemnari se passus est: propterea in præmium tantæ humilitatis, potestatem iudiciariam in omnes homines accepit à DEO: vt hoc simile sit eius, quod scripsit Apostolus de ipso CHRISTO in capite secundo Epistolæ ad Philippenses, illis verbis; *Qui cùm in forma* DEI *esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem* DEO: *sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Et posteà subdit; *Propter quod* DEVS *exaltauit illum, & dedit ei nomen, quod*

est

est super omne nomen, &c. Et hinc docent Theologi, CHRISTVM per passionem suam tria sibi meruisse; exaltationem nominis sui apud omnes, & glorificationem sui corporis, & iudicialem potestatem in omnes homines.

74 Scire etiam conuenit, tria requiri in eo, qui legitimè, & rectè iudicaturus est alios. Primò, legitimam potestatem iudicandi: deinde scientiam & hominum iudicandorum, & eorum, de quibus iudicandi sunt: tum, sincerum, atque incorruptum affectum in iudicando. Hæc tria in se fuisse CHRISTVS ipse hoc in loco indicauit. Potestatem quidem, cùm dixit; *Pater dedit Filio iudicium facere:* Scientiam, cùm infrà subdit; *Sicut audio, iudico; & iudicium meum iustum est:* Sinceritatem demum, atque integritatem animi in iudicando, cùm addidit, *quia non quæro voluntatem meam: sed voluntatem eius, qui misit me.* *Tria requiri in eo, qui rectè iudicaturus est alios.*

DECIMASEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati. Ille erat lucerna ardens, & lucens: vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius. VER. 35.

De tredecim rebus in lucerna considerandis, & ad hominem, respectu gratiæ DEI, *accommodandis.*

75 QVONIAM Iudæi iis, quæ CHRISTVS de se testificabatur, fidem habere recusabant, adhibuit ipse quatuor genera testimoniorum, contradictioni, & cauillationibus eorum minimè obnoxia: quorum vnum fuit testimonium Ioannis Baptistæ: alterum, quod opera sua de ipso perhibeant: tertium, DEI Patris sui, à quo missus fuerat in mũdum: quartum, diuinarum Scripturarum, in quibus ea, quæ de se CHRISTVS dicebat, prædicta fuerant. Quò autem testimonium Ioannis Baptistæ grauissimum, fideque dignissimum fuisse ostenderet: & Iudæos, à quibus contemptum,

& reiectum illud fuerat,perſtringeret; ipſum Ioannem illis verbis; *Ille erat lucerna ardens, & lucens*, mirè laudauit. Quorum verborum ſententia, quò planiùs, & pleniùs explicetur: primùm, multa,& obſeruatione digna, quæ in lucerna conſiderari poſſunt, exponemus: Deinde, cur Ioannes dictus ſit à Domino lucerna ardens,& lucens,declarabimus: denique aliquot ſanctorum Patrum de Ioannis excellentia ſanctitatis, atque dignitatis illuſtria, & eximia teſtimonia,atque encomia referemus.

Multa,vt dixi,& obſeruatione digna conſiderare licet in lucerna,cui comparatus eſt Ioannes, quæ ad hominem reſpectu gratiæ DEI aptari, & accommodari queunt. Primò, lucerna nullam à ſe lucem habet: ſed eam capit extrinſecùs. Secundò, licèt per ſe lucerna non luceat: facta eſt tamen idonea, & accommodata ad lucem aliunde accipiendam, atque retinendam. Idem licet cernere in homine,reſpectu gratiæ DEI, quam à ſe non habet homo: ſed à DEO factus eſt,& gratiæ,& gloriæ DEI capax. Tertiò,Lucerna non habente lucem, nihil inutilius, & abiectius videtur: contra verò, ſi bene luceat, & ad aſpectum iucunda, & ad vſum commodiſſima eſt. Similis profectò eſt homo vel compos, vel expers diuinæ gratiæ. Quartò,Lucerna non ſe tota lumen accipit,vel reddit: ſed exigua tantùm quadam ſui parte: ſic homo in hac vita,ſecundum partem dumtaxat ſuperiorem animæ illuminatur,& ſanatur à DEO. Quintò, Lucerna ſubinde eget oleo impleri, vt lucem conſeruet; non ſic eſt lumen ſtellarum: gratia quoque hominis viatoris, quò vel conſeruetur, vel augeatur, variis eget tum humanis, tum maximè diuinis fomentis, & adiumentis: non ſic autem eſt gratia comprehenſorum, & Beatorum in cœlis. Sextò, debet ſubinde lucerna mundari, & purgari, ne reſtinguatur lumen, & quò clariùs luceat: ſiquidem multas creat ſordes, & impedimenta bene lucendi. Septimò, facilè poteſt lucernæ lumen extingui, vel à ventis, vel ab imbribus, vel aliis de cauſis: quapropter aduerſus iſta diligenter cuſtodiri debet; vt nulla ex parte pateat extinctioni. Sic etiam homo theſaurum diuinæ gratiæ in vaſis habet fictilibus,& fragilibus, variiſque caſibus, multiſque periculis expoſitum. 76

Octauò; Sicut lumen intra lucernam debet bene claudi, ne ab- 77
extra

extraneis contrariis extinguatur: debet tamen aliqua sui parte esse pellucida, vt foras lumen emittat: sic gratia DEI, quam homo habet, bene custodienda est interius à vana gloria; secundum illud Domini dictum; *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis:* debet tamen nihilominus sic lucere, vt aliis etiam adiumento, & emolumento esse queat, ad eorum animi salutem, & ad gloriam DEI: secundum illam Domini sententiam; *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes bona opera vestra, glorificent patrem, qui in cœlis est.* Nonò; Paruum est lucernæ lumen, & paucis illuminandis sufficiens, & vsus eius est in remedium, & solatium nocturnarum tenebrarum: quoad scilicet diurnam claritatem sol nobis reddat. Decimò; Plurimùm interest inter ipsam lucem, quæ datur extrinsecus lucernæ: & inter materiam, ex qua constat lucerna. Vndecimò, lucernæ quatuor necessaria sunt, vt bene, ac diu lucere queat. Primò, vas ipsum lucernæ bene conformatum ad vsum lucendi: deinde, oleum, vel cera, vel aliud simile, quo lumen nutriatur, & foueatur: tum myxus, siue ellychnium: quo lumen ipsum sustinet: ac demum, est ipsa lux. Similiter considerare licet, corpus hominis esse tanquam vas, mentem eius quasi myxum; at fidem, esse quasi lumen: denique charitatem, & bonorum operum effectionem, esse tanquam oleum: quo lumen fidei fouetur, & nutritur. Duodecimò: lucerna extincta fætet: sed protinus, dum etiam calet, admota lumini, facilè ipsum resumit. Decimotertiò: lucerna bene lucens in publico ponitur: sed vbi extincta est, continuò ab hominum aspectu remouetur.

Matth. 6. *Matth. 5.*

78 Sed cur, & quibus rebus Ioannes similis fuit lucernæ? quia non erat ipse vera illa lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum: sed erat prænuntius, & testis illius lucis: sicut suprà dictum est; *Non erat ille lux; sed vt testimonium perhiberet de lumine.* Quia comparatus CHRISTO, paruam gratiæ ac sapientiæ lucem habebat: sicut lucernæ lux comparata luci solis. Quia ad paucos illuminandos, vnam duntaxat Iudæorum gentem, missus à DEO fuerat. Quia vsus illuminationis eius, breuis erat futurus; nempe, quoad gratia, & doctrina Euangelica mundo illucesceret. De hac sanè lucerna, quæ fuit Ioannes, interpretatur

Cur, & quibus rebus Ioannes fuerit similis lucernæ. *Ioan. 1.*

Vv Cyrillus,

Cyrillus. Cyrillus, ſecundum allegoricum videlicet ſenſum, quod ſcriptum eſt in Pſalmo centeſimo trigeſimo primo; *Paraui lucernam* CHRISTO *meo.* Eiuſdem lucernæ, quæ fuit Ioannes, dici poſſet figura fuiſſe in veteri Teſtamento ſeptuplex illa lucerna, quæ pendebat ſemper ardens, & lucens in ſanctuario ante velum, quod erat oppanſum interiori Tabernaculo, quod vocabatur ſancta ſanctorum: de qua lucerna ſcriptum eſt in vigeſimo quarto capite Leuitici.

Locus Pſalmi 131.
Lucernæ, quæ fuit Ioannes, quænā fuerit in veteri Teſtamēto figura.

79 Dauid conſiderans vſum, & vtilitatem lucernæ diſcutiendis tenebris, & dirigendis hominum greſſibus, in Pſalmo vigeſimo ſeptimo DEVM appellauit lucernam ſuam: & in Pſalmo centeſimo decimo octauo, lucernā pedibus ſuis dixit eſſe verbum DEI: & in capite vndecimo libri tertij Regum vocatur lucerna Dauidis, memoria ipſius, & conſeruatio principatus, & regni in eius poſteritate: & in tertio libro Regum Dauid appellatur lucerna populi Hebræi: id autem eſt, vnicum eius populi decus, & præſidium, atque ſolatium: Denique vita, & doctrina, & præclara opera ſanctorum hominum: præſertim autem eorum, qui præſident Eccleſiæ, ac populo DEI, appellatur in Euangelio lucerna; *Nemo,* inquit, *accendit lucernam, & ponit eam ſub modio: ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt.* His adde, quod ſcriptum eſt in capite decimo octauo libri Apocalypſis; in cœleſtibus beatorum ſedibus, & in illo æternæ fœlicitatis domicilio nullam eſſe lucernam: non enim emendicato, & diminuto lumine fœlices illæ in cœlis animæ illuminantur: ſed illis DEVS eſt, vt vita, ſic lux, & gaudium, & gloria ſempiterna.

Locus Matth. cap. 5.

DECIMAOCTAVA DISPVTATIO.

Cur Ioannes dictus fuerit à Domino lucerna ardens, & lucens.

80 SVNT quædam lucernæ nec ardentes, nec lucentes: ſed extinctæ, quin etiam fœtentes: vt ſunt indocti, & mali prælati: Aliæ ſunt tantùm lucentes: ſed non ardentes: vt qui doctrina præſtant: ſed probitate, atque integritate vitæ carent. Aliæ ſunt

sunt lucernæ ardentes,& non lucentes;vt qui sunt ipsi quidem boni: sed indocti:ob idque sibi tantùm, non aliis autem vtiles. Sunt demum lucernæ ardentes pariter,ac lucentes: vt qui integritatem vitæ cum veritate, & præstantia doctrinæ coniunxerunt. Talis fuit Ioannes: nec fuit talis, tanquam vnus quilibet de istiusmodi hominibus: sed tanquam singularis, & eximius,& supra istos omnes. Quemadmodum porrò Ioannes arderet, & luceret, disertè Sanctus Bernardus declarauit in quodam sermone, quem fecit super his ipsis verbis; *Ille erat lucerna ardens, & lucens:* ita scribens; Tantùm ardere,parum est: tantùm lucere, vanum est: lucere & ardere, perfectum est. Ardebat Ioannes tripliciter: erga seipsum, austeritate conuersationis: erga CHRISTVM, feruore deuotionis: erga proximum, constantia liberæ increpationis. Lucebat etiam tripliciter; Exemplo, digito, & verbo. Exemplo, seipsum ostendens ad imitandum:digito, CHRISTVM demonstrans Agnum DEI ad perficiendam peccatorum remissionem:Verbo,vitia hominum manifestans ad correptionem & emendationem.

Quomodo Ioannes fuerit lucerna ardēs, & lucēs, pulchrè declarauit Bernardus.

81 Neque verò Ioannis testimonium de CHRISTO ideò repudiare poterant: erat quippè Ioannes testis omni exceptione maior: cui scilicet omnia, quæ ad ritè testificandum necessaria sunt, cumulatè, & excellenter aderant, eiúsque testimonium dignissimum fide reddebant. Hæc autem sunt, auctoritas muneris, dignitas personæ, scientia rerum, de quibus testimonium dicitur:ac demum integritas vitæ, & sanctitas. Ioannes auctoritatem testificandi à DEO acceperat: secundum illud, quod suprà dictum est; *Fuit homo missus à* DEO, *cui nomen erat Ioannes: hic venit vt testimonium perhiberet de lumine.* Scientiam eorum, quæ testabatur, dupliciter habebat certam Ioannes: tum ex diuina reuelatione: tum ex signo, & miraculo columbæ: sicut dictum est suprà; *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit;Super quem videris Spiritum descendentem quasi columbam, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.Et ego vidi,& testimonium perhibui quia hic est* FILIVS DEI. Quanta verò fuerit sanctitas Ioannis declarauit vita eius admirabili austeritate, & puritate, & sanctimonia: declarauit item existimatio Iudæorum, qui eum non vt hominem: sed vt Angelum mirabantur, & reuerebantur: in tantum profectò, vt multi in du-

Non potuisse Iudæos refragari testimonio Ioannis.

Ioan. 1.

Ibid.

bitationem venirent, num ipse expectatus esset Messias: sicut indicat Lucas in capite tertio sui Euangelij. Videat lector luculentum Iosephi de Ioanne testimonium in capite decimo libri decimi octaui Antiquitatum Iudaicarum. Quin etiam vel ipse Herodes, quem seuerissimè Ioannes increpabat propter incestas, & abominatas Herodiadis nuptias, timebat ipsum, & libenter eum audiebat, & audito eo multa faciebat: sciens eum virum esse iustum, & sanctum: sicut refert Marcus in capite sexto. Sed super omnia demonstrant Ioannis excellentiam duo CHRISTI encomia Ioannis; Alterum, quod hoc loco est; *Ille erat lucerna ardens, & lucens.* Alterum, quod exposuit Matthæus capite vndecimo: referens illa CHRISTI verba de Ioanne dicta Iudæis; *Quid exiistis in desertum videre Prophetam? Etiam dico vobis: & plusquàm Prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce, ego mitto Angelum meum ante faciem tuam; qui præparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum, maior Ioanne Baptista.*

Iosephus.

Malachiæ 4.

DECIMANONA DISPVTATIO.

Commemorantur Ioannis excellentiæ aliquot præclara, & eximia Patrum testimonia, & præconia: & declarantur illa Domini verba; Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius.

EX occasione laudationis Ioannis, quam fecit CHRISTVS, & hoc in loco retulit Euangelista, libuit mihi nonnulla Patrum de excellentia Ioannis præcipua, & perillustria testimonia, & præconia hìc enarrare. Ambrosius in sermone sexagesimo quarto, de eo sic ait; Ioannes præcedit cunctos, eminet vniuersis, antecedit Prophetas, supergreditur Patriarchas, & quisquis natus est de muliere, inferior est Ioanne. Cyrillus Hierosolymitanus in tertia Catechesi dicit, eum maiorem fuisse Elia in cœlum rapto, & Enoch in Paradisum translato, & Mose legislatore, & Ieremia in matris ventre sanctificato. Fuisse eum ait prophetarum maximum, legis veteris terminum, initium Euangelij, noui Testamenti Archiducem. Augustinus 82

Ambrosius.

Cyrillus Hierosolymitanus.

ſtinus ſuper Pſalmo vigeſimo nono; Nihil, inquit, maius exiſtit in genere humano, quàm Ioannes Baptiſta: idem ſermone quarto de natiuitate Ioannis; Si nemo, inquit, in hominibus ſurrexit maior Ioanne: ergo qui Ioanne maior eſt, non tantùm homo: ſed DEVS eſt. Auctor imperfecti operis in Matthæum, in Homilia vigeſima ſeptima; Omnibus, inquit, ſanctis maior eſt Ioannes, quo ſolus prior eſt CHRISTVS. Cyrillus ait, Ioannem perueniſſe ad apicem virtutis & ſupremam iuſtitiæ perfectionem. Vide ipſum in libro ſecundo commentariorum in Ioannem in capite trigeſimo quarto, & in Theſauro, libro ſecundo capite quarto. Euſebius Emiſſenus in homilia prima de Ioanne, ait, ipſum humanorum excedere menſuram meritorum. Sanctus Bernardus in ſermone de excellentiis Ioannis Baptiſtæ affirmat, ipſum nouem Angelorum ordinibus ſic eſſe inſertum, vt ad ipſorum etiam Seraphinorum apicem euectus fuerit. Videat lector alia Ioannis præconia apud Auguſtinum in ſermonibus de ſanctis, in ſermone vigeſimo ſecundo: apud Iſidorum in libro de Patribus veteris Teſtamenti: apud Chryſoſtomum in ſermone centeſimo vigeſimo ſeptimo.

Auguſtinus. *Auctor imperfecti operis in Matthæū.* *Cyrillus Alexandrinus.* *Euſebius Emiſſenus.* *Bernardus.*

83 Fuit ſanè Ioannes virgo, fuit martyr, pro veritatis & iuſtitiæ prædicatione ab impio Herode obtruncatus capite: fuit Propheta Altiſſimi: de eo namque Pater eius prophetauit; *Et tu puer propheta Altiſſimi vocaberis.* Fuit Apoſtolus DEI: ſiquidem nomen Apoſtoli ſignificat miſſum: & de eo ſuprà ſcriptum eſt; *Fuit homo miſſus à DEO, cui nomen erat Ioannes.* Fuit quaſi Patriarcha quidam noui Teſtamenti: fuit primus Euangelij præco; fuit Doctor ad prædocendos Iudæos miſſus: ſicut eius Pater prædixit; *Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſſionem peccatorum eorum.* Fuit denique tanquam parens, primuſque magiſter Anachoretarum, & heremitarum, qui poſtea fuere ſub lege Euangelica. Magnus planè Ioannnes in conceptu ſuo, in ortu, in educatione, in victu, & veſtitu, in prædicatione, in teſtificatione de CHRISTO, in regum increpatione, & in morte pro iuſtitia fortiter ſubeunda.

Multiplex Ioannis Baptiſtæ dignitatis, & ſanctitatis excellentia. *Lucæ 1.* *Ioan. 1.* *Quid ſit, Iu diōs ad horā exultaſſe in luce Ioannis Baptiſtæ, quatuor interpretationes.*

84 Illorum porrò verborum; *Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce eius,* quatuor ſunt interpretationes. Prima interpretatio; Ioannes dupliciter lucebat, tum propriæ ſanctitatis luce, & conuerſationis

tionis suæ admirabili austeritate; tum demonstrando CHRISTVM, qui erat vera & æterna lux, & daturus erat credentibus in ipsum salutem, & gloriam sempiternam. Iudæi autem prioris lucis aspectu gaudebant, & delectabantur: sanctimoniam Ioannis admirantes, atque prædicantes: sed posteriorem lucem, vnde ipsis sempiternum gaudium pôterat contingere, neglexerunt. Secunda interpretatio; Vos misistis ad Ioannem, interrogantes eum an ipse expectatus, & optatus esset Messias: vt si ille oblatum sibi tantum honorem acciperet, eo vos abuteremini ad me vehementiùs insectandum: & hoc vestro tam malitioso consilio, & machinatione gaudebatis, & exultabatis: sed ad horam, & breuissimum fuit præsumptum à vobis gaudium. Ioannes enim veritati testimonium perhibuit, negans se CHRISTVM esse, & me demonstrans esse, quem vos pro CHRISTO recipere renuitis. Tertia interpretatio; Istis Domini verbis arguitur magna, & turpis inconstantia Iudæorum: qui ab initio maximè gaudebant, & delectabantur prædicatione, & conuersatione Ioannis Baptistæ; sed breui cœperunt eum fastidire, & contemnere. Etenim Ioannes inuitabat, & incitabat eos ad amorem regis cœlestis, & desiderium æternæ vitæ: At Iudæi, quia carnales admodum erant, maximéque cupidi rerum terrenarum: bonorum verò cœlestium incuriosi, atque negligentes, doctrinam istam Ioannis, & exhortationes eius, vt minimè conuenientes cupiditatibus suis, aspernati sunt.

Quarta interpretatio: quæ videtur omniũ optima, est huiusmodi; Cùm primùm Ioannes è solitudine prodiit in publicũ, ingentem sui admirationem, & veneratione͂, expectationémq; cõmouit in animis Iudæorum: vehementer enim mirabantur inusitatã eius vitæ austeritatem, eximiam morum sanctimoniam, maximam rerum omnium terrenarum despicientiam, grauissimam prædicationis, & doctrinæ rationem, nouitatem baptismi, libertatem in reprehensione quorumlibet, vim, & ardorem in exhortando homines ad salutem ipsorum capessendam. At primò itaque Iudæi valde gauisi sunt, tantum virum cœlitùs sibi illo tempore missum, & datum à DEO fuisse: sed breue hoc fuit eorum gaudium: Nam cùm primum Ioannes cœpit, se, CHRISTI comparatione, demittere, & abiicere, illúmque summis laudibus efferre, & Messiam esse,

esse, ac saluatorem mundi asserere; continuò Iudæi cœpêre Ioannem fastidire, auersari, & vsque eò vituperare, vt eum dæmonio agitari non vererentur dicere. Nam apud Lucam cap.7. dixit Dominus; *Venit Ioannes neque manducans panem, neque bibens vinum: & dicitis; dæmonium habet.* Breuis igitur fuit lætitia, quam ex aduentu Ioannis ceperunt Iudæi. *Locus Lucæ cap.7.*

VIGESIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Scrutamini Scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere; & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me; & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. VER.39.

86 ILLVD verbum, *scrutamini*, tam in Græca, quàm in Latina scriptura est ambiguæ significationis. Potest enim esse vel indicatiui modi; vt plerique accipiunt; vel imperatiui modi: vt accepit Cyrillus: & hoc videtur ipsorum cōtextui verborum magis congruere. Subditur enim; *Et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me.* Si enim esset imperatiui modi, dicendum erat: (quia illæ testimonium perhibent de me.) Accipiendo igitur illud, *scrutamini*, tanquam indicatiui modi: istorum verborū hic est sensus; Vos assiduè versatis diuinas Scripturas, intenta lectione earum intellectum perquirentes: rati ex earum doctrina, & instructione posse vos æternam vitam consequi; quod sanè rectè putaretis: si eas, vt par est, intelligere studeretis. Iam verò, istæ ipsæ Scripturæ, quas vos tam studiosè lectitatis, non vno tantùm in loco: sed passim, non solùm obscurè, & opertè; sed etiam apertè, expresséque testimonium de me perhibent: tantum abest, vt doctrinæ meæ, quam ego vobis prædico, sint contrariæ. Vos tamen partim odio mei, partim vitiorum vestrorum caligine obcæcati, eas non intelligentes, non vultis venire ad me: per fidem scilicet accipiendo doctrinam meam, vt compareetis vobis vitam æternam: quam vos in ipsis Scripturis quæritis,

quæritis,& cuius me auctorem,& largitorem illæ testantur.

Illud itaque; *Vos putatis in ipsis habere vitam æternam*, non ideò 87
Dominus dixit: vt eorum opinionem, & spem reprehenderet: sed
vt ostenderet infructuosum esse studium eorum, & inanem fiduciam: quia DEI Spiritu destituti, & sterili tantùm verborum sententiæ inhærentes, ad verum Scripturarum intellectum, per quem sibi vitam æternam comparare possent, nunquam peruenirent. Per ipsas autem Scripturas consequi vitam æternam, est per earum perfectam intelligentiam, & fidem, & obseruationem peruenire
2.Timoth.3. ad vitam æternam: Sicut Paulus dixit Timothæo; *Ab infantia primas litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem.*

Illud autem verbū; (scrutari,) multò plus significat quàm euoluere, legere, considerare, & meditari sacras Scripturas. Eo nāmq; 88
verbo significatur, sacram Scripturam non esse superficie tenus, & cursim, & oscitanter legendam: sed magno studio, ingenti auiditate, totàque animi intentione legi debere; ad imitationem, & modum eorum, qui cupidissimi reperiendi aurum, quod intra terram est, omnes eius venas indagant, & scrutantur. Audi Lector, quid
Locus Prouerbior.cap.2. Salomon dicat in capite secundo libri Prouerbiorum: *Si quæsieris*, inquit, *sapientiam velut pecuniam, & quasi thesauros effoderis eam, inuenies scientiam Domini.* Hinc etiam liquet, diuinam Scripturam non esse facilem intellectu, neque cuiuis peruiam: sed esse intellectum eius perobscurum, & abstrusum, & reconditum, & multa indigentem perscrutatione. Vnde Iob cap.28. de Sapientia dixit: *Sapientia trahitur de occultis, & abscondita est ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cœli latet.* Quocirca singulari opus est DEI illuminatione ad rectè intelligendas sacras Scripturas: quam illu-
Psal.118. minationem Dauid petebat à DEO: *Da mihi*, inquit, *intellectum, & scrutabor legem tuam. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.*

Dixit autem Dominus præcisè, & generaliter, *Scripturas:* non 89
autem has, vel illas Scripturas nominauit: vt significaret, approbare se omnes Scripturas sacras, publico iudicio, & auctoritate synagogæ, id temporis comprobatas. Vel potiùs id dixit: quia omnes Scripturæ de CHRISTO testimonium perhibent. *Finis enim legis* CHRISTVS: *& omnes Prophetæ, qui fuerunt à Samuele, & deinceps*

inceps annunciauerunt dies istos. Et Dominus duobus illis discipulis euntibus Emaus; *Incipiens à Mose, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.* Et in cap. decimo lib. de Actis Apostolorum sic est: *Huic omnes Scripturæ testimonium perhibent.* Sed age, aliquot insigniora testimonia veteris, & sacræ Scripturæ de venturo Messia, quæ ad vnum omnia in Domino IESV perfectè completa sunt, cursim in præsentia enarremus. Primò, Messiam, visibilem in terris futurum, & conuersaturum cum hominibus, prædictum fuerat à Baruch: *Post hæc,* inquit, *in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Tempus aduentus Messiæ præsignauit Iacob Patriarcha, illis verbis: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat, qui mittendus est: & ipse erit expectatio Gentium.* Idem tempus aduentus, & passionis Messiæ prænunciauit Daniel per septuaginta hebdomadas annorum præfinitum, Messiam ex Virgine matre conceptum iri, & nasciturum, prædixerat Isaias; *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium.* Messiam nasciturum in ciuitate Bethleem, prædictum fuerat à Michæa, illis verbis; *Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel.* Futurum Messiam hominem pauperem, & humilem, & mansuetum, prænunciatū fuerat à Zacharia, illis verbis; *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalē: ecce rex tuus veniet tibi iustus, & saluator, & ipse pauper, &c.* Et Isaias; *Nō clamabit, neque accipiet personā, nec audietur vox eius foris; calamum quassatum non cōteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium, non erit tristis, neque turbulentus.* Messiam prędicaturū fuisse pauperibus, & tristibus, & afflictis prophetauerat Isaias; *Spiritus Domini super me, ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, vt consolarer omnes lugentes.* Messiam occisum iri à suis popularibus, & ciuibus Iudæis prædixit Daniel; *Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur* CHRISTVS, *& non erit eius populus, qui eum negaturus est.* Genus futuræ mortis Messiæ, & acerbitatem eius, & causam ita descripserunt Dauid, & Isaias, vt non rei futuræ prophetiam edidisse: sed rei iam gestæ historiam enarrasse videantur. Dauidis in psalmo vigesimo primo, & sexagesimo octauo illa sunt verba; *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt*

Luca vlt.

Insigniora quædam testimonia veteris diuinæ Scripturæ de venturo Messia, quæ in Domino Iesu perfectè completa sunt.

Baruch 3.

Genes. 49.

Danielis cap. 9.

Isaiæ 7.

Michææ 5.

Zachariæ 9.

Isaiæ 42.

Isaiæ 61.

Danielis 9.

tauerunt me aceto: foderunt manus meas, & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. De multis, quæ vaticinatus est Isaias de ne-

Isaia 53. ce Messiæ, pauca tantùm hîc ascribam verba; *Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm. Oblatus est: quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum: cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.* Sunt & alia permulta huiusmodi testimonia Scripturæ de venturo Messia, quæ nos ad præsens commemorare supersedemus; quòd super hac re in libro decimo commentariorum nostrorum in Danielem satis copiosè disputatum sit, super illis verbis capitis noni; *Vt impleatur visio, & Prophetia.*

VIGESIMAPRIMA DISPVTATIO.

Super illis eisdem verbis:

Scrutamini Scripturas.

De multiplici diuinarum Scripturarum scrutatione.

Sextuplex scrutatio mala sacra Scripturæ.

CRVTATIO diuinæ Scripturæ multiplex esse potest. Quædam enim scrutatio est mala, & noxia: alia 90
verò est bona, & fructuosa. Mala porrò scrutatio Scripturæ sextuplex reperitur. Prima est superba: eorum scilicet, qui ingenio suo confidunt se intelligentiam diuinarum Scripturarum consequi posse, & veritatem earum humana ratione metiuntur. Istis per Isaiam dictum est; *Si non credideritis, non intelligetis.* (Esa. 1. Iuxta 70.) Secunda scrutatio mala, est temeraria: cùm ea, quæ in diuinis litteris simplici fide, ac pietate accipienda sunt, nimis curiosa subtilitate indagantur, atque discutiuntur. Istis dictum est à Sapiente; *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* (Prou. 25.) Et in capite tertio libri Ecclesiastici; *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; Non enim est tibi necessarium, ea, quæ abscondita sunt, videre oculis tuis: plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.* Tertia

Tertia ſcrutatio, eſt ſuperuacanea, & infructuoſa: in his tantùm, aut præcipuè verſari, quæ parùm conducunt ad vitiorum expulſionem, & comparationem virtutum, & pietatis erga DEVM, atque religionis incrementum. Iſtis dicitur in eodem capite tertio libri Eccleſiaſtici; *Quæ tibi præcepit* DEVS, *ea cogita ſemper.* Et in capite vigeſimo octauo libri Iob ſcriptum eſt; *Ecce, timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.* Et Moſes in capite quarto Deuteronomij loquens de præſtantia diuinæ legis, eiuſque cultu, & obſeruatione, dixit Iudæis; *Hæc eſt veſtra ſapientia, & intellectus.* Dauid etiam in Pſalmo centeſimo decimo octauo; *Beati*, inquit, *qui ſcrutantur teſtimonia eius, & in toto corde exquirunt eum.* Et infrà ait, ſe legis diuinæ ardenti ſtudio, & aſſidua meditatione, diligentique obſeruatione, etiam maioribus ſuis, ſuiſque magiſtris ſapientiorem eſſe factum; *Super omnes docentes me intellexi: quia teſtimonia tua ſunt meditatio mea. Super ſenes intellexi: quia mandata tua quæſiui.* Quarta ſcrutatio, eſt vana, & ambitioſa: eorum nempè, qui propterea ſtudent diuinæ Scripturæ, vt ſapientes habiti, reuerenter colantur, & honorentur ab omnibus. Iſtis dici poteſt illud beati Pauli; *Scientia inflat, charitas verò ædificat.* *1. ad Cor. 8.* Quinta ſcrutatio, eſt mercenaria, & quæſtuoſa: ſanè quàm turpe eſt, diuinam Scripturarum ſcientiam vænalem facere, & quæſtui ſubiicere. Sexta ſcrutatio, eſt Diabolica: cùm propterea quis ſcrutatur diligenter, ac ſubtiliter Sacras litteras, vt verum earum intellectum deprauet, & Scripturæ teſtimoniis abutatur ad alios decipiendos, & oppugnandam veram Eccleſiæ Catholicæ doctrinam. Hoc faciunt Hæretici, magiſtrum ſuum imitati Diabolum, *Matth. 4.* qui tentans Dominum noſtrum in deſerto, diuinæ Scripturæ teſtimoniis, in nonageſimo Pſalmo productis, ſecundum falſam, & prauam eorum intelligentiam, abuſus eſt. Atque huiuſmodi quidem eſt ſextuplex, quam expoſuimus, mala, & noxia ſcrutatio diuinarum Scripturarum.

91 Contrà verò, bona, & vtilis Sacræ Scripturæ ſcrutatio eſt, quæ fit cum fide, cum pietate, & humilitate; & fit in rebus fructuoſis, & ad ſpiritualem animorum noſtrorum profectum pertinentibus; & fit eo conſilio, atque animo, vt & ipſi promoueamus in cognitione veritatis, in DEI amore, in exercitatione virtutum, & in *Qualis ſit bona, & vtilis diuinæ Scripturæ ſcrutatio.*

errorum atque vitiorum euersione; vt alios fideles in his, quæ ad fidem, & pietatem spectant, erudire, ac confirmare: infideles verò, veritatisque hostes confutare, & profligare, ac demùm Ecclesiæ Catholicæ prodesse quoquo modo possimus. Verissima enim illa beati Pauli sententia est in tertio capite posterioris Epistolæ ad Timothæum; *Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia; vt perfectus sit homo* DEI, *ad omne opus bonum instructus.* Non igitur refert, quid studeas, aut scruteris: sed quo modo. Vnde Apostolus in capite octauo prioris Epistolæ ad Corinthios ait; *Si quis existimat se scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire.*

Quemadmodum porrò qui versantur in tractatione diuinarum 92
Scripturarum, eis & studendum, & discendum sit, præclarè do-
Sanctus Bernardus. cet eos Sanctus Bernardus in sermone trigesimo sexto super Cantica; hunc in modum scribens; Paulus non probat multa scientem: si sciendi modum nescierit: & fructum scientiæ in modo sciendi constituit. Sed quis est iste modus sciendi? Vt scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat. Quo ordine, vt id prius, quod est maturius, & opportunius ad salutem. Quo studio, vt id ardentius, quod vehementius ad amorem DEI promouet. Quo fine, vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliud simile: sed tantùm ad ædificationem tuam, vel proximi.

Quinque genera eorũ, qui student doctrinæ Sacrarum litterarum. Sunt enim qui scire volunt, eò tantum vt sciant: & hæc turpis curiositas est. Et sunt, qui scire volunt, vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est: quos videlicet subsannat ille Satyricus; Scire tuum nihil est, nisi te scire, hoc sciat alter. *Persius.* Sunt etiam, qui scire volunt, vt scientiam suam vendant; pro mercede sua vel pecuniam, vel honorem exigentes; & turpis quæstus est. Sed etiam sunt alij, qui scire volunt, vt ædificent: & charitas est. Et item sunt, qui scire volunt vt ædificentur ipsi; & prudentia est. Ac de supradictis quinque generibus hominum scire studentium, duo tantùm vltima scientiæ studio minimè abutuntur; quippe qui eò scire volunt, vt bene faciant: de quibus dictum est à Dauide; *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* (*Psalm. 110.*) Cæteri autem, qui aliter scire student, audiant quod scripsit Iacobus Apostolus; *Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.* (*Iacob. 4.*) Et Lucas; *Seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens* (*Luc. 12.*)

faciens digna, *plagis vapulabit multis.* Hactenus ex sancto Bernardo.

VIGESIMASECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Ver. 43.

93 Quid est, Christvm venisse in nomine Patris sui? Hoc sanè, venisse missum à Patre; omnia facere ex eius voluntate, & mandato; nihil facere, aut docere, nisi auctoritate, potestateque à Patre sibi data: denique, in omnibus, quæ faciebat, aut docebat; non suam: sed Patris gloriam quæsiuisse, & ad eius honorem omnia retulisse. Sed illud profectò, quod Iudæis Dominus dixit; *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis*: ita planè illis contigit: vt à Domino prædictum eis fuerat. Nam qui verum Christvm accipere noluerunt, plures postea Pseudochristos, ingenti cum ipsorum exitio, receperunt. Simile est, quod de illis Paulus scripsit in secundo capite posterioris Epistolæ ad Thessalonicenses; *Eò quòd*, inquit, *charitatem veritatis non receperunt: vt salui fierent, mittet illis* Devs *operationem erroris*, *vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non credunt veritati: sed consenserunt iniquitati.*

94 Multa extant in veteribus historiis exempla pseudoprophetarum, à quibus, post Christi aduentum, seducti sunt Iudæi. Horum vnus fuit quidam Ægyptius, qui adiunxit sibi tria millia Iudæorum: de quo legenda sunt, quæ scripsit Iosephus in capite duodecimo libri secundi de bello Iudaico: & in capite sexto libri vigesimi antiquitatum Iudaicarum. Huius etiam pseudoprophetæ mentio fit in capite vigesimo primo libri de Actis Apostolorum. Deinde, sub Adriano Imperatore fuit alius, cognominatus Barchochebas; quod nomen significat astrum: cuius historiam videat lector apud Eusebium in capite sexto libri quarti historiæ *Ægyptius.* *Iosephus.* *Barchochebas.* *Eusebius.*

Barcozba. ſtoriæ Eccleſiaſticæ. Fuit alius prætereà, cui nomen Barcozba; id
Galatinus. autem eſt, filius mendacij: de quo multa commemorat Galatinus in capite vigeſimo primo libri quarti ſui operis.

Denique in nouiſſimis mundi temporibus venturus eſt Anti- 95
Antichriſtus. chriſtus, qui ſe verum eſſe Meſſiã profitebitur, & iactabit: & quem Iudæi pro Meſſia accepturi ſunt: vt veterum Doctorum, atque Patrum fert ſententia. Nam quòd Antichriſtus dicturus ſit, ſe verum eſſe Meſſiam à DEO promiſſum Iudæis, & prædictum à Prophetis, à pluribus teſtatum Patribus, memoriáque proditum
Irenæus. eſt. Irenæus in libro quinto aduerſus hæreſes de Antichriſto lo-
Ambroſius. quens; Tentabit, inquit, ſe CHRISTVM oſtendere. Ambroſius in caput vigeſimum ſecundum Lucæ; Ex ſacris, inquit, Scripturis
Theodoretus. diſputabit, ſe CHRISTVM eſſe. Idem tradit Theodoretus ſuper ſecundo capite poſterioris Epiſtolæ ad Theſſalonicenſes. Cy-
Cyrillus Hieroſolymitanus. rillus Hieroſolymitanus in decimaquinta catecheſi; Inducet, inquit, Diabolus quendam hominem, (Antichriſtum,) falsò ſeipſum appellantem CHRISTVM: & per eam CHRISTI appellationem, Iudæos, qui Meſſiæ aduentum expectant, decipientem. Per illum itaque alium, quem Dominus prædixit venturum in nomine ſuo, & acceptum iri à Iudæis: multi de Patribus ſignificatum eſſe putauerunt ipſum Antichriſtum: qui extremis mundi temporibus vẽturus eſt. Hoc nempe ſcriptum reliquerunt Chryſoſto-
Chryſoſt. mus, & Cyrillus ſuper hoc ipſo Ioannis loco: & Hieronymus in
Cyrillus. Hieronymus. Epiſtola ad Algaſiam; & Auguſtinus in vigeſimo nono tractatu in
Auguſtinus. Ioannem, & Irenæus in libro quinto aduerſus hæreſes, & Theodo-
Irenæus. Theodoretus. retus in Epitome diuinorum decretorum: vbi agit de Antichriſto.

VIGESIMATERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 46. Nolite putare, quia ego accuſaturus ſum vos apud Patrem: eſt qui accuſat vos Moſes, in quo vos ſperatis. Si enim crederetis Moſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit.

Iudæi

96 IVDÆI falsis criminationibus, fictísque calumniis infamabant CHRISTVM apud plebem: quasi hominem Mosi contrarium, eiúsque legis contemptorem, atque violarorem: sed contrà, his verbis CHRISTVS demonstrat, se non modò contrarium non esse Mosi: sed quia Iudæi nolebant ipsi credere, aduersarium, & accusatorem eorum fore Mosen. Non ego, inquit, accusabo vos, quòd credere mihi noluistis: sed ipse Moses, cui vos tantam habetis fidem, & tantoperè confiditis, accusat vos. Negat autem CHRISTVS, se accusaturum Iudæos: vel quia non solus ipse accusaturus eos sit: vel quia eius accusatio futura non sit necessaria: vel quia officium accusatoris non est conueniens CHRISTO: vtpotè omnium futuro Iudici. Accusatio autem Mosis futura est iudicialis: vt quæ ad punitionem infidelitatis Iudæorum adhibenda sit. De eo autem Iudæos accusaturus est Moses, quòd ei credere noluerint: de quo ipse tam sæpe, támque euidenter testificatus fuerit, multáque de ipso in scriptis suis prodiderit.

97 Sed videamus, vbi & quid Moses de CHRISTO Domino scripserit. Dupliciter profectò Moses de Domino nostro scripsit. Primò, variis modis eum præfigurando, & adumbrando: deinde, plura, & manifesta de eo vaticinia scribendo. Ac primò quidem Moses CHRISTVM variè figurauit: tum per seipsum, & in sua persona: tum per alias res, quæ in eius lege continentur. Per semetipsum figurauit Moses CHRISTVM variis modis. Primò; Hebræum populum seruitute Ægyptiaca liberando. Secundò; per mare rubrum, demersis in profundum mare Ægyptiis, illæsum traducendo eum. Tertiò, per virgam suam multa, & magna efficiendo prodigia. Quartò, in monte sublatis in cœlum manibus Amalechitas vincendo. Quintò; amaras aquas, iniecto in eas ligno, dulces faciendo. Sextò; impetrando manna in cibum populi, & aquam de petra eliciendo. Septimò; super monte Sinay promulgando Iudæis legem. Octauò; quia Moses non introduxit populum in terram promissionis: sed Iosue: qui propterea, cùm antea Osee, vel Ause nominaretur, postea, mutato nomine, appellatus est IESV, vel Iosue. Nonò; quia Moses mortuus est: sed non potuit inueniri corpus eius post mortem. CHRISTVS quoque

Moses in seipso præfigurauit Christum nouē modis.

Deut. vlt.

que mortuus est: sed quia resurrexit à mortuis, non potuit corpus eius inueniri in sepulchro: quocirca Angeli dixerunt; *Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non est hîc: sed surrexit.*

Luc. 24.

Per quas res in lege præscriptas Moyses præfigurauerit Christum.

Moyses etiam per alias res in eius lege præscriptas variè præfigurauit CHRISTVM. Primò, per agnum paschalem: cuius sanguine tinctis superliminaribus domorum, quæ inibi erant primogenita, seruabantur à cæde. Deinde, per serpentem æneum in sublime sublatum: cuius aspectu sanabantur percussi à serpentibus. Ad hæc, per hircum emissarium: super cuius capite ponebantur peccata totius populi. Denique, quia fugitiui, & exules, non poterant, secundum legem Moysis, in patriam reuerti, priusquàm moreretur summus Pontifex. 98

Vaticinia de Christo à Moyse scripta.

Nec verò tantùm figuratè, & adumbratè scripsit Moyses de Domino nostro: sed apertis etiam, expressisque sententiis, atque vaticiniis. Primò, Genesis 3. vbi loquens DEVS serpenti de semine mulieris, dixit; *Et ipsum conteret caput tuum.* Secundò, Genesis 22. dixit Dominus Abrahæ; *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ.* Tertiò, Genesis 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium.* Quartò, Exodi 3. *Obsecro, Domine, mitte, quem missurus es.* Quintò, Numerorum 24. *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.* Sextò, luculentissimum, & grauissimum de CHRISTO testimonium, & vaticinium in decimo octauo capite Deuteronomij à Moyse scriptum est, his verbis; *Et ait Dominus mihi, Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui: & ponam verba mea in ore eius, loquetúrque ad eos omnia, quæ præcepero illi: qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Propheta autem, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret: aut ex nomine alienorū Deorum, interficietur.* Istum Prophetam non alium futurum fuisse, quàm Dominum nostrum, indubiè credendum est; cùm de eo interpretati sint ista verba beatus Petrus, & Stephanus in tertio, & septimo capite libri de Actis Apostolorum. Petri verba sunt hæc: *Moyses quidem dixit: Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis iuxta omnia, quæcunque locutus fuerit vobis.* Stephanus 99

Locus Deuteronomij cap. 18.

nus autem hæc dixit; *Hic eſt Moſes, qui dixit filijs Iſraël: Prophetam ſuſcitabit vobis* DEVS *de fratribus veſtris, tanquã me, ipſum audietis.* Enimuerò, ſimillimum vero eſt, cùm CHRISTVS dixit hoc in loco Moſen ſcripſiſſe de ipſo; hunc præcipuè Deuteronomij locum ſpectaſſe: eo namque loco fit mentio Prophetæ venientis, & loquentis in nomine DEI; & alterius pſeudoprophetæ in nomine ſuo venientis & loquentis: ſicut Dominus dixit hoc in loco; *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.*

VIGESIMAQVARTA DISPVTATIO.

Aduerſus Fauſtum hæreticum Manichæum, qui peruicaciter negauit, vllum fuiſſe de CHRISTO *propriè ſcriptum à Moſe teſtimonium, aut vaticinium.*

100 FAVSTVS Manichæus: vt refert beatus Auguſtinus in libro decimo ſexto eorum triginta trium librorum, quos aduerſus eum ſcripſit; totam hanc ſententiam Domini: qua dictum eſt Moſen ſcripſiſſe de ipſo, prorſus abiudicabat, & reijciebat; negans id fuiſſe à CHRISTO dictũ, & à Ioanne in hac ſua Euangelica hiſtoria proditum: ſed falsò ab aliis fuiſſe adiectum: id verò tripliciter argumentabatur. Primò, ſi CHRISTVS dixiſſet Iudæis, multa de ipſo ſcripſiſſe Moſen: proculdubiò petiuiſſent illi ab ipſo, vt proferret locum aliquem, & teſtimonium Moſis de ipſo; neque hoc referre Ioannes prætermiſiſſet. *Tria Fauſti Manichæi cõtra hũc locum argumenta.* Deinde, verba hæc, quæ dicitur CHRISTVS locutus Iudæis, ſunt valde inconſequentia, & incongrua, & ſecum ipſa pugnant. Si enim Iudæi ſperabant in Moſe: quomodo non credebant ei, vt exprobratur eis hoc loco? Et quomodo conſequens eſt, vt ſi Iudæi credebant Moſi, propterea credere deberent etiam CHRISTO; cùm contrarium potiùs concludi deberet? Propterea enim illi CHRISTO non credebant; quia credebant Moſi, cui contrarium eſſe CHRISTVM putabant: certò hoc iactabant in publico, Dominum IE-

SVM criminantes, tanquam Mosaicæ legis contemptorem, & violatorem.

Sed illud vehementiùs vrgebat Faustus, affirmans, nihil in Scriptura Moysis reperiri, quod expressè, ac propriè ad Dominum IESVM pertineret: quamquam multa Catholici per accommodationem, & applicationem, secundum quandam analogiam, ad IESVM ex Scriptura Moysis transferre soleant: ex suo videlicet magis ingenio, & arbitrio, quàm ex proprio sensu Moysis. Sanè, duo sunt testimonia Moysis, quæ, vt de CHRISTO expressè dicta, crebro sermone vsurpant Catholici: sed neutrũ profectò ad ipsum IESVM verè pertinet. Et vnum quidem testimonium est illud paulò suprà commemoratum; *Prophetam suscitabo illis de medio fratrum suorum, similem tui.* Hoc autem non pertinuisse ad IESVM, duobus hisce argumentis probabat Faustus. Nam nec IESVS fuit similis Moysi: sed perquam dissimilis: quemadmodum nempè lex, & Euangelium. Et hoc DEI promissum, siue prædictum, liquidò constat, completum fuisse in Iosue, qui post Moysen proximè successit in principatum. 101

Locus Deuteronomij cap. 18.

Alterum testimonium: quod ex Scriptura Moysis Catholici transferunt ad IESVM, est in vigesimo octauo capite Deuteronomij proditum à Moyse, illis verbis; *Et erit vita tua pendens ante te, & non credes vitæ tuæ.* Hoc interpretantur Catholici de IESV pendente, ac manente in cruce: cæci scilicet Iudæi non solùm non crediderunt: sed ei illuserunt, & insultarunt, & necem intulerunt. Sed profectò, Faustus inquit; illud dictum Moysis, vnum est de pluribus aliis eo loci commemoratis maledictis, & suppliciis, quibus minatus est DEVS percussurum, & puniturum se Iudæos, si legem à se datam violassent. Et germana illorum verborum hæc est sententia: Geres perpetuò vitam tuam pendentem ante te; id est, maximis conflictaberis, & premeris angustiis, & periculis, in extremo vitæ versans discrimine, & semper vitam agẽs ex incerto pendentem; itaque viues, vt iam iam moriturus, omníque viuendi præsidio, & spe destitutus. Et hæc quidem ille Faustus Manichæus; hæretico; id autem est, contumaci, impudenti, superbo, & blasphemo animo, atque ore contra sacram huius loci Scripturam, & Domini nostri sententiã, nòn minùs imperitè, quàm impiè disputabat. 102

Locus Deuteronomij cap. 28.

VIGE

VIGESIMAQVINTA DISPVTATIO.

Tria Fausti supra dicta soluuntur argumenta.

103 FAVSTI calumnias, & blasphemias Beatus Augustinus in libro decimosexto eorum, quos aduersus eum scripsit, copiosè, doctéque confutauit. Nos in præsentia Fausto, ad tria eius, quæ suprà retulimus, argumenta breuiter dumtaxat respondebimus. Ad primum; Multa interuenire potuerunt, cur Iudæi non requisiuerint à Domino aliquod de ipso testimonium Moysis, quæ Ioannes non putauerit esse scriptis prodenda. Sanè, illud existimare licet, factum id esse à Iudæis astutè, ac malitiosè, ne prolato Moysis testimonio, manifestè ipsi redarguerentur, & conuincerentur contumaciæ, atque infidelitatis suæ.

104 Ad secundum, Nulla est in verbis Domini nostri inconsequentia, nedum repugnantia. Etenim Iudæi in vniuersum quidem credebant vera esse, quæcunque scripserat Moyses: sed non credebant, ea ipsa scripta Moysis, eiúsque dicta pertinere ad Dominum IESVM, & in eo compleri. Deinde; Si Moyses multa testificatus est de Domino IESV: vt ipse dixit, nónne consequens erat, Iudæos, qui repudiabant Dominum IESVM, testimonia quoque Moysis repudiare?

Ad tertium: Qua fronte, & quo ore ausus est iste Faustus negare, illud vaticinium à Moyse scriptum; *Prophetam suscitabo eis*, non esse dictum de Domino IESV: cùm affirmatè tradant de eo fuisse scriptum à Moyse Beatus Petrus, & protomartyr Stephanus in libro de Actis Apostolorum, vt suprà commemoratis eorum verbis ostendimus? Ridiculè porrò Faustus demonstrare voluit, Dominum IESVM non fuisse similem Moysis; quinetiam fuisse dissimilem eius; nam vt quibusdam rebus fuit dissimilis: ita pluribus aliis fuit similis. Fuit enim vterque liberator populi: fuit vterque legislator: fuit ingentium prodigiorum, & miraculorum vterque patrator. Nec officit huic sententiæ, quod illud DEI vaticinium à Moyse scriptum quadret, & congruat in Iosue: nam & hic ipse Iosue multis rebus insignem, atque illustrem figuram, &

imaginem Domini IESV prætulit: vt quod illi aliquatenùs congruit, id ex toto, perfectéque in Dominum IESVM conueniat.

Iam verò illud ex vigesimo octauo capite Deuteronomij; *Et erit vita tua pendens ante te*, licèt, vt maledictum ad Iudæos DEI legem violantes pertineat: aptissimè tamen quadrat ad Dominum IESVM: nec incongruum est existimare, illa ipsa maledicta, quæ in eo Deuteronomij loco recensentur à Mose, quasdam fuisse vmbras aliorum grauiorum malorum animi, & corporis, quæ Iudæis erant, propter contemptam legem Euangelicam, Iesúmque reiectum ab ipsis, atque interfectum, euentura. 105

VIGESIMASEXTA DISPVTATIO.

Duo ex illis ipsis Domini verbis ducta explicantur documenta.

IN suprà dictis verbis, quæ Dominus dixit Iudæis, & Ioannes retulit hoc loco, duo esse videntur digna obseruatione. Alterum est, CHRISTVM misisse Iudæos ad lectionem, & scrutationem sacrarum Scripturarum: cùm dixit eis; *Scrutamini Scripturas*: quòd inde veritas doctrinæ, quam prædicabat CHRISTVS: & infidelitas Iudæorum, qui eam reiiciebant, manifestè demonstraretur, & comprobaretur. 106

Probatio Fidei Christianæ ex Sacris veteris Testamẽti Scripturis ducta, validissima est aduersus Iudæos, & Gentiles infideles.

Quod nobis certo debet esse documento, nullum valentius argumentandi genus aduersus Iudæos afferri posse, quàm quod ex diuinis petitum, & depromptum est Scripturis. Nec aduersus duntaxat Iudæos: sed etiam aduersus Gentes id valet plurimùm: cùm illis ostenditur, quæ de CHRISTO, & de eius lege prædicant Christiani, ea fuisse multis retrò sæculis, & in sacris libris scripta, testatáque & à sanctis vatibus prædicta. Nec sanè potest vlla eis incidere suspicio, ea vaticinia esse à Christianis cõficta; cùm libros, in quibus ea continentur, multis annis ante CHRISTI aduentum Iudæi, Christianorum hostes, habuerint, hodiéque habeant.

Augustinus.

Hac etiam de causa putat Augustinus, singulari quodam, & salutari consilio; & voluntate DEI factum esse, vt Iudæi per omnes mundi terras, cunctásque nationes dispersi fuerint: quò per eos notitia sacrorum voluminum permanaret ad omnes gentes: quibus

bus erat à Christianis fides, & lex CHRISTI prædicanda, & eorum voluminum testimoniis comprobanda. Itaque hoc genus argumentationis firmissimum, & validissimum esse censet Beatus Augustinus in capite quadragesimo septimo libri decimi octaui de Ciuitate DEI, & in capite vigesimo primo libri decimi sexti contra Faustum. *Augustinus.*

107 Alterum documentum, etiam hoc loco dignum obseruatione, præbent nobis illa Domini verba; *Si autem litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credetis?* Quibus verbis Dominus hoc significat esse discrimen inter Mosen, & se: quòd ille multa literarum monumentis consignauerit, scriptisque prodiderit; ipse verò multa quidem locutus sit: nihil tamen à se scriptum reliquerit posteris. Narrat Augustinus in capite octauo, & nono, & decimo libri primi de Consensu Euangelistarum, fuisse à quibusdam gentilium peruulgatum, CHRISTVM aliquot libros scripsisse de artibus magicis: per quas artes & ille faciebat miracula, eisdémque artibus imbuti, infectique sectatores eius, similia quoque fecère prodigia. Sed istorum impudens mendacium manifestis argumentis redarguit, & refellit Augustinus eo, quo dixi, loco. *Augustinus.*

108 Cur autem CHRISTVS Dominus nihil à se scriptum reliquerit posteris, disputat Beatus Thomas in tertia parte quæstionis quadragesimæ secundæ, articulo quarto. Nimirum, decebat tantam CHRISTI auctoritatem, atque maiestatem, vt potiùs ipse faceret, quæ scribenda erant, quàm ipse scriberet: & reuelaret aliis, quæ scribi de ipso debebant, suámque illis auctoritatem commodaret. Et quia res CHRISTI, summè prædicabiles, & admirabiles erant, conuenientius fuit ad fidem eis rebus conciliandam apud infideles, scribi, & commemorari eas ab aliis, quàm ab ipso CHRISTO. Denique, voluit CHRISTVS, quæ suo instinctu, & impulsu scripturi erant alij: ea non minorem habere fidem, & venerationem, quàm si ab ipso scripta fuissent. Semel scripsisse aliquid CHRISTVM legimus in capite octauo huius Euangelij, cùm aduersus accusatores mulieris adulteræ, inclinans se deorsum, digito suo scripsit in terra: de qua scriptura dicturi sumus cùm ad eum locum huius Euangelij ventum erit. Ferebatur etiam olim Epistola quædam CHRISTI, ab eo scripta ad Abgarum regem *S. Thomas. Cur nihil à se scriptũ Christus reliquerit posteris.*

Epiſtola Chriſti ad regem Abgarum. Edeſſæ: quam Epiſtolam refert Euſebius in capite decimo tertio libri primi de hiſtoria Eccleſiaſtica: ſed eam Epiſtolam, vt apocrypham, Gelaſius Papa reiecit in diſtinctione 15. cap. ſancta Romana Eccleſia.

Pythagorã & Socratem nihil ſcripſiſſe. Auguſtinus. Duo quondam apud Gentes Philoſophorum memoratiſſimi, Pythagoras, & Socrates, nihil ſcripſiſſe perhibentur: quamquam Socrates, referente Beato Auguſtino in capite ſeptimo libri primi de conſenſu Euangeliſtarum, dicatur ſcripſiſſe pauculis verſibus fabellas Æſopi, impulſus, & coactus, vt ipſe dicebat, à ſuo Dæmonio. Auguſtini hac de re verba ſunt huiuſmodi; Pythagoras; quo in contemplatiua virtute nihil tunc habuit Græcia clarius, non tantùm de ſe: ſed nec de vlla re aliquid ſcripſiſſe perhibetur. Socrates autem, quem in actiua philoſophia omnibus prætulerunt: ita vt etiam Apollinis teſtimonio ſapientiſſimus omnium pronunciatus fuerit, Æſopi fabulas pauculis verſibus proſecutus eſt, verba & numeros ſuos adhibens rebus alterius. Vſque adeò autem nihil ille voluit ſcribere, vt hoc ipſum etiam ſe coactum imperio ſui Dæmonis feciſſe dixerit: ſicut nobiliſſimus diſcipulorum eius Plato commemorat: In quo tamen opere maluit alienas, quàm ſuas exornare ſententias. Sic eo loci Auguſtinus.

CAPVT

CAPVT SEXTVM
EVANGELII IOANNIS.

OST *hæc abijt* IESVS *trans mare* VERS. I.
*Galilææ, quod est Tiberiadis: * & se-* 2
quebatur eum multitudo magna: quia
videbant signa, quæ faciebat super
*his, qui infirmabantur. * Subijt ergo* 3
in montem IESVS*: & ibi sedebat*
*cum discipulis suis. * Erat autem pro-* 4
ximum Pascha dies festus Iudæorum.
* *Cum subleuasset ergo oculos* IESVS*, & vidisset quia multi-* 5
tudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum; Vnde ememus
*panes, vt manducent hi? * Hoc autem dicebat tentans eum: ipse* 6
*enim sciebat quid esset facturus. * Respondit ei Philippus: Du-* 7
centorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnus quisque
*modicum quid accipiat. * Dicit ei vnus ex discipulis eius, An-* 8
*dreas frater Simonis Petri; * Est puer vnus hic, qui habet quin-* 9
que panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tan-
*tos? * Dixit ergo* IESVS*; Facite homines discumbere: Erat au-* 10
tem fænum multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri, numero
*quasi quinque millia. * Accepit ergo* IESVS *panes: & cum gra-* 11
tias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus
*quantum volebant: * Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis;* 12
*Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. * Collegerunt* 13
ergo,

ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quin-
que panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his, qui manducaue-
14 rant. * Illi ergo homines, cùm vidissent, quod IESVS fecerat si-
gnum, dicebant; Quia hic est verè Propheta, qui venturus est
15 in mundum. * IESVS ergo cùm cognouisset quia venturi essent,
vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem
16 ipse solus. * Vt autem sero factum est, descenderunt discipuli eius
17 ad mare. * Et cùm ascendissent nauim, venerunt trans mare in
Capharnaum: & tenebræ iam factæ erant: & non venerat ad
18 eos IESVS. * Mare autem, vento magno flante, exurgebat.
19 * Cùm remigassent ergo quasi stadia viginti quinque, aut trigin-
ta, vident IESVM ambulantem supra mare, & proximum na-
20 ui fieri: & timuerunt. * Ille autem dicit eis; Ego sum, nolite ti-
21 mere. * Voluerunt ergo accipere eum in nauim: & statim nauis
22 fuit ad terram, in quam ibant. * Altera die, turba, quæ stabat
trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi, nisi vna: &
quia non introisset cum discipulis suis IESVS in nauim: sed soli
23 discipuli eius abiissent: * aliæ verò superuenerunt naues à Tibe-
riade iuxta locum: vbi manducauerant panem, gratias agente
24 Domino. * Cùm ergo vidisset turba: quia IESVS non es-
set ibi, neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & vene-
25 runt Capharnaum quærentes IESVM. * Et cùm inuenissent eum
26 trans mare, dixerunt ei; Rabbi, quando huc venisti? * Respon-
dit eis IESVS, & dixit; Amen, amen dico vobis: quæritis me:
non quia vidistis signa; sed quia manducastis ex panibus, & sa-
27 turati estis. * Operamini non cibum, qui perit: sed qui permanet
in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim
28 Pater signauit DEVS. * Dixerunt ergo ad eum; Quid facie-
29 mus vt operemur opera DEI? * Respondit IESVS, & dixit
30 eis; Hoc est opus DEI, vt credatis in eum, quem misit ille. * Di-
xerunt ergo ei; Quod ergo tu facis signum, vt videamus, &
31 credamus tibi? Quid operaris? * Patres nostri manducauerunt
manna.

manna in deserto: sicut scriptum est; Panem de cœlo dedit eis
manducare. * *Dixit ergo eis* IESVS; *Amen, amen dico vobis:* 32
Non Moyses dedit vobis panem de cœlo: sed Pater meus dat vo-
bis panem de cœlo verum. * *Panis enim* DEI *est, qui de cœlo* 33
descendit, & dat vitam mundo. * *Dixerunt ergo ad eum; Do-* 34
mine, semper da nobis panem hunc. * *Dixit autem eis* IESVS; 35
Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet: & qui credit
in me, non sitiet vnquam. * *Sed dixi vobis quia & vidistis me,* 36
& non creditis. * *Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: &* 37
eum, qui venit ad me, non eijciam foras: * *quia descendi de cœ-* 38
lo, non vt faciam voluntatem meam: sed voluntatem eius, qui
misit me. * *Hæc est autem voluntas eius, qui misit me, Patris: vt* 39
omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo; sed resuscitem illud in
nouissimo die. * *Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me,* 40
vt omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æter-
nam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. * *Murmurabant* 41
ergo Iudæi de illo, quia dixisset: ego sum panis viuus, qui de cœlo
descendi: * *& dicebant; Nonne hic est* IESVS *Filius Ioseph, cu-* 42
ius nos nouimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic:
Quia de cœlo descendi? * *Respondit ergo* IESVS, *& dixit eis;* 43
Nolite murmurare adinuicem. * *Nemo potest venire ad me, ni-* 44
si Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in
nouissimo die. * *Est scriptum in Prophetis; Et erunt omnes doci-* 45
biles DEI. *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad*
me. * *Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est à* DEO, 46
hic vidit Patrem. * *Amen, amen dico vobis; Qui credit in me,* 47
habet vitam æternam. * *Ego sum panis vitæ.* * *Patres vestri man-* 48. 49
ducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. * *Hic est panis de* 50
cœlo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.
* *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.* * *Si quis manduca-* 51. 52
uerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo,
caro mea est pro mundi vita. * *Litigabant ergo Iudæi adinuicem,* 53

dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad mandu-
54 *candum ?* * *Dixit ergo eis* IESVS; *Amen, amen dico vobis:*
Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius san-
55 *guinem, non habebitis vitam in vobis.* * *Qui manducat meam*
carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: &
56 *ego resuscitabo eum in nouissimo die.* * *Caro enim mea, verè est ci-*
57 *bus: & sanguis meus, verè est potus.* * *Qui manducat meam car-*
58 *nem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* * *Si-*
cut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui
59 *manducat me, & ipse viuet propter me.* * *Hic est panis, qui de*
cœlo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna,
& mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.
60. 61 * *Hæc dixit in synagoga docens in Capharnaum.* * *Multi ergo au-*
dientes ex discipulis eius, dixerunt; Durus est hic sermo, & quis
62 *potest eum audire ?* * *Sciens autem* IESVS *apud semetipsum*
quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis; Hoc vos scanda-
63 *lizat?* * *Si ergo videritis Filium hominis ascendentem: vbi erat*
64 *priùs:* * *Spiritus est, qui viuificat: caro non prodest quicquam.*
65 *Verba, quæ ego locutus sum vobis, Spiritus, & vita sunt.* * *Sed*
sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio
IESVS, *qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.*
66 * *Et dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad*
67 *me: nisi fuerit ei datum à Patre meo.* * *Ex hoc multi discipulorum*
68 *eius abierunt retrò: & iam non cum illo ambulabant.* * *Dixit er-*
69 *go* IESVS *ad duodecim; Numquid & vos vultis abire?* * *Re-*
spondit ergo ei Simon Petrus; Domine, ad quem ibimus? Verba vi-
70 *tæ æternæ habes:* * *& nos credidimus, & cognouimus quia tu es*
71 CHRISTVS *Filius* DEI. * *Respondit eis* IESVS; *Nonne*
72 *ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus Diabolus est?* * *Di-*
cebat autem Iudam Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus
eum, cùm esset vnus ex duodecim.

IN

IN CAPVT SEXTVM DISPVTATIONES QVADRAGINTA SEX.

In priori parte huius sexti capitis narrantur duo CHRISTI miracula. Primò; miraculum multiplicationis quinque panum,& duorum piſcium: deinde, miraculum ſedatæ ab ipſo in mari Tyberiadis ſæuiſſimæ tempeſtatis:ob eam adductis in ſummum vitæ diſcrimen diſcipulis eius. In poſteriori autem eiuſdem capitis parte exponitur ſubobſcurus ille quidem: ſed planè cæleſti refertus doctrina ſermo, quem CHRISTVS cum Iudæis Capharnaitis habuit de manducanda carne ſua, & bibendo ſanguine.

De miraculo multiplicationis quinque panum, & duorum piſcium Diſputationes octo.

PRIMA DISPVTATIO DE TEMPORE, quo factum eſt iſtud miraculum.

Super illis verbis:

Erat autem proximum Paſcha dies feſtus Iudæorum. VERS.4.

1 HIS verbis notauit Ioannes tempus, quo factum eſt hoc miraculum: inſtante ſcilicet feſto Paſcha. Quapropter equidem neſcio, qua ductus ratione dixerit Beda, factum eſſe hoc miraculum eodem die: in diuerſo tamen anno; quo die putat ipſe CHRISTVM adoratum eſſe à Magis,& baptizatum à Ioanne,&

vinum ex aqua fecisse in nuptiis: in sexta nimirum die Ianuarij. Cùm igitur hoc miraculum factum sit post illud paralytici sanati ad probaticam piscinam: quod etiam circa festum Pascha esse factum suprà ostendimus; consequens est, hoc miraculum vno integro anno post illud esse factum. Ex quo apparet, Ioannem dicta, & facta CHRISTI per vnum integrum annum tacita præteriuisse: videlicet quæ ab aliis Euangelistis copiosè fuerant literis prodita, ea ipse retractanda sibi esse non putauit.

Cur hoc miraculũ multiplicationis panum iam expositũ ab alijs Euangelistis, etiam Ioãnes narrare voluerit.

Sed enim dicet fortasse quispiam, etiam hoc miraculum multiplicationis panum satis accuratè scriptum fuisse ante Ioannem ab aliis tribus Euangelistis, Matthæo cap. 14. Marco cap. 6. Luca cap. 9. vt ob eandem istam rationem narratio huius miraculi omitti debuerit à Ioanne. Sed respondendum est, duabus de causis voluisse Ioannem commemorare hoc miraculum: tum vt manifestum faceret, qua ex occasione CHRISTVS sermonem illum de corpore, & sanguine suo cum Iudæis habuerit: nempè sumpta occasione ex miraculo facto multiplicationis panum: tum etiam quia voluit Ioannes historiam huius miraculi magis amplificare, exponendo insignes quinque circumstantias ab aliis Euangelistis prætermissas: Primam, factum fuisse miraculum instante festo Pascha: Secundam, CHRISTVM, cùm facturus esset hoc miraculum, ascendisse montem, & ibi sedisse cum discipulis: Tertiam, interrogatum fuisse à CHRISTO Philippum de ratione pascendi turbam: quæ ad ipsum conuenerat: & quid Philippus, & Andreas ad hoc respond erint: Quartam, illos quinque panes fuisse hordeaceos; & fuisse penes quendam puerum, qui illic aderat: Quintam, homines illos, viso tanto miraculo, voluisse CHRISTVM facere regem: ideoque CHRISTVM fugisse in montem. 2

Quinque circumstãtiæ illius miraculi expositæ à Ioãne, & ab alijs Euangelistis prætermissæ.

Si miraculum illud aquæ in vinum mutatæ in nuptiis, vno anno factum est post baptismum CHRISTI: vt multi putant: consequens est, quo tempore miraculum hoc factum est, eo tempore CHRISTVM fuisse duorum, & triginti annorum: & factum fuisse hoc miraculum vno anno ante passionem, & mortem eius. Sin autem miraculum illud in nuptiis contigit eodem anno, quo CHRISTVS baptizatus est, consequens est, hoc miraculum esse factum tribus circiter mensibus post expletum trigesimum primum 3

Quem ætatis suæ annũ ageret Christus, cùm fecit hoc miraculum.

mum annum ætatis CHRISTI.

4 Existimat Caietanus Ioannem Baptistam proximè ante hoc miraculum fuisse necatum ab Herode: quia Matthæus narrat, CHRISTVM audita Ioannis nece secessisse trans mare Tyberiadis,& fecisse hoc miraculum. Hoc si verum est,ex eo sequitur,occisum esse Ioannem Baptistam prope festum Pascha, & annos natum duos, & triginta, superque nouem menses, & vno anno ante mortem CHRISTI: quanquam sancta Ecclesia festum decollationis eius sub finem mensis Augusti anniuersaria solemnitate celebret. At verò Iansennius arbitratur, longè post necem Ioannis hoc esse factum miraculum: eo probans id argumento, quòd Herodes auditis plurimis CHRISTI miraculis dubitare cœpit,num ille esset Ioannes à se interfectus, qui reuixisset, & illa miracula fecisset. Ergo omnia illa miracula CHRISTI facta fuerant post necem Ioannis:cùm ea tribuerentur Ioanni à mortuis resuscitato. Illud itaque, quod Matthæus scripsit cap. 14. *Quod cùm audisset IESVS, secessit inde in nauicula in locum desertum seorsum, &c.* non est referendum ad necem Ioannis Baptistæ: sed ad id, quod idem Matthæus narrare cœperat, Herodem putasse occisum à se Ioannem reuixisse: vnde narrationem deflexerat ad causam necis Ioannis commemorandam. Cùm igitur CHRISTVS audiuisset in ea Herodem esse opinione: ideóque suæ etiam vitæ insidiaturum, necémque sibi machinaturum:ne ob eam causam populus ad seditionem concitaretur: & quia ipse nec eo tempore, nec in Galilæa, nec ab Herode interficiendus erat, propterea CHRISTVS aliò secedere voluit. Et hæc Iansennij est sententia.

Caietanus. *Quādo necatus sit ab Herode Ioannes Baptista.*

Iansennius.

5 Sed profectò Augustinus in cap. quadragesimo quinto libri secundi de consensu Euangelistarum,suffragatur Caietano,scribens, illud de miraculis CHRISTI relatis ad Herodem, euenisse post hoc miraculum multiplicationis panum, & à Matthæo per anticipationem esse narratum. Eiusdem quoque Beda sententiæ est; & Auctor historiæ scholasticæ.

Augustinus.

Beda.

Historia scholastica.

SECVNDA DISPVTATIO.

De sextuplici varietate; quæ cernitur in enarratione huius miraculi apud Euangelistas: secundum varias nempè circumstantias: quarum alias alij exposuerunt; alij verò tacuerunt.

SED sextuplex varietas, quam in Euangelistis obseruare licet in expositione huius miraculi, est huiusmodi: Primò; Alij tres Euangelistæ tempus diei, in quo factum est hoc miraculum, indicarunt, dicentes, fuisse tempus vespertinum. Lucas enim cap. 9. ita scribit; *Dies iam cœperat declinare.* Marcus cap. 6. *Cùm iam hora multa fieret.* Matthæus cap. 14. *Vespere autem facto.* Sed quomodò post factum hoc miraculum, iterùm dicit Matthæus, Vespere facto CHRISTVM solum fuisse in monte? An illud prius, *Vespere facto*, intelligendum est, (facto iam initio vespertini temporis:) illud autem posterius, interpretandum est de vespertino tempore iam completo, & in noctem desinente? 6

Secundò; Marcus narrat, homines illos discubuisse per quinquagenos, & centenos: Lucas dicit, eos discubuisse quinquagenos per conuiuia: Matthæus & Ioannes de hoc nullum verbum fecerunt. Tertiò; solus Matthæus expressit, fuisse quinque millia hominum, exceptis mulieribus, & paruulis: Alij Euangelistæ virorum duntaxat numerum commemorarunt. Quartò; Ioannes narrat, CHRISTVM de panibus, & piscibus dedisse discumbentibus: cæteri autem Euangelistæ scribunt, CHRISTVM de panibus, & piscibus dedisse discipulis, vt ipsi ponerent ante turbas: quare dictum Ioannis interpretandum est; sicut in scholis loqui solemus; mediatè, non autem immediatè. 7

Quintò; solus Marcus narrat, homines illos discubuisse super viride fœnum, id est, super viride gramen, siue herbam: nam Græcè est χόρτῳ; propriè significans gramen, siue herbam: & sic apud Matthæum cap. 13. vertit Latinus interpres in illis verbis; *Cùm autem creuisset herba, & fecisset fructum:* vbi sermo habetur de tritico. Et Marcus cap. 6. quæ appellauerat lilia agri, proximè pòst vocat 8

vocat fœnum. Sextò; Ioannes narrat CHRISTVM accepisse panes, & gratias egisse: tres alij Euangelistæ dicunt, illum accepisse panes, & suspexisse cœlum, & benedixisse illis, & fregisse. Atque hinc discimus, CHRISTVM ante cibum vti solitum benedictione: sicut etiam post cibum, gratiarum actione: nam Matthæus cap. 26. ait, post vltimam cœnam CHRISTVM cum discipulis dixisse hymnum: in gratiarum nempe actionem pro sumpta cœna. *Mos Christi in benedicendo ante cibū, & in gratijs agendis post cibum.*

TERTIA DISPVTATIO.

De octo dissonantijs; quæ inter Euangelistas videntur esse in exponenda historia huius miraculi.

9 PRIMA dissonantia in eo videtur esse, quòd alij tres Euangelistæ narrant, CHRISTVM esse à discipulis sollicitatū vt dimitteret turbam: at Ioannes significat, eum præuenisse discipulos, & interrogasse Philippum de modo pascendi turbam illam in eo loco: sed vtrunque profectò factum est; vt docet Augustinus in libro secundo de Consensu Euangelistarum cap. 46. *Augustinus.* Illud tamen, quod narrant alij tres Euangelistæ, prius factum est: posteà verò quod tradit Ioannes. Secunda dissonantia; Ioannes ait, Philippum respondisse CHRISTO, ducentorum denariorum panes sufficientes non fore ad pascēdam illam turbam, etiamsi modicum quid vnusquisque acciperet: Marcus verò scribit, dixisse id discipulos. Sed hoc tripliciter solui potest; Vel enim id priùs dictum fuit à discipulis; & pòst idem confirmatum à Philippo, cùm est interrogatus à CHRISTO: vel id Philippus dixit & suo, & aliorum discipulorum nomine; vt placet Augustino: vel Marcus posuit pluralem numerum pro singulari; vt interdum fit in Sacra Scriptura. Tertia dissonantia; Ioannes dixit, Andream dixisse CHRISTO, ipsos habere quinque panes, & duos pisces: quod tamen esse dictum à discipulis narrant alij Euangelistæ. Sed ad hoc similiter respondendum est, vt proximè responsum est ad secundam dissonantiam.

Quarta

Quarta dissonantia; Ioannes dixit, illos quinque panes fuisse 10
penes quendam puerum: cæteri verò Euangelistæ scribunt, fuisse penes ipsos discipulos. Sed vel ille puer erat vnus de discipulis, & sectatoribus CHRISTI; vel eos panes ille ferebat in vsum discipulorum, eis ministrans; & per eum missos in cibatum discipulorum à religiosis fœminis, vel hominibus. Nec verò nomen, pueri, semper in Sacris litteris denotat puerilem ætatem: nam Iosue, qui fuerat dux belli aduersus Amalechitas; vt narratur in capite decimo septimo Exodi; posteà in eiusdem libri capite trigesimo secundo vocatur puer. Et Dominus noster post resurrectionem suam apparens discipulis, eos appellauit pueros: vt refert Ioannes in capite vltimo huius Euangelij. Quinta dissonantia; Lucas ait, homines illos discubuisse per quinquagenos: Marcus verò per centenos, & quinquagenos. Sed vel Lucas partem tantùm attingere: Marcus verò totum comprehendere voluit. Vel maxima pars eorum hominum discubuit per quinquagenos; & ideò Lucæ hoc tantùm visum est memorandum: Vel viri discubuerunt per quinquagenos; quod Lucas tantùm spectauit: mulieres verò, ac paruuli per centenos: quod etiam commemorandum Marco visum est. Sexta dissonantia; Ioannes, & Lucas de numero illorum hominum loquentes aiunt; illos fuisse quasi quinque millia: at Matthæus, & Marcus simpliciter, & sine vlla restrictione loquentes, dicunt fuisse quinque millia. Verùm scire conuenit, morem esse diuinæ Scripturæ, istiusmodi minutias numerorum nonnunquam exprimere: interdum autem tacere: sicut etiam partem numeri, quæ proximè abest à toto, & integro numero, nomine totius numeri efferre; de quo legendus est Beatus Augustinus in libro quæstionum in Exodum, in quæstione quadragesima septima; & in capite vigesimo quarto libri decimi sexti de Ciuitate DEI. Quanquam etiam apud Marcum, & Matthæum Græcè est illa particula, (ὡσεὶ;) Latinè significans, fermè; vel circiter. Septima dissonantia; Alij Euangelistæ tradũt, peracto miraculo pascẽdi turbas, CHRISTVM dimisisse eas: Ioannes verò ait, CHRISTVM fugisse in montem; quòd sciret eos homines esse paratos facere ipsum regem. Sed vtrunque factum est. Illud quidem priùs: hoc autem posteriùs. Octaua dissonantia; Post illud miraculum Matthæus,

Mos diuinæ Scripturæ in commemorãdis numeris.

Augustinus.

& Lucas

& Lucas scribũt, CHRISTVM venisse Genesar, siue Genesareth: de qua terra legendus est Iosephus in libro tertio de bello Iudaico, capite decimo octauo: Marcus autem refert venisse eum Bethsaida: Ioannes verò Capharnaum. Verùm ad ista omnia loca venit IESVS cum discipulis non simul: sed paruo interuallo ea discursando. *Iosephus.*

QVARTA DISPVTATIO.

De diuersitate huius miraculi ab alio simili miraculo multiplicationis panum; quod narrant Matthæus cap. 15. & Marcus cap. 8. Et de significatione illorum nominum, cophinus & sporta, quibus in scribenda historia horum miraculorum vsi sunt Euangelistæ.

11 OC miraculum multiplicationis panũ; de quo Ioannes scripsit hoc loco, diuersum fuisse ab alio simili miraculo; quod Matthæus & Marcus commemorant; ille cap. 15. hic cap. 8. quatuor ex rebus licet cognoscere. Primò; ex tempore: hoc enim miraculum multiplicationis panum, de quo Ioannes agit, factum est cùm in proximo iam esset dies festus Pascha; vt ipsemet Ioannes dixit hoc loco: illud autem miraculum: quo tempore factum sit; Matthæus, & Marcus non indicarunt: Ammonius tamen in capite octauo harmoniæ Euangelicæ: & historia Scholastica tradunt, illud esse factum circa festum Pentecostes. Deinde ex numero panum, qui vtroque in miraculo multiplicati sunt. Nam in hoc miraculo Ioannes narrat fuisse quinque panes, & duos pisces: in illo verò miraculo dicitur fuisse septem panes, & paucos pisciculos. Ad hæc, ex numero hominum, qui satiati sunt. Nam Ioannes ait, fuisse quinque millia: in illo autem alio miraculo Matthæus, & Marcus scribunt fuisse quatuor millia virorum. Postremò, ex differentia reliquiarum panis, qui superfuit satiatis hominibus. Nam Ioannes ait, superfuisse duodecim cophinos: illi verò duo Euangelistæ tradunt superfuisse septem sportas. *Ammonius.* *Historia Scholastica.*

Aaa Sed

Cophinus, & sporta quid significent.

Sed quid ista nomina; cophinus; & sporta, significent, paucis declarandum est. Cophinus, Græca vox, significat vas paruæ magnitudinis, & capacitatis: idémque Græcis significans, atque Latinis vocabulum, corbis. Sportam autem fuisse maius quippiam, & capacius cophino; liquet ex eo, quod legimus in libro de Actis Apostolorum cap. 9. & ex vndecimo capite posterioris Epistolæ ad Corinthios, Paulum in sporta demissum fuisse per murum. Quare fieri potuit, vt septem sportæ reliquiarum non minus continerent, quàm duodecim cophini. Sed vnde in deserto cophini, & sportæ? An in tanta multitudine hominum piscatorum, & agricultorum, & aliorum, qui merces comportabant, videri mirum non debet repertos fuisse duodecim cophinos, & septem sportas? Vel erant in illa multitudine hominum, qui cophinos venditum ferrent Hierosolymam in die festo. Vel potius eo significatur, satiatis omnibus illis hominibus, tantum superfuisse fragmentorum panis, vt sufficeret implendis duodecim cophinis, vel septem sportis. 12

Vnde in illo deserto cophini, & sportæ fuerint.

Nonnunquam hæc nomina mensuram quandam significant: nam secundum Iulium Pollucem, & Hesychium, cophinus erat mensura Bœotica tam liquidorum, quàm aridorum, capiens tres congios; siue decem, & octo sextarios: sporta verò, siue sportula Romanis erat genus numismatis pendi solitum iis, qui salutationis, & comitatus caussa, illustrium Romanorum cingebant latera; valens centum quadrantibus, siue duobus denariis, & dimidio: quò pertinet illud Martialis; *Da Baiana mihi quadrantes sportula centum.* Si cophinus igitur capiebat tres congios, siue decem, & octo sextarios; vt dictum est; duodecim cophini capiebant triginta sex congios, siue sexdecim, & ducentos sextarios. Quoniam autem modius capiebat sextarios sexdecim, erat minor cophino duobus sextariis. Duodecim itaque cophini tantùm capiebant, quantùm tredecim modij, & insuper dimidius modius. 13

Iulius Pollux. Hesychius. Quod genus mensuræ fuerit cophinus: & sportula; quod fuerit apud Romanos genus numismatis.

QVIN

QVINTA DISPVTATIO.

De alijs quibusdam multiplicationibus rerum per miraculum factis, & in Sacra Scriptura commemoratis: & de multiplici proportione quadam, & conuenientia, quæ cernitur inter hoc miraculum multiplicationis panum, & Sacramentum Eucharistiæ.

14 ELIAS quinque multiplicationes rerum per miraculum factas legimus in Sacra Scriptura veteris Testamenti. Harum prima fuit, secundum quam DEVS ex vna costa primi parētis Adæ totum Euæ corpus formauit. Duæ aliæ multiplicationes factæ sunt ab Elia; vt narratur in capite decimo septimo libri tertij Regum: & altera fuit in farina; & altera in oleo mirabiliter in vsum Sareptanæ viduæ multiplicatis. Duas item alias multiplicationes fecit Elisæus: altera quidem in oleo; altera verò in viginti panibus hordeaceis; quibus centum viros satiauit: & de pane superfuit; vt scriptum est in quarto capite libri quarti Regum. Dominus etiam noster duas fecit multiplicationes panum; alteram septem panum ad pascenda quatuor millia virorum: alteram verò quinque panum in cibum quinque mille virorum. *Genes. 2.*

15 Illud porrò dignum est obseruatione, inter huiusmodi multiplicationem panum, & institutionem Sacramenti Eucharistiæ multiplicem videri esse quasi proportionem quandam, & conuenientiam; vt existimare liceat, illam panum multiplicationem fuisse quasi præparationem quandam ad præstruendam, & præmuniendam fidem ei; quod postea fieri à CHRISTO debebat in condendo Sacramento Eucharistiæ. Vnde etiam CHRISTVS post hoc miraculum multiplicationis panum sermonem habuit cum Iudæis de Sacramento corporis, & sanguinis sui. Multiplex autem, quæ videtur esse proportio, & conuenientia inter illam multiplicationem panum, & Sacramentum Eucharistiæ, est huiusmodi: Primò, vtrobique CHRISTVS similibus vsus est cæremoniis, sumendo panem in manus suas, benedicendo, gratias agendo, frangendo, & dando discipulis. Secundò, vtrunque

Sextuplex proportio, & conuenientia inter miraculum multiplicationis panū, & Sacramentum Eucharistiæ.

miraculum factum est circa tempus Pascha. Tertiò;quemadmodum illic quinque panibus corporaliter satiauit Dominus tot millia hominum: ita Sacramentali hoc cœlesti pane spiritualiter innumerabiles satiat fideles. Quartò; sicut illic plus superfuit, quàm fuerat anteà: ita in hoc Sacramento vnum CHRISTI corpus sufficit pascendis cunctis fidelibus: nec vnquam consumitur, nec aliquatenus minuitur, sempérque integrum superesse, infinitis aliis nutriendis sufficiens. Quintò; illic quinque panum facta est maxima multiplicatio; & in hoc Sacramento mira quædam fit quasi multiplicatio corporis CHRISTI: non quidem secundum eius substantiam: sed secundum esse Sacramentale; quod habet in hostia consecrata. Nam æquè illud multiplicatur; atque multiplicatur consecratio hostiæ. Et licèt non sit hæc propriè dicta multiplicatio, nonnullam tamen habet eius similitudinem. Sextò; quemadmodum illic homines illo miraculo multiplicationis illuminati sunt; vt CHRISTVM non modò vt eximium Prophetam crederent, ac venerarentur: sed etiam vt regem sibi eum constituere vellent: ita fideles frequentando hoc Sacramentum, & intellectu agnoscunt, & affectu sentiunt illum esse Regem suum, & sese illius arbitrio, & voluntati quoquo modo regendos, & gubernandos libentissimè subiiciunt. Septimò; sicut illa panum multiplicatio fuit ratione humana incomprehensibilis: ita transubstantiatio panis in corpus CHRISTI; quæ fit in hoc Sacramento, omnem creatam exuperat intelligentiam.

Quatuor panū genera in Sacris litteris cōmemorata.

Illud prætereà sciendum est, quadruplicem in Sacris litteris panem commemorari. 16 Nominatur panis, qui propriè dicitur, & est panis: panis, inquā, naturalis, & corporalis in vsum corporalis vitæ cunctis hominibus promiscuè datus: de quo Dauid dixit; *Vt educas panem de terra, & panis cor hominis confirmet.* (*Psalm. 103.*) Alter panis nominatur, qui erat benedictus, & sanctificatus: tales olim erant in Tabernaculo DEI panes Propositionis, quibus vesci, nisi solis sacerdotibus, non licebat; vt Dominus dixit Iudæis apud Matthæum cap. 12. (*Leuit. 24.*) Et quondam in Ecclesia dabatur panis benedictus catechumenis: vt videre licet in capite tertio tertij Concilij Africani: & apud Beatum Augustinum in libro de Catechizandis rudibus; & in libro secundo de Baptismo paruulorum, cap. 26. hodiéque in (*Cōciliū Africanum. Augustinus.*)

non

nonnullis regionibus datur populo panis benedictus in templis post sacrorum solemnia. Tertius panis est sacramentalis: de quo paulò infrà refertur sermo, quem CHRISTVS habuit; & inter alia dixit; *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: & si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Quartus panis est metaphoricè, ac mysticè sic appellatus: nam & verbum DEI panis vocatur: & dicitur panis afflictionis, & angustiæ, & doloris, & panis lachrymarum: secundum illud; *Cibabis nos pane lachrymarum.* Quin *Psal.79.* etiam ipsa DEI visio, & fruitio, & diuinarum rerum in beatis contemplatio, panis nominatur; quò spectat illud; *Beatus, qui manducat panem in regno* DEI. *Luc.14.*

SEXTA DISPVTATIO.

De varijs modis, quibus aliter illorum hominum fami subueniri poterat à CHRISTO: *& de modo, quo subuentum ab eo est per multiplicationem panum.*

17 MVLTIS, & variis modis potuit CHRISTVS illorum hominum necessitati subuenire. Primò, per suam virtutem diuinam arcendo ab eis omnem sitim, & famem, & sine cibo & potu eos sustentando; quemadmodum seipsum in deserto per quadraginta dies, & anteà Moysen, sine cibo, & potu, & sine fame vl- *Matth.4.* la, & siti sustentauit. Secundò: cibos aliunde in eum locum addu- *Exod.24.& 34.* cendo vel per Angelos, vel per aues, vel per homines: vt in Elia, & *3.Reg.19.* in Daniele factum legimus. Tertiò; quinque illos panes non se- *Dan.14.* cundum numerum multiplicando: sed secundum molem augendo: sic tamen non fuisset tam euidens vulgo miraculum: & id fuisset satis deforme, & laboriosum, atque operosum in panum partitione, & administratione. Quartò; alios panes, aliunde quocunque modo asportatos; vel de nouo creatos, prioribus quinque panibus addendo: sed ita non verè dicerentur quinque panes multiplicati, aut per quinque panes satiata esse quinque millia hominum. Quintò; potuit eorum quinque panum incrementum fieri per rarefactionem: vt quilibet panis secundum quantitatem extende-

retur in maximam amplitudinem. Sed hoc non fuit conueniens: quia necessum fuisset, panes illos rarescere vltra raritatem aëris: nec propterea tamen plus habuissent substantiæ, nec maiorem vim nutriendi, nedum satiandi tot millia hominum: nec superesse potuisset tantùm fragmentorum. Sextò, per additionem: & hoc dupliciter: vel vt cuilibet parti panis aliam de nouo creatam CHRISTVS adiungeret: vel non per creationem; sed per conuersionem alicuius alterius rei in panem: qui modus videtur placuisse Beato Augustino declaranti hoc exemplo seminis; ex quo augescunt fruges: sed hoc differt, quòd ex semine corrupto augescunt fruges: hæc autem multiplicatio non est facta corruptis illis quinque panibus.

Augustinus.

Declaratur modus admirandus; quo illa multiplicatio quinque panũ à Christo facta est. Cur Christus per illum modũ multiplicationis satiare homines illos voluerit.

Quo itaque modo illa quinque panum multiplicatio facta sit, 18
paulò subtiliùs, atque enucleatiùs declarandum est. Modus; quo CHRISTVS turbam illam hominum pascere, ac satiare voluit; fuit per multiplicationem illorum quinque panum: hunc autem præ cæteris modum CHRISTVS multis de causis elegit. Primò; quia eo vti voluit, quod habebat; & cibatui hominum idoneum, & præparatum erat: sed naturalem eius insufficientiam ad satiandam tantam illam hominum turbam, per miraculum multiplicationis eius suppleuit. Deinde, vt Apostoli: priuando se suo cibo, exercerent officium charitatis erga proximum: & experiendo discerent, quod datur proximo propter CHRISTVM, id non perire nobis: sed in maius emolumentum, atque lucrum verti. Ad hæc, quò manifestum fieret, eos tantùm panes satiare comedentem, & satiatis abundè superesse, qui Dominica, & Apostolica benedictione nobis dati sunt.

De modo, quo illa multiplicatio quinque panum facta est.

Illa porrò quinque panum multiplicatio fiebat in manibus 19
CHRISTI, & in manibus discipulorum, & in manibus, atque ore comedentium. Sic enim euidentius fiebat omnibus miraculum, & minori labore, ac perturbatione fiebat panis distributio, & ministratio, & magis satisfiebat commoditati, & voluptati comedentium. Cogitare itaque, & existimare licet, illam multiplicationem panum ad hunc modum esse factam. CHRISTVS sumpsit quinque panes in manus suas & singulos diuisit in plurimas, & perexiguas partes, quarum vnaquælibet confestim secundum molem

lem aucta, & multò amplior facta est. Deinde, vnicuique disci-pulorum vnam aliquam, vel plures illarum partium similiter diuisas, & continuò secundum molem auctas, porrigebat. Illi posteà eas similiter diuidentes, & ex diuisione multiplicatas, & auctas tradebant in manus comedentium; quæ tum in manibus, tum in ore eorum magis, magísque multiplicabantur, & augescebant. Nec fortasse temerè putari posset, panem illum per CHRISTI benedictionem multiplicatum, longè maiorem habuisse vim nutriendi, & satiandi comedentes ipsum, quàm habeat panis vulgaris, & vsitatus.

SEPTIMA DISPVTATIO
de panibus hordeaceis.

Super illis verbis:

Est puer vnus hìc; qui habet quinque panes hordeaceos. VERS. 9.

20 ANTE alia satis mirari, simúlque venerari conuenit, tantam CHRISTI, & Apostolorum eius victus paupertatem, atque vilitatem. Erat enim CHRISTVS cum duodecim Apostolis; erántq; plures alij eius discipuli, & sectatores, ad quorum tamen victum, & cibatum suppetebat non ampliùs quinque panes, eósque hordeaceos; & duos pisces. Magno sanè ad imitandũ exemplo prædicatoribus Euangelij proposito. Eos námque, si volunt haberi imitatores CHRISTI, & Apostolorum, quorum in prædicando Euangelio funguntur munere, magnam in vestitu, & victu, & totius vitæ cultu, non modò delitiarum, & voluptatum: sed etiam commoditatum minimè necessariarum despicientiam præ se ferre oportet. Ferebat autem terra Palæstinæ satis copiosum, satísque laudatum hordeum; quod fuisse triplo vilioris pretij, quàm triticum, non obscurè significatur in capite sexto libri Apocalypsis, illis verbis; *Bilibres tritici denario, & tres bilibres hordei denario.* Qua de re nos in tertio tomo nostrarũ Selectarum Disputationum in librum Apocalypsis, cùm in

Exemplum, & documentum prædicatoribus Euangelij obseruandum.

in eorum verborum tractatione versaremur, copiosè disseruimus.

Memorabilis historia somnij Gedeonis. Tria porrò de panibus hordeaceis satis mira, memoratúque di- 21
gna in Sacris litteris narrantur. Horum primum sit panis ille hordeaceus, per quietem visus, & victoriã Gedeonis aduersus Madianitas portendens; de quo in septimo capite libri Iudicum ita scriptum est; *Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcineritius panis ex hordeo, volui & in castra Madian descendere: cúmque peruenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit, & terræ funditùs coæquauit. Respondit is, cui loquebatur; Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis. Tradidit enim Dominus in manus eius Madian, & omnia castra eius. Cumq́; audiuisset Gedeon somnium, & interpretationẽ eius, adorauit: Et reuersus est ad castra Israël, & ait; Surgite; tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.* Commemorantur etiam in quarto capite libri quarti Regum, viginti panes hordeacei, quibus per benedictionem Elisæi multiplicatis satiati sunt centum viri: sic enim eo loci dixit Elisæus; *Da populo vt comedat: respondítq́; ei minister eius: Quantum est hoc, vt apponam coram centum viris? Rursus ille ait, Da populo, vt comedat: hæc enim dicit Dominus; Comedent, & supererit. Posuit itaque coram eis, qui comederunt, & superfuit iuxta verbum Domini.* Est præterea illud memorabile de pane, ex hordeo, aliísque rebus confecto; quo vesci Ezechielem Prophetam iussit Dominus: & ab ipso Ezechiele in capite quarto suæ Prophetiæ narratur his verbis; *Sume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & viciam; & mittes ea in vas vnum, & facies tibi panes numero dierum; quibus dormies super latus tuum: trecentis & nonaginta diebus comedes illud. Cibus autem tuus, quo vesceris, erit in pondere viginti stateres in die.*

De viginti panibus hordeaceis multiplicatis ab Elisæo.

Cur Christus nõ dederit illis hominibus vinum ad bibendum. Sed cur CHRISTVS, qui panes, & pisces dedit illis homini- 22
bus ad manducandum; non item vinum dedit eis ad bibendum? An quia CHRISTVS subuenire voluit illis hominibus multiplicando ea, quæ habebat ipse; panes dico, & pisces; vinum autem ibi non habebat? Nec sanè illi turbæ hominum piscatorum, & agricultorum; quibus potus aquæ vsitatus erat, opus fuit vino: nempe potus aquæ & naturalis est, & salubris homini; nisi cui forte infirmi admodum stomachi: DEVS autem per miracula subuenire solet necessitatibus hominum: non autem voluptatibus, & deliciis eorum indulgere. Neque in deserto Hebræi perierunt à Moyse

Exod. 17. Num. 21.

Moyſe vinum: ſed aquam, & carnes. Nec DEVM legimus per miraculum ſubueniendo neceſſitati hominum dediſſe vinum. Neque contra hoc, quod diximus, facit miraculum illud vini ex aqua facti à CHRISTO in nuptiis: tum quia illud miraculum propriè factum eſt ad ſupplendum vini defectum; quod in illo conuiuio defecerat: tum etiam quia in conuiuiis nuptialibus; quæ ſatis copioſa, & lauta eſſe ſolent; vinum cenſetur inter res quodammodo neceſſarias, ſine quibus eiuſmodi conuiuia nec commodè, nec decenter agitari poſſe videntur: præſertim autem in locis, in quibus vini copia non deeſt. *Ioan.2.*

OCTAVA DISPVTATIO.

Cur tantoperè CHRISTVS refugerit haberi ſe ab illis hominibus, & coli tanquàm Regem.

Super illis verbis:

IESVS ergo cùm cognouiſſet, quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit in montem ipſe ſolus. VER.15.

23 NARRAT Ioannes, homines illos tanto viſo miraculo multiplicationis panum, voluiſſe CHRISTVM rapere, & facere Regem ſuper ipſos: ob idque CHRISTVM ſolum fugiſſe in montem. Sed quæri poteſt: cur tantoperè CHRISTVS refugerit conſtitui ſe ab illis hominibus Regem: nam reuera erat ipſe Rex Iudæorum: ſicut eum appellauerant Magi, ſtatim vt natus fuerat, dicentes; *Vbi eſt, qui natus eſt, Rex Iudæorum?* Quin etiam ipſe pendens in cruce non abnuit, ſuperponi ſibi titulum illum; IESVS *Nazaræus Rex Iudæorum.* *Matth.2.*

Sed reſpondendum eſt, multis de cauſis CHRISTVM defugiſſe illam regis appellationem, & honorem. Primò; quia alienum erat ab eius dignitate, ipſum ab hominibus cõſtitui regẽ, qui conſtitutus fuerat rex à DEO: ſicut ipſe dixerat ſub perſona Dauidis; *Ego autem constitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum* *Quinque cauſæ, ab quas Christus noluerit ſe fieri Regem ab illis hominibus.* *Pſal.2.*

eius. Deinde, quia homines illi: ſicut etiam cæteri ferè Iudæi, magno in errore verſabantur, exiſtimantes Meſſiæ regnum fore, aliorum more regum, temporale, & ſuppeditaturum ipſis maximam bonorum omnium temporaliũ abundantiam. At in primo CHRISTI aduentu regnum eius tale futurum non erat: ſicut ipſe dixit

Ioan.18. Pilato, *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Ad hæc, quia homines illi non tam ob CHRISTI reuerentiam, & deuotionem: quàm ſpe ſuarum vtilitatum, ad id mouebantur. Præterea, bene nouerat CHRISTVS inconſtantiam Iudæorum: qui quàm prompti erant tunc ad faciendum ipſum regem; tam prompti poſteà erant futuri ad ipſum perſequendum, & occidendum; vſque adeò mobile Iudæorum erat ingenium, & ad peiora procliuius. Poſtremò, quia illi homines erant in ditione, & ſub dominatu Herodis: quocircà id fieri non potuiſſet ſine magna Herodis perturbatione, & CHRISTI perſecutione. Nam ſi cùm magi venerunt Hieroſolymam quærentes natum regem Iudæorum, vehementer conturbatus eſt

Matth.2. Herodes, & omnis Hieroſolyma cum eo: vt ſcribit Matthæus: quanto maior fuiſſet iſtius Herodis perturbatio, audito, CHRISTVM fuiſſe à tot millibus hominum acclamatum, & conſtitutum regem?

Cur Christus in cruce non detrectauerit titulum Regis Iudæorum. Non detrectauit autem CHRISTVS in cruce pendens titulum regis Iudæorum: quia notum eſſe omnibus voluit, ſe per crucis mortem comparaſſe ſibi regnum, & imperium in omnes; cui alia omnia imperia, & regna ſubiicienda erant: nempè vt impleretur illud Eſaiæ vaticinium; *Cuius principatus ſuper humerum eius.* Et illud Dauidis; *Dominus regnauit à ligno.* Sic enim hæc verba legerunt, & citarunt Iuſtinus Martyr in Dialogo, quem habuit cum Tryphone Iudæo; & Tertullianus in libro tertio contra Marcionem; & plures alij Patres. 24

Eſaiæ 9. *Pſalm.95.* *Iuſtinus.* *Tertullianus.*

Scientiam futurorum conditionalium colligi ex hoc loco. Illud denique non abs re fuerit, vt quaſi obiter lectorem admoneamus, ſcientiam, vt vocant, futurorum conditionalium; quæ à pleriſque Theologis hoc tempore aſſeritur; ſatis euidenter poſſe oſtendi, & probari ex eo, quod hîc ſcriptum eſt à Ioanne, IESVM cognouiſſe, ſi remanſiſſet ipſe in eo loco, futurum fuiſſe; vt homines illi venirent, & facerent eum Regem. Habuit igitur CHRISTVS ſcientiam, & cognitionem illius futuri conditionalis; (Si ego 25

ego remanſero hîc, venient homines iſti, & facient me regem.) Et habuit ſcientiam, & cognitionem iſtius rei, non probabilem tantùm, ſiue coniecturalem; ſed omninò certam; &, vt ita loquar, infallibilem: non enim in ſcientiam, & cognitionem CHRISTI vlla deceptio, aut error cadere poterat. Hoc nunc ſtrictim attigiſſe, & tantùm ſignificaſſe lectori, ſatis fuerit: de quo ſcilicet à multis, magnîſque huius memoriæ noſtræ Theologis ſubtiles admodùm, copioſæque ſcriptæ ſunt diſputationes.

DE MIRACVLO SEDATÆ A CHRISTO in mari tempeſtatis.

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Mare autem, vento magno flante, exurgebat. Cùm re- VER. 18.
migaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinque, aut tri- 19. 20. 21.
ginta: vident IESVM ambulantem ſupra mare, &
proximum naui fieri; & timuerunt. Ille autem dixit
eis; Ego ſum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere
eum in nauim, & ſtatim nauis fuit ad terram, in
quam ibant.

De diuerſitate huius miraculi ab alijs duobus ſimilibus miraculis; quæ narrantur ab alijs Euangeliſtis.

26 QVEMADMODVM hoc miraculum diuerſum eſſe liquidò conſtat ab alio ſimili miraculo; quod narrant Matthæus, & Lucas cap. 8. & Marcus cap. 4. ita idem eſſe, atque illud, quod tradunt Matthæus cap. 14. & Marcus cap. 6. equidem cenſeo. Siquidem & congruentia temporis, & contextus, atque conſequentia hiſtoriæ; quæ in expoſitione huius miraculi cernitur apud illos tres Euangeliſtas, planè demonſtrat; idem eſſe miraculum ab illis tribus narratum. Omnes etenim narrant, id miraculum contigiſſe

post miraculum multiplicationis panum. Omnes item tradunt, IESVM ambulãdo super aquas, & sedata tempestate venisse cum discipulis in terram, quæ erat trans mare Tyberiadis, quam Matthæus,& Marcus appellant terram Genesar, seu terrã Genesareth. At enim dicet quispiam, in eius miraculi narratione multa esse apud illos Euangelistas diuersa. Sunt sanè:sed eiusmodi diuersitas non arguit diuersitatem miraculi; si aliquot circumstantias eius vnus exponat; quas alius tacet. Nulla enim fermè est apud Euangelistas historiæ cuiuspiam narratio, in qua istiusmodi diuersitas non aliquatenus inueniatur.

Diuersitas inter Euangelistas in narratione huius miraculi.

Sed nos istam diuersitatem, quæcunque illa est, distinctè 27 enarremus. Matthæus,& Marcus tres circumstantias expresserunt à Ioanne tacitas: Primam, CHRISTVM venisse ad discipulos in quarta vigilia noctis; id autem est, prope lucem diei: Secundam; discipulos videntes CHRISTVM ambulantem super aquas, primò existimasse ipsum esse phantasma: Tertiam; ingresso CHRISTO in nauim, protinus cessasse omninò tempestatē. Solus Matthæus narrat, Petrum iussu CHRISTI venire voluisse ad eum ambulantem super aquas: sed cùm cœpisset ambulare, & aliquatenùs mergi, confestim à CHRISTO esse subleuatum; & molliter, tanquam modicæ fidei, reprehensum. Eos porrò homines, qui tunc in ea naui erant, tanti spectaculo miraculi permotos adorauisse eum, confitentes, ipsum verè filium DEI esse. Solus etiam Marcus duo narrat; Alterum, CHRISTVM, cùm esset in littore, vidisse discipulos suos in mari longè distantes, & vehementer periclitantes: Alterum verò, quòd CHRISTVS veniens ad eos, voluerit quasi præterire eos. Denique, Ioannes etiam duo commemorat ab aliis prætermissa; & quòd cùm CHRISTVS venit ad discipulos, iam illi remigauerant per viginti quinque, aut triginta stadia: & quòd statim; vt CHRISTVS venit ad eos, nauis fuit ad littus eius terræ, ad quam ibant.

In miraculo sedatæ à Christo tempestatis, quinque obseruari miracula.

Cæterùm, si quis historiam huius miraculi attentè legat, pensiculatéque consideret, planè cognoscet, illud CHRISTI factum 28 sedatæ ab eo tempestatis, pluribus aliis miraculis fuisse comitatum. Primum miraculũ fuit, quòd; vt refert Matthæus, CHRISTVS in littore manens, discipulos suos in mari plus tribus milliaribus

liaribus inde diſtantes,per denſiſſimas noctis tenebras vidit, vehementer, periculoſeq; periclitantes. Alterum miraculum; CHRISTVS pedibus ſuis ſuper aquas maris, amplius tria milliaria ambulauit. Tertium miraculum;Petrus etiam iuſſu CHRISTI ambulauit ſuper aquas; & ne id vel caſu,& fortuito, vel naturæ quapiam virtute occulta fieri putaretur, permiſit CHRISTVS, Petrum aliquantiſper, & aliquatenus mergi: ſed eum confeſtim ipſe ſubleuauit. Quartum miraculum; omnis illa ventorum vis, & turbulenta maris agitatio, CHRISTI iuſſu,protinus, & omnino compreſſa, atque ſedata eſt. Quintum miraculum; ſtatim vt CHRISTVS nauim illam ingreſſus eſt, ea nauis ſine remigatione,& velificatione in littore eſſe inuenta eſt.

DECIMA DISPVTATIO.

De ambulatione CHRISTI *ſuper aquas maris.*

29 SED qua ratione illa CHRISTI ambulatio ſuper mare facta ſit, diſquiramus. Non falſum modò: ſed impium etiam, diuinæque contrarium Scripturæ fuit dogma quorundam Hæreticorum, Valentini, & Manichæorum; qui dixerunt, CHRISTVM non habuiſſe verum corpus humanum: ſed eius quandam tantum ſpeciem, & ſimilitudinem: vel eius corpus è cœleſti formatum eſſe materia; in ſimilitudinem tamen humani corporis figuratum: ideóque facilè ſuper aquas ambulare potuiſſe. Sed iſtos manifeſtè refellit Paulus ſcribens; CHRISTVM factum, ſiue genitum fuiſſe ex muliere, & ex ſemine Dauid. Et in ſecundo capite Epiſtolæ ad Hebræos, ait CHRISTVM habuiſſe carnem, & ſanguinem; ſicut habent alij homines,ita ſcribens; *Quia pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem: vt per mortem deſtrueret eum,qui habebat mortis imperium, id eſt, Diabolum. Nuſquam enim Angelos apprehendit: ſed ſemen Abrahæ apprehendit.*

Error Valentini, & Manichæorũ ſuper Chriſti corpore.

Ad Galat.4.

Ad Rom.1.

30 Illud verò, quod à nonnullis nec bonis philoſophis, maliſque Chriſtianis dictum eſt, manifeſtam, & ridiculam habet non tantùm ſacræ doctrinæ: ſed etiam humanæ philoſophiæ inſcitiam.

In eos, qui dixerunt, corpus Chriſti naturaliter fuiſſe æquale ad põdus.

Quidam enim dixerunt, corpus CHRISTI fuiſſe temperatum ad æqualitatem ponderis; & ob eam cauſam ſuper aquis poſitum non fuiſſe grauius aquis, & ſuper illas & nare, & ambulare potuiſſe. At enim vera philoſophia docet, eiuſmodi æqualitatem ponderis in humano corpore non poſſe reperiri: naturalis enim ratio temperamenti humani corporis exigit, vt in eo elementum terræ cæteris longè præponderet. Sed aduerſus ſuprà dictos Hæreticos, & iſtos imperitos philoſophos illud eſt valentiſſimum argumentum; quòd non tantùm CHRISTVS ipſe ambulauit ſuper aquas: ſed etiam Petro ambulandi ſuper aquas poteſtatem dedit: vt de pluribus aliis viris ſanctis taceam, quos per diuinam virtutem ſuper aquas ambulaſſe, in probatis hiſtoriis proditum eſt memoriæ.

Quatuor modi, quibus fieri potuit illa Christi ambulatio super aquas.

Qua igitur ratione, quóve modo, illa CHRISTI ſuper aquas 31
ambulatio fieri potuerit, breuiter oſtendamus. Potuit id fieri quatuor modis. Primò; vt CHRISTVS impertiret corpori ſuo, & Petri vim quandam, ſimilem eius, quam habebunt poſt reſurrectionem glorificata hominum corpora propter dotem agilitatis. Deinde vt ſummæ illius maris aquæ, per diuinam virtutem ita ſolidarentur, & durarentur, vt humana veſtigia ſuſtinere poſſent: ad eum nempè modum, quo per aquas gelu conſtrictas, & concretas non ſolùm homines: ſed etiam equi, & currus tranſire poſſunt. Verùm, ſi ita illud factum eſſet, non vtique Petrus cœpiſſet mergi, timens ventum validum. Ad hæc, vt CHRISTVS ſuſpenderet actum grauitatis in ſuo, & Petri corpore; id autem eſt, ne corpus ſua grauitate vrgeret, & premeret aquas deorſum: quemadmodum vrendi actum in illo Babylonico igne ſuſpendit, ne tres illos iuuenes in ardentem fornacem coniectos læderet. *Dan. 3.* Poſtremò; vt corpus portaretur ſuper aquas: ſicut Dæmon tulit CHRISTVM per aërem ſupra pinnaculum templi, & montem excelſum: & Angelus tulit Habacuc ex Iudæa vſque Babylonem. *Matth. 4. Dan. 14.*

SERMO; QVEM DE CORPORE, ET ſanguine ſuo CHRISTVS habuit cum Iudæis Capharnaitis, & coram Apoſtolis, aliiſque diſcipulis, & ſectatoribus ſuis; ſuper quo ſermone tractantur triginta tres Diſputationes.

VNDECIMA DISPVTATIO.

De occaſione habendi hunc ſermonem: & triplici manducatione CHRISTI*: & de diuerſo huius ſermonis exitu, & ſucceſſu reſpectu diuerſorum auditorum.*

32 SERMONVM CHRISTI, quos Ioannes in hac ſua Euangelica hiſtoria commemorat, hic habitus cum Capharnaitis de carne, & ſanguine ſuo, quartum locum tenet. Ante cuius ſermonis explicationem tria præmonere, ac prædocere lectorem conuenit. Primò ſciendum eſt, occaſionem habendi hunc ſermonem cepiſſe CHRISTVM ex miraculo multiplicationis panum ab ipſo facto, & à Ioanne paulò ſuprà enarrato; tum quòd propter illud miraculum numeroſiſſima hominum turba ad eum confluxerat: tum etiam quòd miraculum illud multiplicem haberet analogiam, & proportionem: quam nos ſuprà expoſuimus, cum Sacramento Euchariſtiæ. Cernens itaque CHRISTVS, turbam; quam in deſerto ſatiauerat, ipſum cupidè ſectari, eius cibi ſæpiùs percipiendi auidam; volens eam à corporalis cibi cupiditate ad deſiderium præſtantioris cibi ſpiritualis traducere, inſtituit hunc ſermonem de diuinioris cibi, & potus dignitate, atque vtilitate. *Quæ fuerit occaſio habendi hūc ſermonem.*

33 Eſt autem triplex CHRISTI manducatio. Vna tantùm ſpiritualis: cùm citra ſacramenti perceptionem, per interiores actus fidei, & charitatis CHRISTO vnimur, eiúſque gratiam nobis donatam exercitatione virtutum magis in dies nutrimus, & augemus. Altera manducatio eſt tantùm ſacramentalis; cùm indignè, *De triplici modo manducādi Chriſtū.*

ac

ac ſine vllo fructu percipitur ſacramentum Euchariſtiæ. Tertia manducatio eſt ſimul ſacramentalis, & ſpiritualis: cùm percipitur ſacramentum Euchariſtiæ cum fide, ac dilectione, & deuotione. Nos Chryſoſtomum, Auguſtinum, Cyrillum, Euthymium, Rupertum, Beatum Thomam, Lyranum, pluréſque alios in primis graues, & nobiles ſecuti auctores, & germanæ verborum CHRISTI ſententiæ inhærentes arbitramur, CHRISTVM de vtráque

De qua manducatione ſui corporis loquatur Chriſtus in hoc ſermone.

manducatione, hoc eſt, partim de ſpirituali, partim de ſacramentali locutum eſſe in hoc ſermone. Nam in priori parte ſermonis, ab illa ſententia; *Operamini cibum, non qui perit*, vſque ad illam ſententiam: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt*; CHRISTVS loquitur de manducatione ſpirituali: idque planè indicant illæ ſententiæ, quas ſermoni ſuo interſerit: *Qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non eſuriet vnquam. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum. Omnis, qui audiuit à* PATRE, *& didicit, venit ad me; qui credit in me, habet vitam æternam.* In poſteriori autem parte huius ſermonis: ab illis verbis; *Panis, quem ego dabo*; vſque ad finem ſermonis, manifeſtè loquitur CHRISTVS de reali, & ſacramentali ſui corporis manducatione; vt nos oſtendemus cùm eò ventum fuerit. Priùs autem CHRISTVS egit de ſpirituali, quàm de ſacramentali ſui corporis manducatione: quia prior illa eſt, & debet hanc præcedere: ſacramentum quippe Euchariſtiæ non datur fructuoſè, niſi in CHRISTVM credenti, & ipſum amanti.

Coràm quibus hominibus Chriſtus hūc ſermonem habuerit.

Illud prætereà non eſt ignorandum, ſermonem hunc eſſe à 34
CHRISTO habitum Capharnai in Synagoga; non coram turbis tantùm: ſed etiam coram viris diuinæ legis, & ſacræ Scripturæ peritis: vt patet ex eorum obiectionibus, & altercatione cum CHRISTO. Aderant autem inibi, præter duodecim Apoſtolos, alij etiam CHRISTI ſectatores, & diſcipuli: de quibus multos hoc ſermone CHRISTI offenſos abiiſſe retrò, id eſt, à diſcipulatu eius deſciuiſſe, narrat Ioannes in fine huius capitis.

Qualis fuerit huius ſermonis exitus, & ſucceſſus.

Huius ſermonis exitus, & ſucceſſus fuit reſpectu diuerſorum valde diuerſus: nam Capharnaitæ verbis CHRISTI ſcandalizati vehementiùs ab eo ſunt abalienati, & aduerſus doctrinam eius obfirmati. Contrà verò, Apoſtoli maiorem in modum ſunt in eius fide, & amore confir

confirmati:cùm enim ex illis quæreret CHRISTVS, an ipsi quoque abire ab ipso vellent, respondit Petrus, omnium scilicet aliorum Apostolorum nomine; *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: Nos credidimus, & cognouimus quia tu es* CHRISTVS *Filius* DEI. Atque his quidem breuiter prænarratis, ad explicandum sermonem hunc CHRISTI: ipso nos iuuante, ac dirigente, ingrediamur.

DVODECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Quæritis me, non quia vidistis signa: sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum, qui perit: sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Ver. 26. & 27.

35 ILLIS verbis, *Operamini cibum*, significatur, omni studio, & opera, & labore contendendum esse, vt spiritualem, & diuinum cibum percipiamus: is quippè non ignauè desidiosis: sed nauiter laborantibus à DEO datur. Si enim nec humana virtus, nec scientia, nec ars sine magno, & diuturno labore comparari potest: quantò minus quæ supernaturalia, & diuina sunt, cùm tanto magis omnem facultatem humanam excedant?

36 Super illis verbis; *Non cibum, qui perit: sed qui permanet in vitam æternam*, animaduertere licet, duplicem esse cibum, qui perit; Alterum, corporalem cibum: alterum verò, cibum spiritualem. Cibus corporalis tripliciter perit. Primò; secundum partem eius excrementitiam; quæ foras à natura eiicitur: de qua intelligendum est illud, quod CHRISTVM dixisse discipulis refert Matthæus cap. 15. *Quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.* Deinde perit etiam cibus corporalis secundum partem alimentitiam, & vtilem: ea quippè corrupta, in substantiam viuentis, quod per eam alitur, conuertitur. Ad hæc, perit quoque cibus corporalis quantùm ad munus, & vsum eius, & finem, qui est arcere famem,

Quomodo cibus corporalis tripliciter pereat.

Locus Matth. cap. 15.

Quisnā sit cibus spiritualis, qui perit.

mem, & nutrire corpus: hoc enim cibus semel sumptus ad breue duntaxat tempus præstat: paruo scilicet interuallo, redeunte postea fame, nouique cibi indigentia. Spiritualis verò cibus, qui perit, est humana laus, & gloria, & Sapientia: & demum quidquid, ad mentem, & spiritum hominum pertinens, non conducit ad vitam æternam. Omnia etenim, quæ istiusmodi sunt, licèt à mortalibus flagrantissimè expetantur, eísque, quasi delicatissimis cibis, illi iucundissimè pascantur, atque delectentur: temporalia tamen sunt, breuíque peritura. *Scientia destruetur*, ait Paulus: & Ioannes; *Transit mundus, & concupiscentia eius*. Cuius & illud Pauli simile est; *Præterit figura huius mundi*.

1. ad Corin. 13. 1. Ioan. 2. 1. ad Cor. 7.

Cibus, qui permanet in vitā æternā, quisnam sit.

Cibus autem spiritualis, qui non perit, est diuina iustitia, & 37
gratia; quæ homini datur à DEO; vel est ipsemet CHRISTVS,
qui se in Sacramento dat nobis in cibum, & alimentum animæ
nostræ ad vitam æternam. Hic verò cibus, quantum in ipso est,
indefectibilis est, & permanens, atque perducens hominem vsque
ad vitam æternam; licèt sæpè deficiat, hominis culpa; propter libertatem humanæ voluntatis, ex bono in malum mutabilis. Hunc porrò cibū dat CHRISTVS nō tātùm, vt DEVS est: sed vt filius hominis: sicut ipse dixit hoc loco, id est, vt verus homo est: CHRISTVS enim nec carnem, & sanguinem suum in Sacramento dare nobis potuisset: nisi verus homo fuisset. Et admirabilis illa eius Sacramenti virtus dandi gratiam homini, & per eam perducendi eum ad vitam æternam, ex illius hominis passione, ac morte prouenit.

Quomodo sacramentalem cibū nobis det Christus; vt est filius hominis.

Sequuntur illa verba; *Quem Filius hominis dabit vobis*. Dixit in 38
futuro; *Dabit vobis:* vel quia eum cibum Iudæi; quibus ista loquebatur CHRISTVS, nec tum petebant, nec ante petierant. Dicit itaque se daturum eis, si ab eo peterent: vel quia needum CHRISTVS instituerat Sacramentum Eucharistiæ: nec abundantiam gratiæ suæ daturus erat hominibus ante corporis sui glorificationem, & missionem Spiritus sancti. Sed enim dicet fortasse quispiam, ista videri non satis inter se cohærere, *Operamini cibum:* &, *Filius hominis dabit vobis*. Illud enim significat, illum cibum nostra opera, & labore comparari; hoc autem indicat, gratuitò eum donari nobis à CHRISTO. Sed profectò bellè ista

Quomodo & nos operemur diuinū istum cibum, & nihilominùs tamen is donetur nobis à Christo.

congruunt

congruunt inter se. Ad comparandum namque cibum istum necesse est, nos per actiones nostras præparari, & idoneos fieri: vt ita nobis præparatis CHRISTVS eum cibum fructuosè largiatur: sed istud ipsum, idoneè nos præparare ad perceptionem eius cibi, diuini muneris est. Non enim tantùm salutaris perceptio eius cibi: sed etiam idonea præparatio animi nostri ad eum cibum accipiendum, donum DEI est.

In Hæreticos, qui negabant, Christianis corporaliter esse laborandū ad cibum corporalem comparandum.

39 Nec animum cuiusquam subeat existimare, illis verbis CHRISTI; *Operamini non cibum, qui perit*, prohiberi Christianis, ne operentur, & laborent vt comparent sibi cibum corporalem. Non enim defuerunt Hæretici, qui hac CHRISTI sententia in suæ obtentum, & patrocinium ignauiæ, atque desidiæ abusi sunt. Aduersus quos valet illud Dauidis; quod est in Psalmo centesimo vigesimo septimo; *Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Paulus certè non verbis tantùm: sed exemplo etiam suo cohortatus est Christianos ad laborandum manibus suis; vt cibum sibi parent, & eleemosynam aliis impertiri queant. Eius in tertio capite posterioris Epistolæ ad Thessalonicenses super ea re hæc sunt verba; *Ipsi scitis, quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo: sed in labore, & in fatigatione, nocte, & die operantes, ne quem vestrûm grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem: sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos: nam & cùm essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis; quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim, inter vos quosdam ambulantes inquietè, nihil operantes: sed curiosè agentes. His autem, qui eiusmodi sunt, denunciamus, vt cum silentio operantes, suum panem manducent.* Similia reperiet lector in quarto capite Epistolæ ad Ephesios; & in vigesimo capite libri de Actis Apostolorum. CHRISTVS igitur illis verbis non significauit, pro parando cibo corporali, nullo esse nobis modo laborandum: sed nos docere voluit, ante omnia & super omnia studendum nobis, & laborandum, atque contendendum esse, vt spiritualem animi nostri, diuinúmque cibum percipere valeamus. Et hoc iuxta illud alterum CHRISTI dictum, est; *Quærite primùm Regnum* DEI, *& iustitiam eius: & hæc omnia adycientur vobis.* *Matth. 6.*

DECIMATERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER.27. Hunc enim Pater signauit DEVS.

NE Iudæi, putantes CHRISTVM esse tantùm hominem, cogitarent cum animo suo, eum maiora hominis conditione de se prædicare: hanc CHRISTVS præuertens eorum cogitationem, his verbis docet se, licèt natura similem aliorum hominum: per singularem tamen DEI gratiam; qua fuerat à Patre, singulari, atque eximio quodammodo signatus, esse cæteris hominibus longè præstantiorem. Pro illo verbo Latino, *signauit:* Græcum verbum, quod est hoc loco, propriè significat sigillauit: quo verbo etiam suprà cap.3. vsus est Ioannes: cùm dixit; *Qui accipit eius testimonium, signauit: quia* DEVS *verax est.* Et Paulus scribens ad Ephesios ait, fideles à DEO signatos esse in CHRISTO, & in Spiritu sancto. Signandi verò, siue obsignandi res triplex apud homines ratio, & vsus esse solet: Vel quò res sic obsignatæ cognoscantur cuius sint: Vel vt quibus nolumus eas res notescere, his opertæ ac ignotæ sint: Vel etiam signantur res, quæ nobis præcipuè sunt pretiosæ, & raræ. 40

Ad Ephes.1.
Triplex ratio, & vsus signandi, siue obsignãdi res.

Septem modi, quibus Christus à Deo Patre signatus est.
Cyrillus.

Septem autem modis obseruare licet, CHRISTVM à DEO 41
Patre fuisse signatum. Primò; secundum Cyrillum; quia dedit ei ab æterno eandem suam naturam, propter quam est perfecta DEI Patris imago: vt CHRISTI signatio non aliud fuerit, nisi æterna eius generatio. Sicut enim per signationem sigilli exprimitur in cera eius imago: sic per paternam generationem CHRISTI, expressa est in eo figura substantiæ Patris. Secundò; signauit eum Pater: vt interpretatur Augustinus: quia longè segregauit eum ab aliis hominibus propter singularia dona gratiæ ei collata: secundum illud Pauli ad Hebræos cap.7. *Talis decebat vt esset nobis Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus.* En signaculum, inquit Augustinus: nam quæ apposito sigillo signamus, ea volumus à cæteris rebus separari, & discerni, neque cum aliis misceri, atque confundi. Tertiò; secundum

Augustinus.

cundum Chryſoſtomum, ſignauit eum DEVS, quando ſuæ vocis teſtimonio, & in baptiſmo, & in transfiguratione, & in virtute tot miraculorum declarauit eum eſſe Filium ſuum, & doctorem, atque ſaluatorem mundi; & poſſe omnibus dare vitam æternam. Quartò; ſignauit eum, propter gratiam vnionis hypoſtaticæ, per quam fuit homo mirabiliter ſignatus; id eſt, & homo ſimulque DEVS: & quæcunque DEVS habet per naturam, tribuuntur illi homini per gratiam, & per admirandum illud ſignaculum vnionis hypoſtaticæ. Quintò; ſignauit eum DEVS; quia conſtituit eum caput totius Eccleſiæ tam militantis, quàm triumphantis; & dedit illi gratiam non tantùm particularem, & quæ propria eius eſt: ſed etiam vniuerſalem, & quæ fons eſſet omnis gratiæ hominibus conferendæ. Sextò; ſignauit eum, id eſt, poſuit eum pro ſigno; in quod aſpicerent, & in quo ſperarent omnes gentes: ſecundum illud Eſaiæ vaticinium; *Qui ſtat in ſignum populorum: ipſum gentes deprecabuntur.* Quod etiam CHRISTVS ipſe ſignificauit cùm dixit Nicodemo; *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium hominis: vt omnis, qui credit in ipſum, non pereat: ſed habeat vitam æternam.* Et Paulus ad Hebræos ſcribens; *Aſpicientes*, inquit, *in auctorem fidei, & conſummatorem* IESVM, *&c.* Septimò; ſignatum eſſe aliquid, interdum in Sacris litteris ſignificat eſſe clauſum, & occultatum; Angelus enim iuſſit Danieli; *Claude ſermones, & ſigna librum vſque ad tempus ſtatutum.* Et infrà, *Vade Daniel; quia clauſi ſunt, ſignatique ſermones vſque ad præfinitum tempus.* Hoc etiam modo DEVS ſignauit CHRISTVM, id eſt, abſcondit, & occultauit. Erat foris homo: ſed intus erat DEVS: foris viator, intus comprehenſor, & beatus. Quocircà rectè Iſaias de eo dixit; *Verè* DEVS *abſconditus.* Et Paulus; *In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi.* Ergo, Pater his ſeptem modis quaſi ſeptem ſigillis ſignauit CHRISTVM: ſicut liber ille, quem vidit Ioannes in dextera DEI ſedentis in throno, erat clauſus, ſeptémque ſigillis ſignatus: qui liber, quomodo fuerit ipſius CHRISTI figura, copioſè docuimus in tertio Tomo noſtrarum ſelectarum diſputationum in librum Apocalypſis; & ſuper illud caput quintum eius libri.

Chryſoſt. *Eſaiæ 11.* *Ioan. 3.* *Num. 21.* *Ad Hebr. 12.* *Dan. 12.* *Iſaiæ 45.* *Ad Coloſſen. 2.* *Apoc. 5.*

DECIMAQVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 28. & 29. Dixerunt ergò ad eum; Quid faciemus, vt operemur opera DEI? Respondit IESVS, & dixit eis; Hoc est opus DEI, vt credatis in eum, quem misit ille.

IXERAT IESVS; *Operamini cibum; non qui perit: sed qui permanet in vitam æternam.* Illi verò quæsierunt ab ipso; *Quid faciemus, vt operemur opera* DEI? At videtur, debuisse potiùs eos quærere, Quid faciemus, vt operemur istum cibum permanentem in vitam æternam? Sed sciendum est, eos vel nomine cibi non aliud significari putauisse, quàm opus aliquod DEI: vel eos respexisse ad illud CHRISTI verbum; *Operamini:* & ideò quæsiuisse, qua ratione possent facere opus DEI, per quod assequantur eum cibum. Et ad hoc respondit CHRISTVS illa verba; *Hoc est opus* DEI, *vt credatis in eum, quem misit ille:* quasi diceret, fide oportet vos quærere hunc cibum, credendo in eum, quem DEVS misit in mundum; vt det eum cibum hominibus. Quadruplex autem

Quadruplex opus Dei nominatum in Scriptura. opus DEI nominatum in sacra Scriptura reperimus: quorum vnum est redemptio mundi, & generis humani: de quo suprà cap. 4. scriptum est; *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me,*

Ioan. 17. *vt perficiam opus eius.* Et ipse orans Patrem dixit; *Opus consummaui,*

Ioan. 19. *quod dedisti mihi.* Et in cruce iam moribundus dixit; *Consummatum est:* opus scilicet redemptionis mundi per meam passionem, & mortem. Deinde, omne mandatum, & obsequium, & ministe-

Hieremia 48. Secundum 70. rium DEI, appellatur opus DEI: sic enim Hieremias dixit: *Maledictus, qui facit opus* DEI *negligenter.* Ad hæc, licèt omnis creatura sit opus DEI: singulari tamen quadam ratione homo appel-

Iob 14. latur opus DEI: secundum illud Iob; *Operi manuum tuarum porrige dexteram.* Et illud Dauidis; *Opera manuum tuarum ne despicias.* Opus denique appellatur DEI hoc loco ipsa fides CHRISTI; siue credere in ipsum CHRISTVM. Fides porrò dicitur opus DEI; tum quia est donum solius DEI, secundum illud Pauli;

Pauli; *Fides*, DEI *donum est:* tum quia eam à nobis DEVS exigit; cùm ait; *Credite in Domino* DEO *vestro, & securi eritis.* Et quia fides facit hominem quodammodo diuinum, eleuando ipsum ad cognitionem, & assensum diuinũm, & supernaturalem.

Ad Ephesios.

Secundo libro Paralipomenῶ cap. 20.

43 Verùm, dicet quispiam, Cùm sint alia DEI opera multò maiora fide; vt est charitas, & iustitia, siue gratia gratum faciens: cur CHRISTVS hoc loco solam fidem nominauit opus DEI? Respondeo, tres ob causas id esse factum. Primò; volebat CHRISTVS Iudæos paulatim abducere, & traducere à lege Mosaica ad Euangelicam: quæ duæ leges distingui solent per opera, & per fidem. Lex enim Mosaica dici solet lex operum, vel factorum: lex autem Euangelica, lex fidei; vt videre licet apud Paulum in tertio, & decimo capite Epistolæ ad Romanos. Nempe, vt Iudæi intelligerent, nudam obseruantiam operum legis Mosaicæ non sufficere ad consequendam salutem æternam: sed opus esse fide. Deinde, quia fides in homine iustificando est primum DEI opus; & magister rudem puerum docens litteras, primò docet prima rudimenta: ab hoc autem fidei opere incipere eos oportet, qui cibum illum CHRISTI spiritualem, & diuinum, quærunt, & comparare sibi student. His accedit, quia fides quasi fundamentum est aliorum omnium DEI operum, & donorum, & ad ea incitans, & inducens hominem. Si quis enim ductum fidei sequatur, haud dubiè procedet ad alia opera DEI efficienda, & à DEO petenda, atque impetranda.

Cur fides præcipuè dicatur opus Dei.

44 Ergo, vt more & modo scholastico loquentes strictim, & summatim dicamus, fides septem modis dicitur opus DEI. Primò, & secundò, effectiuè: tum quia fides à solo DEO producitur: tum quia fides eleuat mentem hominis ad supernaturalem, & diuinum assensum eius: quod ei credendum proponitur à DEO. Tertiò; imperatiuè; quia DEVS imperat nobis, & à nobis exigit fidem. Quartò; formaliter; quia fides est ex ordine donorum supernaturalium, & diuinorum. Quintò; obiectiuè: quia fidei obiectum est ipse DEVS, & diuina eius mysteria. Sextò; fundamentaliter: quia est fundamentum omnium donorum DEI. Septimò; inductiuè; quia sequens fidei ductum, inducitur, & perducitur ad alia omnia DEI opera, & dona expetenda, quærenda, & impetranda.

Fides dicitur opus Dei septẽ modis.

DECI

DECIMAQVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 32. Non Moyses dedit vobis panem de cœlo: sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.

Explicantur quindecim differentiæ inter manna Mosaicum, & panem CHRISTI.

DIXERANT Iudæi CHRISTO, Patres ipsorum ac- 45
cepisse in deserto per Moysem manna; quod in Scriptura vocatur panis de cœlo; quocircà, si CHRISTVS vellet vt ipsi fidem haberent dictis, & promissis eius, tale aliquod ipse quoque miraculum faceret, similémque eis cibum aliquem præberet. CHRISTVS itaque respondens eis, vult ostendere verbis in titulo huius disputationis suprà positis, panem, quem ipse promittebat, esse longè diuersum, multoque præstantiorem, atque optabiliorem; quàm fuerat manna per Moysem datum patribus ipsorum: multiplex inter vtrunque cibum siue panem denotans discrimen. Licet autem in hoc CHRISTI sermone quindecim obseruare differentias inter illud manna Mosaicum, & panem CHRISTI. Prima differentia; Manna dicebatur panis DEI: quia iussu DEI, & per miraculum eius potentiæ factus, & datus Iudæis erat: erat tamen panis materialis, & terrenus. Panis verò CHRISTI, qui est ipsemet CHRISTVS, verè panis est DEI: quia CHRISTVS ipse verus est DEVS: & eo pano vescitur DEVS per æternam, & beatificam suæ essentiæ visionem. Secunda differentia; Manna vocabatur panis Angelorum, vel quia ministerio Angelorum productus & datus Iudæis erat; vel quia putabatur mitti è cœlo: vbi sunt Angeli: Vel vt eo modo loquendi significaretur maxima eius cibi excellentia: nam de cibo aliquo delicatissimo, & suauissimo, & pretiosissimo solet vulgo dici, eum cibum esse Angelicum, vel diuinum. Panis autem CHRISTI verissimè panis est Angelorum; quia per eius contemplationem, & visionem satiantur, & beatificantur mentes

mentes Angelicæ: nempe de tali cibo loquebatur Angelus Raphaël, cùm dixit Tobiæ; *Videtur quidem vobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, vtor.* Tobiæ 12.

46 Tertia differentia; Manna non descendebat de cœlo propriè dicto: sed de aëre, qui, more loquendi sacræ Scripturæ, sæpe dicitur cœlum: Panis verò CHRISTI, qui est ipsemet CHRISTVS, descendit de cœlo per assumptionem humanæ carnis: semper tamen in cœlo manens secundum diuinitatis suæ maiestatem. Quarta differentia; Manna non erat verus ille panis, quem DEVS daturus erat mundo: sed erat quasi figura veri panis, qui est CHRISTVS: quamobrem Apostolus in cap. 10. prioris Epistolæ ad Corinthios; *Patres,* inquit, *nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt:* nimirùm in figura, vt ipse declarat: quia manducauerunt manna, & biberunt aquam ex petra productam: quibus rebus spiritualiter præfigurabatur CHRISTVS. Quinta differentia; Manna non erat cibus, & alimentum totius hominis: sed ignobilioris, atque vilioris eius partis; scilicet corporis: Panis autem CHRISTI pascit, & nutrit hominem secundum principalem eius partem: quæ est anima rationalis, intellectu, voluntate, ac memoria pollens. Sexta differentia; Manna non alebat, nec viuificabat nisi hominẽ viuum: CHRISTVS autem etiam vitã non habenti dat vitam: sicut ipsemet dixit; *Ego veni vt vitã habeant, & abundantiùs habeant.* Septima differẽtia; Manna nõ præseruabat à morte comedentes ipsum: vnde CHRISTVS in hoc sermone dixit Iudæis; *Patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt.* At panis CHRISTI vim habet seruandi perpetuò vitam spiritualem, & præseruandi ab omni morte spirituali, quam affert peccatum, idcircò appellatum mortale. Octaua differentia; Manna non poterat mortuos ad vitam reuocare: Panis CHRISTI mortuis tam spiritualiter, quàm corporaliter vitam præstat: sicut ipse testatur; *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum: & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Nona differentia; Manna vni tantùm profuit populo Hebræorum: Panis CHRISTI datus est toti mundo: cunctis etiam mortalibus vtilis, & necessarius est: sicut ipse dixit; *Quem Pater dat*

Exo. 16. & 17. Num. 17.

Ioan. 10.

mundo. Decima differentia; Māna durauit tantùm per quadraginta annos: panis CHRISTI; vt in sacramento est, durabit vsque ad

1. *ad Cor.* 11. finem mundi: sicut Paulus dixit; *Quotiescúnque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Et iste panis sacramentalis permanet ad vitam æternam; tum quantùm ad effectum: quia copiosam præstat gratiam, qua meremur vitam æternam: tum quia est ipsemet CHRISTVS, qui clarè visus in cœlis, beatorum omnium æternus est, & beatificus cibus. Vndecima differentia; manna fuit cibus, & quasi viaticum quoddam in peregrinatione duntaxat Hebræorum in deserto, nec permanens in terra, quam Iudæis promiserat DEVS: Panis autem CHRISTI & viaticum est in peregrinatione huius vitæ; & cibus, atque præmium est in cœlesti patria: de quo nempè in quodam

S. Thomas. hymno scitè dictum est à Beato Thoma; Se nascens dedit socium, conuescens in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in præmium. Duodecima differentia; vnum, & idem manna nec

Exod. 16. semper, nec diu proderat in cibum populis. Sed necessum erat, quotidie nouum manna colligere. Si enim manna vnius diei seruaretur in alterum diem, putrescens vermibus scatebat: & hac re significabatur legis, & legalium imperfectio, futuráque defectio: CHRISTI verò panis, qui est ipse CHRISTVS, permanet in omnem æternitatem, alendis, & viuificandis hominibus

Sap. 16. abundè sufficiens. Decimatertia differentia; manna dicitur habuisse omne delectamentum in ore, atque gustu comedentium ipsum: sed illud tantùm erat corporale delectamentum: Panis autem CHRISTI habet omne delectamentum spirituale, & cœlestium bonorum suauitatem. Decimaquarta differentia; manna non dabat plenam homini refectionem: tantùm enim supple-

Exod. 17. bat defectum cibi: non autem potus: Quamobrem Hebræi post acceptū manna, murmurauerunt propter inopiam aquæ. CHRISTVS autem, qui se manducandum, & bibendum præbet homini; vtrumque præstat, & sine vllo defectu, & in perpetuum: sicut ipse dixit in hoc sermone; *Qui venit ad me, non esuriet; & qui credit in me, non sitiet vnquam.*

DECIMASEXTA DISPVTATIO.

Super decimaquinta differentia inter Manna Iudaicum, & panem CHRISTI*: & de diuersitate miraculorum, quæ fuerunt in illo manna, & quæ sunt in pane* CHRISTI.

47 DECIMA quinta differentia inter manna Iudaicū, & panem CHRISTI, est huiusmodi; Multa in illo manna fuère miracula: sunt etiam miracula in pane CHRISTI: sed longè diuersa, & plura, atque insigniora, quàm fuerunt illa. Primum miraculum commemorari potest illud, quod circa saporem, & gustum eius contingebat edentibus ipsum. Erat quidem naturalis sapor, & gustus ipsius manna; tanquam sapor similæ cum melle, & quasi panis oleati. Sic enim in capite decimosexto libri Exodi scriptū est; *Erat manna quasi semen coriandri, album, gustúsque eius quasi similæ cum melle.* Et in capite vndecimo libri Numerorum, sic est; *Colligens populus manna, frangebat mola, siue terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas, saporis quasi panis oleati.* At verò per miraculum, illud manna in ore, & gustu comedentium exhibebat omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem: & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur. Hæc enim fermè verba sunt diuinæ Scripturæ, de Manna loquentis, in capite decimosexto libri Sapientiæ. Secundum miraculum in manna: Istud omne delectamentum, omnísque saporis suauitatem manna non quibuslibet præstabat ipsum comedentibus: sed bonis duntaxat, & piis viris. Impij namque, ac rebelles DEO Iudæi, non solùm esu illius manna non delectabantur: sed etiam cum fastidio, & nausea ipsum comedebant, & leuissimum cibum, ac nihili appellabant: & quasi pro nihilo ipsum ducentes flagrantissimè concupiscebant Ægyptiacos pisces, & cucumeres, & pepones, & cæpe, & allia, & porros; quibus cibis vsi fuerant in Ægypto. Audiat super ea re lector, impia eorum verba; quæ refert Moyses in vndecimo, & vigesimo primo capite libri

Sex miracula fuisse in māna Iudaico.

Naturalis sapor manna, qualis fuerit.

Numerorum; *Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium, quos manducabamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porríque, & cæpe, & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi Man.* Et in capite vigesimo primo eiusdem libri; *Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo.* Tertium miraculum: solum manna plenè nutriebat manducantem ipsum, & roborabat, & augebat, & sanum seruabat. Quartum miraculum: Si manna ex vno die seruaretur in vsum alterius diei, nihil proderat: quinetiam putrescebat, scatens vermibus: At verò in die sexto collectum, & seruatum in vsum diei Sabbati, non corrumpebatur: sed ita conducebat ad esum vt in aliis diebus. Quintum miraculum: Quotidie in sex primis diebus hebdomadæ pluebat manna: nunquam autem pluit in die Sabbati; ad commendandam videlicet Sabbati sanctitatem, eiúsque diei religionem, atque obseruantiam in animis Iudæorum excitandam, & roborandam, atque conseruandam. Sextum miraculum; Per quadraginta annos; quibus Iudæi peregrinati sunt in deserto, quotidie pluit manna: postquàm autem ingressi sunt terram promissionis, nunquam pluit manna; in cibi supplementum, & vsum eis datum à DEO: de quo ita scriptum est in capite quinto libri Iosue; *Defecítque manna, postquàm comederunt de frugibus terræ; nec vsi sunt vltrà cibo illo filij Israel.* Et hæc quidem in illo manna Iudaico fuère miracula.

In Sacramēto Eucharistiæ nouē obseruanta miracula.

In pane autem CHRISTI, siue in Sacramento Eucharistiæ, in 48
quo CHRISTVS seipsum dat manducandum nobis, longè plura, & maiora obseruare licet miracula. Primum miraculum; Idem CHRISTVS in cœlo manens, nec inde recedens, & sine vlla sui mutatione locali, est realiter, & corporaliter in Sacramento Eucharistiæ. Secundum miraculum; Nec tantùm sic est in vna hostia consecrata: sed etiam simul est in omnibus hostiis, quæ per omnem terrarum orbem consecrantur: quòd si forent infinitæ; in omnibus simul, & similiter esset. Tertium miraculum; Etsi corpus CHRISTI in Sacramento habet omnem suam quantitatem, & colorem, & alias qualitates sensibiles; prout tamen est in Sacramento, nec est visibiliter, nec quantitatiuè quantùm ad situm, & coextensionem eius ad locum. Quartum miraculum; Etsi

corpus

corpus CHRISTI in se maius est, quàm hostia consecrata: attamen secundum esse, quod ibi habet, totum est in illa hostia, nec extra hostiam consecratam est: nec solùm in tota hostia consecrata: sed etiam in qualibet parte eius totum est. Quintum miraculum; Si accidentia illa hostiæ consecratæ corrumpantur, & ex illis fortè generentur vermes, vel aliud quodpiam animal; in eorum generatione ingens fit miraculum: nam vel de nouo creatur materia prima; ex qua producatur forma substantialis illorum animalium: vt multi hoc tempore Theologi arbitrantur: vel, secundum Beatum Thomam: quod maius etiam miraculum videtur, quantitas, quæ fuerat hostiæ consecratæ, supplet locum materiæ primæ, & in ea producitur forma substantialis eorum animalium, quæ inde generantur. Sextum miraculum; Ipsa conuersio panis, & vini in corpus, & sanguinem CHRISTI: quæ proprio vocabulo appellatur à Theologis transsubstantiatio, magni est instar miraculi: talis quippè transmutatio nec alia in re vlla reperitur, & præter omnem est ordinem, cursúmque naturæ, & per nullam potestatem creatam: sed per solius DEI tantùm omnipotentiam fieri potest. Septimum miraculum; Modus etiam ipse, quo talis fit transsubstantiatio, non est sine miraculo: fit enim per verba consecrationis ritè, atque vt oportet, à sacerdote prolata. Itaque sicut naturaliter posita vltima dispositione in materia ad formam ignis producendam, infallibiliter in ea materia producitur forma ignis: ita prolatis à sacerdote verbis consecrationis, infallibiliter in hostia illa consecrata est ipse CHRISTVS. Octauum miraculum; Post consecrationem desinente tota substantia panis, & vini: accidentia tamen eorum non desinunt esse: sed manent: nec manent inhærentia alij cuipiam subiecto: sed per se existunt. Quod profectò præter, & supra naturam est accidentium; quorum esse, (vt in scholis dicitur,) est inesse: quia sine subiecto nec produci, nec permanere naturaliter possunt. Nonum miraculum; Accidentia illa hostiæ consecratæ, etsi sunt sine substantia panis, & vini: habent tamen eandem virtutem naturalem; quam habebat panis, & vinum ante consecrationem, virtutem dico nutriendi, & augendi, & roborandi corpus hominis sumentis ipsa: cùm tamen nutritio fiat per conuersionem substantiæ alimenti in sub-

ſtantiam viuentis. Propter hæc, & alia miracula; quæ in hoc pane CHRISTI obſeruari poſſunt, & quæ omnem creatam poteſtatem & faciendi, & intelligendi ſuperant, canit Eccleſia in hymnis de feſto corporis CHRISTI; *Quod non capis, quod non vides, animoſa firmat fides præter rerum ordinem. Et, ſi ſenſus deficit, ad firmandum cor ſincerum ſola fides ſufficit: præſtat fides ſupplementum ſenſuum defectui.*

DECIMASEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 44. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum.

Explicantur in hac diſputatione illa verba; Nemo poteſt venire ad me.

IN omnibus Eccleſiaſticis Conciliis, in quibus ex pro- 49
feſſo de gratia DEI, & de libero hominis arbitrio actum eſt; vt in Concilio Mileuitano, & Arauſicano, atque Tridentino; ad demonſtrandam neceſſitatem, & efficaciam diuinæ gratiæ, crebrò vſurpatur hæc Domini ſententia. Beatus etiam Auguſtinus, & quicunque ſcripſerunt aduerſus Pelagianos initium fidei & conuerſionis hominis ad DEVM attribuẽtes libero hominis arbitrio, hac potiſſimùm Domini ſententia falſum eorum dogma confutarunt. Sanè, ſententia hæc Domini multa continet cognitu, obſeruatúque digniſſima; Quapropter diligenter, accuratéque tractanda eſt; & ſingula eius verba curioſè, obſeruatéque penſitanda ſunt.

Quam ſit generalis neceſſitas diuinæ gratiæ.

Illud, *Nemo*, indicat, neceſſitatem diuinæ gratiæ non eſſe particularem, nec ad aliquos tantùm homines, & ad aliquod duntaxat certum tẽpus pertinere: ſed eſſe generalem, in omni tempore, & in omni hominũ ſtatu, atque conditione: tam in lege naturæ, quàm in lege ſcripta, & in Euangelica: nec ſolùm in ſtatu naturæ corruptæ: verùm etiã in ſtatu innocẽtiæ, gratia DEI neceſſaria homini erat ad promerendã vitã æternam; nec ſolùm homini: ſed etiã Angelo.

Illud

50 Illud verbum, *Poteſt*, denotat, non ſolùm opus eſſe gratia DEI ad efficiendum actum credendi: ſed etiam ad habendum potentiam ad credendum. Verùm, duplex eſt potentia ad credendum: Altera eſt remota, quæ non eſt aliud, niſi naturalis aptitudo ad recipiendam fidem, quæ communiter, & naturaliter in cunctis hominibus ineſt: de qua intelligendum eſt illud Auguſtini dictum, ſatis apud Theologos peruulgatū: Credere, gratiæ DEI eſt: poſſe credere, naturæ eſt: Illud tantummodò fidelium eſt; hoc autem promiſcuè omnium hominum. Altera, eſt potentia ad credendum propinqua, quam qui habet, liberè poteſt, cùm vult, elicere actum fidei: & hæc à Theologis appellatur habitus fidei: & hic à DEO infunditur hominum animis. Eſt enim ſupernaturale DEI donum: ſicut Paulus dixit in ſecundo capite Epiſtolæ ad Epheſios; *Gratia*, inquit, *eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: DEI enim donum eſt*. Sed præter ſupradictas duas potentias eſt alia quædam tanquam intermedia ad eliciendum actum fidei, vel ad recipiendum fidei habitum: Et hæc eſt proxima ad hoc præparatio animi noſtri, à DEO facta per illuminationem mentis noſtræ, & inclinationem voluntatis ad credendum. Nam quæ credenda homini proponuntur: quia ſunt ſupra captum humanæ mentis, neque præbent homini euidentiam ſuæ veritatis, propterea opus eſt diuina illuminatione mentis humanæ, & motione voluntatis.

De multiplici potentia ad credēdum ea, quæ ſunt fidei diuina.

Auguſtinus.

51 Sequitur illud, *Venire ad me*: quod duo ſignificat. Denotat enim libertatem humanæ voluntatis: ſiquidē ipſum venire, libera eſt hominis actio. Non igitur hæretici bene argumētabantur, hominem carere libero arbitrio: ex illo altero verbo Domini, quod eſt in hac ipſa ſententia; *Traxerit*: nam qui dixit, *Traxerit*; ante dixerat, *Venire*: haud dubiè per, *Venire*, ſignificans libertatem humanæ voluntatis; per, *Traxerit*, efficaciam diuinæ gratiæ infallibiliter, effectum ſuum in hominis animo habentis. Verbum porrò, *Venire*, ſimpliciter poſitum, ſignificat quemcunque hominis acceſſum ad CHRISTVM; etiam primum acceſſum, qui fit per fidem: ſecundum illud Pauli; *Credere oportet accedentem ad* DEVM. Significatur igitur iſto verbo, etiam ad credendum opus eſſe præueniente gratia DEI: contra id, quod dicebat Pelagius, reuelationem rerum credendarum à DEO eſſe: rebus autem diuinitùs reuelatis, credere,

Venire, & trahere quid hoc loco ſignificent.

Quid ſignificet venire ad Christum.

Ad Hebr. 11.

credere, à nobis, & in nostra esse potestate, reclamante Apostolo, *Ad Philip. 1.* illis verbis; *Vobis donatum est pro* CHRISTO *non solum vt in eum* *Quatuor modis hominem venire ad Christum.* *credatis: sed etiam vt pro illo patiamini.* Cæterùm, quatuor modis venit homo ad CHRISTVM; vel per fidem: vt hoc loco significatur: & secundum illud Dauidis; *Accedite ad eum, & illuminami-* *Psalm. 33.* *ni.* Vel per pœnitentiam; sicut filius prodigus dolens, & pœnitens venit ad patrem suum. Vel confugiendo ad CHRISTI præ- *Lucæ 15. Matth. 11.* sidium, & auxilium; secundum illud; *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Vel vt homo remuneretur, & glorificetur à CHRISTO: sicut ipse sanctis suis dicturus est in *Matth. 25.* die Iudicij; *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi.*

DECIMAOCTAVA DISPVTATIO.

Super illis eisdem verbis:

VER. 44. Nisi Pater traxerit eum.

Discutitur opinio quorundam aientium, non omnia bona, quæ à DEO *electis, & prædestinatis dantur, dari eis propter meritum* CHRISTI.

Cur tractio hominis ad Christum specialiter attribuatur Patri.

ETsi tractio hominis ad CHRISTVM est opus 52 totius commune Trinitatis: sicut alia omnia, quæ DEVS extra se operatur: ea tamen specialiter attribuitur DEO Patri: quia ei peculiari quadam ratione appropriari solet potentia. Est autem omnipotentiæ DEI opus, trahere peccatorem ad pœnitentiam, & ad gratiam. Etenim Sancta Ecclesia in sua quadam ad DEVM oratione ait, DEVS, qui omnipotentiam tuam pauendo maxi- *Augustinus.* mè, & miserando manifestas. Et illud Augustini celebre est, atque in primis fertur; Non minoris esse potentiæ iustificare impium, quàm fuit creasse mundum.

Obseruanda est hæc sententia, & nonnullæ aliæ similes in sacra 53 Scriptura; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.*

eum. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet. Hæc est voluntas Patris mei, vt omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo. Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur. Ex huiusmodi enim sententiis argumentati sunt quidam doctores Theologi; nec primam vocationem hominis ad CHRISTVM, nec æternam hominum electionem, atque prædestinationem ad vitam æternam, contingere homini propter meritum CHRISTI: sed propter solum DEI beneplacitum, æternúmque propositum voluntatis eius. At, quòd credenti in CHRISTVM donetur remissio peccatorum, & gratia iustificans, & potestas faciendi bona opera, quæ sint merita vitæ æternæ, & perseuerantia vsque in finem: hæc, inquam, omnia propter CHRISTI meritum dantur homini. Duplex itaque faciunt isti genus diuinorum beneficiorum: Alterum, quod datur homini ob CHRISTI meritum: cuiusmodi sunt ea, quæ proximè commemorauimus. Alterum, quod planè gratuitò ex mera DEI bonitate, & citra cuiusuis meritum, etiam ipsius CHRISTI, donatur homini: & in hoc genere beneficiorum ponunt incarnationem CHRISTI, & æternam electionem hominum ad vitam æternam, & primam vocationem eorum ad CHRISTVM. Videtur huic sententiæ illud fidem facere, quòd in illis diuinæ Scripturæ sententiis, quas suprà retulimus, tam prima vocatio hominis ad CHRISTVM, quàm æterna electio, & prædestinatio eius ad cœlestem gloriam, assignentur DEO Patri: CHRISTI autem beneficium describatur, missos, & datos sibi à Patre homines recipere in societatem, & participationem bonorum suorum; eos videlicet iustificando, & magnificando, ac denique glorificando. Et hæc quidem istorum est sententia.

Matth. 15.

Opinio quorundam doctorum.

An beneficiũ æternæ electionis hominum ad vitã æternã, & primæ vocationis eorum ad Christũ, dentur eis propter meritum Christi.

54 At enim, isti sententiæ aduersari videtur id, quod in primo capite Epistolæ ad Ephesios scripsit Beatus Paulus: vbi loquens de DEO ait; *Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cœlestibus, in* CHRISTO. Omnis itaque spiritualis, & ad cœlestia bona spectans, DEI super homines benedictio, secundum Paulum facta est in CHRISTO: siue per CHRISTVM; id autem est, propter meritum CHRISTI: sed tam vocatio hominũ ad CHRISTVM, quàm æterna electio eorum ad cœlestem gloriam, sunt

Discutitur supradicta opinio.

ſpirituales benedictiones DEI ſuper homines: ergo iſta contingunt homini propter meritum CHRISTI. Deinde in illo eodem loco, & paulò poſt ea verba, quæ proximè poſuimus, ſcribit hæc Paulus; *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, & prædeſtinauit nos in adoptionem filiorũ per* IESVM CHRISTVM. Quibus verbis non obſcurè ſignificatur, æternam electionem, & prædeſtinationem hominum, factam eſſe propter meritum CHRISTI. Ad hæc, Beatus Ioannes in tertio, & decimotertio capite huius Euãgelij ait, DEVM Patrem omnia dediſſe in manu CHRISTI. Si omnia dedit in manu eius; ergo etiam æternam hominis electionem ad cœleſtem gloriam, & primam eius vocationem ad ipſum CHRISTVM, dedit in manu eius; nempè, vt per ipſum, & propter meritum ipſius dentur hominibus. Præterea, CHRISTVS dixit: vt refert infrà Ioannes cap. 15. ſe vitem eſſe; ſanctos autem eſſe palmites huius vitis. Sicut igitur omne bonum, quod eſt in palmitibus, ex virtute ipſius vitis prouenit, & permanat ad ipſos palmites: ita omne bonum, quod datur electis, & prædeſtinatis, etiam ipſa eorum electio, & prædeſtinatio; datur eis propter virtutem, & meritum CHRISTI. Beatus etiam Ioannes in capite primo huius Euangelij, de CHRISTO ſcripſit illa verba: *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moyſen data eſt, gratia, & veritas per* IESVM CHRISTVM *facta eſt.* Quibus verbis planè ſignificatur, omnem gratiam accepiſſe homines de plenitudine gratiæ CHRISTI. Non enim dixit, hanc, vel illam gratiam eſſe per CHRISTVM factam: ſed præcisè, ac ſimpliciter, gratiam eſſe per eum factam, id autem eſt, omnem gratiam, quæ fit, & datur hominibus. Idem quoque confirmatur illis verbis; *Gratiam pro gratia*: quæ, ſecundum phraſim Hebraicam, ſatis in diuina Scriptura vſitatam; ſignificant omnem gratiam: ſicut nos oſtendimus, cùm in eorum verborum explicatione verſaremur. Ergo ſi omnis gratia facta eſt per CHRISTVM, & de plenitudine gratiæ eius accepta: ex eo concludere licet, gratiam quoque electionis hominum ad vitam æternam, & vocationis ipſorum ad CHRISTVM, ex plenitudine gratiæ, ac meriti CHRISTI prouenire. Denique iſti doctores videntur ſatis reſtringere amplitudinem, eleuareque dignitatem, ac minuere virtutem,

tutem, atque pretium meriti CHRISTI, excludentes ab eo duo magna hominum bona; electionis eorum ad vitam æternam; & vocationis ad CHRISTVM. Nam quia CHRISTVS fuit homo, idemque DEVS, propterea meritum eius non humanum modò: sed diuinum etiam fuit: & ideò infinitatem quandam habuit dignitatis, & virtutis, atque pretij apud DEVM: vt eius vis, & efficacia extendatur ad omnia bona, quæ sub meritum cadere possunt. Cùm igitur illa duo bona electionis ad vitam æternam, & vocationis ad CHRISTVM, cadere potuerint sub meritum CHRISTI: nullam enim super hoc fingi potest esse repugnantiam; negandum non est, ista etiam bona in CHRISTI merito contineri. Verùm hæc satis sint: nam subtilior, exactiórque super hac re dissertatio, neque huius loci, neque instituti nostri est: sed Theologis scholasticis relinquenda.

DECIMANONA DISPVTATIO.

Explicatur subtilius, & copiosius illud verbum; Traxerit.

55 ILLVD verbum, *traxerit*, ex parte DEI trahentis, duas res denotat; DEI scilicet gratiam, quæ præuenit omnem præparationem humanæ voluntatis: nam, vt dixit Augustinus; qui trahitur, is antè non veniebat: si enim vltrò, & sponte venisset, non esset tractus. Trahitur igitur, quia licèt ipse voluntariè veniat: præuentus tamen DEI gratia est, vt venire vellet, & posset. Deinde, significatur isto verbo; *traxerit*, efficacia diuinæ gratiæ, quæ nullo modo frustratur effectu, ad quem dirigitur à DEO. Quemadmodum enim, qui trahitur, non potest eo non moueri, quo trahitur ab alio: ita qui efficaciter à DEO mouetur ad CHRISTVM, necessariò ad eum venit, & ab eo iustificabitur. Dixi, necessariò; non quidem necessitate naturæ, vel coactionis: sed, vt loquimur in scholis, necessitate infallibilitatis. Hæc porrò infallibilitas nititur tum immutabili decreto DEI voluntatis; tum certissima CHRISTI promissione, quam ipse & verbis suis tradidit, & ad perpetuam posterorum fidei confirmatio-

Verbum, traxerit, duo significat.

Augustinus.

 nem;

nem; ſcriptis etiam proditam, & teſtatam eſſe voluit. Hanc enim eius promiſſionem illæ continent eiûs ſententiæ; *Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad me, non eijciam foras.* Auguſtinus illud; *Non eijciam foras:* ſic interpretatur, Ad meæ gratiæ, & iuſtitiæ, omniúmque bonorum meorum participationem admittam. Huc etiam ſpectat illa eiuſdem CHRISTI ſententia; *Hæc eſt voluntas Patris mei, vt omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam.*

Auguſtinus.

An poſſit homo volũtariè trahi ab alio.

Sed cùm iſtud verbum, (trahere) ſignificare videatur aliquid 56
inuoluntarium, & inuitum, atque repugnans, declarandum eſt quomodo id bene quadret ad eum, qui vocatus à DEO venit ad CHRISTVM; cùm nullus hominis ad CHRISTVM ſpiritualis acceſſus; niſi planè voluntarius ſit, aut homini vtilis, aut DEO gratus, eſſe queat. Eſt itaque ſciendum, in ipſa etiam tractione corporali poſſe fieri, vt quis trahatur ab alio non inuitus: ſed volens, maximéque cupiens: trahitur is tamen; quia propter infirmitatem corporis, non poteſt eò mouere ſe, quò venire cuperet; vt contingit paralyticis: ſimiliter etiam homo, propter peccata adeò infirmus eſt; vt ſe ad DEVM mouere nequeat. Vt igitur denotetur hæc hominis infirmitas, ſignificantiſſimè dicitur, ipſum trahi à DEO. Et quia de paralyticis ſuprà dixi, venit nunc in memoriam ille paralyticus Euangelicus, qui ab aliis deportatus eſt ad CHRISTVM, vt ab eo ſanaretur; de quo ita ſcripſit Lucas cap. 5. *Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante* IESVM: *Et non inuenientes, qua parte illum inferrent, præ turba, aſcenderunt ſupra tectum, & per tegulas ſubmiſerunt eum cum lecto in medium ante* IESVM.

Quomodo in homine, qui trahitur ad Chriſtum, ſit aliquid inuoluntarium, & repugnans; & aliquid etiam voluntarium.

Deinde etiam in eo, qui venit ad CHRISTVM, cernere licet 57
aliquid inuoluntarium, & repugnans. Etenim duplex in homine pars diſtingui debet; ſuperior, & inferior: illam vocare ſolet Paulus ſpiritum: hanc verò, carnem. Duplex item diſtinguendum eſt tempus: Alterum, præcedens ipſam DEI attractionem: alterum verò, in quo homo trahitur à DEO. Si conſideretur tempus ante DEI attractionem, reperiemus in homine aliquid inuoluntarium, & repugnans. Trahit enim DEVS hominem plerumque anteà nolentem venire ad ipſum, & ſæpius vocationi repugnan

gnantem. Sed eum DEVS trahendo facit; vt Augustinus ait, ex nolente volentem, ex repugnante amantem; ex renitente, secum consentientem, atque cooperantem. Illustrissimum habemus huius rei exemplum in conuersione Beati Pauli; qui ante vocationem ipsius non solùm erat nolens credere in CHRISTVM: sed etiam credentes in ipsum atroci odio insectabatur, perdere eos cupiens, omnémque Christianorum sectam de medio tollere. Hoc enim ostendunt verba illa Lucæ; *Saulus spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas; vt si quos inuenisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem.* At verò cùm à DEO vocatus, & attractus est, ex nolente factus est volens; ex repugnante ipsi CHRISTO, factus est obsequens ei: id enim indicant verba illa, quæ tunc ipse dixit; *Domine, quid me vis facere?* Sanè, vocatio ista Pauli, verissimè, & aptissimè dici potest tractio eius ad CHRISTVM: quia per magnam DEI virtutem compulsus quodammodo est venire ad CHRISTVM. Hæc indicant illa verba; *Cùm iter faceret: contigit vt appropinquaret Damasco: & subitò circumfulsit eum lux de cœlo: & cadens in terram audiuit vocem dicentem sibi; Saule, Saule, quid me persequeris?* Et paulò post; *Et tremens, & stupens dixit, &c. & erat tribus diebus non videns, & non manducauit, neque bibit.* De huiusmodi tractionis genere loquens Sancta Ecclesia in sua quadam ad DEVM oratione ait; *Et nostras ad te rebelles compelle propitius voluntates.*

Augustinus.

Locus Act. 9.

Act. 9.

58 Habet etiam homo peccator, dum trahitur à DEO, aliquid in se repugnans: carnem scilicet; licèt mente consentiat DEO, & in eius tractione, & vocatione acquiescat: nempe, per virtutem diuinæ gratiæ carnem suam eò trahit, quò tendit spiritus; inuitam licèt, atque repugnantem. Nam quemadmodum corpus nostrum, propter grauitatem naturaliter fertur deorsum, non quit sursum ascendere, nisi trahatur per virtutem animæ: quæ quidem tractio, licèt corpori; vt corpus quoddam mistum est, sit repugnans; vt est tamen corpus animatum, naturaliter ei conueniens est. Consimili quoque ratione, cùm homo peccator sit grauis corde: sicut ait Dauid; *Filij hominum vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Est enim naturali cupiditate pronus

Locus Psal. 4.

ad terrena bona: nõ poteſt erigere ſe ad cœleſtia, & diuina; niſi eò trahatur per efficacem virtutem cœleſtis gratiæ, quæ eſt tanquam anima animæ noſtræ. Suprà dictam autẽ in homine carnis, & ſpiritus inuicem repugnantiam docuit nos Apoſtolus ſcribens; *Condelector legi* D E I *ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* Et alio loco; *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: hæc enim inuicem aduerſantur, vt non quæcunque vultis, illa faciatis.* Hanc hominis in ſeipſo repugnantiam ſe in ſua conuerſione ad D E V M ſæpiùs expertum eſſe, teſtatur Auguſtinus in libris ſuarum confeſſionum.

Ad Rom. 7. *Ad Galat. 5.* *Auguſtinus.*

VIGESIMA DISPVTATIO.

Aliter hominem trahi à creaturis, & aliter à D E O *trahi: & quibus modis ad ſe trahat* D E V S *hominem.*

Quomodo creaturæ trahant volũtatem hominis.

TRAHITVR homo à creaturis, trahitur à D E O: ſed diuerſo modo. Creatura enim non poteſt immediatè trahere voluntatẽ effectiuè: anima quippè rationalis, cuius potentia eſt voluntas: ſicut in ſui productione, atque conſeruatione: ita in operatione ſua à nulla creata cauſa immediatè pendet effectiuè. Solùm igitur creatura trahere poteſt hominem obiectiuè; vel quia ipſa eſt obiectum habens ſpeciem boni conuenientis voluntati, & ab ea amati; vel quia ipſa tale aliquod obiectum ei offert. Hac ratione auarus trahitur à pecunia, ambitioſus ab honore, voluptuoſus à voluptate, philoſophus à veritate: denique, vt Poëta dixit; *Trahit ſua quemque voluptas.* Sed huiuſmodi tractio voluntatis à creatura non poteſt eſſe omninò efficax, nec infallibilem habere effectum: cùm enim creatura ſit finitæ naturæ, & perfectionis, atque bonitatis; non poteſt voluntati offerre, niſi bonum finitum: at voluntatis obiectum eſt omne bonum appetibile, quod infinitè patet. 59

D E V S autem & effectiuè, & obiectiuè trahere poteſt volun- 60

tatem

tatem: effectiuè; quia cùm sit prima causa efficiens, & mouens, alias omnes causas, sibi subordinatas, & à se omninò pendentes mouet ad agendum, & cum omnibus concurrit effectiuè ad omnes earum actiones. Trahit quoque DEVS obiectiuè voluntatem: quia cùm DEVS sit conditor voluntatis, & perfectissimam omnium rerum quoquo modo scibilium habens scientiam, optimè scit, quibus bonis obiectis trahatur cuiuscunque hominis voluntas. Et cùm sit infinitè bonus, & potens, potest voluntati offerre omne bonum ab ipsa expetibile. Simpliciter tamen, nullum in hac vita est obiectum bonum, quod ex se necessariò trahat voluntatem: id enim proprium est DEI clarè visi à beatis. Quibus autem modis DEVS ad se in hac vita trahat hominem, indicauit ipse per Oseam illis verbis; *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis:* quasi diceret; Non traham eos funiculis, quibus trahuntur animalia, id est, non traham violenter: sed traham funiculis, quibus homines voluntariè, ac libenter trahi solent, id autem est, promissis, beneficiis, ostenso amore, oblata bonitate, reuelata veritate: & hoc declaratur illis proximè sequentibus verbis; *In vinculis charitatis.* Cur autem DEVS trahat electos ad se: per Hieremiam docuit nos illis verbis; *In charitate perpetua dilexi te; ideò attraxi te, miserans tui.* Hominis itaque attractio, quæ fit à DEO, & ad DEVM: ex æterna dilectione, & misericordia prouenit, qua DEVS ab æterno dilexit, & elegit hominem ad vitam æternam, & in tempore vocauit eum efficaciter ad gratiam.

Locus Oseæ cap. 11.

Locus Hieremiæ cap. 31.

61 Necessitatem porrò, simulque efficaciam diuinæ tractionis ad ipsum DEVM, demonstrauit sponsa loquens cum sponso illis verbis; *Trahe me: post te curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Quasi diceret, Nisi tu me traxeris, ego non curram post te, sentiens odorem vnguentorum tuorum. Sed quæ sunt ista sponsi vnguenta, quorum odore sponsa tracta à sponso, currit post ipsum? Sunt quatuor. Primum vnguentum est indeficiens DEI clementia erga peccatores verè pœnitentes, quibus, vt in quodam Hymno canit Ecclesia, (culpas, & supplicia remittit, & dat præmia.) Odorem huius vnguenti sponsa percipit ex illis DEI verbis; *Nolo mortem peccatoris: sed magis vt conuertatur, & viuat.* Et ex illis; *Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum,*

Locus Canticorum cap. 1.

Quatuor vnguenta sponsi, quorum odore capta sponsa, currit post ipsum.

In festo Beatæ Magdalenæ.

Ezech. 18.

Isa. 55.

minum, & miserebitur eius, & ad DEVM *nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.* Tantæ igitur clementiæ DEI erga peccatores pœnitentes fiducia trahitur animus hominis ad DEVM, vt ab eo petat,& impetrare speret veniam peccatis suis.

Secundum sponsi vnguentum est seuerissima eius iustitia aduersus peccatores impœnitentes, sempiternis inferni cruciatibus, atque suppliciis eos punientis: cuius odorem vnguenti percipit 62
Luca 13. sposa ex illis Domini verbis; *Nisi pœnitentiã habueritis, omnes similiter*
Ad Rom. 2. *peribitis.* Et ex illis verbis Apostoli; *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij* DEI: *qui reddet vnicuique secundum opera sua.* Atque huius odore vnguenti vehementer animus hominis retrahitur à peccando; vel si iam peccauit, à perseuerando in peccatis; vehementérque trahitur ad DEVM: vt ab eo suppliciter veniam peccatis suis petat, eíque deinceps perpetuò seruire constituat, quò æterna euadat supplicia.

Tertium vnguentum est iustitia DEI benignissimè in cœlis 63
remunerans iustos æternis bonis, & gaudiis; quorum magnitudo, & præstantia, nec verbis declarari, nec humanæ mentis intelligentia comprehendi potest. Huius vnguenti sensum odoris capit
1. ad Cor. 2. & Isaia 64. sponsa ex illis verbis Scripturæ; *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit* DEVS *ijs, qui diligunt illum.* Odore huius vnguenti validè trahuntur homines ad seruan-
Psalm. 118. da DEI mandata: sicut Dauid ait; *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.*

Quartum sponsi vnguentum, cuius est odor fragrantissimus, 64
& potentissimus ad trahendum animum hominis ad CHRISTVM, est exemplum passionis,& mortis CHRISTI, quam ille, summa voluntate, atque charitate, pro salute hominum obiuit,
Ioan. 12. nempè Dominus ipse dixit; *Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* CHRISTVS enim, cùm esset verus DEVS, non solùm homo pauper,& humilis, humanarúmque miseriarum particeps, nostra causa factus est: sed acerbissimam quoque, atque ignominiosissimam crucis mortem, sciens, volénsque perpessus est; vt DEVM, nostris offensum peccatis, placatum nobis, & propitium redderet: nósque à seruitute peccati, & potestate Diaboli,

boli, reatúque mortis æternæ redimeret; & per gratiam suam DEI filios,& diuinorum bonorum participes faceret. Huius tantæ CHRISTI erga homines charitatis contemplatio, fortissimè trahit animum hominis ad CHRISTVM: non modò vt eum colat, & diligat: verùm etiam vt ad quodcunque pro illius nomine subeundum,atque ferendum: quantumuis asperum, & cruciabile sit, horrendúmque humanis sensibus esse videatur, paratissimus, & promptissimus sit. Et hæc quidem sunt quatuor sponsi vnguenta, quorum odore vehementer ad ipsum trahebatur sponsa, vt mirandum non sit, dixisse eam sponso; *Post te curremus in odorem vnguentorum tuorum.*

VIGESIMAPRIMA DISPVTATIO.

Tractatur illa quæstio; An, quòd homo non trahatur à DEO, *semper sit culpa ipsius hominis.*

65 EX eisdem illis Domini verbis; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*, grauis existit quæstio; Si quicunque trahitur à DEO, venit ad CHRISTVM; & nemo venit ad CHRISTVM, nisi tractus à DEO: hominem autem trahi à DEO, non est in potestate ipsius hominis: sed in voluntate DEI: ergo qui non venit ad CHRISTVM; non sua culpa non venit: sed quia non est tractus à DEO: quapropter is non videtur in eo culpabilis, nec dignus pœna.

Ad hanc quæstionem communis, & peruulgata est responsio; Qui à DEO non trahitur; eum ponere obicem, & peccatis suis obstare vt in præsenti non trahatur à DEO. Verùm, contra hoc solet illud obiici; Cùm omnes homines, qui gratia DEI non sunt præuenti, in peccatis sint, & obicem ponant; cur DEVS ex istis aliquos trahit, & alios non trahit? Ad quod respondet Augustinus: Cur trahat hunc, & illum non trahat, noli iudicare; si non vis errare: Tu, si non traheris, cura vt traharis. Quo responso reuocare nos Augustinus voluit à curiosa huius rei scrutatione, quæ in occultissima DEI latet prouidentia: simúlque persuadere no- *Cōmunis responsio ad quæstionem.* *Augustinus.*

bis voluit, quicunque trahuntur à DEO; benigniſſima eius miſericordia trahi: quicunque verò non trahuntur, iudicio DEI plerunque nobis occulto; ſemper tamen iuſtiſſimo, non trahi. Ponam hîc ipſa Auguſtini verba; quæ ſunt in Tractatu vigeſimo ſexto eius in Ioannem; & ſuper iſtis verbis; *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Magna, inquit, gratiæ eſt commendatio in iſtis verbis; nemo enim venit, niſi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare; ſi non vis errare. Semel accipe & intellige: Non traheris, cura vt traharis. Sic Auguſtinus.

Chryſoſt. Theophylact. Euthymius.

Ad eandem porrò quæſtionem reſponſio Chryſoſtomi, Theophylacti, Euthymij, aliorúmque complurium, eſſe videtur huiuſmodi: Sicut magnes non quodlibet corpus indifferenter trahit ad ſe: ſed tantummodò ferrum; quod habeat naturalem cum eo conuenientiam: ita DEVS non quemuis hominum trahit: ſed eos duntaxat, quos præparatione bonæ voluntatis, reperit idoneos, & dignos vt ab ipſo trahantur: ſecundum illud; *Pax hominibus bonæ voluntatis.* Sic iſti: quorum ſententia, primo aſpectu, fauere videtur Pelagianis, qui aiebant, initium fidei, & iuſtificationis noſtræ eſſe à nobis: conſummationem autem eſſe à DEO. Attamen ſatis conſtat, Chryſoſtomum pluribus locis docere apertè, gratiam DEI eſſe fontem omniũ bonorum, & initium omnis boni, quodcunque in homine fuerit, ad ſpiritualem eius ſalutem, æternámque vitam pertinens. 66

Luc. 2.

Explicatur ſupradicta Chryſoſtomi ſententia.

Tres Dei motus in hominis animo ante iuſtificationem eius.

Quò planiùs itaque Chryſoſtomi ſententia intelligatur, ſcire conuenit, ante iuſtificationem hominis, plures in eius animo, & varios eſſe DEI motus, quorum alij ſunt priores, alij poſteriores. Primus motus eſt ipſius intellectus hominis, illuſtrando eum ad conſiderandum id, quod homini bonum eſt, & conducens ad æternam eius ſalutem. Secundus motus eſt voluntatis, afficiendo, & molliter inclinando eam ad cupiendum, & deſiderandum illud bonum, intellectui propoſitum. Tertius motus eſt ipſa tractio hominis ad DEVM, continens efficacem perſuaſionem intellectus: quod bonum ei propoſitum ſit homini conueniens, atque conducens: & item efficacem inclinationem voluntatis ad illud bonum volendum, & amplectendum. Ex his apparet, eum, qui conſen- 67

consentit primo motui, idoneum fieri ad secundum motum: & qui primo,& secundo motui consentit, idoneum fieri ad tertium. Ex aduerso autem, qui renititur primo motui, non est idoneus ad secundum: & qui primo, & secundo renititur, minimè idoneus est tertio motui. Quicunque itaque secundum viam ordinariam trahitur à DEO, idoneus fit vt trahatur, supradictis duobus primis motibus consentiendo: id autem non à se tantùm, aut potissimùm, neque ex virtute liberi arbitrij: sed principaliter ex gratia DEI præueniente hominem, & idoneum faciente per illas duas primas motiones. Et hinc manifestum esse potest, quemadmodum supradicta Chrysostomi sententia sit intelligenda: sic autem intellecta non fauet Pelagianis: sed bene cum Catholica doctrina consentit.

VIGESIMASECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Fatres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ver. 49.

68 NON leuem hęc verba continent difficultatem. Vel enim agitur de morte corporali, vel de spirituali. Si de corporali: sicut Iudæi manducantes manna mortui sunt corporaliter: ita etiam Christiani manducantes panem CHRISTI moriuntur morte corporali. Si agitur de morte spirituali, falsum est, omnes Iudæos, qui manna in deserto manducauerunt, esse mortuos spiritualiter; id est, reprobatos à DEO, æternáque morte damnatos. Quod manifestè licet cernere in Moyse, Aaron, Phinees, Iosue, & aliis, qui manducauerunt illud manna, & DEO placuerunt. Quin etiam multi manducantes panem CHRISTI, moriuntur spiritualiter: quia indignè manducant eum panem: & sicut Apostolus dixit; *Iudicium sibi manducant, & bibunt.*

Quomodo intelligendũ sit, Iudæos in deserto manducantes mãna, esse mortuos: qui autẽ mãducãt panem Christi, nõ mori.

1. ad Cor. 11.

Interpretatio B. Auguſtini. Beatus Auguſtinus interpretatur hoc de morte ſpirituali; & illud, *Patres veſtri*, intelligendum eſſe ait de Iudæis duntaxat incredulis, atque impiis: quales tunc in illo populo fuêre quamplurimi: & quorum ſimiles erant, quantùm ad incredulitatem, iſti Iudæi, cum quibus CHRISTVS hunc ſermonem habuit: & ideò CHRISTVS illos appellauit Patres iſtorum. Similiter etiam alio *Matthæi 23.* loco de illis dixit; *Et vos implete menſuram patrum veſtrorum; ſerpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ?* Augu- *Auguſtinus.* ſtini verba in Tractatu vigeſimo ſexto in Ioannem, ſunt hęc; Quare illi manducantes manna mortui ſunt? quia quod videbant, credebant; quod non videbant, non intelligebant: & ideò Patres veſtri, quia vos ſimiles eſtis illorum. Nam quantùm ad mortem hanc viſibilem, & corporalem, ſimiliter nos morimur, qui manducamus panem CHRISTI de cœlo deſcendentem. Quantùm verò pertinet ad illam mortem; de qua terret eos Dominus, dicēs; *Patres veſtri mortui ſunt.* Manducauerunt illud manna Moyſes, Aaron, & Phinees, & alij multi; qui Domino placuerunt, & ideò mortui non ſunt; quia viſibilem illum cibum ſpiritaliter intellexerunt, ſpiritaliter eſurierunt, ſpiritaliter guſtauerunt, vt ſpiritaliter ſatiarentur. Nam & nos hodie accepimus viſibilem cibum; ſed aliud eſt Sacramentum; aliud eſt virtus Sacramenti. Quam multi de altari accipiunt, & moriuntur, & accipiendo moriuntur; Vn- *1. ad Cor. 11.* de Apoſtolus dixit; *Iudicium ſibi manducat, & bibit.* Nonne buccella Dominica venenum fuit Iudæ? & tamen accepit; & cùm acce- *Qualis præparatio animi requiratur ante perceptionẽ ſacramẽti Eucharistiæ.* pit; in eum Diabolus intrauit: non quia malum accepit: ſed quia bonum malè malus accepit. Videte ergo fratres, panem cœleſtem ſpiritaliter manducantes, innocentiam ad altare apportare: peccata, etiamſi ſunt quotidiana; vel non ſunt mortifera, ante quàm *Matth. 6.* ad altare accedatis; attendite vt dicatis; *Remitte nobis debita noſtra: ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Si dimiſeris, dimittetur tibi. Sic autem ſecurus accede; panis eſt, non venenum. Ergo illi Iudæi manducantes manna mortui ſunt: non quia malum erat manna; ſed quia malè ipſum manducauerunt. Hactenùs ex Auguſtino.

Videtur ſatis congrua, & probabilis horum verborum explanatio; quæ eſt apud Caietanum. Ait ille, differentiam inter man- 69 *Caietanus.*

na

na Iudaicum, & panem CHRISTI, penes mori & non mori, hîc traditam à CHRISTO, intelligi debere secundum quandam proportionem. Ea verò proportio in eo consistit, quòd sicut manna datum est Iudæis ad tuendam eorum vitam corporalem: ita panis CHRISTI datus est mundo ad conseruandam vitam spiritualem. Hinc autem statim enotescit suprà dicta differentia: nam illud manna non potuit semper seruare vitam corporalem, cuius gratia dabatur: quamobrem Dominus dixit; *Patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt.* Panis verò CHRISTI semper vitam spiritualem præstat, cuius gratia datur; scilicet, quantum in ipso est: habet enim per se virtutem perpetuandi vitam spiritualem.

70 Equidem puto, absolutam horum Domini verborum interpretationem fore huiusmodi; Patres vestri manducauerunt manna: vt viuerent; neque tamen per eius cibi esum perpetuam vitam consequi potuerunt; neque corporalem: quia mortui sunt: neque spiritualem: quia plurimi eorum peccauerunt. Panis autem CHRISTI præstat vitam simpliciter, & arcet mortem, tam corporalem, quàm spiritualem. De spirituali non est dubium: habet enim vim, quantùm in ipso est, seruandi perpetuò vitam spiritualem. Idem quoque de corporali vita dici debet. Licèt enim manducans panem CHRISTI, moriatur corporaliter; ad breue tamen tempus moritur: ita vt illa mors somnus appelletur in Scriptura. Iterùm enim victurus est, & nunquàm vltrà moriturus: quod ei præstabitur per gloriosam corporis resurrectionem. Vnde hoc loco dixit Dominus; *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Deinde manducans panem CHRISTI, ex ipso habet iam semen, pignus, & ius vitæ æternæ, suo tempore possidendæ per corporalem resurrectionem. *Auctoris interpretatio.*

SEQVITVR POSTERIOR PARS sermonis Domini: incipiens ab illis verbis: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita:* in qua parte agitur de spirituali, simúlque reali manducatione corporis CHRISTI, quæ fit in sacramento.

VIGESIMATERTIA DISPVTATIO.

Probatur quatuor rationibus, in posteriori hac sermonis parte agi de reali, & sacramentali perceptione corporis, & sanguinis CHRISTI.

VM spiritualis manducatio corporis CHRISTI 71 sit vniuersaliter, & simpliciter necessaria; & necessariò præcedat realem, & sacramentalem manducationem CHRISTI, quæ dignè, ac fructuosè fit: idcircò CHRISTVS cùm in priori parte huius sermonis de spirituali mãducatione satis dixisset; in posteriori parte eiusdem sermonis aggreditur explicare alteram manducandæ carnis suæ, bibendique sanguinis rationem, quæ & spiritualis est, simulque realis; & fit in perceptione sacramenti, multò sanè mirabilior, multoque perfectior.

Quod autem in supradictis verbis, à quibus incipit posterior hæc pars, & in aliis verbis deinceps sequentibus, CHRISTVS agat de spirituali, & reali manducatione sui corporis; qualis fit in perceptione sacramenti, quatuor rationibus in hoc loco demonstrare, ac probare volumus. Prima ratio; Verba, quibus vtitur Dominus in hac posteriore sermonis parte, secundum propriam eorum significationem, satis apertè ostendunt, agi hoc loco de reali mãducatione corporis CHRISTI. Hoc enim indicant illa verba; *Panis, quem ego dabo, caro mea est: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Enimuerò illa verba, manducare carnem, & bibere sanguinem, realem vtriusque perceptionem non obscurè significant. Si enim verba hæc nõ significant hoc loco realẽ manducationem CHRISTI; qua ratione conuinci poterunt Hæretici sacramentarij, verba illa, quibus vsus est CHRISTVS instituendo sacramentum Eucharistiæ in vltima cœna, quæ sunt; *Manducate, & bibite*; non spiritualem tantùm: sed realem quoque manducationem significare?

Matth. 26. Verba autem, quibus tunc vsus est CHRISTVS, hæc sunt; *Accipite,*

pite, & comedite: hoc eſt corpus meum. Et, *Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis meus.* Verum profectò eſt documentum magni Baſilij in Oratione nona in Hexameron, & Tertulliani in libro de carne CHRISTI, & Epiphanij contra Hæreſim ſexageſimam primam, & Auguſtini in capite decimo libri tertij de doctrina Chriſtiana; in tractatione diuinarum Scripturarum quærentibus literalem earum ſenſum, non eſſe diſcedendum à propria ſignificatione verborum Scripturæ: niſi cùm manifeſta falſitas, vel abſurditas, quæ ſequeretur verba ſecundum literalem ſenſum accepta, cogit nos ea figuratè intelligere, atque interpretari. Nihil verò abſurdi eſt, ſi ſupradicta verba de reali manducatione Domini accipiantur.

Valde obſeruandum quærentibus literalem ſenſum ſacra Scriptura, documentum Baſilij, Tertulliani, Epiphanij, & Auguſtini.

72 Secunda ratio; Solebat CHRISTVS præcipua myſteria ſua, quæ poſteà euentura erant, prædicere, ac prænuntiare, ſuóſque potiſſimùm prædocere: tum quò faciliùs poſteà, cùm euenirent, intelligerentur, atque crederentur: tum etiam vt manifeſtũ eſſet, ea non caſu, aut inſcio, & inuito CHRISTO: ſed eo ſciente, ac volente contigiſſe: hanc ob cauſam ſæpiùs prædixit paſſionem, & mortem ſuam, & reſurrectionem à mortuis, & aſcenſionem ad cœlum, & aduentum Spiritus ſancti. Cùm igitur ſacramentum Euchariſtiæ vnum eſſet de maximis Fidei myſteriis creditu difficillimis, plus quàm veriſimile eſt, de eo CHRISTVM diſcipulos ſuos præmonuiſſe, ac prædocuiſſe: ſi autem id non fecit in hoc ſermone; nuſquam alibi fecit. Suffragatur huic ſententiæ Auguſtinus in capite primo libri tertij de conſenſu Euangeliſtarum, ſcribens, propterea Ioannem deſcribendo vltimam cœnam CHRISTI, nihil eſſe locutum de inſtitutione ſacramenti Euchariſtiæ; de qua tres alij Euangeliſtæ prodiderunt: quia de eo ſacramento alibi copiosè ſcripſerat; hunc nimirùm ſermonem Domini enarrando. Chryſoſtomus quoque in Homilia octogeſima tertia in Matthæum, tractans illa Domini verba; *Hoc eſt corpus meum:* quærit, quomodo diſcipuli iſtud audientes non ſunt turbati; quinetiam quomodo non illi cohorruerint audientes illud; *Accipite; & manducate; hoc eſt corpus meum.* Quia, inquit, iam illi multò antè fuerant à CHRISTO præmoniti, & prædocti de eo, quod tunc faciebat; in hoc ſcilicet ſermone, quem habuit cum Capharnaitis.

Notabile dictũ Auguſtini, & Chryſoſtomi.

Tertia

Quis debeat cenſeri ſenſus litteralis ſacræ Scripturæ.

73 Tertia ratio ; Is debet cenſeri litteralis ſenſus alicuius loci Scripturæ ſacræ,ſecundum quem,id, quod in eo loco tradit Scriptura, & clariùs, & pleniùs, atque perfectiùs adimpleri cernitur. Cùm itaque CHRISTVS in hac poſteriori parte ſui ſermonis agat de manducatione carnis ſuæ,& potione ſanguinis,& promittat ſe daturum carnem ſuam in cibum, & ſanguinem ſuum in potum hominibus; id autem multò clariùs, & perfectiùs impleatur per ſacramentalem, & realem, ſimúlque ſpiritualem manducationem, & potionem ; quàm per ſolam ſpiritualem : hinc apertè concluditur, CHRISTVM hoc loco egiſſe de manducatione ſui corporis, quæ ſpiritualis eſt,ſimúlque realis atque ſacramentalis.

74 Quarta ratio ducitur ex illuſtriſſimis,atque grauiſſimis auctoritatibus : primò quidem, magnorum Eccleſiæ doctorum ; vt Chryſoſtomi, Auguſtini, & Cyrilli, qui hanc ſermonis Domini partem interpretantes, apertè docent agi in ea de ſacramento corporis CHRISTI, in quo realiter ipſe percipitur à fidelibus. Iſtos verò Doctores ſecuti ſunt complures alij, qui cōmentaria in hoc Euangelium ediderunt. Deinde ex omnium fermè ſcholaſticorum Theologorum conſenſu, qui de ſacramento Euchariſtiæ, & ſacrificio Miſſæ diſputantes, realem Domini in vtroque præſentiam probant,& declarant ex verbis CHRISTI, quæ ſunt in hoc loco. Tum ex ſacris Conciliis : in quibus aduerſus Hæreticos de reali præſentia Domini in ſacramento Euchariſtiæ actum eſt, & facta decreta, CHRISTI ſententiis, quæ ſunt in poſteriori parte huius ſermonis;fulta,& munita. Ac demum ex ſenſu, & vſu Eccleſiæ Catholicæ, quæ in feſto de ſacramento corporis Domini, in quo ſacramento CHRISTVS & realiter exiſtit, & realiter percipitur à ſumentibus ſacramentum , pluribus vtitur ſententiis ex hoc loco ſumptis : quinetiam totum Euangelium Miſſæ ex poſteriori hac ſermonis Domini parte ſumptum eſt.

VIGESIMAQVARTA DISPVTATIO.

Exponitur contraria ſententia, quam ſecuti ſunt nonnulli ſcriptores minimè obſcuri,neque ignobiles:& ratio, qua fulcitur ea ſententia,diluitur.

Caie

75 AIETANVS tamen & super hoc loco, & in tertia Parte B. Thomæ, super articulo duodecimo quæstionis octogesimæ, & Ruardus Taper Decanus celebris Academiæ Louaniensis in secundo tomo articulorum Louaniensium, in articulo decimo quinto, & Turecremata in Tractatu de Ecclesia, aiunt, in hac posteriori parte sermonis CHRISTI agi de manducatione corporis CHRISTI tantùm spiritua-li: non autem sacramentali. In hanc quoque sententiam propensus videtur Thomas Valdensis in secundo tomo de sacramentis cap. 92. & Nicolaus de Cusa in Epistola septima ad Bohemos, & quidam alij Theologorum scholasticorum.

Caietanus. *Ruardus Taper.* *Turrecrem.* *Thomas Valdensis.* *Nicolaus de Cusa.*

76 Caietanus porrò, & Ruardus Taper in locis proximè commemoratis, hac ratione suam probare, ac persuadere voluerunt sententiam: Si CHRISTVS, inquiunt, in hoc sermone de reali, & sacramentali manducatione sui corporis egisset; aliquam proculdubiò specierum sacramentalium, in quibus Eucharistiæ sacramentum conficitur, mentionem fecisset, vel significationem dedisset: modum quoque indicasset, quo fit consecratio panis, & vini, & huius sacramenti confectio. Cùm itaque his de rebus nullum verbum fecerit, satis apparet, hîc tantùm agi de spirituali manducatione corporis CHRISTI. Sed ista est sanè quàm leuis, & infirma ratio. Si enim CHRISTVS in hoc sermone instituisset sacramentum Eucharistiæ, non esset fortasse ista eorum aspernanda ratio: sicut in vltima cœna instituens hoc sacramentum, accepto pane dixit; *Hoc est corpus meum*: significans sacramentalem speciem panis, sub qua corpus suum dabat manducandum. Similiter accepto calice vini dixit; *Hic est sanguis meus*: indicans sacramentalem speciem vini, sub qua sanguis eius in sacramento accipitur à fidelibus. At hoc loco CHRISTVS non instituit sacramentum: sed promisit se id daturum: & ideò necessum non fuit indicare species huius sacramenti: sed satis fuit tria de eo præmonstrasse: primò, quid in eo daturus esset nobis; carnem scilicet, & sanguinem suum: Deinde necessitatem eius, vt potè sine quo hominis vita spiritualis constare non queat: tum effectum eius, qui est: manere in CHRISTO, & viuere propter CHRISTVM, & habere vitam æternam. Quanquam simpliciter falsum est, quod

Discutitur ratio, qua supradicta opinio confirmatur.

iſti auctores pro certo ſumunt, nullam in hoc loco datam eſſe à CHRISTO ſignificationem ſacramentalium ſpecierum: nam cùm dixit Dominus; *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt*: non obſcurè ſignificauit ſacramentalem ſpeciem panis, ſub qua caro eius in hoc ſacramento à fidelibus excipitur. Eſt quoque infirmum argumentum, quo vtuntur iſti: Non agitur hîc, inquiunt, de ſacramento Euchariſtiæ: quia nihil dicitur de modo confectionis eius, atque conſecrationis: Sed hoc leue eſt argumentum: nam infrà in ſermone, quem habuit Dominus poſt cœnam, ſæpius promiſit aduentum Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos, loquens de illo ſenſibili, & mirabili Spiritus ſancti aduentu, qui factus eſt in die Pentecoſtes: nec tamen tum CHRISTVS prædocuit Apoſtolos modum: quo venturus erat Spiritus ſanctus: videlicet in ſono Spiritus vehementis, & in ſpecie ignis, atque linguarum.

VIGESIMAQVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER.52. Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.

ÆC verba explanantes Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & Rupertus, affirmant, his verbis agi de reali mãducatione corporis CHRISTI, quam exhibuit in vltima cæna. Et quia ſuper hoc valde inſignis, & memorabilis eſt Chryſoſtomi & Theophylacti ſententia, & oratio, vtriuſque verba hîc referre viſum nobis eſt. 77

Chryſoſt. Chryſoſtomi verba ſunt huiuſmodi in quadrageſima homilia in Ioannem; Vt non ſolùm per dilectionem: ſed reipſa in carnem CHRISTI conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis ipſe largitus eſt. Per corpus enim ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum ſe nobiſcum redegit, vt corpus vniretur cum capite: hoc enim maximè amantium eſt: nam ſerui Iob, ſuum erga illum amorem exaggerantes, dicebant; *Quis det de carnibus eius; vt ſaturemur?* Id ſanè præſtitit Dominus, qui quò ſe arctiore nobis charitate aſtringeret, non ſolùm videri ſe à nobis, & tangi:

Locus Iob.31.

ſed

ſed etiam manducari voluit. Parentes aliis ſæpè liberos ſuos tradunt alendos: ego autem, inquit CHRISTVS, meos mea carne alo, meque totum illis in cibum exhibeo. Ab hac igitur menſa, tanquam leones ignem ſpirantes, ſurgamus Diabolò formidabiles. Dæmones enim cùm in nobis carnem, & ſanguinem Domini vident, protinus in fugam vertuntur: Angeli verò ad nos continuò accurrunt. Hactenus ex Chryſoſtomo.

78 Theophylactus explanans hæc Domini verba; *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt:* ita ſcribit; Non dixit Dominus; Panis, quem ego dabo, figura carnis meæ eſt: ſed dixit, *caro mea eſt*: Transformatur enim panis ille arcanis verbis, per benedictionem myſticam, & acceſſionem Spiritus ſancti, in carnem Domini. Nec mirum videri debet, panem verti in carnem CHRISTI: id enim quotidie in CHRISTO eueniebat, dum nobiſcum in terris mortalem egit vitam: panis enim, & cibus, quem ipſe quotidie ſumebat, in ſubſtantiam eius vertebatur, & deificabatur à CHRISTO: ita vt panis terrenus, & cibus humanus, caro DEI fieret. Sed dices; Cur in hoc Sacramento non apparet caro CHRISTI? Nempè ne præ timore, atque horrore, ab eius eſu homines abhorrerent: ideòque eam nobis exhibuit ſub ſpeciebus earum rerum, quibus omnes aſſueti ſumus, & libenter vtimur. Hæc Theophylactus. Verùm conuerſio panis alimentitij, quo CHRISTVS nutriebatur, in corpus eius, multum differt à conuerſione panis in corpus CHRISTI; quæ fit in Sacramento Euchariſtiæ, licèt per illam declarare, & probare hanc voluerit Theophylactus. Nam in illa poſt conuerſionem manebat ſubſtantia materiæ panis alimentitij; & addebatur ſubſtantiæ corporis CHRISTI, ipſum vegetans, & roborans, & augens in tempore augmenti. At verò in hac conuerſione panis Sacramentalis in corpus CHRISTI, poſt conſecrationem nulla panis manet ſubſtantia, neque forma, neque materia, nihilque ex ipſo pane additur ſubſtantiæ CHRISTI.

Theophyl.

Animaduerſio in dictum quoddā Theophylacti.

79 Prætereà quòd in iſtis verbis Domini agatur de Sacramentali manducatione corporis eius, confirmare licet auctoritate Beati Auguſtini: Is enim in capite quinto libri decimi ſeptimi de Ciuitate DEI, ſcribit, hanc ſententiam Domini; *Panis, quem ego dabo,*

Auguſt.

caro mea est, pertinere ad Sacramentum, & sacrificium Domini: cuius imaginem tanto antè prætulit Melchisedech; panem,& vinum offerens DEO: idémque confirmat Augustinus in Epistola nonagesima quinta.

Lectio Græca huius loci. Illud quoque sciat lector, secundum Græcam lectionem, bis in 80 hac sententia Domini poni verbum, *dabo*: hoc modo; *Panis,quem ego dabo,caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Sic enim habent codices Græci, & qui commentaria Græca in hoc Euangelium scripserunt. Quocircà licèt in translatione Latina illud posterius, *dabo*,non sit expressum:videtur tamen esse subintelligẽdum.Rectè *Roffensis martyr.* autem Beatus martyr Roffensis in eo lib.quem de Eucharistia scripsit aduersus Oecolampadium, ex hoc loco argumentatur, per illud duplex verbum, *dabo*, apertè significatam esse duplicem dationem carnis CHRISTI: priorem quidem in vltima cæna, instituendo Sacramentum Eucharistiæ: posteriorem autem in cruce, offerendo carnem suam in sacrificium DEO pro humani generis redemptione, ac salute.

VIGESIMASEXTA DISPVTATIO.

Quomodo intelligendum sit, quod in his verbis dixit Dominus, panem esse carnem suam: & quoddam super hac re paradoxum Ruperti examinatur.

VIDETVR difficilem habere intellectum, quod in 81 his verbis dicitur, panem, qui datur in Sacramento, esse carnem CHRISTI.Id enim suffragari vi- *Lutherani.* detur errori Lutheranorum, negantium transubstantiationem panis in carnem CHRISTI: & aientium,in Sacramento esse quidem CHRISTVM: sed manente tamen substantia panis. Quod etiam super his verbis scriptum reliquit Rupertus, id cautè legendum est:continet enim ne- *Paradoxum Ruperti.* scio quid, primo aspectu, planè falsum. Eius sententia est huiusmodi; Sicut,quia CHRISTVS in vtero virginis carnem nostram assumpsit in vnitatem suæ personæ diuinæ, non miramur: imò catholicè dicimus, carnem esse DEVM, & esse verbum DEI: ita

catholicè

catholicè dicitur; Panis eſt caro CHRISTI: quia CHRISTVS eum panem aſſumpſit in vnitatem ſuæ perſonæ, & in corpus ſuum tranſtulit. Et hæc quidem eſt Ruperti ſententia; quæ vt ipſa ſonant verba, perſpicuè falſa eſt. Multum quippè intereſt inter incarnationem CHRISTI, & Sacramentum Euchariſtiæ: nam in illa manſit integra ſubſtantia carnis aſſumptæ; in hoc autem nulla manet ſubſtantia panis conſecrati. In illa, eſt facta vnio hypoſtatica carnis humanæ cum natura diuina: in hoc autem nullo modo talis fit vnio: ſed fit tranſubſtantiatio panis in corpus CHRISTI.

82 Declarandum itaque eſt, quomodo verè dicatur panis eſſe caro CHRISTI; cùm ante conſecrationem non ſit caro CHRISTI: poſt conſecrationem autem, non ſit panis, non manente panis ſubſtantia. Duobus id modis declarari poteſt. Primò, quia licèt tunc non ſit panis ſecundũ ſubſtantiã: fuit tamen immediatè ante conſecrationem, eique per conſecrationem ſucceſſit caro CHRISTI. Hoc etiam genere locutionis vtitur ſacra Scriptura in capite ſeptimo libri Exodi: vbi dicitur virga Moyſis deuoraſſe virgas Magorum; id autem eſt, ſerpens à Moyſe factus deuorauit ſerpentes factos à Magis: ſed quia immediatè antè fuerat virga, & hæc mutata eſt in ſerpentem, appellatur ſerpens nomine virgæ. Deinde licèt poſt conſecrationem non ſit panis ſecundum ſubſtantiam: eſt tamen ſpecies, & ſimilitudo panis in accidentibus etiam tunc remanentibus; quæ tum quia referunt figuram panis; tum quia retinent naturales virtutes, & effectus panis ſubſtantialis, idcircò nomine panis appellantur. Solet enim diuina Scriptura ſimilitudines rerum appellare nominibus ipſarum rerum: ſic enim in quadrageſimo primo capite libri Geneſis ſcriptum eſt; *Septem ſpicæ plenæ, ſeptem vbertatis anni ſunt*: id verò eſt, ſignificant ſeptem annos vbertatis. Eodem ſpectat illud Euangelicum; *Semen eſt verbum* DEI: id eſt, ſignificat verbum DEI. Sicut contrà, interdum res ipſæ appellantur nominibus ſimilitudinum, per quas ſignificatæ ſunt: cuiuſmodi eſt illud, quod Regi Nabuchodonoſor dixit Daniel; *Tu es caput aureum*: pro eo, quod eſt; Tu ſignificatus es per caput aureum illius ſtatuæ, quam in ſomno vidiſti.

Declaratur duobus modis, quomodo panis dicatur eſſe caro Chriſti.

Duplex figurata locutionis genus in ſacra Scriptura vſitatum.

Matth. 13.

Daniel. 2.

VIGESIMASEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 53. Litigabant ergo Iudæi adinuicem, dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

RO illo verbo, *litigabant*, Græcum verbum pro- 83
priè significat; pugnabant, siue decertabant adin-
uicem: sed quia id agebatur non armis: sed ver-
bis, rectè Latinus interpres vertit, *litigabant:* quasi
disceptantes inter se; quomodo dictũ illud CHRI-
STI; *Panis, quem ego dabo, caro mea est*, intelligi deberet, & an esset
vllo modo probabile. Ex hoc autem loco perspicuè intelligitur,
Iudæos illos Capharnaitas intellexisse, CHRISTVM supradictis
verbis locutum esse de reali suæ carnis manducatione: quam, quia
putabant esse impossibilem, propterea adinuicem litigabant, &
disceptabant super illo CHRISTI dicto. Suprà etiam cùm di-
xit CHRISTVS; *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi*, mur-
murauerunt isti Iudæi: non quia dixerat se panem esse: intellexe-
runt enim hoc eum dixisse per quandam mysticam, & spiritualem
significationem: sed quia dixerat, se de cœlo descendisse: & ideò
dicebant; *Nonne hic est* IESVS *filius Ioseph; cuius nos nouimus pa-
trem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cælo descendi?* Hic
autem, cùm dixisset Dominus; *Panis, quem ego dabo, caro mea est:*
intellexerunt illi, locutum esse ipsum de reali manducatione suæ
carnis: sed quia putabant, manducationem illam fieri debere
carnali modo: quo scilicet modo manducantur carnes animalium:
ideò super CHRISTI dicto, tanquàm omninò improbabili, &
absurdo, inuicem disceptabant.

Si autem illi Iudæi errauissent in eo, quod putabant CHRI- 84
STVM illis verbis locutum esse de reali mãducatione suæ carnis:
sanè vel ipse CHRISTVS, vel certè Ioannes, qui hoc scripsit
Euangelium, eorum detexisset, & correxisset errorem: Quemad-
modum suprà in capite secundo, cùm dixisset CHRISTVS; *Sol-
uite*

uite templum hoc: & Iudæi putassent id esse dictum de templo Salomonis: Ioannes falsam eorum intelligentiam corrigens, protinus adiunxit; *Ille autem dicebat de templo corporis sui.* Et cùm aliàs dixisset discipulis, vt cauerent à fermento Pharisæorum; & putassent discipuli propterea id dictum esse, quòd non tulissent panes; proximè subiecit Euangelista, Dominum locutum esse de hypocrisi Pharisæorum, quam figuratè vocabulo fermenti, denotauit. Hoc autem loco tantùm abest, vt à CHRISTO intelligentia verborum ipsius, quam habebant illi Iudæi, tanquam falsa reprehenderetur, & corrigeretur, vt multò etiam magis confirmaretur verbis illis proximè sequentibus; *Amen, amen dico vobis; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Matth. 16.

85 Cæterùm illa curiosè hoc loco pensitanda sunt istorum Iudæorum verba; *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Sunt enim verba infidelitatis, & diabolicæ fraudis plena. Nam, vt super hoc loco ait Chrysostomus, statim vt mentem subit cogitatio incredulitatis, erumpit ex ore vox hæc; Quomodo fieri potest? per hoc vniuersam DEI Scripturam, omnes fidei articulos, omnia DEI miracula oppugnant. Sed extremæ dementiæ est, quærere rationem in iis, quæ omnem rationem exuperant, & modum exigere in his, vbi res super omnem est modum: non secus profectò, quàm si quis vellet aut Oceanum cyatho exhaurire, aut mundum totum intra pugnum suum coarctare.

Chrysost.

86 Dicunt Iudæi: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Sed respondeant ipsi nobis; Quomodo DEVS vniuersum mundum ex nihilo creauit solo verbo suo? Quomodo tot miracula in veteri Testamento facta sunt? An dicent illa fuisse possibilia DEO? Sed quomodo, ipsis videntibus CHRISTVS multiplicatis quinque panibus tot millia hominum satiauit? Quomodo conuertit aquam in vinum? Quomodo super mare ambulauit? Quomodo mortuos reuocauit ad vitam? Cur non ex illis, quæ oculis suis viderant, & manibus suis tractauerant, & magnam ex illis vtilitatem ipsi perceperant, didicerunt credere, etiam possibilia, & vera esse alia CHRISTI dicta, & facta, quæ ipsi non intelligebant? Sed murmurationis istorum Iudæorum aduersus

Ex alijs Christi miraculis debuisse illos Iudæos credere, esse possibilia, & vera, quæ de Sacramēto suæ carnis, & sanguinis Christus eis dicebat.

aduersus CHRISTVM figura olim fuit murmuratio Iudæorum in deserto aduersus DEVM, desperantium ab eo se in deserto ali, & sustentari posse: quam eorum murmurationem descripsit Dauid in Psalm. 77. illis verbis; *Male locuti sunt de* DEO: *dixerunt; Nunquid poterit* DEVS *parare mensam in deserto? quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt; Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?*

Locus Psal. 77.

VIGESIMAOCTAVA DISPVTATIO.

In Hæreticos sacramentarios, & in philosophos, propterea credere nolentes vera esse, quæ de sacramento corporis CHRISTI *dicuntur, quòd ipsi non intelligant, quo ea modo fieri queant.*

DICIT Hæreticus sacramentarius; Quomodo potest esse CHRISTVS secundum realem præsentiam suam in sacramento? Id enim non est intelligibile. Ergo, tu Hæretice, fidem metiris ingenio, & intelligentia tua: Non igitur credes mysterio Trinitatis, non incarnationis verbi DEI, non resurrectionis mortuorum. Dices enim, quomodo possunt hæc fieri: non enim humano ingenio, & ratione sunt intelligibilia? Neque tu credes sacræ Scripturæ dicenti; corpus CHRISTI ianuis clausis ingressum esse ad discipulos: quomodo enim potest id fieri? Imò nihil denique credes, quod sit supra intellectum tuum, nullámque habebis fidem: ea quippè, secundum Apostolum, argumentum est non apparentium. Sed audi Augustinum in tertia Epistola, quæ est ad Volusianum istam arrogantiam grauissimis verbis hunc in modum deprimentem; Ipsa DEI virtus, quæ per inuiolata matris viscera CHRISTVM eduxit infantem, posteà per ianuas clausas iuuenem introduxit. Si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus posse DEVM aliquid facere, quod nos fateamur inuestigare non posse. In talibus enim rebus, tota ratio facti, est potentia facientis. Sic Augustinus. 87

Ioan. 10. *Ad Heb. 11.* *Præclara, maximéque obseruāda Beati Augustini sententia.*

Philosophus etiam quispiam infidelis dicet; Quomodo potest corpus 88

corpus CHRISTI & in cœlo manere immotum, & nihilominùs tamen ſecundum realem præſentiam ſuam eſſe in ſacramento? Quomodo poteſt tantum corpus eſſe totum in paruuula hoſtia, & in qualibet eius parte? Quomodo poteſt eſſe corpus alicubi ſine coextenſione eius ad locum? Quomodo poteſt eodem tempore ſecundum realem præſentiam ſuam eſſe in omnibus hoſtiis conſecratis per vniuerſum terrarum orbem? Quomodo poſſunt accidentia eſſe ſine ſubiecto? Quomodo ſine ſubſtãtia poſſunt habere vim nutriendi, & vegetandi, & augendi corpus ſumentis ſacramentum?

Contra philoſophos obtrectantes ſacramẽto Euchariſtia.

89 Sed nos viciſſim ab iſtis philoſophis poſſemus quærere; non ſupernaturalia, & diuina; vt ſunt fidei Chriſtianæ myſteria, quorum ipſi rationem, & modum exigunt à nobis: ſed naturalia, & ſenſibus noſtris expoſita, & manifeſta, quærere, inquam, poſſemus quomodo illa fiant. Exempli gratia; Quomodo magnes ad ſe trahit ferrum, & in pyxide nautica vergit ſemper, & dirigit ad Septentrionem? Quomodo perpetuus in mari fluxus, & refluxus fiat: & cur non in omni mari:ſed in quibuſdam tantùm locis fiat? Quomodo in aëre generetur Echo reſonans,& referens verba humano ore formata,& prolata?Quomodo in ſpeculis exiſtunt quaſi efficta, & expreſſa intuentium ſimulachra?

Multa in rebus naturalibus eſſe; quorum rationẽ, & modũ philoſophi expedire nõ queũt.

90 Sed in iſtis rebus naturalibus, & mirabilibus omnem ſuperat mirabilitatem, quod traditum eſt memoriæ de piſce,qui à Græcis dicitur Echeneis, à Latinis remora. Hic ingentia nauigia magnis oneribus grauata, & incitatiſſimo curſu in mari delata, cùm tantùm ſemipedalis ſit, adhærendo eis,ſiſtit, & firmat immota. Dicat nobis philoſophus, quomodo iſtud tantillus piſcis efficere valeat. Lubet referre hoc loco memorabilem de eo piſce hiſtoriam diſertiſſimis verbis in capite ſecundo libri trigeſimi ſecundi à Plinio ſcriptam: Omnia hæc, inquit, ſuperat vnus, & paruus admodum piſciculus, Echeneis appellatus. Ruant venti licèt, & ſæuiant procellæ; imperat furori, vireſque tantas compeſcit: & cogit ſtare nauigia: quod non vincula vlla valent, non anchoræ pondere irreuocabili iactæ. Infrænat impetus, & domat mundi rabiem, nullo ſuo labore, non retinendo; nec alio modo, quàm adhærendo.Hęc tantilla res ſatis eſt contra tot impetus,vt vetet ire nauigia.

Admirabile ingenium, & virtus piſcis, qui appellatur remora; & præclara eius hiſtoria à Plinio ſcripta.

Roſtratas naues, ære, ferróque armatas ſemipedalis inhibere poteſt, ac tenere deuinctas piſciculus. Fertur Actiaco Marte tenuiſſe prætoriam nauim Antonij properantis circumire, & exhortari ſuos. Tenuit & noſtra memoria Caij Principis ab Aſtura Antium remigantis quinqueremem: & ſtatim cauſa intellecta exilientibus protinùs, qui id quærerent circa nauim, inuenêre adhærentem gubernaculo, oſtenderúntque Caio indignanti, hoc fuiſſe, quod ſe reuocaret, & quadringentorum remigum obſequio contra ſe intercederet. Conſtabat peculiariter miratum, quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in nauim receptus. Qui tunc, poſteàque vidêre, eum limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt. Hæc Plinius.

Reſpõſio Philoſophorũ eluditur.

Non ſum neſcius, ad iſta mirabilia, quæ propoſui, vulgarem, 91 promptámque multorum eſſe reſponſionem, iſta fieri propter occultas virtutes in rebus ipſis latentes, vel propter varias cœli, ac ſyderum influentias. Sed profectò non minùs verè, quàm lepidè à prudenti quodam, & diſerto, doctóque ſcriptore dictum eſt, virtutes occultas, & influentias cœli, duo eſſe perfugia, & quaſi aſyla ignorãtiæ philoſophorum: Nam cùm illi mirabilium effectuum naturæ veras, & certas, atque proprias cauſas explicare non queũt: protinùs ad iſta confugiunt. Nónne ſatius foret, ſuam ingenuè confiteri earum rerum ignorationem, quàm iſta dicere, quæ neque intelligant indocti, & docti rideant? Si igitur negari non poteſt, multa latere in natura rerum mortalibus ignota, &, vt ipſa ſunt, inexplicabilia; cur tanto ſupercilio à nobis exigunt philoſophi vt ea, quæ ſupra omnem ſunt naturæ vim, ſupráque humanæ mentis intelligentiam, euidenter ipſis, & ſcientificè demonſtremus? Sed hæc nos, licèt, qualia in ſe ipſis ſint, euidenter demonſtrare non poſſimus; demonſtrare tamen euidenter poſſumus ea eſſe credibilia. Verùm ſuper ea re non eſt hîc diſſerendi locus.

VIGE

VIGESIMANONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Amen, amen dico vobis; Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ver. 54.

De ſeptem modis, quibus cogitari poteſt, CHRISTI *carnem manducari ab hominibus: & quòd in his verbis agatur de reali, & ſacramentali manducatione carnis* CHRISTI.

92 Septem modis cogitari poteſt, CHRISTI carnem manducari ab hominibus. Primò, carnali modo, & ita vt manducantur carnes animalium. Et hunc ſenſum, atque intellectum ex verbis CHRISTI conceperunt animis ſuis illi Capharnaitæ, quibuſcum Dominus hæc ſermocinabatur: ideoque vehementer offenſi, & abalienati à CHRISTO ſunt. Deinde poteſt hoc accipi in malam partem, vt ſignificet ardenter expetere exitium, & necem alicuius. Et ad hanc ſententiam pertinet illud Dauidis in pſalmo vigeſimo ſexto; *Dum appropiant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas.* Et hac ratione Iudæi hoſtes CHRISTI, vehementer cupiebant edere carnem CHRISTI. Tum in contraria ſignificatione, pro eo, quod eſt, ardentiſſimo amore quempiam proſequi. Secundum hanc ſignificationem accipiendum eſt illud, quod ſerui Iob de eo dixerunt; *Quis det de carnibus eius, & ſaturemur?* Locus Iob cap. 31. Ad hæc, myſticè, ita vt nomine corporis CHRISTI intelligatur Eccleſia Catholica, quæ eſt corpus eius myſticum: & manducare corpus CHRISTI ſignificet incorporari Eccleſiæ, & in eius vnitate manere. Atque hac ratione Beatus Auguſtinus pluribus locis accommodat hanc ſententiam ad myſticam intelligentiam, dicens, omnes baptizatos, eo ipſo manducare corpus CHRISTI. Prætereà, omninò ſpiritualiter manducare CHRISTVM, per fidem nempe viuam meditando, & imitando paſſio-

nem Domini, in qua pro nobis caro eius crucifixa est, & sanguis eius effusus. Sexto modo, tantùm sacramentaliter; accipiendo tantummodò sacramentum, non autem rem sacramenti: quo modo manducant carnem CHRISTI, qui sacramentum Eucharistiæ indignè accipiunt. Septimo, & vltimo modo, sacramentaliter simul, & spiritualiter manducare corpus CHRISTI; quæ est perfecta eius manducatio, de qua CHRISTVM in his verbis esse locutum secundum sensum literalem nos arbitramur.

Auctores, qui supradicta Domini verba de reali, & sacramentali mãducatione Christi sunt interpretati.

Cyrillus. Euthymius. Rupertus. Theophyl. Chrysost.

Quod autem in his verbis agatur de reali, & sacramentali manducatione corporis CHRISTI, probari potest multorum, magnorúmque doctorum auctoritatibus. Cyrillus in libro quarto commentariorum in Ioannem cap. 14. Euthymius, Theophylactus, & Rupertus, secundum literalem sensum, hanc Domini sententiam interpretantur de sacramento Eucharistiæ. Chrysostomus explanans hæc Domini verba, ita scribit; Capharnaitæ putabant impossibilem esse manducationem corporis CHRISTI: CHRISTVS autem non solùm eam possibilem esse; sed etiam necessariam asserit, dicens; *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et ne quis putaret eum obscurè, & parabolicè loqui, ideò sæpiùs idem repetiuit, & pluribus verbis confirmauit. Sic ille. Si autem CHRISTVS non loqueretur de reali manducatione, qualis fit in sacramento, profectò admodùm obscurè, nec propriè: sed parabolicè, ac figuratè locutus esset. 93

Cyprianus. Cassiodorus. Augustinus. Bernardus.

Hanc quoque sententiam Domini, ita, vt diximus, interpretati sunt Cyprianus in libro tertio ad Quirinum cap. 25. & 26. & Cassiodorus super psalmo centesimo nono, Bernardus in sermone primo de Resurrectione Domini, Augustinus in Leuiticum quæst. 57. & libro primo contra Cresconium grammaticum cap. 25. & libro primo de peccatorum remissione cap. 20. & in Tractatu vndecimo in Ioannem explanans illa verba, quæ sunt in capite secundo; *Ipse autem non credebat semetipsum eis.* Rursus Cyprianus in Tractatu de oratione Dominica, & Cyrillus libro tertio in Ioannem cap. 37. & Concilium Cabilonense cap. 46. docent, periculosum esse, & detrimentosum diu abstinere à perceptione sacramenti Eucharistiæ; nec de hoc dubitari posse: quia Dominus dixit; 94

Cyprianus. Cyrillus. Cõcilium Cabilonense.

Nisi

Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Sanctus Baſilius in libro primo de baptiſmo capite tertio ita ſcri- *Baſilius.* bit; Sicut carnaliter generati non poſſunt carnalem vitam diu ſeruare, niſi cibo vtantur carnali: ſic regenerati ſpiritualiter per baptiſmum, non poſſunt vitam, quam acceperunt, ſeruare, niſi nutriantur diuino cibo: de quo Dominus dixit; ***Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.***

TRIGESIMA DISPVTATIO.

Explicatur ſententia quædam Beati Auguſtini aientis, ſupradicta Domini verba eſſe accipienda non propriè: ſed figuratè, eiſque ſignificari meditationem, & communicationem paſſionis CHRISTI.

95 BEATVS Auguſtinus in capite decimoſexto libri tertij de Doctrina Chriſtiana, tradens regulam; qua cognoſci, & iudicari queat, quando figurata ſit locutio diuinæ Scripturæ: & quando non ſit figurata; exemplum figuratæ locutionis ponit hæc Domini verba; ***Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*** Nam cùm iſtis verbis aliquid præcipi videatur abſurdum, ea profectò figuratè accipienda ſunt: ſignificatur autem iſtiuſmodi locutione figurata communicandum eſſe paſſioni CHRISTI, & ſuauiter atque vtiliter memoria repetendum, quemadmodum caro CHRISTI pro nobis crucifixa ſit, eiúſque ſanguis effuſus. Auguſtini verba ſunt hæc; *Auguſtinus.* Si præceptiua locutio eſt, aut flagitium, aut facinus vetans: aut vtilitatem, ſiue beneficentiam iubens, non eſt figurata locutio. Si autem flagitium, aut facinus videtur iubere: aut vtilitatem, & beneficentiam vetare, figurata eſt locutio: qualis eſt in illis verbis Domini; ***Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*** Facinus enim, vel flagitium videntur iubere: figurata igitur eſt oratio, præcipiens paſſioni Domini eſſe communicandum, & ſuauiter, atque vtiliter recolendum

dum memoria quia pro nobis caro eius crucifixa, & vulnerata eſt. Sic Auguſtinus.

Ianſennius. Ianſennius iſta Domini verba tractans in capite quinquageſimo 96
nono ſuæ concordiæ Euangelicæ, hanc Beati Auguſtini ſententiam, & verborum Domini interpretationem valde vrget; ex ea putans clarè demonſtrari, in his verbis Domini non agi de reali manducatione carnis CHRISTI. At enim ſi propterea hæc ſententia Domini non eſt propriè: ſed figuratè accipienda: quia videtur aliquod præcipere flagitium, & quod abſurdum ſit; ergo etiam locutio CHRISTI in vltima cœna; cùm inſtituens ſacramentum Euchariſtiæ dixit; *Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum:* non eſſet propria: ſed figurata: cùm ſimiliter idem flagitium, & abſurdum præcipi videatur: ſicut volunt Hæretici ſacramentarij: quod tamen nullo modo vult Ianſennius.

Quemadmodum interpretanda ſit ſupradicta Auguſtini ſententia. Nos itaque oſtendamus quemadmodum iſta Beati Auguſtini 97
ſententia minimè aduerſetur ſententiæ noſtræ. Duobus modis interpretari licet dictũ Auguſtini. Ac primò quidem ſuprà nos præmonuimus, in hac poſteriori parte ſermonis Domini agi de manducatione corporis CHRISTI non ſolùm reali: ſed etiam ſimul de ſpirituali. Si ergo in iſtis verbis Domini ſpectetur ſpiritualis manducatio, ſine dubio figurata eſt locutio: & ad hanc ſolam reſpexit Auguſtinus, quia hæc erat prompta, & expedita ad intelligendum: realem verò, quæ fit in ſacramento, manducationem corporis CHRISTI nõ excluſit: ſed tacuit; quia difficilior erat ad explicandum paucis verbis, & ipſe obiter iſtud dixerat feſtinans ad alia.

Deinde illud quoque reſponderi poteſt, etiam ſacramentalem 98
manducationem corporis CHRISTI poſſe dici partim figuratam, & partim propriam. Propria dici poteſt ratione rei, quæ ſumitur: nam verè, & realiter ſumitur caro CHRISTI: figurata verò dici poteſt ratione modi ſumendi; ſi comparetur huiuſmodi manducatio cum manducatione aliarum carnium; quas lacerando, coquendo, & dentibus terendo, & in ſubſtantiam noſtri corporis conuertendo, manducamus: hoc enim vulgo appellatur comedere carnes. In ſacramento autẽ Euchariſtiæ caro CHRISTI impaſſibiliter, atque inuiſibiliter ſumitur. Et ſic intellexit Auguſtinus.

ſtinus. Prætereà ſacramentalis manducatio dicitur figurata; non quia fiat per tropum quendam, & metaphoram; vt volunt Hæretici: ſed quia fit per ſigna ſacramentalia panis, & vini; vt idem ſignificet, figuratè ſumi, atque in myſterio, & in ſacramento ſumi.

99 Illa porrò verba; *Niſi manducaueritis, & niſi biberitis:* quia indefinitè poſita ſunt, denotant indefinitum tempus: quo realiter, & ſacramentaliter manducare oportet carnem CHRISTI. CHRISTVS enim noluit ſuo decreto, & præcepto ſancire, quando, & quoties ſumendum ſit hoc ſacramentum: ſed id reliquit Eccleſiæ decernendum, & præcipiendum pro varia hominum deuotione, ſiue ſemel in anno, ſiue ſæpiùs, ſiue etiam quotidie. Et verò, reſpectu ſacerdotum, rectè dicitur quotidianum ſacrificium, & quotidiana ſacramentalis manducatio CHRISTI: qua etiam de cauſa appellari ſolet iuge ſacrificium; præfiguratum olim Iudaico illo iugi ſacrificio, in quo quotidie vnus agnus mane, & alter veſperi ſacrificabatur. *An Chriſtus certū, & definitum tēpus manducandi carnem ſuam præſtituerit.* *Exod. 29.*

TRIGESIMAPRIMA DISPVTATIO.

Soluuntur duæ rationes ex iſtis Domini verbis ductæ; quibus probari videtur, in his verbis non agi de reali, & ſacramentali manducatione corporis CHRISTI.

100 PRIMA ratio, qua vſus eſt Caietanus in tertia parte B. Thomæ ſuper articulo duodecimo quæſtionis octogeſimæ, eſt huiuſmodi; Hæc verba; *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, apertè demonſtrant, hic agi de manducatione corporis CHRISTI ſimpliciter omnibus neceſſaria ad ſalutem: vt potè ſine qua ſpiritualis vita animæ conſtare non queat; Id enim ſignificant illa verba; *Non habebitis vitam in vobis.* At ſine ſacramentali manducatione CHRISTI poteſt conſtare vita animæ; per ſolum nempè baptiſmum, vel perfectam animi conuerſionem ad DEVM: Ergo in iſtis verbis CHRISTVS non egit de reali, & ſacramentali manducatione ſuæ carnis. Patet etiam hoc in paruulis *Caietanus.*

paruulis baptizatis, qui multo tempore habent in se vitam gratiæ sine sumptione sacramenti Eucharistiæ.

Quomodo sacramentalis mãducatio sit necessaria ad salutem.

Ad hanc rationem dupliciter potest responderi. Primò, dici potest sacramentalis manducatio esse simpliciter necessaria omnibus; sed vel in re, vel in voto, vt suo tempore sumatur. Nam etiam baptismus implicitè continet votum percipiendi suo tempore sacramentum Eucharistiæ: Deinde illud etiam responderi potest; hîc non agi de prima acquisitione gratiæ, & vitæ spiritualis: sed de eius conseruatione, atque confirmatione. Hoc enim indicant verba illa, quæ subiunxit Dominus; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Illud enim, *manet*, significat quandam continuationem, & conseruationem, & perseuerantiam in vita spirituali iam accepta. Quinetiam perspicuè hoc declarant verba ipsa manducandi, & bibendi. Non enim manducamus, & bibimus vt acquiramus vitam corporalem, quam non habemus: sed vt quam iam habemus, reficiamus, & conseruemus. Sanè sacramentum Eucharistiæ institutum per se fuit à CHRISTO ad reficiendam, & roborandam, atque conseruandam vitam spiritualem. 101

Christum illis verbis agere tantùm de adultis, non de infantibus.

Illud verò, quod allatum est de paruulis baptizatis, perinfirmum est argumentum. Hoc enim in loco CHRISTVS non agit nisi de adultis: nam manducare, & bibere, siue corporaliter sumantur, siue spiritualiter, actus sunt hominum adultorum: non autem infantium, & lactentium. 102

Altera ratio Caietani hæc est; Hæc verba Domini; *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* ex eo tempore, quo dicta sunt, obligabant homines ad manducationem carnis CHRISTI: sed non poterant obligare ad sacramentalem manducationem eius: quia tunc nondum erat institutum sacramentum Eucharistiæ: sed postea institutum à CHRISTO est in vltima eius cæna: ergo in istis Domini verbis non agitur de sacramentali manducatione corporis CHRISTI. Ad istam rationem licet respondere dupliciter: Primò; obligabant ista verba ad manducationem carnis CHRISTI tunc: sed non pro tunc, vt scholastica vtar locutione: sed pro eo tempore; quo institutum esset hoc sacramentum, eiusque necessitas, 103

Quando ista Domini verba obligauerint homines ad manducationem carnis eius.

& obli

& obligatio ſufficienter hominibus promulgata, & notificata. Quemadmodum etiam illa Domini ſententia, quam ipſe dixit Nicodemo Ioannis tertio; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum* DEI, obligabat homines ad perceptionem baptiſmi; non quidem pro tunc: ſed pro eo tempore, quo lex baptiſmi publicata eſſet mundo; vt copioſè, doctéque demonſtrat B. Bernardus in Epiſtola ſeptuageſima ſeptima, quam **Bernardus.** ſcripſit ad magiſtrum Vgonem; & nos copioſè oſtendimus ſupra in diſputationibus noſtris ſuper tertium caput huius Euangelij, illam Domini ſententiam tractantes. Illud quoque ad iſtam rationem poteſt reſponderi; iſta Domini verba obligaſſe tunc, & pro tunc homines; non quidem ad ſumendum realiter, & ſacramentaliter corpus CHRISTI: ſed ad credendum talem manducationem carnis eius poſſibilem eſſe; & ad ſperandum, CHRISTVM ſuo tempore, inſtituto ſacramento, daturum eam hominibus: Quemadmodum articulus Fidei de futura mortuorum reſurrectione ad vitam immortalem, obligat omnes ad credendum poſſibilem eſſe carnis reſurrectionem, & in tempore ſuo futuram.

TRIGESIMASECVNDA DISPVTATIO.

An iſta Domini verba; Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis; *de reali, & ſacramentali manducatione, & potione accepta, faueant errori Hæreticorum aientium, ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtráque ſpecie etiam Laicis dari oportere.*

104 VIT hic error quorundam Hæreticorum apud Bohemos, qui appellati ſunt Vſſitæ, qui ex hac Domini ſententia concludi putabant, ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtráque ſpecie dandum eſſe omnibus, etiam Laicis: quia Dominus apertè dixit; *Niſi mãducaueritis carnem Filij hominis:* quod fit ſub ſpecie panis: *Et biberitis eius ſanguinem:* quod fit ſub ſpecie vini; *Non habebitis vitam in*

vobis. Hoc argumentum vſque adeò validum quibuſdam doctoribus catholicis viſum eſt, vt negauerint, commodè ipſum aliter ſolui poſſe, niſi dicatur, CHRISTVM in his verbis non egiſſe de reali, & ſacramentali manducatione ſuæ carnis: ſed tantùm de ſpirituali manducatione: hac nempè ratione Turrecremata in Tractatu de Eccleſia, & Ruardus Taper in ſecundo Tomo articulorum Louanienſium, in tractatu articuli decimi quinti, reſpondent ſupradicto Hæreticorũ argumento. Nos autem, quò clariùs cognoſcatur infirmitas iſtius argumenti, magiſque roboretur veritas ſententiæ noſtræ, multis modis reſpondebimus iſti argumento.

Turrecrem. Ruard. Tap.

Ac primò quidem perſuaſum, ac certum eſſe debet omni viro catholico, ex hac ſententia Domini, etiam accepta de manducatione reali, & ſacramentali, non poſſe concludi, ſacramentum Euchariſtiæ dandum eſſe ſub vtraque ſpecie Laicis: quia hoc iam decretum fuit in Concilio Tridentino in capite primò ſeſſionis vigeſimæ primæ; idémque anteà declaratum, & conſtitutum fuerat in Concilio Conſtantienſi aduerſus iſtos Hæreticos congregato, in quo iſte Vſſitarum error ex profeſſo diſcuſſus, & damnatus eſt. Deinde, in his Domini verbis non agitur de inſtitutione ſacramenti Euchariſtiæ; & ideò propriè non traditur, ſub vnane ſpecie; an ſub duplici dandum ſit: ſed demonſtratur, quid ſit illud, quod CHRISTVS daturus eſſet hominibus in hoc ſacramento; caro nimirum, & ſanguis eius: Et idcircò hac de re præcipuè agit. Quoniam autem ad integritatem huius ſacramenti, & ad efficaciam virtutis eius nihil refert dari ſub vna, vel ſub duplici ſpecie: ideò Dominus in hoc ſuo ſermone aliquãdo vtramque ſpeciem ſacramentalem ſignificauit: vt in his verbis; *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c.* Et in illis; *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* Interdum verò vnam duntaxat ſpeciem ſacramentalem ſignificauit; ipſius videlicet panis: vt in illis verbis; *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt.* Et in illis; *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Nonnunquàm etiam neutram ſignificat ſpeciem: vt in illis verbis; *Qui manducat me, & ipſe viuet propter me.* Sicut igitur Hæretici 105

Non poſſe ex illis Domini verbis verè probari, ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtráque ſpecie Laicis dari oportere.

Conc. Trid. Conc. Conſt.

tici

tici vrgent hæc verba Domini, in quibus significatur duplex species sacramentalis; ita licet aduersus eos vrgere ea Domini verba: in quibus vnius tantùm speciei sacramentalis datur significatio.

106 Enimuerò sciebat CHRISTVS fore in Ecclesia sua vt in aliquo tempore sacramentum Eucharistiæ sub vtraque specie dispensaretur fidelibus:in aliis verò temporibus sub vna tantùm specie. Sciebat etiam hoc sacramentum in Ecclesia à quibusdam semper sub vtraque specie sumptum iri; vt à sacerdotibus: ab aliis verò; vt à Laicis, sub vna tantùm specie. Idcircò in hoc suo sermone variè locutus est de hoc sacramento, quibusdam verbis duplicem eius speciem significans: in aliis autem verbis suis vnam duntaxat speciem indicans. Quanquam illud etiam verè dici potest, CHRISTVM per ista verba, manducare, & bibere, non tam significasse sacramentales species panis, & vini, quàm significare voluisse plenam refectionem spiritualem, quam dat animæ nostræ hoc sacramentum. Nam quia plena refectio corporalis constat cibo, & potu; idcircò plenam quoque refectionem spiritualem animæ nostræ significauit CHRISTVS per verba manducandi, & bibendi.

107 Repetendum quoque memoria est hoc loco documentum illud, quod in capite decimoseptimo libri tertij de doctrina Christiana tradit Augustinus: monet enim attentè considerandum, & obseruandum esse in Scriptura, cùm dantur hominibus præcepta, quando dentur ea omnibus, & singulis hominibus; & quando non omnibus,& singulis: Exépli gratia; *Diliges Dominum* DEVM *tuum ex toto corde tuo*; præceptum est pertinens ad omnes, & ad singulos homines: illud verò; *Crescite, & multiplicamini*; pertinet ad communitatem hominum: non autem ad singulos omnes homines. In hoc etiam sermone Domini aliquid præcipitur commune omnibus: vt est illud; *Qui manducat ex hoc pane, viuet in æternum*: aliquid etiam præcipitur, quod non omnibus, & singulis conuenit:sed pertinet ad communitatem fidelium, & Ecclesiæ, in qua sunt sacerdotes, qui conficiunt hoc sacramentum, & offerunt hoc sacrificium sub vtraque specie: sine quorum ministerio neque constaret hoc sacramentum, neque fideles eo frui possent:

Documentum Augustini ad intelligentiam Scripturæ conducens.

Deuter. 6.

Gen. 1. & 9.

& idcircò vitam ſpiritualem ex eo prouenientem habere non poſſent.

Thomas Valdenſis. Thomas Valdenſis in tomo ſecundo, capite nonageſimo ſecundo, cùm reſpondiſſet ad ſupradictum argumentum hæreticorum ductum ex his Domini verbis, negans, CHRISTVM in hoc ſermone egiſſe de manducatione reali, & ſacramentali corporis ſui: ſed de ſpirituali tantùm: deinde non fidens huic reſponſioni ſuæ, quòd infirmam eſſe animaduerteret, & plurimorum, atque maximorum doctorum ſententiæ contrariam; in ſequenti capite nonageſimo quarto affert aliam quandam reſponſionem ad idem argumentum, tanquàm probabiliorem. Ea verò eſt huiuſmodi; Qui ſumit ſacramentum Euchariſtiæ ſub vna tantùm ſpecie, is manducat carnem, & bibit ſanguinem CHRISTI, quo ad rem ſignificatam, & quo ad gratiæ cauſalitatem, & virtutis ſacramentalis efficaciam: licèt non quo ad expreſſionem ſigni, & quo ad euidentem repræſentationem paſſionis CHRISTI. Quemadmodum ſi illud manna Iudaicum plenam dediſſet Iudæis ſumentibus ipſum refectionem corporalem, auferendo famem, & ſitim corporalem; verè dici potuiſſet, Iudæos ſumendo ipſum, manducaſſe, & bibiſſe: quia per ipſum & cibi, & potus effectum, atque fructum percepiſſent. Et hoc ſpiritualiter contingit dignè ſumentibus ſub vna ſpecie ſacramentum Euchariſtiæ. 108

Quomodo ſumens ſacramentum Euchariſtiæ ſub vna tantùm ſpecie, verè dicatur manducare carnẽ, & bibere ſanguinem Chriſti.

TRIGESIMATERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 55. & 57. Qui manducat meam carnem; & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabò eum in nouiſſimo die. *Et paulò poſt;* Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.

Exponuntur ſententiæ doctorum, qui hæc Domini verba de reali, & ſacramentali corporis CHRISTI *manducatione interpretati ſunt.*

Beatus

109 Beatvs martyr Irenæus in lib. 4. aduersus Hæreses, cap. 34. & in quinto eiusdem operis libro, ex istis Domini verbis probat, corpora nostra esse capacia immortalitatis, & aliquando resurrectura cum dono incorruptibilitatis: quia nos alimur cibo, de quo Dominus clarè dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Hilarius in lib. 8. de Trinitate, ita scribit; De veritate corporis, & sanguinis Domini nullus est relictus ambigendi locus. Est autem Christvs in nobis per suam carnem, quam in sacramento dat nobis; non modò per consensum voluntatis, qui per gratiam fit: sed etiam per naturalem quandam mansionem in nobis, atque vnionem. Ipse enim Dominus dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Nestorius hæreticus ex hac Christi sentẽtia probare voluit, duas esse in Christo personas; alteram quidem diuinam; alteram verò humanam: & hoc sic ipse argumentabatur; In sacramento Eucharistiæ verè comeditur Christvs, sicut ipse in hoc sermone sæpiùs dixit: sed non comeditur Devs; sed homo: ergo alia est in ipso persona Dei, & alia est persona hominis. Ad hanc eius argumentationem respõdet Cyrillus in libro ad Eutropium, super decimo Anathematismo: respondet etiam Concilium Ephesinum in epistola ad ipsum Nestorium, concedendo, verè, ac realiter sumi Christvm in sacramento: sed negando cõsequentiam Nestorij. Nam propter hypostaticam vnionem verbi Dei cum carne humana, & Devs dicitur homo, & homo Devs: & caro hominis dicitur etiam caro Dei: quamobrem cùm comeditur caro Christi, dicitur comedi caro Dei, & ipse Devs.

Irenæus. *Hilarius.* *Nestorius.* *Cyrillus.* *Concilium Ephesinum.*

110 Beatus Augustinus in sermone vndecimo eorum sermonum, quos inscripsit, De verbis Domini; hoc modo scribit; Nihil est tam sanctum, nec tam salubre, quo peccator non possit vti ad suam pernicem: sicut Apostolatu Iudas, & baptismo Simon Magus. Quid enim sanctius, quid salubrius corpore Domini, de quo ipse dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Ipsum tamen, cùm primò fuit institutum hoc sacramentum, Iudas manducauit: num igitur propterea Iudas

Augustinus. *Matth. 26.*

Cyrillus. mansit in CHRISTO, aut CHRISTVS in eo? Cyrillus in libro decimo commentariorum in Ioannem cap. 13. Communicatio, inquit, corporis CHRISTI, quæ fit nobiscum in sacramento Eucharistiæ, facit ipsum CHRISTVM habitare in nobis corporaliter. Ipse enim dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo:* non solùm mansione, quæ per charitatem intelligitur: sed etiam naturali quadam participatione. Si quis enim ceram igne liquefactam alij ceræ misceat liquefactæ, vnum quodammodo ex vtraque fieri videtur: ita communicatione corporis CHRISTI, & ipse in nobis manet, & nos in eo. Non enim aliter mortalis natura corporis nostri ad immortalitatem traduci poterat; nisi ei coniungeretur corpus CHRISTI, habens in se naturalis vitæ indeficientem fontem. Si autem non credis mihi hæc dicenti, quæso te, vt credas Filio DEI testificanti; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.*

TRIGESIMAQVARTA DISPVTATIO.

Explicatur sententia Basilij, Bernardi, & Augustini, qui hæc Domini verba non de reali, & sacramentali: sed de spirituali corporis eius manducatione interpretati sunt.

Psal. 90. *Basilius.* *Bernardus.*

ED posset nobis opponi auctoritas magni Basilij in 111 Epistola 141. & sancti Bernardi super Psal. 90. *Qui habitat in adiutorio altissimi:* qui hæc verba CHRISTI non de manducatione reali, & sacramentali: sed de spirituali manducatione interpretati sunt, aientes verè manducari carnem CHRISTI, communicando passionibus eius; & conuersationem eius, & quæcunque in carne sua mortali egit, piè, & vtiliter meditando, atque imitando. Sed respondeo, istos doctores in eo loco non exclusisse realem manducationem corporis CHRISTI; sed illud tantùm docere voluisse; quemadmodum realis manducatio corporis CHRISTI; nisi coniunctam secum habeat spiritualem manducationem; nec dignè, nec fructuosè fiat.

fiat. Illud etiam oſtendere voluerunt, qua ratione fieri poſſit, vt etiam ſine reali, & ſacramentali perceptione corporis CHRISTI poſſimus in omni tempore & in omni loco, & quotieſcunque, & quandocunque voluerimus, verè manducare carnem CHRISTI: verè, inquam, quod attinet ad ſpiritualem effectum, & fructum ex manducatione carnis CHRISTI prouenientem. Hoc autem fit per ſpiritualem manducationem, piè meditando, & ſtudioſè, ac feruenter imitando actiones, & paſſiones CHRISTI, dum in terris fuit.

112 Poſſet etiam nobis opponi auctoritas Beati Auguſtini, qui in Tractatu 26. in Ioannem, hæc verba CHRISTI de ſpirituali, & myſtica corporis eius manducatione interpretatur. Ait enim, manducare carnem CHRISTI, eſſe adhærere myſtico CHRISTI corpori, quæ eſt ſocietas electorum in Eccleſia. Ad hoc reſpondeo, Auguſtinum manifeſtè hanc Domini ſententiam interpretatum eſſe eo in loco de reali manducatione corporis CHRISTI: ſed illis verbis docere voluiſſe, ſacramentum Euchariſtiæ inter alia multa, quæ ſignificat, præcipuè ſignificare vnitatem corporis myſtici, quæ eſt ſocietas ſanctorum. Quod apertè licet cognoſcere ex verbis eius, quæ ſunt huiuſmodi; Huius rei, hoc eſt, vnitatis corporis myſtici, ſacramentum, in menſa Domini alicubi quidem quotidie: alicubi verò certis tantùm dierum interuallis paratur, & ex menſa Domini datur: quibuſdam quidem ad vitam; aliis autem ad exitium. Res autem ipſa, quæ hoc ſacramento ſignificatur, nemini poteſt non dignè ipſum ſumenti contingere. Et paulò infrà; Manducare carnem CHRISTI, eſt manere in eo, & ipſum in ſe manentem habere: ac per hoc, qui non manet in CHRISTO, non manducat ſpiritualiter carnem eius; licet dentibus premat ſacramentum corporis, & ſanguinis eius. Sed magis tantæ rei Sacramenta ad iudicium ſibi manducat, & bibit, quæ indignè ſumere præſumit; Illa enim nemo dignè ſumit, niſi qui mundus eſt. Hæc Auguſtinus. Ex cuius verbis hic commemoratis patet, illum non excluſiſſe realem manducationem carnis CHRISTI: ſed voluiſſe docere, eam, niſi coniuncta fuerit cum ſpirituali manducatione, quam facit pietas mentis, & munditia cordis, & integritas vitæ, atque conuerſationis, non modò Auguſtinus.

dò non prodeſſe quidquam: ſed etiam obeſſe plurimùm.

TRIGESIMAQVINTA DISPVTATIO.

Soluuntur duæ rationes, quibus probari videtur, CHRISTVM *in ſupradictis verbis ſuis non de reali, & ſacramentali: ſed de ſpirituali tantùm ſuæ carnis manducatione locutum eſſe.*

PRIMA ratio eſt hæc; CHRISTVS loquens in 113
præſenti tempore de manducatione ſuæ carnis ait; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, &c.* Qui modus loquendi ſatis apertè ſignificat, illo etiam tempore, quo CHRISTVS hæc verba dixit, manducandam fuiſſe carnem ſuam: ſed tunc caro CHRISTI non poterat manducari realiter, & ſacramentaliter: quia tunc nondum erat inſtitutum ſacramētum corporis CHRISTI: ſed poſteà inſtitutum eſt in vltima cæna: ergo CHRISTVS in iſtis verbis locutus eſt de ſpirituali manducatione ſuæ carnis: non autem de reali, & ſacramentali. Ad hanc rationem licet reſpondere dupliciter. Primò, cùm CHRISTVS in hoc ſuo ſermone priùs egiſſet de ſpirituali manducatione ſui corporis: deinde cœpit agere de reali eius manducatione, incipiens ab illa ſententia; *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.* Sic enim hæc verba leguntur in Græca ſcriptura: vt nos etiam ſuprà monuimus lectorem. Hæc itaque Domini ſententia eſt caput, & fundamentum; ex quo pendent, & quo nituntur ſequentes deinceps ſententiæ; & ad cuius interpretationem, & intelligentiam, cæterarum quoque interpretatio reuocanda, & accommodanda eſt. Cùm igitur illa Domini ſententia manifeſtè pronunciata ſit non de præſenti: ſed de futuro tempore; cæteras quoque ſententias de futuro itidem tempore interpretari, & intelligere conuenit: vt tempus præſens poſitum ſit pro futuro.

Deinde, eſt apud dialecticos genus quoddam propoſitionum, 114
in quibus verbum præſentis temporis poſitum non ſignificat exiſtentiam præſentis temporis: ſed tantùm denotat naturalem quandam,

dam, & neceſſariam connexionem prædicati cum ſubiecto: vt in hac propoſitione; (Quod volat, habet alas;) non ſignificatur, eſſe nunc aliquid, quod volet: ſed hoc, quod eſt volare, habere neceſſariam connexionem cum eo, quod eſt habere alas. Similiter in hac propoſitione; (Hydropicus ſemper ſitit;) non ſignificatur nunc eſſe hydropicum aliquem ſitientem: ſed illud tantùm, hydropiſim habere ſemper coniunctam ſecum inſatiabilem ſitim. Conſimili etiam ratione hæc ſententia CHRISTI; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo;* non ſignificat fuiſſe tunc, cùm hæc verba dixit Dominus, manducandam carnem eius: ſed tantùm oſtendit; digna carnis eius manducatio quem in manducante præſtet effectum; illum ſcilicet, manere ipſum in CHRISTO, & CHRISTVM manere in eo.

115 Altera ratio, quæ demonſtrare videtur, CHRISTVM in his verbis non eſſe locutum de reali, & ſacramentali manducatione ſuæ carnis, eſt huiuſmodi; De ea manducatione ſuæ carnis locutus eſt CHRISTVS, quæ ſemper illum, quem ipſe dixit, manducanti præſtat effectum; manere ſcilicet ipſum in CHRISTO, & CHRISTVM in eo: ſed hunc effectum non ſemper ſacramentalis manducatio corporis CHRISTI præſtat manducanti: vt patet in Iuda, qui ſacramentum corporis CHRISTI ſumpſit in vltima cæna Domini: idémque patet in omnibus indignè ſumentibus ſacramentum Euchariſtiæ: qui tantùm abeſt, vt per hoc ſacramentum fiant manentes in CHRISTO; vt eo ipſo, quòd ſumunt indignè, longiùs à CHRISTO ſeparentur: ergo CHRISTVS non eſt locutus de reali, & ſacramentali manducatione ſui corporis: ſed de ſpirituali, quæ ſemper hunc præſtat effectum manendi in CHRISTO. Tripliciter hæc ratio ſolui poteſt: Primò, ſacramentalis manducatio, quantùm in ipſa eſt, ſemper eum præſtat effectum: quia ſemper virtutem habet ipſum præſtandi: Si autem non ſemper hic effectus ſequitur; id fit per accidens reſpectu ſacramenti: prouenit enim ex ſumente ſacramentum: quia ſumens indignè, obicem ponit ne talem ipſe à ſacramento recipiat effectum. Deinde ratio iſta concluderet, ſi nos diceremus, CHRISTVM in his verbis locutum eſſe de reali tantùm, & ſacramentali manducatione ſuæ carnis: nos autem ſuprà non ſemel

Quomodo intelligi debeat, manducātem corpus Chriſti manere in Chriſto, & Chriſtum in eo.

diximus, CHRISTVM in hac posteriore sermonis sui parte agere de perfecta manducatione sui corporis; nempè quæ realem, simúlque spiritualem manducationem complectitur. His accedit *Augustinus.* solutio huius rationis, quam tradit Beatus Augustinus in sermone vndecimo de verbis Domini. Ea verò est huiusmodi; Cùm non omnis, qui sumit sacramentum corporis CHRISTI, maneat in CHRISTO; manifestum est, cùm Dominus dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo:* id non esse intelligendum de manducatione, quocunque, & qualicunque modo fiat: sed de sacramentali manducatione, quæ fit dignè, & debito modo. Quis verò sit iste debitus modus, CHRISTVS hoc in loco tacuit: sed posteà fidelis CHRISTI discipu- *Locus 1. Cor. cap. 11.* lus Paulus expresè declarauit, scribens ad Corinthios illa verba; *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini.*

TRIGESIMASEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 56. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

Probatur auctoritate illustrium doctorum, hæc verba pertinere ad sacramentum Eucharistiæ.

ÆC verba de sacramento Eucharistiæ interpretantur, & ex ipsis probant veram, & realem corporis CHRISTI præsentiam in eo sacramento 116 *Origenes.* Origenes homilia 7. in librum Numerorum, Cy- *Cyrillus Hierosolymitanus.* rillus Hierosolymitanus in mystagogica catechesi *Hilarius.* 4. Hilarius de Trinitate lib. 8. Ambrosius lib 6. de sacramentis cap. *Ambrosius.* 1. & libro quarto de fide cap. 5. Eusebius, & Nissenus homilia 5. in *Eusebius, & Nissenus.* Sanctum CHRISTI Pascha. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. com- *Cyrillus Alexandrinus.* mentariorum in Ioannem cap. 16. explanans hæc Domini verba, sic ait; Corpus CHRISTI ad immortalitatem nos nutriens,

verè

verè eſt cibus: & ideò corpus CHRISTI, & membra eius vocamur: quia carnem, & ſanguinem eius verè per benedictionem myſticam intra nos accipimus.

117 Beatus Auguſtinus hæc ipſa verba tractans in Tractatu 27. in Ioannem, hunc in modum ſcribit; Cùm homines cibo, & potu id appetant, vt neque eſuriant, neque ſitiant: id verè non præſtat niſi hic cibus, qui eos, à quibus ſumitur, immortales facit. Quo etiam cibo ſignificatur ſocietas, pax, & vnitas fidelium in Eccleſia: ac propterea, ſicut quidam homines DEI ante nos dixerunt; Dominus noſter carnem, & ſanguinem ſuum in iis rebus exhibere voluit, quæ ex multis ad vnum aliquod rediguntur. Panis enim ex multis granis in vnum conficitur, & conſtat: vinum etiam ex multis acinis in vnum confluit. *Auguſtinus.*

118 Hoc ipſum confirmari poteſt auctoritate ſanctæ Eccleſiæ, quæ in Miſſa de feſto corporis CHRISTI legit Euangelium ſumptum ex his Domini verbis, & incipiens ab hac ſententia; *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus:* eo ipſo ſatis indicans, iſta verba pertinere ad realem, & ſacramentalem manducationem corporis CHRISTI. Nec dici poteſt, Eccleſiam tunc adhibere iſta verba, non ſecundum literalem ſenſum accepta; ſed per quandam tantùm accommodationem: quemadmodum in feſto de aſſumptione Beatæ virginis legit Euangelium de Martha, & Magdalena: hoc, inquam, rectè dici non poteſt: tunc enim id facit Eccleſia, cùm non reperit aliquid in Euangelio, reuera & propriè pertinens ad feſtum, quod celebratur. At in ſacramento Euchariſtiæ habebat Eccleſia ſcripta à tribus Euangeliſtis verba Domini, ab eo dicta cùm inſtituit hoc ſacramentum, quæ poterat ipſa in Miſſa pro Euangelio legere. Cùm igitur hæc verba potiùs adhibuerit, quàm illa, apertè oſtendit, verba hæc propriè pertinere ad ſacramentalem corporis CHRISTI manducationem. *Auctoritas Eccleſiæ Catholicæ.* *Luc. 10.* *Matth. 26.* *Marc. 14.* *Luc. 22.*

119 Quanquam autem cùm hæc verba dixit CHRISTVS, tunc non eſſet caro eius cibus ſacramentaliter manducandus: erat tamen iam tunc ex æterna DEI Patris ordinatione, & voluntaria CHRISTI acceptatione, atque oblatione, caro eius ordinata ad cibum ſacramentalem poſteà ſumendum: & ex deſiderio, quo CHRISTVS flagrabat, inſtituendi hoc ſacramentum, & dandi *Quomodo intelligẽdum ſit, cùm iſta verba dixit Dominus, tunc fuiſſe carnem eius verè cibum.*

Matth.26. in eo carnem suam hominibus: de quo desiderio ipse dixit; *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, ante quam patiar*: ob hæc igitur etiam tunc verè dici potuit caro CHRISTI esse cibus. Adiice, quòd etiam eo tempore, quo dixit hæc verba Dominus, corpus eius verè dici poterat cibus: habebat enim in se omnia pertinentia ad cibum Eucharisticum: nempè habebat carnem, sanguinem, animam, & diuinitatem. Vnum duntaxat tunc deerat, quod tamen non pertinet ad rationem cibi: sed ad modum manducandi ipsum, qui est, inuisibilem rem sumere sub visibili specie panis, & vini: qui modus posteà constitutus est, cùm institutum fuit hoc sacramentum.

TRIGESIMASEPTIMA DISPVTATIO.

Quomodo caro CHRISTI *dicatur esse verus cibus; cùm ea multas cibi corporalis proprietates non habeat.*

EXPLICARI hoc loco dignum est, quomodo caro CHRISTI esse dicatur verè cibus; cùm ea quatuor veri cibi corporalis proprietates non habeat. Primò, cibus corporalis est nutrimentum corporis viuentis: sed non potest nutrire ipsum; nisi prius ipse secundum substantiam corrumpatur. Hoc nullo modo conuenit carni CHRISTI: ea quippè in sacramento sumitur non solùm incorruptibiliter: sed omninò etiam impassibiliter. Deinde, cibus corporalis, vt fiat idoneum nutrimentum viuentis, amittit substantiam, & naturam, quam prius habebat, & mutatur in ipsam viuentis substantiam: Exempli causa; Erat anteà panis, vel caro arietina, aut vitulina, vel piscis: sed cùm fit nutrimentum corporis humani, desinit esse ista, quæ prius fuerat, & fit caro humana. At CHRISTI caro, quæ sumitur in sacramento, non mutatur in substantiam manducantis eam: sed contrà potiùs manducans quodàmodò mutatur in CHRISTVM; per ardentem scilicet dilectionis affectum, & arctissimam charitatis vnionem: sicut Dominus dixit Beato Augustino, quod ipse refert in capite decimo libri septimi suarum Confessionum; Cibus, 120

Dictũ Domini ad Beatum Augustinum.

bus,inquit,ego sum grandium; cresce, & manducabis me:Nec tu me mutabis in te,sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Ad hæc, cibus corporalis virtutem, qua fit nutrimentum conueniens,& vtile nutriendo viuenti,potissimùm accipit ab anima vegetatiua,& à calore naturali,qui est in viuente: per hæc enim primò conficitur in stomacho,& vertitur in chilum: posteà transmissum ad hepar, ibi mutatur in sanguinem,qui per venas delatus ad partes corporis, iisque agglutinatus, denique mutatur in earum substantiam. Hoc dici non potest de carne CHRISTI, quæ vim nutriendi animum hominis non ab eo accipit; quin potiùs animus hominis virtutem, qua dignè,atque vtiliter à CHRISTO nutriri per hoc sacramentum queat, ab ipso CHRISTO accipit. Postremò, corporalis cibus, qualiscunque sit, non totus fit nutrimentum eius,à quo sumitur: quinetiam non parua eius pars,tanquàm superflua,& inutilis, à natura reijcitur: ita vt pars cibi sumpti efficiatur nutrimentum; pars verò fiat excrementum. Sacramentalis verò cibus, totus, & ex toto conuenientissimum, atque vtilissimum est animæ nutrimentum: quod sit inutile, aut superfluum,habens prorsus nihil. Ergo,cùm sacramentalis cibus,qui est caro CHRISTI, non habeat supradictas quatuor proprietates cibi corporalis,quæritur,cur ea esse dicatur verè cibus.

Octo effectus cibi corporalis, quorũ totidem similes præstat caro Christi in sacramẽto sumpta.

121 Ad istam ergo quæstionem ita respondeo: Sacramentalis cibus verè conuenit cum cibo corporali,non quidem secundum ea,quæ in cibo corporali significant imperfectionem,& defectum: cuiusmodi sunt quatuor illæ proprietates cibi corporalis, quas paulò suprà exposuimus: sed conuenit cum cibo corporali secundum ea, quæ non significant imperfectionem, vel defectum. Ea verò sunt huiusmodi; Reuera,& corporaliter manducari, ore sumi, intra corpus manducantis recipi, delectare, ac recreare manducantem: quod in eo consumptum, & perditum fuerat, instaurare, ac reficere, famem adimere, & molestiam ex ea prouenientem abstergere, manducantis corpus augere, ac roborare, ac demùm vitam longo tempore conseruare, & mortem arcere. Hæc omnia secundum spirituales effectus similes istis corporalibus verè præstat animis nostris caro CHRISTI in sacramento à nobis dignè sumpta.

TRIGESIMAOCTAVA DISPVTATIO.

De septem ciborum generibus, quorum comparatione caro CHRISTI *esse dicitur verè cibus.*

IN illis verbis; *Caro mea verè est cibus*; aduerbium illud, *verè*, idem significat, quod perfectè. Caro enim CHRISTI perfecto modo cibat, & nutrit eum, qui dignè manducat eam in sacramento, & bonos cibi effectus prçstat ipsa perfectè. Ergo istud aduerbium, *verè*, distinguit cibum carnis CHRISTI ab aliis cibis, qui non sunt verè cibi, & quorum comparatione caro CHRISTI esse dicitur verè cibus. Sunt autem septem istiusmodi ciborum genera. Primus cibus, est cibus corporalis, qui secundum vulgarem cibi appellationem propriè dicitur cibus. Is autem non est verè cibus hominis: tum quia est cibus hominis tantùm secundum eius corpus: non autem secundum principalem eius partem; intellectum dico, & voluntatem: tum quia seruat vitam, & arcet mortem ad breue duntaxat tempus: Cibus autem CHRISTI plenè nutrit, & reficit animum, & virtutem habet præstandi immortalitatem corporis homini. Secundus cibus, est cibus omninò spiritualis; vt verbum DEI, & cõtemplatio rerum cœlestium, & obedientia voluntatis DEI, & mandatorum eius: sicut CHRISTVS ipse dixit: *Cibus meus est vt faciam voluntatem eius, qui misit me, & perficiam opus eius.* Sed hic non est verè cibus: non enim propriè: sed metaphoricè, ac per similitudinem quandam vocatur cibus. Non enim corporali modo sumitur, nec ore manducatur, nec intra corpus nostrum recipitur: hæc autem habet sacramentalis cibus CHRISTI. Tertius cibus, est cibus mundanus; comparatio scilicet, & possessio diuitiarum, & honorum, atque voluptatum huius mundi: quo cibo amatores huius mundi auidè pascuntur, & iucundè delectantur: sed hic non est verè cibus: tantùm enim abest vt manducantibus ipsum adimat famem, & cupiditatem earum rerum, vt magis etiam augeat, & incendat.

Cibus corporalis non est verè cibus.

Cibus omninò spiritualis.

Ioan. 4.

Cibus mundanus.

122

Quartus cibus, fuit cibus à DEO datus Hebræis, & appellatum manna; quo DEVS nutriuit Hebræos per quadraginta annos, 123

nos, quibus in deserto peregrinati sunt. Sed illud manna non erat vere cibus: quia erat tantùm cibus hominis secundum corpus, nec nisi per quadraginta annos; & quia erat figura veri cibi, qui est CHRISTVS in sacramento: datum est enim illis manna non modò in præsens, & temporarium nutrimentum; sed etiam in figuram, & mysticam significationem huius cibi sacramentalis. Quocircà Beatus Paulus in capite decimo prioris Epistolæ ad Corinthios, loquens de Iudæis, qui comederant manna in deserto, ait; *Omnes eandem escam spiritalem manducauerunt.* Dixit, *spiritalem:* quia manducantes manna, quod habebat figuram, & mysterium cibi CHRISTI, etiam secundum spiritalem significationem, & intelligentiam, manducabant hunc cibum CHRISTI. Quintus cibus, fuit cibus arboris scientiæ boni, & mali, quæ erat in Paradiso: quem cibum Diabolus persuasit primis nostris parentibus edere; promittens eis per eius esum fore, vt fierent tanquam dij, scientes bonum & malum: sed iste cibus non fuit vere cibus; imò fallax, & mortiferus non solùm illis primis hominibus: sed etiam omni eorum posteritati. Sextus cibus, fuit cibus arboris vitæ, quæ erat in medio Paradisi: qui cibus seruabat corpus hominis à morte temporali: sed non animum eius: nec dabat immortalitatem homini; cùm arbor illa naturam haberet corruptibilem; sed tantùm seruabat hominem à morte ad longum tempus: vt doctè Beatus Thomas in prima Parte, quæstione 97. artic. 4. declarat, & probat tum auctoritate Beati Augustini, tum optima ratione philosophica.

Manna non fuisse vere cibum. *Exod. 16.* *Locus 1. ad Cor. cap. 10.* *Cibus arboris scientiæ boni, & mali.* *Genes. 3.* *Genes. 2.* *Cibus arboris vitæ.* *B. Thomas.*

114 Septimus cibus, est cibus Beatorum in cœlo, quem illi comedunt super mensa CHRISTI in regno Patris eius; vt ipse promisit. Hic cibus licèt verissimus cibus sit & quantùm ad rem ipsam, quæ est CHRISTVS ipse & DEVS; & quantùm ad effectum, & fructum cibi, qui est, immortalem & beatam vitam præstare: quo spectat tamen ad modum manducandi, non dicitur vere cibus; quia nec modo corporali sumitur, nec ore manducatur, nec intra corpus recipitur, quæ sunt propria cibi corporalis, qui propriè dicitur cibus, & ab eo nomen cibi per quandam similitudinem transfertur ad alia. Cibus itaque CHRISTI, qui datur in sacramento, est vere cibus: cùm propter alia, tum quia corporali

Cibus Beatorum. *Luc. 22.* *Cur cibus sacramentalis Christi dicatur vere cibus.*

modo

modo sumitur, pro manducatur, intra corpus recipitur; exhibetur sub specie veri cibi, id est, sub specie panis: quamobrem maximam habet similitudinem cibi corporalis quantùm ad modum sumendi eum: quantùm verò ad effectus cibi corporalis, habet & ipse eosdem omnes: sed multo excellentiori modo: vt nos paulò suprà docuimus.

TRIGESIMANONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 58. Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem; & qui manducat me, & ipse viuet propter me.

IN istis verbis continentur tres sententiæ cum quadam 115
comparatione, ac similitudine. Prima est; *Sicut misit me viuens Pater.* Secunda; *Et ego viuo propter Patrem.* Tertia; *Et qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Sed vt hæc tertia sententia congruè, aptéque respondeat duabus prioribus, & illi coniunctioni, sicut, initio positæ, suppleri, & addi debet coniunctio, sic, vel ita, hunc in modum; Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem; ita qui manducat me, & ipse viuet propter me. Est autem omissa hoc loco ista coniunctio secundum proprietatem, & consuetudinem linguæ Hebrææ: propter quam sacra Scriptura in eiusmodi comparationibus solet eam omittere: vt in hoc loco, & in Oratione Dominica; *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra:* pro eo, quod est, ita & in terra. Et Latinus quidem interpres proprietatem seruans locutionis Hebraicæ eam quoque omittit in Latina translatione: interdum tamen eam de suo addidit, vt absolutam redderet Latinè sententiam: vt in Psalmo 47. *Sicut audiuimus: sic vidimus in ciuitate Domini virtutum.* Et alibi: *Sicut populus, sic sacerdos.*

Documentum in Scriptura obseruandum super particula, sicut, & sic, vel ita.

Matth. 6.

Esa 14.

Cæterùm istis Domini verbis indicatur magnum discrimen 116
inter sacramentalem cibum CHRISTI, & cibum corporalem. Qui enim manducat cibum corporalem, is nō viuit propter eum cibum:

Discrimē inter cibum corporalē, & cibū sacramentalem.

cibum: cùm enim cibus, qui manducatur, nec formaliter, nec effectiuè fit viuens; non poteſt viuificare manducantem: imò verò cibus, qui manducatur, viuit propter manducantem. Nam cùm per ſe careret vita, cùm ſit nutrimentum manducantis, conuertitur in ſubſtantiam eius, & fit animatus & viuens. Non itaq; manducans cibum corporalem, propter eum viuificatur: ſed cibus propter manducantem viuificatur, & perficitur. At verò in ſacramentali cibo contrà ſe res habet. Cùm enim ſit cibus viuus, & vitalis; qui manducat ipſum, viuit propter eum: non autem ille propter manducantem.

127 Hanc porrò ſententiam Domini pertinere ad realem manducationem CHRISTI, quæ fit in ſacramento, apertè declaratum eſt in Concilio Tridentino in capite ſecundo ſeſſionis decimætertiæ. Ex hac enim ſententia ibi probatur, ſacramentum Euchariſtiæ habere vim dandi vitam dignè ipſum ſumenti. Verba Concilij ſunt hæc; Sumi voluit CHRISTVS ſacramentum hoc tanquàm ſpiritalem animarum cibum; quo alantur, & confortentur viuentes vita illius, qui dixit; *Qui manducat me, & ipſe viuet propter me.*

Hanc Domini ſententiã propriè ad ſacramentum Euchariſtiæ pertinere.

Conciliũ Tridentinum.

128 Hoc ipſum confirmatur auctoritate Patrum, & doctorum, qui ſimiliter hanc ſententiam Domini de ſacramento Euchariſtiæ interpretantur. Dupliciter autem ſententia hæc à Patribus explicatur ſecundum Chryſoſtomum, & Theophylactum, & Auguſtinum, & Bedam, & Rupertum: hoc modo; Sicut Pater, qui me ab æterno genuit, & in tempore miſit in mundum, viuit, id eſt, perfectè, & ſubſtantialiter habet vitam; & ego viuo propter Patrem: vbi illud, *propter*; non ſignificat accidentalem participationem, vel dependentiam cauſalem: ſed tria poteſt denotare. Primò, vt ſignificet principium originis: vt idem ſit, *Viuo propter Patrem:* quod, viuo à Patre, & habeo vitam per originem generationis meæ à Patre. Deinde, vt ſignificet vnionem Patris cum Filio; in hunc ſenſum; Et ego propterea viuo: quia Pater in me eſt, & ego, & Pater vnum ſumus ſubſtantialiter. Ad hæc, vt ſignificet rationem cur Filius neceſſariò debeat eſſe viuens: hoc ſenſu; Si Pater meus eſt viuens, ego, qui naturalis Filius ſum Patris viuentis, etiam viuens eſſe debeo: nempe Filius eſt conſubſtantialis

Probatur auctoritate Patrum, hanc ſententiã Domini pertinere ad ſacramentum Euchariſtiæ.

Chryſoſt.

Theophylact.

Auguſtinus.

Beda.

Rupertus.

Quid ſit Chriſtum viuere propter Patrẽ, exponitur tripliciter.

Patri: quamobrem viuens Pater gignit Filium viuentem.

Altera interpretatio, quæ est Cyrilli, & Basilij. Altera interpretatio, quæ mihi satis videtur probabilis, est Cyrilli in hoc loco, & Basilij in Epist. 141. qui dictum hoc Domini referunt ad humanitatem CHRISTI vnitam personaliter diuinæ naturæ Verbi: vt sit hic sensus; Sicut ego, qua homo sum, viuo propter Patrem, id est, propter diuinam vitam Patris, in me personaliter habitantem: ita manducans me, viuet propter me realiter, & corporaliter in ipso habitantem. *Hilarius.* Hilarius in libro octauo de Trinitate, ex hac sententia probat, Patrem esse in Filio substantialiter, contra Arrianos: nam ait CHRISTVM dixisse, sicut qui manducat me, viuit propter me: ita & ego viuo propter Patrem: sed manducans CHRISTVM, viuit propter CHRISTVM realiter, & substantialiter in eo habitantem; ergo Filius DEI viuit propter Patrem in ipso substantialiter manentem. Ex quibus Hilarij verbis perspicuè liquet, hæc Domini verba pertinere ad realem manducationem CHRISTI, quæ fit in sacramento: idcircò enim commemoranda hoc loco esse duximus. 129

QVADRAGESIMA DISPVTATIO.

Explicatur comparatio, & similitudo, quæ traditur in istis Domini verbis, inter Patrem viuentem, & CHRISTVM viuentem propter Patrem: & eum, qui manducans CHRISTVM, viuit propter ipsum.

N hac comparatione, & similitudine duo potissimùm perpendenda sunt; & id, in quo fit ista comparatio, & similitudo; & ipsa ratio, & quasi fundamentum istius comparationis, & similitudinis. Id, in quo fit comparatio, & similitudo, est viuere: in hoc enim quodammodo conueniunt tria illa, Pater, CHRISTVS, & manducans CHRISTVM. Est autē istud viuere, non qualecūque: sed viuere spirituale, & supernaturale, & diuinum. In quo tamen viuere; vt scitè dixit *Rupertus.* Rupertus, est dissimilis similitudo & dissimilitudo similis. Pater habet vitā diuinā substantialiter, & infinitè, nec ab alio, vel propter aliud: sed à semetipso: CHRISTVS istam ipsam Patris vitam diuinam 130

uinam habet propter Patrem. Et dupliciter;Primò;vt DEVS est, habet eam à Patre per communicationem eiusdem substantiæ, & vitæ, quam ab eo genitus accepit ab æterno. Deinde, eandem vitam diuinam habet CHRISTVS, vt homo est; non quidem per essentiam: sed propter vnionem personalem humanæ naturæ eius cum diuina natura: propter quam fit, vt quæ sunt propria DEI, etiam homini CHRISTO tribuantur.

131 Est præterea diuinum viuere non per se subsistens, & substantiale: sed participatum, & per gratiam communicatum homini. In hoc autem viuere primum, & supremum locum tenet anima CHRISTI, quæ vitam diuinam, quæ est per gratiam, perfectissimè habuit, non solùm in se, & sibi: sed etiam vt principium vniuersale alios omnes electos viuificans: nam vt suprà dictum est; *De plenitudine eius nos omnes accepimus.* In aliis porrò electis omnibus viuere diuinum similiter est participatum per gratiam eis à DEO datam: sed particulari modo, & secundum certam quandam donationis diuinæ mensuram. Ioan.1.

132 Ratio autem, & fundamentum, quo nititur ista comparatio, & similitudo, est vnio. Vnio enim Patris cum CHRISTO est ratio cur CHRISTVS viuat propter Patrem: & vnio CHRISTI; qui manducatur in sacramento, cum manducante ipsum, est ratio cur manducans ipsum viuat propter eum. Verùm in huiusmodi vnione, maxima est dissimilitudo. Etenim vnio Patris cum CHRISTO: vt DEVS est, est vnio substantialis, & eiusdem numero naturæ; ex quo fit, vt CHRISTVS habeat totam Patris vitam, & æquè perfectam, atque Pater ipse. Vnio autem Patris cum CHRISTO, prout homo est, & secundum vitam diuinam, quam habet Pater, est propter vnionem personalem naturæ humanæ CHRISTI cum Verbo habente diuinam vitam à Patre. Vnio autem CHRISTI cum eo, qui manducat ipsum, est realis quidem, & corporalis: sed neque est substantialis; vt in diuinis personis: neque personalis; vt in CHRISTO homine: sed quia CHRISTVS ipse in sacramento realiter, & corporaliter accipitur, & intra corpus nostrum recipitur, & tandiu intra nos realiter manet, dum manent species sacramentales, quas sumpsimus: idcircò talis vnio CHRISTI cum manducante ipsum, appellatur

à Patribus vnio vera, realis, & corporalis: propter quam, dicunt ipsi, qui dignè manducant CHRISTVM in sacramento, eos fieri quodammodo concorporeos, & consanguineos CHRISTO.

QVADRAGESIMAPRIMA DISPVTATIO.

De duplici vita diuina; & de nouem modis habendi diuinam vitam.

VPLICITER dicitur vita diuina. Vno modo 133
propriè dicitur vita diuina, quæ est vita substantialiter: & est vita æterna, & est infinitæ perfectionis; qualis vita in rebus creatis esse non potest: sed est in solo DEO. Et hæc vita tribus modis habetur; Primo modo; huiusmodi vitam diuinam habet DEVS Pater; non ab alio, nec propter aliud: sed à seipso tantùm. Secundo modo; hanc ipsam vitam diuinam Patris; & totam, & eandem omninò habet Filius DEI: non tamen à seipso: sed à Patre, per æternam sui generationem ab ipso. Tertio modo; hanc ipsam vitam diuinam Patris, & Filij habet Spiritus sanctus, non à seipso: sed à Patre, & Filio per æternam spirationem ipsius ab illis. Itaque sicut Pater non potest verè dici viuere propter aliquem: ita Filius, ea ratione, qua dictum est, verè dicitur viuere propter Patrem; & Spiritus sanctus propter Patrem, & Filium. Et hæc quidem vita diuina substantialiter non est nisi in tribus diuinis personis: quarto tamen modo hæc ipsa vita est in CHRISTO homine: non quidem substantialiter: sed propter personalem vnionem humanitatis CHRISTI cum Verbo DEI: propter quam, secundum cõmunicationem idiomatum, quæ sunt propria DEI, tribuuntur homini CHRISTO.

Quatuor modi habẽdi vitam diuinam substãtialem, & increatã.

Altero modo, dicitur vita diuina non secundum substantiam: 134
sed secundum accidentalem quandam participationem vitæ diuinæ substantialis: quæ participatio fit per donum gratiæ gratum facientis; per quam homo participat esse supernaturale, & viuere diuinum. Huiusmodi porrò vita diuina quinque modis habetur: Primo modo, habuit eã plenissimè, & perfectissimè anima CHRI-

Quinque modi vitæ diuinæ participatæ.

STI; non solùm in se propter se: sed tanquàm vniuersale principium, & quasi fons omnis vitæ diuinæ, quam participant omnes electi. Secundo modo, habent sancti vitam diuinam per gratuitum donum gratiæ gratum facientis; secundum variam, & disparem mensuram donationis DEI, aliis plus, & aliis minus dantis. Tertio modo, hæc vita diuina peculiari quadam ratione communicatur dignè manducanti carnem CHRISTI in sacramento. Ipse enim dixit; *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Ipse etiam dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Quarto modo, vita diuina communicatur intellectui hominis, vel Angelis, per vnionem cum eo diuinæ essentiæ tanquam obiecti intelligibilis & beatifici. Si enim ipsum intelligere, vt dixit Philosophus, est viuere; & quidem inter gradus viuendi, est perfectum viuere, intelligere, & videre diuinam essentiam: vt intelligunt & vident Beati; sine dubio est perfectum & diuinum viuere. Quinto modo, vita diuina non solùm communicatur animæ: sed etiã in gloriosa corporum resurrectione communicabitur corpori per quandam ceu redundantiam gloriæ, ac fœlicitatis animæ in corpus: nam vita diuina est vita immortalis, & beata; corpus autem glorificatum habebit vitam immortalem, & beatam, ideóque vitam quoque diuinam.

XLII. DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Sciens autem IESVS apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis; Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, vbi erat priùs. VER. 62. & 63.

135 VT hæc verba sententiam reddant absolutam, illud est addendum. Quid dicetis? vel; An tum non credetis? sed quem ad finem hæc verba dixerit Dominus, subobscurum est: eáque obscuritas varias fecit explanatorum huius Euangelij super ea

Quorsum hæc verba Domini spectẽt, triplex doctorum sententia.

Chrysost. re sententias. Prima sententia est Chrysostomi, Theophylacti, & *Theophylact.* Caietani arbitrantium, CHRISTVM his verbis probare voluisse *Caietanus.* id,quod suprà ipse dixerat, *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi:* propter quod aduersus ipsum Iudæi murmurauerant. Ait itaque CHRISTVS, cur nō creditis me de cœlo descendisse; cùm apertè visuri sitis me ascendentem in cœlum? Nam, vt suprà ipse dixit; *Ioan.3.* *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo.* Verùm propterea non videtur hæc sententia probabilis: quia murmuratio illa Iudæorum lōgiùs distat ab hoc loco, pluribus aliis interpositis, quàm vt verba hæc ad eam congruè referri queant. Adijce, quòd illi murmurationi Iudæorum satis Dominus responderat illis verbis; *Nolite murmurare adinuicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, &c.*

Augustinus. Beda. Rupertus. Altera sententia est Augustini, Bedæ, & Ruperti aientium, his 136 verbis CHRISTVM voluisse tollere falsam opinionem, quam habebant Iudæi credentes, carnem CHRISTI esse manducandam carnali modo, ferro laniatam, igne tostam, dentibus contritam: Dicit ergo nunc Dominus illis, Si videritis me, impassibili carne mea, integro corpore, membrísque omnibus inuiolatis, ascendere in cœlum, tunc profectò cognoscetis carnem meam non esse manducandam carnali modo: sed modo quodam sacramentali, atque impassibili.

Cyrillus. Euthymius. Tertia sententia, sanè quàm probabilis, est Cyrilli, & Euthymij. 137 Hi censent CHRISTVM his verbis voluisse, miraculum realis manducationis suæ carnis demonstrare possibile esse, ex alio miraculo non minori ascensionis suæ carnis in cœlum: quasi hunc in modum argumentando; Videtur incredibile vobis, quòd ego possim dare meam carnem manducandam; & quòd ea manducata præstet vitam æternam: sed cùm videbitis hanc ipsam carnem meam, instar volucris, per aëra, virtute sua in cœlum ascendere, & penetratis, & transcensis omnibus cœlis, ad dexteram DEI Patris considere: nónne tunc credetis, id, quod de manducanda carne mea dixi, esse possibile? Sanè, moris est in diuina Scriptura, vnum miraculum probare per aliud miraculum: quem-*Ioan.1.* admodum CHRISTVS Nathanaëli dixit; *Quia dixi tibi, vidi te sub ficu, credis: maius his videbis: Amen, amen dico vobis, videbitis*

tis cœlum apertum, & Angelos DEI *ascendentes, & descendentes supra* *Luc.1.*
Filium hominis. Et Archangelus Gabriel miraculum incarnationis Filij DEI ex matre virgine sine virili semine, probauit ex alio miraculo generationis Ioannis Baptistæ ex matre sene, & sterili.

138 Ex his porrò Domini verbis patet, & probatur euidenter, CHRISTVM esse locutum hoc loco de mãducatione carnis suæ, non tantùm spirituali: sed etiam reali, quæ fit in sacramento. Nam spiritualis tantùm manducatio CHRISTI, neque adeò est admirabilis, atque incredibilis: & exemplum corporalis ascensionis CHRISTI in cœlum, ad probandam, vel demonstrandam spiritualem manducationem CHRISTI nihil facit: ad comprobandam verò, & persuadendam realem manducationem eius, plurimùm valet.

XLIII. DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Spiritus est, qui viuificat: caro non prodest quidquam. VER. 64.

139 EXVLTANT hoc loco Hæretici sacramentarij, quasi apertè his verbis demonstretur, manducationem carnis CHRISTI, de qua hoc loco ipse locutus est, non esse realem; qualem Catholici faciunt in sacramento Eucharistiæ: sed esse tantùm spiritualem, quæ fit per actus fidei, & dilectionis, & imitationis CHRISTI. Dominus enim dixit, carnem non prodesse quidquam: sed spiritum esse, qui viuificat. Sed isti satis inscitè, atque impudenter faciunt, qui clarissimam CHRISTI doctrinam tenebricosis infuscare ratiunculis suis, & per sanctissima eius verba fucare suos errores, & impia dogmata fallaciter persuadere conantur. Et CHRISTVS quidem hoc loco non dixit; (Caro mea non prodest quidquam:) sed dixit præcisè; *Caro non prodest quidquam.* Nam quòd caro sua futura esset mundo salutifera, æternámque vitam allatura, superioribus illis verbis suis nos ipse docuerat; *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* *Hæretici sacramentarij.*

Est

Quomodo intelligẽdum sit carnem non prodesse quidquam: sed solum spiritum viuificare, variæ interpretationes. Augustinus. Cyrillus.

Est itaque declarandum à nobis, quemadmodum intelligi debeat hæc Domini sententia, carnem nihil prodesse, & Spiritum tantùm viuificare. Augustinus, & Cyrillus dupliciter interpretantur hæc verba. Primò quidem hac ratione; Caro per se, & nudè sumpta non potest conferre quidquam diuinum, nedum vitam æternam: at caro vnita personaliter diuino Spiritui viuificanti omnia, qualis erat caro CHRISTI, hæc caro potest dare vitam æternam. Deinde hoc modo; caro CHRISTI si tantùm sumatur sacramentaliter, sine fide, ac dilectione, nihil confert: quia Spiritus est, qui viuificat; id autem est, quia tunc manducatio carnis CHRISTI prodest manducanti, cùm habet adiunctam simul spiritualem manducationem, quæ fit per actus fidei, & deuotionis. 140

Chrysost. Theophylact. Euthymius.

Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius hunc in modum interpretantur hæc Domini verba: Caro, id est, doctrina, quam dedi de manducanda carne mea, carnaliter intellecta, non confert quidquam: si autem spiritualiter intelligatur, tunc viuificat. Sic isti. Sanè huic interpretationi satis consonat, quod proximè CHRISTVS subiunxit; *Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt:* id est, verba, quæ ego dixi de manducanda mea carne, spiritualiter intelligenda sunt: & sic intellecta vitam afferunt. Aiunt porrò isti doctores, doctrinam CHRISTI de manducanda carne sua, spiritualiter esse intelligenda: non quòd CHRISTI caro non sumatur realiter in sacramento: id enim suprà apertissimis verbis Chrysostomi commemoratis ostendimus: sed quia non debet CHRISTI caro manducari carnali modo. Manducare autem carnem CHRISTI spiritualiter, & non carnaliter, tria significare potest. Primò, vt carnaliter manducare sit visibiliter, & passibiliter manducare; similiter vt carnes animalium: spiritualiter autem manducare, sit manducare in mysterio, & sacramento, inuisibili & impassibili modo. Deinde isto modo loquendi significatur, non sufficere solam realem manducationem: sed cum ea coniungendam esse spiritualem manducationem; qua spiritus hominis cum fide, & dilectione, ac deuotione realem manducationem comitatur, sine quo realis manducatio non prodest. Ad hæc, significatur etiam, non manducari carnem CHRISTI ad efficiendos corporales effectus; quales faciunt cibi corporales: sed 141

Carnẽ Christi manducari, nõ carnaliter: sed spiritualiter, tribus modis intelligi posse.

ad producendos effectus spirituales: ad gratiam scilicet augendam, virtutésque roborandas, & feruorem spiritus excitandum.

141 Beatus Augustinus in tractatu vigesimo septimo in Ioannem, *Augustinus.* suam interpretationem huius sermonis Domini cōcludit his verbis; Totum ergo, quod in hoc sermone de manducanda carne sua dixit, ad hoc nobis valeat, dilectissimi, vt non solùm carnem CHRISTI edamus in sacramento: nam hoc & multi faciunt mali homines: sed comedamus eam, etiam vsque ad participationem Spiritus, vt Spiritu CHRISTI vegetemur. Et ne scandalizemur, si multi, qui nobiscum nunc sumunt temporaliter Domini sacramenta, in fine æterna habebunt tormenta.

XLIV. DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Respondit ei Simon Petrus; Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes: & nos credidimus, & cognouimus, quia tu es CHRISTVS Filius DEI. VER. 70.

143 HÆc à Petro facta confessio dignitatis, & diuinitatis CHRISTI; est persimilis eius confessionis, quam idem alio tempore fecit verbis illis, quæ Matthæus cap. 16. commemorans, ait; *Respondens Simon Petrus dixit; Tu es* CHRISTVS *Filius* DEI *viui.* Quam eius confessionem maiorem in modum approbans, & laudans CHRISTVS, dixit ei; *Beatus es Simon Bar-Iona; quia caro, & sanguis non reuelauit tibi: sed Pater meus, qui in cælis est. Et ego dico tibi; quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Quæritur itaque hoc loco cur illam Petri confessionem, quæ hoc loco narratur à Ioanne, non minus illustrem, minúsque memorabilem, atque prædicabilem, quàm fuit hæc alio tempore ab eodem facta, & ab aliis tribus Euangelistis Matthæo cap. 16. Marco 8. Luca 9. enarrata, *Cur Christus hanc Petri cōfessionem non commendauerit, similiter vt alteram eiusdem, quæ narratur Matthæi 16.*

Mmm nulla

nulla CHRISTVS commendatione prosecutus sit, cùm hanc mirè commendauerit, & beatificauerit.

Ad quæstionē triplex respō-sum. Respondent quidam, confessionem illam Petri narratam à tribus Euangelistis, fuisse priori tempore factam: hanc verò narratam hoc loco à Ioanne, fuisse posteà factam: & quia iam illa fuerat à CHRISTO valde laudata; propterea non opus fuisse iterum eam à CHRISTO commendari. Sed enim istos refellit ratio temporum; Scrutanti enim rectam Euangelicæ historiæ chronologiam manifestum fit, contra potiùs, illam confessionem Petri fuisse posteriorem: hanc verò commemoratam à Ioanne hoc loco, fuisse priorem. Respondent alij, Petrum illam confessionem descriptam à tribus aliis Euangelistis, edidisse suo proprio nomine: hanc verò commemoratam hîc à Ioanne, pronunciasse omnium nomine Apostolorum: inter quos cùm esset Iudas, qui non credebat IESVM esse CHRISTVM, & Filium DEI; non erat verum illud Petri dictum; *Nos credimus: quia tu es* CHRISTVS *Filius* DEI. At enim non solùm hanc confessionem: sed etiam illam Petrus fecit nomine omnium Apostolorum. Hoc enim tradunt Doctores: & in primis Hieronymus super illo Matthæi loco: idque patet ex illa interrogatione Apostolorum, quam CHRISTVS proximè antè fecerat, dicens; *Vos autem quem me esse dicitis?* Et proximè subsequitur; *Respondens autem Simon Petrus dixit; Tu es* CHRISTVS *Filius* DEI *viui*. Ex quo satis apparet, Petrum dixisse hoc & suo, aliorúmque Apostolorum nomine. 144

Auctoris sententia. Illud verisimilius fit, & probabilius videtur; Petrum confessionem illam à tribus aliis Euangelistis enarratam eximia quadam, & singulari pietate, ac religione, intimóque sensu animi, & per specialem quandam DEI reuelationem edidisse: præmissa CHRISTI valde seria, & graui Apostolorum illa interrogatione, *Quem dicunt homines esse Filium hominis.* Et cùm illi exposuissent aliorum opiniones, ipse interrogauit eos sententiam ipsorum, dicens; *Vos autem quem me esse dicitis?* Multa itaque concurrerunt ad illam Petri confessionem, quæ eam maximè commemorabilem, atque prædicabilem fecerunt. 145

XLV.

XLV. DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Respondit eis IESVS; Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus Diabolus est? Dicebat autem Iudam, Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cùm esset vnus ex duodecim. Ver. 71.

146 HÆc verba nonnullas ferunt quæstiones, silentio minimè supprimendas hoc loco. Harum quæstionum prima sit super illis verbis; *Nónne ego vos duodecim elegi?* quibus significatur, Iudam fuisse electum à CHRISTO. At infrà contrarium videtur CHRISTVS indicasse: nam in capite decimo tertio de Iuda loquens, aliis Apostolis dixit; *Non de omnibus vobis dico, ego scio quos elegerim. Sed vt adimpleatur Scriptura, qui manducat meum panem, leuabit contra me calcaneum suum.* Ex quibus verbis videtur concludi, Iudam non fuisse à CHRISTO electum. Verùm facilè quæstio hæc soluitur; si distinguatur nomen electionis. Est enim duplex electio; Altera quidem ad consortium sanctorum in æterna beatitudine, & ad participationem æternæ vitæ: & hæc non conuenit nisi prædestinatis ad vitam æternam: & hæc non fuit in Iuda; quippè qui reprobatus, & damnatus est: & de huiusmodi electione loquens CHRISTVS infrà cap. 13. significauit, Iudam non fuisse de numero eorum, quos ipse CHRISTVS elegerat. Altera est electio ad gradum aliquem muneris, & dignitatis in Ecclesia; Supremus autem gradus muneris, & dignitatis in Ecclesia est Apostolicus gradus, ad quem Iudas electus est à CHRISTO. Et de huiusmodi electione locutus est CHRISTVS in hoc loco, cùm dixit; *Nónne ego vos duodecim elegi?*

An Iudas fuerit electus à Christo. *Psal.* 40.

147 Illud porrò quod quidam dixerunt, Iudam non esse à CHRISTO electum ad honorem, & dignitatem Apostolatus; sed ad corporale quoddam ministerium procurandi, & dispensandi ea, quæ pertinebant ad victum CHRISTI, & Apostolorum; & quæ superessent, in eleemosynas pauperum erogandi; hoc, inquam, minimè

Cõtra eos, qui dixerũt Iudã non fuisse electum ad munus & dignitatẽ Apostolatus.

nimè verum eſt : Iſtis enim apertè contradicit ſacra Scriptura; nempè Lucas cap. 6. ſcribit, CHRISTVM ex omnibus ſuis diſcipulis, & ſectatoribus elegiſſe duodecim,quos & Apoſtolos nominauit, inter quos recenſet Iudam. Et Petrus de Iuda dixit; *Qui connumeratus erat in nobis,& ſortitus eſt ſortem miniſterij huius & Apoſtolatus.* Et idcircò Dauid miniſterium eius appellauit Epiſcopatum. De Iuda enim Petrus interpretatur illa verba Dauidis, quæ ſunt in Pſalmo centeſimo octauo; *Et epiſcopatum eius accipiat alter.* Hoc etiam probatur euidenter eo argumento,quòd Matthias electus eſt, & ſuffectus in locum Iudæ : eſt autem electus ad gradum muneris, & honoris Apoſtolici; quod indicarunt verba illa, quæ dixerunt Apoſtoli in electione Matthiæ; *Tu Domine, qui corda noſti omnium,oſtende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum miniſterij huius, & Apoſtolatus: de quo præuericatus eſt Iudas.*

Act. 1.

148 Sed illud nobis quiſpiam fortaſſe obiiciet. Electio DEI eſt immutabilis, & infallibilis. Si ergo Iudas fuiſſet electus à CHRISTO; non vtique fuiſſet reprobatus, & damnatus; quomodo igitur intelligendum eſt illud, quod CHRISTVS dixit hoc loco; *Nónne ego vos duodecim elegi?* Beatus Auguſtinus reſpondet,CHRISTVM iſtis verbis non eſſe locutum de illis duodecim perſonis: ſed de ipſo numero duodenario, quem ipſe in Apoſtolis ratum, & fixum, & inuiolabilem eſſe voluit. Nam quamuis Iudas defecerit, in eius tamen locum ſubrogatus eſt Matthias, & ita duodenarius Apoſtolorum numerus integer permanſit. Sed iſti expoſitioni ipſa CHRISTI verba non videntur ſuffragari : non enim CHRISTVS dixit; (Ego duodecim elegi:) ſed dixit; *Ego vos duodecim elegi.* Illud enim, *vos*, apertè demonſtrat, & propriè deſignat illas perſonas, & non tantùm ipſum numerum duodenarium. Poteſt itaque obiectio hæc ad eum modum ſolui, quo ſoluta eſt prima quæſtio; adhibita ſcilicet diſtinctione duplicis electionis.

Auguſtinus. Quomodo ſit immutabilis electio Dei.

XLVI.

XLVI. DISPVTATIO.

Cur Iudas hoc loco appelletur à CHRISTO *Diabolus: & an Iudas eo tempore, quo vocatus est à* CHRISTO *ad Apostolatum, fuerit vir bonus, an verò etiam tunc malus esset.*

149 VÆRI hoc loco potest, cur Iudam CHRISTVS appellauerit Diabolum. Putant quidam, nomen Diaboli hoc loco non esse nomen proprium significans propriè Dæmonem: sed esse nomen commune significans calumniatorem: & hoc nomen tribui Iudæ, quòd eo esset ingenio, atque animo, vt dicta, factaque CHRISTI, quoquo modo posset, calumniari soleret. Huic opinioni videtur suffragari Beatus Hieronymus in commentariis suis in Matthæum, ita scribens; Iudas calumniabatur miracula CHRISTI, existimans ea magicè fieri: sed verisimilius fit, quod tradit Cyrillus, & plures alij, Iudam appellatum esse Diabolum ἐμφατικῶς; scilicet ad exagerandam eius malignitatem, atque malitiam, quòd ea Diabolica magis videretur, quàm humana. Simili etiam locutione vti solent homines in vulgari sermone. Nam de homine perditissimo, & malignissimo vulgò dici solet, iste est Diabolus: Quemadmodum (inquit Cyrillus) qui adhæret DEO, vnus spiritus fit cum eo: ita qui penitùs adhæret Diabolo, & ipse quodammodo fit Diabolus. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius hoc CHRISTI de Iuda dictum, eodem modo interpretantur.

Iudas appellatus Diabolus. — Hieronymus. — Cyrillus. — Chrysost. Theophylact. Euthymius.

150 Illud denique in quæstionem adduci potest; An Iudas eo tempore, quo vocatus à CHRISTO est ad Apostolatum, fuerit vir bonus, an malus. Augustinus putat, eum tunc etiam fuisse malum: ideò autem esse vocatum, & electum à CHRISTO: quia CHRISTVS voluit eius malitia vti in commune bonum totius mundi. Neque huic opinioni abnuit Beda: & Beatus Thomas eius astipulatorem, & probatorem laudat Ambrosium. Ex aduerso Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius, Lyranus, & Caietanus verisimilius

An Iudas, cùm est vocatus ad Apostolatum, fuerit bonus, an malus. — Augustinus. Beda. B. Thomas. — Chrysost. Cyrillus. Euthymius. Lyranus. Caietanus.

esse putant, eum fuisse tunc virum bonum: neque enim conueniens,& decens fuisset, à CHRISTO eligi ad Apostolatum; supremum videlicet Ecclesiasticæ dignitatis, atque potestatis gradum, hominem pessimum, atque perditum; cùm ipse ad quoslibet Ecclesiasticos gradus, non nisi viros bonos prouehi iubeat. Ac licèt res hæc per se in obscuro, & incerto sit: quis enim diuinare potest, qualis fuerit tum Iudas, cùm est à CHRISTO vocatus, bonúsne, an malus? ego tamen sum ad hanc posteriorem opinionem, tanquàm rationi magis consentaneam propensior.

CAPVT

CAPVT SEPTIMVM EVANGELII IOANNIS.

POST *hæc autem ambulabat* IESVS VERS. 1.
in Galilæam: non enim volebat in
Iudæam ambulare: quia quærebant
eum Iudæi interficere. Erat autem in* 2
proximo dies festus Iudæorum, Sceno-
pegia. Dixerunt autem ad eum fra-* 3
tres eius; Transi hinc, & vade in
Iudæam, vt & discipuli tui videant
opera tua, quæ facis. Nemo quippè in occulto quid facit, & quærit* 4
ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo. Neque* 5
enim fratres eius credebant in eum. Dicit ergo eis* IESVS; 6
Tempus meum nondum aduenit: tempus autem vestrum semper
est paratum. Non potest mundus odisse vos: me autem odit:* 7
quia ego testimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala sunt.
** Vos ascendite ad diem festum hunc; ego autem non ascendo ad* 8
diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est.
** Hæc cùm dixisset, ipse mansit in Galilæa.* Vt autem ascende-* 9. 10
runt fratres eius; tunc & ipse ascendit ad diem festum, non ma-
nifestè: sed quasi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die* 11
festo, & dicebant; Vbi est ille? Et murmur multum erat in* 12
turba de eo. Quidam enim dicebant: quia bonus est. Alij autem
dicebant; Non: sed seducit turbas. Nemo tamen palam loque-* 13
batur

14 *batur de illo propter metum Iudæorum.* * *Iam autem die festo*
15 *mediante, ascendit* IESVS *in templum, & docebat.* * *Et mira-*
bantur Iudæi, dicentes; Quomodo hic litteras scit, cùm non didi-
16 *cerit?* * *Respondit eis* IESVS, *& dixit; Mea doctrina non*
17 *est mea: sed eius, qui misit me.* * *Si quis voluerit voluntatem eius*
facere: cognoscet de doctrina, vtrum ex DEO *sit; an ego à me-*
18 *ipso loquar.* * *Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit:*
qui autem quærit gloriam eius, qui misit eum, hic verax est, & in-
19 *iustitia in illo non est.* * *Nónne Moses dedit vobis legem: & ne-*
20 *mo ex vobis facit legem?* * *Quid me quæritis interficere? Respon-*
dit turba, & dixit; Dæmonium habes: quis te quærit interficere?
21 * *Respondit* IESVS, *& dixit eis; Vnum opus feci, & omnes*
22 *miramini.* * *Propterea Moses dedit vobis circumcisionem: (non*
quia ex Mose est: sed ex Patribus,) & in sabbato circumciditis
23 *hominem.* * *Si circumcisionem accipit homo in sabbato, vt non*
soluatur lex Mosi: mihi indignamini quia totum hominem sanum
24 *feci in sabbato?* * *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum*
25 *iudicium iudicate.* * *Dicebat ergo quidam ex Hierosolymis: Nón-*
26 *ne hic est, quem quærunt interficere?* * *Et ecce palam loquitur, &*
nihil ei dicunt. Numquid verè cognouerunt principes, quia hic
27 *est* CHRISTVS? * *Sed hunc scimus vnde sit:* CHRISTVS
28 *autem cùm venerit, nemo scit, vnde sit.* * *Clamabat ergo* IESVS
in templo docens, & dicens; Et me scitis, & vnde sim, scitis:
& à meipso non veni: sed est verus, qui misit me, quem vos
29. 30 *nescitis.* * *Ego scio eum: quia ab ipso sum, & ipse me misit.* * *Quæ-*
rebant ergo eum apprehendere: & nemo misit in illum manus:
31 *quia nondum venerat hora eius.* * *De turba autem multi credi-*
derunt in eum, & dicebant: CHRISTVS *cùm venerit, num-*
32 *quid plura signa faciet, quàm quæ hic facit?* * *Audierunt Pha-*
risæi turbam murmurantem de illo hæc: & miserunt Principes, &
33 *Pharisæi ministros, vt apprehenderent eum.* * *Dixit ergo eis* IE-
SVS; *Adhuc modicum tempus vobiscum sum: & vado ad eum,*
qui

qui me misit. * *Quæretis me, & non inuenietis: & vbi ego sum,* 34
vos non potestis venire. * *Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos;* 35
Quò hic iturus est; quia non inueniemus eum? Numquid in di-
spersionem gentium iturus est, & docturus gentes? * *Quis est* 36
hic sermo, quem dixit; Quæretis me, & non inuenietis: & vbi
sum ego, vos non potestis venire? * *In nouissimo autem die magno* 37
festiuitatis stabat IESVS, *& clamabat, dicens; Si quis sitit, ve-*
niat ad me; & bibat. * *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura,* 38
flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. * *Hoc autem dixit de* 39
Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim
erat Spiritus datus; quia IESVS *nondum erat glorificatus.* * *Ex* 40
illa ergo turba cùm audissent sermones eius, dicebant; Hic est verè
propheta. * *Alij dicebant; Hic est* CHRISTVS. *Quidam au-* 41
tem dicebant; Numquid à Galilæa venit CHRISTVS? * *Nonne* 42
ne Scriptura dicit; Quia ex semine Dauid, & de Bethleem castel-
lo, vbi erat Dauid, venit CHRISTVS? * *Dissensio itaque* 43
facta est in turba propter eum. * *Quidam autem ex ipsis volebant* 44
apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus. * *Venerunt* 45
ergo ministri ad Pontifices, & Pharisæos. Et dixerunt eis illi;
Quare non adduxistis illum? * *Responderunt ministri; Num-* 46
quam sic locutus est homo; sicut hic homo. * *Responderunt ergo* 47
eis Pharisæi; Numquid & vos seducti estis? * *Numquid ex* 48
Principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? * *Sed tur-* 49
ba hæc, quæ non nouit legem, maledicti sunt. * *Dixit Nicodemus* 50
ad eos, ille, qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipsis:
* *Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi priùs audierit ab ipso,* 51
& cognouerit quid faciat? * *Responderunt, & dixerunt* 52
ei; Numquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas,
& vide quia à Galilæa propheta non surgit.
* *Et reuersi sunt vnusquisque in* 53
domum suam.

Nnn IN

IN CAPVT SEPTIMVM DISPVTATIONES DECEM.

PRIMA DISPVTATIO.

De connexione huius capitis cum ſuperioribus: & de pluribus CHRISTI *factis, & dictis prætermiſſis in hoc loco à Beato Joanne.*

TOTVM ferè hoc caput conſumitur 1
in enarrandis altercationibus, quæ inter Iudæos, & CHRISTVM in feſto Scenopegię vltrò, citróq; agitatę ſunt. Sed ante omnia ſcire conuenit, inter hiſtoriam proximi ſuperioris capitis, & hiſtoriam huius capitis ſeptimi interceſſiſſe tẽpus ſex menſium; quantũ ſcilicet interfluxit inter feſtũ Paſchæ, quod primo menſe celebrabatur; & feſtum Scenopegiæ, quod agebatur in ſeptimo menſe. Hoc toto tempore CHRISTVS in Galilæa verſatus eſt: vel, vt Ioannes initio huius capitis dixit, ſecundum phraſim Hebraicam, ambulauit in Galilæam. Quæ autem iſto ſex menſium tempore à CHRISTO dicta, & facta ſunt, eorum narratione ſuperſedit Ioannes; vt quæ ab aliis Euangeliſtis iam eſſent literis prodita. Iſta verò, quæ inſigniora fuerunt, huiuſmodi ſunt; Sanata eſt filia mulieris Cananææ, Matthæi 15. Marc. 7. Sanatus eſt à CHRISTO ſurdus, & mutus, Marc. 7. Septem panibus ſatiauit quatuor millia hominum, Matthæi 15. Marci 8. Illuminatus eſt cæcus in Bethſaida, Marci 8. Beatificatur confeſſio, quam de CHRISTO fecit Petrus, Matthæi 16. Marci 8. Lucæ 9. Tranſ

Octo inſignia Christi facta, & miracula, quorum narrationem prætermiſit Ioannes.

Transfiguratus est CHRISTVS in monte, Matthæi 17. Marci & Lucæ 9. Eiicitur à CHRISTO Dæmonium; quod non potuerant eiicere Apostoli; ibidem. Petrus statere in ore piscis inuento, pro CHRISTO, & pro se soluit didrachma.

2 Post hæc appropinquante festo Scenopegiæ; quod erat vnum de tribus illis festis, ad quæ celebranda lex iubebat Iudæos ascendere Hierosolymam: proficisci voluit CHRISTVS ex Galilæa in Iudæam, non solùm propter celebrationem istius festi: sed etiam quòd iam in propinquo esset tempus passionis eius; vt significauit Lucas cap. 9. nominans id, tempus assumptionis CHRISTI. Etenim mors CHRISTI in Scriptura Euangelica variis nominibus denotatur. Appellatur enim assumptio, & baptismus, & excessus, & transitus, & exaltatio, & consummatio. Proficiscenti autem CHRISTO ex Galilæa in Iudæam transeunda erat Samaria; vbi duo acciderunt satis memorabilia. Alterum fuit, quòd Samaritanis hospitio eum vbique excludentibus, indignati Iacobus, & Ioannes vrgebant eum, vt igne cœlitùs demisso tantam illorum inhumanitatem, sibique factam iniuriam, & contumeliam vlcisceretur: sicut narrant Matth. cap. 19. Marcus 10. Lucas 9. Alterum fuit, quod in eo ipso itinere decẽ leprosi sanati sunt à CHRISTO, Lucæ 17. Denique peruenit CHRISTVS Hierosolymam medio festo Scenopegiæ: ea námque festiuitas per octo dies agebatur, & celebrabatur.

Passio, & mors Christi sex nominibus denotatur, & designatur in scriptura Euangelica.

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Mirabantur Iudæi, dicentes; Quomodo hic literas scit, cùm non didicerit. VER. 16.

3 HÆc dicebant Iudæi non admirantes excellentiam doctrinæ CHRISTI: sed simulantes ignorantiam modi; quo eam doctrinam ipse acquisiuisset, volebant odiosam, & suspectam reddere: scilicet, vt quæ humano studio non esset acquisita, Dæ-

Malitia Iudæorum. monum magisterio crederetur accepta: Nam vt miracula eius:ita & doctrinam Dæmonibus acceptam referebant: hoc malitiosè agentes, vt quæ in eo mira erant,& fidem ei maximam, atque auctoritatem conciliabant, magica, & diabolica existimarentur,ob idque magis eum facerent inuisum, & exosum. Dicunt eum non didicisse literas, quia nouerant eius educationem in vrbe Nazareth;vbi à pueritia fabrilem artem cum Iosepho, qui pater eius putabatur, tractauerat. Non viderant eum libros versantem, nec studiorum causa vel Hierosolymam, vel alia loca; vbi sacræ literæ docebantur, frequentantem, neque cum Doctoribus, sciendi causa conuersantem. Dicunt itaque Iudæi; *Quomodo hic literas scit, cùm non didicerit?*

Cõfutatio Iudæorum. Verùm ab istis Iudæis quæri vicissim potuisset; Quomodo hic 4 IESVS; cùm sit homo mortalis, & passibilis, opera facit supra humanam facultatem, & planè diuina, illuminando cæcos, & viuificando mortuos? Vnde illi tantorum operum est potentia, indidem est doctrina: Quasi verò, scire literas possibile non sit, nisi quis eas ab alio didicerit. Quomodo igitur scientiam rerum omnium, quam vtique non didicerat ab alio, habuit Adam? quomodo tantam scientiam,& sapientiam habuit Salomon? Quomodo artem sculpendi, & pingendi habuit Beseleel? Quomodo Prophetæ res longè remotas, & obscurissimas sciuerunt? Oportebat considerare potiùs qualitatem doctrinæ, quàm modum habendi eam. *Exod.36.*

Tres modi acquirendi sciẽtiam. Cæterùm scire conuenit, tres esse modos acquirendi doctrinam. Vnus est humanus; & hic est duplex; vel per propriam inuentionem; vel ab aliis discendo. Alter modus est diabolicus, per instinctum, & suggestum Dæmonis; quo modo sciuntur artes Magicæ. Tertius modus est diuinus: & hic triplex est;vel per singulares quasdam reuelationes, & inspirationes DEI:quemadmodum multa diuinitùs Prophetæ docebantur;vel per habitus scientiæ à DEO infusos: & hac ratione Adam, & Salomon habuêre scientiam rerum naturalium:vel per claram diuinæ essentiæ visionem: sicut Beati sciunt omnia in Verbo. 5

Rursus cognitio diuina, seu rerum diuinarum potest accipi 6 vel ab homine, vt eam acceperunt Iudæi à Mose, & Prophetis; & Chri

Christiani ab Apostolis, & Euangelistis: vel ab Angelis, à quibus multa docti sunt Prophetæ: vel immediatè ab ipso DEO, à quo CHRISTVS Dominus, quà homo, scientiam rerum omnium habuit. Denique diuina doctrina vel per partes, & per interualla temporum datur homini: & sic data est à DEO Prophetis: vel tota simul datur: quemadmodum data est CHRISTO. Huius diuersitatis exemplum quodammodo cernitur in vulgari Scriptura; quæ vel humana manu per partes successiuè exaratur: vel quæ typis excusa, tota simul quadantenùs exprimitur. Excutitur enim typis tota aliqua pagina, vel etiam plures: idque simul secundum omnes versus, & syllabas.

TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Respondit eis IESVS, & dixit; Mea doctrina non est mea: sed eius, qui misit me. VER. 17.

7 QVIA CHRISTVS erat DEVS & homo; erat quoque duplex eius doctrina. Altera, tanquàm DEI, diuina; altera, tanquàm hominis, humana. Doctrina diuina quatuor habet propria; quibus ab aliis omnibus doctrinis discernitur. Est enim æterna; est increata; est infinita; est substantialis DEO; quoniam re ipsa idem est cùm substantia DEI. Hæc doctrina erat CHRISTI substantialiter: sicut est DEI Patris; non erat tamen CHRISTI originaliter: sicut enim substantiam diuinam non à se habebat: sed à DEO Patre per æternam generationem acceperat: ita quoque & doctrinam diuinam. Et de hac quidem doctrina diuina verè intelligi potest hoc Domini dictum; ***Mea doctrina non est mea.*** Patet enim ex his, quæ dicta sunt, doctrinam hanc diuinam & esse ipsius CHRISTI, & non esse ipsius.

Quatuor esse propria diuinæ doctrinæ.

8 Doctrina verò CHRISTI tanquàm hominis, triplex fuit. Vna fuit beatifica; claram habens diuinæ essentiæ visionem; & hanc ipse ab initio suæ conceptionis habuit, & per eam omnia sciuit.

Triplex doctrina Christi tanquàm hominis.

Hæc autem non fuit ipsius, neque effectiuè, neque meritoriè:non enim ipse meruit sibi gratiam, & gloriam essentialem. Altera doctrina CHRISTI tanquàm hominis, fuit infusa à DEO animæ ipsius, omnes complexa habitus scientificos; per quam doctrinam homo CHRISTVS omnia naturaliter scibilia perfectissimè sciebat: & hæc doctrina CHRISTI non ab ipso tanquàm homine fuit: sed à DEO infusa animæ eius ab initio fuerat. Tertia doctrina CHRISTI tanquàm hominis, fuit acquisita, quam ipse tanquam homo viator, & cæterorum hominum, citra peccatum, similis, per virtutem intellectus passibilis & agentis, & ministerio sensuum, & per varias obseruationes, & experimenta sibi comparauerat. Hæc porrò doctrina, sicut magis esse ipsius dici poterat, quàm superiores: ita longè illis & dignitate, & perfectione scientiæ inferior erat. Hoc autem loco nomine, doctrinæ, significari videtur doctrina; non vt est habitus quidam inhærens, & manens in hominis mente: sed vt ea verbis explicatur, & traditur aliis hominibus: vt hæc sit germana horum verborum Domini sententia, & interpretatio; *Mea doctrina:* quod ego vos doceo, & quod prædico esse vobis credendum, & agēdum, *non est mea*, non est meum inuentum, ex proprio sensu, & arbitrio profectum: *sed eius, qui misit me*: sed est DEI Patris mei, qui misit me in mundum, cùm me hominem fieri voluit, & docuit me hæc ipsa, quæ ego vos doceo: & mandauit mihi, vt ea nomine ipsius denunciarem, & traderem vobis. Vos itaque non meam: sed DEI doctrinam contemnitis, & abiicitis; nec mihi: sed DEO aduersamini.

Quod ita est hominis, vt non sit Dei, id non esse boni.

Sciendum præterea est, quod ita proprium est hominis, vt non 9
sit etiam DEI, id nullo modo bonum esse posse: nempe omnis boni auctor est DEVS; & ad omne bonum, quod ab homine fit, & inchoandum, & promouendum, & absoluendum, tanquàm principalis causa eius boni, concurrit DEVS. Doctrina igitur, quæ ita est hominis, vt non sit etiam DEI, ea nec vera est, nec vtilis homini, nec DEO grata esse potest. Dicens itaque Dominus; *Mea doctrina, non est mea: sed eius, qui misit me:* satis indicauit, doctrinam, quam ipse prædicabat, esse verissimam, & vtilissimam, Deóque acceptissimam, & ab ipsis approbandam, & amplectendam.

Illud

10 Illud quoque hîc aduertendum est, hoc esse, præter alia, discrimen inter gentiles philosophos, profanósque doctores; & inter diuinæ doctrinæ prædicatores, & doctores, atque scriptores; quòd illi maximè studebant, & contendebant persuadere hominibus, doctrinam, quam ipsi profitebantur, & tradebant illis, esse nouam, nec ab vllo priorum cognitam: sed suum esse inuentum, suíque ingenij fœtum, & opus esse proprium: gloriosius enim fore sibi putabant, si nihil ab aliis didicisse, & accepisse viderentur: sed omnia sibi suo ingenio, suóque studio peperisse.

Discrimē inter Philosophos, & sacræ doctrinæ prædicatores, atque doctores.

11 Contrà verò, Prophetæ, Apostoli, Euangelistæ, aliique diuinæ doctrinæ prædicatores, & doctores, atque scriptores, maximè studebant, & laborabant persuadere hominibus, doctrinam, quæ ab ipsis tradebatur, non esse ipsorũ: sed esse à DEO profectam, & ab eo traditam ipsis. Atque hæc est causa, cur inter omnes diuinæ doctrinæ scriptores mira sit sententiarum, & doctrinæ consonantia, & concordia: cùm inter gentiles philosophos maxima semper fuerit sententiarum varietas, atque dissensio. Apud illos enim non parua ducebatur ingenij laus, nec doctrinæ gloria, & sapientiæ existimatio, discipulos à magistris dissentire, & posteriores aduersari prioribus. Cùm itaque CHRISTVS dixit; *Mea doctrina, non est mea: sed eius, qui misit me*; ostendit, doctrinam suam non esse philosophicam, neque humanam: sed esse diuinam, & à DEO sibi traditam, & DEI nomine eam ab ipso prædicari hominibus.

12 Solet etiam humana doctrina tribus præcipuè vitiis esse obnoxia; mendacio siue falsitati, & vanitati, & superbiæ. Hoc demonstrant illæ, quæ leguntur in Sacris litteris sententiæ; *Omnis homo mendax: Dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt. Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Scientia inflat.* Ab huiusmodi vitiis penitùs vacua, & pura est diuina doctrina. Eius namque principalis auctor, & doctor est DEVS, qui est ipsa veritas; vt neque ipse falli, neque fallere alios queat. Et apud Isaiam ait; *Ego Dominus docens te vtilia.* Et secundum Iacobum Apostolum; *Sapientia, quæ desursum est, pudica est, modesta, pacifica, suadibilis, bonis consentiens, &c.*

Hominũ doctrina tribus vitijs obnoxia.

Psal. 115. Psal. 95. Psal. 4. 1. Cor. 8.

Esa. 48. Iacob. 3.

13 Denique sententia hæc Domini: *Mea doctrina, non est mea: sed eius,*

eius, qui misit me: salutare admodùm præbet nobis documentum. Vnicuique enim nostrum seriò cogitandum est, penitúsque persuasum nobis esse debet, si quid boni est in nobis, qualecumque & quantumcumque sit, id magis esse à DEO, quàm à nobis; magísque DEI esse, quàm nostrum; quamobrem non esse id tribuendum nobis: sed acceptum DEO ferendum. Quod etiam confirmat Apostolus illis verbis; *Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quare gloriaris, quasi non acceperis?* Sanè, bonum, quod est in nobis, & nostrum est, & non est nostrum: sed magis non est nostrum, quàm est nostrum. Est quidem nostrum: quia datum nobis est ad vsum, & vtilitatem nostram; quia pertinet, & conducit ad ornamentum, & perfectionem animæ nostræ: quia possumus eo bono, si eo, vt oportet, vtamur, demereri nobis DEVM, & vitam æternam comparare. Non est autem nostrum; quia principalis eius auctor, & causa non sumus nos: sed DEVS: secundum illud Apostoli Iacobi dictum; *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patrè luminum.* Non est etiam nostrum; quia non est datum nobis vt id vanè iactemus, & venditemus, ac de eo superbè gloriemur; sed vt per id, quoad possumus, glorificemus DEVM, aliósque iuuemus. Non est etiam nostrum: quia nobis non licet vti eo vtcumque nobis libitum fuerit: sed secundum regulam, & mensuram diuinæ voluntatis: nec sumus nos bonorum, quæ habemus, absoluti domini: sed tanquàm depositi cuiusdam, & commissi custodes; & talenti nobis traditi fœneratores; de quo scilicet à nobis exigenda subtiliter ratio est, quemadmodùm sit à nobis conseruatum, & administratum, & cum lucro auctum.

Bona, quæ sũt in nobis, quomodo sint nostra, & non sint nostra; & quòd magis nõ sint nostra, quàm nostra.

Matth. 25.

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 27. & 28. Sed hunc scimus, vnde sit: CHRISTVS autem cùm venerit, nemo scit, vnde sit. Clamabat ergo IESVS in templo docens; & dicens; Et me scitis, & vnde sim, scitis.

In

14 IN ſupradictis verbis Iudæorum duplex videtur eſſe contradictio. Altera eſt hæc; Dicunt Iudæi ſe ſcire, vnde ſit Dominus IESVS: cùm tamen infrà in capite 9. huius Euangelij narret Ioannes eos dixiſſe; *Nos ſcimus: quia Moſi locutus eſt* DEVS: *hunc autem neſcimus vnde ſit.* Altera contradictio eſt huiuſmodi; Dicunt hîc Iudæi, neminem ſcire; vnde Meſſias futurus ſit. At paulò infrà in hoc ipſo ſermone, teſtimonio Scripturæ confirmant, CHRISTVM ex ſemine Dauid futurum, & naſciturum in oppido Bethleem. Sed neutrum Iudæorum dictum veram continet contradictionem. Etenim Iudæi Dominum IESVM ſecundum aliqua cognoſcebant, & ſecundum alia plura, & maiora ignorabant. Cognoſcebant eum, quantùm ad matrem eius Beatam MARIAM: quantùm ad educationem in vrbe Nazareth; quantùm ad fabrilem artem, quam à puero exercuerat; quantùm ad doctrinam, quòd à nullo eam didicerat; ac demum quantùm ad veritatem naturæ humanæ; & quantùm ad humilitatem, & paupertatem vitæ, atque conuerſationis eius. Infrà verò in capite 9. negant ſe ſcire vnde ſit Dominus IESVS: id autem eſt, à quo fuerit miſſus ad prædicandum, & docendum alios: quis ei tantam dederit auctoritatem, & poteſtatem, quantam præ ſe ipſe ferebat: à quo doctrinam, quam tradebat, didicerit, & acceperit. Nolebant enim fateri ipſum fuiſſe miſſum à DEO, & ab eo doctum: ſicut de Moſe fateri non dubitabant.

Quomodo Iudæi Dominũ noſtrũ & cognoſcerent, & non cognoſcerent.

15 Sed erant alia plura, & maiora in CHRISTO, quæ Iudæi neſciebant. Ea verò ſunt hæc; ipſum & verum eſſe hominem, ſimúlque verum DEVM: Ipſum eſſe verum, & naturalem filium DEI, ab eo genitum ante omnia ſæcula: Ipſum eſſe DEO Patri coæternum, & conſubſtantialem, & æqualem: Ipſum, quà homo erat, fuiſſe generatum ex matre virgine, ſine virili ſemine; ideóque veram matrem habere in terris; non autem Patrem: Ipſum denique, licèt ſecundum corporalem conditionem, & cõuerſationem eſſet mortalis, ac paſſibilis, & pauper, atque humilis: ſecundum partem tamen ſuperiorem animæ ſuæ, etiam cùm in terris verſaretur, eſſe glorioſum, & beatum. Ex his apparet, in ſupradictis verbis Iudæorum, quibus illi dicebant, ſe Dominum noſtrum IE-

Quinque præcipua in Domino noſtro Ieſu, quæ non ſciebãt Iudæi.

ſvm & ſcire, & non ſcire, non fuiſſe veram, ſecundum mentem ipſorum, contradictionem. Multò autem minus vlla fuit contradictio in verbis Domini, cùm dixit hoc loco; *Et me ſcitis, & vnde ſim, ſcitis.* Et cùm infrà in capite 8. dixit; *Neque me ſcitis, neque Patrem meum;* ſatis enim declaratum à nobis eſt, Iudæos, ſecundum aliqua ſciuiſſe Dominum, & ſecundum aliqua neſciuiſſe.

Circa verò alterum illud Iudæorum dictum, Christvs *autem cùm venerit, nemo ſcit, vnde ſit;* ſcire conuenit, Iudæos eo tempore putaſſe, Meſſiam, ſecundum aliqua fore notum hominibus: ſecundum alia verò occultum, & ignotum. Sex autem ſunt, ſecundum quæ Meſſias futurus erat notus Iudæis. Primò, ſecundum Tribum, quia futurus erat de Tribu Iuda; vt prædixerat Iacob illis verbis; *Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de fæmore eius, donec veniat, qui venturus eſt; & ipſe erit expectatio gentiũ.* Deinde ſecundum genus, & familiam eius; quia futurus erat ex ſemine Dauid; vt ei Devs iureiurando promiſerat. Tùm ſecundum natalem locum eius; quia, ſecundum Michææ vaticinium, naſciturus erat in vrbe Bethleem. Ad hæc, ſecundum tempus aduentus eius; quia venturus erat, cùm primùm defeciſſet Principatus Iudaicus, tranſiens ad alienigenas: ſicut in illo ſuo nobili vaticinio ſignificauit Iacob; Et poſt illas ſeptuaginta hebdomadas, quibus Daniel tempus Meſſiæ præſignauit. Præterea ſecundum miracula, quæ facturus erat in terris, quæ prędicta fuerant ab Iſaia in capite 35. dando viſum cæcis, ſurdis auditum, & claudis ingrediendi, & ſaliendi virtutem. Poſtremò, quia venturus erat maxima cum poteſtate, & gloria; & redempturus erat populum Iſraël, & ſubiecturus erat imperio ſuo alia regna; vt prædixerat Daniel in capite ſecundo, & ſeptimo, & octauo. 16

Secundum ſex res Meſſiam futurũ Iudæis notum. — *Geneſ.49.* — *Pſal.131.* — *Mich.5.* — *Geneſ.49.* — *Daniel.9.*

At verò putabant Iudæi, ſecundum alia quædam Meſſiam fore ignotum hominibus; nonnullis diuinæ Scripturæ ſententiis perſuaſi. Etenim Iſaias in capite 53. de eo dixit; *Generationem eius quis enarrabit?* Deinde Dauid in Pſalmo 109. de Meſſia dixit; *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Ipſius autem Melchiſedech & parentes, & genealogia, & tempus ortus, atque obitus ignota erant: vt ſcribit Apoſtolus in capite 7. Epiſtolæ ad Hebræos. Quinetiam ipſe Michæas, qui natalem locum Meſſiæ præ- 17

Secundũ quas res Meſſias futurus eſſet ignotus. — *Michæa 5.*

prænunciauerat, significauit, ipsum fore incomprehensibilem, dicens; *Egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.* Putabant quoque Iudæi, hoc ipsum fuisse significatum à Daniele per illum lapidem de monte excisum sine manibus, qui præfigurabat Messiam, & à quo portentosa illa statua præsignans regna huius mundi, percussa & in puluerem redacta est. *Dan.2.*

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Quæretis me, & non inuenietis, & vbi ego sum, vos non potestis venire. VER.34.

18 APVD explanatores huius Euangelij triplicem ego interpretationem horum verborum reperio. Rupertus, & Caietanus putant verba hæc in malam partem esse accipienda; in hanc scilicet sententiam: Non solùm vos Iudæi me viuum persequemini: sed etiam mortuum. Quæretis enim me iam mortuum tenere clausum in sepulchro: sed non inuenietis. Exibo enim de sepulchro clauso, & à mortuis exurgam viuus, atque immortalis. Quæretis etiam, iniuriis me, atque contumeliis afficere, meique memoriam, & nomen meum ex animis hominum euellere, ac penitùs delere; seruos quoque meos vbique hostili odio persequemini: sed non inuenietis, id est, nihil proficietis: nam & illi vestra persecutione magis in dies multiplicabuntur, magísque in confessione mei nominis, & in professione, atque prædicatione doctrinæ meæ confirmabuntur: meum quoque nomen per omnem terrarum orbem celebrabitur, & illustrius, atque gloriosius in dies existet. *Triplex interpretatio. Prima, Ruperti, & Caietani.*

19 Chrysostomus autem, & Theophylactus, & Euthymius referunt hæc Domini verba ad tempus obsidionis Hierosolymitanæ, quæ facta est sub Tito Romanorum Imperatore. Eo namque tempore cùm Iudæi maximis versarentur in angustiis, grauissimísque malis, & calamitatibus premerentur, atque conflictarentur: multi ex ipsis quæsierunt Dominum nostrum, id est, recordati sunt eum *Secũda interpretatio, qua est Chrysostomi, Theophylacti, & Euthymij.*

Ooo 2. prædi

prædixisse ipsis omnia illa mala, quæ tunc patiebantur: recordati etiam sunt insignium virtutum eius, & miraculorum, & beneficiorum, quæ in ipsos contulerat: quamobrem eum sibi tunc adesse optassent: Sed vanum fuit, atque irritum istorum desiderium: in quos scilicet verè, aptéque dici potuit illud, quod per Salomonem Dominus dixit; *Quia vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis id, quod timebatis, aduenerit. Cùm irruerit repentè calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: Quando venerit super vos tribulatio, & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non inuenient me; eò quòd exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, nec acquieuerint consilio meo, & detraxerint vniuersæ correptioni meæ. Comedent igitur fructus viæ suæ, suísque consilijs saturabuntur.*

Prouerb. cap. 1.

Tertia interpretatio, quæ est Augustini, & Bedæ.

At verò Beatus Augustinus, & Beda hoc Domini dictum referunt ad eos Iudæos, qui post aduentum Spiritus sancti, cognita veritate doctrinæ CHRISTI, ad fidem eius conuersi sunt: & qui eum anteà fuerant insectati, tunc piè colebant, & amabant: tales fuêre illi Iudæi, qui in ipso die Pentecostes, prædicante Beato Petro, conuersi sunt ad CHRISTVM, quorum fuisse tria millia narrat Lucas. Isti ergo pro maximo duxissent beneficio si tunc ipsum Dominum, secundũ præsentiam corporalem, videre, & alloqui, & suauissimis, atq; saluberrimis eius sermonibus frui potuissẽt. 20

Actorum 2.

Illud porrò, quod in supradictis verbis Dominus dixit; *Vbi ego sum, vos non potestis venire*, significat statum immortalitatis, & gloriæ CHRISTI futurum post resurrectionem eius à mortuis: in quo statu nec infideles Iudæi vllo modo eum lædere poterant; nec ad eum propter peccatum infidelitatis peruenire: & fideles, quoad mortalem hanc vitam agebant, ad eum statum assumi non poterant. Dixit autem in præsenti tempore; *Vbi ego sum*: vel more Scripturæ ponens tempus præsens pro futuro; vel quòd iam ibi esset secundum Diuinitatem, vbi paulò post futurus erat secundum humanitatem; vel quia, etiam vt homo in terris existens, in cœlesti, & æterna gloria erat, & fuerat ab initio suæ conceptionis secundum superiorem partem animæ suæ. 21

SEX

SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos; Quò hic iturus eſt; quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? VER. 35.

22 IN his verbis illud tantùm videtur ſuboſcurum, explicationémque requirens; quid hoc loco ſignificet diſperſio gentium. Putarunt quidam, per diſperſionem gentium hoc loco ſignificatos eſſe Iudæos, qui extra Palæſtinam habitantes, per varias diſperſi erant regiones, Syriam, Ægyptum, Aſiam, Græciam, & Italiam; vt nunc taceam decem Tribus Iſraël vltra Euphratem commorantes. Huic ſententiæ ſuffragari videtur Beatus Petrus, hoc ipſo nomine diſperſionis denotans Iudæos: nam ad eos ſcribens in prioris Epiſtolæ ſuæ exordio ſic ait; *Petrus Apoſtolus* IESV CHRISTI *electis aduenis diſperſionis Ponti, Galaciæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ, &c.*

Quid hoc loco ſignificet diſperſio gentiũ.

23 Diſtinguebantur autem eo tempore quinque genera, ſiue gradus Iudæorum. In primo loco, tanquàm omnium honoratiſſimi, habebantur Iudæi Hieroſolymitæ. In ſecundo loco erant Galilæi, & qui habitabant Palæſtinam, quæ vocabatur Terra Promiſſionis; licèt extra Hieruſalem manerent. In tertio loco erant Iudæi, qui habitabant extra Palæſtinam, per varias diſperſi regiones: ſed erant ex illis Iudæis, qui reuerſi fuerant ex captiuitate Babylonica, & pertinebant ad Tribum Iuda, & Beniamin. In quarto loco erant Iudæi ex decem Tribubus, quæ fuerant à Rege Aſſyriorum Salmanazar ductæ in captiuitatem, & vltra Euphratem collocatæ. In quinto & vltimo loco, & tanquàm omnium viliſſimi, erant Samaritani, quos veri Iudæi, ne ipſo quidem Iudæorum nomine dignabantur; & quia erant ſemiiudæi, & ſemigentiles, contemptui, & odio habebant eos veri Iudæi.

Quinque genera, ſiue gradus Iudæorũ.

24 Sed enim altera ſententia & plurium, & probabilior eſt Chryſoſtomi, Auguſtini, & Ruperti. Hi diſperſionem gentium interpretan

Altera ſentẽtia de diſperſione gẽtium, quæ eſt Chryſoſtomi, Auguſtini, & Ruperti.

pretantur ipſos gentiles, qui vocantur diſperſi; tùm quòd eſſent, quantùm ad eorum habitationem, per omnes ferè diſperſi regiones mundi; tùm quòd non vna omnes lege, vnaque religione inuicem adunati eſſent: ſed diuerſiſſimis, ac ſæpe contrariis diſtracti eſſent inſtitutis,ac ſuperſtitionibus: cum quibus Iudæi, quoad poſſent,commercia inire, atque conuerſari refugiebant. Hanc interpretationem planè comprobat, validéq; confirmat illud,quod iſtis verbis adiungunt Iudæi: *Et docturus gentes.* Vocabulum enim, *gentium*, in ſacra Scriptura vſurpatur tanquàm ſignificans omnes alios homines præter Iudæos. Significarunt itaque Iudæi iſtis verbis, fortaſſe CHRISTVM derelictis Iudæis longè abiturum ad populos gentium, vt apud eas tutiùs ipſe, atque vtiliùs doctrinam

Iſtos Iudæos quodammodo prophetaſſe. ſuam prædicare poſſet. Hæc autem dicentes iſti Iudæi, quodammodo neſcientes prophetarunt. CHRISTVS enim; licèt ſecundum corporalem præſentiam ſuam non erat iturus ad gentes; ſic

Matth. 15. enim miſſus fuerat ad oues tantùm Iſraël; erat tamen relictis Iudæis iturus ad docendas, & conuertendas ad DEVM gentes per Apoſtolos,& diſcipulos,alióſque ſectatores ſuos, qui cunctis gentibus Euangelium prædicaturi erant. Hoc autem apertè dixerunt

Act. 13. poſteà Iudæis Paulus,& Barnabas.Sic enim ſcriptum eſt; *Tunc conſtanter Paulus, & Barnabas dixerunt; Vobis oportebat primùm loqui verbum* DEI; *ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis*

Iſaiæ 49. *æternæ vitæ,ecce conuertimur ad gentes:ſic enim præcepit nobis Dominus; Poſui te in lucem gentium,vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ.*

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 38. Qui credit in me; ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.

IN his verbis illud; *ſicut dicit Scriptura*, non paruam habet quæſtionem, in qua Scriptura veteris Teſtamenti ſit illa ſententia Domini: *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Videtur enim in Sacris libris, qui nunc extant,nuſquàm inueniri. Huius rei difficultas, & obſcuritas varias 25

fecit

fecit Doctorum super ea re sententias, & interpretationes. Prima sententia est Chrysostomi, Theophylacti, & Euthymij, qui illud, *Sicut dicit Scriptura*, non iungunt cum eo, quod sequitur; *Flumina de ventre eius fluent*: sed cum eo, quod antecedit; *Qui credit in me*: in hanc videlicet sententiam; Qui credit in me, sicut Scriptura dicit esse credendum in me. In Scriptura enim prophetarum, pluribus locis traditum est, credi oportere in CHRISTVM. Verùm duriuscula est interpretatio hæc; nam illud: *sicut dicit Scriptura*, iunctum cum illo, *Qui credit in me*, satis impropriam habet, atque incongruam & inusitatam in Sacris litteris locutionem: quapropter cæteri explanatores huius loci illud; *Sicut dicit Scriptura*, non cum præcedentibus: sed cum sequentibus verbis iungunt.

Quinque sententiæ: & Prima est Chrysostomi, Theophylacti, & Euthymij.

26 Altera sententia est Caietani, qui ait, si illud, *Sicut dicit Scriptura*: iungatur cum illo, *Qui credit in me*, reddi sensum indubiè verum, & facilem intellectu: sin autem iungatur cum eo, quod sequitur, *Flumina de ventre eius fluent*, reddi sensum valdè obscurum, & incertum: quia in Sacris libris, quos nunc habemus, non inuenitur hæc à Domino citata sententia. Dico autem, inquit Caietanus, non reperiri hanc sententiam in libris Sacris, quos nunc habemus; quoniã multos libros Prophetarũ non haberi, qui fortè in tẽpore Domini nostri extabant, apparet ex libris Paralipomenon, in quibus fit mentio librorum Nathan, & Gad, & Ahiæ, & Addo, & Semeiæ, & Oziæ. Sic Caietanus. At enim mihi quidem certè non fit credibile fuisse tempore CHRISTI Scripturam vllam canonicam, & sacram, quæ postea perierit, & nunc non extet: præsertim verò cùm id à nullo traditum sit veterum; qui in studio Sacrarum litterarum fuère diligentissimi & curiosissimi, & antiquitatis obseruantissimi atque peritissimi; Clementem dico Alexandrinum, Origenem, Eusebium, & Beatum Hieronymum. Nec id profectò latuisset Hebræos Rabbinos, à quibus tamen nullum ea de re verbum est factum.

Secũda sententia, quæ est Caietani.

An tempore Christi Domini fuerit aliqua Scriptura sacra, quæ nunc non extet.

27 Tertia sententia est Beati Hieronymi, quam complures alij secuti sunt. Is ait in sua Præfatione in Pentateuchum, & in libros Paralipomenon, multa testimonia veteris Scripturæ sacræ citari in nouo Testamento, quæ nõ inueniuntur in libris Sacris secundum translationem septuaginta Interpretum: ea tamen inueniri in

Tertia sententia, quæ est sancti Hieronymi.

Scriptura Hebraica, quam in Latinum sermonem ipse conuertit. Inter alia verò testimonia Scripturæ citata in nouo Testamento, quæ non inueniuntur apud septuaginta interpretes:sed inueniuntur in Scriptura Hebraica, commemorat ipse hoc testimonium à Domino citatū in hoc loco; *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*: quod apud septuaginta interpretes nusquàm inuenitur; inuenitur autem in Scriptura Hebraica in libro Prouerbiorum. Et hæc quidem est Beati Hieronymi sententia. Sed quia ipse nullum libri Prouerbiorum locum nominatim ponit, propterea in obscuro, & incerto reliquit, ex quo eius libri loco depromptum sit hoc

Rupertus, B. Thomas, & Lyranus. Domini testimonium. Rupertus, Beatus Thomas, & Lyranus putant esse sumptum ex capite quinto eius libri: non quidem expressis iisdem verbis: sed verborum duntaxat indicata sententia. Sunt autem in capite quinto libri Prouerbiorum

Locus Prouer. cap. 5. hæc verba; *Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui: deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.*

Discutitur tertia sententia. At enim duo huic interpretationi valdè obstant: Primò, quòd 18
hanc ipsam sententiam sicut habet Scriptura Hebraica: ita etiam habet Græca translatio septuaginta Interpretum: quod tamen negat Beatus Hieronymus. Nisi forte dicat quispiam, quæ nunc extat Græca translatio sacræ Scripturæ, eam non esse germanam, & propriam translationem septuaginta Interpretum. Deinde illud aduersus istam sententiam prævalidum est argumentum, quòd Salomon eo in loco, secundum literalem sensum, non agit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in CHRISTVM: sed hortatur maritum, vt posthabita muliere meretrice, vel adultera, soli adhæreat vxori suæ. Hoc autem apertè indicant verba illa, quæ proximè sequuntur; *Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ; cerua charissima, & gratissimus hinnulus: vbera eius inebrient te omni tempore, & in amore eius delectare iugiter. Quare seduceris, fili mi, ab aliena, & foueris in sinu alterius?* Nisi quis fortè respondeat, istum Salomonis locum esse à Domino hìc citatum non secundum literalem sensum: sed mysticum; vel per quandam, vt dici solet, congruam applicationem, & accommodationem ad propositum suum: quod haud scio an inoffensis auribus à doctis, & piis viris audiendum sit.

OCTA

OCTAVA DISPVTATIO.

Explicantur aliæ duæ sententiæ super eadem quæstione.

29 QVARTA sententia, quam omnium maximè Iansennius approbat, & laudat, est huiusmodi; Nullam hoc loco citari à CHRISTO certam alicuius sacræ Scripturæ sententiam: sed tantùm significata esse ea diuinæ Scripturæ loca, in quibus prædixit DEVS per Prophetas ingentem Spiritus, & gratiæ suæ abundantiam communicandam cum iis, qui credituri erant in Messiam: quæ quidem Spiritus, & gratiæ abundantia declarari solet in Scriptura variis similitudinibus, & vocabulis aquarum; vt fontis, putei, torrentis, fluminis, & maris. Huiusmodi autem Scripturæ loca, lectori in Sacris litteris minimè rudi, reperire non erit difficile. Sed ille apud Isaiam cap. 41. perillustris est locus; *Egeni, & pauperes*, inquit DEVS, *quærunt aquas, & non sunt; lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, & non derelinquam eos: aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum.* Est quoque insignis, & luculentus alter ille locus apud eundem, capite quadragesimo quarto; *Effundam*, inquit, *aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam Spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam: & germinabunt inter herbas, quasi salices iuxta præterfluentes aquas.* Ad hæc loca Isaiæ Dominum nostrum spectasse in citatione Scripturæ, quam fecit hoc loco, putasse videtur Beatus Cyprianus in tertia epistola libri secundi suarum epistolarum.

Quarta sententia. Iansennius.

Beatus Cyprianus.

30 Non minus, quàm hæc, placet mihi quinta sententia. Hæc autem sic habet; CHRISTVM in hac citatione Scripturæ illud tantùm significare voluisse; idem prorsus euenturum fuisse credentibus in ipsum, quod sacra Scriptura multifariàm ait euenire viris iustis, & sapientibus; vt ex eorum mente, atque ore profluant gratiæ, ac sapientiæ flumina: quod indicatur apud Isaiam cap. 48. *Ego Dominus* DEVS *tuus docens te vtilia, & gubernans te in via, qua ambulas. Vtinam attendisses mandata mea; facta fuisset sicut flumen*

Quinta sententia, quæ placet auctori.

pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris, &c. Simile est, quod legitur apud Salomonem in capite 18. libri Prouerbiorum; *Aqua profunda, verba ex ore viri, & torrens redundans, fons sapientiæ.* Et paulò pòst; *De fructu oris viri replebitur venter eius; & genimina labiorum eius saturabunt eum.*

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus; quia IESVS nondum erat glorificatus.

HÆC verba duas ferunt quæstiones; Alteram; quæ fue- 31
rit illa glorificatio IESV, ante quàm Spiritus sanctus non erat datus hominibus: Alteram verò; quomodo intelligendum sit, Spiritum Sanctum non esse datum hominibus ante glorificationem IESV; cùm negari nullo modo queat, ante Filij DEI aduentum in mundum, Spiritum sanctum in veteri Testamento datum fuisse quamplurimis; vt Patriarchis, & Prophetis, aliisque & viris, & mulieribus iustis, ac sanctis. Super priori quæstione tres sunt doctorum sententiæ. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, & Rupertus vocabulo, *glorificationis* IESV, significari putant passionem, & mortem eius. Mors enim crucis; vt anteà summi erat dedecoris, & ignominiæ, & opprobrij, & pro maximis criminibus, & vilissimorum hominum erat supplicium: ita CHRISTO summum attulit honorem, & gloriam. Dederat autem CHRISTVS ante passionem suam discipulis potestatem eiiciendi Dæmonia, & sanandi morbos corporales: sed post crucem, & passionem suam dedit eis Spiritum sanctum, tanquàm per immolationē Agni immaculati iam reconciliatis DEO, & in eius gratiam, & amicitiam admissis. Pro hac sententia facit, quod Dominus ipse dixit infrà cap. 12. *Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Et Paulus in secundo capite Epistolæ ad Hebræos ait; *Videmus* IESVM *propter passionem mortis gloria, & ho*

Quæ fuerit illa glorificatio Iesu, tres doctorū sententiæ.

Prima sentētia, quæ est Chrysostomi, Theophylacti, Euthymij, & Ruperti.

An glorificatio Iesu, fuerit passio, & mors eius.

& honore coronatum. Sed non videtur admodùm probabilis hæc sententia. Nam etsi CHRISTVS per passionem, & mortem suam meruit glorificationem corporis, & nominis sui: non tamen in ipsa passione est glorificatus coram hominibus: sed humiliatus, & abiectus, & exinanitus: quemadmodum Paulus de eo dixit; *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis.* Isaias quoque in capite quinquagesimotertio, multas, & varias, magnasque humiliationes, & abiectiones in passione, ac morte ipsius Messiæ futuras graphicè descripsit; appellans eum nouissimum virorum, & virum dolorum, & quasi leprosum, & & humiliatum, & percussum à DEO, & attritum, atque vulneratum, & cui non erat neque species, neque decor, neque aspectus. Ergo passio, & mors CHRISTI fuit quidem causa meritoria glorificationis, quæ postea facta est in corpore, & in nomine eius: in ipsa tamen, propriè loquendo, non est Dominus IESVS euidenter, & coram hominibus glorificatus. *ad Philipp. 2.*

32 Beatus Augustinus, & Beda, & hos secuti complures alij, glorificationem IESV interpretantur eius resurrectionem. Per hanc enim glorificatus est IESVS in corpore suo; Tunc dixit ipse, *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Tunc iussit discipulos prædicare Euangelium in omni mundo; per quod apud omnes gentes nomen eius clarificatum est. Sed enim licèt hæc secunda sententia similior, & propior vero sit, quàm prima: attamen perfecta glorificatio non contigit Domino IESV ante ascensionem eius in cœlum. Tunc enim verè, ac manifestè glorificatus est, cùm quasi triumphans, & cum nobili pompa ascendit in cœlum, captiuam ducens captiuitatem, & dona dans hominibus. Tunc ascendenti supra omnes cœlos, & ad thronum DEI Patris, venienti dixit DEVS Pater; *Sede à dextris meis.* Hæc mihi satis probatur, & placet sententia, quam Lyranus, & Caietanus secuti sunt. *Secunda sententia, quæ est Augustini, & Bedæ.* *Tertia sententia, quæ est Lyrani, & Caietani, & placet auctori.* *Psal. 109.*

33 Ad posteriorem autem quæstionem sit hoc breue responsum. Non loquitur hoc loco Beatus Ioannes de qualicumque datione Spiritus sancti: sed loquitur tantùm de quadam insigni, & eximia & singulari Spiritus sancti datione; qualis antea non erat facta: sed facta est post Domini Ascensionem in cœlum: Dominus enim *Post Ascensionem Domini tribus modis datū esse hominibus Spiritum sanctū: quibus modis antea datus non fuerat.*

Iesvs poſt glorificationem ſuam, quæ potiſſimùm facta eſt per Aſcenſionem eius in cœlum, tribus modis dedit hominibus Spiritum ſanctum, quibus modis ante non dederat. Dedit, inquam, & vniuerſaliter, & abundanter, & ſenſibiliter. Dedit vniuerſaliter; quia non vni, & alteri homini: ſed & multis ſimul, & ſeparatim propemodùm innumerabilibus. Dedit non Iudæis tantùm: ſed etiam gentibus ex omni natione hominum, quæ ſub cœlo eſt, & vbique terrarum. Dedit abundanter; quia ſecundum omnem affluentiam, & exuberantiam gratiarum Spiritus ſancti: gratias dico Spiritus ſancti, tam quæ dicuntur gratum facientes, quàm quæ vocantur gratis datæ. Dedit ſenſibiliter; quia dedit per externa quædam ſigna cõſpicua, & ſenſibus hominum manifeſta; quibus euidenter declarabatur Spiritus ſancti aduentus, & deſcenſus ſuper fideles: cuiuſmodi ſigna erant, loqui variis linguis, & prophetare. Hoc itaque loco dicens Beatus Ioannes non fuiſſe Spiritum ſanctum datum hominibus ante glorificationem Iesv, locutus eſt de datione Spiritus ſancti tribus hiſce modis inſigni; & qualis poſt Domini Aſcenſionem in cœlum facta eſt.

DECIMA DISPVTATIO.

Exponuntur duodecim modi glorificationis Iesv.

Duplex glorificatio Ieſu in cõceptione, & generatione eius.

Etsi Beatus Ioannes locutus eſt hoc loco de glorificatione Iesv, quæ in eius Reſurrectione, & Aſcenſione ad cœlum facta eſt: non abs re tamen fuerit enarrare complures alios modos glorificationis Domini Iesv. Primò; glorificatus eſt ſtatim in ſui conceptione, & generatione; quia ſecundum ſuperiorem partem animæ ſuæ habuit beatificam Dei viſionem, atque fruitionem, & cœleſtis gloriæ fœlicitatem. Secundò; tunc etiam glorificatus eſt ab omnibus Angelis, eum tanquàm Regem ſuum adorantibus; ſecundum illa Pauli verba in primo capite epiſtolæ ad Hebræos; *Et cùm introducit primogenitum in orbem terræ, dicit; Et adorent eum omnes Angeli* Dei. Tertiò; glorificatus eſt in natiuitate ſua per cœleſtem exercitum Angelorum annunciantium, & 34

Glorificatio Ieſu in natiuitate eius.

cœle

celebrantium eam:& per nouam,& admirabilem stellam indicem Luc.1.
ortus eius,quæ in cœlo apparuit:& per Magos ab Oriente venien- Matth.2. Glorificatio
tes,& ipsum tanquàm Regem, & DEVM adorantes. Quartò;glo- Iesu in deserto.
rificatus est in deserto; vbi erat cum bestiis: vt scribit Marcus; Marc.1.
tunc enim Angeli famulabantur ei. Sic enim scribit Matthæus; Matth.4.
Et ecce, accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Quintò; sed ante hoc Glorificatio Iesu in baptismo.
fuerat glorificatus in baptismo suo: tunc enim, vt narrat Matth.
cap.3. aperti sunt cœli, & Spiritus sanctus in specie columbæ descendit super eum,& vox DEI Patris de cœlo missa est, dicentis;
Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sextò; glorificatus Glorificatio
est insigniter in sua Transfiguratione; cùm facies eius visa est re- Iesu in trāsfiguratione.
splendens tanquàm sol, & vestimenta eius candida sicut nix, &
medius apparuit inter Moysem & Eliam; & audita est vox DEI
Patris de eo dicētis; *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene com-* Matth.17.
placui, ipsum audite. Hanc IESV glorificationem Petrus in primo
capite posterioris epistolæ suæ prædicat, & magnificat illis verbis:
Accipiens à DEO *Patre honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum huiusmodi à magnifica gloria; Hic est Filius meus dilectus,in quo mihi complacui,ipsum audite. Et hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatam,cùm essemus cum ipso in monte sancto.*

35 Septimò; glorificatus est in doctrina sua; quia cognitus est ve- Glorificatio
nisse à DEO magister: & quia manifesto DEI Patris testimonio Iesu in doctrina.
declaratus est Doctor omniū,cùm dixit; *Ipsum audite:* quia ipsum
publicè docentem, etiam inimici, qui audiebant, admirati sunt,
dicentes; *Nunquam sic locutus est homo:* quia doctrinam suam plu- Ioan.7.
rimis,& maximis, atque inauditis miraculis comprobat:quamob-
rem dicebatur, *Vir Propheta potens in opere,& sermone.* Et Nicode- Luca vltimo.
mus glorificans eū dixit;*Scimus quia à* DEO *venisti,magister:nemo* Ioan.3.
enim potest facere signa,quæ tu facis;nisi fuerit DEVS *cum eo.* Octauò; Glorificatio
etiam glorificatus est in sua Passione,& Morte: in qua tamen ma- Iesu in passione, & morte eius.
xima eius fuit coram hominibus humiliatio, & abiectio. Est, inquam, tunc glorificatus per admiranda illa prodigia, quæ contigerunt & in cœlo, cùm sol, præter ordinem, & cursum naturæ
eclypsatus est: & in terra, cùm ipsa horribili motu contremuit, &
petræ scissæ sunt; & in hominibus mortuis, qui resurrexerunt ad
vitam: & in hominibus viuis, qui aderant illic, & visis illis prodi-

Matt.27. Luc.23. giis glorificauerunt DEVM, dicentes: *Verè hic Filius* DEI *erat.* Et reuertebantur percutientes pectora sua. Nonò; Glorificatus est in sua Resurrectione: tunc enim perfectam sui corporis habuit gloriam: quæ consistit in quatuor illis gloriosi corporis dotibus, Impassibilitate, Claritate, Agilitate, & Subtilitate. Decimò; glorificatus est in Ascensione sua ad cœlum; quantùm ad habitationem in supremo cœli loco; & quantùm ad excellentiam dignitatis, & potestatis super omnes cœlicolas; & quantùm ad sessionem suam in supremo throno ad dexteram DEI Patris. Vndecimò; glorificatus est in missione Spiritus sancti; sicut ipse prædixerat de eo; *Ille me clarificabit: quia de meo accipiet.* Tunc glorificatus est IESVS per suos discipulos, liberè, feruenter, & constanter nomen eius confitentes, doctrinam prædicantes. Tunc glorificatus est in multiplicatione Ecclesiæ suæ per vniuersum mundum, & per Euangelij prædicationem in omni terrarum orbe, & per clarificationem nominis sui apud omnes gentes. Duodecimò; Restat etiam nunc maxima quædam glorificatio IESV, quæ futura est in consummatione mundi, & in extremo, atque vniuersali iudicio hominum: tunc ipse cùm maxima potestate, ac maiestate veniet ad iudicandum omnes, & reddendum vnicuique secundum opera sua. Tunc perficietur, quod ei ascendenti ad cœlum DEVS Pater promiserat, dicens; *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Tunc agnoscetur ab omnibus Rex regum, & Dominus dominantium. Tunc sublatis omnibus aliis regnis, & imperiis regnabit ipse in cœlo, & in terra, & super omnes creaturas.

Glorificatio Iesu in resurrectione eius.

Glorificatio Iesu in Ascensione eius ad cœlum.

Glorificatio Iesu in missione Spiritus sancti. Ioan.16.

Glorificatio Iesu, quæ futura est in consummatione sæculi, & in extremo iudicio.

Psal.109.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM
EVANGELII IOANNIS.

IESVS *autem perrexit in montẽ Oli-* VERS. I.
ueti: * *& diluculo iterum venit in* 2
templum, & omnis populus venit ad
eum, & sedens docebat eos. * *Addu-* 3
cunt autem Scribæ, & Pharisæi mulie-
rem in adulterio deprehensam: & sta-
tuerunt eam in medio; * *& dixerunt* 4
ei; Magister, hæc mulier modò depre-
hensa est in adulterio. * *In lege autem Moyses mandauit nobis* 5
huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? * *Hoc autem dicebant* 6
tentantes eum, vt possent accusare eum. IESVS *autem inclinans*
se deorsum, digito scribebat in terra. * *Cùm ergo perseuerarent* 7
interrogantes eum, erexit se, & dixit eis; Qui sine peccato est
vestrûm, primus in illam lapidem mittat. * *Et iterùm se inclinans,* 8
scribebat in terra. * *Audientes autem vnus post vnum exibant,* 9
incipientes à senioribus: & remansit solus IESVS, *& mulier*
in medio stans. * *Erigens autem se* IESVS, *dixit ei; Mulier,* 10
vbi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnauit? * *Quæ di-* 11
xit; Nemo, Domine. Dixit autem IESVS; *Nec ego te con-*
demnabo: Vade, & iam ampliùs noli peccare. * *Iterùm ergo lo-* 12
cutus est eis IESVS, *dicens; Ego sum lux mundi: qui sequitur*
me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ. * *Dixerunt* 13
ergo

ergo ei Pharisæi; Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium
14 tuum non est verum.* Respondit IESVS, & dixit eis; Etsi
ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum:
quia scio vnde veni, & quò vado: vos autem nescitis vnde ve-
15 nio, aut quò vado.* Vos secundum carnem iudicatis: ego non
16 iudico quemquam.* Et si iudico ego, iudicium meum verum est;
17 quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater.* Et in le-
ge vestra scriptum est; quia duorum hominum testimonium ve-
18 rum est.* Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso: & testi-
19 monium perhibet de me, qui misit me, Pater.* Dicebant ergo ei;
Vbi est Pater tuus? Respondit IESVS; Neque me scitis, neque
Patrem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.
20 * Hæc verba locutus est IESVS in gazophylacio, docens in tem-
plo: & nemo apprehendit eum; quia necdum venerat hora eius.
21 * Dixit ergo iterum eis IESVS; Ego vado, & quæretis me: &
in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis ve-
22 nire.* Dicebant ergo Iudæi; Numquid interficiet semetipsum;
23 quia dixit; Quò ego vado, vos non potestis venire?* Et dicebat
eis; Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc
24 estis, ego non sum de hoc mundo.* Dico ergo vobis, quia morie-
mini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum,
25 moriemini in peccato vestro.* Dicebant ergo ei; Tu quis es? Di-
26 xit eis IESVS; Principium, qui & loquor vobis.* Multa ha-
beo de vobis loqui, & iudicare. Sed qui me misit, verax est: &
27 ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo.* Et non cognouerunt
28 quia Patrem eius dicebat DEVM.* Dixit ergo eis IESVS;
Cùm exaltaueritis Filium hominis; tunc cognoscetis quia ego sum,
29 & à meipso facio nihil; sed sicut docuit me Pater, hæc loquor:* Et
qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego, quæ
30 placita sunt ei, facio semper.* Hæc illo loquente multi crediderunt
31 in eum.* Dicebat ergo IESVS ad eos, qui crediderunt ei, Iu-
dæos; Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis:

*&

* & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. * Reſpon- 32 33
derunt ei; Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquàm:
quomodo tu dicis: liberi eritis? * Reſpondit eis IESVS; Amen, 34
amen dico vobis; quia omnis, qui facit peccatum, ſeruus eſt pec-
cati. * Seruus autem non manet in domo in æternum: Filius au- 35
tem manet in æternum. * Si ergo vos filius liberauerit, verè li- 36
beri eritis. * Scio quia filij Abrahæ eſtis: ſed quæritis me interfi- 37
cere: quia ſermo meus non capit in vobis. * Ego quod vidi apud 38
Patrem meum, loquor: & vos, quæ vidiſtis apud Patrem ve-
ſtrum, facitis. * Reſponderunt, & dixerunt ei; Pater noſter Abra- 39
ham eſt. Dicit eis IESVS; Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ fa-
cite. * Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veri- 40
tatem vobis locutus ſum, quam audiui à DEO: hoc Abraham
non fecit. * Vos facitis opera Patris veſtri. Dixerunt itaque eis 41
Nos ex fornicatione non ſumus nati: vnum Patrem habemus
DEVM. * Dixit ergo eis IESVS; Si DEVS Pater veſter eſſet: 42
diligeretis vtique me. Ego enim ex DEO proceſſi, & veni: ne-
que enim à meipſo veni: ſed ille me miſit. * Quare loquelam meam 43
non cognoſcitis? Quia non poteſtis audire ſermonem meum. * Vos 44
ex Patre diabolo eſtis: & deſideria Patris veſtri vultis facere.
Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit: quia non eſt
veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: quia
mendax eſt & Pater eius. * Ego autem ſi veritatem dico, non 45
creditis mihi. * Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem 46
dico vobis, quare non creditis mihi? * Qui ex DEO eſt, verba 47
DEI audit: propterea vos non auditis; quia ex DEO non
eſtis. * Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei; Nonne bene 48
dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? * Re- 49
ſpondit IESVS; Ego dæmonium non habeo: ſed honorifico Pa-
trem meum, & vos inhonoraſtis me. * Ego autem non quæro 50
gloriam meam: eſt qui quærat, & iudicet. * Amen, amen dico 51
vobis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in

52 *æternum.* Dixerunt ergo Iudæi; Nunc cognouimus quia dæmonium*
habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis; Si quis
53 *sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum.**
Numquid tu maior es Patre nostro Abraham, qui mortuus est?
54 *& Prophetæ mortui sunt. Quem teipsum facis?* Respondit*
IESVS; *Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater*
meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia DEVS *vester est,*
55 ** & non cognouistis eum: ego autem noui eum: Et si dixero quia*
non scio eum; ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & ser-
56 *monem eius seruo.* Abraham Pater vester exultauit vt videret*
57 *diem meum: vidit, & gauisus est.* Dixerunt ergo Iudæi ad eum;*
Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?
58 **Dixit eis* IESVS; *Amen, amen dico vobis, antequam*
59 *Abraham fieret, ego sum.* Tulerunt ergo*
lapides, vt iacerent in eum: IESVS
autem abscondit se, & exiuit
de templo.

IN

IN CAPVT OCTAVVM DISPVTATIONES SEXDECIM.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Adducunt autem Scribæ,& Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam,&c. Vers. 3.

An historia mulieris adulteræ sit canonica, & à Beato Ioanne scripta: & quid super ea re scripserint Euthymius, B. Hieronymus, Eusebius, & Caietanus.

1

N hoc capite octauo narratur historia mulieris adulteræ,& varij sermones,& altercationes inter CHRISTVM,& Iudæos habitæ. Sed an historia mulieris adulteræ sit Scriptura Canonica, & à Beato Ioanne scripta, disquirendum est. Nonnulli enim id negarunt, hisce argumētis adducti; Nullus Græcorum scriptorum, qui commentaria ediderunt in Euangelium Ioannis, historiam mulieris adulteræ nec in textu legit, neque in commentariis suis attigit. Audiat,lector, quid super ea re Græcus explanator huius Euangelij scribat Euthymius,tractans extrema verba præcedentis capitis septimi. Scire,inquit, oportet ea, quæ ab hoc loco habentur vsque Euthymius.

 ad

ad illa verba; *Iterùm ergo locutus est illis* IESVS, *dicens; Ego sum lux mundi*, in exactioribus exemplaribus aut non inueniri, aut obelo confossa esse; eò quòd illegitima videantur, & addita. Et huius rei argumentum est, quòd ea nullus sit interpretatus. Nobis tamen animus est etiam hæc declarare, quòd vtilitate non careant; sicut & caput de muliere adultera, quod inter hæc ponitur. Sic Euthymius.

S. Hieronymus. Deinde Beatus Hieronymus in libro secundo aduersus Pelagianos scribit, historiam mulieris adulteræ in multis codicibus Græcis, & Latinis reperiri in Euangelio Beati Ioannis: quibus verbis non obscurè significauit Hieronymus, eam in multis quoque aliis codicibus non inueniri. At si ea historia esset à Ioanne scripta, in omnibus codicibus inuenta fuisset. *Eusebius.* Eusebius in capite vltimo libri tertij de historia Ecclesiastica ait, eam historiam fuisse proditam à Papia discipulo Apostolorum, & reperiri in Euangelio, secundum Hebræos. Non sic autem de ea historia locutus esset Eusebius, si eam putasset à Beato Ioanne scriptam, & partem esse Euangelij eius. 2

Horum itaque grauium scriptorum auctoritas, & testimonium 3
non solùm hæreticos fecit audaces ad hanc historiam abiudicandam, & abijciendam: sed Caietano etiam animum fecit ad eius *Caietanus.* historiæ fidem eleuandam, minuendámque auctoritatem. Qui licèt fuerit non minùs catholicus, & pius; quàm doctus, & acutus: nonnunquàm tamen quasdam minimè Catholicas, & pias sententias, & sacræ Scripturæ interpretationes in suis libris secutus est. In exordio commentariorum suorum super hoc caput octauum ita scribit; Prima pars huius capituli cum tota historia mulieris adulteræ non est omninò authentica. Nam Hieronymus in libro secundo Dialogorum aduersus Pelagianos dicit, eã in multis Græcis, & Latinis codicibus inueniri. Dicendo autem, *in multis*, monstrauit non esse authenticam; sicut plerasque partes huius Euangelij. Quia tamen in Ecclesia legitur, tanquàm pars Euangelij; nos quoque illam exponemus. Hæc Caietanus. Et Paulò infrà explanans illa verba huius capitis octaui; *Iterùm ergo locutus est illis* IESVS, sic ait; Nulla continuatio præcedentis facti cum istis verbis subiuncta testatur, adiectitiam esse præcedentem historiam

ſtoriam de muliere adultera; nec immeritò ab illuſtribus doctoribus prætermiſſam. Sic ille. Miror equidem Caietanum, qui non eſt veritus dicere, hiſtoriam hanc mulieris adulteræ non eſſe authenticam, nec eſſe partem huius Euangelij: ſed eſſe adiectitiam: cùm ipſe tamen fateatur, eam publicè in Eccleſia legi tanquàm partem Euangelij Ioannis. Sed qui dicit Eccleſiam habere pro canonica Scriptura hanc hiſtoriam: quæ tamen reuera non eſt canonica; is profectò non obſcurè ſignificat, catholicam Eccleſiam circa fidem, & auctoritatem huius hiſtoriæ in errore verſari, & tot iam ſæculis eſſe verſatam; & vniuerſum populum Chriſtianum errore ſuo implicatum, atque deceptum teneri.

Animaduerſio in ſententiam Caietani.

SECVNDA DISPVTATIO.

Hiſtoriam mulieris adulteræ, canonicam eſſe, & à Beato Ioanne ſcriptam, breuiter probatur.

4 IN Concilio Tridentino, in ſeſſ.4.& in decreto de Scripturis canonicis, hæc ſunt verba; Si quis omnes libros ſacræ Scripturæ integros, & cum omnibus ſuis partibus; ſicut in Eccleſia catholica legi conſueuerunt; & ſicut eos habet Latina editio vulgata, pro canonicis, & ſacris non ſuſceperit, Anathema ſit. Et hæc quidem fuit Patrum in illo Concilio ſententia, & decretum. Sed Eccleſia legit hiſtoriam mulieris adulteræ, tanquàm ſacram Scripturam, & partem Euangelij Ioannis, in Miſſa Sabbati poſt Dominicam tertiam quadrageſimæ. Et Latina editio vulgata habet eam in omnibus libris, in hoc loco Euangelij Ioannis: ergo hanc hiſtoriam eſſe canonicam Scripturam, & eſſe Beati Ioannis, ab homine catholico, ſaltem poſt Tridentini Concilij decretum, dubitari nullo modo poteſt. Hoc etiam comprobatur auctoritate veterũ Scriptorum. Ammonius in ſua Harmonia Euangelica inter hiſtorias ſcriptas in Euangelio Ioannis, memorat hanc mulieris adulteræ: ſimiliter etiam Athanaſius in ſynopſi eandem quoque hiſtoriam, vt ſacram, & Beati Ioannis refert, & Ambroſius in Epiſtola 58.& 76.& Auguſtinus in libro quarto de con-

Concilium Tridentinum. *Ammonius.* *Athanaſius.* *Ambroſius.* *Auguſtinus.*

ſenſu Euangeliſtarum cap. 10.& in Epiſtola 54. & 57. Quinetiam Chryſoſtomus in homilia ſexageſima in Ioannem, referens aliquot hiſtorias Euangelicas, inter eas quoque commemorat hiſtoriam mulieris adulteræ.

Chryſoſt.

5 Sed enim, dicet quiſpiam, ſi hæc hiſtoria eſſet à Beato Ioanne ſcripta; ea proculdubiò in omnibus libris huius Euangelij ſiue Græcis, ſiue Latinis,& omni tempore fuiſſet: at ſuprà oſtenſum eſt, eam olim in quibuſdam libris fuiſſe: in aliis non fuiſſe, & Græcos explanatores huius Euangelij eam non habuiſſe: & hæc quidem ratio principale fuit contrariæ ſententiæ fundamentum, atque firmamentum. Equidem puto, cauſam iſtius varietatis exemplarium Euangelij Ioannis incompertam nobis eſſe: ſi mihi tamen liceat,quaſi diuinando,coiectare aliquid ſuper ea re,dicam, eam varietatem duabus ex cauſis accidiſſe. Fortaſſe Beatus Ioannes in prima huius Euangelij editione hanc hiſtoriam omiſerat: ſed eius poſteà recordatus, dignámque iudicans eam; vt litteris prodita, in Eccleſia CHRISTI, & in Populo Chriſtiano legeretur; in poſteriori eiuſdem Euangelij editione eam adiecit. Hinc factum eſt, vt prioris editionis exemplaria eam hiſtoriam non haberent: poſterioris verò editionis codices haberent eam. Vel fortaſſe Beatus Ioannes ab initio in hac ſua hiſtoria Euangelica poſuit hiſtoriam mulieris adulteræ; ſed qui poſteà ſcripturam eius in multa exemplaria tranſcripſerunt, eorum partim in ſcribendo negligentes, nonnulla omiſerunt, in quibus etiam fuit hiſtoria mulieris Adulteræ; partim verò diligentiſſimè omnia ſcribentes,non omiſerunt eam hiſtoriam: atque hinc varietas illa codicum extitit:quibuſdam eâ hiſtoriam habentibus,aliis verò non habentibus.

Cur hiſtoria mulieris adulteræ non fuerit olim in omnibus huius Euangelij codicibus.

TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Vers. 6. IESVS autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra.

B omnibus huius Euangelij explanatoribus quæſitum eſt, 6
quid fuerit illud, quod tunc CHRISTVS digito ſuo ſcripſit

pſit in terra. Curioſa profectò magis quæſtio, quàm facilis ad explicandum: cùm nihil ea de re in Sacris litteris traditum, vel à Patribus pro certo proditum ſit: quamobrem variant doctorum ſententiæ, vel potiùs coniecturæ: quod in rebus incompertis, atque incertis fieri neceſſum eſt. Nos iſtas doctorum coniecturas curſim hoc in loco percenſendo, ſatisfactum à nobis fore lectori exiſtimamus. *Quid tunc in terra ſcripſerit Christus, ſex doctorum ſententiæ.*

Ambroſius in Epiſtola 58. & 76. quia CHRISTVM bis tunc ſcripſiſſe in terra narrat hoc loco Ioannes, putat ipſe, in priori ſcriptione ſcripſiſſe eum ſententiam illam, quæ eſt apud Hieremiam cap. 22. ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretum, qua vti ferè ſolet Ambroſius; *Terra ſcribe hos viros abdicatos:* quo ſignificabat Dominus IESVS, cenſores illos iam eſſe à DEO abiectos, & in numerum reproborum reiectos, quorum ſcilicet nomina non in cœlo: ſed in terra ſcribuntur: In poſteriori autem ſcriptione opinatur Ambroſius CHRISTVM ſcripſiſſe illam, à ſe alias prædicatam, ſententiam; *Feſtucam, quæ in oculo eſt fratris tui, vides; trabem autem, quæ in oculo tuo eſt, non vides.* *Ambroſius.* *Matth. 7.*

7 Beda exiſtimat CHRISTVM bis eandem illam ſententiam ſcripſiſſe; quam etiam verbis expreſſit; *Qui ſine peccato eſt veſtrûm, primus in illam lapidem mittat:* quaſi diceret; Puniatur peccator: ſed non à prævaricatoribus legis, & maiori dignis punitione. Haymo, & Lyranus, (quæ complurium aliorum eſt opinio) arbitrantur, CHRISTVM ſcripſiſſe tunc vniuſcuiuſque illorum accuſatorum grauiora peccata: ſic tamen vt ſua cuique dumtaxat peccata; non aliis, noteſcerent. Nec ea Scriptura conſtabat litteris: ſed notis quibuſdam, & figuris, ad ſimilitudinem ſpeculi, ſua cuiq; delicta repræſentantibus. At enim, ſi fuiſſet ita factum, Iudæi, viſa priori ſcriptione, continuò diſceſſiſſent. At Ioannes ſcribit hoc loco, etiam poſteà inſtitiſſe eos ſciſcitari à CHRISTO ſententiam eius de illa muliere adultera. Rabanus opinatur CHRISTVM ſcripſiſſe ſententiam illam, quæ eſt apud Hieremiam cap. 17. *Domine, omnes, qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra ſcribentur: quia dereliquerunt venam aquarum viuentium Dominum.* *Beda.* *Haymo, & Lyranus.* *Rabanus.*

8 Auguſtinus, Rupertus, & Caietanus putant, CHRISTVM nullas *Auguſtinus. Rupertus, & Caietanus.*

las

las tunc in terra literas formasse: sed illo exteriori gestu inclinandi se deorsum, & digito quasi scribentis in terra, mysterium aliquod designasse, ac denotasse: quodnam verò id fuerit mysterium, quadruplex est interpretatio, Prima; se maiestatem suam diuinam inclinasse deorsum vsque ad terram, assumpta humana natura; vt saluum faceret genus humanum, quod perierat. Non itaque eius esse quemquam punire, ac perdere, qui omnes venerat saluos facere. Et hoc ipse ante dixerat Nicodemo, se in mundum venisse, non vt iudicaret mundum: sed vt mundus per ipsum saluus fieret. Secunda; proprium esse DEI, iustitiæ seueritatem flectere, atque inclinare ad lenitatem, & suauitatem misericordiæ: nam vt dixit Iacobus Apostolus; *Misericordia superexaltat iudicem.* Tertia; cùm illi Iudæi vehementer vrgerent CHRISTVM auctoritate legis Mosaicæ, ipse digito scribens in terra significauit, se Dominum, & conditorem fuisse illius legis: vtpote quam ipse digito suo scriptam in tabulis lapideis, eis per Moysem dederat. Quarta; significatum est illo CHRISTI gestu in terra scribentis, diuersam admodùm fore nouam, & Euangelicam legem à lege veteri Mosaica: hæc enim scripta est in lapide, qui & durus est, & sterilis, atque infrugiferus; quo significabatur illius legis & rigor, atque durities, simúlque inefficacia remittendi peccata, & gratiam, atque virtutem largiendi: legem verò Euangelicam CHRISTVS scripsit in terra, quæ est mollis, & frugifera; quo significabatur eius legis suauitas, & inæstimabilis fructuum eius prouentus. Et ideò Dominus ipse dixerat; *Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris: iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.*

Quod mysterium designatum sit per illam Christi scriptionem in terra, quadruplex interpretatio. *Ioan. 3.* *Iacobi 2.* *Exod. 31.* *Matth. 11.*

Euthymius. Euthymius etiam putat, nihil à CHRISTO tunc in terra literarum esse scriptum: sed eum simulasse gestum illum scribentis in terra; vt sic, quasi rebus aliis intentus, importunam, & malitiosam illorum accusatorum interrogationem repelleret. Hoc nempè solent interdum facere viri prudentes, cùm ad id, quod rogantur, vel interrogantur, respondere nolunt; alio vultum auertunt, aliúdque cogitare se, atque agere simulant; vt alij ab importuna interrogatione, vel postulatione desistant. Illud denique commemorabile videtur hoc loco, quod scribit Beatus Augustinus in epistola. 9

Augustinus.

ſtola quinquageſimaquarta, CHRISTVM illis verbis,quæ reſpõdit iſtis Iudæis, *Qui ſine peccato eſt veſtrûm, primus in illam lapidem mittat*; tantum eorum animis incuſſiſſe terrorem, atque tremorem, vt non modò accuſare mulierem illam deſiſterent, deferueſcente intus ſæuitia, & tremente conſcientia: ſed etiam ſe quamprimùm è conſpectu CHRISTI ſubducere contenderent.

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dicebant ergo ei, Tu quis es? Dixit eis IESVS, Principium, qui & loquor vobis. VER.25.

10 PEROBSCVRVS eſt hic locus ad intelligendum, & ad explicandum perdifficilis; tum quia locum hunc multò ſecùs habet Scriptura Græca, quàm ſonant verba Latina: tum etiam quòd nec ipſa Græca Scriptura facilem habet intellectum. Ego varias, quæ ſunt apud doctores, loci huius interpretationes breuiter exponam. Beatus Ambroſius in capite ſecundo, & quarto primi libri in Hexameron, & in quarto capite libri tertij de Fide, hũc locum tractans ait; Iudæis interrogantibus Dominum, *Tu quis es?* reſpondiſſe ipſum; *Ego ſum principium, qui & loquor vobis*, ſignificantem his verbis, ſe DEVM ſimul, atque hominem eſſe: DEVM quidem, appellando ſe principium ſimpliciter, & præciſè; nimirum ex quo, & in quo, & propter quem ſunt omnia: hominem autem oſtendit ſe eſſe, dicendo; *Qui & loquor vobis*. Hanc interpretationem complures Latinorum explanatorum ſecuti ſunt. Sed mirum profectò videri poſſit, Ambroſium, qui Græcè ſciret optimè, cùm tractaret hunc locum, Græcam eius ſcripturam non conſuluiſſe. Si enim conſuluiſſet, planè vidiſſet, cum ea minimè congruentem eſſe interpretationem, quam ipſe tradidit: Nam Græca vox ſignificans principium, non eſt nominatiui caſus: ſed accuſatiui: & in illis verbis; *Qui & loquor vobis*, pro illo relatiuo, *qui*, Græca vox vel eſt relatiuum neutrius generis, (*quod:*) vel eſt coniunctio ſignificans (*quia*, vel *quoniam*.) Ex quo apparet, Græcæ

Prima interpretatio, quæ eſt Ambroſij.

Matt.27. Luc.23. giis glorificauerunt DEVM, dicentes: *Verè hic Filius* DEI *erat.* Et reuertebantur percutientes pectora sua. Nonò; Glorificatus est in sua Resurrectione: tunc enim perfectam sui corporis habuit gloriam: quæ consistit in quatuor illis gloriosi corporis dotibus, Impassibilitate, Claritate, Agilitate, & Subtilitate. Decimò; glorificatus est in Ascensione sua ad cœlum; quantùm ad habitationem in supremo cœli loco; & quantùm ad excellentiam dignitatis, & potestatis super omnes cœlicolas; & quantùm ad sessionem suam in supremo throno ad dexteram DEI Patris. Vndecimò; glorificatus est in missione Spiritus sancti; sicut ipse prædixerat de eo; *Ille me clarificabit: quia de meo accipiet.* Tunc glorificatus est IESVS per suos discipulos, liberè, feruenter, & constanter nomen eius confitentes, doctrinam prædicantes. Tunc glorificatus est in multiplicatione Ecclesiæ suæ per vniuersum mundum, & per Euangelij prædicationem in omni terrarum orbe, & per clarificationem nominis sui apud omnes gentes. Duodecimò; Restat etiam nunc maxima quædam glorificatio IESV, quæ futura est in consummatione mundi, & in extremo, atque vniuersali iudicio hominum: tunc ipse cùm maxima potestate, ac maiestate veniet ad iudicandum omnes, & reddendum vnicuique secundum opera sua. Tunc perficietur, quod ei ascendenti ad cœlum DEVS Pater promiserat, dicens; *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Tunc agnoscetur ab omnibus Rex regum, & Dominus dominantium. Tunc sublatis omnibus aliis regnis, & imperiis regnabit ipse in cœlo, & in terra, & super omnes creaturas.

Glorificatio Iesu in resurrectione eius.

Glorificatio Iesu in Ascensione eius ad cœlum.

Glorificatio Iesu in missione Spiritus sancti. *Ioan.16.*

Glorificatio Iesu, quæ futura est in consummatione sæculi, & in extremo iudicio.

Psal.109.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM
EVANGELII IOANNIS.

IESVS *autem perrexit in montē Oli-* VERS. I.
ueti: * *& diluculo iterum venit in* 2
templum, & omnis populus venit ad
eum, & sedens docebat eos. * *Addu-* 3
cunt autem Scribæ, & Pharisæi mulie-
rem in adulterio deprehensam: & sta-
tuerunt eam in medio; * *& dixerunt* 4
ei; Magister, hæc mulier modò depre-
hensa est in adulterio. * *In lege autem Moyses mandauit nobis* 5
huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? * *Hoc autem dicebant* 6
tentantes eum, vt possent accusare eum. IESVS *autem inclinans*
se deorsum, digito scribebat in terra. * *Cùm ergo perseuerarent* 7
interrogantes eum, erexit se, & dixit eis; Qui sine peccato est
vestrûm, primus in illam lapidem mittat. * *Et iterùm se inclinans,* 8
scribebat in terra. * *Audientes autem vnus post vnum exibant,* 9
incipientes à senioribus: & remansit solus IESVS, *& mulier*
in medio stans. * *Erigens autem se* IESVS, *dixit ei; Mulier,* 10
vbi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnauit? * *Quæ di-* 11
xit; Nemo, Domine. Dixit autem IESVS; *Nec ego te con-*
demnabo: Vade, & iam ampliùs noli peccare. * *Iterùm ergo lo-* 12
cutus est eis IESVS, *dicens; Ego sum lux mundi: qui sequitur*
me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ. * *Dixerunt* 13

ergo

ergo ei Pharisæi; Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium
14 tuum non est verum.* Respondit IESVS, & dixit eis; Etsi
ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum:
quia scio vnde veni, & quò vado: vos autem nescitis vnde ve-
15 nio, aut quò vado.* Vos secundum carnem iudicatis: ego non
16 iudico quemquam.* Et si iudico ego, iudicium meum verum est;
17 quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater.* Et in le-
ge vestra scriptum est; quia duorum hominum testimonium ve-
18 rum est.* Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso: & testi-
19 monium perhibet de me, qui misit me, Pater.* Dicebant ergo ei;
Vbi est Pater tuus? Respondit IESVS; Neque me scitis, neque
Patrem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.
20 * Hæc verba locutus est IESVS in gazophylacio, docens in tem-
plo: & nemo apprehendit eum; quia necdum venerat hora eius.
21 * Dixit ergo iterùm eis IESVS; Ego vado, & quæretis me: &
in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis ve-
22 nire.* Dicebant ergo Iudæi; Numquid interficiet semetipsum;
23 quia dixit; Quò ego vado, vos non potestis venire?* Et dicebat
eis; Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc
24 estis, ego non sum de hoc mundo.* Dico ergo vobis, quia morie-
mini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum,
25 moriemini in peccato vestro.* Dicebant ergo ei; Tu quis es? Di-
26 xit eis IESVS; Principium, qui & loquor vobis.* Multa ha-
beo de vobis loqui, & iudicare. Sed qui me misit, verax est: &
27 ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo.* Et non cognouerunt
28 quia Patrem eius dicebat DEVM.* Dixit ergo eis IESVS;
Cùm exaltaueritis Filium hominis; tunc cognoscetis quia ego sum,
29 & à meipso facio nihil; sed sicut docuit me Pater, hæc loquor:* Et
qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego, quæ
30 placita sunt ei, facio semper.* Hæc illo loquente multi crediderunt
31 in eum.* Dicebat ergo IESVS ad eos, qui crediderunt ei, Iu-
dæos; Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis:

*&

* & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. * Respon- 32 33
derunt ei; Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquàm:
quomodo tu dicis: liberi eritis? * Respondit eis IESVS; Amen, 34
amen dico vobis; quia omnis, qui facit peccatum, seruus est pec-
cati. * Seruus autem non manet in domo in æternum: Filius au- 35
tem manet in æternum. * Si ergo vos filius liberauerit, verè li- 36
beri eritis. * Scio quia filij Abrahæ estis: sed quæritis me interfi- 37
cere: quia sermo meus non capit in vobis. * Ego quod vidi apud 38
Patrem meum, loquor: & vos, quæ vidistis apud Patrem ve-
strum, facitis. * Responderunt, & dixerunt ei; Pater noster Abra- 39
ham est. Dicit eis IESVS; Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ fa-
cite. * Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veri- 40
tatem vobis locutus sum, quam audiui à DEO: hoc Abraham
non fecit. * Vos facitis opera Patris vestri. Dixerunt itaque eis 41
Nos ex fornicatione non sumus nati: vnum Patrem habemus
DEVM. * Dixit ergo eis IESVS; Si DEVS Pater vester esset: 42
diligeretis vtique me. Ego enim ex DEO processi, & veni: ne-
que enim à meipso veni: sed ille me misit. * Quare loquelam meam 43
non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum. * Vos 44
ex Patre diabolo estis: & desideria Patris vestri vultis facere.
Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est
veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: quia
mendax est & Pater eius. * Ego autem si veritatem dico, non 45
creditis mihi. * Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem 46
dico vobis, quare non creditis mihi? * Qui ex DEO est, verba 47
DEI audit: propterea vos non auditis; quia ex DEO non
estis. * Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei; Nonne bene 48
dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? * Re- 49
spondit IESVS; Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Pa-
trem meum, & vos inhonorastis me. * Ego autem non quæro 50
gloriam meam: est qui quærat, & iudicet. * Amen, amen dico 51
vobis: si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in

 æter-

52 *æternum.* Dixerunt ergo Iudæi; Nunc cognouimus quia dæmoniū*
habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis; Si quis
53 *sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum.* *
Numquid tu maior es Patre nostro Abraham, qui mortuus est?
54 *& Prophetæ mortui sunt. Quem teipsum facis?* * *Respondit*
IESVS; *Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater*
meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia DEVS *vester est,*
55 * *& non cognouistis eum: ego autem noui eum: Et si dixero quia*
non scio eum; ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & ser-
56 *monem eius seruo.* * *Abraham Pater vester exultauit vt videret*
57 *diem meum: vidit, & gauisus est.* * *Dixerunt ergo Iudæi ad eum;*
Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?
58 **Dixit eis* IESVS; *Amen, amen dico vobis, antequàm*
59 *Abraham fieret, ego sum.* * *Tulerunt ergo*
lapides, vt iacerent in eum: IESVS
autem abscondit se, & exiuit
de templo.

IN

IN CAPVT OCTAVVM DISPVTATIONES SEXDECIM.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Adducunt autem Scribæ,& Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, &c. VERS. 3.

An historia mulieris adulteræ sit canonica, & à Beato Ioanne scripta: & quid super ea re scripserint Euthymius, B. Hieronymus, Eusebius, & Caietanus.

1

IN hoc capite octauo narratur historia mulieris adulteræ,& varij sermones,& altercationes inter CHRISTVM,& Iudæos habitæ. Sed an historia mulieris adulteræ sit Scriptura Canonica, & à Beato Ioanne scripta, disquirendum est. Nonnulli enim id negarunt, hisce argumẽtis adducti; Nullus Græcorum scriptorum, qui commentaria ediderunt in Euangelium Ioannis, historiam mulieris adulteræ nec in textu legit, neque in commentariis suis attigit. Audiat,lector, quid super ea re Græcus explanator huius Euangelij scribat Euthymius,tractans extrema verba præcedentis capitis septimi. Scire,inquit, oportet ea, quæ ab hoc loco habentur vsque Euthymius.

ad illa verba; *Iterùm ergo locutus est illis* IESVS, *dicens*; *Ego sum lux*
mundi, in exactioribus exemplaribus aut non inueniri, aut obelo
confossa esse; eò quòd illegitima videantur, & addita. Et huius
rei argumentum est, quòd ea nullus sit interpretatus. Nobis ta-
men animus est etiam hæc declarare, quòd vtilitate non careant;
sicut & caput de muliere adultera, quod inter hæc ponitur. Sic
Euthymius.

S. Hieronymus. Deinde Beatus Hieronymus in libro secundo aduersus Pela- 2
gianos scribit, historiam mulieris adulteræ in multis codicibus
Græcis, & Latinis reperiri in Euangelio Beati Ioannis: quibus ver-
bis non obscurè significauit Hieronymus, eam in multis quoque
aliis codicibus non inueniri. At si ea historia esset à Ioanne scri-
Eusebius. pta, in omnibus codicibus inuenta fuisset. Eusebius in capi-
te vltimo libri tertij de historia Ecclesiastica ait, eam histo-
riam fuisse proditam à Papia discipulo Apostolorum, & reperiri
in Euangelio, secundum Hebræos. Non sic autem de ea historia
locutus esset Eusebius, si eam putasset à Beato Ioanne scriptam, &
partem esse Euangelij eius.

Horum itaque grauium scriptorum auctoritas, & testimonium 3
non solùm hæreticos fecit audaces ad hanc historiam abiudican-
Caietanus. dam, & abijciendam: sed Caietano etiam animum fecit ad eius
historiæ fidem eleuandam, minuendámque auctoritatem. Qui
licèt fuerit non minùs catholicus, & pius; quàm doctus, & acutus:
nonnunquàm tamen quasdam minimè Catholicas, & pias sen-
tentias, & sacræ Scripturæ interpretationes in suis libris secutus
est. In exordio commentariorum suorum super hoc caput octa-
uum ita scribit; Prima pars huius capituli cum tota historia mu-
lieris adulteræ non est omninò authentica. Nam Hieronymus in
libro secundo Dialogorum aduersus Pelagianos dicit, eã in multis
Græcis, & Latinis codicibus inueniri. Dicendo autem, *in multis*,
monstrauit non esse authenticam; sicut plerásque partes huius
Euangelij. Quia tamen in Ecclesia legitur, tanquàm pars Euan-
gelij; nos quoque illam exponemus. Hæc Caietanus. Et Paulò
infrà explanans illa verba huius capitis octaui; *Iterùm ergo locutus*
est illis IESVS, sic ait; Nulla continuatio præcedentis facti cum
istis verbis subiuncta testatur, adiectitiam esse præcedentem hi-
storiam

ſtoriam de muliere adultera; nec immeritò ab illuſtribus doctoribus prætermiſſam. Sic ille. Miror equidem Caietanum, qui non eſt veritus dicere, hiſtoriam hanc mulieris adulteræ non eſſe authenticam, nec eſſe partem huius Euangelij: ſed eſſe adiectitiam: cùm ipſe tamen fateatur, eam publicè in Eccleſia legi tanquàm partem Euangelij Ioannis. Sed qui dicit Eccleſiam habere pro canonica Scriptura hanc hiſtoriam: quæ tamen reuera non eſt canonica; is profectò non obſcurè ſignificat, catholicam Eccleſiam circa fidem, & auctoritatem huius hiſtoriæ in errore verſari, & tot iam ſæculis eſſe verſatam; & vniuerſum populum Chriſtianum in errore ſuo implicatum, atque deceptum teneri. *Animaduerſio in ſententiam Caietani.*

SECVNDA DISPVTATIO.

Hiſtoriam mulieris adulteræ, canonicam eſſe, & à Beato Ioanne ſcriptam, breuiter probatur.

4 IN Concilio Tridentino, in ſeſſ.4.& in decreto de Scripturis canonicis, hæc ſunt verba; Si quis omnes libros ſacræ Scripturæ integros, & cum omnibus ſuis partibus; ſicut in Eccleſia catholica legi conſueuerunt; & ſicut eos habet Latina editio vulgata, pro canonicis, & ſacris non ſuſceperit, Anathema ſit. Et hæc quidem fuit Patrum in illo Concilio ſententia, & decretum. Sed Eccleſia legit hiſtoriam mulieris adulteræ, tanquàm ſacram Scripturam, & partem Euangelij Ioannis, in Miſſa Sabbati poſt Dominicam tertiam quadrageſimæ. Et Latina editio vulgata habet eam in omnibus libris, in hoc loco Euangelij Ioannis: ergo hanc hiſtoriam eſſe canonicam Scripturam, & eſſe Beati Ioannis, ab homine catholico, ſaltem poſt Tridentini Concilij decretum, dubitari nullo modo poteſt. Hoc etiam comprobatur auctoritate veterũ Scriptorum. Ammonius in ſua Harmonia Euangelica inter hiſtorias ſcriptas in Euangelio Ioannis, memorat hanc mulieris adulteræ: ſimiliter etiam Athanaſius in ſynopſi eandem quoque hiſtoriam, vt ſacram, & Beati Ioannis refert, & Ambroſius in Epiſtola 58. & 76. & Auguſtinus in libro quarto de con- *Concilium Tridentinum.* *Ammonius.* *Athanaſius.* *Ambroſius.* *Auguſtinus.*

ſenſu Euangeliſtarum cap. 10. & in Epiſtola 54. & 57. Quinetiam Chryſoſtomus in homilia ſexageſima in Ioannem, referens aliquot hiſtorias Euangelicas, inter eas quoque commemorat hiſtoriam mulieris adulteræ.

Chryſoſt.

5 Sed enim, dicet quiſpiam, ſi hæc hiſtoria eſſet à Beato Ioanne ſcripta; ea proculdubiò in omnibus libris huius Euangelij ſiue Græcis, ſiue Latinis, & omni tempore fuiſſet: at ſuprà oſtenſum eſt, eam olim in quibuſdam libris fuiſſe: in aliis non fuiſſe, & Græcos explanatores huius Euangelij eam non habuiſſe: & hæc quidem ratio principale fuit contrariæ ſententiæ fundamentum, atque firmamentum. Equidem puto, cauſam iſtius varietatis exemplarium Euangelij Ioannis incompertam nobis eſſe: ſi mihi tamen liceat, quaſi diuinando, cõiectare aliquid ſuper ea re, dicam, eam varietatem duabus ex cauſis accidiſſe. Fortaſſe Beatus Ioannes in prima huius Euangelij editione hanc hiſtoriam omiſerat: ſed eius poſteà recordatus, dignámque iudicans eam; vt litteris prodita, in Eccleſia CHRISTI, & in Populo Chriſtiano legeretur; in poſteriori eiuſdem Euangelij editione eam adiecit. Hinc factum eſt, vt prioris editionis exemplaria eam hiſtoriam non haberent: poſterioris verò editionis codices haberent eam. Vel fortaſſe Beatus Ioannes ab initio in hac ſua hiſtoria Euangelica poſuit hiſtoriam mulieris adulteræ; ſed qui poſteà ſcripturam eius in multa exemplaria tranſcripſerunt, eorum partim in ſcribendo negligentes, nonnulla omiſerunt, in quibus etiam fuit hiſtoria mulieris Adulteræ; partim verò diligentiſſimè omnia ſcribentes, non omiſerunt eam hiſtoriam: atque hinc varietas illa codicum extitit: quibuſdam eã hiſtoriam habentibus, aliis verò non habentibus.

Cur hiſtoria mulieris adulteræ non fuerit olim in omnibus huius Euangelij codicibus.

TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 6. IESVS autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra.

AB omnibus huius Euangelij explanatoribus quæſitum eſt, quid fuerit illud, quod tunc CHRISTVS digito ſuo ſcripſit 6

pſit in terra. Curioſa profectò magis quæſtio, quàm facilis ad explicandum: cùm nihil ea de re in Sacris litteris traditum, vel à Patribus pro certo proditum ſit: quamobrem variant doctorum ſententiæ, vel potiùs coniecturæ: quod in rebus incompertis, atque incertis fieri neceſſum eſt. Nos iſtas doctorum coniecturas curſim hoc in loco percenſendo, ſatisfactum à nobis fore lectori exiſtimamus. *Quid tunc in terra ſcripſerit Chriſtus, ſex doctorum ſententiæ.*

Ambroſius in Epiſtola 58. & 76. quia CHRISTVM bis tunc ſcripſiſſe in terra narrat hoc loco Ioannes, putat ipſe, in priori ſcriptione ſcripſiſſe cum ſententiam illam, quæ eſt apud Hieremiam cap. 22. ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretum, qua vti ferè ſolet Ambroſius; *Terra ſcribe hos viros abdicatos:* quo ſignificabat Dominus IESVS, cenſores illos iam eſſe à DEO abiectos, & in numerum reproborum reiectos, quorum ſcilicet nomina non in cœlo: ſed in terra ſcribuntur: In poſteriori autem ſcriptione opinatur Ambroſius CHRISTVM ſcripſiſſe illam, à ſe alias prædicatam, ſententiam; *Feſtucam, quæ in oculo eſt fratris tui, vides; trabem autem, quæ in oculo tuo eſt, non vides.* *Ambroſius.* *Matth. 7.*

7 Beda exiſtimat CHRISTVM bis eandem illam ſententiam ſcripſiſſe; quam etiam verbis expreſſit; *Qui ſine peccato eſt veſtrûm, primus in illam lapidem mittat:* quaſi diceret; Puniatur peccator: ſed non à prævaricatoribus legis, & maiori dignis punitione. Haymo, & Lyranus, (quæ complurium aliorum eſt opinio) arbitrantur, CHRISTVM ſcripſiſſe tunc vniuſcuiuſque illorum accuſatorum grauiora peccata: ſic tamen vt ſua cuique dumtaxat peccata; non aliis, noteſcerent. Nec ea Scriptura conſtabat litteris: ſed notis quibuſdam, & figuris, ad ſimilitudinem ſpeculi, ſua cuiq; delicta repræſentantibus. At enim, ſi fuiſſet ita factum, Iudæi, viſa priori ſcriptione, continuò diſceſſiſſent. At Ioannes ſcribit hoc loco, etiam poſteà inſtitiſſe eos ſciſcitari à CHRISTO ſententiam eius de illa muliere adultera. Rabanus opinatur CHRISTVM ſcripſiſſe ſententiam illam, quæ eſt apud Hieremiam cap. 17. *Domine, omnes, qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra ſcribentur: quia dereliquerunt venam aquarum viuentium Dominum.* *Beda.* *Haymo, & Lyranus.* *Rabanus.*

8 Auguſtinus, Rupertus, & Caietanus putant, CHRISTVM nul- *Auguſtinus. Rupertus, & Caietanus.*

las

las tunc in terra literas formasse: sed illo exteriori gestu inclinandi se deorsum, & digito quasi scribentis in terra, mysterium aliquod designasse, ac denotasse: quodnam verò id fuerit mysterium, quadruplex est interpretatio. Prima; se maiestatem suam diuinam inclinasse deorsum vsque ad terram, assumpta humana natura; vt saluum faceret genus humanum, quod perierat. Non itaque eius esse quemquam punire, ac perdere, qui omnes venerat saluos facere. Et hoc ipse ante dixerat Nicodemo, se in mundum venisse, non vt iudicaret mundum: sed vt mundus per ipsum saluus fieret. Secunda; proprium esse DEI, iustitiæ seueritatem flectere, atque inclinare ad lenitatem, & suauitatem misericordiæ: nam vt dixit Iacobus Apostolus; *Misericordia superexaltat iudicem.* Tertia; cùm illi Iudæi vehementer vrgerent CHRISTVM auctoritate legis Mosaicæ, ipse digito scribens in terra significauit, se Dominum, & conditorem fuisse illius legis: vtpote quam ipse digito suo scriptam in tabulis lapideis, eis per Moysem dederat. Quarta; significatum est illo CHRISTI gestu in terra scribentis, diuersam admodùm fore nouam, & Euangelicam legem à lege veteri Mosaica: hæc enim scripta est in lapide, qui & durus est, & sterilis, atque infrugiferus; quo significabatur illius legis & rigor, atque durities, simúlque inefficacia remittendi peccata, & gratiam, atque virtutem largiendi: legem verò Euangelicam CHRISTVS scripsit in terra, quæ est mollis, & frugifera; quo significabatur eius legis suauitas, & inæstimabilis fructuum eius prouentus. Et ideò Dominus ipse dixerat; *Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris: iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.*

Quod mysterium designatum sit per illam Christi scriptionem in terra, quadruplex interpretatio.

Ioan. 3.

Iacobi 2.

Exod. 31.

Matth. 11.

Euthymius.

Euthymius etiam putat, nihil à CHRISTO tunc in terra lite- 9
rarum esse scriptum: sed eum simulasse gestum illum scribentis in terra; vt sic, quasi rebus aliis intentus, importunam, & malitiosam illorum accusatorum interrogationem repelleret. Hoc nempè solent interdum facere viri prudentes, cùm ad id, quod rogantur, vel interrogantur, respondere nolunt; alio vultum auertunt, aliúdque cogitare se, atque agere simulant; vt alij ab importuna interrogatione, vel postulatione desistant. Illud denique commemorabile videtur hoc loco, quod scribit Beatus Augustinus in epistola.

Augustinus.

ſtola quinquageſimaquarta, CHRISTVM illis verbis,quæ reſpõdit iſtis Iudæis, *Qui ſine peccato eſt veſtrûm, primus in illam lapidem mittat*; tantum eorum animis incuſſiſſe terrorem, atque tremorem, vt non modò accuſare mulierem illam deſiſterent, deferueſcente intus ſæuitia, & tremente conſcientia: ſed etiam ſe quamprimùm è conſpectu CHRISTI ſubducere contenderent.

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dicebant ergo ei, Tu quis es? Dixit eis IESVS, Principium, qui & loquor vobis. VER. 25.

10 PEROBSCVRVS eſt hic locus ad intelligendum, & ad explicandum perdifficilis; tum quia locum hunc multò ſecùs habet Scriptura Græca, quàm ſonant verba Latina: tum etiam quòd nec ipſa Græca Scriptura facilem habet intellectum. Ego varias, quæ ſunt apud doctores, loci huius interpretationes breuiter exponam. Beatus Ambroſius in capite ſecundo, & quarto primi libri in Hexameron, & in quarto capite libri tertij de Fide,hũc locum tractans ait; Iudæis interrogantibus Dominum, *Tu quis es?* reſpondiſſe ipſum; *Ego ſum principium, qui & loquor vobis*, ſignificantem his verbis,ſe DEVM ſimul, atque hominem eſſe:DEVM quidem, appellando ſe principium ſimpliciter, & præcisè; nimirum ex quo,& in quo,& propter quem ſunt omnia: hominem autem oſtendit ſe eſſe, dicendo; *Qui & loquor vobis*. Hanc interpretationem complures Latinorum explanatorum ſecuti ſunt. Sed mirum profectò videri poſſit, Ambroſium, qui Græcè ſciret optimè,cùm tractaret hunc locum, Græcam eius ſcripturam non conſuluiſſe. Si enim conſuluiſſet, planè vidiſſet,cum ea minimè congruentem eſſe interpretationem, quam ipſe tradidit: Nam Græca vox ſignificans principium, non eſt nominatiui caſus:ſed accuſatiui: & in illis verbis; *Qui & loquor vobis*, pro illo relatiuo, *qui*, Græca vox vel eſt relatiuum neutrius generis, (*quod:*) vel eſt coniunctio ſignificans (*quia*, vel *quoniam*.) Ex quo apparet, Græcæ

Prima interpretatio, qua eſt Ambroſij.

ſcripturæ loci huius, incongruam eſſe interpretationem Ambroſij. Verùm de Græca ſcriptura huius loci paulò infrà enucleatiùs dicturi ſumus.

Secunda interpretatio, quæ eſt Auguſtini.

Altera interpretatio huius loci eſt ea, quam tradit Beatus Au- 11
guſtinus. Is putat, in his Domini verbis ſubintelligi oportere verbum, *credite*: hoc ſenſu: Quæritis vos, quis ego ſim: Reſpondeo; credite me eſſe principium: nam vt hoc crederetis, factus ſum homo: vt vobis loqui, & prædicare poſſem. Sed lubet verba ipſa Beati Auguſtini ex tractatu trigeſimo octauo eius in Euangelium Ioannis hunc in locum tranſcribere. Ea verò ſunt huiuſmodi; Dixerunt Iudæi CHRISTO; *Tu quis es?* Ac ſi dicerent, quoniam abs te audiuimus, *Niſi credideritis quia ego ſum*: quid te eſſe credemus? Ad hoc reſpondit Dominus, *principium:* tanquàm diceret; credite me eſſe principium. Et addidit; *Qui & loquor vobis*: id eſt, quia humilis propter vos factus, ad iſta verba deſcendi. Nam ſi principium; ſicuti eſt, ita maneret apud Patrem, & non acciperet formam ſerui, & homo loqueretur hominibus; quomodo ei crederent, cùm infirma corda intelligibile verbum ſine voce ſenſibili audire non poſſint? Ergo, inquit, credite me eſſe principium; quia vt credatis, non ſolum ego ſum; ſed & loquor vobis. Hæc Auguſtinus. In cuius verbis animaduertere licet, eum non legiſſe, *Qui & loquor vobis*: ſed, *Quia & loquor vobis*. Hoc enim indicat eius interpretatio: quamquam Scripturæ textus, qui hoc loco eſt in eius commentario, ſimiliter habet, vt noſtra tranſlatio Latina.

In Eraſmum pro interpretatione Auguſtini.

Hæc interpretatio Auguſtini, vt eſt veriſſima, & admodùm pia; 12
ita, quin ſit duriuſcula, & quodammodo coacta, negari non poteſt. Sed audacior Eraſmus non dubitauit dicere, eam parùm eſſe Theologicam. Cùm enim, inquit, ad rationem principij pertineat, non eſſe ab alio; non poteſt nomen, principij, ſimpliciter ſumptum conuenire CHRISTO; qui à Patre genitus eſt: ſed ſoli Patri conuenit, qui eſt principium non ſolùm omnium, quæ ſunt extra DEVM: ſed etiam duarum perſonarum diuinarum, Filij & Spiritus ſancti. Sed enim dum videri Eraſmus voluit Theologotatos, ſe imperitum Theologiæ, rudémque prodidit. Si enim in diſciplina Theologica verſatus eſſet, didiciſſet vtique, nomen, princi

principij, dupliciter dici; tum ad extra, respectu creaturarum; tum ad intra, respectu diuinarum processionum, & personarum. Et priori quidem modo sumptum principium, simpliciter dicitur de qualibet persona diuina, & cuilibet personæ æqualiter conuenit. Quamobrem Paulus in 1. cap. Epist. ad Coloss. appellauit CHRISTVM principiū, & ipse CHRISTVS in primo, & vltimo cap. lib. Apocalypsis appellat se Alpha & Omega, principiū & finē. Posteriori autem modo, licèt Filius DEI non dicatur principiū simpliciter, sicut dicitur Pater; dicitur tamen, & est principium respectu Spiritus sancti: nam ipse & Pater sunt vnicum principium productionis Spiritus sancti.

Nomen, principij, dupliciter in Deo dici.

QVINTA DISPVTATIO.

Explicatur Græca lectio huius loci; eiúsque tres aliæ interpretationes commemorantur.

13 GRÆCA lectio huius loci sic habet; τὴν ἀρχὴν, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Illud τὴν ἀρχὴν, ponitur vice aduerbij, subintelligendo præpositionem κατὰ, more Græcorum, qui similes accusatiuos ponunt pro aduerbiis; vt τὴν πρώτην; id est, principio, vel primò. Et τὸ τέλος; id est, in finem, postremò, denique. Hoc igitur loco, τὴν ἀρχὴν, etiam ponitur aduerbialiter: & dupliciter sumi potest; vel vt significet initium ordinis: sicut apud Latinos, (principiò, imprimis, seu primò:) vel vt sit confirmantis, & asseuerantis, eandem vim habens, atque apud nos, (omninò, & prorsus.) Et sic vsus est, τὴν ἀρχὴν, Nazianzenus in sermone de Paschate Domini; & Galenus in libello de optimo docendi genere; vti citat hoc loco Erasmus. Pro relatiuo, *qui*, Græce est ὅτι: quod si disiunctè scribatur, ὅ τι, est relatiuum neutrius generis (quod,) sin autem scribatur coniunctè, ὅτι, est coniunctio (quia, vel quoniam,) vel infinitè sumitur pro (quod, siue vt,) sicut Latinè dicitur, quod tibi irascor, tibi imputa.

14 His expositis, commemorandæ sunt tres huius lectionis Græcæ interpretationes. Est itaque tertia interpretatio, quæ Chryso- *Tertia interpretatio.*

Chrysost. stomo attribuitur: sed quia Chrysostomus nimis præcisè, obscu-reque loquitur: eam verò explicatiùs, & apertiùs tradit Euthy- *Euthymius.* mius, nos Euthymio assignabimus. Sumit Euthymius illud, τὴν ἀρχὴν, pro eo, quod Latinè est, (omninò.) Et illud, ὅτι pro eo, quod est, (quod, vel vt.) Et illud verbum præsentis temporis, *loquor*, interpretatur per verbum subiunctiui temporis, (loquar:) & subaudiendum putat illud; (Superfluum est; vel, vos indigni estis.) Ait enim, in hac Domini oratione desiderari verba aliqua, & suppleri debere. Euthymius itaque vult huiusmodi esse horum Domini verborum sententiam: Vos quæritis, quis ego sim: omninò indigni estis vt loquar vobis, cùm id non studio cognoscendæ veritatis interrogetis: sed tentandi animo, vt ex verbis meis ansam calumniandi, & criminandi me possitis arripere. Sic Euthymius: sed quia multa & inuertit, & addit, propterea eius interpretatio non videtur probabilis.

Quarta interpretatio. Quarta interpretatio illud, τὴν ἀρχὴν, sumit pro eo, quod La- 15
tinè est, (principio, vel à principio:) hoc sensu; Quæritis, quis ego sim: respondeo, quòd à principio loquor, vel locutus sum vobis; nimirum, me esse lucem mundi; & plura alia, quæ vel paulò suprà in hoc sermone de se dixit; vel in aliis sermonibus, quos habuisse eum cum Iudęis Hierosolymitis narrauit suprà Ioannes cap. 5. & 7. Potest etiam, secundum hanc interpretationem, illud, τὴν ἀρχὴν, accipi pro eo, quod Latinè est, (omninò; vel, prorsus:) in hanc sententiam; Quæritis, quis ego sim: non respondebo aliquid noui; omninò; vel prorsus id sum, quod loquor, siue locutus *Quinta interpretatio.* sum vobis. Quinta interpretatio sumit illud, τὴν ἀρχὴν, pro eo quod Latinè est, (omninò:) & illud ὅτι, pro (quia.) Et vult, CHRISTVM his verbis non respondere ad illam interrogationem Iudæorum, *Tu quis es?* sed confirmare id, quod proximè antè dixerat, *Nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro*: quasi diceret, vos quæritis, quis ego sim: sed quia hæc vestra interrogatio nimis curiosa, vel potiùs malitiosa est, ad eam non respondebo. Illud tantùm dico, omninò euenturum vobis quod prædixi; *Nisi credideritis quia ego sum, in peccato vestro moriemini.* Et hoc vobis eo iustius accidet, quòd ego id palàm prædixi vobis. Hæc interpretatio, quia nihil habet implicatum, atque contortum, ne-

que

que incongruum: ſed plana, & facilis eſt, aptéque cohærens cum antecedentibus, & conſequentibus verbis, propterea nonnullis omnium maximè placet.

SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Reſponderunt ei Iudæi, Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquàm: Quomodo tu dicis, liberi eritis? VER.33.

16 IMPVDENS mendacium: Aiunt iſti, gentem Iudæorum nemini vnquàm ſeruiſſe: cùm ea tamen & ſæpiſſimè, & miſerrimè plurimis gentibus barbaris, & impiis ſeruierit. Et hoc iſti dicunt CHRISTO, quem nihil; vt aliarum rerum, ita neque eorum, quæ in populo Iudæorum ab initio geſta ſunt, latere poterat. Sanè vera libertas hominis duabus rebus cenſetur: ſi neque ipſe ſeruiat cuiquam, vel anteà ſeruierit; neque maiores eius ſeruilis fuerint conditionis. Neutro modo iſti Iudæi veram libertatem tribuere ſibi poterant: ſed mendaciter, atque impudenter ſibi arrogabant. Etenim iſti Iudæi, eo ipſo tempore, quo hæc dixerunt, ſeruiebant Romanis: tunc enim nomine Tiberij Cæſaris Romanorum Imperatoris, omnis Iudææ procurator, & gubernator erat Pontius Pilatus; vt indicat Lucas initio tertij capitis hiſtoriæ ſuæ Euangelicæ. Et huius ſeruitutis clariſſimum fuit indicium, publicum numiſma, quo tunc Iudæi vtebantur, habens imaginem, & ſuperſcriptionem Cæſaris; & ipſi Iudæi confeſſi ſunt ſe Romanorum ſeruos eſſe, cùm dixerunt Pilato; *Non habemus Regem, niſi Cæſarem.*

Iudæos, tempore Christi, ſeruos fuiſſe Romanorum.

Ioan.19.

17 Iam verò maiores iſtorum Iudæorum ſæpiſſimè miſerrimam ſeruitutem variis gentibus ſeruierunt. Principiò, cùm eſſent in Ægypto, longiſſima, & duriſſima ſeruitute preſſi, & afflictati ſunt ab Ægyptiis. Deinde ingreſſi terrã Promiſſionis, & in tempore Iudicum, ſexies ſeruiſſe eos variis gentibus, ſcriptum eſt in libro Iudicum: Primùm enim ſeruierunt Meſopotamitis: ſecundùm, Chananæis:

Quoties, & quibus tẽporibus, & quibus gentibus ſeruierint Iudæi.

nanæis: Tertium, Moabitis: Quartum, Madianitis: Quintum, Ammonitis: Sextum, Philiſtæis. Poſtquàm verò habuerunt Reges, regnante Sedecia Rege Iuda: ducti ſunt in captiuitatem Babylonicam, & per ſeptuaginta annos ſeruierunt Chaldæis. Poſt reuerſionem autem ex captiuitate Babylonica in Iudæam, ſeruierunt primò Regibus Perſarum; poſteà Regibus Aſiæ, & Græciæ; denique Romanis, ſub quorum dominatione erant CHRISTI tempore. Quo igitur ore, qua fronte auſi ſunt iſti Iudæi dicere CHRISTO; *Nos nemini ſeruiuimus vnquam.* Noluit autem CHRISTVS tam manifeſtè eos mendacij arguere, & conuincere; quòd aliis eorum maioribus, magiſque pernicioſis erroribus, & peccatis detegendis, & arguendis, atque etiam, ſi vellent ipſi, corrigendis, & ſanandis intentus eſſet. Quo Domini facto etiam nos inſtruimur, vt ſi cum aduerſario ſuper graui quapiam re diſceptamus, non quæcunque eius dicta ad confutandum, & reprehendendum arripiamus: ſed leuia, & cauſæ aliena diſſimulantes: grauiora tantùm errata, & quæ rem ipſam, de qua diſceptatur, propriè attingunt, vrgeamus.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 34. Amen, amen dico vobis; quia omnis, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

De ſex modis, quibus intelligi poteſt, peccatorem eſſe ſeruum peccati: & de ſeptem malis, quæ ſunt in ſeruitute peccati.

VM dicitur, *Seruus eſt peccati*, quid ſignificet nomen, *peccati*, ſex modis declarari poteſt. Primò, 18
per peccatum, ſecundum nonnullos, ſignificatur Diabolus, primus omnium peccator, primúſque peccati ſuaſor, & perpetuus hominis ad peccandum incitator: Diaboli autem poteſtati ſubiectus, & mancipatus eſt,

est, quicunque manet in peccato; quam Diaboli seruitutem, & captiuitatem Paulus in secundo capite posterioris Epistolæ ad Timothæum declarauit illis verbis; *Et resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.* Secundò; Potest etiam nomine, *peccati*, hoc loco significari carnalis concupiscentia, quæ est in homine, quam Paulus in capite septimo epistolæ ad Romanos non semel appellat peccatum, eiúsque quasi tyrannicam potentiam, & hominis sub ea captiuitatem deplorat. Hæc autem concupiscentia fit peccando acrior, & ardentior, atque potentior: nec eam restinguere, & rationi, ac legi DEI subiectam, & obedientem tenere potest, qui peccati onere grauatus est. Tertiò; significari potest peccandi habitus, & consuetudo, quæ sæpius peccando coaluit, & roborata est, & quasi in naturam conuersa: propter quam fit, vt ipsum peccare fiat homini tanquam quid naturale; ob eámque causam facile, ac delectabile, & difficile fiat peccati iugum excutere. Quartò; peccati nomine denotari potest animæ macula, quæ peccando contrahitur, & qua, sublato per peccatum gratiæ nitore, inficitur, & inquinatur, & turpificatur animus hominis. Hanc maculam ex animo eluere, sine DEI gratia nemo potest. Quapropter Dauid lachrymabundus, atque gemebundus deprecabatur Dominum; *Dele iniquitatem meam: amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.* *Psal. 50.* Quintò; designari etiam potest reatus æternæ pœnæ, quam peccando meretur homo: quisquis enim se peccato obstringit, simul etiam obligat se reatu luendi supplicia æterna: nec eo reatu, nisi per DEI gratiam exolui potest. Sextò; significari etiam potest nomine, *peccati*, perpetuus in peccatore conscientiæ stimulus, & morsus, atque cruciatus, qui animum eius torquet dies & noctes; nec eo cruciatu leuari potest, nisi prius remisso, & deleto peccato: quod perspicuè licet cernere considerando labores, & curas, & inquieti semper animi sollicitudines hominis vel auari, vel ambitiosi, vel insano carnali amore inflammati.

Septem mala seruitutis corporalis, & ciuilis, etiam in peccati seruitute reperiri.

19 Quæ autem in humana seruitute corporali, & ciuili sunt onerosa, & aspera, & ignominiosa: eorum similia: sed multo grauiora, & acerbiora atque turpiora sunt in seruitute peccati. Principiò, miseram planè vitam agit seruus; malè comedit, malè

lè bibit, malè veſtitur, malè habitat. Deinde, multùm vigilat, multùmque laborat, & ſudat; quæ magis laborioſa, & vilia ſunt miniſteria imponuntur ei; quietem autem & breuem, nec ſolidam habet: tum frequenter à domino iniurioſè, & contumelioſè tractatur, nec rarò etiam verberibus, atque fuſtibus cæditur. Præterea multorum,& magnorum laborum ſuorum nullam ſperat mercedem:ſed omnis eius induſtria,omníſque labor, atque omne miniſterium eius, etiamſi quæſtuoſum ſit, nec ei quidquam apportat emolumenti:ſed in ſolius Domini cedit lucrum. Ad hæc, ſeruus non permanet in domo domini ſui; ſicut in hoc loco dixit Dominus, id autem eſt, non habet ius permanendi in domo domini. Sed eum dominus, quandocumq; libitum ipſi fuerit,iure ſuo poteſt domo eijcere. His accedit, quòd qui verè ſeruus eſt, non eſt ciuis, nec cenſetur pars ciuitatis; quamobrem nec ad ciuiles honores, & dignitates admittitur, nec ciuilium munerum particeps eſt. Poſtremò,qui verè ſeruus eſt,non ſolùm ipſe ſeruilis eſt conditionis: ſed quoſcunque in ſua ſeruitute genuerit liberos, ſimilis eos ſeruilis conditionis & ſtatus miſeria excipit, ac tenet. Septem hæc mala ſeruitutis corporalis, & ciuilis, facilè eſt transferre, & applicare ad ſeruitutem peccati: ſi quis eam, quæ inter vtramque ſeruitutem eſt, proportionem, & conuenientiam bene conſideret,atque perpendat.

OCTAVA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Ver. 35. Si ergo vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.

De ſextuplici libertate hominis, & qua libertate CHRISTVS *donauit hominem.*

Libertas voluntatis humanæ.

EXTVPLEX diſtingui poteſt hoc loco libertas 20
hominis. Prima eſt libertas voluntatis humanæ, quæ eſt naturalis;& opponitur coactioni, & neceſſitati;& appellatur liberum arbitrium. Secunda eſt libertas ciuilis, quæ opponitur ciuili ſeruituti; de qua

Libertas ciuilis.

qua paulò suprà copiosè dictũ est. Tertia est libertas carnis, quam amant, & colunt, & exercent homines carnales; quicquid eis libitum fuerit, qualecunque sit, nullo vel hominum, vel etiam DEI respectu, nullaque legum vel humanarum, vel diuinarum habita ratione, sequentes, atque facientes; quæ profectò, non libertas: sed misera potiùs appellanda est seruitus. Quarta est libertas à iugo, & à seruitute legis Mosaicæ, in quam libertatem beneficio Euangelicæ legis asserti sumus. De qua libertate locutus est Paulus in capite septimo epistolæ ad Romanos, cùm dixit; *Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus* CHRISTI, *vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, vt fructificemus* DEO. *Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur; ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ.* *Libertas carnis.* *Libertas à iugo legis Mosaicæ.*

21 Quinta libertas, est libertas spiritus, & gratiæ per CHRISTVM homini donata. Per hanc libertatem à seruitute peccati, & potestate Diaboli, reatúque mortis æternæ liberi sumus; de qua libertate Paulus in octauo capite epistolæ ad Romanos loquens, ait: *Lex spiritus vitæ in* CHRISTO IESV, *liberauit me à lege peccati, & mortis.* Et scribens Galatis, *Vos*, inquit, *in libertatem vocati estis, fratres, tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis.* Ad hanc quoque libertatem spectat præclarum illud Zachariæ vaticinium, his verbis à Luca proditum; *Iusiurandum quod iurauit ad Abraham Patrem nostrum, daturum se nobis; vt sine timore de manu inimicorũ nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.* Per hanc item libertatem spiritus DEVM colimus, non seruili timore: sed libera voluntate, & filiali amore; & quæ ab eo præcepta nobis sunt, non metu supplicij: sed amore iustitiæ libenter, promptè, perseueranter & cum delectatione facimus. *Libertas spiritus, & gratiæ.* *Ad Galat. 5.* *Luc. 1.*

22 Sexta libertas, est libertas gloriæ filiorum DEI, per hanc ab omni seruitute corporali, & spirituali, & ab omni malo, & miseria tam corporis, quàm animi omninò liberamur; & hanc libertatem in gloriosa corporum nostrorum resurrectione, & in consummatæ fœlicitatis nostræ possessione cõsequemur. Ad hanc libertatem pertinent illa Pauli verba, quæ sunt in octauo capite Epistolæ ad Romanos; *Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum* DEI: *sed & nos ipsi primitias Spiri-* *Libertas gloriæ filiorum Dei.*

tus habentes & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum DEI *expectantes, redemptionem corporis nostri.* Et hæ quidem sunt sex hominis libertates: quas omnes CHRISTVS donauit nobis præter libertatem carnis, & libertatem ciuilem. Non enim lex, & fides CHRISTI liberat fideles à ciuili seruitute hominum. Quamquàm & has duas libertates mutat CHRISTVS in alias duas multò meliores: libertatem enim carnis, quæ miserrima est seruitus, mutat in libertatem Spiritus, quæ est vera libertas: ciuilem autem seruitutem fidelium commutat in cœlestem libertatem, ex seruis hominum faciens ciues Angelorum in illa cœlesti ciuitate Hierusalem, & hæredes æternorum, diuinorúmque bonorum.

An Christus donet homini omnem libertatem.

NONA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 41. Nos ex fornicatione non sumus nati; vnum Patrem habemus DEVM.

DVo hisce verbis dixerunt isti Iudæi: Alterum; se 23
non fuisse natos ex fornicatione; Alterum verò, se habere vnum Patrem DEVM. Et hoc quidem posterius, eatenùs verum est, quòd ipsi eo tempore non erant idololatræ: sed externo cultu verum DEVM adorabant, & colebant. Priùs autem illud eorum dictum, se non fuisse ex fornicatione natos, planè falsum erat. Nomen enim, *fornicationis*, dupliciter vsurpatum reperimus in sacris litteris; tum pro carnali fornicatione, quæ est propria, & vulgaris huius nominis notio; tum pro spirituali fornicatione, per quam denotari solet crimen idololatriæ. Nam quia Fideles inuiolabili fide, & indissolubili vinculo copulati sunt DEO, ad similitudinem mariti & vxoris; propterea eiusmodi coniunctio animæ cum DEO, solet in sacra Scriptura nominari Desponsatio, Nuptiæ, Matrimonium. Violatio autem huius fidei, huiúsque copulationis dissolutio appellari solet fornicatio, & adulterium; quibus nominibus frequenter vsi sunt Prophetæ; maximè verò Hieremias,

Cur idololatria sæpè in Sacris litteris appelletur fornicatio.

& Eze

& Ezechiel; & istis multò antiquior Dauid dixit; *Qui elongant se à te, peribunt; perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.* Psal 72.

24 Cùm itaque dixerunt isti Iudæi Domino, *Nos ex fornicatione non sumus nati*; falsum dixerunt: siue locuti sint de fornicatione carnali, siue de fornicatione spirituali. Nam si locuti sunt de fornicatione spirituali, quę est idololatria, de qua eos fuisse loquutos indicant illa proximè sequentia eorum verba; *Vnum Patrem habemus* DEVM, falsum dixerunt: licèt enim isti Iudæi tunc non essent idololatræ; nati tamen fuerant ex maioribus idololatris: nempe Tribu Iuda, de qua Tribu erant isti Iudæi; (nam hæc sola Tribus, mixta cum Tribu Beniamin, reuersa fuerat ex captiuitate Babylonica, & regionem illam Iudææ tenebat.) Ea quippè sæpius in superioribus sæculis, ob crimen idololatriæ infamis, atque abominabilis fuerat; vt videre licet apud Hieremiam, & Ezechielem, qui multifariàm hanc ei Tribui exprobrant impietatem. Sanè in libro tertio, & quarto Regum legimus, complures Reges Iuda pessimos fuisse idololatras, & publicè, posthabito veri DEI cultu, varia coluisse idola: ad quam idololatriam, exemplo Regum, etiam omnis fermè populus Iuda trahebatur. Ergo isti Iudæi nati fuerant ex fornicatione spirituali, cùm à maioribus idololatris essent progeniti. Sin autem isti de fornicatione carnali loquuti sunt, multò etiam apertius fuit eorum mendacium. Nam Tribus Iuda, de qua Tribu erant isti, proseminata fuerat ex Iudæ filio, cui nomen fuit Phares; is verò non ex fornicatione: sed quod turpius, & probrosius est, ex incesto sui patris Iudę cũ nuru eius Thamar concubitu generatus est, vt in capite trigesimo octauo libri Genesis scriptum est. Non itaque ex fornicatione: sed quod execrabilius est, ex incestu isti Iudæi progeniti fuerant.

Istos Iudæos fuisse natos ex fornicatione tam spirituali, quam carnali.

DECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: illle homicida erat ab initio. VER. 43. & 44.

ONTRA illud Iudæorum dictum; *Vnum Patrem ha-* 25
bemus DEVM; Dominus dixit eis, *Vos ex patre Diabolo*
estis: quasi diceret, mentimini: non enim DEVS: sed
Diabolus est pater vester: licet enim illud eorum di-
ctum aliqua ratione verum esse posset, vt suprà indicauimus; sim-
pliciter tamen, & absolutè falsum erat. Dixit autem Dominus,
istos Iudæos fuisse ex patre Diabolo; non quòd ab eo creati, &
generati essent: sed quòd magnam in plurimis rebus similitudi-
nem Diaboli in seipsis haberent: sicut filij multis rebus similes
sunt suorum parentum. Habebant enim isti Iudæi Diabolica con-
silia, & desideria, & opera. Erat in illis Diabolicum quoddam
odium veritatis, & amor mendacij, & insectatio veracium, & bo-
norum hominum. Erat superbia, & inuidentia alienæ virtutis, &
gratiæ. Et hoc indicare voluit Dominus, cùm adiunxit, *Et desideria*
patris vestri vultis facere. Adiice, quòd patris est sua voluntate, &
arbitratu regere filios, eisque imperare quodcunque vult ab illis
fieri: filiorum autem est paterna iussa capessere, & patrum dictis
audientes esse, & plurimùm mores paternos sectari, atque imita-
ri, & inimicos esse eorum, qui inimici sunt patrum suorum. Et hoc
quidem modo affecti erant Iudæi erga Diabolum, vt meritò dicti
sint à Domino, ex patre Diabolo esse. Ad extremum, filius suc-
cedit in possessionem hæreditatis paternæ; & isti Iudæi possessuri
erant hæreditatem Diaboli, in sua malitia permanentis vsque ad
Matth. 25. finem. Est autem Diaboli hæreditas ignis æternus, qui, vt Domi-
nus dixit; paratus est ipsi Diabolo, & Angelis eius.

Sequuntur illa verba; *Ille homicida erat ab initio*. Duabus ex re- 26
bus, quæ sunt excellenter in Diabolo, Dominus ostendit, istos
Iudæos esse Diaboli filios; id autem est, studiosissimos Diaboli
sectatores, atque imitatores. Diabolus enim ab initio fuit ho-
micida, & est mendax, & Pater mendacij: & isti Iudæi necem ma-
chinabantur Domino, & veritatem, quam eis prædicabat, ve-
hementer oderant.

Quomodo Diabolus fuerit homicida. Sed quomodò Diabolus ab initio fuit homicida? Nimirum
quia statim vt creatus est homo, Diabolus seduxit eum, & ad pec-
candum induxit, quo & animæ, & corporis mortem incurrit ho-
mo: nec solùm ille primus homo, qui peccauerat: sed vniuersa
quoque

quoque poſteritas eius, omneque genus humanum. Quocircà ſcriptum eſt in libro Sapientiæ; *Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Et Paulus in capite quinto Epiſtolæ ad Romanos; *Per peccatum*, inquit, *mors intrauit in mundum*, *& ita in omnes homines mors pertranſiit.* *Sapientiæ 2.*

27 Illud, *ab initio*, ſignificare videtur, ab initio creationis hominis, & in ipſo propemodùm initio mundi. S. Auguſtinus tractans hæc Domini verba de Diabolo, in capite decimo ſeptimo libri vndecimi de Geneſi ad litteram, & in capite decimo tertio libri vndecimi de ciuitate DEI, & ſequentibus aliquot capitibus, iſtud, *ab initio*, tripliciter interpretatur: vel, ab exordio mundi, ſiue ipſius hominis: vel, quia ipſe Diabolus fecit initium peccandi, & primus omnium peccauit: Vel, quia Diabolus ab initio, quo cœpit peccare, & homicida eſſe, nunquàm poſteà deſiit peccare, nec deſiit homicida eſſe. *Quid ſignificet illud, ab initio.* *Auguſtinus.*

VNDECIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

In veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mendax eſt, & Pater eius. VER. 44.

Nomen, veritatis, *in hoc loco quatuor modis ſumi poſſe.*

28 CVM dicitur, diabolum non ſtetiſſe in veritate, nomen, *veritatis*, quatuor modis ſumi poteſt. Primò; ſecūdum Chryſoſt. Theophylact. & Euthymiū, pro rectitudine iuſtitiæ: nā cùm in hac rectitudine fuiſſet à DEO creatus, per ſuperbiā in ea nō permāſit. Deinde ſumi poteſt veritas hoc loco pro veritate Fidei, quam omnes Angeli, cùm ſunt creati, acceperunt à DEO. Erat autem inter alias Fidei veritates, & hæc veritas, non poſſe Angelos naturali facultate conſequi vltimum finem ſuum: ſed ad eum conſequendum indigere ſupernaturali gratia DEI. In hac veritate non ſtetit diabolus, cupiens, & confidens ſe ſuis viribus naturalibus poſſe vltimum finem ſuum, ex- *Chryſoſt. Theophylact. Euthymius.*

B.Thomas,& Caietanus. tremámque fœlicitatem ſibi comparare. Atque hæc Beati Thomæ,& Caietani eſt interpretatio. Ad hæc,nomine,*veritatis*, ſignificari hoc loco poteſt veritas illorum verborum, quæ DEVS dixit Adamo, vetans eſum ligni ſciéntiæ boni, & mali; Dixit enim ei; *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* In hac veritate non ſtetit Diabolus,cum ea conſentiens, & in ea acquieſcens: ſed ei contradicere auſus eſt, inſimulans DEVM & mendacij, & in-
Geneſ.2.& 3. uidiæ. Dixit enim Euæ; *Nequaquàm moriemini: ſcit enim* DEVS, *quòd in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis tanquàm Dij ſcientes bonum, & malum.* Præterea nomen, *Veritatis*,
Ioan.14. hoc loco, ſecundum nonnullos, poteſt ſumi pro ipſo CHRISTO, qui de ſe dixit; *Ego ſum via, veritas,& vita.* Ab initio enim, cùm DEVS creauit Angelos, reuelauit eis DEVS, (ſecundum iſtos Auctores) hanc veritatem, fore aliquando, vt Filius ſuus vnigenitus, ſibíque conſubſtantialis, & æqualis, aſſumpta humana natura, homo fieret:& vt ille homo eſſet Rex,& Dominus omnium creaturarum; & cui omnes non ſolùm homines: ſed etiam Angeli ſubiecti eſſe,& parere deberent. In hac veritate non ſtetit Diabolus,indignum excellentia ſua ratus, ſubeſſe homini.

Illud porrò, quod CHRISTVS de Diabolo adiecit; *Dum lo-* 29
quitur mendacium, ex proprijs loquitur: ſententiam habet huiuſmodi; Diabolus, quantùm in ipſo eſt, ſemper eſt mendax: quia vel quod loquitur, eſt mendacium; vel ſi non eſt mendacium, ideò loquitur illud, vt per id faciliùs inducat homines ad aliquod pernitioſum mendacium, & errorem; eo nimirùm conſilio interdum verum dicens,vt fallaciter falſa perſuadeat. Si quando autem ſimpliciter verum dicit, & teſtimonium perhibet veritati; id non loquitur ex propriis,id eſt,ad id loquendum propria ſua voluntate non eſt adductus:ſed diuina poteſtate coactus;vt ad maiorem confuſionem infidelium, maiorémque fidelium confirmationem, etiam Diabolus teſtimonium perhibeat veritati.

DVO

DVODECIMA DISPVTATIO.

An Diabolus nunquam fuerit bonus; idque colligatur ex eo quod CHRISTVS *dixit, eum fuisse ab initio homicidam.*

30 DVOBVS modis intelligi potest, Diabolum semper fuisse malum: vel quia naturaliter est malus, habens naturam malam: vel quòd non natura malus sit: sed propria voluntate peccando, statim vt creatus est, sit factus malus. Priori modo; Porphyrius Philosophus, vt refert *Porphyrius.* Augustinus in libro vndecimo de ciuitate DEI, dixit, esse quoddam genus Dæmonum, natura fallax, simulans DEOS, & animas defunctorum. Platonicum certè dogma fuit; alios esse Dæ- *Platonici.* mones natura bonos: alios verò natura malos. Fuit etiam hæresis Manichæorum, Dæmonem habere naturam malam. Sed hanc *Manichæi.* sententiam refellit Dionysius Areopagita in libro de diuinis nominibus, in quarto capite partis quartæ, docens, nullam rem natura sua esse malam, ne ipsum quidem Diabolum: idque confirmatur authoritate diuinæ Scripturæ aientis, *Viditque* DEVS *cuncta,* *Genes. 1.* *quæ fecerat, & erant valde bona.* Diabolus autem est inter cuncta, quæ DEVS fecit: non enim est increatus, vel ab alio principio, quàm à DEO, factus. Si autem à DEO factus est, non potuit ab infinitè bono opifice fieri opus malum, vel propter malum finem: sed bonus ipse factus est, & cum naturali propensione ad bonum; non particulare aliquod: sed ad bonum vniuersale, & vniuersaliter sumptum. Huiusmodi enim boni vniuersalis & cognoscendi, & volendi naturaliter capax est intellectiua natura. Quod autem in *Locus libri* capite duodecimo libri Sapientiæ scriptum est de quibusdam ho- *Sapientiæ cap.* minibus; *Erat naturalis malitia ipsorum:* dupliciter intelligi potest; *12.* vel de valde inueterata, multúmque roborata peccandi consuetudine, quæ est quasi altera natura, reddens id, quod secundum eam fit, tanquàm homini naturale; ideóque promptum, facile, iucundum, & delectabile; Vel intelligi potest de naturali inclinatione eorum hominum ad mala. Sunt enim quidam naturaliter valdè propensi ad mendacia, ad iras, & rixas, ad furta, ad homicidia

cidia, ad intemperantiam cibi, & potus, & ad vitia carnalia. Illorum itaque hominum dicta est naturalis malitia; quia peccata, quæ faciebant, ex maxima eorum ad ista peccata propensione naturali proueniebant.

Si autem posteriori modo intelligatur, Diabolum semper fuisse 31
malum, non quia secundum naturam sit malus; sed quia in primo instanti suæ creationis propria voluntate peccando, factus sit malus. Ea sententia non est planè hæretica; estque dissimilis Manichæorum sententiæ, aientium, Diabolum natura sua malum esse;
Augustinus. sed hac de re videat Lector copiosam, doctámque Beati Augustini disputationem in capite decimotertio libri vndecimi de ciuitate DEI; & in capite decimo septimo libri vndecimi de Genesi ad
B. Thomas. litteram. Beatus Thomas in prima parte, in quæstione sexagesimatertia, eiúsque quæstionis articulo quinto ait, istam opinionem fuisse à magistris reprobatam, tanquàm erroneam: ipse verò Angelicus doctor non modò negat, Diabolum in primo instanti suæ creationis fuisse malum: sed affirmat, nullo modo potuisse tunc esse malum. Sanè admodùm credibile est, Angelos omnes in primo instanti suę creationis non solùm fuisse sine peccato: sed etiam fidem, & gratiam DEI habuisse: nam cùm essent à DEO creati propter finem supernaturalem, quem virtute sua naturali consequi non poterant, consentaneum fuit, dari eis à DEO fidem, & gratiam, quibus ad consequendum eum finem opus illis erat.

Duo sacra Scripturæ loca, ex quibus Patres & Theologi probant, Diabolũ fuisse aliquando bonum Angelum.

Diabolum porrò non semper fuisse malum: sed aliquando fuis- 32
se bonum Angelum, & Augustinus, & alij quidam Patres, & Theologi scholastici, ex duobus Scripturæ locis argumentari solent. Prior locus est apud Isaiam cap. 14. vbi de Lucifero sub persona Regis Babylonis dicitur; *Quomodo de cælo cecidisti, Lucifer, qui manè oriebaris?* Et ad hoc quidam putant spectasse Dominum, cùm dixit discipulis suis, referente Luca in capite decimo suæ historiæ Euangelicæ; *Videbam Sathanam, sicut fulgur, de cælo cadentem.* Alter locus est apud Ezechielem cap. 28. vbi sub nomine regis Tyri, & per similitudinem voluptatum, & deliciarum Paradisi, describitur quanto in decore, & magnificentia, & in quot, & quantis bonis, & deliciis fuerit Lucifer, priusquàm peccaret, & è cœlo eiiceretur.

Ex illis porrò Domini verbis; *Ille homicida erat ab initio, & in veritate* 33

ritate non stetit; tantùm abest, vt colligi queat, Diabolum semper fuisse malum; vt contrarium potiùs ostendi posse videatur. Si enim malus fuit, quia fuit homicida: sed in principio suæ creationis non fuit homicida; ergo tunc non fuit malus: non itaque Diabolus semper fuit Angelus malus. Quòd autem in principio suæ creationis non fuerit homicida, ex eo manifestum est, quòd homicida esse non potuit ante creatum primum hominem, qui creatus est in sexto die creationis mundi. Omnes verò Angeli à DEO creati sunt vel multò ante creationem huius mundi corporei: vt non paucis veterum doctorum visum est: vel, quæ vera est sententia, creati sunt in primo die creationis mundi. Similiter illud; *In veritate non stetit*; non obscurè significat, Diabolum fuisse aliquando in veritate: sed in ea non stetisse, id est, perstitisse, siue permansisse: sed statim ab ea recessisse.

Ex verbis, quæ Christus dixit de Diabolo, nõ posse colligi semper eum fuisse malum; sed cõtrarium potiùs ostendi posse.

DECIMATERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Abraham Pater vester exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauisus est.

VER. 56.

34 ILLVD; *exultauit vt videret*, significat, ipsum præ desiderio videndi gestiuisse; id autem est, flagrantissimo desiderio cupiuisse videre diẽ CHRISTI. Nomen autem, diei, hoc loco significat vel tempus aduentus CHRISTI in mundum, & quo in terris conuersatus est, & passus, & mortuus est: vel significat claritatem, & gloriam eius, vel humanam, vel diuinam, vel vtramque. Hac significatione vsus est Hieremias, cùm dixit; *Diem hominis non desideraui.* Et Paulus; *Mihi pro minimo est, vt ab humano die iudicer.*

Quis fuerit dies Christi, quem tantoperè cupiuit videre Abraham.

Hierem. 17. 1 ad Cor. 4.

35 Sed quando, & quomodo Abrahã viderit diẽ CHRISTI, variæ sunt doctorum sententiæ. Prima est Augustini, & Caietani, fuisse reuelatam Abrahæ à DEO claritatem, & gloriam æternitatis, & diuinitatis CHRISTI, & ex ea reuelatione ingenti eũ fuisse af-

Quando, & quomodo Abraham viderit diẽ Christi sex doctorum sententiæ.

Prima interpretatio, quæ est Augustini, & Caietani.

fectum gaudio. Æternitas autẽ diuinæ generationis CHRISTI solet in Scriptura significari vocabulo, diei: vt in Psalmo secundo, *Ego hodie genui te.* Et apud Michæam, cap. 5. *Egressus eius ab initio: à diebus æternitatis eius.* Secunda sententia est Chrysostomi, & Euthymij, diem Domini interpretantium tempus passionis eius: passionem autem CHRISTI tunc per diuinam reuelationem præuidit Abraham, cùm immolare voluit filium suum Isaac, & pro eo immolauit hircum, quem vidit cornibus hærentem vepribus. Quocirca Paulus dixit, Abraham accepisse filium in parabolam, id autem est, in similitudinem, & figuram venturi CHRISTI.

Secunda sententia, quæ est Chrysostomi, & Euthymij.

Genes. 22.
Ad Hebr. 11.

Tertia sententia, quæ est Augustini.

Tertia sententia, quam tradit etiam Augustinus in Tractatu 36
quadragesimo tertio in Ioannem, refert hoc Domini dictum de Abraham ad id temporis, quo Abraham, cùm mitteret seruum suum Eliezer in Mesopotamiam, vt inde sumeret & adduceret vxorem filio suo Isaac, dixit ei, vt posita manu sua sub fœmore ipsius iuraret per DEVM cœli, &c. Qua re significabatur, DEVM ex semine Abrahæ generatum iri hominem. Hæc historia in vigesimo quarto capite libri Genesis scripta est his verbis; *Dixit ad seruum seniorem domus suæ, qui præerat omnibus, quæ habebat: Pone manum tuam subter fœmur meum; vt adiurem te per Dominum* DEVM *cœli & terræ, vt nõ accipias vxorẽ filio meo ex filiabus Chananæorũ, inter quos habito, &c.* Et inde paulò infrà sunt hæc verba; *Posuit ergo seruus manum sub fœmore Abraham domini sui, & iurauit illi super sermone hoc.* Quarta sententia est Beati Gregorij, & Bedæ, aientium, tunc Abraham vidisse diem Domini, cùm ei dictũ est à DEO; *Benedicentur in semine tuo omnes gentes.* Intellexit enim, diuinitùs illustratus, illud semen suum fore Messiam; sicut etiam Paulus in epistola ad Galatas interpretatus est. Quinta sententia est quorundam existimantium, Abraham vidisse diem Domini, quando tres vidit, & vnum adorauit. Secundum has verò quinque sententias intelligitur, Abraham vidisse diem Domini eo tempore, quo ipse viuebat in terris. Quod Caietanus putat euidenter demonstrari ex illo Iudæorum responso; *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Quasi dicerent, quomodo tu nondum quinquagenarius, esse potuisti in tempore Abrahæ, & eum videre?

Quarta sententia, quæ est Gregorij, & Bedæ.
Genes. 22.

Quinta sententia.
Genes. 18.

Sexta sententia placẽs auctori.

Sexta sententia, quæ mihi satis est probabilis, huiusmodi est; 37

CHRI

CHRISTVM esse locutum de visione Abrahæ, non corporali; sed spirituali; nec de tempore, quo Abraham viuebat in terris: sed quo iamdiu anteà fuerat mortuus, & manebat in Limbo, & quo tempore CHRISTVS venit in terras factus homo. Hunc aduentum CHRISTI in terras ad saluandum genus humanum, cognouit Abraham vel ab Angelis: qui corporalem Domini ortum sicut annunciarunt hominibus in terra: ita, vt piè credi potest, nunciauerunt etiam Patribus in Limbo manentibus: vel cognouit à Sancto illo sene Simeone, qui CHRISTVM infantem suis oculis viderat, & in vlnas suas acceperat, & paulò pòst vita defunctus est: Vel cognouit à Ioanne Baptista, qui biennio antè Herodis gladio interfectus fuerat, & lætissimo de CHRISTI aduentu, & prædicatione, & miraculis nuntio sanctos illos Patres in Limbo manentes ingenti gaudio affecit. Hoc autem cognito, propterea tantopere gauisus est Abraham, quòd per diuinam reuelationem cognitum haberet, beneficio CHRISTI & ipsis, qui erant in Limbo, patefactum iri aditum ad cœlestem gloriam, denique visionem; & non solùm posteros eius, Iudæos: sed hominum genus, per ipsum à seruitute peccati, & potestate Diaboli, reatuque mortis æternæ redemptum iri.

Luc. 2. *Ibid.*

DECIMAQVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dixerunt Iudæi ad eum; Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? VER. 57.

38 IN homilia quinquagesimaquarta Chrysostomi sic referuntur hæc verba Iudæorum, vt pro numero; (quinquaginta); sit numerus; (quadraginta.) Ita enim legitur hic locus; *Quadraginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* In explicatione autem huius lectionis Chrysostomus nihil aliud dicit, nisi Iudæos hoc dixisse, quod putarent CHRISTVM ad eam ætatem prope iam accedere. Euthymius hanc lectionem, quæ habet numerum; (quadraginta,) veriorem esse opinatur:

Chrysost. *Sit-ne legendum hoc loco (quinquaginta:) an (quadraginta.)* *Euthymius.*

natum: sed proculdubiò fallitur: omnes enim codices Latini, similiter vt omnes Græci, constanter habent numerum, (quinquaginta.) Et cum eo numero legit hunc locum Irenæus, aliique Patres, & scriptores antiquissimi. Quinetiam Theophylactus, fidissimus Chrysostomi, non sectator modò: sed etiam commentariorum eius quasi breuiator quidam, & in textu habet numerum; (quinquaginta;) eúmque numerum in commentario suo interpretatur: vt verisimile sit, numerum illum; (quadraginta,) mendosè à librariis in textu Chrysostomi positum.

Theophylact.

Cur Iudæi dixerint, Christum non habuisse tunc quinquaginta annos, cùm tunc necdum trigesimũ tertium annum expleuisset, quatuor doctorum sententia.

Irenæi de Christi ætate non vera sententia.

Sed quæri dignum est, quomodo Iudæi tam longè aberrauerint 39
à vera CHRISTI ætate, existimantes, eum tunc non multùm à quinquagesimo anno abfuisse, cùm CHRISTVS eo tempore minor esset trigesimotertio anno. Irenæus in lib. 2. aduersus Hæreses, cap. 39. & 40. ex hoc Iudæorum dicto argumentatur, CHRISTVM, cùm est mortuus, non procul fuisse à quinquagesimo anno: sed hæc sententia repugnat historiæ Ecclesiasticæ, & Euangelicæ; sic enim mortuus esset CHRISTVS sexto circiter anno imperij Claudij Cæsaris. Nam decimoquinto anno Tiberij Cæsaris baptizatus est CHRISTVS, trigesimum tunc ætatis annum agens. Si autem mortuus esset propè quinquagenarius; id autem est, septem, vel octo & quadraginta annos natus, consequens esset, ipsum mortuum fuisse quinto, vel sexto anno Claudij Imperatoris: Tiberius enim imperauit viginti tres annos; & successor eius in imperio Caligula quatuor annos; post quem proximè tenuit Claudius imperium. Non igitur mortuus est CHRISTVS imperante Tiberio, quod historiæ omnes Ecclesiasticæ pro certo tradunt: nec mortuus esset sub Pontio Pilato Procuratore Iudææ; quod planè aduersatur historiæ Euangelicæ; Pilatus enim recessit à Procuratione Iudææ sub finem mortis Tiberij; vt tradit Iosephus libro decimo octauo Antiquitatum Iudaicarum. Nos etiam super hac re disseruimus in libro 11. in Danielem in explicatione quæstionis septimæ.

Iosephus.

Caietanus.

Caietanus opinatur, Iudæos veræ CHRISTI ætatis ignaros, 40
plus dixisse de CHRISTI ætate, quàm videbatur; quò iudicium ipsorum certius esset, minúsque contradictioni obnoxium. Aliorum est opinio, CHRISTVM propter grauitatem, quam vultu,

verbis,

verbis, motu corporis, cunctisque actionibus suis præ se ferebat, seniorem multò, quàm re vera erat, vulgo existimatum fuisse; præsertim verò, quòd assidui, grauésque labores prædicationis, & pedestris peragrationis variorum locorum, iuuentam eius quodammodo senilem reddiderant.

41 Theophylactus arbitratur, istam quæstionem; cur Iudæi dixerint, quinquaginta annos; & non, quadraginta, esse curiosam, & vanam. Id enim dixerunt illi, non ratione aliqua ducti: sed quia tunc illis in mentem venit numerus quinquaginta, & non alius numerus. Addit tamen dixisse quosdam, in hoc dicto, Iudæos spectasse ad honorem anni Iubilei, & ad mensuram sui sæculi, quod definiebant spatio quinquaginta annorum; &, vt dixi, appellabatur annus Iubileus: & interdum appellatur in Scriptura, sæculum. Itaque volunt isti, in istis verbis hunc fuisse Iudæorum sensum; Tu nondum expleuisti hoc nostrum sæculum, quod est quinquaginta annorum, quomodò igitur videre potuisti Abraham, qui tot sæculis hanc ætatem nostram antecessit? Sanè, Abraham, secundum mensuram istius sæculi Iudaici, præcesserat illud sæculum CHRISTI, quadraginta fermè sæculis: inter ortum enim Abrahæ, & mortem CHRISTI, duo circiter annorum millia interfluxerant. *Theophylact.*

DECIMAQVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dixit eis IESVS; Amen, amen dico vobis, antequàm Abraham fieret, ego sum. VER. 58.

His verbis tres Hæreticorum errores apertè confutantur.

42 PAVCIS istis Domini verbis tres admodùm insignes hæreticorum errores redarguuntur, atque destruuntur. Primus error fuit Arrianorum negantium CHRISTVM esse verum DEVM. At in illis verbis, quæ dixit CHRISTVS, *Ante Abraham ego sum:* illud; *Ego sum,* proprium est DEI: his enim verbis *Arriani.*

Exo.3. DEVS voluit Deitatem suam denotari, cùm dixit Moysi; *Ego sum, quisum.* Et Moyses de ipso dixit Iudæis; *Qui est, misit me ad vos.* Alter fuit error Cherinti,&Hebionis,& Photini,qui dixerût,CHRISTVM non fuisse nisi purum hominem, nec fuisse ante matrem suam; cùm ipse tamen Dominus dixerit Iudæis; vt refert hoc loco Ioannes; *Antequàm Abraham fieret, ego sum.* Tertius error fuit Nestorij, qui dixit CHRISTVM, sicut habuit duas naturas: ita quoque duas habuisse personas;alteram quidem diuinam in natura diuina;alteram verò humanam in humana natura. Sed CHRISTVS, prout hæc loquebatur Iudæis, homo erat: & illud pronomen, *Ego*, personam designabat illius hominis loquentis:quam tamen personam ipse dixit fuisse ante Abraham; quod profectò de propria persona hominis verè dici non potuisset.

Cherintus. Hebion. Photinus. Nestorius.

DECIMASEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER.59. Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum: IESVS autem abscondit se,& exiuit de Templo.

LLVD CHRISTI dictum; *Antequàm Abraham fieret, ego sum*, iniquissimis animis Iudæi acceperunt, nec ferre potuerunt. Visum enim illis est ingens tanti Patris eorum Abrahæ conuitium, & contumelia,quòd CHRISTVS se multò maiorem illo, & honorabiliorem faceret. Quin etiã visa illis est intoleranda in DEVM blasphemia,quòd CHRISTVS æqualem se DEO facere videretur, quamobrem lapidare eum voluerunt: quòd hæc pœna, secundum legem Moysis, aduersus blasphemos esset constituta. Sed enim non solùm malus fuit istorum zelus: sed furor etiam fuit planè ferinus, velle hominem occidere sine vllo (sicut vulgo dicitur) processu, sine authoritate Iudicis, sine lata sententia, non præuia accusatione, non audita rei defensione, nullo etiam habito respectu, neque reuerentia templi, in quo erant illi cum Domino IESV. Non tamen mirum est, inquit Augustinus, si Iudæis durissima, & saxea habentes corda,

43

Leuit.24.

Augustinus.

corda, bonorúmque omnium ſpiritualium ſterilia, ad ſimiles ſibi lapides conferrent ſe.

44 Illud, IESVS *autem abſcondit ſe*, ſic interpretatur Auguſtinus; Abſcondit ſe IESVS, non tanquam ille, qui proximè ante dixerat; *Antequam Abraham fieret, ego ſum*: nec tăquàm Verbum, quod erat in principio apud DEVM, per quod omnia facta ſunt: ſed tanquàm filius hominis, pro hominibus multa paſſurus, ac denique moriturus. Numquid magnum erat, vt illos Iudæos continuò dehiſcens terra abſorberet, & pro lapidibus inferos inuenirent; & accideret illis, quod Core, Dathan, & Abiron contigiſſe legimus in decimoſexto capite libri Numerorum. Sic enim ibi ſcriptum eſt; *Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum: deſcenderuntq́ue viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Non itaque magnum DEO erat, ſic illos Iudæos punire: ſed magis erat tunc commendanda patientia CHRISTI, quàm exercenda potentia. Abſcondit ſe igitur ab illis IESVS, & tanquàm homo à lapidibus fugit: ſed væ illis, à quorum lapideis cordibus fugit DEVS. Ad hanc fermè ſententiam locum hunc interpretatus eſt Auguſtinus. *Auguſtinus.* *Ioan. 1.*

45 Videtur itaque ſupradictis verbis ſignificare Auguſtinus, IESVM abſcondiſſe ſe à Iudæis, fugiendo ne lapidaretur ab eis. Sed nec id apertè dixit Auguſt. & vera eſt ſentẽtia Theophylact. & Caietani, aliorúmq; cõplurium, CHRISTVM abſcõdiſſe ſe à Iudæis non fugiendo, & in aliquod latibulũ abdendo ſe: ſed efficiendo ſe inuiſibilẽ illis. Hoc autẽ quinque modis potuit facere; vel ſuũ corpus inuiſibiliter transferẽdo in alium locũ: ſic enim deſinebat eſſe illis præſens, atque viſibilis. Vel manendo quidem in eodem loco; ſuum tamen corpus nube quapiam, aut denſato aëre circumtegendo; ita vt ad eius aſpectum, Iudæorum viſus penetrare non poſſet. Vel prohibendo ne corpus ſuum ſpecies viſibiles, quæ vocantur intẽtionales, mitteret in oculos Iudæorum. Creditur enim in ſcholis Philoſophorum, quidquid videtur, videri per ſpecies quaſdam productas à re viſa, & vſque ad oculos videntis diffuſas. Vel ſic afficiendo ſenſum viſus illorum Iudæorum, vt viderent quidem IESVM; non tamen agnoſcerent eum, quia non in ſua *Theophylact. & Caietanus.* *Quinque modis Christus potuit ſe inuiſibilem facere Iudæis.*

pro

propria forma repræsentabatur oculis eorum: similiter vt contigit duobus illis CHRISTI discipulis euntibus in Castellum Emaus, qui IESVM præsentem ipsis, & cum ipsis loquentem videbant, & audiebant, nec tamen agnoscebant eum; quia, vt narrat Lucas in capite vltimo historiæ suæ Euangelicæ; *Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent*. Postremò potuit etiam Dominus facere se inuisibilem illis præstringendo, & quadantenùs cæcando eorum oculos; vt cæci essent, quoad ab illis discedens Dominus

Genes 19. exiret de templo. Ad hunc nempè modum Angeli Sodomitas in domum Lot per vim irrumpere conãtes cæcitate percusserunt; vt domum, iuxta quam erant, inuenire non possent. Et DEVS ad

4. Reg. 6. preces Helisæi, milites à Rege Syriæ missos ad eum comprehen-

Act. 13. dendum, percussit cæcitate ad breue tempus. Paulus quoque Elymam Magum prædicationi ipsius obsistentem cæcitate percussit, vt ad tempus aliquod solem videre non posset. At enim verisimile non fit, hoc factum esse in illis Iudæis: nam cùm esset res admodùm insignis, atque memorabilis, eam vtique Ioannes nequaquàm tacuisset; sicut nec sacra Scriptura tacuit in supradictis locis.

CAPVT

CAPVT NONVM EVANGELII IOANNIS.

T *præteriens* IESVS *vidit hominem* VERS. 1.
*cæcum à natiuitate: * & interroga-* 2
uerunt eum discipuli eius; Rabbi, quis
peccauit; hic, aut parentes eius, vt
*cæcus nasceretur? * Respondit* IE- 3
SVS; *Neque hic peccauit, neque pa-*
rentes eius: sed vt manifestentur ope-
ra DEI *in illo. * Me oportet opera-* 4
ri opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando
*nemo potest operari. * Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* 5
** Hæc cùm dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, &* 6
*liniuit lutum super oculos eius; * & dixit ei; vade, laua in na-* 7
tatoria Siloë (quod interpretatur Missus.) Abijt ergo, & lauit,
*& venit videns. * Itaque vicini, & qui viderant eum priùs:* 8
quia mendicus erat, dicebant; Nonne hic est, qui sedebat, &
*mendicabat? Alij dicebant; Quia hic est: * Alij autem; Nequa-* 9
*quam: sed similis est ei. Ille verò dicebat; Quia ego sum. * Di-* 10
*cebant ergo ei; Quomodò aperti sunt tibi oculi? * Respondit; Il-* 11
le homo, qui dicitur IESVS, *lutum fecit: & vnxit oculos meos,*
& dixit mihi; Vade ad natatoria Siloë & laua. Et abij, laui, &
*video. * Et dixerunt ei; Vbi est ille? Ait; Nescio. * Adducunt* 12. 13
*eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat. * Erat autem Sabbatum,* 14

15 *quando lutum fecit* IESVS, *& aperuit oculos eius.* * *Iterum er-*
go interrogabant eum Pharisæi quomodo vidisset. Ille autem di-
16 *xit eis; Lutum mihi posuit super oculos, & laui, & video.* * *Di-*
cebant ergo ex Pharisæis quidam; Non est hic homo à DEO,*qui*
Sabbatum non custodit. Alij autem dicebant; Quomodo potest ho-
17 *mo peccator hæc signa facere? & schisma erat inter eos.* * *Dicunt*
ergo cæco iterùm; Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Il-
18 *le autem dixit; Quia propheta est.* * *Non crediderunt ergo Iudæi*
de illo; quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocauerunt paren-
19 *tes eius, qui viderat:* * *& interrogauerunt eos, dicentes; Hic*
est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodò
20 *ergo nunc videt?* * *Responderunt eis parentes eius, & dixerunt;*
21 *Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est:* * *quo-*
modo autem nunc videat, nescimus: aut quis eius aperuit ocu-
los, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se lo-
22 *quatur.* * *Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iu-*
dæos: iam enim conspirauerant Iudæi; vt si quis eum confiteretur
23 *esse* CHRISTVM, *extra synagogam fieret.* * *Propterea pa-*
24 *rentes eius dixerunt; Quia ætatem habet, ipsum interrogate.* *
Vocauerunt ergo rursus hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt
25 *ei, Da gloriam* DEO*: nos scimus quia hic homo peccator est.* *
Dixit ergo eis ille; Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus
26 *cùm essem, modò video.* * *Dixerunt ergo illi; Quid fecit tibi? quo-*
27 *modò aperuit tibi oculos?* * *Respondit eis; Dixi vobis iam, &*
audistis: quid iterùm vultis audire? numquid & vos vultis di-
28 *scipuli eius fieri?* * *Maledixerunt ergo ei, & dixerunt; Tu di-*
29 *scipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus.* * *Nos scimus*
quia Moysi locutus est DEVS*: hunc autem nescimus vnde sit.*
30 * *Respondit ille homo, & dixit eis; In hoc enim mirabile est,*
31 *quia vos nescitis vnde sit, & aperuit meos oculos:* * *Scimus au-*
tem quia peccatores DEVS *non audit: sed si quis* DEI *cultor*
32 *est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit.* * *A sæculo non est*
audi

auditum quia quis aperuit oculos cœci nati. * *Nisi esset hic à* 33
DEO, *non poterat facere quidquam.* * *Responderunt, & dixe-* 34
runt ei; In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt
eum foras. * *Audiuit* IESVS *quia eiecerunt eum foras: & cùm* 35
inuenisset eum, dixit ei; Tu credis in Filium DEI? * *Respondit* 36
ille, & dixit; Quis est, Domine, ut credam in eum? * *Et dixit* 37
ei IESVS; *Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.* * *At il-* 38
le ait; credo, Domine. Et procidens adorauit eum. * *Et dixit* 39
IESVS; *In iudicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vi-*
dent, videant; & qui vident, cœci fiant. * *Et audierunt quidam* 40
ex Pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei; Numquid
& nos cœci sumus? * *Dixit eis* IESVS; *Si cœci* 41
essetis, non haberetis peccatum, nunc
verò dicitis; Quia videmus:
Peccatum vestrum
manet.

IN CAPVT NONVM DISPVTATIONES OCTO.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS.2. Rabbi, quis peccauit; hic, aut parentes eius, vt cœcus nasceretur?

N hoc nono capite narratur celebris historia cœci nati, quem in die Sabbati Dominus illuminauit. Exponitur etiam memorabilis inter cœcum illuminatum, pro CHRISTO; & Iudæos aduersus CHRISTVM tanquàm præuaricatorem legis, altercatio.

Ex hac interrogatione discipulorũ CHRISTI apparet, eos fuisse id temporis diuinarum rerum indoctos, & rudes. Nimirum hæc eorum interrogatio duplici videtur obnoxia reprehensioni. Videntur enim illi ponere quasi certum, & indubitatum, cœcitatem, & alia mala semper hominibus contingere propter eorum peccata: quod esse falsum, manifesto Beati Iob, & Tobiæ comprobatur exemplo. Quinetiam sacra Scriptura pluribus locis testatur; vt aurum igni fit mundius, & illustrius: ita piorum animos rebus aduersis puriores, & clariores effici. Sanè in capite secundo libri Tobiæ, de cœcitate, quæ ei contigit, ita scriptum est; *Hanc tentationem ideò permisit* DEVS *euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius; sicut & Sancti Iob. Nam cùm ab infantia sua semper* DEVM *timuerit, & mandata eius custodierit, non est contristatus cõtra* DEVM, *quòd*

1 *Mala hominibus non semper accidere propter peccata.*

quod plaga cæcitatis euenerit ei: sed immobilis in DEI *timore permansit, agens gratias* DEO *omnibus diebus vitæ suæ.* Et infrà cap. 12. Angelus Raphaël dixit Tobiæ: *Quia acceptus eras* DEO, *necesse fuit, vt tentatio probaret te.*

2 Illa verò discipulorum interrogatio, an ille homo natus esset cæcus propter peccata sua, videtur insipiens, & fatua, aut certè impia. Quomodò enim ille ante ortum, & conceptum suum peccare potuerat? nisi fortè putauerint, animam eius fuisse ante corpus, eámque vel se varia in copora humana induere: qui fuit error Pythagoræorum: vel antequàm descendisset in corpus, peccasse; quo in errore versatus est Origenes. Vtrumuis autem dicatur, impium, & sacræ doctrinæ contrarium est. *Pythagorei.* *Origenes.*

3 Illud tamen, quod dixerunt discipuli, an ille homo natus esset cæcus propter peccata parentum suorum, non prorsus extra rationem, & fidem erat. Non enim pauca in Sacris litteris leguntur exempla filiorum, qui propter suorum parentum scelera percussi sunt à DEO. Filius certè, quem Dauid per adulterinum concubitum cum Bethsabee genuerat, morte percussus à DEO est propter peccatum Dauid. Hoc enim ei prædixerat fore Nathan Propheta illis verbis, quæ scripta sunt in capite duodecimo libri secundi Regum; *Quoniam inimicos Domini blasphemare fecisti, propter verbum hoc; filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Sed duplex est pœna; Altera est corporalis, secundum quam filios puniri propter peccata suorum parentum ostensum est: Altera est pœna spiritualis, quæ est priuatio diuinæ gratiæ, bonorúmque spiritualium, quæ salutem animæ continent: secundum huiusmodi pœnam nunquàm filius punitur propter sui parentis peccatum. De hac nempè verissimum est, quod per Ezechielem dixit Dominus; *Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris.* Si quis obiiciat, propter Adami peccatum omnes eius posteros puniri etiam pœna spirituali; id est, priuatione iustitiæ originalis, & gratiæ DEI, quam omnes posteri eius habuissent ab initio, si ille non peccasset: respondendum ei est, peccatum illud Adami, licèt actualiter, & personaliter fuerit proprium eius: originaliter tamen fuisse commune omnium posterorum eius. Nam sicut omnes in eo erant tanquàm in prima radice totius generis

Quomodo peccata parẽtum puniantur in filijs eorum.

Ezechiel. 18.

Cur ob Adami peccatum posteri eius puniti sint etiã pœna spirituali.

humani: ita eo peccante etiam ipsi in eo peccauerunt: sicut Paulus de primo homine loquens dixit; *In quo omnes peccauerunt.* Quemadmodum itaque peccati Adami omnes posteri eius quodammodo participes fuerunt: ita pœnarum,& malorum,quæ consecuta sunt illud peccatum.

Ad Rom. 5.

An propter maiorum peccata posteri eorum priuentur diuinis auxiliis internis, & externis.

De auxiliis autem diuinis, quæ ad hominum conuersionem ad 4
DEVM, & ad salutem animæ conducunt; vel externis; vt sunt prædicatores & miracula,& bonorum exempla; vel internis; vt est frequens illustratio mentis,& motio voluntatis ad bonum; an hæc, inquam, diuina auxilia, propter peccata maiorum, posteris eorum subtrahantur, grauis est quæstio, neque in præsens disceptanda, atque diiudicanda. Non tamen videtur dubitari de auxiliis externis, quibus priuat posteros ob maiorum suorũ peccata, vt cernere licet in populo Iudaico; in quo propter maiorum multiplicem diuinæ Legis præuaricationem; maximè verò propter execrandam idololatriam, posteri eorum,etiam qui expertes erant istorum scelerum, longè à patria in captiuitatem abducti, priuabantur istiusmodi auxiliis diuinis; prædicationem dico Prophetarum, frequentationem templi, & in eo celebrationem DEI laudum, & sacrarum oblationum, atque sacrificiorum participationem. Huc spectant verba illa, quæ sanctus iuuenis Azarias in captiuitate Babylonica dixit; *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta; neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te; vt possimus inuenire misericordiam tuam.*

Danielis 3.

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VERS. 3. Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestentur opera DEI in illo.

IGNIFICATVR his verbis,cæcitatem illi homini accidisse non ob eius peccata, neque ob peccata parentum eius: sed vt per admirabilem cæcitatis eius illuminationem à CHRISTO factam, manifestarentur hominibus opera DEI. Verùm 5
scire

ſcire conuenit, multiplicem eſſe corporalis cæcitatis hominum caufam. Ac primò quidem, alia eſt cauſa generalis, & priuatiua: alia verò eſt cauſa particularis, & poſitiua. Generalis, & priuatiua cauſa eſt peccatum Adæ, per quod humana natura ſpoliata eſt iuſtitia originali, cuius virtute mala omnia corporalia prohibebantur, & arcebantur ab homine. Hac iuſtitia originali priuata humana natura, ab Adamo in omnes deinceps homines propagata eſt; ideóque malis omnibus corporalibus obiecta, & obnoxia. Et hæc quidem cauſa, vt dixi, generalis, & priuatiua eſt. *Cauſa cæcitatis, alia generalis, & priuatiua; alia particularis, & poſitiua.*

6 Altera cæcitatis cauſa eſt particularis: & hæc triplex eſt; vel naturalis, vel humana, vel diuina. Naturalis cauſa cæcitatis, quæ eſt ab ortu hominis, tribui debet vitio materni vel paterni ſeminis, aut defectui virtutis formatiuæ ipſius fœtus in vtero matris; ob cuius virtutis defectum, organum oculi non, vt oportebat, formatum, incapax fuit virtutis viſiuæ. Cæcitatis verò, quæ poſt ortum hominis ei contigit, particulares cauſæ variæ ſunt, de quibus medici diſputant, cùm de cauſis agunt huiuſmodi cæcitatis. Humana cauſa cæcitatis duplex eſt: vel enim quis per vim ab alio homine cæcatur, effoſſis oculis, aut corruptis: vel à ſeipſo cæcatur: cùm ipſe ſibi cauſa eſt cæcitatis, quæ ei accidit. Hoc autem fieri poteſt & cum vitio, & culpa hominis, & cum laude: Cum vitio, ſi cui ob intemperantiam cibi, potus, aut veneris cæcitas contingat. Cum laude, ſi ob aſſiduum luctum peccatorum ſuorum, vel frequentem, & copioſam in precando DEVM lachrymarum profuſionem perdat quis viſum, cæcúſque fiat. Democritus Philoſophus, quò expeditiùs, commodiúſque philoſophari poſſet, oculorum ſe luminibus priuauit. Hoc veteres illi ad magnam eius laudem, & gloriam retulerunt. Ego minimè laudauerim, quinetiam ſtultè factum putauerim, cùm ſenſus viſus, vt indicat Ariſtoteles initio librorũ Metaphyſicorũ, plurimùm cõducat ad philoſophandum. *Particularis cauſa cæcitatis triplex, naturalis, humana, & diuina.* *Democritus.* *Ariſtoteles.*

7 Reſtat explicanda cæcitatis cauſa, quam diuinam appellauimus: hæc autem duplex eſt. Quædam enim cæcitas effectiuè naturalis eſt, à cauſa proueniens naturali: ordinatiuè autem diuina eſt, quòd eam fieri permittens DEVS, ordinauit ad magnum aliquod bonum; Huiuſmodi fuit cæcitas Tobiæ, quæ ex calido hirundinum ſtercore in oculos eius delapſo naturaliter facta eſt, & à *Diuina cauſa cæcitatis duplex.*

DEO ad illustrem virtutis eius probationem,& in exemplum posterorum ordinata fuit. Talis quoque fuit cæcitas huius cæci nati, à causa nimirum naturali facta: sed à DEO, vt per eius illuminationem diuina opera manifestarentur,ordinata. Altera cæcitas est omninò à DEO, non ex causa naturali facta: sed à DEO profecta: talis fuit cæcitas, qua Paulus percussus est à DEO in sua vocatione, & conuersione ad CHRISTVM; talis etiam fuit, qua per Paulum percussit DEVS Elymam illum Magum.

Act.9. *Act.13.*

Cæcitas, diuina effectione, vel ordinatione contingens homini, ad sextuplicē finem refertur.

Cæcitas porrò, quæ diuinitus homini accidit, ad sextuplicem finem referri solet: vel ad virtutis probationem,& exemplum aliorum; vt cæcitas Tobiæ: vel ad insignem quampiam hominis conuersionem ad DEVM; vt cæcitas Pauli: vel ad contumaciæ, ac perfidiæ confutationem, atque punitionem; vt cæcitas Elymæ Magi: vel ad manifestationem diuinorum operum; vt cæcitas huius cæci nati: vel ad defensionem,& auxilium seruorum DEI: vt cæcitas, qua DEVS, ad preces Helisæi, percussit milites à Rege Syriæ missos ad comprehendendum Helisæum: vel ad hominis iusti præseruationem à malo,& exitio animæ suæ, ne per sensum oculorum alliciatur,& trahatur ad vitia. Qua etiam de causa viros iustos,& pios malis & calamitatibus corporalibus non rarò solet DEVS affligere, interdum etiam vita priuare: de viro enim iusto illud in quarto capite libri Sapientiæ scriptum est; *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.* 8

4.Reg.6.

TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Vers.3. Sed vt manifestentur opera DEI in illo.

VPLICEM hæc verba sensum possunt reddere. 9
Alterum quidem huiusmodi; Vt manifestum fiat me DEVM esse, cuius sunt opera, quæcunque in mundo continentur. Eiusdem namque potestatis est, visum in homine fingere, qui anteà in eo non erat; atque visum iam perditum,& extinctū restituere ac reformare.

re. Alter verò sensus istorum verborum hic esse potest; Vt manifestum omnibus fiat, opera, quæ ego facio, ex voluntate, ac potestate DEI fieri; eáque certissimam fidem hominibus faciant, esse vera, quæ ego de me, & Patre meo prædico.

10 Cæterùm variis admodùm, mirisq; modis opera DEI ab exordio mundi vsque adhuc manifestata sunt, & vsque in finem mundi manifestabuntur. *Octuplex operum Dei manifestatio.* Prima DEI operum manifestatio facta est in creatione mundi, rerúmque omnium tam inuisibilium, quàm visibilium: & per huius diuini operis manifestationē simul etiam manifestata est immensa DEI bonitas, & potentia, & sapientia. Secundò; Manifestata est iustitia DEI seuerissimè punientis peccata, in damnatione Luciferi, & Angelorum eius; & in Adami punitione, quæ non ipsum modò: sed omne genus hominum ex illo propagatum obstrinxit, & afflixit; in generali prætereà diluuio, per quod omnes, præter octo, periere mortales. Tertiò; Manifestata est singularis quædam misericordia DEI ergà dilectos seruos, & amicos suos in sancto Patriarcha Noë, mirabiliter seruando eum per arcam à diluuio, & generali hominum exitio. Quartò; Manifestata est præcipua quædā, eximiaque DEI prouidentia, & cura erga populum suum; in eductione Hebræorum ex Ægypto, eorumdémque per desertum quadragenaria deductione, & introductione in terram promissionis. Quintò; Manifestata est diuini roboris, & fortitudinis præstantia in Samsone, cui tantum, DEI munere, robur corporis, & fortitudo fuit, vt quæ de eo narrantur in libro Iudicum, ea maiora sint, & admirabiliora etiam fabulosis de Miloniani corporis robore, Herculeáq; fortitudine quondam celebratis miraculis. Sextò; Manifestatum est diuinum opus aduersus grauissimas calamitates, & acerbissimos dolores, tristissimáque homini mala, inuictæ patientiæ in Iob & Tobia. Septimò; Manifestatum est opus diuinæ Sapientiæ in Salomone; cui DEVS tantam dedit sapientiam, quantam nullus mortalium, præter CHRISTVM Dominum, & Adamum, habuit vnquàm: Hoc enim indicant verba illa, quæ DEVS Salomoni dixit; *Dedi tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.* Et paulò infrà scriptum est; *Dedit* DEVS *Salomoni sapientiam, & prudentiam multam nimis,* *3.Reg.3.&4.*

Xxx *& la*

& latitudinem cordis, quasi arenam, quæ est in littore maris. Octauò; altissimorum, & inscrutabilium DEI iudiciorum opera manifestata sunt in Iudæorum reprobatione, & abiectione: Gentium autem electione, & vocatione: & in duobus Regibus impiis, & populi DEI hostibus, Pharaone Rege Ægyptiorum; & Nabuchodonosor Rege Chaldæorum. Ille multis DEI flagellis, & miraculis magis est in perfidia, & impietate obduratus: Hic autem per DEI flagella, & miracula emollitus est, flexúsque ad pœnitentiam, & ad veri DEI agnitionem, & venerationem conuersus.

Hæc autem operum DEI manifestatio semper cum diuini nominis honore, & gloria coniuncta est: cum eorum autem hominum, apud quos fit manifestatio operum DEI, sæpè quidem ingenti bono spirituali, animorúmque salute: nonnunquàm tamen maiori etiam malo, & exitio coniuncta est: Nam propter eorum hominum, (vt Pauli verbis vtar,) duritiam, & cor impœnitens, per ea magis excæcatur mens ipsorum, & obduratur cor, per quæ illuminari, & emolliri deberent. Hos tam diuersos effectus, qui manifestationem operum DEI apud homines consequuntur, clarissimè nobis liber Exodi demonstrat in Ægyptiis: illis enim tot, tantísque prodigiis, quæ DEVS per Moysem fecit in Ægypto, quidam Ægyptiorum commoti sunt, qui atque affecti, & ad veri DEI cognitionem, & timorem, atque cultum adducti: plerique tamen eorum in sua contra DEVM contumacia, & perfidia, & impietate vehementiùs obfirmati, magísque animo excæcati sunt. Solet porrò DEVS per hanc manifestationem operum suorum comprobare veritatem doctrinæ, quam prædicat is, qui ab eo missus est ad prædicandum; & declarare, atque confirmare veritatem, & authoritatem legationis, qua quis DEI nomine fungitur apud homines: sicut factum est in Moyse, & in CHRISTO Domino, & in Apostolis. 11

Ad Rom. 2.

QVAR

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius; & dixit ei, Vade, & laua in Natatoria Siloë, quod interpretatur, Missus. *Vers.6.*

12 CVR CHRISTVS cæcum illuminaturus vti voluerit illis quatuor cæremoniis, quæ in supradictis verbis exponuntur, quatuor afferri possunt rationes. Primò, vt illius cæci fidem, obedientiam atque humilitatem exerceret. Deinde, vt declararet, diuinam sibi esse potentiam, cui deseruiret omnis creatura ad quoscumque ipse vellet vsus; etiam ad eas res, quibus perficiendis videtur inhabilis; sicut est lutum abstergendæ cæcitati, & mundando visui: tum vt ostenderet, se creatorem esse hominis; nam vt eum à principio formauit ex limo terræ; ita tunc per limum, & lutũ in homine visum formabat. Ad hæc per istas cæremonias præsignare voluit CHRISTVS figuram quandam, & imaginem baptismi Euangelici; nempè, vt lotio illius cæci in Natatoria Siloë, per quam illuminatus est, figura fuit lotionis baptismalis: sic quæ CHRISTVS ei lotioni præmisit, ea imaginem quandam prætulerunt eorum, quæ in catechumenis ante baptismum Ecclesia obseruare solet. Itaque satis inscitè, atque scurriliter faciunt Hæretici illudentes Ecclesiasticis cæremoniis, appellando Iudaicas cæremonias, & præstigias. Constat enim, non solùm in veteri Testamento DEVM multas tradidisse seruandas à Iudæis cæremonias; sed etiam in nouo Testamento CHRISTVM in his, quæ agebat, variis vsum esse cæremoniis: vt in huius cæci illuminatione, & resuscitatione Lazari.

Explicantur rationes cæremoniarũ, quibus vsus est Christus in cæco illuminando.

Gen.2.

Ioan.11.

13 Quòd autem CHRISTVS expuit in terram; vnde facto luto liniuit cæci oculos, significabat salutem hominum per incarnationem CHRISTI factum iri: sputum enim ex capite defluit; & verbum æternum ex paterna mente procedit: sputum in terram missum,

Mystica interpretatio sputi Christi in terram, & luti ex eo facti.

missum,& ex vtroque factum lutum,indicabat Filium DEI missum in terras, factúmque hominem. Et sicut lutum,incongruum, & inhabile videri poterat illuminãdo cæco; cùm sit materia crassa,& sordida; ita CHRISTVS, quia erat mortalis & passibilis, & pauper & humilis, videbatur inualidus ad iustificandum, & beatificandum hominem.

Christum expuere in terram, denotat contemptum mundi, qui plurimùm cõducit ad illuminationem humanæ mẽtis.

CHRISTVM autem expuere in terram, secundum mysticam 14
significationem,denotat contemptum terræ,& rerum terrenarum propter ipsum CHRISTVM. Magna enim ratio illuminandi cæcas hominum mentes, est contemptus huius mundi: nam sicut eius amor inordinatus, atque immoderatus cæcat animos hominum: ita contemptus eius propter CHRISTVM, & cœlestem gloriam, illuminat mentes hominum; vt in his, quæ ipsis ad salutem cognoscenda,& agenda sunt, verum à falso,& bonum à malo sine errore discernant. Lutum quoque oculis impositum significat,peccatum à nobis commissum, ante oculos mentis nostræ ponendum esse, & frequenti cogitatione pensitandum; quod faciebat Dauid, vt ipse ait: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum cõtra me est semper.* Illud, *contra me*, significat, *ante me*, & *coram me.* Sed illud lutũ cæci oculis impositum, erat factum ex terra, & ex saliua CHRISTI: in consideratione enim peccatorum,cum æstimatione prauitatis, & deformitatis eorum, & grauitatis offensæ DEI, miscere oportet cogitationem, & fiduciam CHRISTI clementiæ, ac misericordiæ: sola enim terra oculis imposita, cæcare potiùs, quàm eos illuminare potest. Denique sputo, id est, re contraria visui, CHRISTVS sanat, & illuminat visum: similiter nos CHRISTVS ad bona cœlestia, & æterna, quæ nobis promisit, per mala contraria perducit: per paupertatem enim spiritus perducit ad cœlestes diuitias: sicut ipse dixit: *Beati pauperes spiritu,quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Per luctum, ad sempiterna gaudia; *Beati enim qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Per humilitatem, ad diuinos honores, & gloriam; *Quicunque humiliauerit se; sicut paruulus iste, hic maior est in regno cœlorum.* Per labores,ad sempiternam quietem. Per miseriam,ad cœlestem fœlicitatem. Per mortem denique,ad æternam vitam.

Lutum poni super oculos, quid significet.

Psalm. 50.

Christum ad bona sua æterna per mala, quæ videntur contraria, nos perducere.

Matth. 5.

Matth. 18.

QVIN

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Dixit ei; Vade, & laua in Natatoria Siloë, quod interpretatur, Missus. VERS.7.

15 NATATORIA Siloë fuit magnum quoddam receptaculum aquarum ex fonte Siloë profluentium, & in eo loco collectarum, in vsum lauandi, & natandi. De fonte Siloë hæc scribit Beatus Hieronymus explanans illa verba Isaiæ, quæ sunt in capite octauo; *Pro eo, quod abiecit populus iste aquas Siloë, quæ vadunt cum silentio, &c.* Siloë fons est ad radices montis Sion, qui non iugibus aquis: sed incertis horis, diebúsque ebullit; & per terrarum concaua, & antra saxi durissimi decurrit: de quo dubitare non possumus; nos præsertim, qui in hac habitamus prouincia. In Euangelio secundum Ioannem legimus, quod cœcum à natiuitate, cuius oculos luto ex saliua sua facto Dominus linierat, miserit ad aquas Siloë. Quibus aquis cùm cœcus lauisset lutum, cœcitate detersa, clarum oculorum lumen accepit. Quod, præter signi magnitudinem, indicat, cœcitatem Iudæorum, omniúmque incredulorum non aliter posse sanari, nisi Doctrina aquarum CHRISTI, quæ absque strepitu, & clamore verborum leniter fluit, tenebræ prioris purgentur erroris. Hactenus ex B. Hieronymo.

Fōtis Siloë descriptio Beati Hieronymi.

16 Alij præterea locorum, & rerum memorabilium terræ sanctæ scriptores tradunt, aquas Siloë esse claras & dulces, & vberrimas, & magno in pretio, & honore etiam apud Saracenos, & Turcas. Saraceni enim lauant se in his aquis; vt hircinum fœtorem, quo naturaliter fœtent eorum corpora, detergant; nec frustrà id faciunt: ea namque lotione fœtor ille satis demitigatur atque minuitur. Turcæ verò magni faciunt aquas Siloë, quòd eas sanandis oculorum morbis prodesse sæpius experti fuerint.

Saraceni.

Turcæ.

17 Sed cur Ioannes adiunxit illud; *Quod interpretatur, Missus*? Tres, opinor, ob causas. Primò, vt ostenderet, nomen illius fontis congruere cum ipso facto: & quòd per ipsum illuminatus fuerit cœcus,

Tres causæ cur Ioannes adiecerit interpretationem vocis, Siloë.

cus, non ex natura eius fontis accidisse: sed ex virtute CHRISTI, quem DEVS in terras miserat ad sanandas infirmitates hominum: sicut Dauid dixerat, *Misit verbum suum, & sanauit eos.* Deinde significare voluit Ioannes, illud miraculum illuminati cœci in aqua Siloë, figuram fuisse Christiani baptismi, qui à Patribus appellari solet sacramentum illuminationis, quòd mentes hominum illuminet per fidem eius, qui missus est à DEO Patre. Tertia causa est historica, quam commemorant Dorotheus in Synopsi, & Epiphanius in libro de vita prophetarum, fontem Siloë non esse ab initio factum naturaliter, & aliorum modo fontium: sed subitò, & mirabiliter, ad preces Isaiæ, qui à DEO aquam in vsum populi petebat, diuinitùs missum, & datum; ex quo nomen illud, Siloë, accepit.

Psal. 106.

Miraculum originis fontis Siloë: authoribus Dorotheo, & Epiphanio.

Quoniam autem in duabus proximè superioribus disputationibus, super illuminatione cœci nati à Domino IESV facta copiosè disputatum est, non fuerit alienum, si hoc etiam loco de illuminatione cuiusdam cœci, quæ dicitur facta esse à Vespasiano Imperatore, nostrum lectori breuissimè iudicium indicemus. Narrat Suetonius in Vespasiano, idémque commemorat Tacitus in libro quarto Historiarum, Vespasianum cuidam cœco flagitanti ab eo, vt manu sua oculos ipsius tangeret, (Affirmabat enim, ea ratione promissam diuinitùs sibi fuisse restitutionem visus:) manus admouisse oculis, visúmque reddidisse. Sed hoc vel fabulosum est, vt alia multa de miraculis vulgo quondam iactata apud gentiles: vel, si istud factum est, sine dubitatione dico, simulatam fuisse illius hominis cœcitatem; nam vera, & perfecta cœcitas nullo aut hominum, aut Dæmonum artificio, & adiutorio sanari potest: sed per solam DEI potentiam, verorum miraculorum effectricem. Credendum autem non est, DEVM ad eius miraculi effectionem concurrere voluisse, vt honoraret Vespasianum, hominem infidelem, falsorumque deorum cultorem. Nicephorus in capite vigesimoquinto libri decimiquinti simile quoddam narrat miraculum, patratum à Leone, qui postea fuit Imperator: sed enim id beatissimæ virginis MARIÆ interuentu, & ope factum esse affirmat. 18

Iudicium authoris de illuminatione cœci, quæ dicitur facta à Vespasiano.

Suetonius.

Tacitus.

Nicephorus.

SEXTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Scimus, quia peccatores DEVS non audit: sed si quis DEI cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Ver. 31.

19 DEVM non exaudire peccatores, videtur esse falsum: idque manifestis redargui exemplis, Dauidis, Regis Manassis, Magdalenæ, & latronis. Beatus certè Augustinus in tractatu quadragesimo quarto in Ioannem, & hoc ipsum dictum tractans, ait ipsum esse falsum; ita scribens; Si peccatores DEVS non exaudiret, frustrà ille publicanus oculos in terram demittens, & pectus suum percutiens dixisset; DEVS *propitius esto mihi peccatori*, non tamen frustrà dixit; nam ista confessione meruit iustificationem. Hæc Augustinus. At enim, istud ipsum dictum cœci illuminati, etiam in Sacris litteris sæpiùs testatum, & confirmatum legimus: Dauid in Psalmo 65. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Et Filius eius Salomon in capite primo libri Prouerbiorum inducit DEVM hæc de peccatoribus loquentem; *Tunc inuocabunt me, & non exaudiam.* Et in capite vigesimo octauo eiusdem libri; *Qui declinat aures suas, ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis.*

An Deus exaudiat peccatores. Augustinus. Luc. 18.

20 Quemadmodùm igitur sententia hæc vera sit, paulò distinctiùs expressiúsque declarandum nobis est. Primò; Peccator non permanens in voluntate peccandi: sed ex peccato cupiens emergere, nec petens, quæ ad peccatum spectant: sed potiùs quæ ad salutem animæ suæ, aut etiam corporis, nihil prohibet quin exaudiatur à DEO. Secundò; Peccatoris oratio, & petitio aliquando exauditur propter dignitatem Ecclesiæ, cuius ille in peccando personam quodammodo induit, & cuius precationibus vtitur apud DEVM. Tertiò; Propter dignitatem sacrificij, quod in altari offertur DEO; per quod sacrificium petit ipse à DEO, quod habere desiderat. Quartò; Propter fidem, & deuotionem eorum

Octo modi, quibus peccatoris oratio, & petitio exaudibilis est à Deo.

rum, pro quibus poſtulat. Quintò; Propter merita, & ſuffragia ſanctorum, quos ille apud DEVM pro ſe precatores, atque intercentores adhibet. Sextò; Propter firmitatem, & feruorem fi-
Iacob.1. dei, qua ille poſtulat à DEO: ſecundum illud Iacobi; *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.* Septimò; Quia quod poſtulat, ad magnam DEI gloriam, & communem hominum vtilitatem confert. Octauò; Peccatoris oratio non eſt impetratoria ex merito; neque ex dignitate perſonæ petentis: ſed ex infinita miſericordia, & benignitate DEI exaudientis. Videat Lector, quæ
S.Thomas. Beatus Thomas ſuper hac re ſcripſit in ſecunda ſecundæ, in quæſtione octogeſima tertia, & in articulo decimo ſexto.

An per homines peccatores fiant aliquando miracula. Conſimilis videtur illa ſententia, quæ in hoc ipſo capite ſuprà 21
in verſu 16. poſita eſt; *Non poteſt homo peccator hæc ſigna facere.* Hoc dixerunt quidam Phariſæorum pro defenſione Domini IESV, aduerſus alios Phariſæos, qui propterea dicebant, ipſum non eſſe hominem à DEO: ſed eſſe peccatorem, quòd operaretur in die Sabbati: ſed iſtud dictum non videtur verum. DEVS enim prædixerat Iudæis: vt legitur Deuteronomij 13. etiam Pſeudoprophetas magna facturos ſigna, idémque prædixiſſe Dominum noſtrum refert Matthæus cap. 7. & 24. Ad hoc reſpondendum eſt dupliciter: Primò; iſtam ſententiam eſſe accipiendam non tanquàm omninò veram: ſed quaſi veram vt plurimùm: tales enim eſſe ſolent ſententiæ, quæ vulgo iactantur, & in omnium ſermonibus celebrantur; rarò ſcilicet euenit, vt per homines peccatores vera fiant miracula. Deinde illa verba; *Hæc ſigna*, omnem tollunt difficultatem. Quid enim eſt, *Hæc ſigna*; niſi talia ſigna, qualia faciebat Dominus IESVS; tam inſignia, & admirabilia, tam crebra, tanta authoritate, & maieſtate facta, & facta in declarationem ſuæ ſanctitatis, & confirmationem doctrinæ ſuæ; talia demum ſigna, qualia facturum eſſe Meſſiam, Prophetæ prædixerant.

Simile huius eſt, quod Nicodemum dixiſſe Domino,
Ioan.3. ſuprà retulit Ioannes; *Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit DEVS cum eo.*

SEPTI

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Et dixit ei IESVS: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cœci fiant. Ver. 39.

22 DVPLICEM hæc verba ferunt quæstionem. Et prior quidem quæstio est hæc; Quomodo CHRISTVS dicat, se in se iudicium mundi venisse, cùm ipsemet anteà dixerit Nicodemo, se in mundum venisse, non vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Posterior quæstio est huiusmodi; Quomodo, qui cœci sunt, per CHRISTVM videant; & qui vident, fiant per ipsum cœci: nam sicut cœcos illuminari à CHRISTO, conueniẽs est misericordiæ eius: ita eos, qui vident, excæcari per CHRISTVM, videtur admodùm alienum, & abhorrens à CHRISTI bonitate.

Duplex quæstio.
Ioan. 3.

23 Ad priorem quæstionem ita respondendum est: duplex esse iudicium; quorum vnum est iudicium discussionis & retributionis, in quo discussis, & diiudicatis omnium hominum meritis, digna vniuscuiusque hominum factis tribuuntur vel supplicia, vel præmia. Ad exercendum huiusmodi iudicium non venit CHRISTVS in priori suo aduentu: sed venturus est in posteriori aduentu, & in fine sæculi. Alterum iudicium vocatur iudicium discretionis, quo per CHRISTVM, & per eius legem electi discernuntur à reprobis: Sic enim DEI iudicio, & sententia decretum, & constitutũ est, vt quicumque per fidem, & dilectionem CHRISTO vsque in finem adhæserint, salui sint, & beati: quicumque verò eius doctrinam repudiauerint, sempiternis addicantur suppliciis. Potest etiam dici, vocabulum illud, *Iudicij*, hoc loco significare sententiam, & decretum DEI Patris, quod per CHRISTVM manifestari, & exerceri voluit. Decretum autem DEI Patris fuit hoc; Vt qui sua sapientia inflati, suâque nixi prudentia placent sibi, nec alieno magisterio indigere se putant, repudientur, & abiiciantur à CHRISTO: qui autem, iudicio mundi habentur

Duplex iudicium mundi: in alterũ discussionis, & retributionis; alterum verò discretionis.

bentur rudes & insipientes, hi eligantur à CHRISTO; iuxta il-
Matth.11. lud, quod ipse dixit DEO Patri suo; *Confiteor tibi, Pater Domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis; ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te.* Horum simillima scribit Paulus in primo capite prioris epistolæ ad Corinthios. Itaque in illis verbis, *Vt qui vident, cœci fiant*, illa coniunctio, *Vt*, non denotat causam: sed consequentiam rei. Non enim CHRISTVS causa fuit excœcationis hominum: sed ex eo quòd multi doctrinam eius aspernati, & auersati, miraculáque malignè calumniati sunt, consecutum est, vt illi desererentur, & abiicerentur à DEO, atque ea ratione vehementiùs in dies obfirmarentur in malo, magísque obcœcarentur. Ex his autem, quæ dicta sunt, in promptu est responsio ad secundam quæstionem suprà positam, Quomodo CHRISTVS in iudicium venerit, vt qui vident, cœci fiant.

OCTAVA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

VER. 41. Dixit eis IESVS; Si cœci essetis, non haberetis peccatum; nunc verò dicitis; quia videmus, peccatum vestrum manet.

Duplex interpretatio istorum verborum.

ORVM CHRISTI verborum duplex esse potest 24
interpretatio. Altera est hæc: Si agnosceretis vos esse cœcos, vestrámque cœcitatem sentientes, illuminari à DEO cuperetis, peccatum non haberetis; quia libenter accederetis ad eum, qui potest
Psalm.33. vos illuminare: sicut dixit Dauid; *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur.* Altera interpretatio est huiusmodi; Si cœci essetis, id est; si inuincibilem haberetis ignorantiam veritatis; si diuinas Scripturas non haberetis; si nulla Propheta-
Ioan.16. rum legissetis vel audissetis oracula; si Ioannis de me testimonia non audissetis; si ego ipse non venissem, & locutus vobis fuissem; si non fecissem opera, quæ nemo alius fecit, vestra profectò incredi

credulitas non imputaretur vobis ad peccatum. Atenim contrà omninò se res habet: nam & vos supradictis rebus omnibus instructi estis, & vobis ipsis sapientes videmini, nec indigentes cuiusquam magisterio: idcircò peccatum vestræ incredulitatis non ex ignorantia: sed ex malitia profectum, prorsus inexcusabile est. Huc etiam spectant illæ, quæ in Sacris literis leguntur sententiæ; vt illa Simeonis; *Hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum.* Luc.2. Et Petrus dixit, CHRISTVM credentibus esse lapidem 1.Pet.2. electum, & pretiosum; non credentibus autem esse lapidem offensionis, & petram scandali. Dauid quoque ait; *Populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis.* Psal.17. Et alio loco; *Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit.* Psal.137. Petrus 1.Petri.5. quoque ait; DEVS *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et per Isaiam dixit DEVS; *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum,* Isa.66. *& contritum spiritu, & trementem sermones meos.*

FINIS OPERIS.

Hunc quartum tomum, qui continet ducentas quatuordecim disputationes super Euangelio B. Ioannis, Auctor ipse annos natus duos & septuaginta Lugdunum misit Horatij Cardon typis excudendum, anno ab ortu Domini millesimo sexcentesimo octauo.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRAE PRAECIPVORVM, QVI IN HOC PRIMO TOMO DISPVTATIONVM IN S. IOANNEM EXPLICANTVR, IN QVO,

vt faciliùs in eo contenta reperiantur, tres litteræ adiectæ sunt, ex quibus a, principium paginæ. b, medium, & c, finem illius indicant.

Notandum insuper typographum paginarum numerum, quæ proœmium continent, cum sequentibus non continuasse; sed eas sigillatim recensuisse. Vnde factum est, vt in hoc indice numeri geminati reperiantur, & quidam ad proœmium, alij ad sequentes disputationes pertineant. Quare, si quid quærat Lector in vno numero, quod in eo non reperiat, alterum consulat numerum, in quo quæsita inueniet.

Ex veteri Testamento.

Ex nouo Testamento.

Finis Indicis locorum S. Scripturæ.

INDEX ALPHABETICVS RERVM, ET SENTENTIARVM, QVÆ IN HOC PRIMO DISPVTATIONVM IN B. IOANNEM TOMO CONTINENTVR; IN QVO,

vt dixi in ſuperiore indice,adiectæ ſunt tres litteræ: quæ in tres partes paginas diſtinguentes, principium, medium & finem earum demonſtrant.

Quod autem dictum eſt in priore Indice de numeris geminatis,maximè eſt in hoc Indice obſeruandum.

A.

B

D

Iudas

Chri

T

V

Deo Jesu Christo laus & gloria.

Errata ſic corrigenda.

Pag.7.lin.28.leg.Ioannes verò.8.lin. 5.dixit Dauid in Pſal.80. 15.28. eſſe factos. pag.7.26.reperietur.66.a fin.2. eſſe in mundo.81.2.a fin.ad Clidonium. 84.ſuppoſitabatur.89.26.manifeſtata. 128. 28.articulo ſecundo.131.30.quem ſolum 139.a fin. 3.incompertum 152.a fin.3.conſilio, ac propoſito.164.a fin.12.congius.2.boccalia. 197.a fin.2.Hebraicè. 203. 4.cognoſcibilis. 28.ſonus.222.a fin.3.neceſſarius.246. a fin. 3.ignoranti.256. 12. reddebat. 259. a fin. 11. humanus. 277. 1. regiæ 297. 15. Paſchæ 320.a fin.4.per Dauidem & ad marg. Pſal.80 364.a fin. 5.triginta.411. 16. Patres veſtri.437.a fin.5.perniciem. 456.24.intelligendam.461. 20. exaggerandam.498.a fin. Theologotatos.525.a fin. 3.proprium eius.526. 22. incenſum.

